YALAN (14. Ciltten Devam)

-5212 -1- وعن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: لَمْ يَكْذِبْ إبْرَاهِيمُ النَّبِيُّ عليْهِ السَّمُ إَّ ثَثَ كَذَبَاتٍ، ثِنْتَانِ في ذَاتِ اللهِ؛ قَوْلُهُ إنِّى سَقِيمٌ؛ وَقَولُهُ بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ هذَا، وَوَاحِدَةٌ في شَأنِ سَارَةَ، فإنَّهُ قَدِمَ أرْضَ جَبَّارٍ وَمَعَهُ سَارَةُ، وَكَانَتْ ذَاتَ حُسْنٍ؛ فقَالَ لَهَا: إنَّ هذَا الْجَبَّارَ إنْ يَعْلَمْ أنَّكِ امْرَأتِي يَغْلِبْنِي عَلَيْكِ، فإنْ سَألَكِ فأخْبِريهِ أنَّكِ أُخْتِي فإنَّكِ أُخْتِي في ا‘‘سْ◌َمِ، وإنِّيَ أعْلَمُ في ا‘رْضِ مُسْلِماً غَيْرِى وَغَيْرَكِ فَلَمَّا دَخَلَ أرْضَهُ رَآهُمَا بَعْضُ أهْلِ الْجَبَّارِ، فأتَاهُ فقَالَ لَهُ: دَخَلَ أرْضَكَ امْرَأةٌ يَنْبَغِي أنْ تَكُونَ إَّ لَكَ، فأرْسَلَ إلَيْهَا، فأُتِيَ بِهَا، وَقَامَ إبْرَاهِيمُ الى الصَّ◌َةِ. فَلَمَّا أنْ دَخَلَتْ عَلَيْهِ لَمْ يَتَمالَكْ أنْ بَسَطَ يَدَهُ إلَيْهَا فَقُبِضَتْ يَدَهُ قَبْضَةً شَديدةً فقَالَ لَهَا: اِدْعِي اللهَ أنْ يَطْلِقَ يَدِي وَ◌َ أضُرُّكِ فَفَعَلَتْ فَعَادَ، فَقُبِضَتْ يَدُهُ أشَدَّ مِنَ ا‘وَّلِ. فَقَالَ لَهَا مِثْلَ ذلِكَ، فَفَعَلَتْ فَعَادَ، فَقُبِضَتْ يَدُهُ أشَدَّ مِنَ ا‘وَّلَتَيْنِ. فقَالَ لَهَا: اِدْعِي اللهَ أنْ يُطْلِقَ يَدِي وَ◌َ أضُرُّكِ فَفَعَلَتْ وَأُطْلِقَتْ يَدهُ، فَدَعَا الَّذِي جَاءَ بِهَا. فَقَالَ لَهُ: إنَّكَ إنَّمَا جِئْتَنِي بِشَيْطَانٍ وَلَمْ تَأتِنِي بِإنْسَانٍ فأخْرِجْهَا مِنْ أرْضِي، وَأعْطَاهَا هَاجَر، فأقْبَلَتْ تَمْشِي، فَلَمَّا رَآهَا إبْرَاهِيمُ. قَالَ: مَهْيَمْ. قَالَتْ: خَيْراً، كَفَّ اللهُ تَعالى يَدَ الْجَبّارِ وَأخْدَمَ خَادِماً. قَالَ أبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْه: فَتِلْكَ أمُّكُمْ يَا بَنِي مَاءِ السَّمَاءِ[. أخرجه الخمسة إ النسائي .

»مَهيمٌ« كلمة يقال معناها: ما أمرك وما حالك؟و»ألْخَادِمُ« يقع على العبد وا‘مة.و»بَنُو ماء السماء« العرب ‘نّهم كانوا يتبعون قطر السماء فينزلون حيث كان .

4. (5212)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"İbrahim aleyhisselam sadece üç yalan söylemiştir: Bunlardan ikisi Allah'ın zatıyla ilgili; biri اِنِّى سَقِيمٌ sözüdür; diğeri de بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ هذَا sözüdür.[1] Bir tanesi de zevce-i pakleri Sare Hatun hakkındadır. Hz. İbrahim zalim birinin diyarına (Mısır'a) beraberinde Sare de olduğu halde gelmişti. Sare güzel bir kadındı. Sare'ye: "Bu cebbar herif, bilirse ki sen karımsın, senin için bana galebe çalar. Eğer sana soracak olursa, kızkardeşim olduğunu söyle! Çünkü sen, zaten İslam yönünden kardeşimsin, din kardeşiyiz. Ben yeryüzünde senden ve benden başka bir Müslüman bilmiyorum" dedi.
Bunlar zalim kralın memleketine girince, adamlarından biri bunları gördü. Hemen gidip:
"Senin memleketine öyle güzel bir kadın girdi ki, sizden başkasının olması münasib değildir" dedi. Kral derhal adamlar gönderip, Sare'yi yanına getirtti. Hz. İbrahim namaza durdu. Sare adamın yanına girince, kral (onu ayakta karşıladı, fakat) elini ona uzatamadı. Eli şiddetli şekilde tutuldu. Sare'ye:
"Elimi salması için Allah'a dua et! Sana zarar vermeyeceğim!" dedi. Sare de dediğini yaptı. Ama kral tekrar Sare'ye sataşmak istedi. Eli, öncekinden daha şiddetli tutulup kaldı. Sare'ye aynı şekilde ricada bulundu. O da kabul etti. (Adam normal hale dönünce tekrar) sataşmak istedi. Eli önceki iki seferden daha şiddetli şekilde tutuldu. Sare'ye yine:
"Allah'a dua et, elimi salsın, sana zarar vermeyeceğim!" diye rica etti. Sare dua etti, adamın elleri açıldı. Kral kadını getiren adamı çağırdı ve ona: "Sen bana ihsan değil bir şeytan getirmişsin. Bunu diyarımdan çıkar!" dedi. Sare'ye Hacer'i bağış olarak verdi.
Sare yürüyerek geldi. İbrahim onu görünce:
"Nasılsın, ne haber?" dedi. Sare:
"Hayır var! Allah cebbarın elini tuttu ve (bana) bir hadim verdi!" dedi."
Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) der ki:
"Ey sema suyunun oğulları! Bu kadın (Hacer) sizin annenizdir." [Buharî, Enbiya 9, Büyû 100, Hibe 36, Nikah 12, İkrah 6; Müslim, Fezail 154, (2371).] Ebu Davud, Talak 16, (2212); Tirmizî, Tefsir, Enbiya, (3165).][2]

AÇIKLAMA:

1- Burada bir peygamber olan Hz. İbrahim'e üç yalan nisbet edildiğini görüyoruz. Bu yalanlardan ikisi Kur'an-ı Kerim'de mezkurdur. Burada, bizzat Aleyhissalâtu vesselâm'ın Hz. İbrahim'e "yalan" nisbet etmiş olması ulema arasında "peygamberler yalan söyler mi?" meselesinin tahliline vesile olmuştur. Hadisi tahlil eden Nevevî hazretleri şu açıklamaları dermeyan eder: "Mazirî der ki: "Peygamberler Allah'tan gelen hükümleri tebliğ hususunda yalandan beridirler. İlahî sıyanete (korunmaya) mazhardırlar. Bu mevzuda yalan büyük olmuş, küçük olmuş, az olmuş, çok olmuş farketmez, hepsine karşı korunma altındadırlar. Ancak tebliğ-i şeriata girmeyen ve sıfattan addedilen meselelerde -söz gelimi dünya işleriyle ilgili adi bir meselede bir kerecik bir yalan gibi- kizbe gelince, bunun peygamberlerden südur etmesinin imkanı veya bundan da ismetleri hususunda selef ve halef nezdinde iki meşhur görüş var:
Kadı İyaz der ki: "Sahih olan şudur: Tebliğe müteallik meselelerde peygamberlerden kizbin vukuu tasavvur bile edilemez. Küçük günahları onlara caiz görelim görmeyelim, keza söylenen yalan az olsun çok olsun farketmez, hüküm budur. Çünkü peygamberlik makamı yalana tenezzül etmekten pek yücedir. Bu meselede en küçük bir yalanın tecvizi, onların sözlerine olan güveni ortadan kaldırır. Resulullah'ın: "Yalanın ikisi Allah'ın zatıyla ilgili,

[1] Bunlar 5209 numaralı hadisin Açıklama kısmında kaydedildi.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/6-7.

biri de Sare ile ilgili" sözüne gelince, bunun manası şudur: Buradaki sözler, muhatabın anlayışına göre yalandır. Nefsülemirde ise bunlar iki sebeple dinin reddettiği mezmum yalanlar değildir. Biri: Hz. İbrahim bunlarla tevriye yapmıştır. Mesela Sare hakkında: "İslam'da kardeşim" demiştir. Buradaki kardeşlik batında sahihtir. İkincisi: Eğer bu tevriye değil de gerçekten yalan olsaydı, yine de zalimin zulmünü defetme sadedinde caiz olurdu. Nitekim fukaha şu hususta ittifak eder: "Bir zalim, gizlenmiş olan birini öldürmek üzere veya emanet bir malı gasben almak üzere gelse ve bunların yerini sorsa, bilen kimseye onları gizlemek ve bildiğini inkar etmek vacib olur." Çünkü burada zalimin zulmünü defetmek mevzubahistir. Resulullah, Hz. İbrahim'in yalanlarının mutlak olarak reddedilen mezmun yalana girmediği hususunda dikkat çekmiştir.
Mazirî der ki: "Bazı alimler bu kelimeleri te'vil ederek "yalan" sınıfına girmediklerini göstermeye çalışmıştır. Ancak, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ıtlak ettiği bir lafızdan imtinaya kalkmanın bir manası yok." Ben derim ki: "Onlara "yalan" kelimesinin ıtlakından kaçınmak mümkün olmaz, çünkü bizzat hadiste bu gelmiştir. Onların te'villerine gelince, bu da sahihtir, herhangi bir mani yoktur. Alimler der ki: "Sare hakkındaki yalan da aslında Allah'n zatına aittir. Çünkü o da zalim kâfiri zinadan menetmek için söylenmiştir. Bu husus Müslim dışındaki rivayetlerde açık olarak gelmiştir. Te'vilciler, peygamberimizin, yalanın ikisi Allah'ın zatıyla ilgili biri değil diye ayırıma yer vermesini, "onun da Allah'ın zatıyla ilgili olmasının yanında, Hz. İbrahim'in kendisi için de bir haz ve menfaat bulunmaması sebebiyledir" diye açıklar.
Te'vilciler, Hz. İbrahim'in "Ben hastayım" sözü için de şunu söylemiştir: "Yani "Ben hasta olacağım" demek istemiştir. Çünkü her insan hastalığa maruzdur. Bu sözüyle, müşriklerle birlikte bayramlarına çıkıp, batıl ve küfür merasimlerinde hazır bulunmamak için özür beyan etmiştir. (Ayet-i kerimenin ifadesiyle, bunu yıldızlara baktıktan sonra söylemesi[3] onlar üzerinde ikna edici tesir hasıl etmiş, bize de hastalık bulaşmasın diye, Hz. İbrahim'i koyup kaçmışlardır.) Alimler "Bunu en büyükleri yapmıştır" sözü ile ilgili olarak da şu açıklamayı yapmışlardır: "Hz. İbrahim burada, büyük putun yapmış olmasına, onun konuşmasını şart kıldı ve şöyle söyledi: "Bunu yapsa yapsa şu büyükleri yapmıştır. Eğer konuşabiliyorlarsa onlardan sorun." Yani: "Eğer bunlar konuşuyorlarsa büyükleri yapmıştır, konuşmuyorlarsa bir başkası yapmıştır, konuşmadıklarına göre.. öyleyse bu sözde yalan yok" demek isterler. Ama çoğunlukla ulema zahiri esas almak gereğine kaildir."
2- Ebu Hureyre'nin telaffuz ettiği "sema suyunun oğulları" tabirini birçok alim şöyle izah etmiştir: "Bundan Araplar muraddır, nesebleri saf ve halis olduğu için, saf ve berrak olan sema suyuna benzetmiş olabilir." Bazıları da: "Araplar çoğunlukla hayvancılıkla geçinir, hayatları meralara ve münbit yerlere bağlı; bu da yağmur suyu ile hasıl olur. Göçebeler yağmur suyunun yeşerttiği yerleri kovalayarak hayatlarını devam ettirdiği için, onlara sema suyunun oğulları demek münasibtir" demiştir. el-Kâdı der ki: "Bana göre en doğrusu: "Bu tabirle kasdedilenlerin ensar olduğunu söylemektir. Çünkü burada, onların ceddi Amir İbnu Haris İbni İmri'l-Kays İbni Sa'lebe İbni Mâzin İbni'l-Eded'e bir nisbet var. O zat Mâu's-Sema (sema suyu) olarak biliniyordu."
3- Alimler, hadisten şu hükümlerin çıktığına dikkat çekerler:
Din kardeşine kardeşim denebilir, bu tabirle din kardeşi kastedilebilir.
Zalim hükümdarın ve müşrik kimsenin hediyesi kabul edilebilir.
Halisane ve ızdırar halinde yapılan dua makbuldür.
Musibete uğrayan kimsenin öncelikle namaz kılması menduptur. İbrahimî bir sünnettir.
Hadiste Hz. İbrahim aleyhisselam'ın mucizesi beyan edilmektedir.
Zalimin zulmünden kurtulmak için yalan söylemek caizdir.[4]

Peygamberler Günah İşler Mi?

Sadedinde olduğumuz hadiste bazı peygamberlerin günah işlediği mevzubahis oldu. Halbuki peygamberlerle ilgili temel inançlardan biri ismettir. Sadece son peygamber Hz. Muhammed Mustafa (aleyhissalâtu vesselâm)'nın değil, Hz. Adem'den bu yana gelip geçen bütün peygamberlerin ismet sahibi olduğunu yani günah işlemekten, yalan söylemekten uzak olduklarını, bu hususta İlahî himaye ve muhafazaya mazhar bulunduklarını kabul etmek icabeder. Aksi takdirde getirdikleri şeriata itimad ve güven sarsılır. Bu sebeple peygamberlerin büyük günah işlemeyecekleri hususunda ulema müttefiktir. Küçük günah hususunda ise bazı teferruatı bilmede fayda var. Bu maksadla yeri gelmişken Tecrid-i Sarih mütercimlerinden merhum Kamil Miras'ın kıymetli bir tahlilini aşağıya aynen kaydediyoruz.[5]

Peygamberler Büyük-Küçük Günahlardan Masum Mudurlar?

Mevzumuz bizi bu meseleyi de tedkike davet etmiştir, şöyle ki:
1) Enbiyayı kiram gerek kable'nnübüvve (peygamberlikten önce), gerek ba'de'nnübüvve (peygamberlikten sonra), gerek celî (açık) ve gerek hafî (kapalı) küfürden münezzeh ve mutahhardırlar. Bu babda icma vardır.

---

[3] Hz. İbrahim'in kavmi,yıldız falına yer verirdi. Yıldızlara bakmakla onların tarzına yer verip, ikna olmalarını sağlamıştır.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/7-9.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/9.

2) Yine Enbiyayı kiram gerek âmden ve gerek sehven, gerek bilerek ve gerek bilmeyerek, gerek kable'nnübüvve gerek ba'de'nnübüvve, gerek bir maslahata mebnî olsun ve gerek olmasın, hilaf-ı vakı ihbar etmekten ibaret olan kizibden de masundurlar (korunmuşturlar). Yalnız bu ikinci hüküm muhtac-ı tafsildir. Şöyle ki: "Enbiyanın âmden, bilerek ihtiyar-ı kizb etmeyecekleri hakkında icma vardır. Fakat sehven ihtiyar-ı kizb etmekten masuniyetleri cumhur-iulemanın mezhebidir. Bu babda icma yoktur. Sonra, ba'de'nnübüvve kizbden masuniyetleri hakkında da icma vardır. Çünkü bir peygamberin kizbine ihtimal vermek, peygamberin istinadgâhı olan mucize mefhumunun muktezasına münafidir. Bir kısım alimler, bir peygamberin kable'nnübüvve hayatında ne peygamberlik vasfı vardır, ne de ortada mu'cize mefhumunun henüz müteallıkı olabilecek harikulâde bir emir vardır ki, aralarında münafat aranılsın, demişler. Ve bu nokta-i nazarı mebde-i hareket ittihaz ederek peygamberlerin kable'nnübüvve bila-ihtiyar sehven kizbetmesindeki aklî bir imtinâ yoktur, demişlerdir. Üçüncü bir kaydımız ki, bir maslahata müstenid olan ve olmayan kizibden de peygamberlerin ma'suniyyeti idi. Malumdur ki, Sa'di: دروغ مصلحت آميز به از راست فتنه انكيز beytinde, fitne ve fesada badi olan doğrudan, calib-i maslahat yalanın çok daha iyi olduğunu haber veriyor. Bu calib-i maslahat yalan, ümmet hakında mücazdır. Fakat Cenab-ı Hak, peygamberlerini bundan da sıyanet buyurmuştur.

Şimdi enbiyanın kebair ve sagairden masun olup olmadıklarına gelmiş bulunuyoruz. Enbiya-ı kiram, günah-ı kebairin bütün enva ve efradından tamamen ve bi'l-icma' ma'sundurlar. Bu babta ittifak eden alimler bu ma'suniyetin sehven suduru mefruz olan kebaire de şümulü var mıdır? Yoksa âmden irtikab-ı kebaire mi has? Seyyid-i Şerif gibi bir kısım ulema, peygamberleri Cenab-ı Hak gerek âmden ve gerek sehven günah-ı kebair işlemekten muhafaza buyurmuştur, ictihadında bulunmuşlardır. Fakat Sahib-i Mevakıf gibi bir kısmı sehven sudurunu caiz görmüşlerdir.

Küçük günahlara gelince:Sagâir iki kısımdır:

1) Sagâir-i müteneffiredir (nefret edilen) ki, onu irtikab edenlere karşı her görenin tab'ında nefret ve istikrah uyandıran sagirelerdir. Gizlice bir lokma ekmek aşırmak; satılan bir şeyi tartarken mesela, bir iki kiraz danesi eksik tartmak gibi masiyetler ki, bunlar ne kadar küçük olsalar da yine bir kasa hırsızlığından daha ziyade mürtekibinin hissetine ve denâet-i tab'ına delalet ettiklerinden, peygamberler gerek âmden ve gerek sehven böyle iğrenç sagâirden de muhafaza buyurulmuşlardır.

2) Müneffir (nefret ettirici) olmayan sagâire gelince, Enbiya-i Kirâm ba'de'lbi'se bunlardan mahfuzdurlar. Teftazani Şerh-i Makasıd'da bu ictihadı iltizam etmiştir. Fakat Şerh-i Akaid'de: Cumhura göre peygamberlerden âmden sagâirin suduru caiz görülmüştür deniliyor. Sonra sehven sagâirin sudurunun cevazında ittifak bulunduğu bildiriliyor.

Celalüddin-i Devvânî, biraz uzamış olan şu izahımızı icmal ederek diyor ki: Selef-i salihine ve ehl-i hadisin muhakkiklerine göre, Enbiya-i Kiram ba's olunduklarından sonra günah-ı kebairin bütün enva ve efradından gerek âmden ve gerek sehven sıyanet-i İlahiye ile mahfuzdurlar. Yine böyle âmden sagâirden de mahfuzdurlar. Binaenaleyh Enbiya-i Kiram'a kizib, ma'siyet isnadına dair bir rivayet naklolunursa, o rivayet tarik-i ahad ile menkul ise merduddur. Tevatür tarîki ile naklolunmuş bulunuyorsa müevveldir.

Kelam kitaplarından hülasa ettiğimiz bu izahatı arzettikten sonra Kadı İyaz'ın bu mevzua dair Şifa'sındaki çok kıymetli malumatı da bervech-i ati hülasa ediyoruz: Enbiyalar **1)** İ'tikadiyyat, **2)** Akval, **3)** A'mal hususlarında bir mahzur-i şer'ide bulunmaktan masumdurlar:

İ'tikadiyyat: Enbiya-i Kiram'ın, Cenab-ı Hakk'ın zatına, sıfatına, ef'aline vukufu, yakin derecesinde bir ilimdir. Bu babda, Enbiya-i Kiram'da şekk, cehil bulunması bil'icma mümtenidir. İbrahim aleyhisselam "Ya Rabbi! Senden ihya-i emvat mucizesini isteyişim, kemal-i kudretin hakkında kalbimi son derece tatmin içindir" demesi, Cenab-ı Hakk'ın ihya-i emvat hususundaki kudretinden gönlünde bir ukde-i istifham, bir şüphe ve tereddüd bulunduğundan dolayı değildir, belki Cenab-ı Hakk'ın duasına icabet hususunda nezd-i Bari'deki derecesini anlamak içindir. Yakin, kuvvet ve za'fı kabil bir halet-i ruhiyye olduğundan ilmü'lyakin derecesinden aynü'lyakin derecesine yükselmek içindir.

Yine böyle Resul-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm) فَإِنْ كُنْتَ فِي شَكٍّ مِمَّا اَنْزَلْنَا اِلَيْكَ فَاسْئَلِ الَّذِينَ يَقْرَؤُنَ الْكِتَابَ (Yunus 94) ayet-i kerimesi ile vaki olan hitab-ı İlahîde Resul-i Ekrem'in gönlünde hakikaten bir şekk ve tereddüdün mevcud olduğundan dolayı değildir. Belki bu ehl-i şekke böyle söylemesini ta'lim içindir قُلْ يَا مُحَمَّد اِنْ كُنْتَ takdirindedir. Nasıl ki قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ اِنْ كُنْتُمْ فِي شَكٍّ مِنْ دِينِي "Ey nâs! Tebliğ ettiğim din-i İslam hakkında şek ve tereddüdünüz varsa, de..." ayet-i kerimesinde böyle ta'lim buyrulmuştur. Hülasa: Bu yolda varid olan hitabat-ı ilahiyye(3) hep bu yolda müevveldir

.Şu da ehl-i ilmin icmaı ile sabit bir hakikattir ki: Enbiya-i Kiram'ın cisimleri şeytanın zarar vermesinden masun olduğu gibi kalpleri de vesvese ilka etmesinden mahfuzdur.[6]

(3) ومنه قوله تعالى خطابا لمحمد)صلى الله عليه وسلم( )وَلَوْ شَاءَ اللّهُ لَجَمَعَهُمْ عَلى الْهُدى فَـَ تَكُونَنَّ مِنَ الْجَاهِلِينَ (ولنوح عليه السم) فَـ تَسئَلني مَا لَيْسَ لَكَ بِه عِلْمٌ اِنَّى اَعِظُكَ اِنْ تَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ (ليس ثبات الجهل لهما بل المراد هو الوعظ بعدم التشبه في امور بسمات الجاهلين.

[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/9-11.

Peygamberlerin Sözlerinin Hatadan Masuniyyeti:

Ya ahkâm-ı diniyyenin tebliğine aid olur ki, zevat-ı enbiya bu babda âmden ve sehv ü nisyan suveriyle hata etmekten bi'l-icma masundur. Yahut da umur-u dünyaya aid olur ki, bu babda da yine âmden veya nisyanen ve hataen ister hal-i rızada, ister hal-i gadabda, iste ciddi, ister mizahi, ister hal-i sıhhatte, ister hal-i marazda olsun peygamberler yine masundurlar. Bu babda da selefin icmaı vardır. Halef, felsefî yollarda dolaşırken ihtilaf etmişlerdir. Bu babda en ziyade meşgul eden şey de yukarıda mükerreren izah edilen Zülyedeyn kıssasıdır. Bu hadisede Zülyedeyn hazretlerinin "Namaz kısaldı mı, yoksa nisyan mı buyurdunuz?" sualine karşı كُلُّ ذَلِكَ لَمْ يَكُنْ "Bunların ikisi de vaki değildir" diye cevap vermişlerdir ki, nisyanın vukuu muhakkak idi. Hatta bu hadisin bazı rivayet tariklerinde Zülyedeyn'in "Bunun ikisinden birisi vaki olmuştur ya Resulullah" sözüyle nisyanın vukuuna teşvik etmiştir. Bu hâdise de günâgûn tevcih ve te'vil edilmiştir. Fakat en basiti bunun bir nisyan değil, sehiv olmasıdır. Buhârî bile bu mevzua dair olan hadisleri (Babü'ssehiv) diye bir ünvan-ı umumi altında toplamamış mı idi? (Babu'n-Nisyan) dememişti. Çünkü Sehiv ile nisyan arasında lügavi fark vardır. Nisyan; bir gaflet, bir ruhî afettir. Sehiv ise, bir şuğl-i kalbîdir. Bunun için Resul-i Ekrem namazda sehveder de, namazda nisyan etmez.[7]

Peygamberlerin İşledikleri Hatadan Masuniyyeti:

Bu da peygamberlerden tebliğ muktezası olmayarak varid olan akval-i enbiyaya şamil olur ki, bi'l-icma peygamberlerin fevahiş ve kebairden masun bulunduklarını mükerreren bildirmiştik. Yalnız ihtilaf, peygamberlerden ihtiyarlariyle veyahut muktedir olmayarak measiden masuniyyetlerindedir. Bu da izah edilmiş idi.
Sagâire gelince, selef fukaha ve muhaddislerinden birkısmı bunda bir masuniyyet aramamıştır, belki tecviz etmişlerdir. Bazıları tevakkuf etmişlerdir. Ne lehte ne de aleyhte beyan-ı re'y etmemişlerdir. Selefin muhakkikleri ise peygamberlerin kebairden masun oldukları gibi, sagâirden de masun oldukları içtihadında bulunmuşlardır. Bunlar, peygamberlere mutlak ve bilakayd ü şart ittiba bu suretle tahakkuk eder, demişlerdir ki, bu mevzuun şaheser bir fikir ve içtihadıdır. İmam Ebu Hanife'nin, İmam Malik'in, İmam Şafii'nin rahimehümullah mezhebi budur. Bu mevzu hakkındaki meslek-i muhaddisîn üzerine izahımıza da burada nihayet veriyoruz." [8]

ÜÇÜNCÜ FASIL

RESULULLAH HAKKINDA YALAN

5213- 1- عن عَلِيّ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: َ تَكْذِبُوا عَلَيّ فإنَّهُ مَنْ كَذَبَ عَلَيّ يَلِجُ النّارَ[. أخرجه الشيخان والترمذي .

1. (5213)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Benim hakkımda yalan söylemeyin. Zira benim üzerime yalan uyduran cehenneme girer." [Buhârî, İlm 38; Müslim, Mukaddime 1, (1); Tirmizî, İlm 8, (2662).][9]

AÇIKLAMA:

Hadis, Resulullah'a yalan nisbet etmeyi yasaklamaktadır. Yasağa yalanın her çeşidi dahildir. Bazı cahillerin: "Şeriatının te'yidine yardım ediyoruz" gibi bahanelerle tergib ve terhib hususunda hadis uydurmaya cüretleri, bu hadisin ıtlakı karşısında hiçbir meşruiyet kazanamaz ve Resulullah'ın "ateşe girer" tehdidinin dışında kalamaz. İbnu Hacer der ki: "Resulullah'ın söylemediği bir şeyi O'na söyletmek, Allah'a da yalan nisbet etmeyi gerektirir. Çünkü bu, dinde şer'î bir hüküm koymak demektir; bu hüküm vücub ifade etsin, nedb ifade etsin veya bunların mukabilleri haram ve mekruh olsun farketmez.." İbnu Hacer, sadece sapık mezheplerden Kerramiye'nin tergib ve terhib hususunda -Kur'an ve sünnette gelen meselelerin yerleşmesi için- hadis uydurmayı tecviz edip "Bu davranış şeriatın aleyhine değil, lehine olduğu" gerekçesini de eklediklerini belirtir. Ayrıca, bazılarının sadedinde olduğumuz hadisin bazı tariklerinde yer alan "İnsanları sapıtmak için, hakkımda yalan uyduranlar..." şeklindeki bir ziyadeyi kendilerine delil yapmak istediklerini belirten İbnu Hacer, bu ziyadenin sahih senetle gelmediğini belirtir.
Esasen Resulullah hakkında yalan söylemeyi yasaklayan hadisler mütevatirdir.[10]

---

[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/12.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/12.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/13.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/13.

-5214 -2- وعن ابنِ الزُّبَيْر رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال:]قُلْتُ ‘بِي مَالِيَ أسْمَعُكَ تُحَدِّثُ عَنْ رَسُولِ اللهِ # كَمَا يُحَدِّثُ فُـَنٌ وَفُـَنٌ؟ فَقَالَ: أمَا إنِّي لَمْ أُفَارِقْهُ مُنْذَ أسْلَمْتُ وَلَكِنِّي سَمِعْتُهُ يَقُولُ: مَنْ كَذَبَ عَلَيّ مُتَعَمِّداً فَلْيَتَبَوَّأ مَقْعَدَهُ مِنَ النّارِ[. أخرجه البخاري وأبو داود.»التَّبَوُّأ« اتخاذ المنزل .

2. (5214)- İbnu'z-Zübeyr (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Babama dedim ki: "Ben niye senin Resulullah'tan hadis rivayetini işitmiyorum. Halbuki falan ve falandan çokça işitiyorum?" Bana şu cevabı verdi:
"Evet ben, Müslüman olduğum günden beri Aleyhissalâtu vesselâm'ı hiç terketmedim. Hep beraber olduk. Ancak O'nun şöyle söylediğini de işittim:
"Kim bile bile bana yalan nisbet ederse ateşteki yerini hazırlasın." [Buhârî, İlm 38, Ebu Davud, İlm 4, (3651).][11]

AÇIKLAMA:

Burada, babasından "niye çok rivayet etmiyorsun?" diye soran Abdullah'tır; babası da Hz. Zübeyr (radıyallahu anhümâ). Zübeyr'in "Resulullah'tan ayrılmadım" sözü ekseriyeti ifade eder. Nitekim o Habeşistan'a hicret ederek ayrılmıştır. Keza hicret sırasında Aleyhissalâtu vesselâm'la beraberliği yoktur. Öyleyse "beraberliğimiz fazladır" demek istemiştir. Bu beraberliğin hakkı çok rivayeti gerektirdiği halde, Hz. Zübeyr, Resulullah'ın söylemediği bir şeyi O'na nisbet etme korkusuyla rivayetten kaçınmıştır. Bu davranış sadece Hz. Zübeyr'e has değildir. Hz. Ebu Hureyre, Hz. Aişe veya İbnu Abbas gibi kuvvetli hafızası olanlar Resululah'ın sözüne ilavede bulunmaktan veya bazı eksikliklere yer vermekten korkarak imkân nisbetinde hadis rivayetinden kaçınmışlardır. Bu hususu ileriki ciltlerde genişçe açıklayacağız. Hz. Zübeyr, çok hadis rivayet etmeyişteki sebebin, bu mevzudaki bir telakkiden, belli bir düşünce sisteminden ileri geldiğini, bu rivayetin bir başka veçhinde daha açık beyan etmiştir. Şöyle der: "Oğulcuğum, Resulullah'la aramızda, bildiğin üzere, akrabalık ve manevî bağlar da vardı. Onun halası annemdi. Zevcesi Hz Hatice halamdı. Annesi Amine Bintu Vehb ve büyükannem Hale Bintu Vüheyb, Abdu Menaf İbnu Zühre'nin kızlarıydı. Annen (Esma) yanımdaydı, onun kızkardeşi Aişe de Resulullah'ın yanındaydı. Ne var ki ben Aleyhissalâtu vesselâm'ın: "Bana bile bile yalan nisbet eden, cehennemdeki yerini hazırlasın" dediğini işittim."
Buhârî'de müteammiden (bile bile) ibaresi mevcut değildir.
Hata yapanın günahkâr olmayacağı icma ile sabit olduğu halde, Zübeyr'in hata yaparım korkusuyla rivayetten kaçınmasını İbnu Hacer şöyle açıklar: "Hata yapan, bi'l-icma, günahkâr sayılmasa da Zübeyr, çok rivayet sebebiyle farkına varmadan hata yapmaktan korkmuştur. Çünkü, hata sebebiyle günahkâr olmasa da, bazan çok yapmaktan dolayı günahkâr olunur. Zira çok yapma hata kaynağıdır. Güvenilir kişi (sika) hatalı rivayette bulunsa, bu da ondan tahammül edilse (öğrenilip alınsa), o bunun hata olduğunu hissetmese, onun nakline güven sebebiyle bu hatalı rivayetle ilelebed amel edilir. Böylece, Şari'in söylemediği bir şeyle amel etmeye sebep olmuş olur. Öyleyse, kim çok rivayetten hataya düşme korkusuna kapıldığı halde çok rivayete yönelirse, onun günaha düşmeyeceğinden emin olunamaz. Bu sebeple Zübeyr ve Ashab'tan daha birçokları çok rivayetten kaçındılar. Sahabeden çok rivayet edenler, titiz davrandıkları hususunda kendilerinden emin olmalarına hamledilir. Yahut da bunların ömrü uzadığı için, bildiklerine ihtiyaç hasıl olunca onlardan sordular. Bunlar da sonuna kadar ketum olmaya muvaffak olamadılar."
Bu noktada İbnu Hacer, müksirundan olan Enes hazretlerinin de çok rivayet etmekten korkup, rivayetten kaçınanlardan olduğunu, ancak ömrü uzadığı için, birkısım hadisleri ketmetmeye muktedir olamadığını belirtir. Kanaatini te'yiden Ahmed İbnu Hanbel'de gelen bir rivayeti kaydeder: "Attab Mevla Hürmüz demiştir ki: "Enes'in şöyle söylediğini işittim: "Hata etmekten korkmasaydım, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)' ın söylediklerinden sana çok şey rivayet ederdim..." Ahmed İbnu Hanbel bu rivayetle, Hz. Enes'in nazarında sıhhati tahakkuk edenleri rivayet edip, şekke düştüklerini terkettiğine işaret etmiştir. İbnu Hacer de: "Eğer Enes her duyduğunu rivayet etmiş olsaydı, onun merviyyatı, bilineni kat kat aşardı" der.[12]

-5215 -3- وعن الْمُغِيرَة بن شُعْبة رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ # إنَّ كَذِباً عَلَيّ لَيْسَ كَكَذِبٍ عَلى أحَدٍ، فَمَنْ كَذَبَ عَلَيّ مُتَعَمِّداً فَلْيَتَبَوَّأ مَقْعَدَهُ مِنَ النّارِ[. أخرجه الشيخان والترمذي .

3. (5215)- Muğîre İbnu Şu'be (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Benim üzerime söylenen yalan, bir başkası üzerine söylenen yalan gibi değildir. Öyleyse kim bile bile bana yalan nisbet ederse cehennemdeki yerini hazırlasın!" [Buhârî, Cenaiz 34; Müslim, Mukaddime 4, (4); Tirmizî, İlm 9, (2664).][13]

[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/14.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/14-15.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/15-16.

AÇIKLAMA:

1- 5209 numaralı hadiste belirtilen üç durum dışında kizb, dinimizde şiddetle yasaklanmış olmakla birlikte, Resulullah hakkındaki yalanın daha büyük bir cinayet ve günah olacağına bu hadiste ayrıca dikkat çekilmektedir. Bu hadis başkası hakkında yalan söylemeyi tecviz etmiş değildir. Bilakis, başkası hakkında yalanın haram olduğu çeşitli naslarla tesbit ve takrir edilen bir husustur. Öyleyse burada, yalanların günah itibariyle bir olmadığı, Aleyhissalâtu vesselâm hakkındaki yalanın çok daha ağır cezayı getireceği, kişinin ateşteki yerini kendi eliyle hazırlayacağı ifade edilmiştir.
Şarihler emir sigasıyla olan "hazırlasın!" ifadesinin haber şeklinde yani, "hazırlayacaktır, hazırlamıştır" manasında da anlaşılmasının doğru olacağına dikkat çekerler.
2- Şarihler Resulullah hakkındaki yalanın farklılığını izahta iki nokta-i nazar zikrederler.
a) Alimlerden bir kısmına göre, Resulullah'a bile bile yalan nisbet eden kimse tekfir edilir. Ebu Muhammed el-Cüveynî bu görüştedir. Ancak oğlu İmamu'l-Harameyn ve arkadan gelenler bu görüşü zayıf bulmuşlardır. İbnu'l-Münir de Ebu Muhammed el-Cüveyni'nin görüşüne meyletmiş, "Resulullah hakkında yalan söyleyen, bu haramı helal addetme haline düçardır veya helal addettiğine hamledilir, haramı helal addetmek küfürdür, küfre hamletmek de küfürdür" açıklamasını getirmiştir. Bu görüş de su götürür bulunmuştur. Bu sebeple cumhur, Resulullah'a yalan nisbet etmenin helal olduğuna itikad ederse tekfir edileceğine, aksi takdirde tekfir edilemeyeceğine hükmetmiştir.
b) İkinci açıklamaya göre: Aleyhissalâtu vesselâm hakkında yalan, büyük günahtır, diğerleri hakkındaki yalan ise küçük günahtır. Böylece iki yalan arasındaki fark ortaya çıkar. Bu suretle anlaşılır ki, başkaları hakkında söylenen yalan ile Resulullah hakkında söylenen yalanın "haram" olmakta birleşmeleri bunlara terettüp edecek cezanın da eşit ve bir olmasını, cehennemdeki yerlerinin ve o yerde kalış müddetlerinin bir ve eşit olmasını gerektirmez. Gerçi Resulullah'ın "hazırlasın!" ifadesinin zahiri cehennemde kalıştaki müddetin uzunluğunu ifade eder. Çünkü ifadeye göre, kişi kendine bir başka yer hazırlamamış olduğu için cehennemden çıkamayacaktır. Ne var ki, Kur'an ve hadiste gelen kat'î deliller, cehennemde ebedî kalışın kâfirlere mahsus olduğunu ifade etmektedir.
3- Bu hadis, pek çok tarikten gelen mütevatir hadislerden biridir. Bazıları tevatür için koşulan şartları, kamil manada bu hadisin taşıdığını bile söylemiştir. Ancak İbnu Hacer bu ifadeyi ifratkâr ve isabetsiz bulur. مَنْ بَنَى اَ'نِمَّةُ keza رُؤْيَةُ للهِ keza الْحَوْضُ keza الشَّفَاعَةُ keza رَفْعُ الْيَدَيْنِ keza المَسْحُ عَلى الْخُفَّيْنِ keza للهِ مَسْجِداً gibi nice hadislerin tevatür şartlarını taşıdığını gösterir. Bu hadisi rivayet eden sahabelerin sayısı hususunda muhtelif tahkikler yapılmıştır. Nevevî'nin nakline göre hadisi iki yüz sahabe rivayet etmiştir. Doğruyu Allah bilir.[14]

-5216 -4- وعن مُجَاهد قال:]جَاءَ بُشَيْرٌ الْعَدَوِيُّ الى ابنِ عَبّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهما فَجَعَلَ يُحَدِّثُ وَيَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللهِ #، وَجَعَلَ ابْنُ عَبّاسٍ َ يَأذَنُ لِحَدِيثِهِ وَ ً يَنْظُرُ إلَيْهِ. فَقَالَ لَهُ بُشَيْرٌ: مَالِي أرَاكَ َ تَسْمَعُ لِحَدِيثِي، أُحَدِّثُكَ عَنْ رَسُولِ اللهِ # وَ ً تَسْمَعُ. فقَالَ ابْنُ عَبّاسٍ: إنَّا كُنَّا مَرَّةً إذَا سَمِعْنَا رَجُ ً يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللهِ # اِبْتَدَرَتْهُ أبْصَارُنَا وَأصْغَيْنَا إلَيْهِ بِأسْمَاعِنَا. فَلَمَّا رَكِبَ النّاسُ الصَّعْبَةَ وَالذَّلُولَ لَمْ نَأخُذْ مِنَ النّاسِ إ ّ مَا نَعْرِفُ[. أخرجه مسلم.» يَأذَنُ« أي يستمع.و»الصَّعْبَةُ وَالذَّلُولُ« شدائد ا'مور وضدها، والمراد ترك المباة با'مور وا''حتراز في القول والفعل .

4. (5216)- Mücahid merhum anlatıyor: "Büşeyr el-Adevî, Hz. İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'ya gelip:
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki..." diyerek birşeyler anlatmaya kalktı. Ancak İbnu Abbas onu konuşmaya bırakmadı ve kendisine iltifat etmedi. Büşeyr:
"Sözlerimi niye dinlemiyorsunuz? Ben size Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan anlatıyorum, hiç tınmıyorsunuz, niçin?" diye sordu. İbnu Abbas ona şu cevabı verdi:
"Biz vaktiyle, bir kimsenin "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki" dediğini işitince, gözlerimizi ona çevirip kulaklarımızı da dinlemek üzere uzatıyorduk. Ne zaman ki, insanlar hadis rivayetinde laubalileştiler, biz de onlardan ancak bildiklerimizi almaya başladık." [Müslim, Mukaddime 7, (7).][15]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, Resulullah'tan hadis rivayeti hususunda, daha Ashab devrinde titizliğin başladığını gösteren rivayetlerden biridir. Daha nice emsali gibi bu da, hadis rivayetinin ta bidayette disiplin, kontrol ve itina ile yapıldığını, muhaddisleri bu hassasiyete bilhassa menfi faaliyetlerin sevkettiğini gösterir. Bir kısım alimler, fitne ile ifade edilen menfi faaliyetlerden maksadın Hz. Osman'ın şehadeti olduğunu belirtir. Şu halde hadiste titizlik ve sened arama işini bu tarihe kadar indirmek mümkündür.

[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/16-17.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/17-18.

Bu hususun bilinmesi, hadisin üçüncü asra kadar rastgele rivayet edilip, o asırda bir folklör derlemesi tarzında toplanıp yazıldığını söyleyen Batılı müsteşriklerle, bu iddialara kapılan yerli cühelanın ne derece esassız iddialara dayandıklarını anlamak için ehemmiyet taşır. [16]

KİBİR VE UCUB BÖLÜMÜ

UMUMÎ AÇIKLAMA:

Kibir, büyüklük, ululuk manasına gelir. Dinî bir tabir olarak, kişinin kulluk edebine uymayacak şekilde kendisini diğer insanlara karşı ululaması, onları hakir görmesidir. Aslında insanın Allah'ın bir mahluku olarak, diğer mahlukata karşı da büyüklenmeye hakkı yoktur. Kul ve mahluk olma cihetiyle bir eşitlik mevcuttur. Ancak Allah Teala hazretleri, insana, hilafet ve emanet gibi bazı ziyade mesuliyetler vererek, bunun gereği olarak diğer mahlukata karşı bir kısım imtiyazlar vermiştir; akıl ve irade sahibidir, diğer mahluklar üzerinde tasarruf yetkisi vardır. Bu imtiyazları onu hayvanata karşı kibre değil, Cenab-ı Hakk'a karşı şükre ve hamde sevketmelidir. Tıpkı meyveli bir ağacın yerlere eğilmesi gibi, insanî imtiyazlara sahip beşeriyetin, Allah'ın huzurunda rükû-u tevazuya eğilmesi, secde-i şükr ve hamde kapanması gerekir, tekebbüre gitmesi değil.

İmam Gazâlî'ye göre, "kibr, "batınî ve "zahirî" olmak üzere ikiye ayrılır: Batınî kibir nefsin derinliklerinde ruhî bir ahlaktır. Zahirî bir kibir ise dışa akseden, azalarda görülen kibirdir. Esasen en doğrusu, içteki ahlaka kibir demektir. Zahirdeki hareketler kaynağını içtekinden alır. Dıştaki hareketleri meydana getiren zaten bu iç ahlaktır. Bu sebeple, hastalık azalarında kendini gösterince, kibirlendi denir. Görünmediği zaman "o kibirlidir" denir. Şu halde kibrin aslı insan tabiatındaki ahlaktır. Bu da kendisini başkasına üstün gösterme arzusudur."

Dinimiz, her hayrın, her fazilet ve üstünlüğün Allah'tan geldiğini tedris eder. Bu sebeple kişinin mazhar olduğu bazı faziletler sebebiyle hemcinsine karşı büyüklenmesini, bu nimetlere nankörlük kabul eder, onu asıl veren Allah'tan gaflet alâmeti bilir. Bu sebeple kibir, şiddetle reddedilen, kınanan huylardan biridir. Meseleye Kur'an-ı Kerim'in müteaddit ayetlerle yer vermesi de kibrin din nazarında ne kadar kötü olduğunu anlamaya yeterlidir. Birkaç ayetin mealini kaydediyoruz:

"Yeryüzünde haksızlıkla kibirlenenleri ayetlerimden çevireceğim" (A'raf 146).

"Allah, büyüklük taslayan her zorbanın kalbini mühürler" (Mü'min 35).

"(Peygamberler hep) futuhat istediler. (Buna kavuştular.) Hakka karşı alabildiğine inad eden her mütekebbir zorba ise nihayet hüsrana uğradı" (İbrahim 15).

"(Allah) o büyüklük taslayanları sevmez" (Nahl 23).

"Andolsun ki (kâfirler), kendi kendilerine büyüklenmişler, azgınlıkta pek ileri gitmişlerdi" (Furkan 21).

"Bana kulluk etmeyi kibirlerine yedirmeyenler alçalmış olarak cehenneme gireceklerdir" (Mü'min 60)

"Yeryüzünde büyüklük taslayarak yürüme. Sen ne yeri yarabilir, ne de dağlarla boy ölçüşebilirsin. Bütün bunlar, Rabbinin katında çirkin sayılan günahlardır" (İsra 37-38).

"İnsanları küçümseyip yüz çevirme, yeryüzünde böbürlenerek yürüme. Allah kendini beğenip övünen hiçbir kimseyi şüphesiz ki sevmez" (Lokman 18).

Kur'an-ı Kerim'de kibre bu kadar yer verilmesinin sebebi, bunun küfrü tazammun etmesindendir. Çünkü büyüklük, izzet, azamet ve üstünlük sadece Allah'a yaraşır. Hiçbir şeye gücü yetmeyen, herşeyini Allah'a borçlu olan biçare insanın kibir ne haddine! Kul kibirlendiği vakit, sırf Allah'a yaraşan bir sıfatta Allah'a karşı münazaaya, yarışa girmiş olmaktadır. Gazâlî bu davranışı, bir hizmetçinin padişahın tacını giyerek onun tahtına oturup hükmetmeye kalkmasına benzetir. "Bir uşak için, bundan daha büyük bir cür'et, bundan daha vahim bir cinayet olur mu?" der ve: "Şüphesiz bu uşak, padişahın en ağır cezasını hak eder" diye hükmeder. Nitekim kaydedeceğimiz ilk hadiste, Rab Teala hazretleri: "Azamet benim gömleğim, ululuk benim cübbemdir. Kim benimle bu hususta ortaklığa kalkışırsa, ben onun belini kırarım" buyurmuştur.

Kibirin zıddı tevazudur. Tevazuyu alçak gönüllülük olarak ifade eder isek de, esas itibariyle mazhar olunan nimetleri Allah'tan bilmeyi ifade eder. İslam büyükleri, tevazunun insanları yücelteceğini, kibrin de alçaltacağını kabul eder. Hz. Ömer şöyle buyurmuştur: "Alçak gönüllü, mütevazi ol ki, Allah seni yüceltsin. Kul kibirlenip böbürlendiği zaman Allah Teala hazretleri onu alçaltır ve bir melek: "Uzak ol! Allah seni uzaklaştırsın!" der. Kibirli insan kendi kendini büyük görürse de herkesin nazarında düşük, hatta domuzdan daha adidir" demiştir. Bu manayı, Ka'b (radıyallahu anh) bir başka üslubla ifade etmiştir: "Allah kime dünyalıktan bir nimet verdi de, adam bu nimetin şükrünü ödedi ve tevazuunu gösterdi ise, Allah Teala o nimetin menfaatini dünyada ona gösterdiği gibi, ahirette de derecesini yükseltir. Fakat verdiği nimete şükretmez ve tevazu göstermezse, Allah Teala, dünyada o nimetten ona bir kâr sağlamadığı gibi ahirette de ona cehennemden bir kapı açar; dilerse affeder, dilerse azab eder."

Kibir, Gazâlî'ye göre, Allah'a, peygamberlere ve diğer insanlara karşı yapılır. Her üçü de mezmun ise de, en kötüsü Allah'a karşı olandır. Bediüzzaman, insanların diğer mahlukata karşı da kibre düşebileceğini ifade eder: "Ey insan! Kur'an'ın desatirindendir (düsturlarındandır) ki, Cenab-ı Hakk'ın masivasından (mahlukatından) hiçbir şeyi, O'na taabbüd edecek bir derecede kendinden büyük zannetme. Hem sen kendini hiçbir şeyden,

[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/18.

tekebbür edecek derecede büyük tutma. Çünkü mahlukat, mabudiyetten uzaklık noktasında müsavi oldukları gibi, mahlukiyet nisbetinde de birdirler."
Kibir ve tevazu meselelerine zaman zaman temas eden Bediüzzaman, kibirin asıl kaynağının insandaki küçüklük olduğunu ifade eder. Ona göre: "...Sığar-ı nefs, tekebbürün menbaıdır. Zaaf, gururun madenidir..." Bu temel düşünceden hareketle: "Büyük görünme küçülürsün" der ve devam eder:
"Ey enesi (benliği) çifteli, kafası da kibirli,
Şu mizanı bilmeli: "Her adam için elbet,
Cemiyet-i beşerde, içtimâî binada,
Görmekgörünmek için şu mertebe denilen,
Bir penceresi var. Ger pencere,
Kamet-i kıymetinden (boyundan) yüksekse,
Tekebbürle tetâvül edecek, uzanacak.
Ger pencere, kamet-i himmetinden alçaksa,
Tevazula tekavvüs edecek (bükülüp) eğilecek.
Kamillerde, büyüklük mikyasıdır, küçüklük,
Nâkıslarda, küçüklük mizanıdır büyüklür (tekebbür)."
Tekebbür kötü, tevazu iyi olmakla birlikte, Bediüzzaman bunların kullanılacağı yerin iyi tayin edilmesine dikkat çeker: "Zaifin kavîye karşı izzet-i nefsi, kavide tekebbür olur; kavînin zaife karşı tevazuu, zaifte tezellül olur. Bir ulü'l-emrin (amirin) makamında ciddiyeti vardır; mahviyeti, zillettir, hanesindeki ciddiyeti, kibirdir, mahviyeti tevazudur..."
Ucb'a gelince, bu kibre yakın mezmum bir haslet ise de, kibrden biraz farklıdır. Ucb'u "kendini bir şey sanmak, kendini beğenmek, amele güvenmek, yaptığı hayırların kendini mutlaka kurtaracağı inancında olmak" şeklinde tarif edebiliriz. Esasen ucb, lügat olarak beğenmek, hoşlanmak, hoşa gitmek manasına gelir.
Gazâlî, ucbla kibir arasını tefrikte şöyle bir açıklama sunar: "Ucb, mutlak surette kendini beğenmek, kibir ise, kendisini başkasından üstün görmektir. Her ucub sahibi mütekebbir olmaz. Çünkü çok defa insan kendisini beğenir, fakat başkasını da kendisinden üstün görebilir ve ona karşı kibretmez."
Kur'an'da ucuba temas eden ayetlerden biri, Müslümanların Huneyn Savaşı sırasında halet-i ruhiyelerini örnek verir. Huneyn Savaşı, Mekke' nin fethinden sonra 12 bin kişilik bir kuvvetle yapılan bir savaştı. İlk defa Müslümanlar böyle bir sayıya ulaşınca bu durum, Müslümanları ucba sevketmişti. Bir askerin: "Benî Şeyban'la karşılaşacak bile olsak ehemmiyeti yok. Bugün kimse bize azlığımız sebebiyle galebe çalamaz" dediği rivayet olunur. Hz. Ebu Bekr de: "Ey Allah'ın Resulü, bugün artık bize azlık sebebiyle galebe çalınamaz" demiştir. İşte bu halet-i ruhiyeyi: "Muhakkak ki Allah pek çok yerde ve Huneyn gününde size yardım etmişti. O gün çokluğunuza güvenmiştiniz. Fakat bu size fayda vermedi. Yeryüzü o kadar genişliğiyle beraber, size dar geldi ve arkanızı dönüp gittiniz" (Tevbe 25) mealindeki ayet tescil etmektedir. Ayet-i kerime, sayıca çokluğa güvenip, harbin şartlarına riayet etmeyen, zaferin Allah'tan geldiği gerçeğinden gaflete düşen Müslümanların, bu çokluğa rağmen ilk karşılaşmada bozguna uğrayıp kaçtıklarını belirtmektedir. Bir başka ayet de kâfirlerin de kal'a ve maddî güçlerine güvenmelerine temas eder: "..Halbuki onlar, kal'alarının kendilerini Allah'tan koruyacağını sanmışlardı. Ama Allah'ın azabı onlara beklemedikleri yerden geldi" (Haşr 2).
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuştur: "Üç şey helak edicidir: İtaat edilen aşırı cimrilik, uyulan hevesat ve kişinin kendini beğenmesi (ucb)."
Ayet-i kerimede, "Nefislerinizi temize çıkarmayın (kusursuz addetmeyin)" (Necm 32) buyrulmuştur.
Hadislerin verdiği derse göre, kişiye günah olarak ucb yeterlidir. Hatta kişinin, kendini günahsız bilme günahına düşmektense, günah işleyip tevbe etmesi daha iyidir: "Siz hiç günah işlememiş olsanız, ben onun daha büyüğünden sizin için korkarım: O da ucubtur, ucubtur."
Kibre düşen kimsenin haliyle ilgili bir tasviri Gazâlî'den sunup, bu mevzuda daha fazla bilgi için onun ölmez eseri İhya'yı tavsiye edeceğiz (Ahmed Serdaroğlu tercümesi 3, 718-808).
"Kişi ne zaman başkasına nisbetle kendini büyük görürse, başkasını kendisinden düşük, hakir ve alçak görmeğe başlar. Onu yanına yaklaştırmak istemez, meclisine almaz. Onu, karşısında bir hizmetçi gibi görmek ister. Hatta hizmetçi olarak da kendisini kabul etmeyebilir ve onu hizmetçi olarak da karşısında görmek istemez. Şayet kibri biraz daha hafif ise, müsavi olmasından çekinir, yanyana gidemeyecekleri dar yollarda ve meclislerde öne geçer, onun selam vermesini bekler. Kendinin ihtiyacına bakmakta kusur ederse, neden böyle yaptın diye ona hayret eder. Karşısına çıktığı zaman onu muhatab almak istemez. Va'zu nasihatini dinlemez. Kendisine bir şey iade etse kızar. Muallimlik yaparsa talebelere hoş davranmaz. Onlara hakaret eder. Onlarla alay eder ve kendi işinde çalıştırır. Avama bakışları, hayvana bakışlarından farklı olmaz. Hülasa, kibirli adamın, sayılamayacak kadar çok çeşitli tavır ve davranışları vardır. Bunları herkes anlayabileceği için, burada sayılmalarına lüzum yoktur.
İşte bu kibirdir. Kibrin afetleri büyük, gaileleri pek çoktur. Havassın çoğu kibirden helaka gider. Avam şöyle dursun, abid, zahid ve alimlerin çoğu da kibir hastalığından kurtulamazlar. Kibrin doğurduğu felaket nasıl büyük olmasın ki? Resul-i Ekrem: "Kalbinde zerre kadar kibir olan cennete giremez" buyurmuştur.

Ölçüler'deki kibir üzerine yazılan yazı da dikkat çekicidir. Faydalı olur mülahazası ile onu buraya alıyoruz.[17] Böyle bir satır yok.

Bencillik Girdabı

İnsana bahşedilen benlik emaneti, en büyük gerçeği tanıyıp bulma yolunda ona verilmiş mukaddes bir armağandır. Vazife biter bitmez de taşa çalınıp kırılması gerekli olan bir armağandır. Böyle yapılmadığı takdirde kabarır, şişer ve sahibini yutacak bir ifrit haline gelir. Fert, onunla Yüce Yaratıcı'yı, O'nun kudretinin, ilminin, iradesinin sonsuzluğunu; eksiklik ve kusurların O'nun semtine sokulamayacağını idrâk edecek, sonra da sinesinde tutuşturduğu marifet ve muhabbet ateşiyle onu eritip bitirecek; sadece Yüce Yaratıcı'nın varlığıyla bakıp görecek; O'nunla düşünüp O'nunla bilecek ve sadece O'nunla soluyacaktır.Hep bencil olarak kalıp gitme, Hakk'ı görüp bilememenin, sonsuzluk yolunda mesafe alamamanın ve gözleri bağlı, aynı yerde dönüp durmanın ifadesidir. Devamlı benlik hesabına düşünenler, benlikle oturup kalkanlar, aradıklarını "ego"nun karanlık atmosferinde arayanlar, yıllarca deretepe demeden aşıp gitseler de bir çuvaldız boyu yol alamazlar.Yapılan işler, işlerin en ağırı, en yorucusu dahi olsa, benlik hesabına yapıldığı takdirde kat'iyyen fazilet va'detmez ve İlahî Dergâh'ta kabul göremez. Kendini aşmamış, benliğine bıçak çalıp parçalayamamış, basireti bağlı kimselerin ötelere doğru her hamlesi bir avunma ve aldatmaca, her fedakârlığı da bir akılsızlıktır.Bencillik, şeytanî bir sıfat olduğundan, ona kapılanların, şeytanın akibetine uğrayacağından şüphe edilmemelidir. Şeytanın mazeret ve müdâfaaları bile, gümgüm birer benlik melodisidir. Adem Nebi (a.s.), ufkunun karardığı bir anda, gözyaşlarından yepyeni bulutlar meydana getirerek onunla gönül ateşini, hasret ateşini söndürmeye çalışmasına karşılık, İblis, her kelimesi gurur ve inat, her ifadesi saygısızlık, mazeretler sayıp döküyordu.Benliğin ilimden kaynaklananı, servet ve iktidarla ortaya çıkanı, zekâ ile, cemâl ile şişip büyüyeni ve daha birçok çeşidi vardır... Bu sıfatlardan hiçbiri, insanın zâtî malı olmadığından, bu hususta bir iddia, hakiki Mal Sahibi'nin gazabına bir vesile ve dâvetiye sayılmış ve bu mağrur ruhların helâkiyle neticelenmiştir.
Ferdin şahsî dünyasını tesir altına alan "ego", bir cemaat benliğiyle de omuz-omuza verince, bütün bütün devleşir ve mütecaviz bir ifrit haline gelir. Artık böyle azgınlaşmış bir ruhun elinde en hayırlı şeyler dahi simsiyah bir bulut kesilir ve etrafa gülle, bomba yağdırmaya başlar. Evet böylelerinin elinde, ilim, bir yalancı ışık; servet, çalım ve cakaya vesile; gönül, bir çiyan yatağı; cemâl, çevreye ekşilik saçan bir gam sayfası; zekâ, başkalarını hafife alan uğursuz bir şaklaban hâlini alır.Öteden beri felsefe, benliği; peygamberlik de, hakkı ve mahviyeti temsil etmiştir. Evvelkilerin yolunda; şüpheler, tereddütler, aldatmalar, şiddet ve hiddetler aysberglerin birbiriyle çarpışmaları gibi korkunç müsademelerle dağılıp parçalanmalarına karşılık; ikincilerin yolunda; aydınlıklar, gönül inşirâhları, birbirinin imdâdına koşmalar ve birbirini desteklemeler vardır.Her fırsatta kendini etrafa anlatma ruh haleti, fertte bir eksiklik ve aşağılık duygusunun ifadesidir. Böyleleri, iyi bir ruh terbiyesiyle varlıklarını gerçek Mal Sahibi'ne fedâ edecekleri güne kadar da bu durum sürer gider. Bunların her işi bir çalım, her ifadeleri gürülgürül benlik, her mahviyyet ve tevazûları da ya bir riyâ, ya da kendilerini başkalarına anlattırabilme yatırımıdır. Bin nefrin haknâşinas(53) bencillere!(54)

-5217 -1- عن أبي سعيدٍ وأبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْهما قالَ:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: قَالَ اللهُ تَعالى اَلْكِبْرِيَاءُ رِدَائِي، وَالْعِزُّ إِزَارِي، فَمَنْ نَازَعَنِي شَيْئاً مِنْهُمَا عَذَّبْتُهُ[. أخرجه مسلم وأبو داود .

1. (5217)- Ebu Said ve Ebu Hureyre (radıyallahu anhümâ) anlatıyorlar: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allah Teala hazretleri şöyle dedi: "Büyüklük ridamdır, izzet de izarımdır. Kim bu iki şeyde benimle niza ederse ona azab veririm." [Müslim, Birr 136; Ebu Davud, Libas 29, (4090).][18]

AÇIKLAMA:

1- Buradaki hadis metni, Müslim ve Ebu Davud'da mevcut metinlere tamamen tevafuk etmez. Ebu Davud'da العِزّ yerine العَظَمَةُ kelimesi vardır. İzz: İzzet ve şeref, azamet ve ululuk manasına gelir. Şu halde ululuk, şeref, yücelik gibi sıfatlar hakiki manasıyla Allah'a aittir. Kul tevazuyu unutarak bu duygulara kapılmamalıdır.
2- İzar gömlek, rida da gömlek üzerine giyilen şeydir. Eskilerde kaftan denilmiş ise de, günümüz örfünde kaftan çok müsta'mel değildir.
Şeref ve ululuğun Allah'a mahsus olduğu, onlar gömlek ve kaftana benzetilerek ifade edilmiştir. Hattâbi, Allah'ın sıfatı izzet ve azamet, kulun sıfatı da tevazu ve tezellül olması sebebiyle, kulun Allah'a mahsus sıfatları kendine mal etmesinin caiz olmadığını belirtir.[19]

---

[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/19-23.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/23.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/23-24.

-5218 -2- وعن ابنِ مسعودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: َ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ كَانَ في قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ كِبْرٍ. فقَالَ رَجُلٌ: إنَّ الرَّجُلَ يُحِبُّ أنْ يَكُونَ ثَوْبُهُ حَسَناً وَنَعْلُهُ حَسَنَةً؟ فقَالَ: إنَّ اللهَ تَعالى جَمِيلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ؛ اَلْكِبْرُ بَطْرُ الْحَقِّ وَغَمْطُ النَّاسِ[. أخرجه مسلم وأبو داود والترمذي .

2. (5218)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Kalbinde zerre miktar kibir bulunan kimse asla cennete girmeyecektir!" buyurmuştu. Bir adam: "Kişi elbisesinin güzel olmasını, ayakkabısının güzel olmasını sever!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm da: "Allah Teala hazretleri güzeldir, güzelliği sever! Kibir ise hakkın ibtali, insanların tahkiridir" buyurdular."[20]

-5219 -3- وفي أخرى:] يَدْخُلُ النّارَ أحَدٌ في قَلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ مِنْ إيمَانٍ، وَ َ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ أحَدٌ في قَلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ مِنْ كِبْرٍ[.والمراد بالكبر هنا كبر الكفر والشرك لمقابلته إياه با"يمان.»بطرُ الحقّ« ردّه.و»غَمصُ النّاس« احتقارهم .

3. (5219)- Bir diğer rivayette: "Kalbinde hardal tanesi kadar iman bulunan bir kimse cehenneme girmez. Kalbinde hardal tanesi kadar kibir bulunan kimse de cennete girmez." buyrulmuştur. [Müslim, İman 147; Ebu Davud, Edeb 29, (4091); Tirmizî, Birr 61, (1999).][21]

AÇIKLAMA:

1- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), burada kalbinde kibir taşıyanların cennete giremeyeceklerini kesin bir üslubla ifade etmektedir. Hattâbi bu ifadeyi iki surette açıklamıştır:
"Bu hadisteki kibirden murad küfürdür. Yani kişi iman etme hususunda tekebbüre düşerek, imandan kaçınır. Haliyle bu şekilde ölen, küfür üzere ölmüştür, cennete giremez."
Hadisten maksad cennete giren kimsenin kalbinde oraya girerken kibir kalmaz demektir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de "Biz onların kalbindeki her türlü kini çıkarırız" (Hicr 47) buyrulmuştur."
Nevevî, Hattâbî'nin bu te'vilini yeterince isabetli bulmaz. Hadisin, herkesçe bilinen ve başkalarını küçük görmekten ibaret olan kibirlenmekten yasaklamak için varid olduğunu, dolayısıyla kibir kelimesinin bu manadan ve hadisin de belirtilen maksaddan uzaklaştırılmaması gerektiğini söyler.
Umumiyetle benimsenen manaya göre, kibir sahibi, bu kibrin cezasını çekip, onun günahından temizlenmeden cennete giremez demektir. Yani kibir cezayı gerektiren bir haldir. Bu hal mutlaka ceza ile temizlenir, bu temizlik olmadan kul cennete giremez.
Ne var ki Allah her çeşit günahı affetmeyeceği hususunda bir kayıt da mevcut değildir. Öyleyse hadisi "Allah'ın affetmemesi halinde, kibir sebebiyle ateşte ceza çekmeden hiç kimse cennete giremez" diye anlamak en makbuldür. Zira kalbinde hardal tanesi kadar imanı olan kimse ebedî cehennemde kalmayacağına göre, sırf kibir, ebedî cehennem vesilesi olmamalıdır.
2- Hadiste, güzel giyinmeyi sevdiğini söyleyen sahabinin ismi ihtilaflıdır. Nevevî, Malik, İbnu Mürare er-Rahavî olduğunu, el-Kadi İyaz' dan naklen kaydeder. Bazı muhakkiklerin Ebu Reyhâne Şem'ûn, Rebiatu'bnu Amir, Sevad İbnu Amr, Muaz İbnu Cebel, Abdullah İbnu Amr İbni'l-As, Harim İbnu Fatik gibi başka isimleri zikrettiğini de kaydeder.
3- 5219 numaralı hadiste, kalbinde hardal tanesi kadar imanı bulunan kimsenin cehenneme girmeyeceği belirtilmektedir. Alimler bunu "kâfirler gibi ebedî olarak cehennemde kalmaz" şeklinde anlamışlardır. Çünkü "imanla birlikte bir kısım günahları, zulümleri bulunabilir. O günahlarından af yahut ceza çekmeden kurtulamayacağına göre, hadisin kâfirler gibi ebedî cehennemde kalacak şekilde" diye kayıtlanması gerekir.
4- Hadiste "Allah'ın güzeli ve güzelliği sevdiği" de ifade edilmiştir. Bunun manası da alimlerce farklı şekillerde anlaşılmıştır. Bu hususta ki ihtilaf, cemil isminin Kur'an'da ve mütevatir hadiste gelmemiş olmasından ileri gelir. Kat'î nasla sabit olmayan, haber-i vahidle gelen bir ismi Allah'a izafe edebilir miyiz, edemez miyiz, haber-i vahidle itikad sabit olur mu, olmaz mı ihtilafına dayanır. Bu sebeple bazı te'villerde cemilin Allah'a izafesi sabit olan bazı isimlere hamledildiği görülür:
Birkısmı: "Her emri güzeldir. Nitekim güzel isimler (el-Esmau'l-Hüsna) O'nun, cemal ve kemal sıfatları da O'nundur" demiştir.
Bazıları: "Kerim ismi, mükrim (ikram eden); Semi ismi müsmî (işittiren) manasına geldiği gibi, Cemil ismi de mücmil yani güzellik veren manasına gelir" demiştir.
Kuşeyrî, cemil isminin celil yani büyük manasında olduğunu söylemiştir.
Hattâbî, cemilin nur ve güzelliğin sahibi manasında kullanıldığını söylemiştir.

[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/24.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/24.

Bazı alimler cemili "Size karşı fiilleri lütufkâr ve güzeldir, size az amel teklif eder, teklif ettiklerini îfada size yardımcı olur, îfa edene ecrini bol kılar" diye anlamıştır.
Nevevî, ulemadan bir kısmının bu "cemil" isminin, haber-i vahidle sabit olsa bile Allah'a izafesinin caiz olduğunu söylediğini nakleder.
İmamu'l-Harameyn, sahih nassla, şeriatta sabit olan şeyi kabul etmek gerektiğine, haram ve helalin bu yolla kesinlik kazanacağına, şeriatta haram mı helal mi olduğu hususunda kesin bir hüküm bulunmayan şeylerde haram veya helal hükmüne gidilemeyeceğine dikkat çektikten sonra, Allah'a bir isim izafesi meselesinde, kat'î bir delilin şart olmadığını, ilim iktiza etmeyen, amel iktiza eden bir delille de Allah'a isim izafe edilebileceğini söyler.
Hülasa, Allah Teala hazretlerini, şer'an varid olmayan fakat yasak da edilemeyen kemal, celal ve medih sıfatıyla tavsif etmenin caiz olup olmadığında Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat mezhebi ihtilaf etmiştir. Bir kısmı bunu caiz görmüş, bir kısmı görmemiştir. Bunda esas Kur'an veya mütevatir hadis veya icma ile sabit olmaktır. Eğer bir isim, haber-i vahidle sabit ise, bu ihtilaflıdır. Böyle bir isimle Allah'ın tavsifini bazıları caiz görürken, bazıları reddeder. Kabul edenler: "Böyle bir isimle dua ve sena, onunla amel babındandır. Esasen haber-i vahidle amel caizdir" demiştir. Reddedenler bunun Allah hakkında caiz ve caiz olmayan (müstakil) şeye itikad meselesine girdiğini, bu meselede ise kesin delilin esas alındığını söylerler. Bunlara göre Allah'a bir isim nisbet etmek kesin delille mümkündür.
Kadı İyaz, bu münakaşaya, Cemil ismini Allah'a nisbetin caiz olacağı kanaatiyle katılır. Der ki: "Bu mesele hem "amel"e, hem de "güzel isimler Allah'a mahsustur, ona bu isimlerle dua edin" (A'raf 180) mealindeki ayete şamildir."
Görüleceği üzere, haramhelal hükmü için şeriatten kesin nassın varlığını şart koşan Ehl-i Sünnet uleması bu meselede, caiz değil veya helalharam diye kesin hükümde bulunmaya karşı ihtiyatı tercih etmiştir.[22]

5220- 4- وعن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْه:]أَنَّ رَجُلًا جَمِيلً أَتَى النَّبِيَّ # فقَالَ: إِنِّي أُحِبُّ الْجَمَالَ؛ وَقَدْ أُعْطِيتُ مِنْهُ مَا تَرَى، حَتَّى مَا أُحِبُّ أَنْ يَفُوقَنِي أَحَدٌ بِشِرَاكِ نَعْلٍ، أَفَمِنَ الْكِبْرِ ذلِكَ يَا رَسُولَ اللهِ؟ قَالَ: ؛ وَلَكِنِ الْكِبْرُ مَنْ بَطَرَ الْحَقَّ وَغَمَطَ النَّاسَ[. أخرجه أبو داود.»يَفُوقَنِي« أن يكون خيراً منى، ومنه الشئ الفائق: الجيد الخالص في نوعه .

4. (5220)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Yakışıklı bir adam Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek: "Ben güzelliği seviyorum. Gördüğünüz gibi bana güzellik de verilmiş. Kimsenin beni, ayakkabı bağı bile olsa bu hususta geçmesinden hoşlanmıyorum. Ey Allah'ın Resulü! Bu (haram olan) kibre girer mi?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Hayır! buyurdular. Ancak kibr, hakkı ibtal, halkı tahkirdir!" [Ebu Davud, Libas 29, (4092).][23]

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadislerinde güzel giyinmenin ayakkabı bağına varıncaya kadar her hususta güzel olmaya, güzellikle başkasını geçmeye çalışmanın günah olan kibre girmediğini ifade buyurmaktadır.
Hadiste ayrıca, kibrin ne olduğu açıklanmaktadır. Buna göre kibir hakkın iptali, insanların tahkiridir. Şu halde kibre düşen insanda iki büyük hata zuhur etmektedir:
1) Hakkın iptali: Allah'tan gelen nimeti kendinden bilerek Allah'ın hakkını iptal. Buna küfran-ı nimet de denilebilir.
2) İnsanları hakir görme. Bu önceki duygunun bir başka tezahürüdür. Mazhar olunan nimet sebebiyle, o nimete eremeyenleri küçük görmek.
Hadis, her iki duyguyu da yasaklamaktadır.[24]

5221- 5- وعن عَمْرُو بن شُعَيْب عن أبيه عن جدّهِ رَضِيَ اللهُ عَنْه أَنَّ النَّبِيَّ # قَالَ:]يُحْشَرُ الْمُتَكَبِّرُونَ أَمْثَالَ الذَّرِّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، يُغْشَاهُمُ الذُّلُّ منْ كُلِّ مَكَانٍ، يُسَاقُونَ الى سِجْنٍ في جَهَنَّمَ يُقَالُ لَهُ بُولَسُ تَعْلُوهُمْ نَارُ ا‘نْيَارِ: يُسْقَوْنَ مِنْ عُصَارَةِ أَهلِ النَّارِ: طِينَةِ الْخَبَالِ[. أخرجه الترمذي .

5. (5221)- Amr İbnu Şuayb an ebihî an ceddîhi (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kıyamet günü, mütekebbirler küçük karıncalar gibi haşrolunurlar. Onları her yönden zillet bürümüştür. Cehennemde Bûles denen bir hapishaneye sevkedilirler. Ateşlerin ateşi onları bürür. Cehennem ehlinin irinleri kendilerine içecek olarak verilir. Bu içeceğe tînetu'lhabal denir." [Tirmizî, Kıyamet 48, (2494).][25]

---

[22] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/24-27.
[23] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/27.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/27-28.

-5222 -6- وعن سَلَمَةَ بْنِ ا‘كْوَع رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: َ يَزالُ الرَّجُلُ يَذْهَبُ بِنَفْسِهِ حَتّى يُكْتَبَ في الْجَبَّارِينَ فَيُصِيبُهُ مَا أصَابَهُمْ[. أخرجه الترمذي.»يَذْهبُ بِنَفْسِهِ« أي يترفع ويتكبر .

6. (5222)- Selemetu'bnu'l-Ekva (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kişi kendisini (halktan büyük görüp) uzak tuta tuta cebbarlar arasına kaydedilir de onların başına gelen musibete duçar olur." [Tirmizî, Birr 61, (2001).] [26]

AÇIKLAMA:

Hadis, bir kimsenin, insanlardan, onları küçük görerek mesafeli dura dura, cebbarlar yani zalimler sınıfına geçeceğini haber vermektedir. Bu husus, eşyanın tabiatına uygundur. Çünkü, mesafeli durmak bir alışkanlık haline gelir. Halbuki dinimiz, cemaati, sıla-i rahmi, selamlaşmayı, büyükleri ziyaret ve karşılıklı hediyeleşmeyi vs. emrederek, kişinin insanlarla kaynaşmasını emretmektedir. Uzlet normalde tavsiye edilmez. İnzivayı çok sıkı şartlarla dinimiz tecviz eder.
Şu halde, insanlara karşı uzak duran kimseler, Firavun, Nemrud, Şeddad gibi zalim cebbarlar defterine ismiyle resmiyle geçme ve onların maruz kaldığı dünyevî musibetlerle ve uhrevî cezalarla karşılaşma tehlikesiyle başbaşadırlar. el-İyazu billah.[27]

-5223 -7- وعن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: لَيَنْتَهِيَنَّ أقْوَامٌ يَفْتَخِرونَ بِآبَائِهِمُ الّذِينَ مَاتُوا، إنَّمَا هُمْ فَحْمُ جَهَنَّمَ، أوْ لَيَكُونَنَّ أهْوَنَ عَلى اللهِ مِنَ الْجِعْلَانِ الّذِى يُدَهْدِهُ الْخِرَاءَ بِأنْفِهِ. إنَّ اللهَ تَعالى قَدْ أذْهَبَ عَنْكُمْ عُبِّيَّةَ الْجَاهِلِيّةِ، إنّمَا هُوَ مُؤْمِنٌ تَقِيٌّ أوْ فَاجِرٌ شَقِيٌّ. اَلنَّاسُ كُلُّهُمْ بَنُو آدَمَ، وَآدَمُ خُلِقَ مِنْ تُرَابٍ[. أخرجه أبو داود والترمذي، وهو آخر حديث في كتابه.»عُبِّيَّةَ الْجَاهِلِيَّةَ« بضم العين المهملة وكسرها وتشديد الباء والياء: الكبر .

7. (5223)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İnsanlar, ya cehennem kömüründen başka bir şey olmayan ölmüş ecdadlarıyla övünmekten vazgeçerler, yahut da Allah katında, burnuyla pislik yuvarlayan mayıs böceğinden daha adi bir derekeye düşerler. Allah Teala hazretleri sizlerden cahiliye kibrini temizledi. Artık o, muttaki bir mü'min yahut bedbaht bir facirdir. İnsanların hepsi Hz. Adem'in evlatlarıdır. Adem ise topraktan yaratılmıştır." [Ebu Davud, Edeb 120, (5116); Tirmizî, Menakıb (3950, 3951).][28]

AÇIKLAMA:

1- Aleyhissalâtu vesselâm, bu hadislerinde kabile taassubunu te'lin etmektedir. Kabile taassubu, bir cahiliye örfü olup, günümüzde ırkçılık veya faşistlik denen şeyi ifade eder. Bu, ecdadla övünmek şeklinde tezahür eder. Ecdadla tefahur etme hadisesi cahiliye Araplarında pek yaygındı. Tekasür suresi bu maksadla, kabirleri ziyaret edip sayım bile yaptıklarına dikkat çekerek, Müslümanları bu çeşit davranışlardan men eder.
Sadedinde olduğumuz hadis, ırkçıları, burunlarıyla yuvarladığı pisliği sürükleyen mayıs böceklerine teşbih buyurmakta ve son derece alçaltmaktadır. Hadisteki tehvin ve teşbihin ağırlığı, ırkçılığın İslam kardeşliğine vurduğu büyük darbe ile izah edilebilir. Hele günümüzde İslam âleminin dağınık ve perişan halinin temelinde kavmiyetçiliğin bulunduğu, hatta bu noktaya gelmeye zemin hazırlayan "Osmanlı Devleti'nin çöküşü"nde de aslında, baş amilin ırkçılık olduğu gözönüne alınınca, kavmiyetçi taassubun çok daha ağır ifadelerle tel'ininin isabetli ve yerinde olacağı anlaşılır.
2- Hattâbi, hadisten hareketle insanların iki grup teşkil ettiğini söyler. Buna göre:
1) Mü'min ve muttaki olanlar. Bunlar halk nazarında itibar sahibi olmasalar da Allah nazarında kıymetlidirler, faziletlidirler.
2) Facir (haddini tecavüz eden) ve bedbaht olanlar. Bunlar, halk nazarında itibar ve şerefli kimseler bile olsalar Allah yanında değersiz adi kimselerdir.
3- Hadisten şu mana da çıkarılmıştır: "Mütekebbir ve müftehir kimse, ya müttaki mü'min bir kimsedir, bu durumda ona hiç kimseye karşı tekebbür (büyüklenme) yakışmaz; yahut da facir, bedbaht bir kimsedir Böyle birisi Allah indinde zelildir. Zelil kimsenin tekebbür etmesi hiç uygun değildir. Öyleyse tekebbür her halukârda menfidir, merduddur."

---

[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/28.
[26] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/28.
[27] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/29.
[28] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/29.

4- Hadiste insanların esas itibariyle topraktan geldiklerine dikkat çekilmesi suretiyle de büyüklenmeye mahal olmadığı hatırlatılmaktadır. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Ebu Davud, et-Tayâlisi'de gelen bir rivayette şöyle buyurmuştur:
"Cahiliye devrinde ölen ecdadınızla övünmeyin. Nefsimi elinde tutan Zat'a yemin olsun, mayıs böceğinin burnuyla yuvarladığı pislik, cahiliyede ölen ecdadınızdan daha hayırlıdır."
Irkçılığın İslam'daki yeri hususunda daha önce geniş açıklama sunduk.[29]

5224- 8- وعن ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: َ يَنْظُرُ اللهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الى مَنْ جَرَّ إزَارَهُ بَطَراً؛ وفي أخرى: الى مَنْ جَرَّ ثَوْبَهُ خُيَ َءَ[. أخرجه الستة إ أبا داود .

8. (5224)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allah, kıyamet günü, büyüklenerek elbisesini sürüyenin yüzüne bakmayacaktır."
Bir diğer rivayette: "Elbisesini çalımla sürüyene bakmayacaktır" denmiştir. [Buharî, Libas 1, 2, 5, Fezailu'l-Ashab 5, Edeb 55; Müslim, Libas 42, (2085); Muvatta, Libas 11, (2, 914); Tirmizî, Libas 8, (1730); Nesâî, Zinet 102, (8, 206); Ebu Davud, Libas 28, (4085).][30]

AÇIKLAMA:

Hadiste ifade edilen "Allah'ın bakmaması"ndan murad, rahmettir. Yani elbisesini kibirle yerde sürüyen erkeğe Allah merhamet etmeyecek veya merhamet nazarıyla bakmayacak demektir.[31]

5225- 9- وعن ابن مسعودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: مَنْ أسْبَلَ إزَارَهُ في صَ َتِهِ خُيَ َءَ فَلَيْسَ مِنَ اللهِ في حِلٍّ وَ َ حَرَامٍ[. أخرجه أبو داود .

9. (5225)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim namazda izarını (gömleğini) çalımla yere değecek kadar uzatırsa, Allah onun ne günahını affeder, ne de onu kötü amellere karşı korur." [Ebu Davud, Salat 83, (637).][32]

AÇIKLAMA:

1- Resulullah, burada namazda dahi kibirle elbisesinin uzatılmasını yasaklamaktadır. Esasen erkekler için normali, elbisesinin baldırların ortasına kadar uzanmasıdır. Ancak topuklara kadar inen elbiseye de "caiz" denmiştir. Bunu taşan kıyafet erkeklere caiz değildir. Kadınların müstehab olan kıyafeti ise erkeğe caiz olandan bir karış uzun olanıdır. Bir zira' uzun olanı da onlar hakkında caiz olan kıyafettir.
Hadisten şu mana da çıkarılmıştır: "Elbisesini namazda kibirle uzatan kişi, cennetin helal, cehennemin haram olduğu kişi değildir."
Keza şöyle de denmiştir: "O kimse, helal amelde değildir. Allah indinde bir saygısı da yoktur."
2- Elbisenin namazda topukları aşağıya taşması, Ebu Hanife, Şafii ve diğer ulemaya göre mekruhtur. Sadece Malik, namazda caiz olacağını söylemiş, yürümede o da mekruh olduğuna hükmetmiştir.[33]

5226- 10- وعن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ # بَيْنَمَا رَجُلٌ يَمْشِ ى في حُلَّةٍ تُعْجِبُهُ نَفْسُهُ مَرَجِّلٌ رَأسَهُ، يَخْتَالُ في مِشْيَتِهِ إذْ خُسِفَ بِهِ في ا ‘رْضِ فَهُوَ يَتَجَلْجَلُ فيهَا الى يَوْمِ الْقِيَامَةِ[. أخرجه الشيخان.»الجَلْجَلة« بجيمين: صوت مع حركة، والمراد يغوص في ا ‘رض .

10. (5226)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Bir adam, nefsinin hoşuna giden bir takım elbise içinde saçları da yapılmış olarak giderken yürüme sırasında kibre düşmüştü ki, birden yere battı. Kıyamet kopuncaya kadar orada zorlukla batmaya devam edecek." [Buharî, Libas 5; Müslim, Libas 49, (2088).][34]

---

[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/29-30.
[30] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/31.
[31] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/31.
[32] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/31.
[33] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/31-32.
[34] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/32.

-5227 -11- وعن جابر بن عَتِك رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: إِنَّ مِنَ الْغَيْرَةِ مَا يُحِبُّ اللهُ تَعالى، وَمِنْهَا مَا يُبْغِضُ اللهُ تَعالى. فَأَمَّا الَّتِي يُحِبُّ اللهُ تَعالى: فَالْغَيْرَةُ في الرِّيبَةِ وَأَمَّا الْغَيْرَةُ الَّتِي يُبْغِضُهَا اللهُ فَالْغَيْرَةُ في غَيْرِ رِيبَةٍ، وإِنَّ مِنَ الْخُيَ ءِ مَا يُبْغِضُ اللهُ، وَمِنْهَا مَا يُحِبُّ اللهُ: فأَمَّا الَّتِي يُحِبُّهَا اللهُ تعالى: فَاخْتِيَالُ الرَّجُلِ بِنَفْسِهِ عِنْدَ الْقِتَالِ، وَاخْتِيَالُهُ عِنْدَ الصَّدَقَةِ؛ وَأَمَّا الَّتِي يُبْغِضُهَا اللهُ تعالى: فَاخْتِيَالُهُ في الْبَغْيِ وَالْفَخْرِ[. أخرجه أبو داود والنسائي.وعند النسائي:]فا ُخْتِيَالُ في البَاطِلِ[.

11. (5227)- Cabir İbnu Atik (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kıskançlıktan bir nevi var ki Allah sever; bir kısmı da var ki Allah onu sevmez. Allah'ın sevdiği kıskançlık, kişinin (mehariminden haram kılınmış bir fiil görmesi ile) şüphe halinde duyduğu kıskançlıktır. Allah'ın sevmediği kıskançlık, şüphe olmadan kıskançlık duymasıdır.
Aynı şekilde bir kısım gurur vardır ki Allah hoşlanmaz, bir kısmı da var, Allah hoşlanır. Allah Teala'nın sevdiği gurur, kişinin savaş sırasında ve sadaka verme esnasında nefsine güvenerek duyduğu gururdur. Allah'ın buğzedip sevmediği gurur ise, taşkınlık ve övünme sırasında duyduğu gururdur." [Ebu Davud, Cihad 114, (2659); Nesâî, Zekat 66, (5, 78).][35]

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadisleriyle insanlardaki bazı huyların hem iyi ve hem de kötü yönlerinin olacağına dikkat çekmektedir. Bunlardan iki tanesine misal vermektedir. Kıskançlık ve gurur. Kişi, akrabalarından birinde haram bir davranış görünce, kıskançlığa düşerse bu memduh, güzel bir davranıştır. Allah Teala hazretleri bu çeşit kıskançlığı sevmektedir. Ama, yakınlarını helallerine karşı kıskanacak olursa bu caiz değildir. Allah bundan memnun kalmaz. Zira Allah'ın nikah gibi meşru yolla helal kıldığı şeye rıza göstermemiz vacibtir. Bunun aksini düşünmek cahiliye hamiyyetini Alah'ın teşriatına tercih etmek olur, el-Iyazu billah.
Gurur meselesi de böyle: Kişinin, düşman karşısında kendine güvenerek şecaata gelmesi, pervasızca atılması, düşmanı korkutur ve onu zafere götürür. Allah bu gururu sevmektedir. Keza sadaka sırasındaki gurur da daha çok vermeye sevkedeceği için Allah indinde makbul olmuştur.
Taşkınlıktaki gurur, kişinin yaptığı zulüm ve tecavüzlerle, gasb ve yağmalama gibi yasak fiilleriyle övünmesidir. Allah'ın bunu sevmeyeceği açıktır.
Övünme sırasındaki gurur ise; kendi nesebi, şerefi, malı, makamı, şecaati ve sair varlık ve imtiyazlarıyla övünmesidir. Sırf övünmek için yaptığı ikram ve cömertlikler de bu gruba girer. Allah bu çeşit gururları da sevmez.[36]

-5228 -12- وعن جُبَيْرِ بن مُطعم رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]تَقُولُونَ: فيّ التِّيهُ وَقَدْ رَكِبْتُ الْحِمَارَ، وَلَبِسْتُ الشَّمْلَةَ، وَحَلَبْتُ الشَّاةَ، وَقَدْ قَالَ لِي النَّبِيُّ #: مَنْ فَعَلَ هذَا فَلَيْسَ فيهِ مِنَ الْكِبْرِ شَيْءٌ[. أخرجه الترمذي .

12. (5228)- Cübeyr İbnu Mut'im (radıyallahu anh) demiştir ki: "Benim hakkımda "Sende kibr var" diyorsunuz. Ben eşeğe binmiş, (dikişsiz) kumaşı (elbise olarak) sarınmış, keçiyi sağmış birisiyim. Üstelik Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana: "Bun(lar)ı yapan kimsede hiçbir kibir bulunmaz" buyurdular." [Tirmizî, Birr 61, (2002).][37]

AÇIKLAMA:

Hadis, sayılan şu üç davranışın kibirli kimselerce yapılmadığını ifade etmektedir. Eşeğe binmek, elbise olarak kumaşa sarınmak ve keçi sağmak. [38]

KEBAİR BÖLÜMÜ

UMUMİ AÇIKLAMA:

Kebair, lügat olarak kebirenin cem'idir. Kebire büyük manasına gelir. Dinî bir ıstılah olarak, büyük günahları ifade eder. Allah'ın emirlerine isyanın her çeşidi günah ise de, değer olarak hepsi bir değildir. Bir kısmına sağire (cem'i seğâir), bir kısmına da kebire denmiştir. Sağire küçük günah demektir. Büyük ve küçük günahlar arasında çok kesin bir sınır çizmek zordur. Zira küçük günahlarda ısrar etmek de kebire sayılmıştır.

[35] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/33.
[36] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/33.
[37] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/34.
[38] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/34.

Günahların büyük ve küçük diye taksimi ayet ve hadiste rastlanan bir keyfiyettir. Mesela bir ayette (mealen): "Eğer yasaklandığınız büyük günahlardan kaçınırsanız sizin öbür kabahatlarınızı örter ve sizi şerefli bir mevkie sokarız" (Nisa 31) buyrulmuştur. Diğer bir ayette güzel davrananlar, "Küçük günahlar hariç olmak üzere, günahın büyüklerinden ve fuhuşlardan kaçınanlar" (Necm 32) olarak tarif edilirler. Görüleceği üzere hadislerde de büyük günahlar birçok kereler ele alınmıştır.
Büyük günahların sayısı hususunda Ashab ihtilaf etmiştir. İbnu Mes'ud dört, İbnu Ömer yedi, Abdullah İbnu Amr dokuz olduğunu söylemiştir (radıyallahu anhüm ecmain). İbnu Abbas, İbnu Ömer'in: "Büyük günahlar yedidir" dediğini işitince itiraz eder ve: "Yediden daha fazladır, yetmişe yakındır" der.
Bazı alimler cehennemle korkutulan her günahın büyük günah olduğunu söylemiştir. Bazıları: "Dünyada had cezasını gerektiren günahlar büyük günahtır" demiştir. Bazıları "Kadir gecesi Ramazan geceleri içinde gizlendiği gibi, büyük günah da günahlar arasında gizlenmiştir" demiştir. Ebu Talib el-Mekkî'nin tahkikine göre Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hadislerinde zikredilenlerin sayısı 17'dir.
Gazâlî'nin verdiği bilgiye göre, selef ulemasının açıklamalarından, Ebu Talib el-Mekkî şöyle bir tabloya ulaşır:
* Büyük günahların dördü kalptedir. Bunlar şirk, günahta ısrar, Allah'ın rahmetinden ümid kesmek ve azabından emin olmaktır.
* Dördü dildedir: Yalan şahidliği, namuslu kadına iftira, hakkı iptal eden yere yemin ve sihirdir.
* Üçü midededir: Sarhoş edici içkiler almak, yetim malı ve faiz yemektir.
* İkisi eldedir: Hırsızlık ve adam öldürmek.
* İkisi edeb yerindedir: Zina ve livatadır.
* Biri ayaklardadır: Savaş sırasında kaçmak.
* Biri de bütün vücuda dağılmıştır: Anne ve babaya isyan.
Gazâlî bu taksimi ve sayıyı yetersiz bulur. Mesela insanların gözünü çıkarmayı, el kesmeyi, dayak atıp işkence yapmayı da büyük günah sayar ve zikredilmediğine dikkat çeker. Hadiste gelen "bir sövmeye iki sövme ile mukabelenin, Müslüman kardeşinin ırz ve şerefine dil uzatmanın da büyük günah" olduğunu belirten hadisi kaydeder.
Sözü fazla uzatmadan Şemseddin ez-Zehebî'nin bu mevzuda kaleme aldığı Kitabu'l-Kebair'de tam yetmiş günahı bu sınıftan zikrettiğini belirtmek isteriz. Zehebî, bunları delillere dayandırarak kaydetmektedir. Onun kitabında yeralan son beş kebireyi kaydediyoruz:
* Cum'ayı ve cemaati özürsüz olarak terketmede ısrar.
* Vasiyette (birini kayırarak diğer varise) zarar vermek.
* Hile ve aldatmada bulunmak.
* Müslümanlar aleyhine casusluk yapmak, gizli olan hallerini ifşa etmek.
* Ashab radıyallahu anhüm'den herhangi birine sebbetmek (dil uzatmak).[39]

-5229 -1- عن أبي بكر رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: أَ أُنَبِّئُكُمْ بِأَكْبَرِ الْكَبَائِرِ؟ ثَلَاثاً. قُلْنَا: بَلى. قَالَ: ا"شْرَاكُ بالله، وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ، وَقَتْلُ النَّفْسِ، وَكَانَ مُتَّكِئاً فَجَلَسَ فقَالَ: أَ وَقَوْلُ الزُّورِ، وَشَهَادَةُ الزُّورِ. فَمَا زَالَ يُكَرِّرُهَا حَتّى قُلْنَا لَيْتَهُ سَكَتَ[. أخرجه الشيخان والترمذي .

1. (5229)- Ebu Bekre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Size büyük günahların en büyüğünü haber vereyim mi?" buyurmuş ve bunu üç kere tekrar etmişlerdi. "Evet!" deyince:
"Allah'a şirk koşmak, anne ve baba haklarına riayetsizlik, cana kıymak!" buyurdular. Bu sırada dayanmış durumda idi, yere oturup:
"Haberiniz olsun! Yalan söz, yalan şahidlik!" dedi ve bunu o kadar tekrar etti ki, "Keşke kesse artık!" temennisinde bulunduk." [Buhârî, Şehadat 10, Edeb 6, İstizan 35, İstitabe 1; Müslim, İman 143, (87); Tirmizî, Şehadat 3, (2302).][40]

AÇIKLAMA:

1- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın burada büyük günahlardan olarak zikrettiği yalan söz ve anne-baba hakkına riayetsizliği yasaklayan ayetler Kur'an'da yer almıştır. (Mealen):
* "Allah ile birlikte başka bir ilah edinme ki, kınanmış ve terkedilmiş bir halde kalmayasın. Rabbin şunu da emretti: "Ondan başkasına ibadet etmeyin. Anne ve babaya da iyilikte bulunun..." (İsra 22-23).
* "..Putlara tapmak gibi bir pislikten ve yalan sözden de kaçının" (Hacc 30).
2- Hadiste Resulullah'ın, dayanırken oturmak suretiyle vaziyet değiştirmesi, son cümlesini çokça tekrarı, muhataplarını uyarmak, onların dikkatlerini kendi üzerine iyice toplamaya, sözlerindeki müessiriyet ve öğreticilik vasfını artırmaya racidir.

[39] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/35-36.
[40] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/36-37.

Ashabın "keşke sussa temennisi"nin Resulullah'a karşı duydukları şefkatten ve Aleyhissalâtu vesselâm'ı rahatsız eden şeylerden hoşlanmamaktan ileri geldiği belirtilmiştir.
3- Hadis, günahı büyük (kebir) ve en büyük (ekber) diye taksim etmektedir. Bu taksimle Resulullah'ın günah hususunda küçük ayırımı da yaptığı anlaşılır. Alimler arasında küçük günahın sübutu münakaşalıdır. "Allah'ın emir ve yasağına muhalefetin küçüğü olmaz" denmiştir. Muhalefet, Allah'ın büyüklüğü karşısında kebiredir. Sağirenin varlığını söyleyenler buna, daha büyüğe nisbetle sağire derler. Şu da var ki, bir kısım hadisler, ibadetlerin bir kısım günahlara kefaret olacağını bildirmiştir. Öyleyse, ibadetlerin kefaret olduğu günahlar küçük (sağire) kefaret olmadığı günahlar büyük (kebire)dirler. Bu, hadislerle sabit olduğu için, ulema umumiyetle, günahların büyük ve küçük diye taksimini inkar etmeyi uygun bulmamıştır. Şurası da muhakkak ki, "büyük" "küçük" tavsifi izafidir. Her günah kendinden büyüğe nisbeten küçük, kendinden küçüğe nisbeten de büyüktür. Sözgelimi bir kimsenin kolunu kesmek, dövmeye nisbetle büyük ise de, öldürmeye nisbetle küçüktür. Keza yabancı bir kadını öpmek, bakmaya nisbetle büyük ise de, zinaya nisbetle küçüktür.
Ayet ve hadiste cehennemle korkutulan günahların kebire olduğu kabul edilmiştir.[41]

5230- -2- وعن عُبيد بن عمَيْر عن أبيه رَضِيَ اللهُ عَنْه:]أَنَّ رَسُولَ اللهِ # قَالَ وَقَدْ سَأَلَهُ رَجُلٌ عَنِ الْكَبَائِرِ فَقَالَ: هُنَّ تِسْعٌ: الشِّرْكُ، وَالسِّحْرُ، وَقَتْلُ النَّفْسِ، وَأَكْلُ الرِّبَا، وَأَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ، وَالتَّوَلِّي يَوْمَ الزَّحْفِ، وَقَذْفُ الْمُحْصَنَاتِ، وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ، وَاسْتِحْلَالُ الْبَيْتِ الْحَرَامِ قِبْلَتِكُمْ أَحْيَاءً وَأَمْوَاتاً[. أخرجه أبو داود والنسائي.»الفِرارُ من الزَّحْفِ« هو الفرار من مصاف الجهاد ومقاتلة الكفار.»المحصنات« جمع محصنة وهن العفائف ذوات ا‘زواج.و»قذفهنّ« رميهن بالزنا .

2. (5230)- Ubeyd İbnu Umeyr babası (radıyallahu anh)'tan anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bir adam kebairden sormuştu, şöyle cevap verdiler:
"Onlar dokuzdur!" buyurdular ve saydılar: "Şirk, sihir, insan öldürmek, faiz yemek, yetim malı yemek, savaştan kaçmak, namuslu kadınlara iftirada bulunmak, anne ve babaya haksızlık, kıbleniz olan Beytu'l-Haram (da masiyet işlemey)i sağlığınız ve ölümünüzde helal addetmek." [Ebu Davud, Vesaya 10, (2875); Nesâî, Tahrim 3, (7, 89).][42]

5231- -3- وعن ابن مسعودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]قُلْتُ يَا نَبِيَّ اللهِ! أيُّ الذَّنْبِ أعْظَمُ عِنْدَ اللهِ؟ قالَ: أنْ تَجْعَلَ لله نِدّاً وَهُوَ خَلَقَكَ. قُلْتُ: ثُمَّ أيُّ؟ قَالَ: أنْ تَقْتُلَ وَلَدَكَ مَخَافَةَ أنْ يَطْعَمَ مَعَكَ. قُلْتُ: ثُمَّ أيُّ قَال: أنْ تُزَانِيَ حَلِيلَةَ جَارِكَ[. أخرجه الخمسة إ أبا داود.

3. (5231)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Dedim ki: "Ey Allah'ın Resulü! Allah nezdinde en büyük günah hangisidir?"
"Seni yaratmış olan Allah'a eş koşmandır!" buyurdular.
"Sonra hangisidir?" dedim.
"Seninle birlikte yiyecek diye, evladını öldürmendir!" buyurdular. Ben yine:
"Sonra hangisidir?" dedim.
"Komşunun helalliği ile zina etmendir!" buyurdular." [Buharî, Tefsir, Bakara 3, Furkan 3, Edeb 20, Muharibin 20, Diyat 1, Tevhid 40, 46, Müslim, İman 141, (3181, 3182), Tefsir, Furkan, Nesaî, Tahrim 4, (7, 89, 90); Ebu Davud, Talak 50, (2310).][43]

5232- -4- وعن ابن عمرو بن العاص رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: إنَّ مِنَ الْكَبَائِرِ أنْ يَشْتِمَ الرَّجُلُ وَالِدَيْهِ. قَالُوا: وَهَلْ يَشْتِمُ الرَّجُلُ وَالِدَيْهِ؟ قَالَ: نَعَمْ، يَسُبُّ أبَا الرَّجُلِ فَيَسُبُّ أبَاهُ، وَيَسُبُّ أُمَّهُ فَيَسُبُّ أُمَّهُ[. أخرجه الخمسة إ النسائي .

4. (5232)- İbnu Amr İbni'l-As (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Kişinin anne ve babasına sövmesi büyük günahlardandır" buyurmuşlardı. Orada bulunanlar:
"Hiç kişi anne ve babasına söver mi?" dediler.
"Evet! Kişi, bir başkasının babasına söver, o da babasına söver; annesine söver, o da bunun annesine söver!" buyurdular." [Buhârî, Edeb 4; Müslim, İman 146, (90); Tirmizî, Birr 4, (1903); Ebu Davud, Edeb 129, (5141).][44]

AÇIKLAMA:

Bazı rivayetlerde şetm (sövme) yerine lanet kelimesi kullanılmıştır. Şu halde şetm, lanet, sebb, hakaret ifade eden söz manasında birbirine müteradif olmaktadırlar. Hadis, annebabaya sövmeyi büyük günah saydığı gibi, başkasının annebabaya sövmesine sebep olmayı da büyük günah olarak değerlendirmektedir. Bu hal bize, anne

[41] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/37-38.
[42] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/38.
[43] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/39.
[44] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/39.

ve baba karşısında hassasiyeti ileri götürme gereğini te'yid eder. Şu halde, sövmeye sebep olmak büyük bir günahsa, bizzat sövmek çok daha büyük bir günah olmaktadır.
İbnu Battal: "Bu hadis, sedd-i zeraide asıldır" demiştir. Hadis, kişi bizzat haram kasdetmemiş bile olsa, fiili harama müncer olacaksa bu fiilin ona haram olduğunu ifade eder.
Bu hadis, ayette gelmiş olan bir asla dayanmaktadır:
"Onların Allah dışında taptığı şeylere sövmeyin, onlar da cahillikle hadlerini aşıp Allah'a söverler" (En'am 108).
Maverdi, bu hadisten hareketle, ipekli kumaşı, bizzat giyeceğinden korkulan kimseye satmanın, keza parlak kölenin, livataya yer vereceğinden korkulan kimseye satılmasının, şıranın, ondan şarap yapacağından korkulan kimseye satılmasının caiz olmayacağı hükmünü çıkarmıştır. [45]

LİBAS (GİYECEKLER) BÖLÜMÜ

(Bu bölüm altı fasıldır)

BİRİNCİ FASIL

GİYİM VE KIYAFET

*

SARIKLAR

*

KAMİS VE İZAR

*

İZARIN YERE DEGMESİ

*

KADIN İZARLARI

*

İHTİBA VE İŞTİMAL

*

KADIN BAŞÖRTÜLERİ

*

AYAKKABI GİYİNMEK

*

SÜSÜ TERK

*

SÜSLENME

*

İKİNCİ FASILGİYECEK ÇEŞİTLERİ

[45] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/39-40.

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

ELBİSELERİN RENKLERİ

*

BEYAZ

*

KIRMIZI

*

SARI

*

YEŞİL

*

SİYAH

*

DÖRDÜNCÜ FASIL

İPEGİN HÜKMÜ, TAHRİMİ

*

İPEKTEN MÜBAH OLAN

*

BEŞİNCİ FASIL

YÜN

*

ALTINCI FASIL

DÖŞEK VE YASTIKLAR

UMUMI AÇIKLAMA

Libas, beşer kültürünün temel unsurlarından biridir. Cenab-ı Hak, dileseydi insanlara da, hayvanlarda olduğu gibi fıtrî bir elbesi giydirebilirdi. Ancak bütün mahlukata halife ve üzerlerinde tasarrufa yetkili kıldığı insanoğlunu, onlardan ayırarak sunî kıyafet üniforması ile tezyin etmiştir.
Bir kıyafete bürünmek, bir başka açıdan, Rab Teala'nın Settar ismine mazhar olmak demektir.
Kıyafet insanoğlunun hayatında ciddi bir yer işgal eder. Bir yönüyle o tekniktir: Sıcak ve soğuğa karşı korur, avret yerlerimizi örterek mahremiyetimizi sağlar. Bir başka yönüyle kültürel değer taşır, dinî, millî, mahallî, örfî ve ferdî şahsiyetlerimizi temsil eder. Her dinin, her kavmin, her bölgenin, her örfün ve hatta her ferdin kendini ifade ettiği, başkasından farklı bir kıyafeti vardır. Taşıdığı kıyafetten insanın dini, milliyeti, bölgesi, maddî ve manevî durumları, hatta halet-i ruhiyesi hakkında bilgi edinmek mümkündür. "Pejmürde", "pasaklı", "zevk

sahibi", "kibar giyinişli" gibi tabirler hep kıyafetle ilgilidir. Bazan kıyafetin iyi bir tavsiye mektubu olduğu söylenir.

İslam medeniyetinin kurucusu olan Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), medenî hayatımızdaki ehemmiyetine muvafık şekilde, kıyafet üzerinde çokça durmuştur. Kadın ve erkeğin kıyafeti, çocukların kıyafeti, kıyafetlerin boyu, dar ve geniş oluşu, rengi, kumaşların cinsi, temizlik ve kirlilikleri, cuma ve bayram kıyafetleri, kıyafetin İslamî olan ve olmayanları vs. hep hadislerde mevzubahis edilmiştir. Bu sebeple bütün hadis kitaplarında Kitabu'l-Libas veya Kitabu'z-Zinet adı altında müstakil bölümler yer alır.

Kur'an-ı Kerim'de de kıyafet ve libasla ilgili ayetler mevcuttur: (Bakara 187, 233, 259; Nisa, 5; Maide 89, A'raf 26, 27, 32; Hud 5; İbrahim 50; Nahl 5, 14, 81, 112; Kehf 31; Enbiya 80; Hacc 19, 23; Mü'minun 14; Nur 58, 60; Furkan 47; Ahzab 59; Fatır 12, 33; Duhan 53; Nuh 7; Müddessir 4; İnsan 21; Nebe 10).

Libas ve kıyafet bahsine saç kıyafeti, ayakkabı, elbise hepsi dahildir.

Keza süs ve takılar da bu bahis içerisinde ele alınıp işlenmiştir.

İslam'ın kıyafetle ilgili olarak vazettiği esasları anlamada sünnette gelen bazı yasakları şöyle özetleyebiliriz:

1- İslâmî tesettürü sağlamayan giyecekler:

a) Kısa olanlar.

b) Vücut hatlarını ortaya vuracak kadar dar olanlar.

2- Dinî kültüre (sünnete) zıd düşen kıyafetler:

a) Yabancı kültürü temsil eden kıyafetler.

b) Şekil veya renk yönleriyle mukaabil cinse ait olan giyecekler.

c) Tekebbür verecek kıyafetler.

d) Erkekler için, ipekten mamul giyecekler.

e) Mevkiine uygun düşmeyen kıyafetler (belli bir sınıfa (mesela zahidlere) alem olan elbiseyi başkalarının giymesi, zenginin fukaraca giyinmesi gibi).

f) Dikkat çekici elbiseler (hadislerde şöhret elbisesi diye geçer ve şarihlerce "cemiyetin umumi modasına uymadığı için dikkat çeken, çok güzel veya çok çirkin olan" diye açıklanır.

g) Pejmürde olan kıyafetler.

Kıyafetle alâkalı olarak varid olan birkısım hadisleri tedkik sonucu, çıkarılan yukarıdaki esasların teker teker açıklanması, bizi belli bir ölçüde asıl mevzumuzun dışına çıkaracağı için burada, bilhassa yabancı kültürü temsil eden kıyafetler üzerinde duracağız.

Farklı medeniyete (dine) mensup kimselerin daha ilk nazarda, kıyafetiyle tefrik edilmesini esas kabul eden İslam dini, bu maksadla bilhassa baş kıyafetine ehemmiyet verir. Hadislerde sakal ve bıyığın traş şeklinden, bunlara gereğinde vurulacak rengin çeşidine, başı örten serpuşun çeşit ve şekline varıncaya kadar bazı teferruat üzerinde ehemmiyetle durulmuştur. Bu cümleden olarak sarık "imanla küfrü", "müşriklerle bizi" ayıran alâmet-i farika olarak tavsif edilir.

"Yahudiler gibi iştimal[46] etmeyin" hadisiyle, tesettürü sağlasa bile, bazı hususi giyim tarzlarında Ehl-i Kitab'a benzemekten kaçınmak dile getirilmektedir.

Rivayetler Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in, bir Hıristiyanlık sembolü olan haç işaretinin değil elbiseler, eşyalar üzerinde bulunmasına izin vermediğini, "üzerinde haç bulunan her eşyanın haçını mutlaka bozduğunu" belirtir.

Yabancı kültür unsurları karşısında İslam'ın bidayetteki tutumunu anlamak için Hz. Ömer'in tatbikatından da bir misal vermeyi faydalı görüyoruz. Rivayetler, ehl-i zimmenin kendilerine has kıyafetlerini muhafaza ederek Müslümanlara benzemeye yeltenmelerini önlemek için "Başın ön kısmındaki saçlarını kesip, orta kısımdakileri uzatmalarını ve hiçbir şeylerinde Müslümanlara benzememelerini emrettiğini" kaydeder. Hatta Şam'daki Hıristiyanlarla yaptığı anlaşmada, kıyafet meselesi ile alâkalı müstakil bir pasaja rastlamaktayız. Orada Hıristiyanlar şu taahhüdde bulunurlar: "Biz, gerek ayakkabılarında, gerekse baş kıyafetlerinde (imame, kalansuve) ve libaslarında hiçbir surette Müslümanlara benzemeyeceğiz; onların lisanlarıyla konuşmayacağız, künyelerini kendimize künye yapmayacağız... yüzüklerimize Arapça kelime nakşetmeyeceğiz.. başlarımızın önünü traş edeceğiz. Ziyyimiz[47] eskiden nasıl idiyse aynen takınacağız. Bellerimize zünnar bağlayacağız. Müslümanların sokaklarında haçlarımızı ve kitaplarımızı izhar etmeyeceğiz..."

Klasik İslam alimleri, imanî ayrılık halinde bir kısım kültürel tezahürlerdeki ayrılığa o kadar ehemmiyet vermişler ki, bunu, yukarıda görüldüğü üzere, sadece kılık kıyafete, dile, yazıya inhisar ettirmemişler, daha da ileri giderek binaların haricî şekillerinde bile aramışlardır. Hanefîlerce meşhur ve muteber el-Hidaye'de şöyle denir: "...Evlerine tefrik edici alâmetler de koymak gerekir, ta ki, dilenciler gelip, yanlışlıkla kapılarında durup mağfiret duasında bulunmasınlar."[48]

---

[46] Burada yasaklanan "yahudi iştimali"ni şarihler : "Elbisenin, ucu aşağıya serbestçe sarkmaksızın, vücudu sımsıkı sarması" şeklinde izah ederler.

[47] Ziyy : Kıyafet, dış görünüş. Zünnar : Papazların bellerine bağladıkları kuşağın adı.

[48] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/42-44.

BİRİNCİ FASIL

GİYİM VE KIYAFET

*** SARIKLAR**

-5233 -1- عن محمّد بن رُكَانَة عن أبيه رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: فَرْقُ مَا بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْمُشْرِكِينَ الْعَمَائِمُ عَلى الْقَلَانِس[. أخرجه أبو داود والترمذي .

1. (5233)- Muhammed İbnu Rükane, babası (radıyallahu anh)'tan anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Bizimle müşrikler arasındaki fark, kalansuveler üzerindeki sarıklardır." [Ebu Davud, Libas 24, (4078); Tirmizî, Libas 47, (1785).][49]

AÇIKLAMA:

1- Amâim, imamenin cem'idir, amame diye de okuyan olmuşsa da, doğrusu imame şeklinde okumaktır.
2- Hadis Müslümanlarla müşrikler arasında bariz farkın baş kıyafetinde bulunmasını ifade etmektedir. Baş kıyafetinin İslamî şekli kalansuve üzerine sarıktır. Kalansuve fes, takke nevinden başı örten serpuştur. Bazı alimler, kalansuveyi müşriklerin de giydiğine, buna sarık ilavesinin İslamî kıyafet olduğuna işaret ederler.
Şarihler, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, sarığın altına kalansuve giydiğini, kalansuve olmadan da tek başına sarığı başına koyduğunu, ama sarıksız kalansuve giydiğinin hiç görülmediğini; bu durumun da, kalansuvenin tek başına olması halinde müşriklere mahsus bir kıyafet olduğunun tescili bulunduğunu kaydederler. Kalansuve için "fes"dir, "takke"dir, "külah"dır, "şapka"dır diye tek bir şeyle ifade etmek muvafık düşmemektedir. "Sarık konulmasına mani olmayan bir serpuş" diye tarif etmek daha uygun gözükmektedir.[50]

-5234 -2- عن أبي الْمُلَيْح عن أبيه رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: اِعْتَمُّوا تَزْدَادُوا حِلْماً؛ قَالَ: وَقَالَ عَلِيٌّ رَضِيَ اللهُ عَنْه: اَلْعَمَائِمُ تِيجَانُ العَرَبِ[. أخرجه أبو داود .

2.(5234)- Ebu'l-Müleyh babası (radıyallahu anh)'tan anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Sarık sarın da hilminiz ziyadeleşsin!" buyurdular. Ravi devamla der ki: "Hz. Ali (radıyallahu anh) da: "Sarıklar Arapların taçlarıdır" buyurdular."
[NOT: Hadis, Teysir'de Ebu Davud'a nisbet edilmiş ise de, onda mevcut değildir. Camiu's-Sağir'de mevcuttur (1, 555).][51]

AÇIKLAMA:

1- Sarığın insandaki hilmi (hoşgörülü ve sabırlı olma halini) artırması meselesinde Münavi şu açıklamayı sunar: "Sarıkla hilminiz artar, göğsünüz genişler. Çünkü kıyafetin güzelleşmesi kişiyi vakar ve ihtişama sevkeder, hafifliği, seviyesizliği ve düşük davranışları terke zorlar. Sünnette sarık sarıldığı zaman, sarığın bir ucunun omuz arasında serbest bırakılması irşad buyrulmuştur, bu müsneddir."
2- Sarığın taç olarak ifadesi, yine Münavi'ye göre, onda izzet, cemal, heybet ve vakar bulunması sebebiyledir. Nitekim krallar da taçlarıyla başkalarından ayrılmaktadırlar. Sarıksız olan diğer kalansuveler ise acemler ve hafifmeşreb insanlara aittir ve onları tefrik eden taçları durumundadır.
Bir başka hadiste: "Sarıklar Arapların taçlarıdır. Onu bıraktıkları vakit izzetlerini de bırakırlar" denmektedir. Deylemî'nin bir rivayetinde sarığın terkedilip kalansuvenin alınması kıyamet alâmeti olarak ifade edilmiştir.[52]

-5235 -3- وعن ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال:]كَانَ رَسُولُ اللهِ # إِذَا اعْتَمَّ سَدَلَ عِمَامَتَهُ بَيْنَ كَتِفَيْهِ[. أخرجه الترمذي .

3. (5235)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) başına sarık sardığı zaman, ucunu iki omuzu arasından sarkıtırdı." [Tirmizî, Libas 12, (1736).][53]

AÇIKLAMA:

---

[49] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/45.
[50] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/45.
[51] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/46.
[52] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/46.
[53] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/46.

Bu rivayet sarığın nasıl olacağı hususunda bir fikir vermektedir. Buna göre sarık sarılınca bir ucunun iki omuz arasında sarkıtılması mendub olmaktadır. Bununla ilgili birçok rivayet gelmiştir. Bazısında sarkacak kısmın dört parmak uzunluğunda olacağı tasrih edilir. Çok zayıf bir rivayette, Resulullah'ın taşraya vali tayin ederken, göndereceği kimselere sarık sardığı, sarığın ucunu kulağı hizasına inecek kadar sağ omuzundan sarkıttığı ifade edilir. Abdullah İbnu Zübeyr'in sarığın ucundan bir zira'lık bır kısmı sarkıttığı rivayet edildiği gibi, bir karış ve hatta daha az bir kısmı sarkıttığı da rivayet edilmiştir. es-Sübülu's-Selam'da: "Sarığın adabı onun sarkan kısmını kısa tutmaktır, aşırı gitmemektir" denir. Nevevî de: "Sarığın sarkıtılan kısmında ifrat etmek, tıpkı elbiseyi fazla uzatmak gibidir, kibirlenenlere haram, başkalarına da mekruhtur" demiştir.
Muhakkikler, Resulullah'ın sarığının boyu hakkında rivayete rastlamadıklarını belirtirler.[54]

-5236 -4- وعن عبدالرّحمن بن عوف رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]عَمَّمَنِى رَسُولُ اللهِ # بِعَمَامَةٍ فَسَدَلَهَا مِنْ بَيْنِ يَدَيَّ وَمِنْ خَلْفِي أصَابِعَ[. أخرجه أبو داود .

4. (5236)- Abdurrahman İbnu Avf (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana bir sarık sardı, onu önümden ve arkamdan birkaç parmak sarkıttı." [Ebu Davud, Libas 24, (4079).][55]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste, sarığın bir ucunun göğüs istikamtinde sarkıtıldığı, diğer ucunun ise arka tarafında sarkıtıldığı ifade edilmektedir. Rivayet zayıf olmaktan başka, kendisinden kuvvetli olan rivayetlere de muhalefet etmektedir. Zira diğer rivayetlerde sarığın önden sarkıtıldığı mevzubahis edilmemekte, hepsinde iki omuz arasından sarkıtıldığı belirtilmektedir. İbnu Ömer, Nafi, Salim ve Kasım'ın da hep omuzlarının arasından sarkıttıkları rivayetlerde gelmiştir. Bu sebeple çoğunluk sarığın önden değil, arkadan sarkıtılacağını söylemiştir.[56]

-5237 -5- وعن عمرو بن حُرَيْثٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]رَأيْتُ رَسُولَ اللهِ # وَعَلَيْهِ عِمَامَةٌ سَوْدَاءُ، قَدْ أرْخَى طَرَفَيْهَا بَيْنَ مِنْكَبَيْهِ[. أخرجه مسلم وأبو داود والنسائي .

5. (5237)- Amr İbnu Hureys (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı gördüm, üzerinde siyah bir sarık vardı. İki ucunu omuzları arasından sarkıtmıştı." [Müslim, Hacc 453, (1359); Ebu Davud, Libas 24, (4077); Nesâî, Zinet 109, (8, 211).][57]

-5238 -6- وعن أبي كَبْشَةَ ا،نْمَارِى قَالَ:]كَانَتْ كِمَامُ أصْحَابِ رَسُولِ اللهِ # بُطْحاً، يَعْني َطِيةً[. أخرجه الترمذي .

6. (5238)- Ebu Kebşe el-Enmârî anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ashabının kalansuveleri geniş idi." [Tirmizî, Libas 40, (1783).][58]

AÇIKLAMA:

Hadiste geçen kimam kelimesi iki ayrı tefsire tabi tutulmuştur. Birine göre kummenin cem'idir. Bu yuvarlak kalansuvenin adıdır, başı tam olarak örter. Bazıları küçük, dar kalansuve diye açıklamıştır. Bu durumda Ashab'ın, üzerine sarık sardıkları serpuşun külah gibi uzun olmayan takke gibi başlarına yapışık olduğu anlaşılmıştır. Ancak küm kelimesi ile ilgili bir başka yoruma göre, kalansuve geniştir ve yüksektir. Zira kim'in cem'idir.[59] Araplar kalansuveyi az giyerlerdi. Buth, geniş arazi manasına gelen batha'nın cem'idir. Hadis bu

[54] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/46-47.
[55] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/47.
[56] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/47.
[57] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/47-48.
[58] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/48.
[59] Kim, çiçek ve meyveyi örten kabuk manasına gelir. Bilahare bu kabuk açılır.

durumda kalansuvenin geniş olduğunu ifade etmelidir. Öyleyse, mezkur kalansuveler Rumî ve Hindî kalansuveler gibi dar olmayıp geniş olmalıdır, hatta genişliği (yüksekliği) bir karışa ulaşmalıdır. Aliyyu'l-Kârî, bir kısım Hanefî kitaplarında kalansuvenin bir karış kadar geniş tutulmasının müstehab olduğunun kayıtlı bulunduğunu zikreder. Şu halde Mevlevî külahlarının uzunluğu menşeini bu te'vilden almış olmalıdır. Ancak İbnu Hacer el-Heytemî yukarıda belirttiğimiz önceki görüşte cezmeder ve kimam'ın kim değil, kümmenin cem'i olduğunu söyler ve kalansuvelerin genişlemesini mezmum bid'alardan sayar. Kârî, bu ifadenin ifrata kaçan genişlik hakkında olabileceğini belirterek, sahabeden nakledilen zahiri, Heysemî'nin söylediğinin aksini te'yid ettiğini ilave eder.
Başta Tirmizî, ulemanın büyük çoğunluğu, hadisten ifarata kaçmayan genişliği anlamışlardır.[60]

*** KAMİS VE İZAR**

-5239 -1- عن أسْمَاءَ بِنْت يَزِيد بْنِ السَّكَنِ رَضِيَ اللهُ عَنْها قال:]كَانَتْ يَدُ قَمِيصِ رَسُولِ اللهِ # الى الرُّسْغِ[. أخرجه أبو داود والترمذي.

1. (5239)- Esma Bintu Yezid İbnis-Seken (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın gömleğinin kolu bileğe kadardı." [Tirmizî, Libas 28, (1765); Ebu Davud, Libas 3, (4027).][61]

AÇIKLAMA:

Kamis, beden üzerine giyilen, cilde temas eden çamaşırdır.
İzar ise peştemal gibi belden aşağıyı örten, bele bağlanmak suretiyle giyilen libasa denir.
Sadedinde olduğumuz hadis, yen uçlarının bileğe ulaşıp, bilekten öte taşmadığını göstermektedir. Bazı rivayetlerde kamisin boy itibariyle topukların yukarısında kaldığını görmekteyiz. Ancak yenlerin parmaklara kadar uzandığını te'yid eden rivayetler de var. Alimler, kamisin kolunun, parmakların yen ile bilek arasında olacak bir uzunlukta bulunmasının müstehab olacağı hükmünü çıkarırlar.[62]

-5240 -2- وعن الْعَ ِء بن عبدالرّحمنِ عن أبيهِ قال:]سَأَلْتُ أبَا سَعيدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه عنِ ا"زارِ. فقَالَ: عَلى الخَبِيرِ سَقَطْتَ قَالَ رَسُولُ اللهِ #: أُزْرَةُ الْمُؤْمِنِ الى نِصْفِ السَّاقِ، وَ َ جُنَاحَ عَلَيْهِ فِيمَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْكَعْبَيْنِ، وَمَا كَانَ أسْفَلَ مِنْ ذلِكَ فَهُوَ في النّارِ، وَمَنْ جَرَّ إزَارَهُ بَطَراً لَمْ يَنْظُرِ اللهُ إلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ[. أخرجه مالك وأبو داود. ولم يقل أبو داود: يَوْمَ الْقِيَامَةِ .

2. (5240)- Alâ İbn Abdirrahman babasından naklediyor: "Ebu Said (radıyallahu anh)'e izar hakkında sordum. Dedi ki:
"Tam bilene düştün! Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle demişti:
"Mü'minin izarı bacağın yarısına kadar uzanmalıdır. Burası ile topuklar arasında olmasının da bir günahı yok. Ama topuktan aşağı inen kısım ateştedir. Kim de, gururla izarını (yerde) sürürse kıyamet günü Allah ona (rahmet) nazarı ile bakmaz." [Muvatta, Libas 12, (2, 914, 915); Ebu Davud, Libas 30, (4093); İbnu Mace, Libas 7, (3573).]
Ebu Davud'un rivayetinde "kıyamet günü" ibaresi mevcut değildir. [63]

-5241 -3- وعن ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال:]مَا قَالَ رَسُولُ اللهِ # في ا"زَارِ فَهُوَ في الْقَمِيصِ[. أخرجه أبو داود .

3. (5241)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) izar hakkında ne söylemişse o, kamis hakkında da muteberdir." [Ebu Davud, Libas 30, (4095).][64]

AÇIKLAMA:

Hadis, izarın boyu, yerde sürünmesi ile ilgili olarak Resulullah'ın beyan ettiği bütün hükümlerin kamis için de geçerli olduğunu belirtmektedir. Nitekim bir hadiste şöyle buyrulmuştur: "İzarda, kamisde, sarıkta isbal

[60] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/48.
[61] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/49.
[62] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/49.
[63] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/49.
[64] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/50.

(sarkıtma) vardır. Kim bu sarkıtılan kısımdan bir miktarını yerde kibirle sürüyecek olursa Allah kıyamet günü ona rahmet nazarında bulunmaz."[65]

*** İZARIN SARKITILMASI**

-5242 -1- وعن ابن عمر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهما قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: َ يَنْظُرُ اللّٰهُ الى مَنْ جَرَّ ثَوْبَهُ خُيَ َءَ. قَالَ أبو بَكْرٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْه: يَا رَسُولَ اللهِ، إِنْ إِزَارِى يَسْتَرْخِى إِ أَنْ أَتَعَاهَدَهُ؟ فَقَالَ #: لَسْتُ مِمَّنْ يَفْعَلُهُ خُيَ َءَ[. أخرجه الخمسة إ التّرمذي .

1. (5242)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Allah, elbisesini kibirle sürüyene bakmaz" buyurmuştur. Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh):
"Ey Allah'ın Resulü! İzarım salık durumda, dikkat etmezsem sürünüyor" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Sen, bunu kibirle yapanlardan değilsin!" cevabını verdi." [Buhârî, Libas 5, 1, 2, Fezauli Ashab 5, Edeb 55; Müslim, Libas 45, (2085); Ebu Davud, Libas 28, (4085); Nesâî, Zinet 102, 105, (8, 206).][66]

AÇIKLAMA:

Hadis, izarın yerde kibirle sürünmesinin haram olduğunu beyan etmektedir. Ancak bu, kibir gurur gibi bir kasda makrun olmazsa haram değildir. Fakat yine de mekruhtur. İzarın erkeklerde topuklardan aşağı düşmemesi gerekir. [67]

*** KADIN İZARLARI**

-5243 -1- عن ابن عمر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهما قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: مَنْ جَرَّ ثَوْبَهُ خُيَ َءَ لَمْ يَنْظُرِ اللّٰهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. فقَالَتْ أُمُّ سَلَمَة: كَيْفَ تَصْنَعُ النِّ ِسَاءُ بِذُيُولِهِنَّ؟ قَالَ يُرْخِينَ شِبْراً. قَالَتْ: إِذَنْ تَنْكَشِفَ أَقْدَامُهُنَّ. قَالَ: فَيُرْخِينَ ذِرَاعاً وَ َ يَزِدْنَ عَلَيْهِ[. أخرجه أصحاب السنن، وهذا لفظ الترمذي. والنسائي .

1. (5243)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Kim elbisesini gururla yerde sürürse, kıyamet günü Allah ona (rahmet nazarıyla) bakmaz!" buyurmuştu. Ümmü Seleme atılarak:
"Öyleyse kadınlar zeyllerini ne yapacaklar?" diye sordu.
"Bir karış salarlar!" buyurdu. Ümmü Seleme:
"Bu taktirde ayakları açılır!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Öyleyse bir zira' salsınlar bunu daha da artırmasınlar!" buyurdular." [Tirmizî, Libas 9, (1731); Nesâî, Zinet 106, (8, 209); Ebu Davud, Libas 40, (4119).][68]

AÇIKLAMA:

1- Zeyl: Her şeyin son kısmına denir. Kadın elbiselerinde yerde sürünen kısımdır.
2- Daha önce de geçtiği üzere şarihler erkek ve kadın kıyafetlerinin boyu hususunda iki durum beyan ederler: Erkekte normal uzunluk, baldırların ortasına kadar uzanmalıdır. Ancak topuklara kadar uzaması da caizdir.
Kadınlarda ise yerde sürünen kısım bir arşın olmalıdır, bu normal uzunluktur. Bir karışlık bir kısmın sürünmesi de caizdir.[69]

*** İHTİBA VE İŞTİMAL**

-5244 -1- عن جابر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْه قال:]رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ #
وَهُوَ مُحْتَبٍ بِشَمْلَةٍ قَدْ وَقَعَ هُدْبُهَا عَلى قَدَمَيْهِ[. أخرجه أبو داود .

1. (5244)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı bir örtü ile ihtiba etmiş gördüm. Örtünün saçağı ayaklarının üzerine dökülmüştü." [Ebu Davud, Libas 23, (4075).][70]

---

[65] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/50.
[66] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/50.
[67] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/50.
[68] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/51.
[69] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/51.
[70] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/52.

AÇIKLAMA:

İhtiba, dizlerini dikip karnına çekmiş vaziyette kabalarının üzerine oturmaktır. Çömelmeye benzer ise de çömelme değil. Dilimizde çömelme deyince kabaların üzerine oturma hatıra gelmez. Halbuki ihtiba ile ilgili lügatlerde gelen tarifler kabaların üzerine oturmaktan bahsederler. Azimabadi hadiste belirtilen oturuş tarzını şöyle tasvir eder: "Aleyhissalâtu vesselâm ihtiba şeklinde oturmuş, örtüsünü dizlerinin arkasına atmış, her bir eliyle örtünün birer ucundan tutmuştu; ta ki, bir şeye dayanır vaziyette olsun. Bu tarz (oturuş), bir şeye dayanmadıkları zaman başvurulan bir Arap âdeti idi."
Müteakip hadiste görüleceği üzere, üzerinde izar gibi tek parça giyecek taşıyan kimsenin ihtiba tarzında oturması yasaklanmıştır. Çünkü avret mahalli üzerinde o tek parça giyecekten bir şey yoktur, tesettür olmaz.[71]

-5245 -2- وعنه رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]نَهى رَسُولُ اللهِ # عنِ الصَّمَّاءِ وَاُحْتُبَاءِ في ثَوْبٍ وَاحِدٍ[. أخرجه أصحاب السنن .

2. (5245)- Yine Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), sammâ sarınmasını ve tek bir giysi içerisinde ihtiba oturuşunu yasakladı." [Ebu Davud, Libas 25, (4081); Tirmizî, Edeb 20, (2768); Nesâî, Zinet 18, (8, 210);[72]

AÇIKLAMA:

Sammâ, vücudun, el, kol çıkacak bir aralık bırakılmadan sarılmasıdır. Bu tarz bir giyinme yasaklanmıştır. Çünkü kişi gereğinde elini kullanamayacağı gibi, zarar ihtimali de vardır. Lügatçiler, sammâyı vücudun kollardan birini kaldıramayacak ve elin de çıkmasına imkan tanıyan bir delik olmayacak şekilde sarılması diye tarif etmişlerdir. İbnu Kuteybe, bu tarz bir giyinmeye sammâ denmesini "bütün menfezlerin kapanması sebebiyle hiçbir çatlağın bulunmadığı kayaya benzemesiyle" izah eder. Esasen sammâ sert kaya manasına gelir. Fukaha da: "Bu, kişinin bir kumaşla sarındıktan sonra bunun bir tarafını kaldırıp omuzlarına koyması ve fercini açık bırakmasıdır" diye tarif etmiştir.
Nevevî der ki: "Lügatçilerin açıkladığı tarza göre, sammâ mekruhtur. Ta ki, ihtiyaç halinde kişi elini çıkarmada karşılaşacağı zorluk sebebiyle zarara uğramasın. Fukahanın açıklama tarzına göre ise, avret yerinin açılmasına meydan vereceği için haramdır." Hadisin Buhârî tarafından kaydedilen veçhinde, fukahanın yorumunu te'yid eden Nebevi açıklama şöyledir:
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) sammâ sarınmasından ve kişinin ferci üzerinde bir başka örtü almadan tek bir elbise ile ihtiba şeklinde almadan yasakladı."[73]

-5246 -3- وعن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]نَهى رَسُولُ اللهِ # عَنْ لِبْسَتَيْنِ: عَنْ اِشْتِمَالِ الصَّمَّاءِ، وَهُوَ أنْ يَجْعَلَ ثَوْبَهُ عَلى عَاتِقِهِ فَيَبْدُوَ أحَدُ شِقَّيْهِ، لَيْسَ عَلَيْهِ ثَوْبٌ آخَرُ، وَأنْ يَشْتَمِلَ عَلى يَدَيْهِ في الصَّلَاةِ؛ وَاللُّبْسَةُ ا‘خرَى اِحْتِبَاؤُهُ بِثَوْبِهِ وَهُوَ جَالِسٌ لَيْسَ عَلى فَرْجِهِ مِنْهُ شَيْءٌ[. أخرجه الستة .

3. (5246)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), şu iki çeşit giyinmekten men etti: "Sammâ sarınması ki bu, üzerinde bir başka giysi olmadığı halde giysisini omuzuna koyup bir yarısını açık bırakması ve namazda iki elini de sarmasıdır. Diğer giyinme de, fercini örtecek kadar olmayan tek giysisi içinde ihtiba tarzında oturmasıdır." [Buhârî, Libas 20, 21, Büyû 62, 63, Salat 10, Mevakit 30, 31, Savm 67; Müslim, Büyû 2, (1511); Muvatta, Büyû 76, (2, 666); Ebu Davud, Libas 25, (4080); Tirmizî, Libas 24, (1758); Nesâî, Büyû 23, 25 (7, 259-260).][74]

AÇIKLAMA:

İhtiba oturuşu ve sammâ sarınmasının ne olduğu hususundaki tarifleri önceki iki rivayetin açıklamasında yaptık.[75]

*** KADIN BÜRGÜLERİ**

-5247 -1- عن أُمُّ سلَمةَ رَضِيَ اللهُ عَنْها قالت:]لَمَّا نَزَلَ قَوْلُهُ تَعالى: يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَبِيبِهِنَّ. خَرَجْنَ نِسَاءُ ا‘نْصَارِ كَأَنَّ عَلى رُؤُسِهِنَّ الْغِرْبَانَ مِنَ ا‘كْسِيَةِ[. أخرجه أبو داود .

[71] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/52.
[72] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/52.
[73] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/52-53.
[74] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/53.
[75] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/53.

1. (5247)- Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Cenab-ı Hakkın şu (mealdeki) kavl-i şerifleri indiği zaman, "Ey peygamber! Hanımlarına, kızlarına ve mü'minlerin hanımlarına söyle. Evlerinden çıktıklarında dış örtülerini üzerlerine alsınlar." (Ahzab 59) Ensar kadınları başlarında (siyah) örtüden kargalar taşıyor oldukları halde dışarı çıkarlardı." [Ebu Davud, Libas 32, (4101).][76]

AÇIKLAMA:

Burada başlarının kargaya teşbihi, örtülerinin siyah olması sebebiyledir.[77]

-5248 -2- وعن عائشة رَضِيَ اللهُ عَنْها قالت:]دَخَلَتْ أَسْمَاءُ بِنْتُ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه على رَسُولِ اللهِ # وَعَلَيْهَا ثِيَابٌ رِقَاقٌ فَأَعْرَضَ عَنْهَا. وَقَالَ: يَا أَسْمَاءُ! إِنَّ الْمَرْأَةَ إِذَا بَلَغَتِ الْمَحِيضَ لَمْ يَصْلُحْ أَنْ يُرَى مِنْهَا إِلَّ هذَا وَهذا، وأَشَارَ الى وَجْهِهِ وَكَفَّيْهِ[. أخرجه أبو داود .

2. (5248)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Esma Bintu Ebi Bekr (radıyallahu anhümâ), üzerinde ince bir elbise olduğu halde Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın huzuruna girmişti. Aleyhissalâtu vesselâm, ondan yönünü ters istikamete çevirdi ve:
"Ey Esma! Kadın hayız yaşına girdi mi ondan sadece şunun ve şunun dışında hiçbir yerinin görünmesi caiz değildir!" dedi ve yüzü ile ellerini işaret etti." [Ebu Davud, Libas 34, (4104).][78]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, fitneden emin olunduğu takdirde, büluğa ermiş yabancı kadının el ve yüzüne bakılmasının caiz olduğunu ifade eder. Nur suresinde geçen "Zinetlerini de açmasınlar, ancak görünenler hariç" ayeti de bu manaya delil kılınmıştır. Celaleyn Tefsiri'nde zinetten istisna edilen yerlerin eller ve yüz olduğu belirtilir. Şafii hazretleri, yabancı kadının yüz ve ellerine bakmanın fitne tehlikesi taşıdığı için haram olduğunu da söylemiştir. Buradaki istisnadan maksadın yüz ve eller olduğuna dair İbnu Abbas'tan da rivayet gelmiştir. İbnu Abbas'ın bir rivayetinde bu açıklama Resulullah'a aittir. [79]

-5249 -3- وعن دِحْيَةُ الْكَلْبِي رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]أُتِيَ رَسُولُ اللهِ # بِقَبَاطِيَّ فَأَعْطَانِي قُبْطِيَّةً. وَقَالَ: اصْدَعْهَا صِدْعَيْنِ، فَاقْطَعْ إِحْدَاهُمَا قَمِيصاً، وَأَعْطِ اَخرَ امْرَأَتَكَ تَخْتَمِرُ بِهِ، وَلْتَجْعَلْ تَحْتَهُ ثَوْباً يَصِفُهَا[. أخرجه أبو داود.»القَباطيُّ« ثياب رقاق بيض بمصر، واحدتها قبطية بضم القاف، وأما بكسر القاف فمنسوب الى القبط، الجيل المعروف.و»الصَّدع« الشق: أي شقها نصفين، وكل واحد منهما صدع بكسر الصاد، وأما بالفتح فهو المصدر .

3. (5249)- Dihye el-Kelbî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a (Mısır'dan), (beyaz renkli ve ince olan) kubâtî kumaşlar getirilmişti. Bana ondan bir kupon verdi ve:
"Bunu ikiye böl, bir parçayı kendine kamis yap, diğerini hanımına ver. Bununla kendine bürgü yapsın!" buyurdular. (Ayrılmak üzere Dıhye) geri dönünce:
"Hanımına söyle, bunun altına bir astar koysun da bedenini vasfetmesin!" buyurdular." [Ebu Davud, Libas 39, (4116).][80]

AÇIKLAMA:

Kubâtî, kıbtî kelimesinden gelir. Kıptî, Mısır'ın yerli halkına verilen isimdir. Kopt da denir.

Kubâtî, Mısır'da koptlar tarafından imal edilip, hariç memleketlerde pazarlanan bir kumaş nevidi. Hadis bu kumaşın beyaz ve ince olduğunu, giyen kimsenin bedenini gösterdiğini belirtmektedir. Bu sebeple Aleyhissalâtu vesselâm bunu giyecek kimsenin alta, astar

[76] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/54.
[77] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/54.
[78] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/54.
[79] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/54.
[80] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/55.

dediğimiz bir başka kumaş koymasını emreder. Bu emir iki ayrı mahzuru bertaraf etmeye matuf olabilir:

a) Kumaşın teni göstermesi,
b) Vücud hatlarını göstermesi. Dinimiz, vücud hatlarını gösterecek darlık ve incelikte olan elbiselerin giyilmesini tecviz etmemiştir. [81]

-5250 -4- وعن ابن عبّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال:]كَانَتْ أُمُّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهاَ تَضَعُ جِلْبَابَهَا عَنْهَا وَهِيَ في الْبَيْتِ طَلَباً لِلْفَضْلِ[. أخرجه رزين .

4. (5250)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ), evinde iken de cilbabesini (başörtüsünü) fazilet ümidiyle üzerinden hiç çıkarmazdı." [Rezin tahric etti.][82]

-5251 -5- وعن مالك:]أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ أَمةً كَانَتْ لِعَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ رَآهَا عُمَرُ وَقَدْ تَهَيّأَتْ بِهَيْئَةِ الْحَرَائِرِ فَأَنْكَرَ ذلِكَ عَلَيْهَا[.

5. (5251)- İmam Malik rahimehullah'a ulaştığına göre, Abdullah İbnu Ömer'in bir cariyesi vardı. Hz. Ömer onu, hürlerin kıyafetine bürünmüş vaziyette görünce bu davranışını normal karşılamayıp müdahale etti. [Kızı Hafsa'nın yanına girip:
"Oğlan kardeşinin cariyesini halkın içine karışmış görmedin mi, hürlerin kıyafetine bürünmüş değil mi?" dedi ve Hz. Ömer bu hali hoş karşılamadı.]" [Muvatta, İsti'zan 44, (2, (981).][83]

AÇIKLAMA:

Kılık kıyafet, kişinin içtimâî statüsünü de tayin eden bir faktördür. İslam dini, herkesin kendine uygun kıyafeti taşımasını esas kabul etmiştir. Erkek kadına, kadın erkeğe kıyafette benzememelidir. Kölenin hür olana benzemesini de uygun görmez. Hz. Ömer, kölehür ayırımının kıyafette korunması taraftarıdır."[84]

*** AYAKKABI GİYİNME**

-5252 -1- عن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: إِذَا انْتَعَلَ أَحَدُكُمْ فَلْيَبْدَأْ بِالْيُمْنَى، وَإِذَا خَلَعَ فَلْيَبْدَأْ بِالشِّمَالِ[.

1. (5252)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Biriniz ayakkabı giyince sağdan başlasın, çıkarırken de soldan başlasın [ya ikisini birlikte giysin, ya ikisini birlikte çıkarsın.]" [Müslim, Libas 67, (2097).] [85]

-5253 -2- وفي رواية:] يَمْشِى أَحَدُكُمْ في نَعْلٍ وَاحِدَةٍ لِيُحْفِهِمَا جَمِيعاً أَوْ لِيُنْعِلْهُمَا جَمِيعاً[. أخرجه ا‘ول مسلم، والثانية الستة .

2. (5253)- Bir rivayette de: "Sakın kimse tek ayakkabı ile yürümesin, ya ikisini de çıkarsın, yahut ikisini de giyinsin" buyrulmuştur. [Buharî, Libas 39 Müslim, Libas 68, (2097); Muvatta, Libas 14, 15, (2, 916); Ebu Davud, Libas 44, (4139); Tirmizî, Libas 37, (1780).][86]

-5254 -3- وعن عائشة رَضِيَ اللهُ عَنْها، قالت:]كَانَ رَسُولُ اللهِ # يُعْجِبُهُ التَّيَمُّنُ في تَنَعُّلِهِ أَوْ تَرَجُّلِهِ وفي طُهُورِهِ وفي شَأْنِهِ كُلِّهِ[. أخرجه الخمسة.»التّرجُّل« تسريح الشعر وغسله .

3. (5254)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ayakkabı giymede, başını taramada, temizlikte ve bütün işlerinde sağdan başlamayı severdi." [Buhârî, Salat 47, Vüdu 31, Et'ime 5, Libas 38, 77; Müslim, Taharet 67, (268); Ebu Davud, Libas 44, (4140); Tirmizî, Salat 428, (608); Nesâî, Taharet 90, (1, 78).][87]

---

[81] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/55.
[82] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/56.
[83] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/56.
[84] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/56.
[85] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/56.
[86] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/57.
[87] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/57.

-5255 -4- وعن أبي هريرة وأنسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهما قاَ:]نَهَى رَسُولُ اللهِ #: أنَّ يَنْتَعِلَ الرَّجُلُ قَائِماً[. أخرجه الترمذي وأخرجه أبو داود عن جابر .

4. (5255)- Hz. Ebu Hureyre ve Hz. Enes (radıyallahu anhümâ) anlatıyorlar: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) kişinin ayakta giyinmesini yasakladı." [Tirmizî, Libas 35, (1776, 1777). Bu hadisi Ebu Davud Hz. Cabir (radıyallahu anh)'dan rivayet etti: Libas 44, (4135).][88]

AÇIKLAMA:

Ayakkabının ayakta giyilmesinin yasaklanış sebebiyle ilgili olarak Hattâbî şu açıklamayı yapar: "Resulullah bunu yasaklamıştır. Çünkü ayakkabıyı oturarak giymek kişiye daha kolay ve daha rahattır. Ayrıca ayakta giyinmesi, adamın başaşağı olmasında da bir sebeptir. Bu sebeple oturmayı ve elini de kullanarak sıkıntıya düşmeden giyinmeyi emretti." [89]

-5256 -5- وعن ابن عبّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال:]مِنَ السُّنَّةِ إذَا جَلَسَ الرَّجُلُ أنْ يَخْلَعَ نَعْلَيْهِ فيَضَعَهُمَا بِجَنْبِهِ[. أخرجه أبو داود .

5. (5256)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) diyor ki: "Kişi oturduğu zaman, ayakkabılarını çıkarıp (sol) yanına koyması sünnettir." [Ebu Davud, Libas 44, (4138), Salat 89, (648).][90]

AÇIKLAMA:

Şarihler, bu hadisi açıklama sadedinde şu bilgiyi sunarlar: "Ayakkabının oturulacağı zaman çıkarılması sünnettir. Ebu Davud'un namazla ilgili bölümünde gelen rivayette, çıkarılan ayakkabının sol tarafa konması emredilir. Kâri'nin yorumuna göre sağa konmayış, sağın bereketi sebebiyledir. Öne konmayış da kıbleye hürmetendir. Çalınma endişesiyle de arkaya konulmaması uygundur."
Hadis, sergisiz olan Resulullah devrinin mescit şartlarını aksettirir. Günümüzde, mescide ayakkabıyla girmek mevzubahis olamaz. Ayrıca ayakkabılıklar varken halıların üzerine ayakkabı taşımak da tecviz edilemez. Hırsızlık endişesi galebe çalan kimselere, hadiste ayakkabıyı beraberinde götürme ruhsatı vardır. Ancak bunu naylon torbalarda yapmak gerekir. Hadisleri anlarken veya tatbik ederken, Aleyhissalâtu vesselâm devrinin içtimâî ve teknik şartlarını gözönüne almak, muhataplarıyla ilgili değişken unsurlara dikkat etmek gerekir.[91]

-5257 -6- وعن جابرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ # في غَزْوَةٍ غَزَوْنَاها: اِسْتَكْثِرُوا مِنَ النِّعَالِ فإنَّ الرَّجُلَ يَزَالُ رَاكِباً مَا انْتَعَلَ[. أخرجه مسلم وأبو داود .

6. (5257)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), katıldığımız bir gazvede buyurdular ki:
"Ayakkabıları çoğaltın. Çünkü kişi ayakkabı giydiği müddetçe binmeye devam eder." [Müslim, Libas 66, (2096); Ebu Davud, Libas 44, (4133).][92]

AÇIKLAMA:

Hadiste, sefer sırasında ayakkabı giymeye teşvik var. Ayakkabı giymekle biniyor olmanın manası, "ayakkabılı kimsenin ayakları binen kimsenin ayakları gibi bir kısım zararlardan ve meşakkatlerden selamette kalır" demektir. [93]

-5258 -7- وعن ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال:]رَأيْتُ رَسُولَ اللهِ # يَلْبَسُ النِّعَالَ السِّبْتِيَّةَ، وَهِيَ الَّتِي لَيْسَ عَلَيْهَا شَعْرٌ، وَيَتَوَضّأ فيها، وَأنَا أُحِبُّ أنْ أَلْبَسَهَا[. أخرجه النّسائى.»السِّبْتِيةُ« جلود بقر مدبوغة بالقرظ قد سبت عنها شعرها: أى حلق .

7. (5258)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı sebtiyye ayakkabısı giyerken gördüm. Sebtiyye ayakkabısı, üzerinde hiç tüy bulunmayan ayakkabıdır. Aleyhissalâtu vesselâm bu

[88] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/57.
[89] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/57.
[90] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/58.
[91] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/58.
[92] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/58.
[93] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/58.

ayakkabı içinde abdest alıyordu. Ben bu ayakkabıyı giymeyi severim." [Nesâî, Taharet 95, (1, 80), Zinet 67, (7, 186).][94]

AÇIKLAMA:

1- Sebtiyye: Debbağlanmış sığır derisi demektir. Üzerindeki bütün kıllar, debbağlanma sırasında yolunmuştur. Sebt kelimesi yolunmayı ifade eder. Yumuşama manası da bulunduğundan, ismin bu manadan geldiği de söylenmiştir.
2- Hadis, Ashab'ın zevklerini bile sünnete göre ayarladığına güzel bir örnektir.[95]

5259- 8- وعن أنسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]كَانَ لِنَعْلَيْ رَسُولِ اللهِ # قِبَالَانِ[. أخرجه الخمسة إ مسلماً.»قِبَال النّعلِ« زمامها، وهو السير الذي يكون بين ا٬صبع الوسطى والتي تليها .

8. (5259)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ayakkabısında parmak arasına geçen atkısı vardı." [Buhârî, Libas 41, Ebu Davud, Libas 44, (4134); Tirmizî, Libas 33, (1773, 1774); Nesâî, Zinet 117, (8, 217).][96]

AÇIKLAMA:

Burada Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ayakkabısı hakkında bilgi verilmektedir. Yapılan tarife göre, ayakkabısında parmak aralarından geçen bir atkı mevcuttur. Kıbal, bu parmak atkısına denmektedir. Sırımdan olan bu atkı, orta parmakla onu takip eden parmak arasına girmelidir. Aliyyu'l-Kârî'nin el-Cezerî'den nakline göre, "Resulullah'ın ayakkabısında iki sırım vardı. Birini başparmağı ile onu takip eden parmağın arasına geçirirdi, diğerini de orta parmakla onu takip eden parmağın arasına geçirirdi. Bu iki sırımın birleşme yeri ayağın üst yüzünün üzeri idi. Bu, ayakkabının şirak denen bağlama takımını teşkil ediyordu." Kıbal'ı, Cevherî şöyle açıklamıştır: "Ayakkabı atkısı: Ortaparmakla onu takibeden parmak arasında bulunan zimam (yular)dır."[97]

5260- 9- وعن ابن أبي مُلَيْكَةَ قَالَ:]قِيلَ لِعَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْها. هَلْ تَلْبَسُ الْمَرأةُ النّعْلَ؟ فقَالَتْ: قَدْ لَعَنَ رَسُولُ اللهِ # الرَّجُلَةَ مِنَ النّسَاءِ[. أخرجه أبو داود.»اَلْمُترجِّلَةُ« من النّساءِ: هِيَ الّتِي تشبّه بالرجال في هيئتهم وأحوالهم وأخقهم وأفعالهم .

9. (5260)- İbnu Ebi Müleyke anlatıyor: "Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'ye:
"Kadın (erkeğe mahsus) ayakkabı giyer mi?" diye sorulmuştu:
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) kadınlardan erkekleşenlere lanet etti!" diye cevap verdi." [Ebu Davud, Libas 31, (4099).][98]

AÇIKLAMA:

1- Na'l kelimesi, nalın veya ayakkabı diye çevrilebilir. en-Nihaye'de "yürüme sırasında giyilen şey" diye açıklanmıştır. Şu halde bunu sadece takunya diye anlamak hatalı ve eksik olur. Bu durumda hadisi "erkek ayakkabısı" diyerek kayıtlayarak anlamak gerekecektir.
2- Hadis, kadınların ayakkabıda dahi erkeklere benzememesi gereğini teşri buyurmaktadır. Recüle kelimesi reculün müennesidir. Erkekleşmiş, kılık kıyafetiyle, konuşma tarzıyla erkeğe benzemiş kadın demek olur.[99]

5261- 10- وعن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]لَعَنَ رَسُولُ اللهِ #: اَلرَّجُلَ يَلْبَسُ لِبْسَةَ الْمَرْأة، وَالْمَرْأةَ تَلْبَسُ لِبْسَةَ الرَّجُلِ[. أخرجه أبو داود.

10. (5261)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) kadın elbisesini giyen erkeğe ve erkek elbisesini giyen kadına lanet etti." [Ebu Davud, Libas 31, (4098).][100]

---

[94] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/59.
[95] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/59.
[96] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/59.
[97] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/59-60.
[98] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/60.
[99] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/60.

AÇIKLAMA:

"Bu hadis, benzeşme meselesini önceki hadise nazaran daha umumi olarak ele almaktadır. Anlaşılacağı üzere, sadece ayakkabıda değil, kılık kıyafete giren her hususta cinsler birbirlerine benzememelidir. en-Nihaye'de, "kadınların rey ve ilimde erkeklere benzemelerinin mahmud olduğu"nu, bunun takdir edilecek bir meziyet olduğunu belirtir.[101]

*** ZİNETİN TERKİ**

5262- 1- عن معاذ بن أنسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: مَنْ تَرَكَ اللِّبَاسَ تَوَاضعاً للهِ، وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَيْهِ، دَعَاهُ اللهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلى رُؤُسِ الْخَـَئِقَ حَتّى يُخَيِّرَهُ مِنْ أيّ حُلَلِ ا‘‘يمانِ شَاءَ يَلْبَسُهَا[. أخرجه الترمذي .

1. (5262)- Muaz İbnu Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim muktedir olduğu halde tevazu maksadıyla (Allah için) (kıymetli) elbise giymeyi terkederse, Allah kıyamet günü, onu mahlukatın başları üstüne çağırır ve dilediği iman elbisesini giymekte onu muhayyer bırakır." [Tirmizî, Kıyamet 40, (2483).][102]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste sadece "elbise" kelimesi geçmektedir. Ancak bundan maksad pahası yüksek olan kıymetli, süslü elbisedir. Ayrıca Teysiru'l-Vüsul' de eksik olduğu halde, Tirmizî'deki aslında "Allah için" tabiri vardır. Bu ziyade, hadis metninde olmasaydı bile takdiren var kabul edilecekti. Çünkü sırf "mütevazi" veya "zahid " desinler diye güzel elbise giymeyi terketmek zikredilen fazilete sebep olamaz.
2- Mahlukatın başları üstüne çağırılması, onun herkese gösterilip, ammenin huzurunda taltif ve tebcil edilmesi demektir.
Bir başka rivayette, Resulullah'ın şöyle söylediği de belirtilmiştir: "Kim almaya gücü yettiği halde güzellik elbisesini terkederse... Allah ona keramet elbisesini giydirir."
Resulullah: "Allah, nimetini kulu üzerinde görmeyi sever" hadisleriyle herkesi geliriyle mütenasib giyinmeye teşvik etmiş, iyi ve kıymetli şeylerin giyilmesinin günah olmadığını belirtmiş ise de, sadedinde olduğumuz hadiste, Allah rızası için mütevazi giyinmenin faziletini de belirtmiş olmaktadır. Şu halde, bu hadis, mütevazi giyinmeye bir emir olmayıp, bir irşaddır.[103]

5263- 2- وعن ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: مَنْ لَبِسَ ثَوْبَ شُهْرَةٍ أَلْبَسَهُ اللهُ ثَوْبَ مَذَلَّةٍ؛ وفي رواية: أَلْبَسَهُ اللهُ أَيَّاهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثُمَّ أَلْهَبَ فيهِ النّارَ[. أخرجه الرواية ا‘ولى أبو داود، والثانية رزين.»ثَوْبُ الشّهْرَةِ« هو الذي إذا لبسه ا‘نسان افتضح به اشتهر بين الناس، والمراد به ما يجوز للرجال لبسه شرعاً و عرفاً .

2. (5263)- Hz. İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim şöhret elbisesi giyerse Allah ona zillet elbisesi giydirir."
Bir rivayette de şöyle denmiştir: "...Kıyamet günü Allah ona onun aynısını giydirir, sonra içinde ateşi tutuşturur." [Ebu Davud, Libas 5, (4029), 4030).][104]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin Ebu Davud'daki aslı ile Teysir'deki metin arasında, manaya tesir etmeyen bazı farklılıklar mevcuttur.
2- Şöhret elbisesi: İbnu'l-Esir bunu, "rengi, herkesin giydiği elbiselerin rengine muhalefetle dikkatleri kendine çeken elbisedir, sahibi böylece hasıl ettiği istiğrabla tekebbür eder" diye açıklar. Dikkat çekmek her zaman renk farklılığı ile olmaz. Giyilen elbisenin şekli, tarzı da dikkatleri kendine çekebilir. Bir başka ifade ile, hadisin mutlak ifadesi gözönüne alınınca, bölgenin umumi ve mutad modasına ters düştüğü için şu veya bu yönüyle garabet arzederek dikkatleri üzerine çeken her çeşit elbise bu gruba girmeli ve yasak olmalıdır. Nitekim bu elbise "şeriate ve örfe uymayan kıyafet" diye de tarif edilmiştir.
Öyleyse İslam kıyafeti, sadece tesettürün sağlanmasıyla gerçekleşmez, başka esaslar da arar. İşte bunlardan biri dikkat çekici olmamaktır. Aksi takdirde, Allah kıyamet günü, kişinin işlediği suça muvafık bir ceza ile cezalandırıp onu zillete atacaktır. الجزاءُ مِنْ جِنْسِ العَمَلِ [105]

---

[100] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/61.
[101] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/61.
[102] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/61.
[103] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/61-62.
[104] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/62.

*** SÜSLENME**

-5264 -1- عن أبي ا‘حْوص عن أبيه قال:]أَتَيْتُ النّبِيَّ # وَعلَيَّ ثَوْبُ دُونٍ. فقَالَ: أَلَكَ مَالٌ؟ قُلْتُ: نَعَمْ. قَالَ: مِنْ أيّ الْمَالِ؟ قُلْتُ مِنْ كُلِّ الْمَالِ قَدْ أعْطَانِى اللهُ تَعالى. قَالَ: فَإذَا أتاكَ اللهُ تَعالى مَاً فَلْيُرَ أثَرُ نِعْمَةِ اللهِ عَلَيْكَ وَكَرامَتِهِ[. أخرجه النسائي .

1. (5264)- Ebu'l-Ahvas babasından naklen diyor ki: "Üzerimde adi bir elbise olduğu halde Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına gelmiştim. Bana:
"Senin malın yok mu?" diye sordu.
"Evet var!" cevabıma:
"Hangi çeşit maldan?" sorusunu yöneltti.
"Her çeşit maldan Allah bana vermiştir [deve, sığır, davar, at, köle, hepsinden var]" demem üzerine:
"Öyleyse Allah Teala hazretleri sana bir mal verdiği vakit Allah'ın verdiği bu nimetin eseri ve fazileti senin üzerinde görülmelidir!" buyurdular." [Nesaî, Zinet 83, (8, 196).][106]

AÇIKLAMA:

Dinimiz, her ne kadar mütevazi bir hayat tavsiye ediyorsa da, tevazuda ileri gidip varlık içinde yokluk hayatı yaşamayı hoş görmez. Ayet-i kerime dünyadaki nasibin unutulmamasını emreder (Kasas 77). Hadiste de: "Allah birinize bir mal verdi mi, onu önce kendine harcasın" buyurarak daha açık bir üslupla kişinin kendisi için makul ölçülerle harcaması gereğine dikkat çeker.[107]

-5265 -2- وعن محمّد بن يحيى بن حِبّانٍ قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: مَا عَلى أحَدِكُمْ إنْ وَجَدَ سَعَةً أنْ يَتَّخِذَ ثَوْبَيْنِ لِيَوْمِ الْجُمْعَةِ غَيْرُ
ثَوْبى مِهْنَتِهِ[. أخرجه أبو داود.»المهنة« الخدمة ومعاناة ا‘شغال .

2. (5265)- Muhammed İbnu Yahya İbnu Hibban anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Sizden biri bolluğa erince iş elbisesinden başka bir de cum'a elbisesi edinirse üzerine (bir vebal) yoktur." [Ebu Davud, Salat 219, (1078); İbnu Mace, İkametu's-Salat 82, (1095).][108]

AÇIKLAMA:

Rivayetin Ebu Davud'daki aslında, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu irşadı hutbe sırasında beyan ettiği belirtilir. Böylce cum'a ve bayramlarda giyilmek üzere hususi bir elbise bulundurmanın dinen reddedilen israf sayılmayacağı beyan edilmiş olmaktadır. Bu, hem cum'aya katılan insanların iş elbiselerinin neşredeceği nahoş kokulardan uzak tutulmasını sağlayarak mescidleri daha cazip, daha huzurlu kılar, hem de Müslümanların bayramı olan cum'aya tazim ifade eder.
Hadis, cum'a günü güzel ve temiz elbise giymenin ve hatta sırf cum' aya mahsus bir takım bulundurmanın müstehab olduğunu ifade eder.[109]

-5266 -3- وعن جابرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]نَظَرَ رَسُولُ اللهِ #: الى صَاحِبٍ لَنَا يَرْعى ظَهْراً لَنَا وَعَلَيْهِ بُرْدَانِ قَدْ أخْلَقَا. فَقَالَ: أمَالَهُ غَيْرُ هذَيْنِ؟ قُلْتُ: بَلى لَهُ ثَوْبَانِ فِي الْعَيْبَةِ كَسَوْتُهُ إيّاهُمَا. فقَالَ: ادْعُهُ، فَلْيَلْبَسْهُمَا، فَلَبِسَهُمَا. فَلَمَّا وَلّى؛ قَالَ رَسُولُ اللهِ #: مَالَهُ؟ ضَرَبَ اللهُ عُنُقَهُ. أَلَيْسَ هذَا خَيْراً؟ فَسَمِعَهُ الرَّجُلُ فقَالَ: في سَبِيلِ اللهِ يَا رَسُولَ اللهِ؟. فقَالَ: في سَبِيلِ اللهِ. فَقُتِلَ الرَّجُلُ في سَبيلِ اللهِ[. أخرجه مالك .

3. (5266)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bize binek hayvanlarımızı güden bir adamımızı gördü. Üzerinde eskimiş (çizgili) iki parçalı giysi vardı.
"Onun bu eskilerden başka giyeceği yok mu?" buyurdular. Evet var dedim. Çamaşır torbasında iki giysisi daha var, ben onları giydirmiştim."
"Öyleyse çağır onu da, bunları giysin!" emrettiler. (Çağırdım, emr-i Nebeviyi söyledim, o da onları giyindi. Geri gitmek üzere dönünce, Aleyhissalâtu vesselâm:
"Nesi var (da bu yenileri giymiyor?) Allah boynunu vurasıca! Bu daha hoş değil mi?" buyurdular. Adam bu sözü işitti ve: "Allah yolunda mı (boynum vurulsun) ey Allah'ın Resulü?" dedi.

---

[105] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/62-63.
[106] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/63.
[107] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/63.
[108] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/64.
[109] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/64.

"Evet buyurdular, Allah yolunda!" Adam Allah yolunda öldürüldü. [Muvatta, Libas 1, (2, 910).][110]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin Muvatta'daki aslında mevzumuz açısından ehemmiyetli bir ziyade var. Hz. Cabir bu hadisenin bir sefer sırasında (Enmar Gazvesi'nde) cerayan ettiğini belirtir. Yani savaş sırasında bile olsa, çoban bile olsa eskipüskü pejmürde bir kıyafetten imkan nisbetinde kaçınılmalıdır. İslam uleması, nususun karinesine dayanarak kıyafetin insan ruhuna tesir edeceğini kabul etmiştir.
2- Hadiste geçen "Allah boynunu vurasıca!" tabiri, bir bedduadan ziyade memnuniyetsizliği ifade eden bir tabirdir. Dilimizde Allah hayrını veresice tabirini bu makamda kullanırız. Hadisin devamındaki inceliğin hatırına, dilimizdeki örfî karşılığını kullanmadık.
Hadisin devamı Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bir mucizesiyle tamamlanmaktadır.[111]

-5267 -4- وعن ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال:]نَهى رَسُولُ اللهِ #: عَنْ هَاتَيْنِ اللِّبْسَتَيْنِ: اَلْمُرْتَفِعَةِ، وَالدُّونِ[. أخرجه رزين .

4. (5267)- İbnu Ömer (radıyallahu anhüma) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) şu iki kıyafeti yasakladı: Çok yüksek kıyafet, çok düşük kıyafet." [Rezin tahriç etmiştir.][112]

AÇIKLAMA:

Rivayet Rezin İbnu Muaviye'ye aittir. Ancak mütedavil kaynaklarda bulunamamıştır. Hadiste insan haysiyetine yakışmayacak derecede düşük bir kıyafetin yasaklanması yanında, kişiye kibir telkin edecek çok pahalı bir kıyafet de yasaklanmaktadır. Böylece, "Her işin hayırlısı vasat olanıdır" hadisi kıyafette de cari olmaktadır. Çok düşük kıyafet kişiyi ruhen sefilleştirip, insanî itibarını da haleldar edeceği gibi, yüksek bir kıyafet de israfa kaçmaktan öte, ruhta mezmum olan tekebbür hissini doğurabilecek, normal insanların uzaklaşmasına ve kişinin yalnızlaşmasına sebep olabilecektir.[113]

İKİNCİ FASIL

ELBİSE ÇEŞİTLERİ

-5268 -1- عن أُمُّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْها قالت:]كانَ أَحَبُّ الثِّيَابِ الى رَسُولِ اللهِ #: اَلْقَمِيصُ[. أخرجه أبو داود والترمذي .

1. (5268)- Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın en ziyade sevdiği elbise kamîs idi." [Ebu Davud, Libas 3, (4025); Tirmizî, Libas 28, (1762, 1763).][114]

AÇIKLAMA:

1- Arapça'da vücudu örtmek üzere giyilen veya sarılan her şeye sevb denir. Sevb dikişli de olabilir, dikişsiz de. Dilimizdeki giysi kelimesi sevbin karşılığı olabilir. Kamis ise dikişli giysidir. Bunun baş ve kolların geçmesini sağlayan oyukları vardır. Şu halde, kamis, bedenin yukarı kısmını örten dikişli giysinin adıdır ki, gömlek demekteyiz.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), vücudu örtmede, rida ve izar gibi dikişsiz olup sargı ve atkı suretiyle vücudun örtülmesine bedel, dikişli olan kamisin giyilmesini tercih etmektedir. Rida belden yukarıyı atkı suretiyle izar da belden aşağıyı sarınma suretiyle örten giysilerin adıdır. Şu halde dikişli olan kamis, örtünme işini daha iyi, daha sağlam yapacağı için (aleyhissalâtu vesselâm) bunu daha çok sevmiş olmalıdır. İzar ve ridanın ayrıca bağlanarak bedene rabtedilmeye ihtiyacı vardır.[115]

-5269 -2- وعن سُوَيْدِ بْنِ قَيْسٍ قَالَ:]جَلَبْتُ أَنَا وَمَخْرَفَةُ الْعَبْدِيُّ بَزًّا مِنْ هَجَرَ، فأَتَيْنَا بِهِ مَكَّةَ، فَجَاءَ رَسُولُ اللهِ # فَسَاوَمَنَا سَرَاوِيلَ فَبِعْنَا مِنْهُ فَوَزَنَ ثَمَنَهُ وَقَالَ لِلّذِى يَزِنُ زِنْ وَأَرْجِحْ[. أخرجه أصحاب السنن .

[110] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/64-65.
[111] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/65.
[112] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/65.
[113] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/65.
[114] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/66.
[115] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/66.

2. (5269)- Süveyd İbnu Kays anlatıyor: "Ben ve Mahrefetu'l-Abdî, Hacer'den bez alıp, Mekke'ye getirdik. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) [yanımıza] gelip bizimle bir şalvar pazarlık etti ve satın aldı. Fiyatını bize tartıp ödedi. Tartan kimseye de: "Tart (ve ibreyi lehine) kaydır!" emretti." [Ebu Davud, Büyû 7, (3336); Tirmizî, Büyû 66, (1305); Nesaî, Büyû 54, (7, 284).][116]

AÇIKLAMA:

1- Hacer, Medine'ye yakın bir yer adıdır.
2- Alimler bu hadisten, tartma ve ölçme işinin ücretle olabileceği, bu hizmete mukabil ücret alınabileceği hükmünü çıkarmışlardır. Bundan hareketle taksim eden ve muhasebe işini yapanların da bu hizmetleri mukabili ücret alabileceği hükmüne varılmıştır. Sadece Ahmed İbnu Hanbel ile Said İbnu Müseyyeb rahimehümallah'ın taksim eden ve hesap yapanların (kassam ve hasib) ücret almalarını mekruh addettikleri rivayet edilmiştir.
3- Resulullah'ın hitabında, fiyatın tartılma (ve bozdurulma) ameliyesinin müşteriye terettüp ettiği hükmü çıkarılmıştır. Sözgelimi bu iş bir külfet, bir ücret mukabili yapılacaksa bu külfet ve ücret müşteriye aittir, satıcıya değil. Günümüzdeki tatbikat buna uymuyor denebilir. Müşteri bütün para verir, bozma veya bozdurma zahmetine satan katlanır. Paranın tartılması günümüzde mevzubahis değildir. Resulullah devrinde madrub dediğimiz dökme para mevcut değildi. Altın ve gümüş tartılarak ödeme yapılırdı. Şimdilerde dövizden bozdurarak ödeme mevzubahis olabilir.
Alimler, bu hadisten hareketle, satın alınan eşyaya terettüp eden tartma bölme gibi ameliyenin külfet ve ücretinin de satıcıya ait olacağına hükmetmişlerdir.[117]

-5270 -3- وعن الْمِسْوَرِ بْنِ مَخْرَمَةَ قالَ:]قَسَمَ رَسُولُ اللهِ # أَقْبِيَةً فَلَمْ يُعْطِ مَخْرَمَةَ مِنْهَا شَيْئاً. فقَالَ: يَا بُنَيَّ انْطَلِقْ بِنَا الى رَسُولِ اللهِ #، فَانْطَلَقْتُ مَعَهُ. فقَالَ: ادْخُلْ، فَادْعُهُ لِي. فَدَعَوْتُهُ، فَخَرَجَ وَعَلَيْهِ قِبَاءٌ مِنْهَا. فقَالَ: خَبَأْنَا هذَا لَكَ ثُمَّ نَظَرَ رَسُولُ اللهِ # الى أبِي، فقَالَ: رَضِيَ مَخْرَمَةُ[. أخرجه الخمسة .

3. (5270)- Misver İbnu Mahreme (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), (ashabına) bir kısım kaftanlar taksim etti, fakat (babam) Mahreme'ye hiçbir şey vermedi. Bunun üzerine babam:
"Haydi Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gidelim!" dedi ve beraber gittik. Bana: "Gir de Aleyhissalâtu vesselâm'ı bana çağır!" dedi. Ben de çağırdım. Resulullah üzerinde dağıttığı kaftanlardan biri olduğu halde dışarı çıktı ve "Bunu senin için sakladık!" buyurdu. Sonra Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) babama baktı ve: "Mahreme razı oldu!" buyurdu." [Buharî, Farzu'l-Humus 11, Libas 12; Müslim, Zekat 129, (1058), Ebu Davud, Libas 4, (4028); Tirmizî, Edeb 53, (2819); Nesâî, Zinet 100, (7, 205).][118]

-5271 -4- وعن أنسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]كَانَ أَحَبَّ الثِّيَابِ الى رَسُولِ اللهِ # أنْ نَلْبِسَهُ الْحِبَرَةُ[. أخرجه الخمسة.»الحِبَرَةُ« واحدة الْحِبْرُ، وهي البرود الْمَوشِية الْمَنْقُوشَةِ .

4. (5271)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) en çok, hıbere (denen Yemen'de mamul, çubuklu) kumaştan giyinmemizi severdi." [Buhârî, Libas 18; Müslim Libas 32, (2079); Ebu Davud, Libas 15, (4060); Tirmizî, Libas 45, (1788); Nesaî, Zinet 95, (8, 203).][119]

-5272 -5- وعن أبي زميل قال: حَدَّثَنَا ابنِ عبّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال:]لَمّا خَرَجَتِ الْحَرُورِيّةُ أَتَيْتُ عَلِيّاً رَضِيَ اللهُ عَنْه. فقَالَ: ائْتِ هؤُلَاءِ الْقَوْم، فَلَبِسْتُ أَحْسَنَ مَا يَكُونُ مِنْ حُلَلِ الْيَمَنِ، قَالَ أَبُو زُمَيْلٍ: وَكَانَ ابْنُ عَبّاس رَجُلً جَمِيً جَهِيراً. قَالَ ابْنُ عَبّاس: فأَتَيْتُهُمْ فقَالُوا: مَرْحَباً بِكَ يَا ابْنُ عَبّاس، مَا هذهِ الْحُلّةُ؟ قُلْتُ: مَا تَعِيبُونَ عَلَيَّ؟ لَقَدْ رَأَيْتُ عَلى رَسُولِ اللهِ # أَحْسَنَ مَا يَكُونُ مِنَ الْحُلَلِ[. أخرجه أبو داود .

5.(5272)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Harûriyye (denen Haricîler) çıktığı zaman Hz. Ali (radıyallahu anh)'nin yanına geldim. Bana:
"Şu adamlara bir uğra!" dedi. Ben de mevcut Yemen hullelerinin en güzelini giydim."
Ebu Zümeyl der k: "İbnu Abbas yakışıklı ve gür sesli biriydi." İbnu Abbas der ki:
"Harurîlerin yanına vardım. Bana:
"Hoş geldin ey İbnu Abbas! Bu takımın da ne?" dediler. Ben:
"Beni ayıplıyor musunuz? Ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) üzerinde mümkün olan en güzel elbiseyi gördüm!" dedim." [Ebu Davud Libas 8, (4037).][120]

---

[116] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/66-67.
[117] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/67.
[118] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/67-68.
[119] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/68.
[120] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/68-69.

-5273 -6- وعن عبدُ الواحِدِ بْنِ أيْمَنْ عَنْ أبيه قال:]دَخَلْتُ عَلى عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْها وَعَلَيْهَا دِرْعٌ قِطْرِيٌّ ثَمَنُ خَمْسَةِ دَرَاهِمَ فقَالَت: اِرْفَعْ بَصَرَكَ الى جَارِيَتِى فإنَّهَا تَزْهَى أنْ تَلْبِسَهُ في الْبَيْتِ، وَقَدْ كَانَ لِى مِنْهَا دِرْعٌ على عَهْدِ رَسولِ اللهِ # فَمَا كَانَتِ امْرَأةٌ تُقَيَّنُ بِالْمَدِينَةِ إلَّ أتَتْ اليّ تَسْتَعِيرُهُ[. أخرجه البخاري.»اَلدُّرُوعُ الْقِطِرِّيَةُ« دروع حمر لها أعم فيها بعض الخشونة، وقيل هى حلل جياد تحمل من قبل البحرين.و»تَزَهى« أى تتكبر.و»تُقيّنُ« أى تزين للدخول على زوجها .

6. (5273)- Abdülvahid İbnu Eymen babasından anlatıyor: "Hz. Aişe'nin yanına girdim. Üzerinde kalın Yemen bezinden yapılmış fiyatı beş dirhem olan bir elbise bulunuyordu. Hz Aişe:
"Gözünü cariyeme kaldır da ona bir bak! Zira o şimdi benim giydiğim şu elbiseyi evin içinde giymekten arlanır. Halbuki, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında benim o (kaba kumaş)tan bir elbisem vardı. Medine'de zifaf için süslenen her kadın gelip o elbiyi benden iareten alırdı." [Buhârî, Hibe 34.][121]

AÇIKLAMA:

Kıtrî: Bahreyn'deki Katar karyesine mensup demektir. Şu halde dır'un kıtrî, orada imal edilen bir kumaştır. Lütgatçiler bunun çizgili sert kaba bir kumaş olduğunu söylerler. Dır' (cem'i: durû) kadınların giydiği kamis (gömlek)dir. Zırh kelimesi bundan gelir.
Şu halde Hz. Aişe (radıyallahu anhâ), Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan sonra kavuştuğu fevkalade bolluğa rağmen zahidane bir hayatı tercih etmiş, ince, narin, kumaşlar varken kaba ve sert olan düşük kumaşlarla iktifa etmiştir. Kumaşın kalitesinin düşüklüğünü ifade için cariyelerin bile giymekten ar duyacaklarını söylemektedir.
Hadis, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında Arap cemiyetinde, evlenecek olan kadınların gelinlik elbise iare ettiklerini ve dolayısıyla bunun caiz olduğunu da belirtmektedir.[122]

-5274 -7- وعنِ الْمُغِيرَةُ بن شُعْبَة رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]وَضّأتُ رَسُولَ اللهِ # وَعَلَيْهِ جُبَّةٌ مِنْ صُوفٍ شَامِيَّةٌ ضَيِّقَةُ الْكُمَّيْنِ، فَذَهَبَ يُخْرِجُ يَدَهُ مِنْهَا، فَضَاقَتْ عَلَيْهِ، فأخْرَجَهَا مِنْ تَحْتِ بَدَنِهِ فَغَسَلَهُمَا[. أخرجه الترمذي .

7. (5274)- Muğîre İbnu Şu'be (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a üzerinde yünden Şamî bir cübbe olduğu halde abdest suyunu döktüm. Cübbenin yenleri dar idi. Elini çıkar(ıp cübbenin yenlerini çemre)mek istedi. Fakat kol dar gelince, (cübbeyi omuzuna atarak) ellerini bedeninin altından çıkardı ve yıkadı." [Tirmizî, Libas 30, (1768, 1769).][123]

AÇIKLAMA:

Resulullah bu Şamî (bazı rivayetlerde Rumî) cübbeyi Tebük Seferi sırasında giymiştir. Giyme sırasında temizliğini tahkik etmediği için küffardan satın alınan elbisenin pisliği belli olmadıkça temiz addedileceği hükmü çıkarılmıştır.[124]

ÜÇÜNCÜ FASIL

ELBİSELERİN RENKLERİ

*** BEYAZ**

-5275 -1- عن ابن عباّسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: اَلْبَسُوا مِنْ ثِيَابِكُمُ الْبَيَاضَ، فإنَّهَا مِنْ خَيْرِ ثِيَابِكُمْ، وَكَفِّنُوا فيهَا مَوْتَاكُمْ[. أخرجه أبو داود والترمذي .

1. (5275)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Elbiselerden beyaz olanları giyin. Çünkü onlar en hayırlı giyeceklerinizdir. Ölülerinizi de beyazla kefenleyin." [Tirmizî, Cenaiz 18, (994); Ebu Davud, Tıbb 14, (3878).][125]

*** KIRMIZI**

[121] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/69.
[122] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/69-70.
[123] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/70.
[124] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/70.
[125] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/71.

5276- 1- عن هلِ بن عامرٍ عن أبيه قال:]رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ # بِمِنىً يَخْطُب، وَعَلَيْهِ بُرْدٌ أَحْمَرُ، وَهُوَ عَلى بَغْلَتِهِ، وَعَلِيٌّ رَضِيَ اللهُ عَنْه أَمَامَهُ يُعَبِّرُ عَنْهُ[. أخرجه أبو داود .

2. (5276)- Hilal İbnu Amir babasından naklediyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı Mina'da halka hitap ederken gördüm. Sırtında kırmızı bir bürde vardı ve katırının üzerinde idi. Hz. Ali (radıyallahu anh) de önüne durmuş, Aleyhissalâtu vesselâm'ın söylediklerini tekrarlıyordu." [Ebu Davud, Libas 21, (4073).][126]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kırmızı renkli elbise giydiğine delalet etmektedir. Erkeklerin kırmızı giymesini hoş karşılamadığını ifade eden rivayetler de var. Bu sebeple renk hususunda mezhepler ihtilaf etmiştir. Rivayetlerin değerlendirilmesi, kırmızı renk için Hanefîleri "mekruh" demeye sevkederken, Şafiî, Malikî gibi bazılarını da "mübah" demeye sevketmiştir. Bu meseledeki ihtilafın teferruatına inmeyi, her iki tarafın delillerini mütalaalarını burada kaydetmeyi gereksiz görüyoruz. Zaten bir kısmı müteakiben kaydedilecek. Şu halde sadedinde olduğumuz hadis, "kırmızı renk erkekler için mübahtır" diyenlerin delillerinden birini teşkil etmektedir.[127]

5277- 2- وعن البراء رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]كَانَ رَسُولُ اللهِ # مَرْبُوعاً، وَقَدْ رَأَيْتُهُ في حُلَّةٍ حَمْرَاءَ مَا رَأَيْتُ شَيْئاً أَحْسَنَ مِنْهُ قَطُّ[. أخرجه الخمسة .

2. (5277)- Hz. Bera (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) orta boylu idi. Ben onu kızıl bir hulle içerisinde gördüm. Ben Aleyhissalâtu vesselâm'dan daha güzel bir şeyi hiç görmedim." [Buhârî, Libas 35; Menakıb 23; Müslim, Fezail 91, (2337); Ebu Davud, Libas 21, (4072); Tirmizî, Libas 4, (1724); Nesâî, Zinet 94, (8, 203).][128]

5278- 3- وعن ابن عمرو بن العاصِ رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال:]مَرَّ رَجُلٌ وَعَلَيْهِ ثَوْبَانِ أَحْمَرانِ، فَسَلَّمَ عَلى النَّبِيِّ # فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيْهِ[. أخرجه أبو داود والترمذي .

3. (5278)- İbnu Amr İbni'l-As (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Üzerinde kırmızı renkli iki giyecek bulunan bir adam geldi ve Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a selam verdi. Ama (aleyhissalâtu vesselâm) adamın selamını almadı." [Ebu Davud, Libas 20, (4069); Tirmizî, Edeb 45, (2808).][129]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadisi, bir kısım alimler kırmızı renkli elbise giymenin erkeklere yasak olduğu istikametinde değerlendirmiştir.Resûlullah'ın selamı almayışı için bir başka sebep olabileceği söylenmişse de, o sebep belli değildir ve hadisin siyakı, selam almama hadisesinin adamın kırmızı giymiş olmasından ileri geldiğini müşirdir.
2- Hadisten çıkarılan diğer bir hükme göre, münker iş yapan kimseye, onu bu davranışından zecretmek (vazgeçirmek) için selamını almamak, selam vermemek caizdir. Yine denmiştir ki: "Bid'at ehline ve açıktan günah işleyene, tahkir olsun diye selam vermemek ve bu yolla onları davranışlarından zecretmek müstehabtır." Nitekim Tebük Seferi'ne mazeretsiz ve izinsiz katılmayanlardan Ka'b İbnu Malik'e vahiyle af gelinceye kadar Resulullah ne selam vermiş, ne de selamını almıştır.[130]

5279- 4- وعن اِمْرَأةٍ من بَنِى أسد قالت:]كُنْتُ يَوْماً عِنْدَ زَيْنَبَ امْرَأةِ النَّبِيِّ # وَنَحْنُ نَصْبُغُ ثِيَاباً لَهَا بِمَغْرَةٍ، فَبَيْنَا نَحْنُ كذلِكَ إذْ طَلَعَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللهِ # فَلَمَّا رَأى الْمَغْرَةَ رَجَعَ. فَلَمَّا رَأَتْ زَيْنَبُ رَضِيَ اللهُ عَنْها ذلِكَ عَلِمَتْ أَنَّهُ كَرِهَ ذلِكَ. فَغَسَلَتْ ثِيَابَهَا وَوَارَتْ كُلَّ حُمْرَةٍ! فَرَجَعَ؛ فَاطَّلَعَ. فَلَمَّا لَمْ يَرَ شَيْئاً دَخَلَ[. أخرجه أبو داود .

4. (5279)- Benî Esed'den bir kadın anlatıyor: "Bir gün, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevcelerinden Zeyneb'in yanında idim ve kızıl toprakla onun elbiselerini boyuyorduk. Biz bu işle meşgulken Resulullah Aleyhissalâtu vesselâm çıkageldi. Ancak kızıl toprağı görünce geri döndü. Zeynep bu hali görünce, Aleyhissalâtu vesselâm'ın bunu mekruh addettiğini anladı ve derhal elbiselerini yıkadı ve bütün kırmızılığı örttü.

---

[126] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/71.
[127] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/71-72.
[128] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/72.
[129] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/72.
[130] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/72-73.

Aleyhissalâtu vesselâm geri döndü ve aniden geldi. (Boyadan) hiçbir şey görmeyince içeri girdi." [Ebu Davud, Libas 20, (4071).][131]

5280- 5- وعن عِمْران بن حُصَيْنٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: َ أَرْكَبُ ا‘رْجُوَانَ، وَ َ أَلْبَسُ الْمُعَصْفَرَ، وَ َ الْقَمِيصَ الْمَكْفُوفَ بِالْحَرِيرِ؛ أَ وَطِيبُ الرِّجَالِ رِيحٌ َ لَوْنَ لَهُ. أَ وَطِيبُ النِّسَاءِ لَوْنٌ َ رِيحَ لَهُ[. أخرجه أبو داود.»ا‘رْجُوَانُ« صبغ أحمر شديد الحمرة .

5. (5280)- İmran İbnu Husayn (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ben erguvan (koyu kızıl) renkli şeyin üzerine binmem. Ne sarıya boyanmışı ne de (eteğinin ucuna, yakasına, yenine) ipekli geçirilmiş gömleği giymem. Bilesiniz erkeğin sürünme maddesi kokuludur, renksizdir. Bilesiniz kadının sürünme maddesi renklidir kokusuzdur." [Ebu Davud, Libas, 11, (4048); Tirmizî, Edeb 30, (2789).][132]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen "el-ercuvan"dan maksadın meyseretu'l-ercuvan olduğu belirtilir. Meyseretu'l-ercuvan ise, en-Nihaye'nin açıklamasına göre, kırmızı ipekten ve atlastan yapılan yumuşak küçük bir minderdir. İçerisine pamuk veya yün doldurulmuştur. Deve vs. bineklerde semerin üzerine konulur. Hayvana binen kimse bunun üzerine oturur. Hadiste Aleyhissalâtu vesselâm bu evsafta minderlerin konduğu hayvana binmeyeceğini ifade etmektedir.
Şarihler bu Nebevi yasağın israf sebebiyle konduğunu, bunun bir erkek giysisi olmadığını belirtirler.
2- Bu hadis, Müslim'de Hz. Esma'dan gelen ve Hz. Peygamber'in cübbesinin iki oyuğunun (yenler ve yaka) ipek şeritle kaplı olduğunu belirten rivayete muhalif gözükmekte ise de, el-Kâdî, burada muaraza olmadığını, Aleyhissalâtu vesselâm'ın ipekle şeritlenmiş cübbeyi giymiş olsa bile aşırı bir süslenme ve tereffüh bulunduğu için ipekle şeritlenmiş gömleği giymediğini belirtir. Aliyu'l-Kârî aradaki tearuzu te'lif sadedinde der ki: "Buradaki şeridin eni ruhsat verilen dört parmaklık miktardan fazla olabilir veya biri vera ve takvaya hamledilir, diğeri de ruhsata." Yasak ifade eden beyanın, cübbenin giyilmesinden önceye ait olabileceği ihtimali de söylenmiştir.
3- Kırmızı renkli elbisenin hükmü hususunda, ulemanın nususa dayanarak ileri sürdüğü ihtilafları İbnu Hacer yedi görüşe irca eder ve delilleriyle birlikte zikreder. Biz sadece görüşleri kaydederek özetleyeceğiz:
1) Mutlak cevaz var.
2) Mutlak yasaktır.
3) Kırmızılık galebe çalan elbiseyi giymek mekruhtur.
4) Şöhret ve zinet kasdıyla kırmızı giyinmek mutlak haramdır; evde, iş hayatında giymek caizdir.
5) İpliği kızıl olmakla birlikte sonradan dokunmuş olan kumaşın giyilmesi caizdir, dokunduktan sonra boyanan yasaktır.
6) Kırmızı boyalıyı giymek Resulullah'a hastır sonrakilere yasaklanmıştır.
7) Yasak tamamı boyanmış elbiseye hastır, başka renkler de ihtiva eden elbiseler giyilebilir.
İbnu Hacer en sonda der ki: "Bu makamda tahkik şudur: Kızıl, giymekten nehiy, kâfir kıyafeti olduğu içinse, burada hüküm miseretu'lhamra (kızıl renkli eyer minderi) hakkındaki gibidir. Onun, kadın kıyafeti olmasından dolayı ise, yasak, kadınlara benzemekten zecre racidir. Bu durumda yasak rengin kendisi sebebiyle (lizatihi) değildir. Şöhret veya mürüvveti yaralaması sebebiyle ise, yasak bu durumun bulunduğu yerde mevzubahis olur. Aksi takdirde, İmam Malik'in, evler mahfiller arasında yer verdiği tefrik görüşü kuvvet kazanır."[133]

*** SARI**

5281- 1- عن ابن عمرو بن العاص رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال:]رَأى عَلَيَّ رَسُولُ اللهِ # ثَوْبَيْنِ مُعَصْفَرَيْنِ. فقَالَ: أُمُّكَ أمَرَتْكَ بهذا؟ قُلْتُ: أغْسِلُهُمَا يَا رَسُول اللهِ. قَالَ: بَلْ اِحْرِقْهُمَا؛ وَفي رواية: إنَّ هذِهِ مِنْ ثِيَابِ الْكُفَّارِ فَ َ تَلْبَسْهُمَا[. أخرجه مسلم وأبو داود والنسائي .

1. (5281)- İbnu Amr İbni'l-As (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) üzerimde sarıya boyanmış iki giysi görmüştü. Derhal:
"Bunu giymeni annen mi sana emretti?" diye sordu. Ben: "Bunları yıkayayım mı, ey Allah'ın Resulü!" dedim.
"Hatta yak onları!" buyurdular."

---

[131] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/73.
[132] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/73-74.
[133] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/74-75.

Bir rivayette: "Bu, kâfirlerin kıyafetidir, sakın bunları giyme!" buyurdular" denmiştir. [Müslim, Libas 27, (2077); Ebu Davud, Libas 20, (4066, 4067, 4068); Nesaî, Zinet 96, (8, 203, 204).][134]

AÇIKLAMA:

1- Sarı renge boyanmış elbisenin giyilip giyilmeyeceği de alimler tarafından münakaşa edilmiştir. Sadedinde olduğumuz hadis caiz görmeyenlere delildir.
Sahabe ve Tabiin'in cumhuru bunun cevazına hükmetmiştir. Ebu Hanife, Şafii ve Malik de cevaza hükmedenler arasında yer alır. İmam Malik, varid olan nehye binaen, bir başka renge boyanmış olanı sarıya tercih ettiğini söylemiştir. Sarı en ziyade dikkat çeken bir renk olduğu için İmam Malik'in insanların çoklukla bulunduğu mahfillerde mekruh olacağına, evlerde, iş yerlerinde caiz olacağına hükmettiği de rivayet edilmiştir.
2- Rivayette, Resulullah'ın Abdullah İbnu Amr'a "Bunu giymeni annen mi emretti?" demesi, sarı kıyafetin kadınlara has olduğuna delil kılınmıştır. Yasak erkekler hakkında mevzubahistir.
Ateşte yakılmasının emredilmesi, başkalarını da zecre, yasağın ciddiyetini ifadeye hamledilmiştir.[135]

-5282 -2- وعن عِلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]نَهى رَسُولُ اللهِ # عَنْ لِبْسِ الْقَسِيِّ وَالْمُعَصْفَرُ[. أخرجه أبو داود والترمذي.»القَسِّي« ثياب كتان مخططة بابريسم كان يجاء بها من مصر .

2. (5282)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), kasiy (yol yol ipek bulunan keten) kumaşla sarıya boyanmış kumaşı yasakladı." [Ebu Davud, Libas 11, (4044); Tirmizî, Libas 5, (1725); Müslim, Libas 29, (2078).][136]

AÇIKLAMA:

Kasiyye ipekli bir kumaştır. Dokuma sırasında yol yol ipek tabakasına yer verilmiş bir ipekli çeşidi. Tariflerde ipek damarlarının kaburga kemiği kalınlığında ve onun gibi eğrice olduğu belirtilir. Kumaş, Kass şehrinde imal edildiği için kasî veya kısî diye nisbet ismini almıştır.
Hattâbî, gerek ipekli kumaşın ve gerekse sarıya boyanmış elbisenin kadınlara helal, erkeklere haram olduğunu belirtir.[137]

*** YEŞİL**

-5283 -1- عن أبي رَمْثَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]رَأَيْتُ عَلى رَسُولِ اللهِ # ثَوْبَيْنِ أَخْضَرَيْنِ[. أخرجه أصحاب السنن .

1. (5283)- Ebu Remse (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah'ın üzerinde iki yeşil giysi gördüm." [Ebu Davud, Libas 19, (4065); Tirmizî, Edeb 48, (2813); Nesâî, Zinet 97, (8, 204); Iydeyn 16, (3, 185).][138]

AÇIKLAMA:

Hadis, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yeşil renkli elbise giydiğini ifade etmektedir.
Bir kısım rivayetler, yeşilin cennetliklerin çoğunun elbiselerinin rengi olduğunu te'yid etmektedir. Ayet-i kerimede de: "Üzerlerinde ince ve kalın ipekten yeşil elbiseler vardır" (İnsan 21) buyrulmuştur. Göz için en uygun rengin yeşil olduğu, yeşili seyretmenin gözde dinlendirici etki yaptığı bilinmektedir. Yeşile gerek ayet-i kerimelerde yer verilmiş olması ve gerekse Aleyhissalâtu vesselâm'ın onu sevmesi sebebiyle, yeşil İslam'a sembol olmuştur.[139]

*** SİYAH**

-5284 -1- عن أمّ خَالِدْ بِنْتُ خَالِد بن سعيد بن العاص رَضِيَ اللهُ عَنْهما قالت:]أُتِيَ رَسُولَ اللهِ # بِثِيَابٍ فِيهَا خَمِيصَةٌ سَوْدَاءُ. فقَالَ: مَنْ تَرَوْنَ أَكْسُو هذهِ؟ فَسَكَتُوا. فقَالَ: اِئْتُونِي بِأُمِّ خَالِدٍ فَأُتِيَ بِـي، فَأَلْبَسَنِيهَا بِيَدِهِ، وقَالَ: أَبْلِي وَأَخْلِقِي مَرَّتَيْنِ، وَجَعَلَ يَنْظُرُ الى عَلَمِ الْخَمِيصَةِ وَيُشِيرُ بِيَدِهِ اليّ، وَيَقُولُ: يَا أُمَّ خَالِدٍ هذَا سَنَاً يَا أُمَّ خَالِدٍ هذَا سَنّاً. وَالسَّنَا بِلِسَانِ الْحَبَشَةِ: الْحَسَنُ[. أخرجه البخاري وأبو داود.»أخلقي« بالفاء والقاف.و»الخميصةُ« كساء اسود له علم، فإن لم يكن له علم فليس بخميصة .

---

[134] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/75.
[135] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/75-76.
[136] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/76.
[137] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/76.
[138] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/76.
[139] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/76-77.

1. (5284)- Ümmü Halid Bintu Halid İbni Said İbni'l-As (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a benekli siyah bir giysi getirilmişti.
"Bunu kime giydirmemi uygun bulursunuz?" buyurdular. Herkes susmuştu.
"Bana ümmü Halid'i getirin!" emrettiler. Beni yanına götürdüler. Giysiyi elleriyle bana giydirdi ve sonra da:
"Üstünde eskit, üstünde eskit!" diye iki sefer tekrarladılar. Siyah kumaşın beneğine bakıyor, eliyle de bana işaret ediyor ve:
"Ey Ümmü Halid! Bu senna (güzel), ey Ümmü Halid bu senna!" diyordu. Senna, Habeşistan dilinde güzel demekti." [Buhârî, Libas 22, 32, 188; Menakıbu'l-Ensar 37, Edeb 17; Ebu Davud, Libas 1.][140]

AÇIKLAMA:

1- Hamîsa, yün veya ibrişimden mamul siyah benekli kumaşa denmektedir. Bu kumaşa hamîsa denmesi için benek bulunmasının gereğine dikkat çekilir. Hadis, siyah renkli kumaştan giysi yapmanın caiz olduğuna delil kılınmıştır. Aleyhissalâtu vesselâm'dan, siyahın cevazına delalet eden başka rivayetler de gelmiştir.
2- Hadis, ayrıca yeni bir elbise giyene nasıl duada bulunulacağı hususunda da fikir vermektedir. اَبْلِى اَخْلِقِى eskit, parçala demektir. Ancak dilimizde bu makamda: "Üzerinde eskisin, sağlıkla eskit!" gibi tabirler kullanırız. Yani "O eskiyinceye kadar ömrün uzun olsun, kazadan beladan uzak kalasın!" manasında bir dua... [141]

DÖRDÜNCÜ FASIL

İPEK HAKKINDA

*** İPEGİN TAHRİMİ**

-5285 -1- عن أبي عُثمان النّهْدِى قال:]كَتَبَ إِلَيْنا عُمَرُ بن الخطّاب رَضِيَ اللهُ عَنْه، وَنَحْنُ بأذْرِبِيجَانَ مَعَ عُتْبَةَ بْنِ فَرْقَدٍ. فَقَالَ: يَا عُتْبَةُ، إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ كَدِّكَ وَ َ كَدِّ أَبِيكَ وَ َ كَدِّ أُمِّكَ، فأشْبِعِ الْمُسْلِمِينَ في رِحَالِهِمْ مِمَّا تَشْبَعُ مِنْهُ في رَحْلِكَ، وَإِيَّاكُمْ وَالتَّنَسُّمَ، وزِيَّ أهلِ الشِّرْكِ، وَلُبوسَ الْحَرِيرِ، فإنَّ رَسُولَ اللهِ # نَهى عَنْ لُبُوسِ الْحَرِيرِ إِ هكذَا، وَرَفَعَ لَنَا رَسُولَ اللهِ # اَلْوُسْطَى وَالسَّبَابَةَ وَضَمَّهُمَا[. أخرجه الخمسة .

1. (5285)- Ebu Osman en-Nehdi anlatıyor: "Ömer İbnu'l-Hattab (radıyallahu anh), biz Utbe İbnu Ferkad ile Azerbaycan'da iken bize şöyle yazmıştı:
"Ey Utbe, (bu mal) ne senin emeğin, ne babanın emeği ne de annenin emeğidir. Öyleyse mü'minleri, evlerinde, kendi evinde doyduğun şeyden doyur. Zevk için yemekten ve şirk ehlinin zinetinden, ipekli giymekten kaçın. Zira Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) şu kadarı hariç ipekli giymekten yasakladı ve Resulullah bize orta ve işaret parmağını kaldırarak birbirine bitiştirdi." [Buhârî, Libas 25; Müslim, Libas 12, (2069); Ebu Davud, Libas 10, (4042); Nesâî, Zinet 93, (8, 202); İbnu Mace, Libas 18, (3593).][142]

AÇIKLAMA:

Hadis, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın elbiselerde, şehadet ve orta parmak enindeki bir genişlikten fazla ipeği tecviz etmediğini ifade etmektedir. İpek bahsinin sonunda teferruata yer vereceğiz. [143]

-5286 -2- وعن عليٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]أَخَذَ رَسُولَ اللهِ # حَرِيراً فَجَعَلَهُ في يَمِينِهِ؛ وَذَهَباً فَجَعَلَهُ في شِمَالِهِ. فقَالَ: إِنَّ هذَيْنِ حَرَامٌ عَلى ذُكُورِ أُمَّتِي[. أخرجه أبو داود والنسائي.وفي أخرى للترمذي والنسائي، عن أبي موسى:]حُرِّمَ لِبَاسُ الْحَرِيرِ وَالذَّهَبِ عَلى ذُكُورِ أُمَّتِي، وَأُحِلَّ ‘‘نَاثِهِمْ[.

2. (5286)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir miktar ipek alıp sağ avucuna koydu, bir miktar da altın alıp sol eline koydu sonra da:
"Şu iki şey ümmetimin erkek kısmına haramdır!" buyurdu." [Ebu Davud, Libas 14, (4057); Nesâî, Zinet 40, (8, 160).]
Tirmizî, ve Nesâî'de Ebu Musa'dan gelen diğer bir rivayette: "Ümmetimin erkeklerine, ipek elbise ve altın haram kılındı, kadınlarına helal kılındı" buyurulmuştur.[144]

---

[140] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/77.
[141] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/78.
[142] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/79.
[143] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/79.
[144] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/80.

-5287 -3- وعن ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: إنَّمَا يَلْبَسُ الْحَرِيرَ في الدُّنْيَا مَنْ َ خَ َقَ لَهُ في اŒخِرَةِ[. أخرجه الشيخان والنسائي .

3. (5287)- İbnu Ömer (radıyallahu anhüma) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Dünyada ipeği, ahirette nasibi olmayanlar giyer." [Buhârî, Libas, 25; Müslim, Libas 6, (2068); Nesâî, Zinet 91,(8, 201).][145]

-5288 -4- وعن أبي أمَامَة رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: مَنْ لَبِسَ الْحَرِيرَ في الدُّنْيَا لَمْ يَلْبَسْهُ في اŒخِرَةِ[. أخرجه الشيخان .

4. (5288)- Ebu Ümâme (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İpeği dünyada giyen, ahirette giyemez." [Buhârî, Libas 25; Müslim, Libas 23, (2075); Nesâî, Zinet 91, (8, 200).][146]

-5289 -5- وعن ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال:]رَأى عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْه حُلَّةً مِنْ إسْتَبْرَقٍ تُبَاعُ فَأتَى بِهَا النّبِيَّ #، فقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ: اِبْتَعْ هذِهِ فَتَجَمَّلْ بِهَا لِلْعِيدِ وَالْوُفُودِ. فقَالَ رَسُولُ اللهِ #! إنَّمَا هذِهِ لِبَاسُ مَنْ َ خَ َقَ لَهُ. ثُمَّ لَبِثَ عُمَرُ مَا شَاءَ اللهُ أنْ يَلْبَثَ فأرْسَلَ إلَيْهِ بِجُبَّةِ دِيبَاجٍ فَأتَى عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْه؛ فقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ، قُلْتَ: إنَّمَا هذِهِ لِبَاسُ مَنْ َ خَ َقَ لَهُ، ثُمَّ أرْسَلْتَ إلَيَّ بهذِهِ؟ فقَالَ #: إنِّي لَمْ أُرسِلْهَا إلَيْكَ لِتَلْبَسَهَا، وَلَكِنْ لِتَبِيعَهَا وَتُصِيبَ بِهَا حَاجَتَكَ[. أخرجه الستة إ الترمذي.»ا‘‘سْتَبْرَقُ« ما غلظ من الديباج .

5. (5289)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "(Babam) Ömer (radıyallahu anh) satılmakta olan atlas bir elbise gördü. Onu Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a getirip:
"Ey Allah'ın Resulü! Bunu satın al da bayramlarda ve taşradan gelen heyetlerin karşılanması sırasında tecemmülen giyin!" dedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Bu, (ahirette) nasibi olmayanların giysisidir" buyurdular. Sonra Hz. Ömer, Allah'ın dilediği kadar kaldı. Aleyhissalâtu vesselâm ona atlastan mamul bir cübbe gönderdi. Ömer gelerek:
"Ey Allah'ın Resulü! Siz (ipek hakkında): "Bu, (ahirette) nasibi olmayanların giyeceğidir" demiştiniz. Sonra bana bunu gönderdiniz, (hikmeti nedir?)" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm, buna karşılık:
"Bunu, sana bizzat giyesin diye göndermedim. Bilakis, satasın ve parasıyla ihtiyaçlarını göresin diye göndermiştim" buyurdular." [Buhârî, Libas 30, Cum'a 7, Iydeyn 1, Büyû 40, Hibe 27, 29, Cihad 177, Edeb 9, 66; Müslim, Libas 6, (2068); Muvatta, Libas 18, (2, 917, 918); Ebu Davud 10, (4040, 4041); Nesâî, Zinet 84, 86, 87, (8, 196-198).][147]

-5290 -6- وعن علي رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]كَسَانِى رَسُولُ اللهِ # حُلَّةً سِيَرَاءَ فَخَرَجْتُ بِهَا، فَرَأيْتُ الْغَضَبَ في وَجْهِهِ فأطَرْتُهَا خُمُراً بَيْنَ نِسَائِي[. أخرجه الخمسة إ الترمذي .

6. (5290)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana siyera (denen yolyol sarı kalemli dokunmuş ipek) kumaştan bir takım elbise giydirdi. Sonra ben onu giyip çıktım (Resulullah bunu üzerimde görünce bana kızmıştı), öfkesini yüzünde görüyordum. Hemen dönüp, onu hanımlarım arasında başörtüsü yapmaları için taksim ettim." [Buhârî, Libas 30, Hibe 27, Nafakat 11; Müslim, Libas 19, (2071); Ebu Davud, Libas 10, (4043); Nesâî, Zinet 85, (8, 197).][148]

-5291 -7- وفي رواية لمسلم:]أنَّ أُكَيْدِرَ دُومَةِ الْجَنْدَلِ أهْدَى الى النّبَيّ # ثَوْبَ حَرِيرٍ فأعْطَاهُ عَلِيّاً، وقَالَ: شَقِّقْهُ خُمُراً بَيْنَ الْفَوَاطِمَ[.»والفواطم« جمع فاطمة، وهن: فاطمة الزهراء بِنْتِ رَسُولِ اللهِ #، وفاطمة بنت أسد: أم علي بن أبي طالب، وفاطمة بنت حمزة. وقيل الثالثة فاطمة بنت عتبة ابن ربيعة، وكانت قد هاجرت.»الحُلةُ السِّيراءُ« المخططة بابريسم والقز.و»أطَرْتُهَا« شققتها وقسمتها بينهن .

7. (5291)- Müslim'in bir diğer rivayetinde şöyle denmiştir. Dûmetu'l-Cendel şefi Ukeydir, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a ipek bir elbise hediye etti. Aleyhissalâtu vesselâm da onu Hz. Ali (radıyallahu anh)'ye verdi ve:

---

[145] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/80.
[146] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/80-81.
[147] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/81.
[148] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/82.

"Bunu Fatımalar arasında taksim et!" buyurdular. "[Müslim, Libas 18, (2071).][149]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen Fevatım, Fatımalar demektir. Bundan üç kadın kastedilmiştir:
1) Fatımatu'z-Zehra: Resulullah'ın kızı ve Hz. Al'nin zevce-i tahireleri.
2) Fatıma Bintu Esed: Hz. Ali'nin annesi.
3) Fatıma Bintu Hamza İbni Abdilmuttalib... Üçüncünün hicrete katılan Fatıma Bintu Utbe İbni Rebia olduğu da söylenmiştir.
2- Kaydedilen hadisler ipek ve ipekli kumaşların erkeklere haram, kadınlara ise helal kılındığını ifade etmektedir. İpek olmayan kumaş üzerine, yaka şerit, alem, yama gibi ipekten parçaların belli bir ölçüyü aşmayan miktarı caiz görülmüştür. Keza bazı hallerde erkeğe de ipek kumaş caiz görülmüştür. Bu hususta teferruat bahsin sonunda (5295. hadisten sonra) yer alacak.[150]

*** İPEKTEN MÜBAH OLAN MİKTAR**

-5292 -1- عن ابن عبّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال:]إنَّمَا نَهى رَسُولُ اللهِ # عَنِ الثَّوْبِ المُصْمَتِ مِنَ الْحَرِيرِ، وَأمَّا الْعِلْمُ وَسَدى الثَّوْبِ فَـَ بَأسَ بِهِ[. أخرجه أبو داود .

1. (5292)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) saf ipekten yapılmış elbiseyi yasakladı. Ama alem olarak konan ve kumaşın direzisinde kullanılan ipeğe yasak yoktur." [Ebu Davud, Libas 12, (4055).][151]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste, kumaşta ipek karışımı olur, fakat bu karışım galebe çalmazsa bunun kullanılmasının caiz olduğuna delil var. Cumhur bu görüştedir. Ancak Sahabe'den İbnu Ömer, Tabiin'den İbnu Sîrin gibi bazıları ipek karışımı kumaşın da (kasiyy) yasaklandığını ifade eden rivayetlere dayanarak ipek karışımı kumaşların da erkeklere haram olduğuna hükmetmişlerdir.[152]

-5293 -2- وعن أنسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]رَخَّصَ رَسُولُ اللهِ # لِلزُّبَيْرِ بْنِ الْعَوَّامِ وَعَبْدِالرَّحْمنِ بْنِ عَوْفٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهما في لُبْسِ الْحَرِيرِ لِحِكَّةٍ كَانَتْ بِهِمَا[. أخرجه الخمسة .

2.(5293)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Zübeyr İbnu'l-Avvam ve Abdurrahman İbnu Avf (radıyallahu anhümâ) için kendilerindeki uyuz sebebiyle ipekli giymelerine izin verdi."[153]

-5294 -3- وفي رواية:]شَكَوْا الى رَسُولِ اللهِ # اَلْقَمْلَ، فَرَخَّصَ لَهُمَا في الْحَرِيرِ في غَزَاةٍ لَهُمَا[.

3. (5294)- Bir rivayette de şöyle denmiştir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a (hacc sırasında) bitten şikayet ettiler. Aleyhissalâtu vesselâm onlara katıldıkları gazveleri sırasında ipek gömlekler giymeye ruhsat tanıdı." [Buhârî, Libas 29, Cihad 91; Müslim, Libas 25, (2076); Tirmizî, Libas 2, (1722); Ebu Davud, Libas 13, (4056); Nesâî, Zinet 93, (8, 202).][154]

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Hz. Zübeyr ve Hz. Abdurrahman (radıyallahu anhümâ)'a tanıdığı ipek ruhsatının sebebi bazı rivayetlerde "bit sebebiyle", bazı rivayetlerde "uyuz sebebiyle" diye ifade edilmiştir. Ulema bunu çeşitli şekillerde yorumlamıştır.
* Bu iki zattan birine bit, diğerine de uyuz sebebiyle ruhsat vermiş olabilir.* Rivayetin birinde bir hata veya bir te'vil olabilir.
* Her ikisi için de ruhsat çıkmış olabilir.
* Uyuz bit sebebiyle hasıl olur. Öyleyse ruhsat, bazan sebebe (uyuz), bazan da sebebin sebebine (bite) nisbet edilerek ifaade edilmiş olabilir.

---

[149] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/82.
[150] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/82-83.
[151] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/83.
[152] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/83.
[153] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/83.
[154] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/84.

Keza rivayetlerde bazan "sefer"de, bazan "gazve"de ruhsatın geldiği belirtilmiş, bazan da "bit"den veya "uyuz"dan dolayı ipekliye ruhsat verildi denilerek mutlak bırakılmıştır. Bu ifadelerin her biri ulemanın farklı değerlendirmelerinde müessir olmuştur.

* İmam Malik ve Ebu Hanife'ye göre ipek mutlak olarak haramdır.
* Şafii ve Ebu Yusuf'a göre zaruret halinde cevaz vardır.
* İbnu Mâceşûn'a göre harpte müstehabtır.
* Mühelleb: "Harpte ipeğin düşmanı korkutmak maksadıyla giyilmesi, harpte hileye ruhsata benzer" demiştir.
* Nevevî: "İpeğin giyilmesindeki hikmet onda mevcut olan soğukluk hassasına dayanır" demişse de "onun hassası sıcak olmaktır" diye tenkit edilmiştir. İbnu Hacer, ipeğin bazı hastalıklara giyilmesine verilen ruhsatın hikmetini "onda uyuzun hasıl olmasına sebep olan bit gibi bazı haşaratın defedilmesine müessir bir hassanın bulunmasıyla" izah eder.[155]

-5295 -4- وعن سُوَيْدُ بنِ غَفَلَةَ قَالَ:]خَطَبَ عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْه بِالْجَابِيَةِ، فقَالَ: نَهى رَسُولُ اللهِ # عَنْ لُبْسِ الْحَرِيرِ إِلَّا مَوْضِعَ إِصْبَعٍ أَوْ إِصْبَعَيْنِ أَوْ ثَـثٍ أَوْ أَربَعٍ[. أخرجه مسلم .

4. (5295)- Süveyd İbnu Gafele anlatıyor: "Hz. Ömer (radıyallahu anh) el-Cabiye'de halka hitap ederek: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) iki, üç veya dört parmak yeri hariç, ipek giymeyi yasaklamıştı!" dedi." [Müslim, Libas 12, (2069).][156]

AÇIKLAMA:

İpekle ilgili kaydedilen rivayetlerden de anlaşılacağı üzere, bazı hallerde giyilmesine cevaz verilmiş olmasına rağmen erkeklere haram kılınmış olması esastır. Tahrîm ve ibahe ile gelen rivayetler alimlerin hükümde ihtilafa düşmelerine sebep olmuştur. Ebu Bekr İbnu'l-Arabî on farklı görüşün ileri sürüldüğünü belirtir:
1) Mutlak olarak haramdır.
2) Harpte mübahtır.
3) Sefer (yolculuk) halinde helaldir.
4) Sadece hastalık sırasında helaldir.
5) Sadece gazve sırasında helaldir.
6) Sadece alem olarak mübahtır.[157]
7) Kadınlara da erkeklere de haramdır.
8) Üste giymek haramdır, yerde yaygı olarak kullanmak mübahtır. Ebu Hanîfe ve İbnu Mâceşûn böyle demişlerdir.
9) Mutlak olarak mübahtır.
10) Başka bir şeyle karışık da olsa haramdır.
Seferde helal diyenler, ipeğin insanlara kibir verdiği için yasaklandığını ileri sürer. "Çünkü derler, kâfire karşı gurur ve tekebbür câizdir."
Seferde mübah diyenler, Zübeyr ve Abdurrahman radıyallahu anhümâ'ya sefer ve gazve sırasında Resûlullah'ın, uyuz sebebiyle tanıdığı ruhsatı esas almışlardır. Bu rivayette ruhsata üç illet müessir olmaktadır: Sefer, gazve, hastalık... İbnu'l-Arabî, ipekten nehyin sebebi hususunda başka sebepler üzerinde durulduğunu da belirtir:
* Kadınlara benzeme,
* İsraf,
* Kibir.
Yasakta israfın asıl sebep olduğunu belirten İbnu'l-Arabî, bidayette ipeğin helal olduğunu, sonradan tahrîm edildiğini not eder. Bazı hadislerde, bu sebeple Resûlullah'ın ipek giydiği, sonra çıkarıp, "Bu muttakîlere uygun değildir" dediği gelmiştir. İbnu'l-Arabî, ipeğin bazı kayıtlar ve şartlar altındaki ruhsatını ifade eden hadislerin bu yasaklamadan sonra Aleyhissalâtu vesselâm'dan vârid olduğunu belirtir. [158]

---

[155] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/84.
[156] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/85.
[157] Müslim Şerhinde Ahmed Davudoğlu merhum metinde geçen اَلْعِلْمُkelimesini ilm olarak okuyarak ipeğin ilim tahsilinde giyilmesi helaldir şeklinde yorum kaydetmiştir. (9. cilt s. 426).
[158] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/85-86.

BEŞİNCİ FASIL

YÜN HAKKINDA

-5296 -1- عن عائشة رَضِيَ اللهُ عَنْها قالت:]صَنَعْتُ لِرَسُولِ اللهِ # بُرْدَةً سَوْدَاءَ فَلَبِسَهَا، فَلَمّا عَرِقَ فيهَا وَجَدَ مِنْهَا رِيحَ الصُّوفِ، فَقَذَفَهَا، وَكَانَ تُعْجِبُهُ الرِّيحُ الطَّيِّبَةُ[. أخرجه أبو داود .

1. (5296)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a siyah bir bürde (hırka) yaptım, bunu giydi. İçinde terlediği zaman ondan yün kokusu hissetti. Bunun üzerine o hırkayı çıkarıp attı. Aleyhissalâtu vesselâm güzel kokudan hoşlanırdı." [Ebu Dâvud, Libâs 22, (4074).][159]

AÇIKLAMA

Hadis, yün kumaşın giyilebileceğini ifade ettiği gibi, siyah renkli kumaşın giyilmesinin câiz olduğuna da delalet eder. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) güzel kokuya karşı hassas olduğu için fena koku neşredecek elbiselere karşı ihtiyatlı olmuştur. Sadedinde olduğumuz rivayet, neşrettiği ağır koku sebebiyle yünden mâmul hırkasını attığını göstermektedir. Bu rivayet yünün haram olduğunu ifâde etmez. Aleyhissalâtu vesselâm'ın yünden mâmul esvap kullandığını ifade eden rivayetler vardır. Müteakiben bazılarını göreceğiz.[160]

-5297 -2- وعن أبي بُرْدَةُ بن أبي مُوسى ا'شْعَرى قال:]دَخَلْتُ عَلى عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْها فأخْرَجَتْ إلَيْنَا كِسَاءً مُلَبَّداً وَإزَاراً غَلِيظاً. فقَالَتْ: قُبِضَ رَسُولُ اللهِ # في هذَيْنِ[. أخرجه الخمسة إ النسائي .

2. (5297)- Ebu Bürde İbnu Ebî Mûsa el-Eş'arî anlatıyor: "Hz. Aişe radıyallahu anhâ'nın yanına girdim. Bana yamalı bir giysi ve kaba bir izar çıkardı ve "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şu iki (parça)nın içinde vefat etti!" dedi." [Buhâri, Humus 5, Libâs 19; Müslim, Libâs 35, (2080); Ebu Dâvud, Libâs 8, (4036); Tirmizî, Libas 10, (1733).] [161]

AÇIKLAMA:

Hadis, devlet reisliği gibi dünyevî en büyük makamı da elinde tutan Aleyhissalâtu vesselâm'ın dünyalık karşısındaki zühd ve istiğnasına da bir örnek olmaktadır. Resûlullah'ın bu zühdü yokluktan gelmiyordu. Rabb-i Kerîminden zaten bunu istiyor "Ey Allahım, beni fakir olarak yaşat, fakir olarak huzuruna al!" diye dua ediyordu.
Ümmeti, zengin bile olsa, Fahr-i Kâinat'ın bu sünnetine uyma hakkına sahiptir.[162]

-5298 -3- وعن عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْها قالتْ:]خَرَجَ رَسُولُ اللهِ # ذَاتَ غَدَاةٍ وَعَلَيْهِ مِرْطٌ مُرَحَّلٌ مِنْ شَعْرٍ أسْوَدَ[. أخرجه مسلم وأبو داود والترمذي.»اَلْمِرْطُ« كساء من خزّ أو صوف يؤتزر به.و»المرحلُ« بالحاء المهملة: الذي فيه صور الرحال، وقيل المقرش .

3. (5298)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bir sabah üzerinde, siyah kıldan yapılmış desenli bir giysi olduğu halde çıktı." [Müslim, Libâs 36, (2081); Ebu Dâvud, Libâs 6, (4032); Tirmizî, Edeb 49, (2814).][163]

AÇIKLAMA:

Mırtın, yün veya kıldan mâmul bir giysi olup, izar olarak vücuda sarıldığı belirtilir.
Murahhal, üzerinde daha ziyade rihal (deve) desenleri bulunan kumaş demektir.
Şu halde Aleyhissalâtu vesselâm efendimiz, üzerinde bazı desenler bulunan kaba kumaştan mâmul giysileri giymiştir. Bu rivayet, aynı zamanda Aleyhissalâtu vesselâm'ın tek parça giysi ile dışarı çıktığını da ifade eder.[164]

-5299 -4- وعن ابن مسعودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: كَانَ عَلى مُوسى عَلَيْهِ السَّمُ يوْمَ كَلَّمَهُ رَبُّهُ تَعالى سرَاوِيلَ صُوفٍ، وَجُبَّةُ صُوفٍ، وَكِسَاءُ صُوفٍ، وَكُمَّةُ صوفٍ وَنَعْنِ مِنْ جِلْدِ حِمَارٍ مَيِّتٍ[. أخرجه الترمذي .

---

[159] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/87.
[160] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/87.
[161] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/87.
[162] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/88.
[163] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/88.
[164] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/88.

4. (5299)- İbnu Mes'ud radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Hz. Musa aleyhisselâm'ın Rabbi Teâlâ hazretleriyle konuştuğu gün, üzerinde yünden bir şalvar, yünden bir cübbe, yünden bir kisâ, yünden küçük bir serpuş (takke) vardı. Ayağında da ölü eşek derisinden mâmul bir ayakkabı vardı." [Tirmizî, Libâs 10, (1734).] [165]

ALTINCI FASIL

MİNDER VE YASTIKLAR

-5300 -1- عن عائشة رَضِيَ اللهُ عَنْها قالت:]كَانَ فِرَاشُ رَسُولِ اللهِ # مِنْ أَدَمٍ حَشْوُهُ لِيف[. أخرجه الخمسة إ النسائي .

1. (5300)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın minderi deridendi ve içi hurma lifiyle dolu idi." [Buhârî, Rikâk 17; Müslim, Libâs 38, (2082); Ebu Dâvud, Libâs 45, (4146, 4147); Tirmizî, Libâs 27, (1762).][166]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, Resûlullah'ın zühdünü ve hayatının ne kadar sade olduğunu gösteren rivayetlerdendir. Evinde minder ve yastık olarak içerisi hurma lifi ile doldurulmuş, deri kılıf kullanmaktadır.
Bir başva rivayette, bazı hücrelerinde sadece hasır üzerinde oturduğu, hasırın, bedeninde izler bıraktığı belirtilmiştir. Hatta hasır üzerine konacak bir başka sergi getirilmesi teklif edilince: "Ben kendimi dünyada yolcu gibi biliyorum. O yolcu bir ağacın dibinde bir miktar dinlenmiştir, sonra da bırakıp gitmiştir. (Bu yolcu ağacın altını tefrişle, tezyinle uğraşmaz)" buyurmuştur.[167]

-5301 -2- وعن جابرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]ذُكِرَ لِرَسُولِ اللهِ # الْفَرْشُ فقَالَ: فِرَاشٌ لِلرَّجُلِ، وَفِرَاشٌ لِلْمَرأةِ، وَفِرَاشٌ لِلضَّيْفِ، وَالرَّابِعُ لِلشَّيْطَانِ[. أخرجه أبو داود والنسائي .

2. (5301)- Hz. Cabir radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a evde (bulunması gereken) yataklar zikredilmişti. Şöyle buyurdular:
"Kişinin kendisi için bir yatak, kadın için bir yatak, misafir için bir yatak lazımdır. Dördüncü yatak şeytanadır." [Ebu Dâvud, Libas 45, (4142); Nesâî, Nikâh 82, (6, 135); Müslim, Libas 41, (2084).] [168]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) burada, gösteriş için ihtiyaç fazlası eşya bulundurmayı yasaklamaktadır. Görünüşte dördüncü yatak israfa girmektedir. Ancak, hadisin gayesi evlerde bulunması gereken kesin yatak sayısını belirtmek olmamalıdır. Bilakis prensip vazetmektedir. Çünkü, çocuk yatağından bahis yoktur. Hele çocuklar kız-erkek şeklinde ayrı cinsten iseler, yaş itibariyle büluğa yaklaşmış iseler, her birisi için ayrı bir yatağa ihtiyaç olacaktır. Ya annebaba gibi barındığı yaşlılar da varsa?
Şu halde evdeki kesin yatak sayısı her ailede değişebilir. Esas olan, gösteriş için israf sayılacak ihtiyaç dışı yatağın bulundurulmamasıdır.
Fazla yatak şeytana nisbet edildiğine göre, bu mezmumdur, yasaktır.
Erkek ve kadın için ayrı ayrı yataklar bahsi, hastalık gibi, ihtiyaç durumlarında kullanılmak üzere cevazı ifade eder. Asıl olan beraber yatmalarıdır.[169]

-5302 -3- وعن جابرِ بن سَمُرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ # مُتَّكِئاً عَلى وِسَادَةٍ عَلى يَسَارِهِ[. أخرجه أبو داود والترمذي .

3. (5302)- Hz. Câbir İbnu Semüre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bir yastığa solu üzerine yaslandığını gördüm." [Ebu Dâvud, Libâs 45, (4143); Tirmizî, Edeb 23, (2771).][170]

---

[165] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/89.
[166] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/90.
[167] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/90.
[168] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/90.
[169] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/91.
[170] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/91.

5303- 4- وعن أبي الْمَلِيحْ عن أبيه رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]نَهى رَسُولُ اللهِ # عَنْ جُلُودِ السِّبَاعِ أنْ تُفْتَرَشَ[. أخرجه أصحاب السنن.إنما نهى عن جلود السباعِ قبل أن تدبغ ومع بقاء شعرها فإن الشعر يقبل الدباغ .

4. (5303)- Ebu'l-Melih, babası radıyallahu anh'tan anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) vahşi hayvanların derilerinden yaygı yapılmasını nehyetti." [Ebu Dâvud, Libâs 43, (4132); Tirmizî, Libâs 32, (1771); Nesâî, Fere' 12, (7, 176).][171]

AÇIKLAMA:

Bu hadisle istidlal eden bazı alimler vahşi hayvanların derisinden istifade etmenin caiz olmayacağına hükmetmiştir. Yasağın hikmeti hususunda ihtilaf vardır. Beyhakî: "Bu yasak deride kalan kıllar sebebiyle olabilir. Çünkü debbağlamanın kılların temizliğine tesiri olmaz" demiştir. Bazıları da: "Yasak, debbağlanmamış deriler, tereffüh ve israf ehlinin, kibirlilerin oturduğu yaygılar olduğu içindir" demiştir.
Şevkânî münakaşayı şöyle özetler: "Vahşi hayvan derisini yasaklayıcı hadis ve onun manasındaki rivayetlerle, bu hadisin; "debbağlamak bütün derileri temizleyicidir" diye hükmeden hadisler için muhassıs (tahsis edici) olmasına binaen, "debbağlama vahşi hayvanların derisini temizlemez" şeklindeki istidlal zâhir değildir. Çünkü hadisin nihâî gayesi, o deriden faydalanmayı mücerret bir nehiydir; bu yasak, derinin necis olmasını şart kılmaz, nitkekim altın ve ipeğin yasak olması onların necis olmasını gerektirmiyor."[172]

5304- 5- وعن عُتْبَةُ بن عبدِ السُّلَمِى رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]إسْتَكْسَيْتُ رَسُولَ اللهِ فَكَسَانِي خَيْشَتَيْنِ. فَلَقَدْ رَأيْتُنِي وَأنَا أكْسِي أصْحَابِي[. أخرجه أبو داود .

5. (5304)- Utbe İbnu Abdi's-Sülemî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah'dan beni giydirmesini talep ettim. Bunun üzerine bana iki parça hayşe (âdi keten) bezi giydirdi. Kendimi, bununla arkadaşlarım arasında en iyi giyinmiş gördüm." [Ebu Dâvud, Libâs 6, (4032).][173]

AÇIKLAMA:

Hayşe: Kaba ve âdi keten ipliğinden dokunan bir bezin adıdır. Kalite ve değer yönüyle düşük olan iki parça bezle giyinen kimsenin kendisini, arkadaşları arasında en iyi kıfayette görmesi, diğerlerinin kıyafetleri hakkında bir fikir verir.
İslâm böylesi bir fukaralık içerisinde neşv ü nema bulmuştur. İslâm memleketlerinin geriliğini maddî darlıkla izah edip, kalkınmak bahanesiyle kâfir milletlere borçlanmayı tercih edenlerin gittiği yolun yanlışlığı açıktır. Tabiî ki bu bir bahanedir. Nitekim bütün bu borçlara rağmen kalkınma ve terakkî bir türlü gerçekleşmiyor. Demek ki teşhis yanlış, reçete ve yol yanlış. [174]

LUKATA (BULUNTULAR) BÖLÜMÜ

UMUMİ AÇIKLAMA

Lukata, kelime olarak lakit'den gelir; yerden kaldırılmış şey manasına "buluntu" yerine kullanılır. Lakit, alıp kaldırmak demektir. Istılah olarak lukata "canlı ve cansız yitik mal", "mâliki bilinmeyen düşmüş mal", "yolunu şaşırmış hayvan", "ziyana maruz herhangi masum bir mal" gibi netice itibariyle aynı manada birleşen tabirlerle tarif edilmiştir.

[171] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/91.
[172] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/91-92.
[173] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/92.
[174] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/92.

Gerek mal ve gerekse çocuk olsun, bulunan şeyler, İslâm dininde birçok teferruat gerektiren hukuka tabidir. Fıkıh kitaplarında bunlarla ilgili meseleler Kitâbu'l-Lukata adını taşıyan müstakil bölümlerde inceleme konusu yapılmıştır.[175]

-5305 -1- عن يزيد مولى الْمُنْبَعِث قال:]سَمِعْتُ زَيْد بن خَالِد رَضِيَ اللهُ عَنْه يقُولُ: سُئِلَ رَسُولُ اللهِ # عَنْ لُقَطَةِ الذَّهَبِ أو الْوَرِقِ. فَقَالَ: اِعْرِفْ وِكَاءَهَا وَعِفَاصَهَا ثُمَّ عَرِّفْهَا سَنَةً، فإنْ لَمْ تَعْرِفْ فَاسْتَنْفِقْهَا، وَلْتَكُنْ وَدِيعَةً عِنْدَكَ، فإنْ جَاءَ طَالِبُهَا يَوْماً مِنَ الدَّهْرِ فأدِّهَا إلَيْهِ، وَسُئِلَ عَنْ ضَالَّةِ ا"بِلِ. فقَالَ: مَالَكَ وَلَهَا، دَعْهَا فإنَّ مَعَهَا حِذَاءَهَا وَسِقَاءَهَا، تَرِدُ الْمَاءَ وَتَأْكُلُ الشَّجَرَ حَتَّى يَجِدَهَا رَبُّهَا، وَسُئِلَ عَنِ الشَّاةِ. فقَالَ: خُذْهَا، فإنَّمَا هِيَ لَكَ أوْ ‘خِيكَ أوْ لِلذِّئْبِ[. أخرجه الستة إ النسائي.»العِفَاصُ« الوعاء الذي تكون فيه اللقطة.و»الوِكاءُ« الخيط الذي يربط به الوعاء .

1. (5305)- Yezîd Mevlâ'l-Münbais anlatıyor: "Zeyd İbnu Hâlid radıyallahu anh'ı işittim. Diyordu ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a altın veya gümüş buluntu hakkında sorulmuştu.
"Kesesini ve bağını belle sonra onu bir yıl ilan et. (Sahibini) bilemezsen, onu harca. O yanında bir emanet olsun. Günün birinde arayanı gelecek olursa, ona ödersin" buyurdu. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm'a kaybolmuş develerden soruldu.
"Kaybolan develerden sana ne? Onları (kendi haline) bırak. Zira sahibi onu buluncaya kadar, ayağında çarığı, sırtında su tulumu vardır. Suya gider, ottan yer" buyurdular. Bu sefer (kaybolmuş) davardan soruldu:"
"Onları alın. Zira onlar ya senindir, ya (kaybeden) kardeşinindir, ya da kurdundur" buyurdular." [Buhârî, İlm 28, Şürb 12, Lukata 2, 3, 4, 11, Talak 22, Edeb 75; Müslim, Lukata 1, (1722); Muvatta, Akdiye 46, (2, 757); Ebu Davud, Lukata 1, (1704, 1705, 1706, 1707, 1708); Tirmizî, Ahkam 35, (1372, 1373).][176]

AÇIKLAMA:

1- Resulullah, devenin sahibi onu buluncaya kadar kendisini koruyabileceğini ifade etmektedir. Dolayısıyla onun yakalanmasını tecviz etmiyor. Ancak ziyana uğrayacak şeyin sahibini bulmak maksadıyla koruma altına alınabileceğini belirtiyor.
2- Hattâbî'nin açıklamasına göre "bu hadis, buluntu az da olsa çok da olsa, şayet bir yıl kalabilecek neve giren bir şeyse sahibini bulmak üzere ilan etmek gerekmektedir. Zira Aleyhissalâtu vesselâm lukata tabirini âmm ve mutlak kullandı, kayıtlamadı." Bazıları: "Bulunan şeyin değeri düşükse, bulanın bunu kullanabileceğini söylemiştir; ayakkabı, kamçı, çorap gibi kendisinden istifade edilen fakat mal edinilemeyen şeyler böyledir."
Bazı alimler, on dirhemden daha düşük değerde olanlar için bu hükme varmışlar, "değerce düşüktür" demişlerdir. Bazısı "buluntulardan değeri dinarı aşanlar ilan edilir" demişler ve görüşlerine rivayetlerden delil göstermişlerdir.
3- Kastalâni, küçük vahşilere karşı kendi gücüyle korunabilen öküz, at gibi hayvanların da bu meselede hükümde deveye tabi olacağını söyler.
Bulunan devenin alınıp alınmayacağı hususunda alimler ihtilaf etmiştir. İmam Malik, Evzaî, Şafiî hazretleri , hadisteki nehyi esas alarak "yitik deve alınmaz, ilan da edilmez" derken, Kûfîler, alınıp ilan edilmesinin efdal olacağını söylemişlerdir. "Zira derler, deveyi kendi haline bırakmak onun ziyan olmasına sebep olur."
İbnu'l-Cevzî: "At, deve, sığır, katır, merkeb, davar ve geyiğin alınması sadece imama (devlet temsilcileri) caizdir. O, muhafaza maksadıyla alır" der.[177]

-5306 -2- وعن عَمْرُو بن شعيب عن أبيه عن جدّه رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]سُئِلَ رَسُولُ اللهِ # عن الثَّمرِ الْمُعَلّقِ فقَالَ: مَنْ أصَابَ بِفيهِ مِنْ ذِى حَاجَةٍ غَيْرَ مُتَّخِذٍ خُبْنَةً فَ ً شَيْءَ عَلَيْهِ، وَمَنْ خَرَجَ مِنْهُ بِشَيْءٍ فَعَلَيْهِ غَرَامَةُ مِثْلَيْهِ وَالْعُقُوبَةُ، وَمَنْ سَرَقَ مِنْهُ شَيْئاً بَعْدَ أنْ يُؤْوِيَهُ الْجَرِينُ فَبَلَغَ ثَمَنَ الْمِجنّ فَعَلَيْهِ الْقَطْعُ، وسُئِلَ عَنِ اللُّقَطَةَ: فقَالَ: مَا كَانَ مِنْهَا في الطَّرِيقِ الْمَيْتَاءِ وَالْقَرْيَةِ الْجَامِعَةِ فَعَرِّفْهَا سَنَةً، فإنْ جَاءَ طَالِبُهَا فَادْفَعْهَا إلَيْهِ وَإنْ لَمْ يَأتِ فَهِيَ لَكَ، وَمَا كَانَ مِنْهَا في الْخَرَابِ فَفِيهِ وَفِى الرِّكَازِ الْخُمُسُ[. أخرجه أبو داود والنسائي.»الخُبنةُ« ما يجعل في طرف الثوب ويخبأ فيه.و»الجَرينُ« للتمر كالبيدر للحنطة والشعير.وقوله »فَعَلَيْهِ غَرَامَةُ مِثْلَيْهِ والعُقُوبَةُ« على سبيل الوعيد لينزجر فاعل ذلك، وإ ف يجب على متلف الشئ أكثر من مثله.و»الطَّرِيق المَيْتَاءُ« هى التي يطرقها الناس كثيراً .

[175] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/93.
[176] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/93-94.
[177] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/94-95.

2. (5306)- Amr İbnu Şuayb an ebihi an ceddihi (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a (dalında) asılı meyve hakkında sorulmuştu:
"İhtiyaç sahibi, sepetine almaksızın ağzıyla ulaşırsa, kendisine bir vebal gelmez. Ancak kim de, eteğinde (birşeyler) alarak oradan çıkarsa, aldığının iki kat değeriyle borçlanır. Ayrıca (ta'zir nevinden) ceza da yer. Kim de yığın yapıldıktan sonra meyveden çalarsa ve bunun değeri miğfer fiyatını bulursa, eli kesilir" buyurdu. Sonra kendisine lukata (buluntu)dan sorulmuştu:
"İşlek yolda bulunmuş olanla, insanların çokça yaşadığı meskun karyede bulunmuş olanı bir yıl boyu ilan et. Eğer sahibi gelirse hemen ver. Eğer gelmezse artık o senin olmuştur. Harabede bulunmuş ise, bununla, maden için humus (beşte bir) vergisi vardır" buyurdular. [Ebu Davud, Lukata 1, (1710, 1711, 1712, 1713); Nesâî, Kat'u's-Sârik 11, (8, 84-85).][178]

AÇIKLAMA:

Burada, ağaçtan alınacak meyve ile ilgili bazı hükümler mevzubahis edilmektedir.
1) Başkasının ağacından, ihtiyaç sahibi, orada yemek üzere alabilir. "Ağzıyla ulaşmak"tan murad, mahallinde yemektir.
Eteğine veya sepetine koyarak oradan meyve çıkarmamalıdır. Hadis, bu çeşit çıkarmayı menediyor, haram ilan ediyor.
2) Hadis ağacın dalında veya dağda iken çalınana borçlanma takdir ederken, harmandan veya meyvelerin toplandığı yer olan "kurulma yerleri"nden nisab miktarı çalındığı takdirde hadd cezasını takdir etmektedir.
3) "Değerinin iki misli" tabiri zecr içindir. Değerinin misliyle borçlanmak esastır. Borçlanmaya ilave edilen ukubet, ta'zir cezasıdır.
Ancak bazı alimler "iki misliyle" tabirini esas alarak, bu durumlarda mala ceza verilebileceğini söylemiştir. Çünkü bu bir nevi malî ceza olmaktadır. İmam Şafiî, kavl-i kadiminde bunu caiz görmüş ise de kavl-i cedidinde bundan rücu etmiştir. "Borç, hiç kimseye, hiçbir şeyde katlanmaz, ceza bedendedir malda değil" demiştir. Şafii bu hükmün mensuh olduğunu, nasih rivayeti "geceleyin sürüsüyle zarar verenlere, Resulullah'ın aynıyla tazmin edeceklerini bildiren hadisin teşkil ettiğini" söyler.
Hattâbî de hadisteki "iki misli" ile ödeme emrini bu işlerden vazgeçirmek için korkutmak gayesine hamleder. Aslolanın bir şeye zarar verenin, o şeyi misliyle tazmin etmek olduğunu belirtir. Bazı alimler de: "Bu İslam'ın başında fiillere karşı konan cezalardan biridir, sonradan neshedilmiştir" demiştir. Ağacın başındaki meyveyi çalandan el kesme cezasının düşmesi, o zaman Medine bahçelerinin etrafında duvarların bulunmaması ile izah da edilmiştir.
4) Çalınan, miğfer fiyatına ulaştığı takdirde el kesme cezasının uygulanması meselesine gelince: "Miğfer, o zamanda üç dirhem değerinde idi. Üç dirhem bir dinarın dörtte biridir. Şafii nezdinde bu miktar hırsızlık için nisabtır.
5) Hadis, harabe yerde bulunan buluntu ile, insanların yaşadığı köyde veya insanların gelip geçtiği yolda bulunan buluntuyu ayrı hükümlere tabi kılmaktadır. Hemen şunu belirtmede fayda var. Harabe deyince sahipsiz harabe ile, sahibi olan harabeyi ayırmak gerekmektedir. Sahibi olmayan eski milletlerden kalma harabede bulunan mal, madenler gibi beşte bir nisbetinde vergiye tabi tutulmaktadır. Ama böyle olmayan mal, bulana aittir. Sahibi olan harabede bulunan mal, harabe sahibine aittir, bulana herhangi bir şey yoktur. Eğer sahibi bilinmezse bu takdirde lukatadır, buluntuya uygulanan hükümler buna da aynen uygulanır.
6) Hadiste geçen rikaz kelimesi -ki maden diye tercüme ettik- Hicaz uleması ile Irak uleması arasında farklı anlaşılmıştır. Bundan murad Iraklılara göre madenlerdir. Hicazlılara göre ise cahiliye devrinin defineleridir. Lügat açısından ikisi de muhtemeldir.[179]

-5307 -3- وعن سهل بن سعدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه:]أَنَّ علَيّ بن أبي طالب رَضِيَ اللهُ عَنْه دَخلَ عَلى فَاطِمَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْها، وَحَسَنٌ وَحُسَيْنٌ رَضِيَ اللهُ عَنْهما يَبْكِيَانِ. فقَال: مَا يُبْكِيكُمَا؟ فقَالَتِ: الْجُوعُ. فَخَرَجَ، فَوَجَدَ دِينَاراً بِالسُّوقِ، فأَتَى فَاطِمَةَ فَأَخْبَرَهَا، فقَالَتِ: أُنْتِ فُنَاً الْيَهُودِيَّ فَاشْتَرِ بِهِ دَقِيقاً فَجَاءَهُ فأَخَذَ الدَّقيقَ، فقَالَ لَهُ الْيَهُودِيُّ: أنْتَ خَتَنُ هذَا الَّذِى يَزْعُمُ أَنَّهُ رَسُولُ اللهِ؟ قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: فَخُذْ دِينَارَكَ، وَلَكَ الدَّقِيقُ. فَخَرَجَ عَلِيٌّ حَتّى جَاءَ فَاطِمَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْها بِالدَّقيقِ وَالدِّينَارِ فَأَخْبَرَهَا بِهِ. فقَالَتِ: اذْهَبْ الى فُنٍ الْجَزَّارِ فَخُذْ لَنَا بِدِرْهَمٍ لَحْماً. فَذَهَبَ فَرَهَنَ الدِّينَارَ بِدِرْهَمٍ لَحْمٍ فَجَاءَ بِهِ فَعَجَنَتْهُ وَنَصَبَتْ وَخَبَزَتْ، وَأَرْسَلَتْ الى أَبِيهَا فَجَاءَهُمْ. فقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللهِ أَذْكُرُ لَكَ، فإنْ رَأَيْتَهُ حَسَنً أَكَلْنَاهُ وأَكَلْتَ مَعَنَا، مِنْ شَأنِهِ كذَا وَكذَا. فقَالَ: كُلُوا بِسْمِ اللهِ، فأَكَلُوا مِنْهُ. فَبَيْنَمَا هُمْ مَكَانَهُمْ إذَا غُلَمٌ يَنْشُدُ اللهَ وَا"سْمَ الدِّينَارَ فَدَعَاهُ النَّبِيُّ # فَسَأَلَهُ فقَالَ: سَقَطَ مِنّي بِالسُّوقِ. فقَالَ: يَا عَلِيُّ اِذْهَبْ الى الْجَزَّارِ. فَقُلْ لَهُ: إنَّ رَسُولَ اللهِ
يَقُولُ لَكَ: أَرْسِلْ إلَيَّ بَالدِينَارِ، وَدِرْهَمُكَ عَلَيَّ. فأَرْسَلَ بِهِ، فَدَفَعَهُ # الى الْغُلَمِ[. أخرجه أبو داود .

[178] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/95-96.
[179] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/96-97.

3. (5307)- Sehl İbnu Sa'd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ali İbnu Ebi Talib (radıyallahu anh), (bir gün), Hz. Fatıma (radıyallahu anhâ)'nın yanına girmiş idi. O sırada Hz. Hasan ve Hüseyin ağlamakta idiler. "Niye ağlıyorsunuz?" diye sordu. Hz. Fatıma: "Acıktılar!" dedi.
Hz. Ali (bir yiyecek temin etmek üzere) çıktı. Derken yolda bir dinar para buldu. Dönüp Hz. Fatıma'ya gelerek haber verdi. O da:
"Falan Yahudiye git, bununla un satın al!" dedi. Ali (radıyallahu anh) ona vardı ve un aldı. Yahudi ona:
"Sen, kendini Allah elçisi zanneden şu zatın damadı mısın?" dedi. Hz. Ali'nin "evet"i üzerine:
"Dinarını al, un da senin olsun!" dedi. Ali oradan ayrılıp, Fatıma (radıyallahu anhâ)'ya unu ve dinarı getirdi, durumu da anlattı. Hz. Fatıma:
"Şimdi de şu falan kasaba git, bize bir dirhemlik et al!" dedi. Hz. Ali gidip, dinarı bir dirhemlik et mukabilinde rehin bıraktı. Eti Hz. Fatıma'ya getirdi. O hamur yaptı , (tencereye) koydu, ekmek pişirdi. Babasına haber gönderdi. Resulullah yanlarına gelince, Hz. Fatıma:
"Ey Allah'ın Resûlü! (Şu yemeğin) hikâyesini size anlatayım da eğer helalse yiyelim, bizimle siz de yiyin. Bunun mahiyeti şöyle şöyledir..." diye anlattı. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Allah'ın adıyla yiyin!" buyurdular ve hep beraber ekmekten yediler. Onlar daha yerlerinde iken, bir köle gelip, Allah ve İslam adına dinar bulan var mı?" diye sormaya başladı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) onu çağırıp (dinarı hakkında) sordu. Köle:
"Çarşıda benden düştü!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Ey Ali! Haydi kasaba git. Ona: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) sana "Dinarı bana göndersin, dirhemini ben ödeyeceğim!" diyor de!" emretti. Kasap dinarı gönderdi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) onu köleye verdi." [Ebu Davud, Lukata 1, (1714).][180]

AÇIKLAMA:

Bu rivayette dikkat çeken husus, Hz. Ali (radıyallahu anh)'nin çarşıda bulduğu dinarın sahibini aramadan, hemen onu harcamasıdırr. Halbuki, önceki hadislerde de gördüğümüz üzere kaideten bir yıl boyu ilan ederek sahibini araması gerekliydi, bunu yapmadı. Hz. Fatıma, sofraya konan bu ekmek ve etin hikâyesini anlattığı vakit, Aleyhissalâtu vesselâm, bu yiyeceklerin helal olduğunu söylemekle, Hz. Ali'nin davranışını te'yid etmiş olmaktadır.
Hadisteki müşkile dikkat çeken Münzirî, müşkilin çözümü sadedinde sadece hadisteki zayıflığa dikkat çekmekle kalmaz, İmam Şafii'nin kaydettiği iki ayrı veçhinde Resulullah'ın Hz. Ali'ye ilan etmeyi emrettiğinin, buna rağmen Hz. Ali'nin ilan etmediğinin yer aldığını belirtir. Sözlerine şöyle devam eder: "Buluntu malı ilanda müddet şartını zikreden hadisler hem sayıca çok ve hem de sıhhatçe daha üstündür " der ve sonra ilave eder: "Belki de Hz. Ali, onu, ilan müddeti geçmezden önce, zaruret sebebiyle harcadı."
Bazı alimler: "Hz. Ali hadisinde Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buluntunun ilanını emretmemektedir. Burada müşkilat var. Çünkü, hiç bir fakih, buluntu malla ilgili "ilan" prensibini kaldırma sonucunu veren fetvada bulunmamıştır" dedikten sonra şöyle bir çözüm teklif etmiştir: "İlanın alışılmış bir tarafı yok. Hz. Ali'nin Aleyhissalâtu vesselâm'a kalabalığın huzurunda müracaatı da bir nevi ilandır. Bu durum, buluntuyu bir kere ilan etmenin yeterli olacağına delildir." İmam Şafiî'nin rivayetinde ilan etme emredildiğine göre bu yorum isabetli olmamaktadır.
Bu hadisten hareket eden bazıları da: "Lukatada azın miktarı bir dinar ve daha aşağı değerde olan eşyadır" demiştir. Bazıları da yine bu hadisi delil göstererek: "Az malın ilanı gerekmez" diye hükmetmiştir.[181]

-5308 -4- وعن عِيَاضْ بن حِمَار رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: مَنْ وَجَدَ لُقَطَةً فَلْيُشْهِدْ ذَا عَدْلٍ أَوْ ذَوِىْ عَدْلٍ، وَ يَكْتُمْ وَ يُغَيِّبْ. فإنْ وَجَدَ صَاحِبَهَا فَلْيَرُدَّهَا عَلَيْهِ وَإِّ فَهُوَ مَالُ اللهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءَ[. أخرجه أبو داود.ا‘مر باشهاد هنا أمر تأديب وإرشاد لما يخشى من تسويل النفس والرغبة فيها فتدعو الى الخيانة فيها، أو ينزل به حادث الموت فيدّعيها وارثه ويجعلها في جملة تركته.

4. (5308)- İyaz İbnu Hımar (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim bir buluntu ele geçirirse, buna adalet sahibi birini şahid kılsın, ne filanı terkederek buluntuyu gizlesin, ne de (bir başka yere yollayarak) nazardan kaçırsın. Sahibini buldu mu hemen ona versin. Sahibini bulamazsa (bilsin ki) bu mal Allah'ın malıdır, Allah onu dilediğine verir." [Ebu Davud, Lukata 1, (1709).][182]

AÇIKLAMA:

1- Hattâbî der ki: "Şahid kılma emri, irşadî ve te'dibî bir emirdir, iki mana taşır:

[180] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/98.
[181] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/98-99.
[182] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/100.

Birinci mana, şeytanın iğvasından duyulan peşin korkudur. Kişinin mala rağbet duyarak temellük etmeye kalkması melhuzdur. Bu hıyaneti şahid önler.
İkinci mana: Kişiye ölümün gelme ihtimalidir. Bu halde şahid, varislerin o buluntuya sahip çıkma iddialarını önler. Bu hadisi esas alan Ebu Hanife, lukatada şahidlemenin vacib olduğunu söylemiştir. Şafii hazretlerinin iki görüşünden biri de böyledir. Bunlar: "Lukata ve evsafı üzerine işhad vacibtir" demişlerdir. İmam Malik'le, Şafii'nin diğer görüşüne göre işhad vacib değildir. Bu kanaatte olanlar: "Sahih hadislerde şahidlemenin zikri geçmez, öyleyse sadedinde olduğumuz hadisteki şahidleme emri, nedbe hamledilir" derler.
Doğru olanın şahidleme olduğu kabul edilmiştir.
2- Hadiste geçen "gizlenme" emrinin lukata (buluntu eşya), "gözden kaçırmama" emrinin de yolunu kaybetmiş (deve, sığır, at gibi) hayvanlarla ilgili olabileceği de belirtilmiştir.
3- Sahibi bulunamayan buluntu hakkında geçen "Allah'ın malı" tabiri, zahirîlerin: "Bu artık bulanın malı olmuştur; sonradan sahibi çıksa da tazmin etmez" iddialarına delil kılınmıştır. Ancak bu iddiaya: "Bu mutlak değil, geçmiş olan tazminin vacib olduğu şartı ile mukayyeddir" diye cevaplandırılmıştır.
4- "Allah dilediğine verir " tabiriyle "bir yıl ilan edildikten sonra kullanılması, bulana helal olur" denmek istenmiştir.[183]

-5309 -5- وعن جابرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]رَخَّصَ لَنَا رَسُولُ اللهِ # في الْعَصَا وَالسَّوْطِ وَالْحَبْلِ وَأَشْبَاهِهِ يَلْتَقِطُهُ الرَّجُلُ يَنْتَفِعُ بِهِ[. أخرجه أبو داود.

5. (5309)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) değnek, kamçı, ip ve benzeri şeylerde ruhsat tanıdı. Bunları bulan kimse (ilan etmeksizin) onlardan faydalanabilir." [Ebu Davud, Lukata 1, (1717).][184]

AÇIKLAMA:

Bu hadise dayanarak "az" sayılan (yani kıymeti fazla olmayan) buluntu eşyaların bir yıl ilan edilmeden kullanılabileceğine hükmedilmiştir. Bağavî, Şerhu's-Sünne'de: "Bu hadiste, az'ın ilan edilmeyeceğine delil vardır" der.[185]

-5310 -6- وعن عامر الشّعْبى قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: مَنْ وَجَدَ دَابَّة قَدْ عَجِزَ عَنْهَا أَهْلُهَا أَنْ يَعْلِفُوهَا فَسَيَّبُوهَا فأَخَذَهَا فأَحْيَاهَا فَهِيَ لَهُ[. أخرجه أبو داود .

6. (5310)- Amiru'ş-Şa'bî rahimehullah der ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim, sahibinin beslemekten aciz kalarak bırakıverdiği bir hayvan bulur da, onu alıp ihya edecek olursa o onun olur." [Ebu Davud, Büyû 77, (3524, 3525).][186]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, yürümekten aciz kalması sebebiyle sahibinin salıverdiği hayvanı bir hamiyet sahibi, su ve gıda vermek suretiyle canlandırıp aktif hale getirdiği takdirde, bu hayvanın, bakan kimseye ait olacağı belirtilmektedir. Ahmed İbnu Hanbel ve İshak İbnu Rahuye, bu hadise dayanarak: "Sahibi hayvanı helak olmaya terketmiş idiyse, bu ihya edene aittir" demişlerdir. Ancak bir kısım fukaha da hayvanın mülkiyetinin asıl sahibinden acz sebebiyle düşmeyeceğine hükmetmiş, bunun lukata ahkamına tabi olacağını söylemiştir. Öyleyse, sahibi geldiği takdirde, alan kimse bunu vermek zorundadır.
2- Hadis, hayvanın, bakmaya aciz kalındığı takdirde helak olmak üzere çöle, kıra salıverilmesinin caiz olacağına da delil kılınmıştır. Şafii ve ashabı: "Hayvanı beslemesi veya satması veya kıra salıvermesi, sahibine vacibtir. Bunlardan birini yapmamakta inad ederse mecbur edilir" demiştir. Ebu Hanife ve ashabı ise: "Bu ağaçta olduğu gibi kesin bir emir şeklinde değil, Istıslah (iyileştirme) olarak talep edilir" demiştir. Ruh sahiplerinin ağaçtan ayrı olacağı söylenerek cevaplandırılmıştır.
Doğru olanı şudur: Eğer hayvan, eti yenen cinsten ise, sahibinin onu kesip muhtaçlara yedirmesi gerekir.
İbnu Raslan: "Sakatlık gibi bir sebeple kullanılmaz hale gelen hayvanı salıvermesi sahibine caiz olmaz, nafaka vermesi vacibtir" der.

[183] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/100.
[184] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/101.
[185] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/101.
[186] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/101.

Müslümanların hayvan hakları karşısındaki titizliğini görme bakımından bu yorumların ayrı bir ehemmiyeti vardır.[187]

5311- 7- وعن أبي هريرة وأنسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهما قاَ:]مَرَّ رَسُولُ اللهِ # بِتَمْرَةٍ في الطَّرِيقِ. فقَالَ: لَوْ َ أَنِّى أَخْشى أنْ تَكُونَ مِنَ الصَّدَقَةِ ،كَلْتُهَا[. أخرجه الشيخان وأبو داود .

7. (5311)- Hz. Ebu Hureyre ve Hz. Enes (radıyallahu anhümâ) anlatıyorlar: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) yolda giderken bir hurma tanesine rastlamıştı. "Eğer sadakadan (düşmüş) olacağından korkmasaydım bunu yerdim!" buyurdular." [Buhârî, Büyû 4, Lukata 6; Müslim, Zekat 165, (1071); Ebu Davud, Zekat 29, (1651).][188]

AÇIKLAMA:

1- Alimler, bu hadise dayanarak yolda bulunan, yenecek şeylerin lukata (buluntu) ahkamına tabi olmayacağı, ilan etmek, sahibini aramak gerekmeyeceği, hemen alınıp yenebileceği hükmünü çıkarmışlardır.
2- Resulullah "sadaka" malından düşmüş olabilir diye almıyor. Çünkü sadaka malı Resulullah'a ve Al-i Beytine haramdır. Aleyhissalâtu vesselâm, hediye kabul ederdi, fakat sadaka almazdı.
3- Resulullah'ın bu hurma tanesi için "...yerdim" buyurması, nimete hürmet ve ta'zim içindir. Şu halde, yolda bulunan nimet, tepilip geçilmemeli, imkan nisbetinde alınıp yenmelidir.
4- Hadiste, bir şeyin helal olup olmayacağından tereddüt edildiği takdirde muttakilerin ondan kaçınması gerektiğine de bir irşad vardır.[189]

5312- 8- وعن عبدالرّحمنِ بن عثمان التَّيْمِى قال:]نَهى رَسُولُ اللهِ # عَنْ لُقَطَةِ الْحَاجِّ[. أخرجه مسلم وأبو داود .

8. (5312)- Abdurrahman İbnu Osman et-Teymî anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) hacının lukatasını nehyetti." [Müslim, Lukata 11, (1724); Ebu Davud, Lukata 1, (1719).][190]

AÇIKLAMA:

Sahiheyn'de merfu olarak: "Mekke'de bulunan bir yitik, ilan için olmadıkça alınması helal olmaz" buyrulmuştur. Bu sahih hadise dayanan cumhur sadedinde olduğumuz hadisteki nehyi, "temellük için alma"ya hamletmiş, "ilan etmek için almak haram değildir" demiştir. Hacıların yitiği üzerinde durulması, bunun sahibine ulaşma imkanının mevcudiyetine bağlanmıştır.
İbnu Battal, Mekke'nin bu meselede diğerlerinden farklı olmadığını söyler. Ona göre Mekke üzerinde hususen durulması, ilan meselesinde mübalağa içindir. Çünkü hacı memleketine döner, çoğunluk durumda bir daha Mekke'ye uğramaz, öyleyse yitiği bulan kişi, ilanda mübalağa etmek zorundadır.
Şunu da belirtelim ki, bu hadisi, "Mekke'de bulunan yitiği, sahibi buluncaya kadar almak caiz değildir" şeklindeki yorumu Hanefî fakiherden İbnu'l-Hümâm tenkid eder ve: "Bu manada, hadisle şu zamanda amel edilmez. Çünkü Mekke'de, terkedilenin yerinde kalması şöyle dursun, Ka'be'nin çevresinde hırsızlık artmıştır" der. Bu yorum, muahhar alimlerin takdirini kazanmıştır.
Münzirî şunu söyler: "Sahih olan şudur: "Kişi, Harem'de bir yitik bulursa, onu, sahibi için muhafaza ve ilan gayesiyle almalıdır. Bu, diğer memleketlerde bulunan yitiklere muhaliftir. Çünkü onların temellük için alınması da caizdir. Mamafih birkısım alimler de Mekke'nin buluntuları ile diğer memleketlerin buluntuları arasında fark olmadığını söylemiştir."[191]

5313- 9- وعن ابن مسعودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه:]أَنَّهُ اشْتَرى جَارِيَةً فَفَقَدَ صَاحِبَهَا فَالْتَمَسَ سَنَةً فَلَمْ يُوجَدْ فأَخَذَ إبْنُ مَسْعُودٍ يُعْطِى الدِّرْهَمَ وَالدِّرْهَمَيْنِ، وَيَقُولُ: اللّهُمَّ عَنْ فُ َنٍ، فإنْ أتَى فَلي وَعَلَيّ، وَقَالَ: هكَذَا فَافْعَلُوا بِاللُّقَطَةِ إذَا لَمْ تَجِدُوا صَاحِبَهَا[. أخرجه البخاري تعليقاً .

9. (5313)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh)'un anlattığına göre: "[Yedi yüz dirheme] bir cariye satın almış ve (borcunu ödemeden) sahibini kaybetmiştir. Bir yıl sahibini arayan İbnu Mes'ud onu bulamaz ve bu parayı, bir

[187] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/101-102.
[188] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/102.
[189] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/102.
[190] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/102-103.
[191] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/103.

dirhem, iki dirhem şeklinde parça parça vermeye başlar ve: "Ey Allahım, bunu falanca adına sadaka kabul et! Eğer adam gelirse sadaka benim adıma olacak, borç da uhdemde kalacak!" der. İbnu Mes'ud der ki:
"Sahibini bulamadığınız buluntu hakkında böyle hareket edin!" [Buhârî, Talak 22, (Tercümede (bab başlığında) muallak olarak kaydedilmiştir).][192]

AÇIKLAMA:

İbnu Mes'ud'la ilgili Buhârî'nin bu muallak rivayeti, sahibi bulunmayan buluntu (lukata) hakkında takip edilmesi uygun düşecek bir yol gösterilmektedir: Buluntunun bedelini, sahibi adına tasadduk etmek.
Buna benzer bir vak'a şöyle cereyan eder: Bir zat, Mekke'de esvab satın alır, ancak bedelini ödemeden, kalabalık sebebiyle satıcıyı kaybeder ve bulamaz. Durumu, gelip İbnu Abbas'a sorar: İbnu Abbas şöyle der: "Gelecek sene aynı yerde satıcını ara, borcunu ilan et. Bulabilirsen ödersin, bulamazsan bu borcu tasadduk et. Eğer sonradan gelirse, onu muhayyer bırak. Kendi adına sadaka olmasını kabul ederse mesele yok, kabul etmezse borcu ona ödersin, sevabı senin adına sadaka olmuş olur." [193]

LİAN BÖLÜMÜ

(Bu bölümde iki fasıl vardır)

*

BİRİNCİ FASIL

LİAN'IN AHKÂMI

*

İKİNCİ FASIL

ÇOCUGUN İLHAKI VE NESEB İDDİASI

*

KÂFE

UMUMÎ AÇIKLAMA

Lian kelimesi, kovma, uzaklaştırma, nefret gibi manalara gelen la'n kökünden gelir. Aynı kökten olmak üzere dilimizde lanet, tel'in gibi kelimeler mevcuttur. Aynı kökten telaun, birbirine lanet okumak, sövüşmek manasına gelir.
Fıkıh ıstılahı olarak lian, "yemin ile müekked la'n ve gazab lafızlarına mekrun olarak karı ile koca tarafından, belli bir şekil çerçevesinde yapılan dörder şehadete" denir. Yani koca, karısına zina suçunu isnad ederse fakat şahid getiremezse, bu isnad ve ithamını hakimin huzurunda, belirtildiği şekilde dört kere yemin ederek tekrar eder. Kadın da bu ithamı, yemin ederek ve yalancı olduğu takdirde Allah'ın lanet ve gazabının üzerine olmasını dileyerek dört kere reddeder. Bu şekilde cereyan eden hadiseye lian denir. Lian hadisesi karısına zina isnadında bulunan koca hakkında hadd-i kazf denen bir "ağır ceza"nın yerine geçer. Kadın hakkında da -yine İslam'ın en ağır suçlarından biri olan- hadd-i zinanın yerine geçer.
Lian sonunda karı ile koca boşanır. Koca kazf cezasından, kadın da zina cezasından kurtulur.
Istılahat-ı Fıkhiye Kamusu'nda Ömer Nasuhi Bilmen bu yeminleşmeyi şöyle anlatır:
"Bir kimse, zevcesine hem zina isnadı ve hem de çocuğunun nesebini nefy suretiyle kazfde bulunmuş, mesela "sen zaniyesin, bu doğurduğun çocuk da benden değildir" demiş olursa şu vecihle lian yapılır:"
Evvela zevc: "Eşhedü billah ben bu zevceye zina isnadında ve çocuğunun nesebini nefy hususunda sadıklardanım" diye dört defa şehadet eder. Beşinci defa da:
"Eğer bu zina isnadında ve bu nesebi nefy hususunda kâziblerden isem üzerime Allah'ın laneti olsun" diye kendisine lanet okur.
Sonra da kadın: "Eşhedü billahi. Bu kocam bana zina isnadında ve çocuğumun nesebini nefy hususunda kâziblerdendir!" diye dört defa şehadet eder. Beşinci olarak da:

---

[192] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/103-104.
[193] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/104.

"Eğer zevcim bana zina isnadında ve çocuğunun nesebini nefy hususunda sadıklardan ise Allah'ın gazabı üzerime olsun!" der.
Bu vechile mülâaneyi müteakib hakim tarafından beyinlerinin tefrikine (boşanmalarına) karar verilir." [194]

BİRİNCİ FASIL

LİANIN AHKAMI

-5314 -1- عن ابن عبّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال:]جَاءَ هِـَلُ بْنُ أُمَيَّةَ، وَهُوَ أَحَدُ الثَّـَثَةِ الَّذِينَ تَابَ اللهُ عَلَيْهِمْ رَضِيَ اللهُ عَنْه. فَجَاءَ مِنْ أَرْضِهِ عِشَاءً فَوَجَدَ عِنْدَ أَهْلِهِ رَجُـً، فَرَأى ذلِكَ بِعَيْنَيْهِ وَسَمِعَ بِأُذُنَيْهِ، فَلَمْ يَهَجْهُ حَتّى أصْبَحَ. فَغَدَا عَلى رَسُولِ اللهِ # فقَالَ: يَا رسُولَ اللهِ، إنّى أتَيْتُ أهْلِى عِشَاءً فَوَجَدْتُ عِنْدَهُمْ رَجُـً فَرَأيْتُ بِعَيْنَيَّ وَسَمِعْتُ بِأُذُنَيَّ. فَكَرِهَ رَسُول اللهِ # مَا جَاءَ بِهِ، وَاشْتَدَّ عَلَيْهِ؛ فنَزَلَتْ: وَالّذِينَ يَرْمُونَ أزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ إ أنْفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ أحَدِهِمْ أرْبَعُ شَـَهَادَاتٍ بِاللهِ إنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ؛ الى قَولِهِ: وَالْخَامِسَةَ أنَّ غَضَبَ اللهِ عَـَلَيْهَا إنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ. فَسُرّيَ عَنْ رَسُولِ اللهِ # وقَالَ: أبْشِرْ يَا هِـَلُ، فَقَدْ جَعَلَ اللهُ لَكَ فَرَجاً وَمَخْرَجاً. فقَالَ هِـَلٌ: قَدْ كُنْتُ أرْجُو ذلِكَ مِنْ رَبّي تَعالى. فقَالَ رَسُولُ اللهِ #: أرْسِلُوا إلَيْهَا، فجَاءَتْ فَتـَ عَلَيْهَا رَسُولُ اللهِ # ا‘يَاتِ، وَذَكَّرَهُمَا، وَأخْبَرَهُمَا أنَّ عَذَابَ اŒخِرَةِ أشَدُّ مِنْ عَذَابِ الدُّنْيَا. فَقَالَ هِـَلٌ: واللهِ لَقَدْ صَدَقْتُ عَلَيْهَا. فَقَالَتْ: قَدْ كَذَبْتَ. فَقَالَ #: َعِنُوا بَيْنَهُمَا. فَقِيلَ لِهِـَلٍ: اشْهَدْ فَشَهِدَ أرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللهِ إنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ. فلمَّا كَانَتِ الْخَامِسَةُ قِيلَ لَهُ: يَا هِـَلُ! اتَّقِ اللهَ،
فَإنَّ عَذَابَ الدُّنْيَا أهْوَنُ مِنَ عَذَابِ اŒخِرَةِ، وَإنَّ هذِهِ الْمُوجِبَةُ الّتِي تُوجِبُ عَلَيْكَ الْعَذَابَ. فَقَالَ: واللهِ َ يُعَذِّبُنِيَ اللهُ عَلَيْهَا كَمَا لَمْ يَجْلِدْنِى عَلَيْهَا فَشَهِدَ الْخَامِسَةَ أنَّ لَعْنَةَ اللهِ عَلَيْهِ إنْ كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ. ثُمَّ قِيلَ لَهَا إشْهَدِى. فَشَهِدَتْ أرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللهِ إنَّهُ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ. فَلَمَّا كَانَتِ الْخَامِسَةُ قِيلَ لَهَا: اِتَّقِي اللهَ، فإنَّ عَذَابَ الدُّنْيَا أهْوَنُ مِنْ عَذَابِ اŒخِرَةِ، وَإنَّ هذِهِ الْمُوجِبَةُ الّتِي تُوجِبُ عَلَيْكِ الْعَذَابَ فَتَلَكَّأتْ سَاعَةً. ثُمَّ قَالَتْ: واللهِ َ أفْضَحُ قَوْمِي سَائِرَ الْيَوْمِ. فَشَهِدَتِ الْخَامِسَةَ أنَّ غَضَبَ اللهِ عَلَيْهَا إنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ، وَفَرَّقَ # بَيْنَهُمَا وَقَضى أنْ َ يُدْعى وَلَدُهَا ‘بِ وَ َ تُرْمَى وَ َ يُرْمَى وَلَدُهَا، وَمَنْ رَمَاهَا أوْ رَمَى وَلَدَهَا فَعَلَيْهِ الْحَدُّ، وَقَضى أنَّهُ َ بَيْتَ عَلَيْهِ لَهَا وَ َ لِوَلَدِهَا قُوتٌ مِنْ أجْلِ أنَّهُمَا يَتَفَرَّقَانِ مِنْ غَيْرِ طَـَقٍ وَ َ وَفَاةٍ. وَقالَ #: إنْ جَاءَتْ بِهِ أصَيْهِبَ أرَيْصِحَ أثَيْبِجَ فأتَى ءً ا‘لْيَتَيْنِ أحْمَشَ السَّاقَيْنِ فَهُوَ لِهِلٍ وَإنْ جَاءَتْ بِهِ أوْرَقَ جَعْداً جُمّالِيّاً خَدَلَّجَ السَّاقِينَ سَابِغَ ا‘لْيَتَيْنِ فَهُوَ لِلّذِي رُمِيَتْ بِهِ. فَجَاءَتْ بِهِ أوْرَقَ جَعْداً جُمّالِيّاً خَدَلَّجَ السَّاقَيْنِ سَابِغَ ا‘لْيَتَيْنِ. فَقَالَ #: لَوْ َ ا‘يْمَانُ لَكَانَ لِي وَلَهَا شأنٌ قَالَ عِكْرِمَةُ: وَكَانَ وَلَدُهَا بَعْدَ ذلِكَ أمِيراً عَلى مُضَرَ وَمَا يُدْعَى ‘بِ[. أخرجه أبو داود بهذا اللفظ، وللستة عن ابن عمر بمعناه.قوله: »فتلكأت« أي تباطأت وتوانت عن اتمام اليمين .
و»ا‘صَيْهِيبُ« تصغير أصهب وهو ا‘شقر، وا‘صهب من ا‘بل: ما يخالط بياضه حمرة.و»ا‘رَيْصحُ« تصغير أرْصَحْ بصاد وحاء مهملتين: وهو خفيف لحم ا‘ليتين.و»ا‘ثيبج« تصغير أثبج وهو الناتىء الثبج، وهو ما بين الكتفين، وجاء بها مصغرة ‘نها صفة لمولود.و»حمَشَ الساقين« دقيقيهما.و»ا‘ورق« ا‘سمر.و»الْجَعْدُ« القصير.و»الجمليُّ« العظيم الخلقة كأنه الجمل في القدّ .

1. (5314)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Allah Teala hazretleri'nin (Tebük Seferi'nden geri kalmaları sebebiyle) tevbelerini kabul edip affettiği üç kişiden biri olan Hilal İbnu Ümeyye (radıyallahu anh) geldi. (Anlattığına göre) tarlasından evine yatsı vaktinde dönmüştü. Hanımının yanında bir adam buldu. Manzarayı gözleriyle görmüş, kulaklarıyla işitmişti. Sabah oluncaya kadar adamı ürkütüp telaşlandırmadı. Sabah olunca doğru Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına gitti.
"Ey Allah'ın Resulü dedi, ben aileme geceleyin dönmüştüm, yanlarında bir adam buldum. Üstelik gözlerimle gördüm, kulaklarımla işittim."
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) getirdiği bu haberden hoşlanmadı, adama karşı sert davrandı. Bunun üzerine:
"Kendi hanımlarına zina isnad eden, ancak, kendisinden başka şahidi bulunmayan kimse ise, doğru söylediğine dair Allah adına yemin ederek dört defa şahitlik eder. Beşinci şahitliğinde ise, eğer yalan söylüyorsa Allah'ın lanetinin kendi üzerine olmasını ister. Kadının Allah adına yemin ederek kocasının yalan söylediğine dair dört defa şahidlik etmesi ve beşinci şahitliğinde, eğer kocası doğru söylüyorsa Allah'ın lanetinin kendi üzerine olmasını istemesi, onun hakkındaki cezayı kaldırır" (Nur 6-9) mealindeki ayet nazil oldu. Vahiy hali Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın üzerinden kalkınca:
"Ey Hilal, müjde! Allah senin için bir kurtuluş ve kurtuluş yolu gösterdi" buyurdular. Hilal:
"Ben Rabbim Teala hazretleri'nden bunu ümid ediyordum!" dedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Kadına adam gönderin gelsin!" emretti. Kadın geldi. Ayet-i kerimeyi Resulullah ona okudu. İkisine de meselenin ciddiyetini hatırlattı ve ahiret azabının dünyadaki azabtan daha şidetli olacağını haber verdi. Bunun üzerine Hilal:
"Vallahi kadın hakkında doğruyu söyledim!" dedi. Kadın da:
"Hayır yalan söyledin!" dedi. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm:

[194] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/106.

"Aranızda lanetleşin!" emretti. Hilal'e: "Şehadet getir!" dendi. O da doğru söylediğine dair dört kere Allah'a şehadet etti. Beşinci sefer olunca kendisine:
"Ey Hilal, Allah'tan kork, zira dünya azabı ahiret azabından pek hafiftir, senin bu yaptığın, üzerine azabı vacib kılmaktadır!" dendi. O yine:
"Allah'a yemin olsun, ona iftira ediyorum diye bana celde yapılmadığı gibi, Allah da onun sebebiyle bana azab vermeyecektir!" dedi ve "Eğer yalancı ise, Allah'ın laneti üzerine olsun!" diye beşinci kere şehadette bulundu.
Sonra kadına: "Şehadet getir!" dendi. Kadın da: "Hilal yalancıdır" diye dört kere Allah'a şehadette bulundu. Beşinci şehadete sıra gelince, kadına:
"Allah'tan kork, zira dünyadaki azab ahiret azabından hafiftir. Bu yaptığın, üzerine azabı vacib kılmaktadır!" dendi. Kadıncağız bir müddet durakladı: Sonra:
"Kavmimi, geri kalan zamanlarda rezil rüsvay edemem!" dedi ve beşinci defa: "Hilal doğru söyledi ise Allah'ın gazabı üzerime olsun!" diye şehadette bulundu.
Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm aralarını ayırdı. Kadının çocuğunun babasının adıyla çağrılmamasına, kadına zina isnad edilmesine, çocuğa da veled-i zina denmemesine, kim kadına veya çocuğa böyle bir isnadda bulunacak olursa hadd-i kazfe maruz kalacağına hükmetti. Keza bunlar ne boşanma ne de ölüm sebebiyle ayrılmadıkları için Hilal üzerinde, ne kadın için mesken ne de çocuk için nafaka mesuliyeti olmadığına hükmetti. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Eğer kadın kızılımsı, kabaları etsiz, sivri omuzlu, iki kabası sivri, bacakları ince bir çocuk dünyaya getirirse, bu çocuk Hilal'dendir. Eğer esmer, kısa saçı, iri yapılı, iri bacaklı, iri kabalı bir çocuk dünyaya getirirse bu çocuk, zina nisbet edilen şahsa aittir" buyurdular. Gerçekten kadın esmer renkli, kısa saçlı, iri yapılı, iri bacaklı, iri kabalı bir çocuk doğurdu. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Eğer (şehadetlerle yapılan) yeminler olmasaydı benimle o kadın arasında mesele olacaktı" buyurdular. İkrime der ki: "Kadının çocuğu bundan sonra Mudar üzerine emîr oldu, tesmiyede babasına nisbet edilmezdi.
Hadisi Ebu Davud bu metnin aynısıyla rivayet etti. Kütüb-i Sitte, İbnu Ömer'den bu manada rivayette bulundular." [Buhârî, Talak 28, Şehâdât 21, Tefsir, Nur 3; Ebu Davud, Talak 27, (2254, 2255, 2256); Tirmizî, Tefsir Nur, (3178).][195]

AÇIKLAMA:

Hadis, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında cereyan eden bir lian hadisesini nakletmektedir. Hadisten anlaşılacağı üzere:
* Mülâane ile boşanan kadına zina nisbet edilemez. Zina nisbet eden, "zaniye" diyen kimseye hadd-i kazf tatbik edilir. Böyle bir kadından doğan çocuğa da veled-i zina denemez. Çünkü, kocanın yeminiyle suç tam olarak sübut bulmuş değildir. Öyle ise burada aslolan "harama düşmemiş olduğu"dur. Sadece lian ile, kadın iffetten çıkmış olmaz. Irzlar, yakin hasıl olmadıkça ayb'a karşı korunmuştur.
* Mülâane ile ayrılmalarda ayrılış boşanma değil, nikahın feshidir. Şafiiye göre, erkek kadına karşı nafaka ve meskenle mükellef olmaz. Ebu Hanife ve Muhammed İbnu'l-Hasan: "Bâin bir boşamadır, iddet boyunca kadın nafaka ve süknâ hakkına sahiptir" demişlerdir.
* Lian yemindir diyenlere bu hadiste delil mevcuttur. İmam Şafii ve cumhur bu görüştedirler. Ebu Hanife, Malik ve bir görüşünde Şafii rahimehümullah lian'ın yemin değil, şehadet olduğunu söylemişlerdir. Fethu'l-Bari'de başka yorumlar da kaydedilmiştir.[196]

-5315 -2- وعن ابن عبّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهما ايضاً قال:]عَنَ رَسُولُ اللهِ # بَيْنَ عُوَيْمِرَ الْعَجَلِانِىِ وَامْرَأتِهِ وَكَانَتْ حُبْلَى[. أخرجه النسائي.

2. (5315)- Yine İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Üveymir el-Aclânî ile hanımı arasında lian uyguladı. Hanımı bu sırada hamile idi." [Nesâî, Talak 36, (6, 171).][197]

-5316 -3- وفي رواية له:]أَمَرَ رَسُولُ اللهِ # رَجُلًا حِينَ أَمَرَ الْمُتَلَاعِنَيْنِ أَنْ يَتَلَاعَنَا أَنْ يَضَعَ يَدَهُ عِنْدَ الْخَامِسَةِ عَلى فِيهِ. وَقَالَ: إِنَّهَا مُوجِبَةٌ[.

3. (5316)- Yine ona ait bir rivayette: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), birbirine lianda bulunan iki eşe lianlaşmayı teklif ettiği zaman beşinci yeminde, erkeğe elini ağzının üzerine koymasını emretti ve: "Bu (Allah'ın azabını) gerektiricidir!" buyurdu. [Nesâî, Talak 40, (6, 175).] [198]

[195] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/110-111.
[196] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/111.
[197] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/112.
[198] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/112.

İKİNCİ FASIL

ÇOCUGUN İLHAKI VE NESEB İDDİASI

5317- 1- عن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: الْوَلَدُ لِلْفِرَاشِ وَلِلْعَاهِرِ الْحَجَرُ[. أخرجه الخمسة إ أبا داود.»العاهرُ« الزاني، وقوله للعاهر الحجر: أي يرمى به إن كان محصنا.وقيل معناه: له الخيبة .

1. (5317)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Çocuk yatağa aittir. Zaniye de mahrumiyet vardır." [Buhârî, Hudud 23, Feraiz 18; Müslim, Rada 37, (1458); Tirmizî, Rada' 8, (1157); Nesâî, Talak 48, (6, 180).][199]

5318- 2- وعن عائشة رَضِيَ اللهُ عَنْها:]أَنَّ عُتْبَةَ بْنَ أبِى وَقّاصٍ عَهِدَ الى أخِيهِ سَعْدٍ أنَّ ابنَ وَلِيدَةِ زَمْعَةَ مِنِّى فَاقْبِضْهُ إلَيْكَ فَلَمَّا كَانَ عَامُ الْفَتْحِ أخَذَهُ سَعْدٌ وَقَالَ: ابْنُ أخِى قَدْ عَهِدَ اليّ فيهِ. وَقَالَ عَبْدُ بْنُ زَمْعَةَ: هُوَ أخِي وَابْنُ وَلِيدَةِ أبي، وُلِدَ عَلى فِرَاشِهِ. فَتَسَاقَا الى النّبِيّ #. فقَالَ سَعْدٌ رَضِيَ اللهُ عَنْه يَا رَسُولَ اللهِ ابْنُ أخِى عَهِدَ اليّ فيهِ، أنْظُرْ الى شَبَهِهِ. وَقالَ عَبْدٌ: أخِى وابْنُ وَلِيدَةِ أبِي، وُلِدَ عَلى فِرَاشِهِ فَنَظَرَ رَسُولُ اللهِ # الى شَبَهِهِ، فَرَأى شَبْهاً بَيّناً بِعُتْبَةَ فَقَالَ: هُوَ لَكَ يَا عَبْدُ بْنَ زَمْعَةَ، الْوَلَدُ لِلْفِرَاشِ، وَلِلْعَاهِرِ الْحَجَرُ. ثُمَّ قَالَ لِسَوْدَةَ بِنْتِ زَمْعَةَ: اِحْتَجِبِي مِنْهُ لِمَا رأى مِنْ شَبَهِهِ بِعُتْبَةَ فَمَا رَآهَا حَتّى لَقِيَ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ، وَكَانَتْ سَوْدَةُ زَوْجَةَ النّبِيّ #[. أخرجه الستة إ الترمذي .

2. (5318)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Utbe İbnu Ebi Vakkas, kardeşi Sa'd'a: "Zem'a'nın cariyesinden doğan oğlan bendendir, onu sahiplen" diye vasiyet etmişti. Fetih yılında onu Sa'd yakalayıp: "Bu kardeşimin oğludur, kardeşim onu bana vasiyet etmişti!" dedi. Abd İbnu Zem'a da:
"O, benim kardeşimdir ve babamın cariyesinin oğludur, onun yatağında doğmuştur!" dedi. Problemin halli için Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a koştular. Sa'd (radıyallahu anh):
"Ey Allah'ın Resulü! Bu kardeşimin oğludur. Kardeşim onun hakkında bana vasiyette bulundu. Hele onun benzerliğine de bakın!" dedi. Abd:
"O benim kardeşimdir ve babamın cariyesinin oğludur. Babamın yatağında doğdu!" dedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), ondaki benzerliğe baktı Utbe'ye açık bir benzerlik gördü. Sonra:
"Bu sana aitir ey Abd İbnu Zem'a. Çocuk yatağa aittir, zani için de mahrumiyet vardır" buyurdu. Sonra da Sevde Bintu Zem'a'ya:
"Bun(u kardeşin bilme, ihtiyat et, ona karşı) tesettür et!" emretti. Bu emri, onun Utbe'ye olan benzerliği sebebiyle vermişti.
O, kadını Allah'a kavuşuncaya kadar göremedi. Sevde, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevcesi idi."[Buhârî, Vesaya 4, Büyû 3, 100, Husumat 6, Itk 8, Feraiz 18, 28, Hudud 23, Ahkam 29; Müslim, Rada 36, (1457); Muvatta, Akdiye 20, (2, 739); Ebu Davud, Talak 34, (2273); Nesâî, Talak 48, 49, (6, 180, 181).][200]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen meselenin anlaşılması için önce Arapların bir cahiliye âdetinden bahsetmek gerekmektedir. Şarihlerin kaydettiğine göre cariyeler, efendilerine belli bir meblağ öderlerdi. Bunu kazanmak için zinaya bile tevessül edenler olurdu. Bu sebeple Kur'an-ı Kerim'de, cariyelerin zinaya zorlanmaması emredilmiştir (Nur 33). Zinaya giden cariyelerin sahipleri de onlarla münasebet-i cinsiyede bulunurdu. Cariye doğum yapınca efendisi veya zina yaptığı kimse "çocuk bendendir" diye iddiada bulunabilirdi. Efendi, çocuk hakkında "bendendir", değildir" diye bir beyanda bulunmadan ölecek olursa, varislerinin dileğiyle çocuk cariye sahibine ilhak olunurdu. Ancak çocuk varis olamazdı. Mirasçı olabilmesi için miras taksiminden önce nesebi ilhak olması gerekli idi.
Efendi cariyesinden olan çocuğun nesebini reddederdi. Bu durumda çocuğun nesebi, efendiye ilhak olunmazdı.
2- Hadiste bahsi geçen Zem'a İbnu Kays, Ümmühatu'l-Mü'minîn'den olan Sevde (radıyallahu anhâ)'nin babasıdır. Zem'a'nın, cinsî münasebette bulunduğu bir cariyesi vardı. Bir ara gebe kalan cariyenin çocuğunu Sa'd İbnu Ebi Vakkas'ın kardeşi Utbe sahiplenmiş, kardeşi Sa'd'a cariyeden doğacak çocuğun kendisine ait olduğunu, sahip çıkması gerektiğini vasiyet etmişti. Müşrik olarak ölen Utbe'nin kardeşi Sa'd, yapılan tenbihe uygun olarak, Zem'a'nın cariyesinden doğan oğlan çocuğunu sahiplenmek istemişti. Üstelik çocuk Utbe'ye benzerliğiyle dikkat çekiyordu. Ancak, Zem'a'nın oğlu Abd, Sa'd'a itiraz ederek çocuğun babası Zem'a'ya ait olduğunu söyler. Aralarındaki ihtilafı Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a arzederler. Çocuk kimin yatağında doğdu ise, yatak sahibine ait olacağı kaidesini vazederek benzerlik veya kuru iddia gibi sebeplerle çocuğa sahip olunamayacağını belirtir.
3- Rivayette çocuk yatağa aittir denirken, "zaniye de mahrumiyet vardır" buyrulmuştur. Hadiste geçen ve mahrumiyet diye tercüme ettiğimiz hacer kelimesinin taş manasını esas alan bazı alimler: "Zaniye de taşlama

[199] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/113.
[200] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/114.

(recm) cezası vardır" şeklinde anlamışlardır. Ancak bu mana çok uygun bulunmamıştır. Çünkü her zani taşlanmaz. Recm cezası, birçok şartların tahakkukundan sonra verilmektedir. Öyleyse "zina edenin, doğacak çocuk üzerinde bir hakkı yoktur, neseb, maliyiket vs. iddia edemez" manasında "...mahrumdur" demiştir.[201]

4- Hadisten Çıkan Bazı Hükümler:

* Erkek, karısını, kadının kardeşine görünmekten men edebilir.
* Bir adamla zina eden kadın, o adamın oğullarına haram olur. Bu hükmü beyan eden Ebu Hanife, hadiste geçen "Ondan kaç ey Sevde!" ibaresiyle istidlal etmiştir. Ancak İmam Malik, Şafii ve Ebu Sevr haram olmadığı kanaatindedir. Onlarca kaçgöç emri vacib ifade etmez, tenzihîdir.
* Neseb meselesinde hüküm, zahire göre verilir. Benzerlik ve iddia gibi şeylerle neseb sübut bulmaz. Nitekim hadiste Resulullah yatağı esas almış, benzerliğe itibar etmemiştir. Fakat bu zahire göre verilen hüküm, batinen de o meseleyi helal kılmaz. Bu sebeple Resulullah, Sevde'ye -zahirde kardeşi olmasına rağmen- o çocuktan kaçgöçte bulunmasını emretmiştir.
* "Çocuk yatağa aittir" ifadesinden hareket eden ulema, çocuğun nesebini babanın mücerred bir nehiy suretiyle reddedemeyeceğini belirtmiştir. Çünkü yatak, doğacak çocuğa, anne ve babadan neseb hakkı getirmektedir. Anne ve baba, lian vs. ile, onun bu hakkını iptal edemezler, kendi çocukları olmaktan çıkaramazlar.[202]

-5319 -3- وعن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]أَتَى رَجُلٌ اَلنَّبِيَّ # فقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ، وُلِدَ لِي غُلَامٌ أَسْوَدُ، وَهُوَ يُعَرِّضُ بِنَفْيِهِ، فَلَمْ يُرَخِّصْ لَهُ في ا"نْتِفَاءِ مِنْهُ. فقالَ: هَلْ لَكَ مِنْ إبِلٍ؟ قَالَ: نَعَمْ. فقَالَ: مَا أَلْوَانُهَا؟ قَالَ: أَحْمَرُ. قَالَ: هَلْ فيهَا مِنْ أَوْرَقَ؟ قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: أنى ذلِكَ؟ قَالَ: لَعَلَّهُ نَزَعَهُ عِرْقٌ. فقَالَ #: لَعَلَّ ابْنَكَ نَزَعَهُ عِرْقٌ[. أخرجه الخمسة .

3. (5319)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek: "Ey Allah'ın Resulü! Benim siyah bir çocuğum dünyaya geldi" dedi. Adam, ta'riz yoluyla çocuğu nefyetmeyi teklif ediyordu. Aleyhissalâtu vesselâm, onun nefyedilmesine ruhsat vermedi.
"Senin bir deven var mı?" dedi. Adam: "Evet" deyince:
"Bunların renkleri nasıldır?" diye sordu. Adam: "Kırmızı!" dedi. Resulullah tekrar sordu:
"Bunlar arasında boz renkli var mı?"
"Evet!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Peki bu nereden (geldi)?" dedi. Adam:
"Belki bir damar çekmiştir" deyince, Aleyhissalâtu vesselâm da:
"Senin oğlun da bir damara çekmiştir!" buyurdular." [Buhârî, Talak 26, Hudud 41; Müslim, Lian 20, (1500); Ebu Davud, Talak 28, (2260, 2261, 2262); Tirmizî, Vela ve Hibe 4, (2129); Nesâî, Talak 46, (6, 178, 179).][203]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste ta'riz yoluyla çocuğunu nefyetmek isteyen kimseye karşı Resulullah Aleyhissalâtu vesselâm'ın davranışını görmekteyiz. Kendisi beyaz renkli olan bir bedevinin -ki ismi Damdam İbnu Katâde'dir- hanımı siyah renkli bir çocuk doğurunca, bunu hanımının bir başkasından peydahladığı vehmine düşerek çocuğu nefyetmek ister. Resulullah'a gelip çok sarih olmayan bir üslubla gayesini ifade eder. İşte bu dolaylı ifadeye ta'riz denmektedir. Ta'riz kelimesi dilimizde ta'rizde bulunmak şeklinde kullanılır. Aleyhissalâtu vesselâm develerden misal verip, bizzat adamı konuşturmak suretiyle, çocuğun uzakta kalan bir ceddine çekebileceğini, bu durumun tabii olduğunu ifade buyurur. Ta'riz üslubu bir meseleyi açık bir şekilde ifade etmediği için burada kazf mevzubahis olmamıştır. Bu sebeple Resulullah, bedevinin hanımı hakkındaki dolaylı ithamı karşısında kazf muamelesine veya liana başvurmamıştır. Bu sebeple ulema ta'rizin kazf sayılmayacağına, lian gerektirmeyeceğine hükmetmiştir. Sadece imam Malik, çok açık ifade ettiği takdirde ta'rizin hadd-i kazf ve lian gerektireceğine hükmetmiştir. İbnu Dakîku'l-İd, Malikîlere şöyle cevap verir: "Burada bedevi, fetva sorma durumundadır. Müsteftiye ne hadd ne de ta'zir gerekir."
İbnu Hacer bu meselede der ki: "Fetva sorma işi, soruş tarzına göre, hadd gerektirebilir. Şöyle ki: "Sözgelimi biri gelip şöyle sorabilir: "Bir kadının kocası beyaz olduğu halde, kadın siyah doğuracak olursa hüküm nedir?" Bu tarz suale bir şey terettüp etmez. Ama gelen adam: "Hanımım siyah bir çocuk doğurdu. Ben ise beyazım" derse, bu ta'riz olur. Eğer bu ifadesine "zina yaptı" ibaresini de eklerse, burada tasrih mevzubahis olur. Sadedinde olduğumuz hadiste ikinci tarz varid olmuştur." Hattâbî, "bu durumda adam "hanımın doğurduğu çocuk benden değil" diye tasrihte bulunsa da adama hadd-i kazf terettüp etmeyeceğini" söyler. Çünkü der, adamın, şüphe yoluyla kadına temas edilmiş olmayı veya imkan halinde çocuğu önceki kocadan doğurmuş olabileceğini kasdetmiş olması caizdir."

---

[201] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/114-115.
[202] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/115-116.
[203] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/116.

2- Hadis, meçhul olan bir şeyin anlaşılmasını kolaylaştırmak için teşbihte bulunmaya, malum şeylerden misal vermeye örnek vermektedir.
3- Keza hadiste, kıyasla amelin sıhhatine delil bulunmuştur.
4- Koca, sırf zandan hareket ederek, çocuğunu nefyedemez.
5- Çocuk, annesinin rengine muhalif doğsa bile, baba onu kendi nesebine ilhak etmek zorundadır. Şafiiler, "Koca, kadını itham etse ve itham ettiği kimsenin rengine uygun bir çocuk doğsa, -sahih görüşe göre- kocanın nefyi caiz olur demiştir. Hanbelîler de, bir karine olduğu takdirde çocuğun nefyini tecviz etmiştir.
6- Yatağın hükmü, benzerlikten hasıl olan muhalefetin hükmüne takdim edilir.
7- Neseb meselesinde ihtiyat edilir ve imkan nisbetinde bekası esas alınır, bu husutaki su-i zannın tahkikine gidilmez.
8- Kurtubi'ye göre, hadiste men-i teselsül var; hâdiseler hadis olmayan bir evvele dayanır.[204]

-5320 -4- وعن عمرو بن شعيب عن أبيه عن جدّه قال:]قَامَ رَجُلٌ فقَالَ يَا رَسُولَ اللهِ إنَّ فُـَناً ابْنِي عَاهَرْتُ بِأُمِّهِ في الْجَاهِلِيّةِ. فقَالَ #: َ دَعْوَى في ا‘سْـَمِ، ذَهَبَ أَمْرُ الْجَاهِلِيّةِ، الْوَلَدُ لِلْفِرَاشِ وَلِلعَاهِرِ الْحَجَرُ[. أخرجه أبو داود .

4. (5320)- Amr İbnu Şuayb an ebihi an ceddihi (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam kalkarak: "Ey Allah'ın Resûlü! Falan benim çocuğumdur. Cahiliye devrinde ben annesiyle zina yapmıştım!" dedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) şu cevapta bulundu:
"İslam'da (neseb) iddiası yok. Cahiliye işi bitti artık. Çocuk yatağa aittir, zaniye de mahrumiyet vardır!" [Ebu Davud, Talak 34, (2274).][205]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste reddedilen neseb iddiası, cahiliye devrinde rastlanan bir durumdu. Kişi, kendisini, hakiki babası ve hakiki aşiretinden başkasına nisbet ederdi. Resulullah, İslam'ın böylesi sahte intisabları haram ettiğini beyan etmiştir. Kişi, kimin yatağında doğmuşsa nesebi onadır, kendini bir başkasına nisbet edemez.
2- "Zaniye mahrumiyet vardır" sözü zani mezhep hakkı iddia edemez demektir. Hadiste geçen hacer taş manasına geldiği için bazı fakihler "zaniye de taşla öldürülmek vardır" şeklinde anlamıştır. Ancak her zaninin cezası "taş" olmadığı için bu ikinci te'vil zayıf bulunmuş, öncekinin asıl olduğu çoğunlukla kabul edilmiştir.[206]

*** KÂFE**

-5321 -1- عن عائشة رَضِيَ اللهُ عَنْها قالت:]دَخَلَ عَلَيّ رَسُولُ اللهِ # مَسْرُوراً تَبْرُقُ أَسَارِيرُ وَجْهِهِ. فقَالَ: أَلَمْ تَرَى مُجَزِّزاً الْمُدْلِجِيَّ؟ نَظَرَ آنِفاً الى زَيْدِ بْنِ حَارِثَةَ وَأُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ. فقَالَ: إنَّ هذِهِ ا‘قْدَامَ بَعْضها مِنْ بَعْضٍ[. أخرجه الخمسة.قال أبو داود: قال أبو صالح: كان أسامة أسود شديد السواد مثل القار، وكان ابوه ابيض من القطن.»ا‘ساريرُ« تكاسير الجبين.و»بريقها« ما يعرض لها عند الفرح واستبشار بالشئ السارّ من البشاشة .

1. (5321)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir gün) yanıma mesrur olarak girdi, yüzünün çizgileri parlıyordu.
"Hani, Mücezziz el-Müdlici var ya, az önce, Zeyd İbnu Harise ve Üsame İbnu Zeyd'e baktı da: "Şu ayaklar var ya (aralarında öyle benziyorlar ki) sanki birbirlerinden hasıllar" dedi" buyurdular." [Buhârî, Fezailu'l-Ashab 17, Menakıb 23; Feraiz 31; Müslim, Rada 38, (1459); Ebu Davud, Talak 31, (226), 22687; Tirmizî, Vela ve'l-Hibe 5, (2130); Nesâî, Talak 51, (6, 184).][207]

AÇIKLAMA:

1- Kâfe, kâif'in cem'idir. Kâif benzerlikleri bilen, iz takip edip, izleri ayıran, teşhis eden kimsedir. Kâiflik Araplarda cari bir âdetti. Hz. Ömer'in de kâif olduğu rivayet edilmiştir. İz takibi ile, benzerliklerle meşgul olup yorum yapma işine kıyafet denir. Bu sahada yazılan eserlere Osmanlılar döneminde kıyafetname denmiştir.
2- Mücezziz el-Müdlici kâifti. Cahiliye devrinde savaşlarda esir ettiği kimselerin alnını çizip salıverdiği için Mücezziz denmiştir.
3- Hadis, muhtelif şekillerde rivayet edilmiştir. Farklı rivayetlerin açıklamalarına göre, Üsame İbnu Zeyd koyu siyahi idi. Baba Zeyd ise pamuktan da beyazdı. Üsame'nin annesi Ümmü Eymen de siyahi idi. Üsame ile babası Zeyd arasındaki renk farklılığı sebebiyle bazı dedikodular vardı. Resulullah bu durumdan üzülmekteydi. Bir

[204] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/116-118.
[205] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/118.
[206] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/118.
[207] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/119.

gün, Mücezziz el-Müdlici, Resulullah'ın yanına girer. O sırada Zeyd ve Üsame bir kadife örtü altında yatmaktaydılar. Örtü baş taraflarını örtse de ayakları açıktaydı. Mücezziz, onları tanımadan: "Bu ayaklar (renk farkına rağmen) birbirlerine çok benziyorlar. Sakın birbirlerinden hasıl olmasınlar?" diyerek aralarında kan karabeti bulunacağı hususunda kanaat beyan etti.
O devirde sözlerine itibar edilen kâiflerden birinin bu teşhisi, Resulullah'ı ziyadesiyle memnun eder. Hadisin kaydedilen veçhinde bu memnuniyetin derecesi ifade edilmiş ise de, bir başka veçhi de burada kayda değer. Buna göre Resulullah Hz. Aişe'ye gelince: "el-Müdlici'nin Zeyd ve Üsame hakkında ne dediğini işitmedin mi? Onların ayaklarını (yan yana) görünce: "Bu ayakların bazısı diğer bazısından hasıl olmuştur" dedi" der.
4- Hadisten bazı faideler çıkarılmıştır:
* Bir kimsenin yüzü görülmeden hakkında şehadette bulunulabilir.
* Kişinin oğlu ile birlikte bir örtü altında yatması caizdir.
* Töhmet olmama halinde, şahidlik talep edilmeden şehadette bulunan kimsenin şehadeti kabul edilebilir.
* Hevadan selamet halinde, hakim, ihtilaflı meselede hak ortaya çıkınca sevinç izhar edebilir, caizdir.
* Kâiflerin beyanıyla amel edilebilir.[208]

5322 -2- وعن سُلَيْمَان بن يسار قال:]كَانَ عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْه يُلِيطُ أَوْدَ الْجَاهِلِيّةِ بِمَنِ ادّعَاهُمْ في ا‘‘سْمِ. فأتَى رَجُنِ: كِهُمَا يَدّعِى وَلَدَ امْرَأةٍ. فَدَعَا عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْه قَائِفاً، فَنَظَر إلَيْهِمَا. فَقَالَ: لَقَدِ اشْتَرَكَا فيهِ: فَضَرَبَهُ عُمَرُ بِالدِّرَّةِ. فقَالَ: مَا يُدْرِيكَ؟ ثُمَّ دَعَا الْمَرْأةَ؛ فقَالَ: أخْبِرِينِى بِخَبَرِكِ. فقَالَتْ: كَانَ هذَا، تَعْنِى أحَدَ الرَّجُلَيْنِ، يأتِيهَا وَهِيَ في إبِلِ أهْلِهَا، وَنَ يُفَارِقُهَا حَتّى يَظُنَّ وَتَظُنَّ أنْ قَدِ اسْتَمَرَّ بِهَا الْحَمْلُ ثُمَّ انْصَرَفَ عَنْهَا، فَهُرِيقَتْ عَلَيْهَا الدِّمَاءُ. ثُمَّ خَلَفَهُ اŒخَرُ فنَ أدْرِى مِنْ أيِّهِمَا هُوَ؟ فَكَبَّرَ الْقَائِفُ. فقَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْه لِلْغُنَمِ: وَالِ أيَّهُمَا شِئْتَ[. أخرجه مالك.

2. (5322)- Süleyman İbnu Yesar anlatıyor: "Hz. Ömer (radıyallahu anh), İslam döneminde neseb iddiasında bulunanları cahiliye doğumlulara ilhak ediyordu. (Bir gün) iki kişi geldi. Her ikisi de, bir kadının çocuğunun kendisine ait olduğunu iddia ediyordu. Hz. Ömer, bir kâif çağırdı. Kâif adamlara baktı. Sonra:
"Her ikisinin de çocukta iştirakleri var!" dedi. Hz. Ömer bu söz üzerine elindeki değneği kâife indirdi ve:
"Nereden biliyorsun?" dedi. Sonra kadını çağırıp:
"Bana haberini söyle!" emretti. Kadın, iki adamdan birini kastederek:
"Şu var ya, dedi ben ailemin devesini güderken bana gelirdi ve benden ayrılmazdı. O da ben de hamilelik başladı zannettik. Sonra o benden ayrıldı. Arkadan kan aktı (adet gördüm). Sonra da onun yerini diğeri aldı (bana temasta bulundu). Çocuğun hangisinden olduğunu bilmiyorum!" dedi. Kâif bu cevabı işitince tekbir getirdi. Hz. Ömer çocuğa dönerek:
"Hangisini dilersen onu vekil kıl!" dedi." [Muvatta, Akdiye 22, (2, 740).][209]

AÇIKLAMA:

Hadis, Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in, doğduğu yatak belli olmayan kimseler için neseb iddia eden çıktığı takdirde, bu iddiayı resmen ikrar edip neseb tescili yaptığını göstermektedir. Burada şu noktanın belirtilmesinde gerek var: Hz. Ömer'in bu tutumu cahiliye devrinden intikal eden nesebi belli olmayan çocuklar içindi. Cahiliye devrindeki pek çok doğumlar bu şekildeydi. İslam devrinde doğan çocuklara bunu yapmak mümkün değildir. Çünkü İslam, zina mahsulü doğumlara neseb tanımaz, böylesi çocukları "o çocuk bendendir!" iddiasında bulunanlara ilhak etmez.
el-Baci'ye göre, Hz. Ömer'in kâife vuruş sebebi, onun sözüne itibar etmemesi değil, insanın yaratılışında iki erkeğin suyunun birleşmeyeceği hususundaki kanaatidir. Zira, ayet-i kerime bu hususta açıktır: "Biz sizi bir erkekle bir kadından yarattık!" (Hucurat 13). Yani insanın yaratılışında iki erkek mevzubahis değildir, bir erkekle bir kadın mevzubahistir. Kâiflere itibar etmeyenlerin, Hz. Ömer'in vurmasını, onun sözüne değer vermemekle yorumladıklarını belirten el-Baci, bu görüşe katılmaz ve: "Hz. Ömer'in kâiflerin sözüne dayanarak verdiği hükümler, izah gerektirmeyecek kadar meşhur bir hususdur" der ve ilave eder: "Görmez misin, bu rivayette de kâifin sözünü esas alarak, oğlana "Hangisini istersen onu vekil kıl!" diye hükmetmiştir."
İmam Malik de, bu durumda, büluğa erdiği zaman, dilediğini veli seçmede çocuğu muhayyer bırakmıştır. İbnu'l-Kasım, her ikisinin de velayetinin caiz olacağına, çocuğun, ikisine ait olacağına hükmetmiştir.[210]

5323 -3- وعن أبي عثمان النّهدي قال:]سَمِعْتُ سَعْدَ بنَ أبِي وَقّاصٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه يقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللهِ #: مَنِ ادّعَى أباً في ا‘‘سْمِ غَيْرَ أبِيهِ، وَهُوَ يَعْلَمُ أنَّهُ غَيْرُ أبِيهِ، فَالْجَنَّةُ عَلَيْهِ حَرَامٌ[. أخرجه الشيخان وأبو داود .

[208] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/119-120.
[209] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/121.
[210] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/121-122.

3. (5323)- Ebu Osman en-Nehdi anlatıyor: "Sa'd İbnu Ebi Vakkas (radıyallahu anh)'ı dinledim. Demişti ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"İslam'da bir kimse asıl baba varken bir başkasının babası olduğunu söylerse ve bu iddiasını da o kimsenin babası olmadığını bilerek yaparsa, cennet ona haramdır." [Buhârî, Feraiz 29, Megazî 56; Müslim, İman 114, (63); Ebu Davud, Edeb 119, (5113).][211]

AÇIKLAMA:

Cahiliye devrinde, evlat edinme vardı. Bir kimse, birini evlat edinecek olsa, bu çocuk, hakiki evlad manasını, örfen, hukuken kazanırdı. İslam bunu ayet ve hadislerle yasaklamış, intisabda kan bağını esas almıştır. Mesela bir ayet mealen şöyle: "Onları kendi babalarına nisbet edin. Allah katında doğru olan budur. Eğer babalarının kim olduğunu bilmiyorsanız, zaten onlar sizin din kardeşlerinizdir ve dostlarınızdır. Bu hususta unutarak veya bilmeyerek yaptığınız hatadan dolayı sizin için bir günah yoktur; siz ancak kasten yaptıklarınızdan mesulsünüz" (Ahzab 5).
Bundan önceki ayet, daha sarih olarak evlatlıkların hakiki evlat kılınmadığını belirtmiştir: "Allah... evlatlıklarınızı, oğullarınız hükmünde kılmamıştır. Bunlar sizin ağzınızdaki manasız bir sözden ibarettir" (Ahzab 4).
Şu halde sadedinde olduğumuz hadis, cahiliye örfünü devam ettirerek, bile bile kendini bir başkasına nisbet eden, yabancıyı baba gösteren bir kimsenin cennete giremeyeceğini belirtmektedir. Hadisin Buhari'de ve başka kaynaklarda yer alan diğer vecihlerinde bu davranış Allah'a küfür olarak ifade edilmiştir: وَمَنْ ادّعى لِغَيْرِ اَبِيهِ وَهُوَ يَعْلَمُهُ اِلّا كَفَرَ بِاللهِ"Bu davranıştan zecreden hadisler çoktur. Birinde de şöyle buyrulmuştur: "Babalarınızdan nefret etmeyin. Bu Rabbinize karşı bir küfr(an-ı nimet)dir."
Hemen belirtelim ki, ulema, buradaki küfr ile ebedî cehennem gerektiren "hakiki küfr"ün kastedilmediğini, daha çok küfran-ı nimetin kastedildiğini belirtirler. Bazı şarihler de: "Bu davranışa "küfür" ıtlak olunmasının sebebi, Allah'a karşı bir kizb (yalan) olmasındandır. Zira bu sözüyle kul, sanki: "Allah beni falan kimsenin suyundan yaratmıştır ama bu böyle değildir. Çünkü O, beni başkasından yaratmıştır" demiş olmaktadır" diye yorumlamışlardır.
İbnu Battal, asıl babası herkesçe bilindiği halde, galat olarak bir başka kimseye nisbet edilmekle şöhret kazanmış kimselerin, bu ayet ve hadislerde ifade edilen vaide (yani tehdide) girmediklerini belirtir ve Mikdad İbnu'l-Esved'i misal verir. Cahiliye devrinde ayıplanmayan bu çeşit tesmiye sebebiyle, hakiki babasının ismi Amr İbnu Sa'lebe olan Mikdad, kendisini evlat edinmiş olan el-Esved İbnu Abdi Yegus'a nisbet edilmekle meşhur olmuş ve herkes onu Mikdad İbnu'l-Esved diye tanımıştır. Öyleyse onu bu meşhur nisbetiyle tesmiye, bir nevi tarif maksadına yönelmektedir. Nesebe nisbet gayesi gütmemektedir. Öyleyse bunda bir vebal ve bir günah mevzubahis değildir.
Yeri gelmişken şu hususu da belirtelim: Sahih hadislerde gelen "Bir kavmin kızkardeşlerinin oğlu kendi nefislerindendir", "Bir kavmin azadlısı kendilerindendir" gibi hadislerde ifade edilen nisbetteki murad şefkat, iyilik, sıla-i rahm ve yardımlaşmadır. Bu içtimâî vazifeler yönüyle yeğenler, azadlılar birbirlerinden sayılmış, aynı içtimâî bütünlüğün parçası ve devamı addedilmiştir. Zira insan gerçek şahsiyetini bulmada içtimâî çevreye muhtaçtır. Akrabalar, dostlar, aralarında şu veya bu şekilde hukuk teessüs etmiş kimseler insanın içtimâî çevrisini teşkil eder. Kaydettiğimiz son iki hadis ve benzerlerinde Aleyhissalâtu vesselâm bu beşerî ihtiyacı ifade buyurmuştur.[212]

5324- 4- وعن ابى هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: حِينَ نَزَلَتْ آيَةُ الْمُعَنَةِ: أَيُّمَا امْرَأَةٍ أَدْخَلَتْ عَلى قَوْمٍ مَنْ لَيْسَ مِنْهُمْ فَلَيْسَتْ مِنَ اللهِ في شَيْءٍ، وَلَنْ يُدْخِلَهَا اللهُ الْجَنَّةِ، وَأَيُّمَا رَجُلٍ جَحَدَ وَلَدَهُ وَهُوَ يَنْظُرُ إِلَيْهِ احْتَجَبَ اللهُ عَنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَفَضَحَهُ عَلى رُؤُسِ الأَوَّلِينَ وَالآخِرِينَ[. أخرجه أبو داود والنسائي.

4. (5324)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) mülâane (lanetleşerek boşanma) ayeti indiği zaman şöyle buyurdular:
"Hangi kadın, bir kavme, onlardan olmayanı dahil edecek olursa, hiç bir hususta Allah'la irtibatı kalmamıştır. Artık Allah onu asla cennete koymayacaktır. Hangi erkek de göre göre evladını inkar ederse, Allah kıyamet günü onunla kendi arasına perde koyar ve herifi öncekilerin ve sonrakilerin önünde rezil rüsvay eder." [Ebu Davud, Talak 29, (2263); Nesâî, Talak 47, (6, 179).][213]

AÇIKLAMA:

[211] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/122.
[212] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/122-123.
[213] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/124.

1- Hadis, bir başka erkekten gayr-ı meşru surette aldığı çocuğu kocasına nisbet etmek suretiyle, o aileye dahil eden kadını tehdid etmektedir. Bu kadın için Allah'tan hiçbir surette af, mağfiret, lütuf, ikram gelmeyeceği, o kadınla Allah arasında hiçbir Rabkul bağlantısının kalmayacağı, Cenab-ı Hakk'ın sanki "O bütün işlerinde artık Allah'tan beridir" demiş olduğunu belirtmektedir. İnanan kişi için bundan daha büyük hüsran olur mu? Önündeki ebed yolculuğunda O'nun rahmetinden mahrum kalmak ne demektir? Rabbimizden bu hallere düşürmemesini niyaz ederiz.
Resulullah, bu tehditten sonra onun tabii neticesini ifade buyurmuştur: "Allah onu asla cennete koymayacaktır."
2- Hadisin ikinci kısmında, bile bile evladını inkar eden babanın durumu mevzubahis edilmektedir: Allah'ın onunla kendisi arasında perde koyması yani ona hiçbir rahmet ulaştırmaması ve onu bütün insanların önünde rezil rüsvay etmesi.. Alimler, gerek ayet ve gerekse hadiste cehennemle tehdid edilerek yasaklanan amellerin haram olduğu hükmünü çıkarırlar. Öyleyse kadının aileye yabancıyı sokmak, erkeğin bile bile evladını inkar etmek suretiyle neseb meselesinde işledikleri cinayetler, din açısından son derece ciddi amelleri ifade etmektedir ki, basit bir yasaklama suretiyle değil, şiddetli zecri ifade eden ağır tehditlerle nazar-ı dikkate arzedilmiştir.
Münavi bu babta birçok hadisin geldiğini belirtir.
3- Hadiste baba için: "...oğluna bakar olduğu halde" ifadesiyle "kendi oğlu olduğunu bildiği halde" denmek istenmiştir. Bu ifadeyi "göre göre" diye çevirdik.[214]

-5325 -5-وعن عَمْرُو بن شعيب عن أبيه عن جدّه قال:]قضَى رَسُولُ اللهِ # أنَّ كُلَّ مُسْتَلْحَقٍ اسْتُلْحِقَ بَعْدَ أبيهِ الّذِي يَدَّعي لَهُ ادَّعَاهُ وَرَثَتُهُ، فَقَضى أنَّ كُلَّ مَنْ كَانَ مِنْ أمةٍ يَمْلِكَهَا يَوْمَ أصَابَهَا فَقَدْ لَحِقَ بِمَنِ اسْتَلْحَقَهُ، وَلَيْسَ لَهُ مِمَّا قُسِمَ قَبْلَهُ مِنَ الْمِيراثِ شَيْءٌ، وَمَا أدْرَكَ مِنْ مِيرَاثٍ لَمْ يُقْسَمْ فَلَهُ نَصِيبُهُ، وَ ً يُلْحَقُ إذَا كَانَ أبُوهُ الّذى يَدَّعِى لَهُ أنْكَرَهُ، وإنْ كَانَ مِنْ أمَةٍ لَمْ يَمْلِكْهَا أوْ مِنْ حُرَّةٍ عَاهَرَ بِهَا فإنَّهُ ً يُلْحَقُ بِهِ وَ ً يَرِثُهُ. وَإنْ كَانَ الّذى يَدّعِى لَهُ هُوَ ادّعَاهُ فَهُوَ وَلَدُ زِنيةٍ مِنْ حُرَّةٍ كَانَتْ أوْ أمَةٍ[. أخرجه أبو داود.قال: الخطابى: هذه أحكام وقعت في أول زمان الشريعة، وفي ظاهر لفظ الحديث تعقد وإشكال. وتحريره، وبيانه: أن أهل الجاهلية كان لهم إماء يبغين، أى يزنين، ويلم بهن ساداتهن و يجتنبونهن فإذا اتت منهن واحدة بولد، وقد وطئها السيد وغيره بالزنا وادّعياه، فحكم به # لسيدها ،نها فراش له كالحرة ونفاه عن الزاني. فإن دعى للزنى مدة حياة السيد ولم يدعه السيد في حياته ولم ينكره ثم ادعاه ورثته من بعده واستلحقوه لحق به، و يرث أباه و يشارك أخوته الذين استلحقوه فيما اقتسموه من ميراث أبيهم قبل استلحاق. وإن أدرك ميراثاً لم يقسم حتى ثبت نسبه باستلحاق شاركهم فيه أسوة من يساويه في النسب منهم، وأن مات من إخوته أحد ولم يخلف من يحجبه من الميراث ورثه، إن أنكر سيد ا،مة الحمل ولم يدّعه فإنه يلحق به، وليس لورثته استلحاقه بعد موته .

5. (5325)- Amr İbnu Şuayb an ebihi an ceddihi (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) varisler tarafından babaya nisbeti talep edilip de, (hayatında inkar etmediği için) babanın ölümünden sonra nesebe dahil edilen bu çocuğun o babanın cima yaptığı gün mülkünde bulunan cariyelerden doğmuş olması halinde, varislere ilhak edilmesine; ancak çocuğa, bu ilhaktan önce taksim edilen mirastan herhangi bir payın geçmeyeceğine; fakat taksim edilmeyen mirastan pay alacağına; çocuğun kendisine nisbet edildiği baba, şayet ölmezden önce çocuğun kendisinden olduğunu inkar etmişse, bu çocuğun o babaya ilhak edilemeyeceğine; eğer çocuk mülkünde olmayan bir cariyeden veya kendisiyle zina yaptığı bir hür kadından ise, bu çocuğun da o babaya ilhak edilmeyeceğine ve o babaya varis olamayacağına, -hatta çocuk kendisine nisbet edilen şahsın bizzat kendisi, onun hür veya köle kadından edindiği veled-i zinası olduğunu itiraf etse bile- o çocuğun varis olamayacağına hükmetti." [Ebu Davud, Talak 30, (2265, 2266).][215]

AÇIKLAMA:

Hadisin tercümesini aslına muvafık surette yaptığımız için, mana biraz karışık ve hatta mübhem ise de, Hattâbi'den kaydedeceğimiz açıklama, hadiste ifade edilen hükümleri daha net olarak anlamamıza imkan verecektir. Der ki:
"Bu hükümler İslam'ın ilk başlarında cahiliye ile İslam'a geçiş döneminde vaki olmuştur. Hadis metninin zahirinde bazı tıkanıklık ve zorluklar var. Açıklaması şöyledir: "Cahiliye hakkında, Nur suresinin 33. ayetinde de temas edildiği üzere zina yaparak gelir sağlayan cariyeler vardı. Böylesi cariyelere efendileri de temasta bulunurlar, (neseb karışır endişesiyle) temastan kaçınmazlardı. Bu cariyelerden yani hem efendisinin, hem de zina suretiyle bir başkasının temasta bulunduğu cariyelerden biri bir çocuk dünyaya getirince, her iki şahıs da "çocuk benimdir" diye neseb iddiasında bulunacak olsalar, Resulullah çocuğun efendisine ait olacağına hükmetmiştir. Çünkü kadın, efendinin firaşıdır, tıpkı hür kadın gibi, çocuğun zaniye ait olması hadiste reddedilmiş olmaktadır.
Eğer zani, efendinin hayatta olduğu sıralarda bu iddiada bulunmuş olduğu halde, efendinin "çocuk bendendir" diye bir iddiası görülmediği ve zaniyi "çocuk senden değil" diye inkarı duyulmadığı takdirde, efendinin

[214] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/124.
[215] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/125-126.

varisleri, efendinin ölümünden sonra çocuğu "babamızdan" diye kendi neseblerine ilhak etmek isteseler, ilhak edebilirler, bu durumda çocuk, babasına varis olamaz. Yani kendisini nesebe ilhak etmiş bulunan kardeşlerine, bu ilhaktan önce vaki olmuş bulunan miras taksiminde iştirak edemez. Eğer ilhak yoluyla sübut bulan nesebe kadar taksim edilmemiş mirasa yetişirse, bu mirasa kardeşlerine, diğerlerinden biri gibi eşit haklarla iştirak eder. Kardeşlerinden biri ölse, buna mirasın geçmesini engelleyen bir varis bırakmadı ise ona da varis olur. Eğer, kölenin efendisi çocuğun kendinden olduğunu inkar etmiş, çocuğun talibi olmamış ise bu çocuk, varis olamaz. Efendi sağlığında inkar ettiği takdirde, ölümünden sonra çocuğun varisleri de nesebe ilhak edemezler. Bu söylenenin benzeri, Abd İbnu Zem'a ve Sa'd İbnu Malik'in hikâyesinde geçmiştir. Bunlar İbnu Ümmi Zem'a hakkında iddiada bulunmuştur. Sa'd: "Kardeşimin oğludur, o bana onun kardeşimin olduğunu vasiyet etmiştir" demiş. Abd İbnu Zem'a: "O kardeşimdir, babamın yatağında doğdu" demiştir. Meseleyi Resulullah: "Çocuk yatağa aittir" diyerek onun Zem'a'ya ait olduğuna hükmetmiştir." (Bu hâdise daha önce 5319 numarada geçti.)[216]

5326- 6- وعن ابن عبّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ # مَسَاعَاةً في ا"سْ◌َمِ. مَنْ سَاعَى في الْجَاهِلِيّةِ فَقَدْ لَحِقَ بِعَصَبَتِهِ. وَمَنْ ادّعى وَلداً مِنْ غَيْرِ رِشْدَةٍ فَ◌َ يَرِثُ وَ◌َ يُورَثُ[. أخرجه أبو داود.»المُساعاةُ« الزنا بِا"مَاءِ.و»الرَّشدةُ« النكاح الصحيح، ضد الزنية .

6. (5326)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"İslam'da cariye ile zina yoktur. Kim cahiliyede cariye ile zina yapmış ise, (bundan hasıl olan çocuk) asabesine (efendisine=cariyenin efendisine) dahil olur. Kim, meşru nikahdan olmayan bir çocuğun kendine ait olduğunu iddia ederse, ona varis olamaz, kendisine de varis olunamaz." [Ebu Davud, Talak 30, (2264).][217]

AÇIKLAMA:

Hadiste geçen müsâat, en-Nihaye'ye göre, cariye ile yapılan zinadır. Müsâat, dilimizde mevcut olan ve çalışma manasına gelen sa'y ve mesai' den gelir. Cahiliye devrinde, cariyeler, efendilerine belirlenen bir meblağı ödemek zorunda idiler. Cariyeler bunu kazanabilmek için zinaya da yer verirlerdi. İşte cariyelerin bu maksadla yaptıkları zina, sa'y masdarının müfaale babıyla ifade edilirdi. Resulullah "İslam'da müsâat yok" demekle "cariyelerin zinaya teşviki", "onlarla zina yapmak yok" buyurmuş olmaktadır. Önceki hadisleri açıklama sadedinde temas edildiği üzere, Kur'an-ı Kerim'de (Nur 33) cahiliye devrindeki bu çirkin âdete temas edilmiş ve yasaklanmıştır. Öyleyse hiç kimse çıkıp da meşru nikah dışında kalan zina çeşitlerinden birine fetva veremez.
Hadisin devamında, cahiliye devrinde cereyan eden bu çeşit zinadan hasıl olan çocuğun neseb durumu beyan edilmektedir: Çocuk cariyeye ve dolayısıyla cariyenin efendisine aittir.
İster köle, ister hür kadından olsun, meşru nikahla hasıl olmayan çocuğun varis olamayacağı, çocuğa da varis olunamayacağı daha önce de ifade edildi.[218]

5327- 7- وعن زيد بن أرقم رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]جَاءَ رَجُلٌ مِنَ الْيَمَنِ الى رَسُولِ اللهِ # فقَالَ: إنَّ ثَ◌َثَةَ نَفَرٍ أتَوْا عِلِيّاً رَضِيَ اللهُ عَنْه يَخْتَصِمُونَ إلَيْهِ في وَلَدٍ قَدْ وقَعُوا عَلى امْرَأةٍ في طُهْرٍ وَاحِدٍ. فقَالَ ثُنَيْنِ مِنْهُمْ: طِيباً بِالْوَلَدِ لِهذَا، فَغَلَبَا. ثُمَّ قَالَ ثُنَيْنِ مِنْهُمْ: طِيباً بِالْوَلَدِ لِهذَا، فَغَلَبَا. فقَالَ: أنْتُمْ شُرَكَاءُ مُتَشَاكِسُون، إنّي مُقْرِعٌ بَيْنَكُمْ فَمَنْ قُرِعَ أصَابَتْهُ الْقُرْعَةُ فَلَهُ الْوَلَدُ، وَعَلَيْهِ لِصَاحِبَيْهِ ثُلُثَا الدِّيَةِ. فَأقْرَعَ بَيْنَهُمْ فَجَعَلَهُ لِمَنْ قُرِعَ أصَابَتْهُ الْقُرْعَةُ. فَضَحِكَ رَسُولُ اللهِ # حَتّى بَدَتْ أضْرَاسُهُ أوْ نَوَاجِذُهُ[. أخرجه أبو داود والنسائي.»التشاكس« اختف وافتراق .

7. (5327)- Zeyd İbnu Erkam (radıyallahu anh) anlatıyor: "Yemen'den bir zat Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelip:
"Üç kişi Hz. Ali'ye gelip, tek bir tuhur zamanı içerisinde cimada bulundukları bir kadından doğan bir çocuk hakkındaki ihtilaflarını arzettiler. Hz. Ali ikisine:
"Çocuk şu üçüncüye mübarek olsun!" dedi. Bunun üzerine diğer ikisi feveran ettiler (olmaz böyle hüküm diye çıkıştılar). Hz. Ali bunun üzerine:
"Siz, ihtilaflı ortaklarsınız. Ben aranızda kur'a çekeceğim. Kime çıkarsa çocuk onundur. Diğer iki arkadaşına da bir diyetin üçte ikisini ödeyecektir!" dedi ve aralarında kur'a çekti ve çocuk kime çıktı ise ona verdi.
(Adamın bu anlattıklarına) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), azı dişleri -veya kesici dişleri- görülünceye kadar güldü." [Ebu Davud, Talak 32, (2270); Nesâî, Talak 50, (6, 182, 184).][219]

AÇIKLAMA:

[216] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/126-127.
[217] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/127.
[218] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/127-128.
[219] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/128-129.

1- Hadis, çocuğun birden fazla babaya nisbet edilip ilhak edilemeyeceğine delil olmaktadır. Ayrıca, çocuk meselesinde dahi kur'aya başvurabileceği anlaşılmaktadır. Esasen kur'a şeriatımızda birçok ihtilaflı meselelerde bir çözüm yolu olarak benimsenmiştir. Köle azadında iki ve daha fazla sayıda kimsenin bir şeyi eşit değerde beyyinelerle taleb etmeleri halinde, sefere çıkarken beraberine alacağı kadını tefrikte, mirasların taksim edilip hisselerin dağıtımında.. Bazı alimler bu söylenenlerin hepsinde kur'aya cevaz verirken bazıları bir kısmında tecviz etmiş, bazılarında etmemiştir. Kur'aya başvurma işine Kur'an-ı Kerim'de de örnek görülmektedir (Al-i İmran 44).
2- Üçte iki diyet demek, kıymetin üçte ikisi demektir. Bundan da maksad annenin kıymetidir. Çünkü, böylece anne temas ettiği günden itibaren kendisine (kur'a çıkana) intikal etmiş olmaktadır.
3- Bazı alimler, bu hadisin zahirini, çocuk ihtilaflarının çözümünde esas kabul etmiştir. İshak İbnu Rahuye bunlardandır. İmam Şafii de kavl-i kadiminde bu görüştedir. Bazıları da bunun mensuh olduğunu söylemiştir.[220]

5328- 8- وعن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: مَنْ تَوَلى قَوْماً بِغَيْرِ إِذْنِ مَوَالِيهِ فعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللهِ وَالْمَلَائِكَةِ، لَا يَقْبَلُ اللهُ مِنْهُ صَرْفاً وَلَا عَدْلاً[. أخرجه مسلم وأبو داود.»العدل« الفريضة او الفدية.و»الصرف« النافلة او التوبة .

8. (5328)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Bir kimse kendini azad edenlerin izni olmadan bir kavmi veli ittihaz ederse, Allah'ın, meleklerin [ve bütün insanların] laneti üzerine olsun. Allah ondan ne bir farz ne de bir nafile kabul eder." [Müslim, Itk 19, (1508); Ebu Davud, Edeb 119, (5114).][221]

AÇIKLAMA:

1- Azad edilen köle ile azad eden arasında, aynen neseb gibi muvalat denen bir bağ vardır. Bu bağ hukuki yükümlülük getirir. Köle ölse, eski efendisi veya varisleri ona varis olur. Köle, diyeti gerektiren bir cinayet işlese, eski efendileri ödenmesine iştirak ederler. Bu velayet hakkı satılamaz, devredilemez. Sadedinde olduğumuz hadiste bunu satacak olan azatlının maruz kalacağı akibet belirtilmektedir: Allah ve mahlukatın laneti.
Gerçi hadis "azad eden efendisinin izni"yle kayıtlıyor gözükmektedir. Yani eski efendisinden izin alarak, yeni bir muvalat akdi yaptığı takdirde bu, caiz gözükmektedir. Hadisi böyle anlayıp, velayetin satılabileceği söylenmiştir. Ancak cumhur hadisi böyle anlamamış, buradan mefhum-u muhalifle amel edilebilir hükmü çıkmaz demiştir. Bunlara göre Kur'an' da geçen: "Evlerinizdeki üvey kızlarınızla evlenmek de haram kılınmıştır" (Nisa 23) veya "Çocuklarınızı açlık sebebiyle öldürmeyin" (İsra 31) ayetlerinden de mefhum-u muhalifle amel hükmü çıkmaz. Yani, "Üvey kızlarınız evlerinizde değilse onlarla evlenebilirsiniz" veya "açlık korkusu yoksa çocuklarınızı öldürebilirsiniz" şeklindeki manayı muhalifle amel edilir manası çıkmaz. Şu halde, sadedinde olduğumuz hadisi de bu grupta mütalaa eden cumhur, hadisin manayı muhalifi muteber değildir, amel edilemez demiş ve velanın azad edenin izniyle başkasına devredilemeyeceğini söylemiştir.
2- Hadiste farz diye tercüme ettiğimiz adl kelimesi fidye diye anlaşılmıştır. Keza nafile diye tercüme ettiğimiz sarf kelimesi de tevbe diye de anlaşılmıştır. Şu halde velayı azad edenden başka birine devreden, satan bir kimsenin Allah ne farzını ne fidyesini ne nafilesini ne de tevbesini kabul etmeyecektir.[222]

5329- 9- وعن عبدُ الْحَمِيدِ بن جَعفر قال:]أَخْبَرَنِي أَبِي عَنْ جَدّي رَافِعِ بْنِ سِنَانٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه أَنَّهُ أَسْلَمَ وَأَبَتِ امْرَأَتُهُ أَنْ تُسْلِمَ، وَقَالتِ: ابْنَتِي؛ وهِيَ فَطِيمٌ، وَقالَ رَافِعٌ: ابْنَتِي. فقَالَ لهَا #: اِقْعُدِي نَاحِيَةً، وَأَقْعَدَ الصَّبِيَّةَ بَيْنَهُمَا، ثُمَّ قَالَ: اِدْعُوهَا، فَمَالَتِ الصَّبِيَّةُ الى أُمِّهَا. فقَالَ #: اللّهُمَّ اهْدِهَا، فَمَالَتْ الى أبيهَا فأَخَذَهَا[. أخرجه أبو داود والنسائي؛ وعنده ابن: بدل البنت.

9. (5329)- Abdulhamid İbnu Ca'fer anlatıyor: "Babamın dedem Rafi' İbnu Sinan (radıyallahu anh)'dan anlattığına göre dedem Rafi' Müslüman olmuş, fakat hanımı Müslüman olmamakta direnmiş ve [(iş ayrılma noktasına gelince) kadın Aleyhissalâtu vesselâm'a gelerek:] "Kızım benimdir, sütten de kesilmiştir" demiştir. Rafi' de: "Kızım benimdir" demiştir. [Resulullah Rafi'e: "Sen bir köşeye otur!]" kadına da: "Sen de bir köşeye otur!" der. Çocuğu da ikisinin arasına oturtur. Sonra kadına ve erkeğe: "Çocukları kendinize çağırın!" buyurur. Çağırırlar, Çocuk annesine meyleder. Aleyhissalâtu vesselâm: "Allahım ona doğruyu göster!" diye dua eder. Bunun üzerine kız babasına yönelir. Baba böylece çocuğu alır." [Ebu Davud, Talak 26, (2244); Nesâî, Talak 52, (6, 185).][223]

AÇIKLAMA:

[220] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/129.
[221] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/129.
[222] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/129-130.
[223] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/131.

Hadis, boşanma halinde çocukların anne veya babadan hangisine verileceği hususuna temas etmektedir. Hattâbi der ki: "Bu hadiste, çocuk kâfirle Müslüman arasında ise Müslümanın çocuğa ehak olduğu beyan edilmektedir." Şafii de bu görüştedir. Ashab-ı rey ise: "Boşanan iki eşten zevce zımmıyye ise, anne çocuğa, bekar kaldıkça ehaktır. Bu hususta müslime veya zımmiyye arasında fark yoktur" demiştir.
Bu mevzu üzerine gelen bir kısım teferruat hidane ile ilgili bahiste geçti. [224]

LAKÎT BÖLÜMÜ

-5330 -1- عن سُنَيْن أبي جميلةَ السُّلَمِى:]أَنَّهُ وَجَدَ مَنْبُوذاً في عَهْدِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْه، قال: فَجَاءَ عُمَرُ، فَلَمَّا رَآنِى قَالَ: عَسى الْغُوَيْرُ أَبْؤُساً. مَا حَمَلَكَ عَلى أَخْذِ هذِهِ النَّسَمَةِ؟ قُلْتُ: وَجَدْتُهَا ضَائِعَةً فأَخَذْتُهَا، وَكأَنّهُ اِتَّهَمَنِى. فقَالَ عَرِيفِى: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، إِنَّهُ رَجُلٌ صَالِحٌ. فقَالَ عُمَرُ: أَكَذلِكَ؟ قَال: نَعَمْ. فقَالَ اذْهَبْ بِهِ فَهُوَ حُرٌّ، وعَلَيْنَا نَفَقَتُهُ[. أخرجه مالك.وزاد رزين: »وَوَؤُهُ لِلْمُسْلِمِينَ يَرِثُونَهُ وَيَعْقِلُونَ عَنْهُ«. أخرجه البخاري في ترجمة باب.»المنبوذُ« الطفل الذي تلقيه أمه عند ودته في ا‘رض يعرف أبواه.ومعنى قوله: »عَسى الغُوَيْرُ أبْؤُساً« أي عسى باطن أمرك رديئاً ‘نه اتهمه أن يكون صاحبه .

1. (5330)- Süneyn Ebu Cemile es-Sülemi'nin anlattığına göre, Hz. Ömer (radıyallahu anh) zamanında atılmış bir çocuk bulunmuştur. (Hadiseyi işiten) Ömer yanına gelir ve onu görünce:
"Bu işte bir bit yeniği olabilir. Bu yavruyu niye aldın?" der. Süneyn de: "Bunu helake maruz buldum, o yüzden (kurtarmak için) aldım!" der. Ve Hz. Ömer'in tavrından kendisini itham ediyor anlar. Ancak (Ömer'in) arifi:
"Ey mü'minlerin emîri, bu salih bir kimsedir" (diyerek lehinde tezkiyede bulunur. Bunun üzerine) Hz. Ömer:
"Öyle mi?" der. Arif te'yiden: "Evet!" deyince Hz. Ömer: "Götür onu! O hürdür [velası sanadır] nafakası da bizim üzerimizedir!" der." [Muvatta, Akdiye 19, (2, 738).]
Rezin şu ilavede bulunmuştur: "Onun velası da Müslümanlara aittir, ona varis olurlar, hin-i hacette onun diyetini öderler." [Buhârî, bu ziyadeyi bir babta bab başlığı olarak senedsiz şekilde kaydetmiştir (Şehadat 16).][225]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin Muvatta'daki aslında çocuğu bulan Süneyn, çocuğu Hz. Ömer'e götürür.
Bir rivayette Hz. Ömer'in Süneyn hakkındaki ithamkâr tavrı, çocuğun kendinin olması zannından ileri gelmektedir. Yani çocuk kendisinindir, fakat devletten buluntu nafakası almak maksadıyla bulunmuş çocuk olarak göstermiş olabilir zannına kapılır.
el-Bacî, bu ithamkâr tavrı, Hz. Ömer'in, bazı açıkgözlerin, devletten buluntu nafakası almak ve onların muvalatını elde etmek üzere, atılmamış olan çocukları da kapıp atılmış diye getirmeye kalkacaklarından korktuğu için ızhar etmiş olabileceğini söyler. İbnu Abdilberr de Hz. Ömer'in ithamkâr tavrının adamın, çocuğa veli olmak, ona tahsis edilecek parayı alıp istediği gibi kullanmak düşüncesiyle hareket etmiş zannına düşmesiyle izah eder. Hz. Ömer'in "adamı, kadınla zina yapıp, doğan çocuğa da buluntu süsü vermekle itham ettiğini" söyleyen de olmuştur. Ancak İbnu Hacer, bunun çok uzak bir ihtimal olduğunu söyler.
En doğrusu, Hz. Ömer'in buluntu çocuk hakkında bir tahkikatta bulunup rapor tutma prensibini tesis etmek gayesini güttüğünü söylemek olmalıdır. Nerede buldu, nasıl buldu, bulanın durumu nedir, çocuğa bakmaya ve terbiye etmeye ehil midir?
Hz. Ömer bu hususlarda gerekli bilgileri aldıktan sonra, çocuğu bulana teslim edip hukuki durumları esasa bağlar:
1) Nafaka devlete aittir.
2) Vela hakkı ona bakacak olana attir.
3) Buluntu çocuklar hürdür, köleleştirilemez, satılamaz. Hz. Ömer' in meseleye bir soruşturma sistemi vazetmeye çalıştığını, hadiseyi daha teferruatlı olarak aksettiren rivayetlerden de anlamaktayız. Zürkâni'nin kaydettiği bir veçhinde, çocuğu bulan kimsenin ankete verdiği cevap meyanında: "Zayi olmaya maruz bir çocuk bulmuştum. Almadığım takdirde, ziyan olmasından ve Allah'ın beni bundan sorumlu tutmasından korktum.." sözleri de yer alır.
2- İbnu Abdilberr, "Buluntu hür olduğu için, kimsenin onun üzerinde vela hakkı olmaması gerekir. Zira Aleyhissalâtu vesselâm "Vela hakkı azad edene aittir" buyurmuştur" der imam Malik de: "Buluntu hürdür" velası Müslümanlar üzerinedir. Onlar ona varis olurlar ve diyetini öderler" demiştir. el-Baci der ki: "Hadis sahihtir. Ancak lafzı te'vile açıktır. Bulan kimse onun terbiyesini ve işlerini yürütmeyi üzerine almayı istemiş olabilir. Zira çocuğu bulan, buna bir başkasından ehaktır. Eğer biri çocuğu elinden alacak olsa, bulana iade edilir. Yeter ki terbiyesini yapacak güçte olsun. Bu iki kişi eşit güçte veya durumda olsalar yine bulan, alma hakkında

[224] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/131.
[225] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/132-133.

önceliklidir. Ancak, bulanın yanında ziyana uğrayacağından korkulursa o zaman ikincisi almaya ehak olur. Fakat birincinin yanında çokça kalmış, zarar da görmemişse, yine haklılığını korumaya devam eder."
3- Arif, halkın ahvalini bilmekle vazifeli memurdur. Hin-i hacette, ilgili makamlara ve zatlara, insanlar hakkında bilgi verir. Hadiste, arif, kişinin yüzüne karşı senada bulunmaktadır. Aslında bu caiz değilse de "ihtiyaç halinde caiz olur" denmiştir.
Ayrıca, kişi hakkında tezkiye şehadetini burada tek kişi yapmıştır ve Hz. Ömer de bunu makbul addetmiştir. Ulema çoğunluk itibariyle bu hususta tek kişinin şehadetini yeterli görmüştür. Ancak Malikîler ve Şafiîler nezdinde müreccah olanı, şehadette olduğu gibi, tezkiye işinde de iki kişiyi şart koşmaktır. İmam Muhammed de bu görüştedir. Tahavi de bu görüşü benimsemiş ve hatta; "Rivayette, Hz. Ömer'in yanında ariften başka birinin bulunmadığı da sarih değildir" demiştir. [226]

OYUN VE EĞLENCE BÖLÜMÜ[227]

-5331 -1- عن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]رَأى رَسُولُ اللهِ # رَجُلً يَتْبَعُ حَمَامَةً يَلْعَبُ بِهَا. فقَالَ: شَيْطَانٌ يَتْبَعُ شَيْطَانَةً[. أخرجه أبو داود .

1. (5331)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir güvercinin peşine düşüp onunla eğlenen bir adam görmüştü. "Bir şeytan bir şeytaneyi takip ediyor!" buyurdular." [Ebu Davud, Edeb 65, (4940); İbnu Mace, Edeb 44, (3765).][228]

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), büyük adamın güvercinle eğlenmesini, boş, faidesiz ve malayani bulduğu için şeytana nisbet etmiştir; kendisine şeytan demiştir. Çünkü faidesiz bir meşguliyetle vakit geçirmektedir. Güvercine de şeytan demiştir. Zira adamı malayani bir meşguliyete çekmiştir, zikrullah, faydalı tefekkür ve müsmir bir iş gibi her çeşit faydalı amelden alıkoymuştur.
Nevevî der ki: "Yavru ve yumurta elde etmek veya yalnızlığa karşı ünsiyet bulmak veya mektup taşıtmak gibi maksadlarla güvercin beslemek caizdir. Hiçbir keraheti yoktur. Fakat uğur çıkarmak maksadıyla onunla meşguliyet ise, sahih görüşe göre mekruhtur. Buna bir de kumar ve benzeri haramlar inzimam ederse, o kimsenin şahidliği reddedilir."
İbnu Hacer gibi birkısım alimler, Enes'in küçük kardeşi Ebu Umayr' ın kuşla oynamış olmasına dair rivayetleri esas alarak, çocukların kuşla oynamasının caiz olduğuna hükmetmişlerdir; yeter ki eziyet etmesinler ve atış talimlerinde hedef olarak kullanmasınlar.[229]

-5332 -2- وعن ابن عبّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال:]نَهى رَسُولُ اللهِ # عَنِ التَّحْرِيشِ بَيْنَ الْبَهَائِمِ[. أخرجه أبو داود والترمذي.»التَّحْرِيشُ بينَ الْبَهَائِم« إغْرَاءُ بعضها ببعض .

2. (5332)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (dövüştürmek için) hayvanların arasını kızıştırmayı yasakladı." [Ebu Davud, Cihad 56, (2562); Tirmizî, Cihad 30, (1708, 1709).][230]

AÇIKLAMA:

Araplar deve, keçi, horoz gibi birkısım hayvanları kızıştırarak dövüştürürlerdi. Resulullah bu hareketi, hayvanlara sırf eğlence için elem vermek ve onları boş yere yormaktan başka bir şey sağlamadığı için yasaklamıştır. Bu gibi meşguliyetler, hayvanlara verilen eziyetten başka, insanların zamanlarını da boşa harcamaktır. Halbuki insan, pek yüce maksadlarla yeryüzüne gönderilmiştir. Onun boşa geçireceği zaman yoktur. Hayatının her anından hesap verecektir. Bu sebeple hesabını vermekte zorluk çekeceği meşguliyetleri Resulullah'ın tecviz etmesi, hoş karşılaması mümkün değildir.[231]

-5333 -3- وعنه رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ # َ تَتَّخِذُوا شَيْئاً فيهِ الرُّوحُ غَرضاً[. أخرجه مسلم والترمذي والنسائي.»الغَرضُ« الذي يقصد رميه بالسهام من قرطاس وغيره .

---

[226] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/133-134.
[227] İslam'da oyun ve eğlencenin yeri hakkında, daha önce muhtelif vesilelerle açıklama yaptığımız için (8) burada, tekraren umumi açıklama yapmayacak, sadece Teysiru'l-Vüsul'de yer alan hadislerin tercüme ve gerekli açıklamalarına yer vereceğiz.
Genişçe bir açıklama 11. ciltte gelmiştir. (s. 217-221).
[228] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/135.
[229] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/135-136.
[230] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/136.
[231] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/136.

3. (5333)- Yine İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kendisinde ruh olan hiçbir canlıyı (atışlarınıza) hedef ittihaz etmeyin." [Müslim, Sayd 58, (1957); Tirmizî, Sayd 1, (1475); Nesâî, Dahaya 41, (7, 238, 239).][232]

5334- 4- وعن عبدالله بن جعفر بن أبي طالبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال:]مَرَّ رَسُولُ اللهِ # عَلى نَاسٍ يَرْمُونَ كَبْشاً بِالنَّبْلِ، فَكَرِهَ ذلِكَ،
وَقالَ: َ تُمَثِّلُوا بِالْبَهَائِمِ[. أخرجه النسائي.»التَّمْثيلُ بالْحَيَوانِ« هو التشويه كالجدع ونحوه .

4. (5334)- Abdullah İbnu Cafer İbni Ebi Talib (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bir keçiyi hedef ittihaz ederek ok atmakta olan bir kalabalığa rastlamıştı. Bu halden hiç hoşlanmadı ve: "Hayvanlara eziyet vermeyin!" buyurdu." [Nesâî, Dahaya 42, (7, 239).][233]

5335- 5- وعن الشَّريد بن سُويدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: مَنْ قَتَلَ عُصْفُوراً عَبَثاً عَجَّ الى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. يَقُولُ: يَا رَبِّ إنَّ فُناً قَتَلَنِي عَبَثاً وَلَمْ يَقْتُلْنِي لِمَنْفَعَةٍ[. أخرجه النسائي.»العبثُ« اللعب .

5. (5335)- Şerid İbnu Süveyd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Kim bir kuşu boş yere sırf eğlence olsun diye öldürürse kıyamet günü, o kuş, sesini yükselterek Allah'a şöyle seslenir:
"Ey Rabbim! Falan beni boş yere öldürdü, bir menfaat için öldürmedi." [Nesâî, Dahaya 42, (7, 239).][234]

5336- 6- وعن جابرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]نَهى رَسُولُ اللهِ # أنْ يُقْتَلَ شَيْءٌ مِنَ الدَّوَابِّ صَبْراً[. أخرجه مسلم.»صَبر الْحيوان على القتلِ« إذ نصبه ليقتله وحبسه على القتل .

6. (5336)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) hayvanlardan herhangisi olursa olsun, "sabran" öldürülmesini yasakladı." [Müslim, Sayd 60, (1959).][235]

AÇIKLAMA:

Sabran öldürme, hayvanı kasd-ı mahsusla bir yere bağlayarak atışa hedef yaparak öldürmektir. Binaenaleyh, canlı hayvan atış talimlerinde hedef olarak kullanılamaz. Bu hayvana eziyet olduğu gibi, hayvan etinin ziyan olmasına da sebep olmaktadır. Zira bazı hadisler, bu çeşit hedef yapılarak öldürülen hayvanın etinin yenilmesini yasaklamıştır. Gerçi ölmezden önce kesildiği takdirde yenebileceğini söyleyen alim de olmuştur. Ancak yemek için hayvan kesmenin hususi adabı var, o adaba uymak esastır. Canlı hayvanı bağlayıp atışlara hedef yapmak, insandaki merhamet duygularını da zayıflatacağından çok yönlü mahzurları vardır. Resulullah âlemlere rahmet olduğu için, her çeşit merhametsizliğe yasak koymuştur.[236]

5337- 7- وعن بريدةٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: مَنْ لَعِبَ بِالنَّرْدَشِيرِ فَكَأَنَّمَا صَبَغَ يَدَهُ في دَمِ خِنْزِيرٍ[. أخرجه مسلم وأبو داود .

7. (5337)- Hz. Büreyde (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim tavla oyunu oynarsa elini domuz kanına bulamış gibi olur." [Müslim, Şi'r 10, (2260); Ebu Davud, Edeb 64, (4939).][237]

AÇIKLAMA:

Hadisin Ebu Davud'daki veçhinde "...elini domuzun etine ve kanına sokmuş gibidir" buyrulmuştur. Ulema bu teşbihten maksadın domuz etini yemekle bir kıyaslama yapmak olduğunu söyler. Yani "tavla zarını atmak, domuz eti yemek gibi haramdır" demek olmaktadır. Nitekim İmam Şafii ve cumhur bu hadise dayanarak tavlanın haram olduğuna hükmetmiştir. Satranç hakkında umumiyetle "haram değil" denmiştir. Hanefîler de bu görüşü benimser. Ancak mekruh olduğunda ihtilaf edilmez. İmam Malik ve Ahmed İbnu Hanbel satranca "haram" demiştir. Hatta Malik: "Satranç tavladan da beter ve hayır yapmaktan daha çok oyalayıcıdır" demiştir.[238]

---

[232] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/136.
[233] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/137.
[234] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/137.
[235] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/137.
[236] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/137-138.
[237] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/138.
[238] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/138.

-5338 -8- وعن عائشة رَضِيَ اللهُ عَنْها:]أَنَّهَا أرسلَتْ الى قَوْمٍ سِكَّانٍ في دَارِهَا عِنْدَهُمْ نَرْدٌ لَئِنْ لَمْ تُخْرِجُوهَا وَإِ أَخْرَجْتُكُمْ مِنْ دَارِي، وَأَنْكَرَتْ ذلِكَ عَلَيْهِمْ[. أخرجه مالك .

8. (5338)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin anlattığına göre: [Mahallesinde oturan bir ailede tavla bulunduğu haberi kendisine ulaşır. Bunun üzerine onlara:]
"Eğer tavlayı evinizden çıkarmazsanız ben sizi mahallemden çıkaracağım!" diye haber gönderir. Böylece onların tavla bulundurmalarını hoş karşılamadığını ifade eder." [Muvatta, Rü'ya 6, (2, 958).][239]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen dâr kelimesi, bazı kullanışlarda ev manasına gelir ise de, Arapların eski yerleşme sistemlerinde aynı akrabaların aynı avlu etrafında teşkil ettikleri, çoğu kere birbirine bitişik olarak inşa edilen meskenler topluluğuna denmektedir. Bugünkü manada mahalle kelimesini karşılamaz ise de, bu manada bir mesken grubunu ifade etmeye en yakın kelimemiz mahalle olduğu için böyle tercüme ettik.
2- Hadis, tavlaya "haram" diyen İmam Malik'in delillerinden biridir. "Hz. Aişe'nin tavrı, haram olduğundandır" denmiştir.[240]

*** MÜBAH OYUNLAR**

-5339 -1- عن عائشة رَضِيَ اللهُ عَنْها قالت:]كُنْتُ أَلْعَبُ بِالْبَنَاتِ عِنْدَ رَسُولِ اللهِ # وَكُنَّ يَأتِينَنِي صَوَاحِبِي فَيَنْقَمِعْنَ مِنْ رَسُولِ اللهِ #. وَكانَ يُسَرِّبُهُن إليّ فَيَلْعَبْنَ مَعِي[. أخرجه الشيخان وأبو داود.»إنْقِمَاعُ« استتار والتغيب.و»يُسَرِّبُهن«: أي يبعثهن ويرسلهن إلي .

1. (5339)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanında bebeklerle oynardım. Arkadaşlarım (da oynamak için) yanıma gelirlerdi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (eve gelince, utanarak) saklanırlardı. Ama Aleyhissalâtu vesselâm onları tekrar bana gönderirdi. Beraber oynamaya devam ederdik." [Buhârî, Edeb 81 Müslim, Fedailu's-Sahabe 81; (2440); Ebu Davud, Edeb 62, (4931, 4932).][241]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, kız çocuklarının bebeklerle oynamasının caiz olduğuna delil kılınmıştır. Her çeşit put yasağından, bebekler istisna edilmiştir. Cumhurun görüşü budur. Kızlar için bebek ve benzeri oyuncakların satın alınması "küçüklüklerinden itibaren onların ev işlerine ve çocuk bakımına alıştırılmaları için" tecviz edilmiştir. İslam uleması, oyuncakların terbiyevi yönüne, Batılı terbiyecilerden çok önce dikkat çekmiş olmaktadırlar. Ancak şunu da belirtelim: Cumhurun tecvizine rağmen bazı fakihler bu ruhsatın mensuh olduğunu, dolayısıyla bebek ittihazının caiz olmadığını söylemiştir.[242]

-5340 -2- وعن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]بَيْنَمَا الْحَبَشَ ُ يَلْعَبُونَ بِحِرَابِهِمْ عِنْدَ رَسُولِ اللهِ # اذْ دَخَلَ عُمَرُ بْنُ الخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْه فأَهْوَى بِيَدِهِ الى الْحَصْبَاءِ فَحَصَبَهُمْ بِهَا. فقَالَ #: دَعْهُمْ يَا عُمَرُ[. أخرجه الشيخان والنسائي .

2. (5340)- Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Habeşliler, harbeleriyle, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanında oynarken Ömer İbnu'l-Hattab (radıyallahu anh) içeri girdi. Hemen yere eğilip çakıl alarak onlara fırlattı. Aleyhissalâtu vesselâm: "Ey Ömer! Bırak onları (oynasınlar). Zira onlar Benî Erfide'dirler" buyurdu." [Buhârî, Cihad 79; Müslim, Iydeyn 22, (893); Nesâî, Iydeyn 35, (3, 196).][243]

AÇIKLAMA:

1- Benî Erfide, Habeşlilerin lakabı veya ecdadlarının adı olduğu söylenmiştir. Habeşli manasına cins isim olduğu da söylenmiştir.
2- Alimler bu hadisten harbe hazırlayıcı mahiyetteki kılınçkalkan oyunlarını oynamanın cevazını istidlal etmişlerdir.[244]

---

[239] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/138-139.
[240] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/139.
[241] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/139.
[242] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/139-140.
[243] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/140.
[244] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/140.

-5341 -3- وعن عائشة رَضِيَ اللهُ عَنْها قالت:]لَقَدْ رَأيْتُ رَسُولَ اللهِ # يَسْتُرُنِي بِرِدَائِهِ وَأنَا أنْظُرُ الى الْحَبَشَةِ يَلْعَبُونَ في الْمَسْجِدِ حَتّى أكُونَ أنَا الّتِي أسْأمُهُ فَاقْدِرُوا قَدْرَ الْجَارِيةِ الْحَدِيثَةِ السِّنِّ الْحَرِيصَةِ عَلى اللّهْوِ[. أخرجه الشيخان والنسائي .

3. (5341)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Ben mescidde oynayan Habeşlileri seyrederken Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın beni ridası ile örttüğünü hatırlıyorum. Bu hal ben seyretmekten usanıncaya kadar devam etti. Benim gibi, genç yaşında bir kızın eğlenceye ne kadar düşkün olacağını varın siz takdir edin." [Buhârî, Salat 69, Iydeyn 2, 3, 25, Cihad 81, Menakıb 15, Fezailu'l-Ashab 46, Nikah 82, 114; Müslim, Iydeyn 18, (892); Nesâî, Iydeyn 35, (3, 195).] [245]

-5342 -4- وللنّسائي في أخرى عنها قالت:]جَاءَتِ السُّودَانُ يَلْعَبُونَ بَيْنَ يَدَي رَسُولِ اللهِ # في يَوْمِ عِيدٍ، فَدَعَانِي # فَكُنْتُ أطَّلِعُ عَلَيْهِمْ مِنْ فَوْقِ عَاتِقِهِ حَتّى كُنْتُ أنَا الّتِي اِنْصَرَفْتُ[.

4. (5342)- Yine Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor, Nesâî'de gelen bir başka rivayetinde şöyle demiştir: "Bir bayram günü Sudanlılar, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına oynayarak geldiler. Aleyhissalâtu vesselâm beni çağırdı. Resulullah'ın omuzunun üstünden onları seyrediyordum. Kendi arzumla ayrılıncaya kadar bakmaya devam ettim. (Resulullah seyretmemi kesmedi.)" [Nesâî, Iydeyn 34, (3, 195).][246]

-5343 -5- وعن أنسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]لَمَّا قَدِمَ رَسُولُ اللهِ # اَلْمَدِينَةَ لَعِبَتِ الْحَبَشَةُ لِقُدُومِهِ بِحرَابِهِمْ فَرحاً بذلكَ[. أخرجه أبو داود .

5. (5343)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Medine'ye (hicretle) geldiği zaman, onun gelişinden sevinç izharı olarak, Habeşliler harbeleriyle oynadılar." [Ebu Davud, Edeb 59, (4923).] [247]

LANETLEME VE SÖVME BÖLÜMÜ

UMUMİ AÇIKLAMA

Daha önce mükerrer olarak lanet, sebb, şetm gibi kelimeler geçti ve her seferinde gerekli açıklamalar yapıldı. Bu kelimeler, lügat olarak mana farklılıkları taşırlarsa da örfî kullanışta müteradif gibidirler. Biri diğerinin yerine kullanılır. Dilimizde kötü söz söylemek şeklinde vasat bir ibare o kelimelerin karşılığı olabilir.

Müteakiben kaydedilecek ilk hadisten itibaren görüleceği üzere, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) kötü sözlü olmayı mü'minlik vasfıyla bağdaştırmıyor. Mü'minin hangi çeşidi olursa olsun, kötü sözü ağzına almamasını emrediyor. Hayatının her anından, her anında yaptığı her fiilinden hesap vereceği bildirilen insanın ahirette hesabını zor vereceği amellerden olduğu için midir, kalplerde ve ruhlarda açtığı yaranın, kılıncınkinden, kurşununkinden daha derin olmasından mıdır, her ne ise "Allah'a ve ahirete inanan kimsenin hayır konuşması veya sükut etmesi" tavsiye edilmiştir hadislerde.

[245] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/140.
[246] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/141.
[247] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/141.

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), sadece insanlara karşı kötü sözlü olmayı yasaklamaz, hayvanlara ve eşyaya da kötü söz söylenmemesini, lanet edilmemesini emreder.[248]

5344- 1- عن ابن مسعودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ # لَيْسَ الْمُؤْمِنُ بِطَعَّانٍ، وَ لَعّانٍ، وَ فَاحِشٍ، وَ بَذِيءٍ[. أخرجه الترمذي.»الطَّعَّانُ« الذي يطعن في أعراض الناس ويقع فيها، ومنه الطعن في النسب، وهو القدح فيه.و»البَذَاءُ« الفحش في القول.

1. (5344)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Mü"min ne ta'n edici, ne lanet edici, ne kaba ve çirkin sözlü, ne de hayasızdır." [Tirmizî, Birr 48, (1978).][249]

AÇIKLAMA:

1- Şarihler, mü'mine yakıştırılamayan bu vasıflara yer veren insanın tekfir edilmeyeceğini belirtirler. Bu maksatla mü'min kelimesini "kâmil mü'min" diye kayıtlarlar. Şu halde kötü söz sarfetme alışkanlığı olan insan imanını kaybetmez ise de imandaki kemali kaybeder. Mü'min kişinin, şahsî planda hadisi mutlak ifadesiyle anlayıp "ağzımdan çıkan kötü söz imanımı tehlikeye atıyor" diyerek kötü söz sarfetmekten kaçınması gerekir. Kulluk ve Fahr-ı Kâinat'a ümmetlik edebi bunu gerektirir. Fakat kötü söz sarfeden kimseleri tekfire yeltenmemek gerektiği de bilinmelidir.
2- Hadiste geçen kelimelerin hepsini kötü söz olarak anlamamız mümkün ise de, aralarında mana farklılıkları da var. Şöyle ki:
* Ta'n etmek: Ayıplamak, şerefini düşürmek, izzet-i nefsini kırıcı kusur izafe etmek demektir.
* Lanet etmek: "Allah'ın lanetine uğra", "lanet olsun", "mel'un" gibi tabirleri kullanmaktır. Allah'ın rahmetinden uzak olasın manasına gelir.
* Fahiş söz; kaba ve çirkin olan, kabalığı pek açık, söylenmesi çirkin olan sözdür, fuhşa müteallik müstehcen söz manasına da anlaşılabilir.
* Beziy; hayasız demektir. Zaten gerçek bir hayaya sahip olan insanın ağzından, önce vasfedilen kelamlar çıkmaz. en-Nihaye'nin açıklamasına göre beziy, lisanında fuhşiyat olan yani ağzı bozuk dediğimiz kimseye denmektedir.[250]

5345- 2- وعن أبي الدَّرْدَاءِ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: َ يَكُونُ اللَّعَانُونَ شُفَعَاء وَ شُهَدَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ[. أخرجه مسلم وأبو داود .

2. (5345)- Ebu'd-Derda (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Laneti çok yapanlar kıyamet günü şefaatçi olamazlar, şehid de olamazlar." [Müslim, Birr 85, (2598); Ebu Davud, Edeb 53, (4907).] [251]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste, kıyamet günü mü'minler muhtaç olanlara şefaatte bulunurlarken, dilinden laneti düşürmeyen kimselerin bu şerefe eremeyecekleri, dolayısıyla yakınlarına şefaat edemeyecekleri belirtilmektedir.

Lanetçi mü'minin şehid olamaması Nevevî tarafından üç ayrı manada izah edilmiştir:

1) En doğru ve en meşhur olanına göre: "Kıyamet günü diğer ümmetler üzerinde, peygamberlerin kendilerine Allah'ın risaletini tebliğ ettiklerine dair şehadette bulunamaz.

[248] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/142.
[249] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/143.
[250] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/143.
[251] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/143.

2) Dünyada şahidlik yapamazlar. Yani fısıkları sebebiyle dünyada şahid olamazlar, şehadetleri kabul edilmez. Zira fasığın şehadeti merduddur.
3) Şehidlik nimetini tadamazlar. Yani Allah yolunda ölemezler.
"Şu da var ki, ayet ve hadislerde Allah'ın, Resulü'nün ve meleklerin lanetine müstehak oldukları belirtilenler var. Onlara lanet etmek bu yasağa girmez; zalimlere, Yahudi ve Hıristiyanlara, içkicilere, faiz yiyenlere... lanet gibi.[252]

-5346 -3- وعن سَمُرَةِ بنُ جُنْدُبِ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: َ تَ َعَنُوا بِلَعْنَةِ اللهِ وَ َ بِغَضَبِ اللهِ وَ َ بِالنَّارِ[. أخرجه أبو داود والترمذي .

3. (5346)- Semüre İbnu Cündüb (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Birbirinize, Allah'ın laneti, Allah'ın gadabı ve cehennem temennisiyle bedduada bulunmayın." [Ebu Davud, Edeb 53, (4906); Tirmizî, Birr 48, (1977).][253]

-5347 -4- وعن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]قِيلَ يَا رَسُولَ اللهِ! اُدْعُ اللهَ عَلى الْمُشْرِكِينَ وَالْعَنْهُمْ. فقَالَ: إنِّي إنَّمَا بُعِثْتُ رَحْمَةً وَ َلَمْ أُبْعَثْ لَعّاناً[. أخرجه مسلم .

4. (5347)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a: "Ey Allah'ın Resulü! Müşriklere beddua et, onları lanetle!" denilmişti. Şu cevabı verdi:
"Ben rahmet olarak gönderildim, lanetleyici olarak değil!" [Müslim, Birr 87, (2597)][254]

AÇIKLAMA:

Dinimiz mü'minleri birbirlerine kardeş kılmıştır. Ayette "Müminler birbirlerinin kardeşleridir" (Hucurat 10) buyrulmuştur. Dili, rengi, içtimâî seviyesi, maddî durumu ne olursa olsun birbirlerinin kardeşi olan mü'minler bir bedenin azaları mesabesindedirler ve dayanışma içinde olmaları gerekir. Birbirlerine dua edecekler, rahmet okuyacaklar "Ey Rabbimiz, beni, annemi, babamı ve mü'minleri hesap günü mağfiret buyur" (İbrahim 41) diyeceklerdir. Şu halde birbirine karşı ahlakı bu olması gereken mü'min, mü'min kardeşine nasıl bedduacı olur, lanetçi olur? Mü'min kardeşe lanet, kişinin imanıyla, ahlakıyla ters düşmesi, tezad içinde kalması Allah'a ve Resulü'ne karşı gelmesi demektir. Hele âlemlere rahmet olarak gelen peygamberin lanetçi olması hiç düşünülemez. Bu sebeple Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), beddua etmesi talebini reddederek, "Ben rahmet olarak gönderildim, lanetçi değil" demiştir. Bu hususta da örneğimiz olan Efendimiz'in yolunda giderek, bilhassa mü'minlere karşı merhametkâr, sabırlı, bağışlayıcı, hayırhah, hayır dualar edici olmamız gerekir.[255]

-5348 -5- وعن أبي ذرٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: َ يَرْمِي رَجُلٌ رَجُ ً بِالْفِسْقِ أو الْكُفْرِ إَّ رُدَّتْ عَلَيْهِ إنْ لَمْ يَكُنْ صَاحِبُهُ كَذلِكَ[. أخرجه البخاري .

5. (5348)- Hz. Ebu Zerr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Bir kimse diğer bir kimseyi fıskla veya küfürle itham etmesin. Aksi takdirde, itham edilen arkadaşında bunlar yoksa, kelime kendine dönderilir." [Buhârî, Edeb 44).][256]

AÇIKLAMA:

Mü'mini, diğer mü'min kardeşine karşı tekfir edici veya tefsik edici olmaktan men etmede en müessir hadislerden biri bu hadis olmalıdır. Eğer "fasık" veya "kâfir" denen kimse fasık veya kâfir değilse, o kelime bunu söyleyen üzerine dönüyor. Kendisi fasık veya kâfir oluyor. Bir mü'mine fasık veya kâfir demenin ne manaya geldiğini bilen ve anlayan bir kimsenin bu meselede dikkatli olması gerekir.
Bu pek tehditkâr hadis, Buhârî hadisidir yani sahih hadistir ve muhtelif vecihlerde gelmiştir. Her bir veçhi aynı manayı te'yid eder. Yine Buhârî'de gelen hadislerde "mü'mine lanet onu katletmek" "mü'mini tekfir onu katletmek", "mü'mine sövmek fısk" olarak ifade edilmiştir.
Bu hadislerde herhangi bir mübalağa olmadığını anlamak için şöyle bakabiliriz: Fısk, bir haramın alenen işlenmesidir. Lügat olarak da haddi aşmak, yasağı dinlememek manasına gelir. Namazı kılmamak, içki içmemek gibi. Şu halde bu yasakları yapan fasıktır. Dinimizin diğer bir yasağı yalan söylememek, mü'min kardeşine lanet

[252] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/144.
[253] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/144.
[254] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/144-145.
[255] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/145.
[256] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/145.

etmemek, rahmet, mağfiret duasında bulunmaktır. Şu halde bu emre uymayanın fasık olacağı açıktır. Eğer fasık dediği kardeşi fasık değilse yalan söylemiş, iftira etmiş olmaktadır. Böylece fıska düşmektedir.
Küfür ithamı, daha büyük bir cinayettir. Dinimizin temel kaidelerinden biri "Ceza amel cinsindendir" şeklindedir. Öyleyse mü'min kardeşini tekfir etmekle işlenen cinayetin cezası, işlenen cinayet cinsinden olacaktır: Küfre düşmek.. El-ıyazu billah.
Bilhassa günümüzde, cehalet ve siyasî mülahazaların yönlendirdiği bazı şahısların ortaya attığı sloganların tesiriyle, ayet ve hadislerin pek kaba saba te'villeriyle mü'minleri tekfir meselesinde çok dikkat etmek gerekecektir. Hatta şahsî müşahedemiz, şahsî ilmimiz, kendini mü'min addeden bir kimse hakkında "küfrüne hükmetmemizi gerektirse bile te'vil edip bundan kaçınmak daha selametli bir yoldur." Bir kâfire bile "ey kâfir!" diye hitap etmeyiz. Sözgelimi alışveriş yaptığımız kimse veya komşumuz bir Yahudi ve Hıristiyan olabilir. Hatta dinimiz Hıristiyan bir kadınla evlenme müsaadesi verdiğine göre zevcemiz Hıristiyan olabilir. Biz bunlara hitap ederken: "Ey kâfir!" diye hitap etmeyiz. Böyle hitapta bulunmayı dinimiz emir de etmiyor. Böyle bir hitap mürüvvete, sıla-i rahme aykırı olduğu için bunu din ne tecviz eder ne de hoş karşılar. Öyleyse "nazarımızda" küfre düşen bir insanı tekfir etmek, kâfir olarak teşhir etmek dinî bir emir değildir. Kaldı ki, onun hakkındaki hükmümüzde isabet ettik mi? Kalbini yarmadığımıza, içine girmediğimize göre yanılma payımız da vardır. Öyleyse bu ihtimali düşünüp, tekfir etmek gerekir diye dinî bir emrin yokluğunu düşünüp, tekfir etmenin müeyyidesinin ağırlığını düşünüp, mü'mini tekfirden kaçınmak en selametli yoldur. Tekfir etmemekle hiçbir kayıp yok, ama tekfirde büyük risk var.
İbnu'l-Esir, en-Nihaye'de "Kim kardeşine "ey kâfir" derse, bu söz, ikisinden birine rücu eder, (itham edilen kâfir değilse itham eden kâfir olur)" hadisiyle ilgili şu açıklamayı yapar: "Hüküm böyledir. Çünkü ithamı yapan onun hakkında ya doğru söyledi ya da yalan. Eğer doğru söyledi ise, öbürü kâfirdir. Eğer yalan söyledi ise itham, Müslüman kardeşine olan tekfiri sebebiyle kendi üzerine döner. Küfür iki sınıftır:
* Biri, imanın aslını inkardır. İşte bu imanın zıddıdır.
* Diğeri, İslam'ın teferruatından birini inkardır. Bunu yapan, bu davranışı ile imanın aslından çıkmış olmaz.
Bir kısım alimler şöyle söylediler: "Küfür dört çeşittir:
1) Küfr-i inkârî: Bu, Allah'ı hiç tanımamak, varlığını itiraf ve kabul etmemekle hasıl olur.
2) Küfr-i cuhudî: Bu, Allah'ı bildiği halde inkardır; tıpkı İblis'in küfrü gibi; kalben Allah'ı bildiği halde diliyle ikrar etmez.
3) Küfr-i inadî: Kalbiyle itiraf ettiği, diliyle de itiraf ve ikrarda bulunduğu halde, hased ve tuğyan sebebiyle imanın gereğini din olarak benimsemez. Ebu Cehl'in küfrü bu nev'e girer.
4) Küfr-i nifakî: Diliyle ikrar ettiği halde kalbiyle inanmayan insanın küfrüdür.
Herevî der ki: "el-Ezheri'ye "Kur'an mahluktur" diyen kimse hakkında sorulmuş, buna kâfir denilebilir mi denmişti.
"Söylediği şey küfürdür!" diye cevap verdi. Sual kendisine üç kere tekrar edildi. Her seferinde aynı cevapta bulundu. Sonuncu cevabına şunu ekledi:
"Bazan Müslümanın ağzından küfür çıkar.
"İbnu'l-Esir, bu meselede başka tekfir ve te'vil örnekleri de verir:
* "Buna İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'ın bir ayetle ilgili cevabı da örnek verilebilir: Kendisine "Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyenler işte bunlar kâfirlerdir" (Maide 44) ayetinden sorulmuştu. Şu cevabı verdi: "Onlar kâfirlerdir, fakat Allah'ı ve ahiret gününü inkar edenler gibi değillerdir."
* Yine İbnu Abbas bir başka hadiste şöyle demiştir: "Evs ve Hazreç kabileleri, cahiliye devrindeki kusurlarını sayıp dökerek birbirlerini ayıpladılar. Bu, onları birbirlerine kılıç çekip saldırmaya sevketti. Bunun üzerine Allah Teala hazretleri şu ayeti inzal buyurdu: "Size Allah'ın ayetleri okunmakta olduğu ve aranızda Allah'ın Resulü de bulunduğu halde nasıl olur da küfredersiniz?" (Al-i İmran 101). Buradaki "küfür"le Allah'ı inkarı kastedilmez. Buradaki küfür, aralarındaki ülfet ve sevgi nimetine olan nankörlük, onun inkarıdır.
* İbnu Mes'ud'un bir hadisinde şöyle denir: "Bir kimse bir başkasına: "Sen bana düşmansın" dese, bunlardan biri İslam'ı inkar etmiştir." Burada inkar (küfür) ile, nimetin inkarını kasdetmiştir. Çünkü Allah kalplerini kaynaştırmış, O'nun nimetiyle kardeşler olmuşlardır. İşte bu nimeti itiraf etmeyen onu inkar etmiş olur. (Bu inkar da Allah'ı ve ahireti inkar değildir, nimete nankörlüktür.)
* Bir başka hadiste "İntikamından korkarak yılan öldürmeyi terkeden küfretmiştir." Yani nimete nankörlük etmiştir.
* Bir başka hadiste "Hayız halinde kadına temas eden küfretmiştir" hadisi de bunun gibi.
* Yıldızla ilgili hadis de böyle: "Allah yağmur yağdırır da, bir kısım insanlar bu sebeple kâfir olarak sabahlarlar ve şöyle derler: "Falan falan yıldız sebebiyle yağmura kavuştuk." Yani, bu meselede kâfirler yağmuru Allah'a değil, yıldıza nisbet etmiş oluyorlar.
* Şu hadis de buna örnektir: "[Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Cehennem bana arzedildi] ehlinin çoğunu, küfürleri sebebiyle kadınlar gördüm" buyurmuştu. "(Ey Allah'ın Resulü) dediler. Allah'ı mı inkar ediyorlar?" diye sordular. "Hayır dedi. Fakat iyiliği inkar ediyorlar, kocalarının iyiliğini inkar ediyorlar."
* Şu hadis de bu gruba girer: "Müslümana sövmek fısk, öldürülmesi küfürdür."
* "Babasından yüz çeviren, küfretmiştir" hadisi de böyle.

* "Atıcılığı terkeden, bir nimete küfretmiştir" hadisi de böyle.
Bu çeşide giren hadis çoktur."
İbnu'l-Esir, küfür kelimesinin hadislerde değişik kullanılışlarına başka örnekler vererek açıklamasına devam eder. [257]

KÜFRÜN TEKFİR EDENE DÖNMESİ MESELESİ

Bu mesele, Müslümanların birliğe en ziyade muhtaç oldukları zamanımızda, iyi anlaşılması, söz ve tavırlarımızı ona göre ıslah etmemiz gereken bir meseledir. Ehemmiyetine binaen Buhârî şarihi İbnu Hacer'in hadisle ilgili kaydettiği açıklamalardan bazı özetlemeler kaydedeceğiz:

"Hadis, bir kimsenin: "Sen fasıksın" veya "sen kâfirsin" dediği takdirde bu ithamı yiyen kimsenin fasık veya kâfir olmaması halinde, söyleyen kimsenin bu mezkur vasfa müstehak olduğunu ifade eder. Ama, müttehem kişi dediği gibi ise, bu itham kendine dönmez. Ancak şunu da ilave edelim ki, bu ithamı yapan kimse, sözü hedefi bulduğu için kâfir veya fasık olmaz ise de, yine de ona sarfettiği "sen fasıksın" sözünün sureti sebebiyle günahkâr olmaktan uzak kalmaz.

Öyleyse bu ifade tarzı üzerinde durmak gerekmektedir. Şöyle ki: "Eğer bu sözüyle, ona nasihat etmek veya onun halini beyanla başkasının ibret almasını kasdetti ise, bu sözü sarfetmesi câiz olur. Fakat bu sözüyle onu kınamayı ve bu kınayıcı vasıfla teşhir etmeyi ve ona eza vermeyi kasdetti ise bu tabiri kullanması câiz değildir. Çünkü mü'min, muhatabının kusurunu örtmek ve ona gerçeği öğretmek, güzeli va'z u nasihat etmekle memurdur. Bunu da imkân nisbetinde rıfkla, tatlılıkla, yumuşaklıkla yapmalıdır. Bu vazifesini, şiddetle, kabalıkla yapması câiz değildir. Çünkü sertlik, onun fıskında iyice taassub ve ısrarına sebep olabilir. Nitekim birçok insanın tabiatında bu aksilik vardır. Hususen hayrı emreden kimse, makam itibariyle, emredilen kimsenin altında ise.

Müslim'in rivayetinde ibare şöyle gelmiştir: "Kim bir kimseye kâfir diyerek çağırırsa veya "Allah'ın düşmanı" dediği halde o kimse böyle değilse bu sözü kendi üzerine döner."

[257] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/145-148.

Nevevî der ki: "Hadiste geçen "geri dönme" meselesinde ihtilaf edilmiştir.

* Bazıları: "Eğer, bu (tekfiri) helal gören biriyse, küfür üzerine döner" demiştir. Ancak hadisin siyakından bakarsak bu, uzak bir ihtimaldir.
* Bazıları: "Bu Hâricîlere hamledilir. Çünkü onlar mü'minleri tekfir ediyorlar" demiştir. Kadı İyâz, İmam-ı Mâlik'in böyle söylediğini nakleder. Bu da zayıf bir yorumdur. Çünkü ulemânın ekserisinin görüşüne göre, Hâricîler, bid'aları sebebiyle tekfir edilemezler. Buna göre, İmam-ı Mâlik'in sözünün muteber bir yönü var: Onlardan (Hâricîlerden) birkısmı, sahabeden Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın cennetlik olduklarına ve mü'min olduklarına şehadet ettiği kimseleri bile tekfir etmektedirler. Böylece onların tekfiri, Resûlullah'ın şehadetini tekzib manasına gelmekte, bu iş, onlardan te'vili yapılabilen basit bir tekfir etme fiilinin sâdır olmasından başka bir mahiyet kazanmaktadır.
Gerçek şu ki, sadedinde olduğumuz hadis, Müslümanı, Müslüman kardeşine bu sözü sarfetmekten zecretmek maksadıyla beyan edilmiştir ve bu da henüz ortada Hâricîler ve diğer fırkalar mevcut değilken söylenmiştir.
* Bazı âlimler: "Hadisin manası, kişinin arkadaşına izafe ettiği "eksiklik" ve "tekfir etme günahı" üzerine döner demektir" şeklinde yorumlamıştır. Bu yorum yabana atılmaz bir açıklamadır.

* Bazı âlimler: "Bu söz onu küfre götüreceğinden korkulur. Nitekim, günah küfrü hedefler, günahı devam ettiren ve günahta ısrar edenin kötü bir âkibete uğramasından korkulur" demiştir.

Bütün bu söylenenlerin ercah (en makbul) olanı şudur: "Müslüman olduğu bilinen biri hakkında böyle bir söz (tekfir) sarfeden kimse, itham ettiği kimse hakkındaki kâfir olduğuna dair zu'munu te'yid edecek bir şüphe (bir delil) getiremezse, o kimse ileride açıklayacağımız üzere kâfir olur. Hadisin manası ise: "tekfiri üzerine döner" demektir, küfrü değil. Sanki o, kendi emsalini tekfir ettiği ve İslâm dininin bâtıl olduğuna inanan kâfirden başka kimsenin tekfir etmeyeceği kimseyi tekfir ettiği için, kendisini tekfir etmiş olmaktadır. Bu hususu, hadisin bir tarikinde gelmiş olan "küfür ikisinden birine vâcib olmuştur" ibaresi te'yid eder.
Kurtubî der ki: "Şer'î lisanda her nerede küfür vaki oldu ise, bu, İslâm dininde şer'an zarurî olan malum bir şeyin inkârıdır. Nitekim, şeriatta küfür, ni'metlerin inkârı, mü'minin şükrünü terk ve O'nun hakkını yerine getirme işini ihmal manalarında gelmiştir.
Elhasıl, tekfir edilen kişi, gerçekten şer'an küfür addedilen bir inanç sebebiyle kâfir ise, tekfir eden doğru söylemiş olur, küfür ithamı onunla birlikte gider. Eğer kâfir değilse, bu sözün cinayeti ve günahı söyleyen üzerine döner."
Tekfirin mükeffir üzerine dönmesi meselesinde bu açıklamayı en doğru te'vîl olarak tavsif eden İbnu Hacer, mevzuyla ilgili Ebu Dâvud'un Ebu'd-Derdâ'dan kaydettiği bir hadisle açıklamasını tamamlar: "Kul herhangi bir şeyi lânetleyince, lânet semaya çıkar, ama önünde sema kapılarını kapanmış bularak geri döner, arza iner. Sağa sola gider, gidecek bir yer bulamazsa lânet edilene uğrar. O buna ehilse mesele yok, değilse, lâneti yapana döner."
Bu açıklamalar bize, Aleyhissalâtu vesselâm'ın "Allah ve ahirete inanan ya hayır konuşsun ya sükût etsin" irşadının bilhassa mü'mini tekfir veya tefsik etme meselesindeki ehemmiyetini bir kere daha ortaya koymaktadır.[258]

-5349- 6- وعن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: اَلْمُسْتَبَّانِ مَا قَاَا، فَعَلَى البَادِئِ مِنهُمَا حَتَّى يَعْتَدِى الْمَظْلُومُ[. أخرجه مسلم وأبو داود والترمذي .

6. (5349)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sövüşen iki kişinin söyledikleri(nin vebali), mazlum olan tecavüzde bulunmadıkça başlayana aittir." [Müslim, Birr 68, (2587); Ebu Dâvud, Edeb 47, (4894); Tirmizî, Birr 51, (1982).][259]

[258] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/149-151.
[259] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/151.

AÇIKLAMA:

1- Hadis, birbirlerine söven iki kişi ile ilgilidir. Böyle bir durumda sorumluluk, ilk defa söverek karşı tarafı da sövmeye zorlayan kimseye aittir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu ölçüsü, hâdisenin çıkmasını imanlı vicdanlarda oldukça önler ve frenler. Çünkü, sorumluluktan korkan kişi ilk başlatan olmaktan kaçınır.
Hadiste geçen "mazlumun tecâvüzde bulunması"ından murad, kendisine sövülen kimsenin sövene daha fazla, daha şiddetle sövme suretiyle mukabelede bulunmasıdır. Dinimiz, bize yapılan kötülüğe misliyle mukabelede bulunmayı tecvîz eder. Affetmenin daha iyi olacağını da hatırlatarak bu cevazı verir ise de, bize yapılandan fazlasını yapmayı uygun bulmaz. Şu halde hadiste, yapılan miktarda kalmak şartıyla sövene söverek cevap vermek câiz olmaktadır. Bu cevazı ifade eden ayet de mevcuttur. "Ceza vereceksiniz, uğradığınız muamelenin misliyle ceza verin. Eğer sabrederseniz, bu sabır, sahipleri için daha da hayırlıdır" (Nahl 126).
2- Hadiste dikkat edilirse, her iki taraf için de vebalden bahsedilmektedir. Başlayanın vebali açıktır. Öbürünün vebali, ilk başlayanı sövmeye sevkeden davranışıdır. Şu halde belli bir ölçüde ikisi de vebal taşımaktadır. Ancak mazlum taraf ölçüyü korursa, her iki vebal de başlayana gidiyor.[260]

-5350 -7- وعنه رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: قَالَ اللهُ تعالى: يُؤْذِينِى اِبْنُ آدَمَ، يَسُبُّ الدَّهْرَ، وَأنَا الدَّهْرُ. بِيَدِى ا‘مْرُ أُقَلِّبُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارِ[. أخرجه الثثة وأبو داود.وقوله: »وَأنَا الدَّهْرُ« كانَ من عادة العرب ذم الدهر عند حدوث النوازل والنوائب اعتقاداً منهم أن الدهر: الزمان فاعل ذلك. فقال الله تعالى: أنا الدهر: أي أنا الذي احل بهم ذلك، الدهر الذي يزعمونه، والله أعلم .

7. (5350)- Yine Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allah Teâla hazretleri şöyle dedi: "Ademoğlu, dehre söverek beni üzüyor. Halbuki ben dehrim. Emir benim elimde. Gece ve gündüzü ben çeviririm." [Buharî, Edeb 101, Tefsîr, Câsiye 1, Tevhîd 35, Müslîm, Elfâz 2, (2246); Muvatta, Kelâm 3, (2, 984); Ebu Dâvud, Edeb 181, (5274).][261]

AÇIKLAMA:

1- Hadis muhtelif şekillerde rivayet edilmiştir.
2- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadisleriyle dehre sebbetmeyi yasaklamaktadır. Dehr mutlak zaman manasına gelir. en-Nihaye'de "Dehr: Uzun zaman ve dünya hayatı için isimdir" diye açıklanır. Kur'ân-ı Kerîm'den de anlaşılacağı üzere, cahiliye Arapları, hoşlarına gitmeyen hadiselerle karşılaştıkları zaman, dehri zemmedip, ona hakaretler savururlar, başlarına gelen musibeti ondan bilirlerdi. (Meâlen): "Dediler ki: "Ancak bir dünya hayatımız vardır. Burada ölür, burada yaşarız. Bizi helak eden de dehrdir." Bu söylediklerine dâir hiçbir bilgileri yoktur. Sadece bir zanna kapılmış gidiyorlar" (Câsiye 24).
Hayır ve şer her şeyi yaratan, takdir eden Allah'tır. Bu sebeple hoşumuza gitmeyen şeyleri dehrden bilmek, bir nevî şirktir, tevhid inancını rencide eder. Bu sebeple Aleyhissalâtu vesselâm'ın diliyle, insanların dehr kelimesiyle kasdettikleri mananın Allah'a raci olduğu bildirilmiştir. Rab Teâlâ'nın "Ben dehrim, geceyi de gündüzü de ben çeviririm" veya bazı rivayetlerde geldiği üzere "Ben dehrim, günler ve geceler benimdir. Onları yeniler ve eskitirim. Krallardan sonra yeni krallar getiririm" veya "Ben dehrim, geceyi ve gündüzü de ben gönderirim, diledim mi onları tutarım da" denmesi, hoşumuza gitmeyen hadiseler sebebiyle zamana sebbedilmesinin mü'minin edebine uymadığını, o çeşit inançların yanlış olduğunu ifade eder. Alimler: "Kim herhangi bir fiili gerçekten dehre nisbet ederse küfre düşer" diye hükmetmiştir. Ancak, bu çeşit ifade, gerçek bir itikada mukarin olmaksızın dilden çıkacak olsa, küfre nisbet edilmez. Her hal u kârda bu nevî sözler kâfirlerin sözüne benzediği ve İslâm'ın tevhid inancına uygun gelmediği için mekruhtur, kaçınılması gerekir. Dilimizde, dehr kelimesi yerine felek kelimesi vardır. Bazan şans, tâlih kelimeleri bu manalarda kullanılır. "Felek ne verdi ki, neyimi alacak?" sözüne yaygınca yer verilir. Ne kadar mahzurlu olduğu izah gerektirmeyen bir husustur.
3- Kadı İyaz, bazı tahkiksiz ve bilgisiz kişilerin dehr kelimesini Allah'ın isimlerinden biri zannettiklerini belirtir ve "Bu yanlıştır, dehr dünya zamanının müddetidir" der.
4- Kurtubî, "Allah'ı üzme" tabirini, insanlardan hiçbir eziyetin Allah'a ulaşmayacağı gerçeğinden hareketle şöyle açıklar: "Bunun manası şudur: "İnsanlar bazan bana, üzülen kimseleri üzen tâbirlerle hitap eder. Halbuki Allah, kendisine eziyet ulaşmasından münezzehtir. Bundan murat, kimden böyle bir ifade sadır olmuş ise kendini Allah'ın gadabına maruz kılar demektir."
5- "Ben dehrim" sözünü Hattâbî şöyle anlar: "Dehrin sahibi benim. Dehre nisbet edilen işleri çeviren de benim. Öyleyse kim hoşlanmadığı işlerin fâili bilerek dehre söverse, bu sövme, o işlerin gerçek faili olan Rabbine döner. Dehr ise, vukûa gelen işlerin zarfıdır."[262]

---

[260] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/151.
[261] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/152.
[262] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/152-153.

-5351 -8- وعن ابن عبّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهما:]أنَّ رَجُلً نَازَعَتْهُ الرِّيحُ رِدَاءَهُ فَلَعَنَهَا فقَالَ رَسُولُ اللهِ #: َ تَلْعَنْهَا فإنّهَا مَأمُورَةٌ مُسَخَّرةٌ، وإنَّهُ مَنْ لَعَنَ شَيْئاً لَيْسَ لَهُ بِأهْلٍ رَجَعَتِ اللَّعْنَةُ عَلَيْهِ[. أخرجه أبو داود والترمذي .

8.(5351)- İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ anlatıyor: "Bir kişinin ridasını rüzgâr savurmuştu, tutup rüzgâra lanet etti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) müdahele buyurdu:
"Sakın rüzgâra lanette bulunmayın. O memurdur, (Allah'ın emriyle) iş görmektedir. Şunu bilin ki, kim bir şeye haksızlıkla lanet ederse, lanet kendisine döner." [Ebu Dâvud, Edeb 53, (4908); Tirmizî, Birr 48, (1979).] [263]

-5352 -9- وعن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: إنَّ هذِهِ الرِّيحَ مِنْ رَوْحِ اللهِ، تَأتِي بِالرَّحْمَةِ وَتأتِي بِالْعَذَابِ! فإذَا رَأيْتُمُوهَا فَ َ تَسُبُّوهَا. وَاسْألُوا اللهَ خَيْرَهَا، واسْتَعِيذُوا بِاللهِ مِنْ شَرِّهَا[. أخرجه أبو داود .

9. (5352)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Bu rüzgâr, Allah'ın rahmetindendir. Rahmeti de, azabı da getirir. Onu görünce, sakın ona sövmeyin. Allah'tan rüzgârın hayr (getirmes)ini dileyin, şer (getirmes)inden Allah'a sığının." [Ebu Dâvud, Edeb 113, (5097).][264]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadislerinde her gün esip duran rüzgâra dikkatlerimizi çekmekte, onların rastgele, tesadüfen esmeyip, Allah'ın irade ve emriyle, çok ciddî gayeler için estirildiğini belirtmektedir. Bazan rahmet için eser, bazan azab için eser. Kirlenen havayı temizlemesi, baharda bitki telkihini yapması, rahmet dolu bulutları sürüklemesi, herkesin idrak ettiği rahmetlerdendir. Ne var ki, onun esişi bazan da azab getirir: Çatıları uçurur, ekinlere, ağaçlara hasar verir. Bu da tesadüf değil, İlahî bir tecellidir. Kur'ân-ı Kerim, bir kısım azgın milletlerin rüzgârla helak edildiğini haber verir.[265]

-5353 -10- وعن عائشة رَضِيَ اللهُ عَنْها قالت:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: َ تسُبُّوا ا‘مْوَاتَ فإنَّهُمْ قَدْ أفْضَوْا الى مَا قَدّمُوا[. أخرجه البخاري وأبو داود والنسائي .

10. (5353)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ölülere sövmeyin. Çünkü onlar (sağken hayırdan ve şerden) gönderdiklerine kavuştular." [Buharî, Cenâiz 97, Rikâk 42; Ebu Dâvud, Edeb 50, (4899); Nesâî, Cenâiz 51, 52, (4, 52, 53).][266]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis kâfir, fâsık, mü'min ayrım yapmaksızın, mutlak bir şekilde ölülere sövmeyi yasaklamaktadır. Âlimler, hadisi başka rivayetler muvâcehesinde de değerlendirince, fâsık ve kâfirlerin ölülerine, sağların ibret alması melhuz ise sebbetmenin câiz olacağını söylemişlerdir.
2- Burada sebbetme'yi kötü yönleriyle anma olarak anlamak daha uygundur. Gerçi sebbetmek, sövmek, hakâret etmek şeklinde anlamaya da muvafıktır.
3- Kâfir ve fâsık ölüler hakkındaki sebbetme ruhsatını âlimler, Ashâbın, geçen bir cenaze hakkında menfi konuşması üzerine Resûlullah'ın: "(Sizin şehadetiniz sebebiyle ona cehennem vacib olmuştur.) Sizler Allah'ın yeryüzündeki şahidlerisiniz" manasındaki açıklamalarından çıkarmışlardır. Çünkü Resûlullah, o hadiste, ölü hakkındaki menfi konuşmalarına rağmen Ashab'a itabda bulunmamıştır.
4- Alimler, kâfir ve fâsık ölüye yapılacak sebb hayatta olan Müslümanı üzecekse, buna da cevaz vermezler. İbnu Battâl, ölüye sebbetmenin gıybet gibi olduğunu, gıybetin câiz olmadığı hallerde ölü hakkında sebbetmenin câiz olmayacağını söyler: "Kişinin ahvali çoğunluğuyla hayır üzere olduğu halde, bazı bozuk davranışları varsa gıybet câiz değildir. Eğer fıskını ilân eden bir fâsıksa o da gıybet edilmez; ölü de böyle.."
İbnu Hacer'e göre, hadiste gelen nehyin, definden sonrası için umumî olma ihtimali de var. Kişide mevcut kusurların söylenmesinin mübahlığı definden öncedir, bu da, sağlar arasındaki fâsıkların ibret alıp kendilerine gelmeleri içindir. Kabre kondu mu, gönderdiklerine kavuşmuş olması sebebiyle artık hakkında menfi konuşmaktan vazgeçilir. Rivayete göre Hz. Aişe radıyallahu anhâ, nazarında gıybeti câiz olan bir kimseyi (Yezid İbnu Kays el-Ercî) hayatı boyu lanet etmiş, öldüğünü işitince bundan vazgeçmiştir. Sebebi sorulunca, Resûlullah'ın yasakladığını hatırlatmıştır.[267]

---

[263] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/153.
[264] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/154.
[265] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/154.
[266] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/154.
[267] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/154-155.

5354- 11- وعنِ الْمُغِيرَةُ بْنُ شُعبة رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: َ تَسُبُّوا ا‘مْوَاتَ فَتُؤْذُوا ا‘حْيَاءَ[. أخرجه الترمذي .

11. (5354)- Muğîre İbnu Şu'be radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ölüler hakkında kötü konuşmayın, sonra dirileri üzersiniz." [Tirmizî, Birr 51, (1983).)[268]

AÇIKLAMA:

Bu mevzuda gerekli açıklamayı önceki hadiste yaptık. Burada ölüler kelimesinin başındaki eliflâm üzerinde duran bazı şarihlerimizin görüşünü kaydedeceğiz: "Bu, ahd içindir (yani bütün ölüleri değil, birkısmını kasdetmektedir.). Onlar da Müslümanların ölüleridir. Bu manayı Tirmizî'de gelen "Ölülerinizin hayırlarını yâdedin, kusurlarını zikretmeyin" hadisi de te'yid eder. Öyleyse kâfirlerin kötülüklerini zikretmede mahzur yoktur. Üstelik, onların şayet varsa, ölülerinin dürüstlük, köle azadı, yemek yedirmeleri nev'inden hayırlarını zikretmek de emredilmemiştir. Ancak bununla, onun zürriyetinden gelen bir Müslüman üzülecekse, bu takdirde onun kötülüklerini söylemekten de içtinab edilir." Bu hususta kaydedilen bir örnek Ahmed İbnu Hanbel ve Nesâî'de gelen bir rivayettir. Buna göre: "Ensardan bir zat Hz. Abbâs'ın cahiliyedeki kusuru sebebiyle babasına hakâret eder. Abbâs radıyallahu anh da ona bir tokat akşeder. Adamın kavmi silahlarını kuşanıp gelirler ve Abbâs'a tokat vurmak isterler. Durum Hz. Peygamber'e ulaşınca minbere çıkar ve: "Ey insanlar, yeryüzü ahalisinden kim Allah'a en yakındır?" der. "Sen!" derler. "Öyleyse bilin buyurur Aleyhissalâtu vesselâm, Abbas bendendir, ben de ondan. Sakın ölülerimize kötü söylemeyin, dirilerimizi üzersiniz!" Halk gelip Aleyhissalâtu vesselâm'dan özür dilerler." Bir rivayette Aleyhissalâtu vesselâm'ın Bedir'de öldürülen müşriklere kötü söylemeyi yasakladığını görüyoruz. Sebebini şöyle açıklar: "Onlara sebbetmeyin, çünkü söylediklerinizden hiçbir şey onlara ulaşmaz, üstelik hayatta olanları üzersiniz."
Şu halde, kâfir ölüsü bile olsa, dile dolamazdan önce, bir maslahat olacak mı diye değerlendirmek gereklidir. Fayda değil, mahzur melhûz ise kötü söz sarfetmemek evladır.[269]

5355- 12- وعن ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال:]قَالَ رَسُولُ الله #: اذْكُرُوا محَاسِنَ مَوْتَاكُمْ، وَكُفُّوا عَنْ مَسَاوِيهِمْ[. أخرجه أبو داود والترمذي .

12.(5355)- Abdullah İbnu Ömer radıyallahu anhümâ anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ölülerinizin iyiliklerini zikredin, kötülüklerini zikretmeyin." [Ebu Dâvud, Edeb 50, (4900); Tirmizî, Cenâiz 34, (1019).][270]

5356- 13- وعن عمران بن حصين رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال:]بَيْنَمَا رَسُولُ اللهِ # في بَعْضِ أَسْفَارِهِ وَامْرَأَةٌ مِنَ ا‘نْصَارِ عَلَى نَاقَةٍ لَهَا، فَضَجِرَتْ فَلَعَنَتْهَا، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ #: خُذُوا مَا عَلَيْهَا وَدَعُوهَا فإنَّهَا مَلْعُونَةٌ. قَالَ عِمْرَانُ رَضِيَ اللهُ عَنْه: فَكَأَنِّي أَرَاهَا تَمْشِي في النَّاسِ، مَا يَعْرِضُ لَهَا أَحَدٌ[. أخرجه مسلم وأبو داود .

13. (5356)- İmran İbnu Husayn (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir seferdeydi. Ensardan bir kadın devesinin üzerinde giderken yüksek sesle devesine lanet okudu. Bunu işiten Aleyhissalâtu vesselâm: "Devenin üzerindeki eşyaları alın ve deveyi salıverin, zira artık o lanetlenmiştir" buyurdular."
İmran (radıyallahu anh) der ki: "Sanki ben deveyi insanlar arasında yürürken görür gibiyim, kimse ona dokunmuyordu." [Müslim, Birr 80, (2595); Ebu Davud, Cihad 55, (2561).][271]

AÇIKLAMA:

Alimler, kadının lanet okuduğu devenin salıverilmesi hususundaki Nebevî emri iki şekilde yorumlamıştır:
* Bir kısmına göre, kadının laneti indallah hemen kabul görmüştür. Nitekim deve için mel'une (lanetlenmiştir) tabiri hadiste mevcuttur.
* Birkısmı da, "kadın (ve diğer Müslümanlar) bir daha hayvanlarını tel'in etmesin diye, kadına ceza olarak hayvanı salıvermesi emredilmiştir" der.

[268] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/155.
[269] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/155-156.
[270] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/156.
[271] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/157.

Bazı yorumcular, hadisin yine Müslim'de gelen bir başka veçhindeki "Üzerinde Allah'ın laneti bulunan bir deve bizimle beraber olmasın!" ibaresini nazar-ı dikkate alarak, "Bu deveden, Resulullah'ın olmadığı yerde binilmek, kesilmek, başka işlerde çalıştırılmak gibi yollardan biriyle istifade edilebilir" demiştir.[272]

-5357 -14- وعن زَيْدِ بْنِ خَالِدَ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: َ تَسُبُّوا الدِّيكَ فإنَّهُ يُوقِظُ لِلصَّ ةِ[. أخرجه أبو داود .

14. (5357)- Zeyd İbnu Halid (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Horoza sövmeyin! Zira o, namaz için uyandırıyor." [Ebu Davud, Edeb 115, (5101).][273]

AÇIKLAMA:

Horoz, namaz gibi dinen son derece ehemmiyetli ve kıymetli olan bir şeye uyandırdığı için mübarek sayılmıştır. Elbette kötü söze değil övülmeye ve sevilmeye layıktır. Bir başka hadiste (aleyhissalâtu vesselâm): "Horozun öttüğünü işittiğiniz zaman, Allah'tan fazlını talep edin. Zira horoz melaikeyi görmüştür..." buyurur.[274]

RESULULLAH ALEYHİSSALATU VESSELAM'IN LANET ETTİKLERİ

-5358 -1- عن أبي الطُّفَيْلِ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]أَتَى رَجُلٌ عَلِيَّ بْنَ أبِى طَالِبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه. فقَالَ: مَا كَانَ رَسُولُ اللهِ # يُسِرُّ إلَيْكَ؟ فَغَضِبَ، وَقَالَ: مَا كَانَ يُسِرُّ إلىَّ شَيْئاً يَكْتُمُهُ النَّاسَ؛ غَيْرَ أَنَّهُ حَدَّثَنِى بِأَرْبَعِ كَلِمَاتٍ. قَالَ: ما هُنَّ؟ قَالَ: لَعَنَ اللهُ مَنْ ذَبَحَ لِغَيْرِ اللهِ، لَعَنَ اللهُ مَنْ لَعَنَ وَالِدَيْهِ. لَعَنَ اللهُ مَنْ آوَى مُحْدِثاً. لَعَنَ اللهُ مَنْ غَيَّرَ مَنَارَ ا‘رْضِ[. أخرجه مسلم والنسائي.وزاد رزين عن ابن عبّاس:]مَلْعُونٌ مَنْ صَدَّ أعْمَى عَنْ طَرِيقٍ. مَلْعُونٌ مَنْ وَقَعَ عَلى بَهِيمَةٍ مَلْعُونٌ مَنْ عَمِلَ عَمَلَ قَوْمِ لُوطٍ[.»المحدث« الذي قد أذنب ذنباً أو فعل أمراً منكراً، والمعنى من نصره ومنع منه، وضمه اليه ليحميه.و»منارُ ا‘رضِ« العمة التي تكون على الطرق والحدّ بين ا‘راضى .

1. (5358)- Ebu't-Tufeyl (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ali İbnu Ebi Talib (radıyallahu anh)'e bir adam gelerek: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sana tevdi ettiği sır nedir?" diye sormuştu. Hz. Ali buna öfkelendi ve: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), halka gizlediği hiçbir şeyi bana sır olarak vermedi. Şu kadar var ki, bana dört kelime söyledi!" dedi. Adam:
"Nedir onlar, söyler misin?" deyince, Hz. Ali:
"Allah'tan başkasının adına kesene Allah lanet etsin. Ebeveynine lanet edene Allah lanet etsin. Bid'atçıyı himaye edene Allah lanet etsin. Tarlanın sınır taşlarını değiştirene Allah lanet etsin!" [Müslim, Edahi 43, (1978); Nesâî, Dahaya 34, (7, 232).]
Rezin, İbnu Abbas'tan şu ziyadede bulundu: "A'mayı yoldan men eden mel'undur. Bir hayvana temasta bulunan mel'undur. Lut kavminin pis işini yapan mel'undur."[275]

AÇIKLAMA:

1- Hz. Ali (radıyallahu anh)'ye, Resulullah'ın hususi talimde bulunduğu, başkalarından ayrı olarak ona bir kısım şeyler öğrettiği hususunda şüyû bulan dedikodular üzerine, kendisinden bu hususî bilgilerin ne olduğunu soranlar olmuştur. Hz. Ali bu çeşit sorulara daima hususi bir sırra, ayrı bir bilgiye sahip olmadığını belirterek cevap vermiştir. Böyle bir sırrı reddederken, bazı cevaplarda, kılıncında asılı olan tomarı istisna eder, tomarda ne var denilince, bazan bu hadiste geçen dört istisnayı, bazan da fıkha giren bazı meseleleri zikreder. Rafizîler tarafından çıkarılan dedikodular, Hz. Ali'ye Resulullah'ın siyasi vasiyette bulunduğunu, Hz. Ali'nin halife olmasını vasiyet ettiğini propaganda etmekteydi. Ama verilen cevaplarda hiçbir siyasi vasiyetin olmadığı belirtilmiştir.
Hz. Ali'nin kızması, sorulan soruların gerçekle hiçbir alâkasının bulunmayışı sebebiyledir. Böylece Rafızî, İmamiye ve Şiilerin iddiaları suya düşmüştür.
Bu bahis daha önce de geçti.
2- Anne ve babaya lanetle ilgili olarak 5232. hadiste açıklama geçti.
3- Allah'tan başkasının adına kesmek, İslam'ın yasakladığı bir hususdur. Kesilen hayvanın helal olabilmesi için Allah'ın adıyla kesilmsi, İslam'ın bu meselede vazettiği adaba uyulması gerekir. Putlar için kesilen, müşrik kimsenin kestiği, keserken kasten besmelenin terkedildiği hayvanların eti yenmez. Bu husus, ilgili bahislerde açıklandı.[276]

[272] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/157.
[273] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/157.
[274] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/157-158.
[275] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/158-159.
[276] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/159.

-5359 -2- وعن عليٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]لَعَنَ رَسُولُ اللهِ # آكِلَ الرِّبَا وَمُوكِلَهُ وَكَاتِبَهُ، وَمَانِعَ الصَّدَقَةِ، وَالْوَاشِمَةَ، وَالْمُسْتَوْشِمَةَ إِلَّا مِنْ دَاءٍ، وَالْمُحَلِّلَ وَالْمُحَلَّلَ لَهُ[. أخرجه النسائي.

2. (5359)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ribayı yiyeni, yedireni, riba akdini yazanı, sadakaya (zekata) mani olanı, dövme yapanı, dövme yaptıranı -hastalık sebebiyle olan hariç- hulle yapanı, hulle yaptıranı lanetledi." [Nesâî, Zinet 25, (8, 147).][277]

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadislerinde, mü'minler ve hatta hayvan ve eşya hakkında bile kullanılmasına cevaz vermediği "lanetleme"nin, kimler hakkında kullanılabileceğinin örneğini vermektedir:
1- Faizle ilgili muamelelere girişenler: Alan, veren, faizin girdiği akidleri yazan, şahidlik yapan vs. Riba veya faiz aynı manaya gelir, lügat olarak artmak, ziyadeleşmek demektir. İslam dini alışverişte faizi şiddetle yasaklamıştır.
Kur'an-ı Kerim birçok ayette faizin haram olduğunu belirtmiş, mü'minlere "faiz yemeyin" uyarısında bulunmuştur (Al-i İmran 130, Nisa 161, Rum 39). Faizle ilgili birkaç ayetlik uzunca bir pasaj aynen şöyle: "Faiz yiyenler, kendilerini şeytan çarpmış (birer mecnun)dan başka bir halde (kabirlerinden) kalkamazlar. Böyle olması da onların: "Alım satım da ancak riba gibidir" demelerindendir. Halbuki Allah, alışverişi helal, ribayı haram kılmıştır. (Bundan böyle) kim Rabbinden kendisine bir öğüt gelip de (faizden) vazgeçerse, geçmişi ona, ve işi (hakkındaki hüküm) de Allah'a aittir. Kim de tekrar faize dönerse onlar o ateşin yaranıdırlar ki, orada onlar bir daha çıkmamak üzere ebedî kalıcıdırlar...
Allah ribanın bereketini tamamen giderir. Sadakası verilen malları ise artırır. Allah haramı helal tanımakta ısrar eden çok kâfir, çok günahkâr hiçbir kimseyi sevmez.
Ey iman edenler! Gerçek mü'minler iseniz Allah'tan korkun, faizden henüz alınmamış olup da kalanı bırakın, almayın. İşte böyle yapmazsanız Allah'a ve peygamberine karşı harbe girmiş olduğunuzu bilin. Eğer (faizciliğe) tevbe ederseniz mallarınızın başları (sermayeleriniz) yine sizindir. Bu suretle ne haksızlık yapmış ne de haksızlığa uğratılmış olursunuz" (Bakara 275-279).
Ribanın ne olduğunu açıklama sadedinde Taberi, cahiliye âdetini anlatır: "Cahiliye devrinde kişi bir malı belirlenen bir vade ile satardı. Vade dolunca, borçlu borcunu ödeyemez ise vade uzatılır, borcu da artırılırdı." İşte bu artma riba idi.
Istılahat-ı Fıkhiyye Kamusu'nda şer'an haram olan riba iki kısımda incelenir:
1) Riba-i fazl: Mevzunat (tartıya giren) veya mekilat (kile ile ölçülen, hacme giren) kabilinden olan şeyleri kendi cinsleri ile peşin olarak mütefazılan (artırılmış olarak) mübadele etmektir. Ağırlıkları müsavi iki altını iki buçuk altın veya iki altın ile şu kadar kuruşa filhal (aynı anda) satıp tekabuzda bulunmak (alışverişi tamamlamak) gibi.
Kezalik bir kile buğdayı, bir buçuk kile buğday ile peşin satıp kabzetmek gibi.
2) Riba-i nesîe: Ya bir cinsten iki şeyin birini diğeri mukabilinde veresiye olarak satmaktır veya başka başka cinslerden olup veznî, keylî veya ziraî veya adedî olmak hususunda müttehid bulunan iki şeyden birini diğeri mukabilinde veresiye olarak mübadele etmektir ki, miktarları müsavi olsa da yine caiz olmaz.
Mesela on dirhem gümüşü, on dirhem veya on bir dirhem veya dokuz dirhem gümüş mukabilinde veresiye olarak satmak -bir riba-i nesie olacağından- caiz değildir.
Kezalik iki kile buğdayı bir veya iki veya üç kile buğday mukabilinde veresiye olarak satmak caiz olmadığı gibi, iki kile buğdayı bir veya iki veya üç kile arpa mukabilinde veresiye olarak satmak da caiz olmaz.
Kezalik bir metre Şam kumaşını, yine aynı cinsten bir veya iki metre Şam kumaşı veya başka cinsten, mesela o kadar Basra kumaşı mukabilinde veresiye olarak satmak da caiz değildir.
Kezalik yüz yumurtayı, yüz veya yüz yirmi yumurta mukabilinde veresiye satmak da bu kabildendir."
Ribayı fazlın haram oluşundaki illet "cins" ile "miktar"dır. Yani vezniyatta "vezn", keyliyatta "keyl"dir. Ribayı nesienin haram oluşundaki illet ise "yalnız cins" ve "yalnız miktar"dır.
Şu halde cinsleri ve miktarları aynı olan şeylerde ribayı fazl cereyan ettiği gibi, yalnız cinsleri veya yalnız veznî, keylî, ziraî ve adedî olmak itibariyle miktarları aynı olan şeylerde de ribayı nesie cereyan eder.
2- Hadiste lanetlenen ikinci taife, sadakayı men edenlerdir. Sadaka hadiste zekat manasına gelir. Daha umumi bir tabirle, İslam devletine kişinin vermesi gereken her çeşit vergiler. Devlet, kendine düşen birkısım hizmetleri yürütebilmek için vergi almak zorundadır. Şu halde bunu vermeyenler Allah'ın lanetine müstehak olmaktadırlar.
3- Dövme muamelesi yapan ve yaptıranlar. Bu, tedavi gayesiyle olursa caiz kılınmıştır. Ancak süs maksadına yönelik olursa haram edilmiştir. dövme yaptırmak Allah'ın insana koyduğu fıtratı beğenmeyip değiştirmek manasını taşımaktadır. Estetik mülahazası ile fıtratı değiştirmeye yönelik müdahaleleri dinimiz kesinlikle

[277] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/160.

yasaklar. Başka hadislerde dişlerin törpülenerek inceltilmesi, takma saç (peruk) takılması da zikredilir. Buna zamanımızda gündeme gelen yaşlanmadan mütevellit yüz kırışıklıklarını gidermek üzere yapılan ameliyatlar da ilave edilebilir. Keza, yanık gibi arazlarla hasıl olan çirkinliklere yapılacak cerrahi müdahaleler, bu söylenenden hariç tutulmalıdır. Zira bu ikincisi tedaviye girer.
4- Muhallil=boşanmış kadını, eski kocasına helal kılmak niyetiyle nikah yapan, Muhallel leh hulle yoluyla eski karısıyla yeniden nikahlanan. Dinimiz, boşanmış kadının eski kocasına dönmesini, bir başka erkekle evlenip boşanmış olma şartına bağlamıştır. Bu şart yerine geldikçe boşananların tekrar evlenmeleri haramdır. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu müessesenin suistimal edilmemesi için boşanmış kadının eski kocasına dönmesini sağlamak için bir kaç gün sonra hemen boşamak düşüncesiyle evlenen erkeği ve bu suretle evlenmişboşanmış eski karısıyla hemen nikah yapan eski kocayı da lanetlemiştir.
Dinimiz nikahın müebbet olmasını emreder. Muvakkat nikah kesinlikle haramdır. Muvakkat nikaha mut'a nikahı denmektedir. Cahiliye devrinde cari olan bu nikahı Resulullah bidayette yasaklamamış, hatta talep üzerine ruhsat da beyan etmiştir. Ancak Mekke Fethi sırasında kesinlikle yasaklamıştır. Bu yasağı işitmeyen bazı sahabilerin Resulullah'ın vefatından sonra da buna yer verdikleri görülmüş ise de, Hz. Ömer bunu işitince Nebevî yasağı hatırlatarak İslam'ın kesin hükmünü her tarafa ta'mim etmiştir. Hz. Ömer'in bu yasaklamasına hiçbir sahabi çıkıp da "Resulullah zamanında bu serbestti, senin böyle bir yasak koymaya hakkın yok" diye itiraz etmemiş ve dolayısıyle mut'a nikahının haram olması icma ile kesinlik kazanmıştır. Sünni mezhepler arasında bazı meselelerde ihtilaf var ise de mut'anın haram oluşunda hiçbir ihtilaf yoktur. Sadece Rafizîlerden bir kısmı, eski İran İbahîliğinin bir devamı olarak -nesihten önceki Nebevî ruhsatı delil yaparak- mut'a nikahının helal olduğunu iddia etmektedirler.
Hülasa, muhallil ve muhallel leh'in lisan-ı nübüvvetle tel'ini de mut'a nikahının haram olmasının bir delilidir. Hüllecilik, dinin en ziyade hassasiyet gösterdiği nikah müessesesi ile oynama, bir başka hadisin ifadesiyle dinle temerrüs (dinle kaşınma)dır. Allah'ın, peygamberlerin, meleklerin lanetine müstehak olmadır[278].[279]

-5360 -3- وعن محمد بن عبدالرّحمن عن أمِّه عمرة بِنْتِ عبدالرّحمن:]أَنَّ النَّبِيَّ # لَعَنَ الْمُخْتَفِيَ وَالْمُخْتَفِيَةَ، يَعْنِي نَبَّاشَ الْقُبُورِ[. أخرجه مالك .

3. (5360)- Muhammed İbnu Abdirrahman, annesi Amra Bintu Abdirrahman'dan naklen anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) nebbaş (mezar soyan) erkek ve kadınlara lanet etti." [Muvatta, Cenaiz 44, (1, 238).][280]

AÇIKLAMA:

Hadiste lanetlenen muhtefiden muradın nebbaş, yani mezarları açıp kefenlerini soyan kimseler olduğu hususu İmam Malik'e has bir tefsirdir. Ancak bu tefsire hiçbir alim itiraz etmemiştir.
Hadiste nebbaşlık tel'in edildiğine göre, bu fiil, diğer tel'in edilen ameller gibi (riba, içki, dövme, zekatın verilmemesi, hüllecilik) haram ameller arasına dahil edilmiş bulunmaktadır.
Alimler, nebbaşa hırsız muamelesi yapılıp yapılmayacağı hususunda ihtilaf etmiştir.[281]

-5361 -4- وعن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: اَللَّهُمَّ إِنِّي أَتَّخِذُ عِنْدَكَ عَهْداً لَنْ تُخْلِفَنِيهِ، فإنَّما أنَا بَشَرٌ، فأيُّ الْمُؤْمِنِينَ آذَيْتُهُ، شَتَمْتُهُ، لَعَنْتُهُ، جَلَدْتُهُ، فَاجْعَلْهَا لَهُ صَلَةً وَزَكَاةً وَقُرْبَةً تُقَرِّبُهُ بِهَا إِلَيْكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ[. أخرجه الشيخان .

4. (5361)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulllah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allahım, ben senden hulf etmeyeceğin bir ahd talep ediyorum. (Biliyorsun) ben bir beşerim. Hangi mü'mine (hataen) eziyet verir, kırıcı söz sarfeder, lanette bulunur, değnek vurup (canını yakar)sam bu haksızlığı onun hakkında, kıyamet günü bir rahmet, (sevabında) bir artış, sana bir yaklaşma vesilesi kıl." [Buhârî, Da'avat 34; Müslim, Birr 90, (2601).][282]

-5362 -5- وعن عائشة رَضِيَ اللهُ عَنْها قالت:]دَخَلَ على رَسُولِ اللهِ # رَجُلٌ فَكَلَّمَاهُ بِشَيْءٍ أَدْرِي مَا هُوَ، فأغْضَبَاهُ، فَسَبَّهُمَا وَلَعَنَهُمَا. فَلَمَّا خَرَجَا قُلْتُ: واللهِ يَا رَسُولَ اللهِ لِمَنْ أَصَابَ مِنَ الْخَيْرِ شَيْئاً مَا أَصَابَهُ هذَانِ. قَالَ: وَمَا ذاكِ؟ قُلْتُ: سَبَبْتَهُمَا فَسَبَبْتَهُمَا وَلَعَنْتَهُمَا. قَالَ: وَمَا عَلِمْتِ مَا شَارَطْتُ عَلَيْهِ رَبِّي؟ قُلْتُ: ؛ قَالَ: قُلْتُ: اللَّهُمَّ إِنَّمَا أنَا بَشَرٌ فأيُّ الْمُؤْمِنِينَ سَبَبْتُهُ أوْ لَعَنْتُهُ فَاجْعَلْهَا لَهُ زَكَاةً وَأجْراً[. أخرجه مسلم .

[278] Mut'a nikâhı ile ilgili geniş bir tahlili kitabımızın nikâhla ilgili bölümünde, birinci faslın sonunda bulacaksınız. (5651. hadisin sonunda).
[279] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/160-163.
[280] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/163.
[281] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/163.
[282] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/163-164.

5. (5362)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına iki kişi girdi. Resulullah'a bir şeyler söylediler. Fakat ne söylediklerini bilmiyorum. Söyledikleriyle Aleyhissalâtu vesselâm'ı kızdırmışlardı. Onlara lanet etti, sebbetti (kırıcı konuştu). Adamlar çıkınca:
"Vallahi Ey Allah'ın Resulü! Bunların kazandığı hayrı kim kazanabilir?" dedim.
"Bu da ne?" buyurdular.
"Onlara lanet ettin, sebbettin" dedim.
"Benim Rabbime ne şart koştuğumu bilmiyor musun? Dedim ki: "Allahım, ben bir beşerim. [Beşerin razı olduğu gibi razı olur, beşerin kızdığı gibi kızarım.] Öyleyse mü'minlerden hangisine [hak etmediği halde] lanet edersem, sebbedersem bunu onun hakkında [tahur (günahlarından temizlik vesilesi)], (sevabında) bir artış ve ücret kıl" buyurdular." [Müslim, Birr 88, (2600).][283]

AÇIKLAMA:

Bu iki hadis, Resulullah'ın ümmetine karşı şefkatini ne kadar ileri götürdüğünü göstermektedir. Zira herhangi birini yanlışlıkla üzme ihtimaline karşı, bunun o kimse hakkında bir rahmet olması için Rabbinden ahidde bulunmuştur. Hadis, bu muhtevasıyla ilk nazarda bazı suallere sebep olabilmekte, peygamber yanlışlıkla da olsa haksız fiil ve sözde bulunur mu? sorusunu akla getirmektedir. Bu meseleye açıklık getirenler olmuştur. Mesela Şarih Mazirî der ki: "Eğer "hak etmeyene Resulullah nasıl bedduada bulunur?" denilirse şöyle cevap verilir: "Hak etmeyene لَيْسَ لَهَا بِأَهْلٍ tabiri "senin indinde hak etmeyen" demektir. "Benim beddua ettiğim sırada zahirde hak etmeyen, bize intikal eden haline ve cinayetine uymayan" demek değildir. Sanki Aleyhissalâtu vesselâm şöyle demek istemiştir: "Yaptığı işin iç yüzü senin indinde kendisinden razı olduğun şekilde olan kimse hakkında, bana akseden dış görünüşüne uygun olarak yaptığım bedduayı, onun hakkında günahlarından bir temizleme, sevabında bir artış vesilesi kıl." Mazirî devamla der ki: "Bu mana sahihtir, muhal olan hiçbir yönü yoktur. Çünkü, Aleyhissalâtu vesselâm zahire göre hareket ederdi. İnsanların iç hesabını Allah'a havale ederdi."
İbnu Hacer der ki: "Bu söz, Resulullah, hükümlerinde zahirî delillere dayanarak hareket ederdi" diyenlerin sözüne mebnidir. Ama, "O hep vahye müstenid konuşurdu" diyenlere göre, bu cevap tatminkâr olmaz."
Mazirî devamla der ki: "Eğer "Ben de beşer gibi öfkelenirim" sözünün manası nedir?" denilirse -ki bu söz, bedduanın öfke sebebiyle vaki olduğunu, şeriatın muktezasıyla vaki olmadığını gösterir- bundan da yeni sorular çıkar.
Buna cevabımız şudur: Muhtemeldir ki, Aleyhissalâtu vesselâm kişi hakkındaki sebbi, laneti ve dövmesi ile suçluya ceza olarak tatbikte veya bu cezaları terkederek bunlar dışında bir vasıta ile zecretmede muhayyer bırakıldığı sebb, lanet ve döğmeleri kasdetmiştir. Bu durumda, onun öfkesi, kendisini lanet etme veya dövme ruhsatıyla göndermiş olan Allah için olmuş olur, bu da şeriatten hariç bir davranış değildir."
Mazirî devamla der ki: "Bu halin, bir şefkat ve ümmete Allah'ın hududunu aşmaya karşı korkmayı öğretmek maksadıyla varid olması da muhtemeldir. Sanki Aleyhissalâtu vesselâm, öfkenin, caniyi cezalandırmada -öfkenin yokluğu durumunda meydana gelmeyecek- ziyade bir ceza vermeye kendini sevketmesinden duyduğu korkuyu izhar etmektedir. Yahut, caniyi cezalandırmada -öfkelenmeseydi meydana gelmeyecek olan azıcık bir ceza artmasından korkusunu izhar etmiş olmaktadır. Böylece bu, peygamber hakkında caiz görenlerin kavlince-küçük günahlardan sayılır yahut da küçük günah olmaksızın hasıl olan zecr olmuş olur.
Lanet ve sebbin Aleyhissalâtu vesselâm'dan kasıdsız olarak vukuu da muhtemeldir. Bu durumdaki lanet ve sebbin hükmü Allah rızası için ve kabul edilmesi arzusuyla yapılan lanet gibi olmaz."
Kadı İyaz bu son ihtimali tercih etmiştir. Bu maksadla der ki: "Aleyhissalâtu vesselâm'ın zikrettiği sebb ve bedduanın, bizzat kastedilmeyen, niyet de edilmeyen, Arap âdetince sözlerinin gelişi icabı, münasebetsiz haller karşısında itabı te'kiden kendiliğinden dile geliveren, vukua gelmesi hiç niyet edilmeyen ifadelerden olması muhtemeldir." Sonra Hattabî "Sağ elin toprağa bulansın" tabirini misal verir. -Nitekim bizde de anneler çocukları için "Allah canını alsın" diye sıkça kullanırlar, ama gerçekten canını almasını kasdetmezler. Hatta dikkatli anneler: "Allah canını almasın..." demeyi tercih eder.- Hattâbî devamla der ki: "Aleyhissalâtu vesselâm, herşeye rağmen bu kasıtsız bedduasının, duaların kabul gördüğü saat-i icabeye rastlamasından korkarak bu nahoş sözün, söylediği mü'min hakkında rahmet ve yakınlık vesilesi olmasını Rabbinden ahdetmiştir."
Kadı İyaz mesele üzerine son bir yorum daha ilave ederek der ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), öfkeli halde iken de ancak hakkı söyler, hak olanı yapardı. Fakat Allah adına olan öfkesi, ona, muhalifinin cezalandırılmasında sabır ve teenniyi terkettirir ve ta'cile sevkederdi. Bu hususu Hz. Aişe'nin şu sözü te'yid eder: "Aleyhissalâtu vesselâm hiçbir vakit nefsi için intikam peşinde koşmadı. Onun tecyizesi, Allah'ın haramlarının ihlaline karşı idi."
Esasen, Resulullah pek nadir durumlarda öfkelenmiş, kırıcı sözler sarfedip ceza verme cihetine gitmiştir. Yukarıdaki bütün yorumlar pek nadir olan vakalarla ilgilidir. Bu da şahsıyla ilgili değil, Allah rızası, dinin menfaatiyle, tebliğle ilgilidir.

[283] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/164.

Bize her hususta en güzel örnek veren Resulümüze sünnetleri, kelamları adedince salat ve selam olsun! [284]

MEV'İZELER BÖLÜMÜ

-5363 -1- وعن أبي إدْرِسِ الْخَوْلَانِي عَنْ أبي ذَرٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ # فِيمَا يَرْوِي عَنْ رَبِّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَنَّهُ قَالَ: يَا عِبَادِي إِنِّي حَرَّمْتُ الظُّلْمَ عَلى نَفْسِي، وَجَعلْتُهُ بَيْنَكُمْ مُحَرَّماً، فَلَا تَظَالَمُوا. يَا عِبَادِي كُلُّكُمْ ضَالٌّ إِلَّا مَنْ هَدَيْتُهُ فَاسْتَهْدُونِي أَهْدِكُمْ. يَا عِبَادِي كُلُّكُمْ جَائِعٌ إِلَّا مَنْ أَطْعَمْتُهُ، فَاسْتَطْعِمُونِي أُطْعِمْكُمْ. يَا عِبَادِي كُلُّكُمْ عَارٍ إِلَّا مَنْ كَسَوْتُهُ، فَاسْتَكْسُونِي أَكْسِكُمْ. يَا عِبَادِي إِنَّكُمْ تُخْطِئُونَ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ، وَأَنَا أَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعاً فَاسْتَغْفِرُونِي أَغْفِرْ لَكُمْ. يَا عِبَادِي، إِنَّكُمْ لَنْ تَبْلُغُوا ضُرِّي فَتَضُرُّونِي. وَلَنْ تَبْلُغُوا نَفْعِي فَتَنْفَعُونِي. يَا عِبَادِي، لَوْ أَنَّ أَوَّلَكُمْ وَآخِرَكُمْ وَإِنْسَكُمْ وَجِنَّكُمْ كَانُوا عَلى أَتْقَى قَلْبِ رَجُلٍ وَاحِدٍ مِنْكُمْ مَازَادَ ذلِكَ فِي مُلْكِي شَيْئاً. يَا عِبَادِي لَوْ أَنَّ أَوَّلَكُمْ وَآخِرَكُمْ وَإِنْسَكُمْ وِجِنَّكُمْ كَانُوا عَلى أَفْجَرِ قَلْبِ رَجُلٍ وَاحِدٍ مِنْكُمْ مَا نَقَصَ ذلِكَ مِنْ مُلْكِي شَيْئاً. يَا عِبَادِي، لَوْ أَنَّ أَوَّلَكُمْ وَآخِرَكُمْ وإِنْسَكُمْ وَجِنَّكُمْ قَامُوا في صَعِيدٍ وَاحِدٍ وَسَأَلُونِي، فَأَعْطَيْتُ كُلَّ إِنْسَانٍ مَسْأَلَتَهُ، مَا نَقَصَ ذلِكَ مِمَّا عِنْدِي إِلَّا كَمَا يَنْقُصُ الْمِخْيَطُ إِذَا أُدْخِلَ فِي الْبَحْرِ. يَا عِبَادِي، إِنَّمَا هِيَ أَعْمَالُكُمْ أُحْصِيهَا لَكُمْ، ثُمَّ أُوَفِّيكُمْ إِيَّاهَا. فَمَنْ وَجَدَ خَيْراً فَلْيَحْمَدِ اللهَ وَمَنْ وَجَدَ غَيْرَ ذلِكَ فَلَا يَلُومَنَّ إِلَّا نَفْسَهُ[. أخرجه مسلم والترمذي .
»الصَّعِيدُ« وجه الأرض، وقيل التراب وحده.و»الخيطُ« بكسر الميم الإبرة .

1. (5363)- Ebu İdris el-Havlânî, Ebu Zerr (radıyallahu anh)'den anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), aziz ve celil olan Rabbinden naklen anlattığına göre, Rabb Teala şöyle buyurmuştur:
"Ey kullarım! Ben nefsime zulmü haram ettim, onu sizin aranızda da haram kıldım. Öyleyse birbirinize zulmetmeyin.
Ey kullarım! Hidayet verdiklerim dışında hepiniz dall (doğru yoldan sapmışlar)sınız. Öyleyse benden hidayet isteyin de sizi hidayet edeyim!
Ey kullarım! Benim yedirdiklerim hariç, hepiniz açlarsınız. Öyleyse benden yiyecek isteyin de size yiyecek vereyim!
Ey kullarım! Benim giydirdiklerim hariç hepiniz çıplaklarsınız! Öyleyse benden giyinme talep edin de sizleri giydireyim!
Ey kullarım! Sizler gece ve gündüz hata işliyorsunuz. Ben ise bütün günahları affederim. Öyleyse benden mağfiret talep edin de sizleri bağışlayayım.
Ey kullarım! Bana zarar verme mevkiine ulaşamazsınız ki bana zarar veresiniz! Bana fayda sağlama mertebesine de ulaşamazsınız ki bana menfaat sağlayasınız.
Ey kullarım! Şayet sizlerin öncekileri, sonrakileri; insî olanları, cinnî olanları hepsi de sizden en muttaki bir insanın kalbi üzere olsaydınız, bu benim mülkümde hiç bir şeyi zerre miktar artırmazdı.
Ey kullarım! Eğer sizin öncekileriniz ve sonrakileriniz, insî olanlarınız, cinnî olanlarınız sizden en facir bir kimsenin kalbi üzere olsaydınız, bu benim mülkümden zerre kadar bir eksiklik hasıl etmezdi.
Ey kullarım! Eğer sizlerin öncekileri ve sonrakileri insî olanları, cinnî olanları bir düzlükte toplanıp bana talepte bulunsaydınız, ben de her insana istediğini verseydim, bu, benim nezdimde olandan, iğnenin denize batırıldığı zaman hasıl ettiği eksilme kadar bir noksanlık ancak meydana getirirdi.
Ey kullarım! Bunlar sizin amelleriniz, onları sizin için sayıyorum. Sonra bunların karşılığını size ödeyeceğim. Öyleyse sizden kim bir hayırla karşılaşırsa Allah'a hamd etsin. Kim de hayır değil de başka bir şey bulursa, kendinden başka bir şeyi levmetmesin (kınamasın, başına geleni kendinden bilsin)." [Müslim, Birr 55, (2577); Tirmizî, Kıyamet 49, (2497).][285]

AÇIKLAMA:

1- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadislerinde Rab Teala'dan naklen bazı İslamî hakikatları beyan etmektedir. Bu çeşit, manası Cenab-ı Hak'tan elfazı Aleyhissalâtu vesselâm'dan olan hadislere hadis-i kudsî denmiştir. Sıhhat yönünden bu hadisin diğerlerinden bir farkı yoktur. Bunlar da senedlerine göre değerlendirilir. Sahih, hasen, zayıf ve hatta mevzu olabilir. Hüküm yönüyle de diğer hadislerden farklı bir imtiyaz taşımazlar. Zira, diğer hadislerin de Resulullah'a vahyi, gayr-ı, metluv olarak geldiği alimlerin müşterek görüşüdür. Hadis-i kudsilerde "Rabbim buyuruyor" üslubuyla medar-ı bahs edilen meselelerin diğer hadislerle de ifade edildiği gözönüne alınırsa iki hadis çeşidi arasında temelde bir üslub farklılığından başka bir şeyin olmadığı anlaşılır: Kudsî hadis daha çarpıcı, daha dikkat çekici bir beyan üslubuna sahiptir.
2- Bu hadis, mühim esaslara şamil olduğu için usul-i İslam'dan mühim bir asıl kabul edilmiştir. İslam'ı öz olarak ifade eden mühim rivayetlerden biridir. Bunun üzerine müstakil şerh te'lif edenler olmuştur. Ebu İdris el-Havlânî'nin bunu rivayet ederken, hürmeten, ta'zimen diz çöktüğü, Ahmed İbnu Hanbel merhumun "Şam ehlinin bundan daha şerefli başka bir hadisleri yoktur" dediği rivayet olunur.

[284] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/164-166.
[285] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/168-169.

3- Hadiste, Cenab-ı Hakk'ın zulmü kendisine haram kıldığı belirtilmektedir. Alimler, Allah'ın zulme yer vermesini akıl dışı kabul ederler, "müstahildir" derler. Nasıl müstahil olmasın ki, bütün kâinatın mülkü Allah'a aittir. Kendi mülkünde dilediği gibi tasarruf eder. Allah Teala hazretlerinin bir eksiği, bir ortağı yok ki, onu, ortağının mülkünden alarak, zulmederek tamamlasın.
Allah kendisi zulmetmediği gibi, insanların da zulümden kaçınmalarını emretmektedir. Allah'ın en ziyade sevmediği şeylerden biri zulümdür. Öyle ki, bu, bazı hadislerde cezası derhal verilecek amel olarak ifade edilmiştir. Allah'ın hoşlanmadığı zulüm mutlaktır. Mü'mine karşı işlenmiş, kâfir veya fasığa karşı işlenmiş farketmez, hepsi haramdır.
4- Hadiste geçen "Hepiniz dalalettesiniz" tabiri "Her çocuk fıtrat üzere doğar" hadisine muhalif görünüyor ise de, bu hadiste peygamber gelmezden önceki durumun kastedilmiş olabileceği veya "insanlar tabiatlarındaki şehvet, rahat düşkünlüğü gibi zaafları ve adem-i tefekkür halleri üzerine bırakılsalar dalalete düşerlerdi" manası kastedilmiş olabileceği belirtilerek arada bir tezadın olmayacağı gösterilmiştir.
5- Denize batırılan iğneye bulaşacak suyun denizde meydana getireceği azalma, Cenab-ı Hakk'ın zenginliğini ifadede bir temsildir. İdraki zor hakikatlerin bu tarz temsillerle ifadesi, ayet ve hadiste sıkça yer verilen bir üsluptur. Deniz, bilinen şeylerin en büyüğü, iğne ise en küçüğüdür. Aslında iğne batırmakla denizde hiçbir eksilme hasıl olmaz. Bu örfî teşbih Cenab-ı Hak'ın zenginliğinin sonsuzluğnu ifadede gayet muvafıktır.
6- Hadisin son kısmı, fevkalâde ehemmiyet taşıyan bir İslam telakkisi veriyor: Mazhar olunan her hayrı Allah'tan bilip hamdetmek, maruz kalınan bütün şer ve kötülükleri kendinden bilip tevbe etmek. Bu ölçüyü hakkıyla anlayıp, istenen seviyede hayatına tatbik edemeyen kimseler dinimizce ciddiyeti belirtilen bir kısım vartalara düşebilirler: Hayrı kendinden bilen ucba ve fahra düşer; şerri kendinden bilmeyen, kendini düzeltme istikametinde bir aksiyona geçme yerine, kaderi tenkid, içtimâî, fizikî şartları itham gibi ataletlere düşer, başını kayalara vurur. Her iki halden de Allah'a sığınırız.[286]

5364- 2- وعن أُبَيّ بن كعب رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]كَانَ رَسُولُ اللهِ # إِذَا ذَهَبَ ثُلُثَا اللَّيْلِ قَامَ فَقَالَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا اللهَ، اذْكُرُوا اللهَ. جَاءَتِ الرَّاجِفَةُ تَتْبَعُهَا الرَّادِفَةُ. جَاءَ الْمَوْتُ بِمَا فيهِ. قَالَ أُبَيٌّ، قُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ، إِنِّى أُكْثِرُ الصَّلَاةَ عَلَيْكَ، فَكَمْ أَجْعَلُ لَكَ مِنْ صَلَاتِي؟ قَالَ: مَا شِئْتَ؛ قُلْتُ الرُّبُعَ؟ قَالَ: مَا شِئْتَ، وإِنْ زِدْتَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكَ؛ قُلْتُ: النِّصْفَ؟ قَالَ مَا شِئْتَ، وَإِنْ زِدْتَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكَ؛ قُلْتُ: الثُّلُثَيْنِ؟ قَالَ: مَاشِئْتَ، وَإِنْ زِدْتَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكَ؛ قُلْتُ: أَجْعَلُ لَكَ صَلَاتِي كُلَّهَا؟ قَالَ: إذاً تُكْفَى هَمُّكَ وَيُغْفَرَ ذَنْبُكَ[. أخرجه الترمذي.»الرَّاجِفَةُ« النفخة ا'ولى التي يموت بها الخلق.و»الرَّادِفَةُ« النفخة الثانية التي يحيون بها يوم القيامة.

2. (5364)- Ubey İbnu Ka'b (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) gecenin üçte ikisi geçince kalkar ve: "Ey insanlar! Allah'ı zikredin! Allah'ı zikredin! "Sarsıcı" kesinlikle gelecektir; "takipçi" de onun arkasından gelecektir. Ölüm, içindeki (şiddet ve sıkıntı)larla gelecek, (öyleyse ahirete hazırlanın!)" derdi.
Übey devamla dedi ki:
"Ey Allah'ın Resulü dedim, ben sana çok salat oku(mak isti)yorum. (Duamda) ne miktarını sana salat u selam yapayım?"
"Dilediğin kadar!" buyurdular.
"Dörtte bir (yeter mi)?" dedim.
"Dilediğin kadar!" buyurdular, "Eğer artırırsan, bu senin için daha hayırlı!" dediler.
"Üçte iki(ye ne dersiniz?)" dedim.
"Dilediğin kadar!" buyurdular, "Eğer artırırsan, bu senin için daha iyi!" dediler.
"(Kendim için dua ettiğim vaktin) tamamını size salât u selam okumaya ayırayım mı?" dedim.
"Bu takdirde, (dünyevî ve uhrevî) dilediğin kabul edilir, günahın affedilir!" buyurdular." [Tirmizî, Kıyamet 24, (2459).][287]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen ve sarsıcı diye çevirdiğimiz kelime râcifedir. Şarihler, bununla nefha-i ûlâ denen İsrafil aleyhisselam'ın yapacağı birinci üfürmenin kastedildiğini söylerler. Bu üfleme ile bütün canlılar ölecektir.
Takipçi diye çevirdiğimiz râdife ise, nefha-i saniye de denen ikinci üfleme diye açıklanmıştır. Bununla kıyamet günü dirilme vukua gelecektir.
Bu ibareler, Naziat suresinde geçen "O gün sarsan sarsacak, onun takipçisi de peşinden gelecek" (Naziat 6-7) ayetlerine bir işaret vardır. Müfessirler burada birinci ve ikinci nefhanın kastedildiğini belirtmişlerdir. Gelecek diye, gelecek zamanla ifade ettiğimiz fiilin aslı geçmiş zamanlardır, vukua geleceği kesin olması sebebiyle, aynen olmuş gibi geçmiş zamanla ifade edilmiştir.

[286] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/169-170.
[287] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/171.

2- "Ölümün içindeki"nden maksat, can çekişme anında kabirde ve daha sonraki safhalarda karşılaşılacak sıkıntılı ve şiddetli hallerdir.
3- Hadiste Resulullah'a çok salavat okumanın fazileti görülmektedir. Hadis, dua etme sırasında kişinin, nefsi için şunu bunu talep edinceye kadar, Resulullah'a salat u selam okuması, hem dünyevî ve hem de uhrevî muradlarına ermede daha müessir, daha kârlı bir hareket olacağını haber vermektedir.
İslam alimleri, nassa dayanarak, salavatın Allah katında en makbul bir dua olduğunu kabul ederler. "Öyleyse derler, Müslüman dünyevî veya uhrevî, her ne talep edecekse, önce makbul olan salavatı sıkça okumalı, sonra dileklerini ifade etmeli, dileklerini tekrar salavat takip etmelidir." Makbul iki dua arasında yapılacak duanın, kabule daha yakın olduğunu belirtirler.
Dua edebi ile ilgili olarak şunu da belirtelim ki, gerek salavat duamız ve gerekse diğer taleplerimiz için, önce istiğfarla manevî bir temizlik yapmamız bu manevî temizlikten sonra salavat okumaya geçmemiz tavsiye edilmiştir.[288]

-5365 -3- وعن عُقْبَةُ بن عامرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]خَرَجَ رَسُولُ اللهِ # يَوْماً فَصَلّى عَلى أَهْلِ أُحُدٍ صَلَاتَهُ عَلى الْمَيّتِ، ثُمَّ انْصَرَفَ الى الْمِنْبَرِ فقَالَ: إنّي فَرَطٌ لَكُمْ، وَأنَا شَهِيدٌ عَلَيْكُمْ، وَإنّى وَاللهِ أَنْظُرُ الى حَوْضِي الآنَ، وإنّي أُعْطِيتُ مَفَاتِيحَ خَزَائِنِ الْأَرْضِ، وإنّي واللهِ مَا أخَافُ عَلَيْكُمْ أنْ تُشْرِكُوا بَعْدِي، وَلَكِنْ أخَافُ عَلَيْكُمْ أنْ تَنَافَسُوا فِيهَا[. أخرجه الشيخان.»الفرط« السابق في السير الى الماء، والمراد أني لكم سابق فإذا قدمتم عليّ وجدتموني انتظركم.»المنافسة« المغالبة على تحصيل الشئ وانفراد به .

3. (5365)- Ukbe İbnu Amir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir gün çıkıp Uhud şehidlerine cenazelere kıldığı namazla namaz kıldı. Sonra minbere geçti:
"Ben dedi, sizden önce (havuzun başına) varacağım ve ben size şahidlik yapacağım. Şimdi, şu anda ben, vallahi havzımı görüyorum. Bana arzın hazinelerinin anahtarları verildi. Vallahi ben artık sizin benden sonra şirke düşmenizden korkmuyorum. Fakat sizin dünya hususunda birbirinizle rekabete, çekememezliğe düşmenizden korkuyorum." [Buhârî, Rikak 53, 7, Cenaiz 73, Menakıb 25, Megazi 17, 27; Müslim, Fezail 30, (2296).][289]

AÇIKLAMA:

1- Bazı rivayetlerde Resulullah'ın bu namazı Uhud şehidlerine, Uhud Savaşı'ndan (yuvarlak hesap) sekiz yıl sonra kıldığı belirtilir. Rivayet, şehidlerin ardına namaz kılınabileceğine bir delil kabul edilmiştir. Tahavi der ki: "Resulullah'ın şehidler üzerine namaz kılmasının üç manası olabilir:
* Bu hadis, onlara namaz kılmayı terketmesini neshetmiş olabilir.
* Şehidler için namazın bu mezkur müddetten sonra kılınabilmesi sünnettir.
* Namaz şehidler hakkında, diğer insanlara nazaran caizdir. Çünkü diğerleri hakkında farzdır.
Hülasa bu ihtimallerden hangisi esas olursa olsun, Aleyhissalâtu vesselâm'ın Uhud şehidlerine kılmış bulunduğu bu namazla, şehidler üzerine namaz sübut bulmuştur." Tahavi devamla der ki: "Bu hususta, günümüzde ihtilaf edenlerin sözü daha çok şehidlerin defninden önceki namazları hakkındadır. Definden sonra namaz sabit olunca, definden önce kılınması (haydi haydi caizdir ve) evladır."
İbnu Hacer, Tahavi'nin yorumunu isabetli bulmayarak, şu mülahazayı dermeyan eder: "Şehide namaz kılınmaz" diyenlerin dayandığı ihtimaller de var:
* Resulullah'ın kıldığı namaz, onun hasaisinden olmasın?
* Rivayette geçen salat (namaz) kelimesi dua manasını taşımasın? (Çünkü salat hem namaz, hem de dua manasında kullanılan bir kelimedir.)
Ayrıca bu rivayet umumi bir prensipten ziyade belli bir hadiseyi aksettiriyor. Öyleyse bunu ta'mim edip "şehide namaz kılınmaz" diye kesinlik kazanan bir prensibi kaldıran bir içtihada nasıl gidilir?" Nevevî de bu görüşte olmak üzere: "Buradaki "salat"tan murad duadır. Bunun "ölülere yapılan şekilde" olmasının manası "Aleyhissalâtu vesselâm'ın şehidlere, ölüler hakkında yapmayı âdet edindiği dualar gibiydi" demektir" der.
2- Hadiste geçen havz, kevserdir. Havz inancı, Müslümanların ahiret inancının bir parçasıdır. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) havzla ilgili pek çok beyanlarda bulunmuştur. Birkısım alimler, bazı hadisleri esas alarak "ahirette kevseri olmak, peygamberlerden sadece bizim peygamberimize mahsus bir imtiyazdır" demiştir. Ancak diğer bazı hadislere göre, her peygamberin cennette bir havzı olacak, ümmetiyle orada buluşacak. Peygamberler orada toplanan ümmetlerinin çokluğuyla övünecekler. Ama, bazı ümmetler çok olduğu halde, bazıları az olacak; kimisi bir grup, kimisi birkaç kişi, kimisi iki, bir kişilik ümmete sahip olacak, hatta tek ümmeti olmayan peygamber de bulunacak. Aleyhissalâtu vesselâm sözünü "Kıyamet günü, tabisi en çok olan peygamber ben olacağım" diye tamamlar.
Havuzla ilgili hadisler elliden fazla sahabe tarafından rivayet edilmiştir.

---

[288] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/171-172.
[289] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/172-173.

Rivayetler arasındaki farklılık, bazı alimleri: "Resulullah'ın havzı ikidir; biri mevkıf denen hesap vermek üzere insanların toplandığı meydandadır, diğeri de cennettedir. Birinin etrafında, sırat köprüsünden geçilmezden önce buluşacaktır, diğerinde ise, sırattan sonra buluşulacaktır. Bu, cennetteki havz-ı kevserdir" şeklinde yoruma sevketmiştir.
3- Bazı alimler, sadedinde olduğumuz hadisi Resulullah'ın mucizelerinden biri olarak değerlendirmişlerdir.[290]

-5366 -4- وعن أبي كبشة ا'نمارى قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: ثَلَثَةٌ أُقْسِمُ عَلَيْهِنَّ وَأُحَدِّثُكُمْ حَدِيثاً فَاحْفَظُوهُ! مَا نَقَصَ مَالٌ مِنْ صَدَقَةٍ، وَ ظُلِمَ عَبْدٌ مَظْلَمَةً فَصَبَرَ عَلَيْهَا إِ زَادَهُ اللهُ بِهَا عِزّا، وَ فَتَحَ عَبْدٌ بَاب مَسْئَلَةٍ إِ فَتَحَ اللهُ عَلَيْهِ بَابَ فَقْرٍ[. أخرجه الترمذي .

4. (5366)- Ebu Kebşe el-Enmârî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Üç şey vardır, (bunların doğruluğu hususunda size) yemin ederim. Ayrıca bir de hadis söyleyeceğim, bunları iyi belleyin: Kişinin malı sadaka sebebiyle eksilmez. Bir kula haksız zulüm yapılır o da sabrederse, Allah onun izzetini (dünya ve ahirette) mutlaka artırır. Bir kul dilenme kapısını açtı mı, onunla birlikte Allah da o zavallıya fakirlik kapısını açar." [Tirmizî, Zühd 17, (2326).] [291]

-5367 -5- وزاد في رواية:]وَمَا تَوَاضَعَ عَبْدٌ للهِ إِ رَفَعَهُ اللهُ، وَأُحَدِّثُكُمْ حَدِيثاً فَاحْفَظُوهُ؛ إِنَّمَا الدُّنْيَا 'رْبَعَةِ نَفَرٍ: عَبْد رَزَقَهُ اللهُ مَاً وَعِلْماً فَهُوَ يَتَّقِي فِي مَالِهِ رَبّهِ، وَيَصِلُ بِهِ رَحِمَهُ، وَيَعْلَمُ أَنَّ للهِ فيهِ حَقّاً، فهذَا بأفْضَل الْمَنَازِلِ؛ وَعَبْدٍ رَزَقَهُ اللهُ عِلْماً وَلَمْ يَرْزُقْهُ مَاً فَهُوَ صَادِقُ النِّيَّةِ، يَقُولُ لَوْ أَنَّ لِي مَاً لَعَمِلْتُ عَمَلَ فُـَنٍ، فَهُوَ بِنِيَّتِهِ، فأجْرُهُمَا سَوَاءٌ، وَعَبْدٍ رَزَقَهُ اللهُ مَاً وَلَمْ يَرْزُقْهُ عِلْماً فَهُوَ يَخْبِطُ فِي مَالِهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ، يَتَّقِي فيهِ رَبَّهُ، وَ يَصِلُ فيهِ رَحِمَهُ، وَ يَعْلَمُ للهِ فيهِ حَقّاً فهذاَ بِأَخْبَثِ الْمَنَازِلِ، وَعَبْدٍ لَمْ يَرْزُقْهُ اللهُ مَاً وَ عِلْماً؛ فَهُوَ يَقُولُ: لَوْ أَنّ لِي مَاً لَعَمِلْتُ فيهِ بِعَمَلِ فُـَنٍ فَهُوَ بِنِيَّتِهِ وَوِزْرُهُمَا سَوَاءٌ[.»الخَبطُ« فعل الشئ على غير نظام وكذلك في القول .

5. (5367)- Bir rivayette şu ziyade mevcuttur: "Bir kul, Allah rızası için mütevazi olur, alçalırsa Allah onu mutlaka yüceltir. Size bir hadis söyleyeceğim, onu iyi belleyin: "Dünya dört kişi içindir:
* Bir kul vardır, Allah kendisine mal ve ilim vermiştir de kul, malı hususunda Allah'tan korkmakta, (mal ve ilmi kullanarak) sıla-ı rahm yapmakta, (mal ve ilimde) Allah'ın hakkı olduğunu bilmektedir; işte bu kimse en faziletli bir makamdadır.
* Bir kul vardır. Allah ona ilim vermiştir, mal vermemiştir, ama iyi niyetlidir ve "Malım olsaydı onu falan kişi gibi (hayırda) harcardım" der. İşte bu kimse niyetindekini yapmış gibi sevaba nail olur, ikisi de eşit şekilde ücrete konar.
* Bir kul vardır Allah ona mal vermiştir, fakat ilim vermemiştir. Malını cahilane harcar. Malı hususunda Rabbinden korkmaz. (Cimriliği, cahilliği sebebiyle) malıyla sıla-ı rahim yapmaz; malında Allah'ın da hakkı olduğunu hiç düşünmez. İşte bu kimse, mertebelerin en düşüğündedir.
* Bir kul vardır, Allah ona ne ilim ne de mal vermiştir ama: "Eğer malım olsaydı, onunla filan kimsenin yaptıklarını ben de yapardım der. Bu da niyetiyle muamele görür. Niyet ettiği kimsenin vebalini aynen elde eder." [Tirmizî, Zühd 17, (2326); İbnu Mace, Zühd 21, (4228).][292]

AÇIKLAMA:

Hadis, bir kimse cahil ve fakir bile olsa niyetiyle, alim ve zengin kişilerin sevap veya günahlarını aynen kazanabileceğini anlatmaktadır. Nitekim bir sahih hadiste "Mü'minin niyeti amelinden hayırlıdır" buyrulmuştur. Şu halde elde edilmesi zor olan, mesuliyetli olan ilim, mal gibi nimetlerden mahrum olan mü'mine alim ve zenginin uhrevî kazancını zahmetsiz elde etmenin yolu gösterilmektedir. İyi bir niyet! Mü'min akil davranarak farzlarını hakkıyla yerine getirdikten sonra himmetini yüce tutup, hayırlı işlere niyet etti mi, fiilen yapmasa bile örnek edindiği, özlediği mümtaz büyüklerin sevabına iştirak edebilir. Burada, özlenen örnek alınacak olan kişilerin de mümkün mertebe daha büyük olanlarının seçilmesine teşvik var.
Tabii ki aksi durum da mevzubahis. Kişi, fakir ve cahil haliyle, "param olsaydı da falanca gibi yaşasaydım" diye dünyevî hayat yaşayan, dinle diyanetle alâkası olmayan bir kısım sefil meşhurlara özlem duyup, onların tarzına özenebilir. Bu da onun kötülüklerine iştirak etmiş olur. Cenab-ı Hak mü'minleri bu çeşit ziyanlardan muhafaza buyursun.
Son olarak şu noktayı belirtmemiz gerekir: Mü'minin sade bir niyetle alim ve zengin kimselerin -yani fiilen yapmaya güç yetiremeyeceği işlerin- sevabını elde edebilmesi için, gücü dahilinde olan hayırlardan geri

[290] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/173-174.
[291] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/174.
[292] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/175-176.

kalmaması gerekir. Yani farz olan ibadetlerini yapmalıdır. Gücü yettiği halde farzlarını bilemeyen, haramlardan kaçınmayan insanın niyetiyle, bu hadiste vaad edilen yüce sevaplara ermesi de uzak bir ihtimal olur.[293]

-5368 -6- وعن أنسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: مَنْ كَانَتِ اŒخِرَةُ هَمَّهُ جَعَلَ اللهُ غِنَاهُ في قَلْبِهِ، وَجَمَعَ عَلَيْهِ شَمْلَهُ وَأَتَتْهُ الدُّنْيَا وَهِيَ رَاغِمَةٌ. وَمَنْ كَانَتِ الدُّنْيَا هَمَّهُ جَعَلَ اللهُ فَقْرَهُ بَيْنَ عَيْنَيْهِ، وَفَرَّقَ عَلَيْهِ شَمْلَهُ، وَلَمْ يَأْتِهِ مِنَ الدُّنْيَا إَّ مَا قُدِّرَ لَهُ. فـَ يُمْسِي إَّ فَقِيراً، وَ يُصْبِحُ إَّ فَقِيراً، وَمَا أَقْبَلَ عَبْدٌ عَلى اللهِ بِقَلْبِهِ إَّ جَعَلَ اللهُ قُلُوبَ الْمُؤْمِنِينَ تَنْقَادُ إِلَيْهِ بِالْوُدِّ وَالرَّحْمَةِ، وَكَانَ اللهُ بِكُلِّ خَيْرٍ إِلَيْهِ أَسْرَعَ[. أخرجه الترمذي .

6. (5368)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kimin arzusu ahiret olursa, Allah onun kalbine zenginliğinden koyar ve işlerini derli toplu kılar, artık dünya ona hakir gelmeye başlar. Kimin hedefi de dünya olursa, Allah iki gözünün arasına (dünyanın) fakirliğini koyar, işlerini de darmadağınık eder. Netice olarak, dünyadan da eline, kendisine takdir edilmiş olandan fazlası geçmez." [Tirmizî, Kıyamet 31, (2467).][294]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste, Aleyhissalâtu vesselâm, dünyayı asıl hedef edinen insanın, dünyalık için, nasıl şu iş, bu iş derken darmadağan olduğunu, her şeye rağmen takdir edilenden fazla birşey de elde edemediğini anlatmaktadır. Asıl hedefi ahiret olan kimselere de dünya karşısında nasıl bir tavır takınmaları gerektiğini gösteriyor: Dünyalığa hırs göstermemek, kanaatkâr olmak, fazla çeşitli işlerde dağılmamak. İşlerin çokluğu insanın aklını, fikrini, zihnini onlarla meşgul edecektir. Dünyayı birinci hedef yapanı derhal hırs bürüyecektir. Hırs, onu aklına gelen, teşebbüs gücü çerçevesinde gördüğü her işin peşine takacaktır. Derken meşguliyetlerin içinde boğulacak, uhrevî hazırlık şöyle dursun, dünyayı da yeterince yaşayamayacaktır.
Hadiste, dünyayı esas gaye yapanların iki gözünün arasına dünyalığa karşı fakrın konmuş olması, üzerinde düşünülmesi gereken psikolojik bir prensiptir.
Hadis, gerçekten biri ehl-i dünya, diğeri muttakî iki kişinin ruh hallerini ve dünyevî yaşayışlarını tasvir ettiği gibi, ehl-i takvaya da nasıl hareket etmesi gerektiği hususunda yol göstermektedir.[295]

-5369 -7- وعن ابي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: يَقُولُ اللهُ تَعالى: يَا ابْنَ آدَمَ، تَفَرَّغْ لِعِبَادَتِي أَمْ ْ صَدْرَكَ غِنىً وَأَسُدَّ فَقْرَكَ. وإنْ َ تَفْعَلْ مَ ْتُ يَدَيْكَ شُغْ ً وَلَمْ أَسُدَّ فَقْرَكَ[. أخرجه الترمذي.

7. (5369)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) dediler ki:
"Allah Teala hazretleri şöyle buyurdular:
"Ey ademoğlu! Kendini ibadetime ver, gönlünü zenginlikle doldurayım, fakrını kapayayım. Böyle yapmazsan ellerini meşguliyetle doldururum, fakrını da kapamam." [Tirmizî, Kıyamet 31, (2467); İbnu Mace, Zühd 2, (4107).][296]

AÇIKLAMA:

Bu kudsî hadis, ihlasla ibadete yönelen kimselere Cenab-ı Hakk'ın gönül zenginliği vereceğini haber veriyor. Bazı hadislerde gerçek zenginlik gönül zenginliği olarak ifade edilmiştir.
"Hakiki zenginlik mal çokluğu değildir. Bilakis, zenginlik kalb zenginliği, gönül tokluğudur." Kalp zenginliğine eremeyen kimselerin, -insanlardaki insiyakî olan madde hırsı sebebiyle- iki vadi dolusu altına malik olsa bile bir üçüncü vadiyi talep ettirecek bir açgözlülük içerisinde olacağı yine hadislerde ifade edilmiş bulunan hakikatlerdir. Sadedinde olduğumuz hadis, insanoğlunu bu fıtrî zaafın vartalarından kurtaracak çareyi göstermektedir: Hayatını hakiki kulluk manasına göre tanzim etmek... Bu tanzim, her şeyden önce niyet işidir. Kişi, niyeten, her hareketinin Allah yolunda, Allah'ın rızasına uygun, ibadet manasında olmasını düşünmelidir. Bu takdirde ticaret hayatı da, ziraat hayatı da, ilim hayatı da ibadet yerine geçer. Bu ihlasa ermedi mi, ibadeti bile riyaya dönüşebilir, el-iyazu billah.[297]

-5370 -8- وعنه رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]قُلْنَا يَا رَسُولَ اللهِ! مَالَنَا إِذَا كُنَّا عِنْدَكَ رَقَتْ قُلُوبُنَا وَزَهِدْنَا في الدُّنْيَا، وَكَانَتِ اŒخِرَةُ كَأَنَّهَا رَأْيُ عَيْنٍ، وَإِذَا خَرَجْنَا مِنْ عِنْدِك فَعَافَسْنَا أَهْلِينَا وَشَمَمْنَا أَوْ َدَنَا أَنْكَرْنَا أَنْفُسَنَا. فَقَالَ عَلَيْهِ السَّ َمُ: لَوْ تَدُومُونَ عَلى

[293] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/176.
[294] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/177.
[295] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/177.
[296] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/178.
[297] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/178.

حَالِكُمْ عِنْدِي لَزَارَتْكُمُ الْمَلَائِكَةُ فِي بُيُوتِكُمْ، وَلَصَافَحَتْكُمْ فِي طُرُقِكُمْ، وَلَوْ لَمْ تَذْنِبُوا لَذَهَبَ اللهُ بِكُمْ وَلَجَاءَ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ يُذْنِبُونَ وَيَسْتَغْفِرُونَ فَيَغْفِرُ لَهُمْ[. أخرجه الترمذي.

8. (5370)- Yine Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Aleyhissalâtu vesselâm'a: "Ey Allah'ın Resulü dedik, senin yanında iken kalplerimiz maneviyatta rikkate gelip inceliyor, dünyaya karşı alâkamız kesiliyor ve ahireti sanki görmüş gibi oluyoruz. Yanınızdan ayrılınca ailemizle ünsiyet edip çocuklarımızı kokladık mı, önceki halimizi inkar ediyoruz, bunun sebebi nedir?"
Aleyhissalâtu vesselâm şu cevabı verdi:
"Eğer siz, ayrıldıktan sonra da yanımdaki halinizi devam ettirseydiniz, melekler sizi evlerinizde ziyaret eder, yollarda sizinle müsafahada bulunurdu. Eğer siz hiç günah işlemeseydiniz, Allah sizi toptan yokeder, günah işleyip istiğfar edecek yeni bir mahluk yaratır ve onları mağfiret ederdi." [Tirmizî, Cennet 2, (2528); İbnu Mace, Siyam 48, (1752).][298]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, insan tabiatının her zaman aynı halette, aynı kesafeti muhafaza eden dinî doygunlukla olamayacağını ifade etmektedir. Aleyhissalâtu vesselâm, bazı haricî şartlarla kesif bir dinî halete girilebileceğini, o şartların değişmesiyle bu kesafetin azalacağını ve bunun normal karşılanması gerektiğini, insan olarak aynı dinî kesafet üzere yaşamanın mümkün olamayacağını ve hatta böyle bir şeyi talep etmemenin daha doğru olacağını belirtmektedir. Dahası, Müslim'de gelen bir rivayette Hanzala İbnu'r-Rebi'in Resulullah'ın yanında ayrıldıktan sonra dinî heyecanının zayıflamasını münafıklaşma olarak değerlendirip, halini Resulullah'a şikayet ettiğini görüyoruz. Resulullah ona "Eğer siz, hep benim yanımda olduğunuz şekilde devam etseniz ve zikir halinde bulunsanız melekler sizinle yataklarınızda, yollarda müsafaha ederdi" diyerek dışarıdaki değişme halinin münafıklık olmadığını, bunun tabii olduğunu ifade buyurur; Hanzala'yı ve bareberindekileri teselli eder.
2- Hadiste geçen ikinci ana fikir, günah işlemenin insan tabiatından gelen bir şe'niyet olduğudur. Mü'min için, günah işlemesinden çok, tevbe etmemesi daha ciddi bir durumdur. İnsanlar hiç günah işlemeyecek duruma gelseler, yaratılış hikmetlerinin dışına çıkma gibi bir durum hasıl olacaktır. Cenab-ı Hakk Rezzak isminin gereği olarak rızka muhtaçları yarattığı gibi, Tevvab ve Gaffar isimlerinin gereği olarak da tevbe edecek, istiğfar edecek mahluklar yaratacaktır. Bu isimlerin tecellisi için tevbe, istiğfar şartları ve sebepleri olacaktır. Ayrıca kişinin kendini günahsız bilerek Allah'a karşı ucba, fahra, naza düşmesi ciddi bir vartadır. Günah işlemiş olarak tevbe, istiğfar ve niyaz ile Allah'a iltica ve yönelmesi daha iyi bir durumdur, kulluk edebine daha muvafıktır. [299]

-5371 -9- وعن شَدّادِ بن أوْسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: اَلْكَيِّسُ مَنْ دَانَ نَفْسَهُ وَعَمِلَ لِمَا بَعْدَ الْمَوْتِ، وَالْعَاجِزُ مَنْ أتْبَعَ نَفْسَهُ هَوَاهَا وَتَمَنَّى عَلى اللهِ[. أخرجه الترمذي.»دَانَ نَفْسَهُ« أى حَاسبَها .

9. (5371)- Şeddad İbnu Evs (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Akıllı kimse, nefsini muhasebe eden ve ölümden sonrası için çalışandır. Aciz de, nefsini hevasının peşine takan ve Allah'tan temennide bulunan kimsedir." [Tirmizî, Kıyamet 26, (2461).][300]

AÇIKLAMA:

Akıllı diye tercüme ettiğimiz keyyis, "işlerini iyi çeviren", "işlerini rıfkla, tatlılıkla yürüten", "hayra ulaşmakta en iyi kararı veren" gibi manalara da gelmektedir. Şu halde nefis muhasebesi bu vasıflara uyan bir davranış olmaktadır. İbnu Arabî der ki: "Büyüklerimiz, konuştuklarını ve yaptıklarını bir deftere yazarak, yatsıdan sonra kendilerini muhasebeden geçirirlerdi. Deftere bakıp kendilerinden sadır olan söz ve fiil hepsini gözden geçirirlerdi. Bunlardan tevbe gerekenler için tevbe, istiğfar gerekenler için de istiğfar, şükür gerekenler için de şükrederlerdi. Onlar bu muhasebeyi yaptıktan sonra uyurlardı."
Acizin Allah'tan temennisi bazı kuruntulardır. Yani, nefsine uyup, günahlarda ısrar ettiği, tevbe edip dönüş yapmadığı halde, Allah'ın kendisini affedeceği, cennetine koyacağı hususundaki temenni ve ümiddir.[301]

-5372 -10- وعن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]قالَ رَسُولُ اللهِ #: بَادِرُوا بِا‘عْمَالِ سَبْعاً؛ هَلْ تَنْتَظُرونَ إلَّ فَقْراً مُنْسِياً، أوْ غَنىً مُطْغِياً، أوْ مَرَضاً مُفْسِداً، أوْ هَرَماً مُفْنِداً، أوْ مَوْتاً مُجْهِزاً، أوِ الدَّجَّالَ، فَشَرُّ غَائِبٌ يُنْتَظَرُ، أوِ السَّاعَةُ أدْهَى وَأمَرُّ[. أخرجه الترمذي والنسائي .
يقال »أفند الشيخ« إذا خرج بالكم عن سنن الصحة.و»الموت المجهز« السريع .

[298] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/179.
[299] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/179.
[300] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/180.
[301] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/180.

10. (5372)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Yedi şeyden önce amelde acele edin:
* Unutturucu fakirliği mi bekliyorsunuz?
* Tuğyan ettirip azdırıcı zenginliği mi bekliyorsunuz?
* İfsad edici hastalığı mı bekliyorsunuz?
* Aklınızı götürecek ihtiyarlığı mı bekliyorsunuz?
* Ani ölüm mü bekliyorsunuz?
* Deccali mi bekliyorsunuz. Bu beklenen gaib bir şerdir.
* Yoksa kıyameti mi bekliyorsunuz? Kıyamet ise hepsinden kötü, hepsinden daha acıdır." [Tirmizî, Zühd 4, (2308); Nesâî, Cenaiz 123, (4, 4).][302]

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) dindeki ihmali sebebiyle mü'mini tevbih (azarlama) üslubuyla, hayırlı amellerde bulunmakta gecikmemek gerektiğini ders veriyor. Hadiste sayılan yedi hallerden birkısmı hemen gelebilecek durumdadır. Onlardan biri geldi mi hayır yapma imkanı kalmayacaktır. Öyleyse, bu musibetli durumlar gelip çatmadan elinizdeki fırsatı hayır işlemede değerlendirin denmiş olmaktadır.[303]

-5373 -11- وعن حُذَيْفَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: اَلْخَمْرُ جِمَاعُ ا"ثْمِ، وَالنِّسَاءُ حَبَائِلُ الشَّيْطَانِ، وَحُبُّ الدُّنْيَا رَأسُ كُلِّ خَطِيئَةٍ[. أخرجه رزين.»جماع ا"ثم« أى مجمعة ومظنته.و»الحبائل« الشراك التي يصطاد بها .

11. (5373)- Hz. Huzeyfe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Hamr (sarhoş edici içki), günahın her çeşidinin kaynağıdır. Kadın, şeytanın oltasıdır, dünya sevgisi her çeşit hatanın başıdır." [Rezin tahriç etmiştir.][304]

-5374 -12- وعن ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال:]قَالَ رَسُولُ الله #: يَا مَعْشَرَ النِّسَاءِ تَصَدَّقْنَ، وَأَكْثِرْنَ مِنْ ا"سْتِغْفَارِ فَإِنِّي رَأَيْتُكُنَّ أَكْثَرَ أَهْلِ النَّارِ. فَقَالَتِ امْرَأَةٌ مِنْهُنَّ جَزْلَةٌ: وَمَا لَنَا أَكْثَرُ أَهْلِ النَّارِ؟ قَالَ: تُكْثِرْنَ اللَّعْنَ وَتَكْفُرْنَ الْعَشِيرَ. مَا رَأَيْتُ مِنْ نَاقِصَاتِ عَقْلٍ وَدِينٍ أَغْلَبَ لِذِي لُبٍّ مِنْكُن. قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللهِ، وَمَا نُقْصَانُ العَقْلِ وَالدِّين. قَالَ: أَمَا نُقْصَانُ الْعَقْلِ: فَشَهَادَةُ الْمَرأَتَيْنِ تَعْدِلُ شَهَادَةَ رَجُلٍ، فهذَا نُقْصَانُ الْعَقْلِ، وَتَمْكُثُ اللَّيَالِى مَا تُصَلِّى، وَتُفْطِرْنَ فِي رَمَضَانَ، فَهَذَا نُقْصَانُ الدِّينِ[. أخرجه مسلم.»العَشِيرُ« المعاشر، والمراد به هنا الزوج.و»كُفْرُهنَّ إياه« جحدهن إحسانه إليهن .

12. (5374)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir bayram namazında kadınlar tarafına geçerek):
"Ey kadınlar cemaati! (Allah yolunda) sadakada bulunun, istiğfarı çok yapın. Zira ben siz kadınların cehennemde çoğunluğu teşkil ettiğini gördüm" buyurdular. Dinleyenlerden cesaretli bir kadın:
"Niye cehennemliklerin çoğunu kadınlar teşkil ediyor, neyimiz var?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Ağzınızdan kötü söz çıkıyor ve kocalarınıza karşı nankörlük ediyorsunuz. Aklı ve dini eksik olanlar arasında akıl sahibi erkeklere galebe çalan sizden başkasını görmedim!" dedi. O kadın tekrar:
"Ey Allah'ın Resulü! Aklı ve dini eksik ne demek?" diye sorunca Aleyhissalâtu vesselâm açıkladı:
"Aklı noksan tabiri, iki kadının şahitliğinin bir erkeğin şahitliğine denk olmasını ifade eder. Dinlerinin eksik olması tabiri de onların (hayız dönemlerinde) günlerce namaz kılmamalarını, Ramazan ayında oruç tutmamalarını ifade eder." [Buhârî, Hayz 6, Zekat 44, İman 21, Küsûf 9, Nikah 88; Müslim, Küsûf 17, (907), İman 132, (79); Nesâî, Küsuf 17, (3, 147); Muvatta, Küsuf 2, (1, 187).][305]

AÇIKLAMA:

1- Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadislerinde kadınları manen en ziyade ziyana atan fıtrî zaaflarına dikkat çekmektedir. En ziyade diyoruz çünkü cehennemdeki çokluklarının sebebi bu zaafa bağlanmaktadır. O zaaf da: Kötü sözü çabukça, çokça sarfetmeleri, kocalarına karşı nankörlükleri, erkeklerin aklını çelici olmaları. Erkekleri günaha attıkları için, sebep olmadan dolayı kendilerine mesuliyet gelmektedir.
2- Hadis, ilk nazarda, kadınlara karşı her zaman her yerde görülen istihfaf edici bir tavır taşıyor gibi gelebilir. Fakat aslında, bunu söylemek hadisteki inceliği kavramamak olur. Resulullah, kadınlarda tabii olarak mevcut, fakat farkında olamadıkları zaaflarını göstererek, şuurlu olarak o zaaflarının üzerine gidilmediği takdirde hasıl

[302] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/181.
[303] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/181.
[304] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/181-182.
[305] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/182-183.

edecekleri zararın büyüklüğüne dikkat çekmiştir. Şöyle ki: Kadınlar annelik gibi, şefkat ve hissilik gerektiren bir vazife üzere yaratıldıkları için, birkısım hissiliklerde erkeklere nazaran daha üstündürler. Bu hissi güçlülüğün, beraberinde getirdiği yan zaaflar var. Bu zaaflar hususunda şuurlu olunmaz, irade ile yönlendirilmez ve tabii hallerine bırakılırsa sahibini zarara atıcı menfi tezahürleri olacaktır. Resulullah cehennemdeki sayı çokluğunun bu fıtrî zaaftan ileri geldiğini belirtmiştir.

Sözünü ettiğimiz fıtrî zaaf ayet-i kerime ile gündeme getirilmiştir: Onların şehadeti, birçok meselede erkeğin şehadetinin yarısına denktir: "...Erkeklerden iki şahid yapın. Eğer iki erkek bulunmazsa, o halde razı (ve doğruluğuna emin) olacağınız şahidlerden bir erkekle iki kadın (yeter. Bu suretle) kadınlardan biri unutursa öbürünün hatırlatması (kolay olur)..." (Bakara 282). Alimler, ayette geçen "biri unutursa diğerinin hatırlatması" ibaresinin, kadınların hadiseyi zabt yönüyle zayıf olduklarına delil olduğunu, Cenab-ı Hakk'ın bu ibare ile onların zaafına dikkat çektiğini söylerler. Mülk suresinde her şeyin gerçeğini, yaratanın bileceği belirtilir: "Yaratan mı bilmeyecek?" (Mülk 14).

Kadınların aklen nakıs olduklarını söylemek; onları levmetmek, kınamak veya onlara herhangi bir hakaret manası taşımaz. Çünkü bu, yaratılıştan gelen bir hususiyettir. Bunun zikri, o zaafın getireceği fitneye karşı uyarma, tedbirli olmaya çağırma gayesini güder. Nitekim, abdest sırasında hususi dikkat sarfedilmediği takdirde kuru kalma tehlikesine maruz olan ökçeler için Aleyhissalâtu vesselâm "Ateşte yanacak o ökçelere yazık!" demiştir. Aslında sadece ökçeler değil, diğer abdest uzuvlarına da "ateşten yazık!" var. İyi yıkanmazlarsa. Bu "iyi yıkanma" riskinin acı neticesi, iyi yıkanmama tehlikesine en ziyade maruz olan ökçeler zikredilerek gündeme getirilmiş, dikkatlere arzedilmiştir.

Kadınlar, kendilerini çokça ateşe atan zaaflarından bîhaber olduklarını "Niye cehennemliklerin çoğunu kadınlar teşkil ediyor?" şeklindeki sorularıyla ortaya koymuş olmaktadır.

Dikkat çekeceğimiz bir incelik, hadiste kadınların aklen nakıs olmaları sebebiyle ateşle tehdit edilmemiş olmalarıdır. Ateş tehdidi, "kötü sözü çok yapmaları", "kocalarına karşı küfranları", "erkeklerin aklını çelici olmaları" sebebiyle yapılmıştır.

Aynı şey dinî noksanlık için de söylenebilir. Bu da fıtrî bir durumun neticesidir. Hayız halinde Allah'ın yasaklaması ile namaz kılmazlar, oruç tutmazlar, dolayısıyla bu hal dahi onlar hakkında bir levm, bir ayıplama tahkir ifade etmez. Kâmil ve nakıs olma işi nisbî bir durumdur. Ekmele nisbeten "kâmil" de noksan sayılır. Öyleyse hayız halinde namaz kılmayan kadın, kılana nisbetle dinen nakıstır. Burada şöyle bir soru akla gelir: Nasıl ki, hasta kimse, sağlıklı iken kıldığı nafilelerin sevabını, hastalık sebebiyle kılamasa da aynen aldığı gibi, hayızlı kadın da, Allah'ın emriyle, hayız müddetince kılmadığı namazın sevabını, kılmış gibi alabilir mi?

Nevevî bu soruya: "Zahire göre alamaz" diye cevap verir ve şöyle devam eder: "Hayızlı ile hasta arasında şu fark var; hasta kimse sağlıklı iken nafilelerini devam etmek niyetiyle yapmakta idi, hayızlı böyle değildir."[306]

3- Hadiste Mevcut Bazı Faydalar:

1) Kadınların bayramlarda musallaya çıkmaları meşrudur.

2) İmam, halka sadaka verme emrinde bulunabilir.

3) Kadınlar namazgâhta hususi bir kısımda bulunabilir.

4) İmam kadınlara hususi va'z edebilir.

5) Nimetin inkarı haramdır.

6) Kötü sözü (lanet, beddua, kehanet, kırıcı kelam..) çokça kullanmak da haramdır. Nevevî bu hadise dayanarak nankörlük ve kaba sözlülüğü kebairden saymıştır.

7) Lanet yani Allah'ın rahmetinden uzak olmasını temenni etmek, muayyen bir şahıs hakkında ise caiz değildir.

8) Dinden çıkarmayan bir kısım günahlar hakkında "küfür" kelimesini kullanmak caizdir. Bu kullanış tağliz ve korkutma gayesini güder. Bu çeşit tağliz (ağır sözlerle caydırma) işi, hadislerde bazan imanın nefyi ile yapılmıştır.

9) Nasihatta, reddedilen, ayıplanan vasfın izalesi için, ağır tabirler kullanılabilir (tağliz). Ancak bunun belli bir şahsa tevcih edilmemesi gerekir.

10) Sadaka azabı defeder, kullar arasındaki günahlara kefaret olur.

11) Akıl, ziyadenoksan kabul eder. Herkesin aklı eşit değildir. Bunu, kadınlar hakkında kabul etmenin, onlara bir levm olmadığını az yukarıda belirttik. Azab da akıl noksanlığına değil, küfran, kötü söz, insanların aklını çelme gibi davranışlara terettüp etmektedir.

12) Dinin noksanlığı sadece günah hasıl eden davranışlardan ileri gelmez. Dinin noksan oluşu, (Nevevî'ye göre) izafi bir haldir.

13) Talebe hocasına, tabi olan metbuuna (tabi olduğu amirine) anlamadığı şeyi sorabilir, itiraz edebilir.

14) Hadis Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yüce ahlakını, müsamahasını, insanlara karşı rıfk ve mülayemetini de göstermektedir.[307]

---

[306] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/183-184.

[307] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/184-185.

-5375 -13- وعن علي رَضِيَ اللهُ عَنْه أنّـَهُ قال:] خَيْرَ في قِرَاءَةٍ لَيْسَ فيهَا تَدَبُّرٌ، وَ عِبَادَة لَيْسَ فيهَا فِقْهٌ؛ اَلْفَقيهُ كُلُّ الْفَقيهِ مَنْ لَمْ يَقَنِّطِ النَّاسَ مِنْ رَحْمَةِ اللهِ وَلَمْ يُؤَمِّنْهُمْ مَكْرَهُ وَلَمْ يَدَعِ الْقُرآنَ رَغْبَةً عَنْهُ الى مَاسِوَاهُ[. أخرجه رزين .

13. (5375)- Hz. Ali (radıyallahu anh) demiştir ki: "Tefekkür edilmeden yapılan kıraatte, (beklenen) hayır yoktur. Fıkıh olmayan ibadette (çok) hayır yoktur. Fakihlerin fakihi, halkı Allah'ın rahmetinden ümitsizliğe düşürmeyen ve Allah'ın mekrinden de emniyete salmayan ve insanları Kur'an'dan başka şeye rağbete sevketmeyen kimsedir." [Rezin tahric etmiştir.][308]

-5376 -14- وعن مالِك أنّـَهُ بَلَغَهُ أنَّ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ عَلَيْهِ السَّـَمُ قَالَ:] تُكْثِرُوا الْكَـَمَ بِغَيْرِ ذِكْرِ اللهِ فَتَقسُو قُلُوبَكُمْ، وَإنَّ الْقَلْبَ
الْقَاسِىَ بَعِيدٌ مِنَ اللهِ، وَلكِنْ َ تَعْلَمُونَ، وَ تَنْظُرُوا في ذُنُوبِ النَّاسِ كَأنَّكُمْ أرْبَابٌ، وَانْظُرُوا في ذُنُوبِكُمْ كَأنَّكُمْ عَبِيدٌ، فإنَّمَا النَّاسُ مُبْتَلىً وَمُعَافىً، فَارْحَمُوا أهْلَ الْبَـَءِ، وَاحْمَدُوا اللهَ عَلى الْعَافِيَةِ[.

14. (5376)- İmam Malik'e ulaştığına göre, Hz. İsa İbnu Meryem (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuştur: "Allah'ın zikri dışında çok kelam etmeyin, kalpleriniz katılaşır. Çünkü katı kalp Allah'tan uzaktır, fakat bunu bilemezsiniz. Kendiniz efendiler imişçesine insanların günahlarına bakmayın, bilakis, kullar olarak kendi günahlarınıza bakınız. Çünkü insanlar(ın bir kısmı) belaya maruzdur, (bir kısmı) afiyete mazhardır, bela (imtihan) sahiplerine merhamet edin. Mazhar olduğunuz afiyete de hamd edin." [Muvatta Kelam 8, (2, 986).][309]

-5377 -15- وعن أنسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]صَلّى بِنَا رَسُولُ اللهِ # يَوْماً ثُمَّ رَقىَ الْمِنْبَرَ وَأشَارَ بِيَدِهِ قِبَلَ الْقِبْلَةِ، وَقَالَ: أُرِيتُ ا Œنَ مُنْذُ صَلَّيْتُ لَكُمُ الصَّـَةَ الْجَنَّةَ وَالنَّارَ مُمَثَّلَتَيْنِ في قُبُلِ هذا الْجِدَارِ، فَلَمْ أرَ كَالْيَوْمِ في الْخَيْرِ وَالشَّرِّ[. أخرجه البخاري .

15. (5377)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir gün bize namaz kıldırdı, sonra minbere çıktı, eliyle kıble cihetine işaret etti ve: "Size namaz kıldırdığım andan beri, bana cennet ve cehennem gösterildi. Onlar şu duvarın önünde temessül etmiş vaziyette idiler. Hayırda ve şerde bugünkü kadarını hiç görmedim" buyurdu." [Buhârî, Ezan 91, Salat 40, Rikak 18.][310]

-5378 -16- وعن عبدالله بن أبي بكرٍ:]أنَّ أبَا طَلْحَةَ ا‘نْصَارِىَّ رَضِيَ اللهُ عَنْه كَانَ يُصَلِّي في حَائِطٍ لَهُ فَطَارَ دُبْسِيٌّ، فَطَفِقَ يَتَرَدَّدُ وَيَلْتَمِسُ مَخْرَجاً فَـَ يَجِدُ. فأعْجَبَ أبَا طَلْحَةَ ذلِكَ فَتَبِعَهُ بَصَرُهُ سَاعَةً، ثُمَّ رَجَعَ الَى صَـَتِهِ، فَإذَا هُوَ َ يَدْرِى كَمْ صَلّى.
فَقَالَ: لَقَدْ أصَابَنِى في مَالِى هذَا فِتْنَةٌ. فَجَاءَ الى رَسُولِ اللهِ #، فَذَكَرَ لَهُ الَّذِى أصَابَهُ فِي صَـَتِهِ، وَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ، هُوَ صَدَقَةٌ فَضَعْهُ حَيْثُ شِئْتَ[. أخرجه مالك.»الحَائِطُ« البستان.و»الدُّبسيُّ« طائر صغير، وقيل هو ذكر اليمام .

16. (5378)- Abdullah İbnu Ebi Bekr anlatıyor: "Ebu Talha el-Ensarî (radıyallahu anh) bahçesinde namaz kılıyordu. Derken (dübsî denen kumruya benzeyen) bir kuş uçtu. Gidip gelmeye, çıktığı yeri aramaya başladı, fakat bulamadı. Bu hal Ebu Talha'nın garibine gitti ve bir müddet gözleriyle kuşu takip etti. Sonra namazına döndü. Ne kadar kıldığını bilemiyordu. Kendi kendine: "Bu malımdan bana fitne arız oldu!" dedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek namazda başına gelen fitneyi anlattı ve "Ey Allah'ın Resulü! Bu (bağım Allah için) sadakadır, onu dilediğine ver!" dedi." [Muvatta Salat 67, (1, 98).][311]

AÇIKLAMA:

Yine Muvatta'da yer alan benzer bir hâdise Hz. Osman'ın hilafeti zamanında cereyan eder. Medine'nin Kuff vadisindeki bir hurma bahçehesinde ensardan bir zat, hurmaların erdiği yaz mevziminde gölgelerin arasında namaz kılarken, meyvelere bakar ve çok hoşuna gider. Namazda kaç rekat kıldığını hatırlayamayınca, "Bu malım sebebiyle bana fitne isabet etti" diyerek, o gün halife olan Hz. Osman (radıyallahu anh)'a giderek bahçeyi Allah yolunda bağışlar. Hz. Osman da onu elli bin (dirhem)e satar.
Bu örnekler, Ashab'ın sehavetini, nazarlarında namazın ne kadar mühim bir yer tuttuğunu, buna bedel dünyalığa kıymet vermediklerini ifade eder. [312]

MUZARAA (ZİRAÎ ORTAKLIK) BÖLÜMÜ

[308] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/185.
[309] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/186.
[310] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/186.
[311] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/187.
[312] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/187.

İki fasıldır.

*

BİRİNCİ FASIL

MÜZARAANIN CEVAZI

*

İKİNCİ FASIL

MÜZARAANIN YASAK OLMASI

UMUMİ AÇIKLAMA

Müzaraa, çiftçilikte yapılan bir akid çeşidini ifade eder. Bir taraftan tarla, diğer taraftan da çalışma konularak, elde edilen hasılat aralarında tesbit edilen bir nisbette pay edilmek üzere teşkil edilen şirkettir. Her bir tarafın hasılattan alacağı pay yarı, üçte bir veya üçte iki şeklinde önceden tesbit edilir ve bu esasa göre taksim edilir. Bu, az sonra kaydedilecek hadislerde görüleceği üzere sünnetle sabit, meşru bir akittir. Müzaraa akdine muhabere, muakele de denir.
Müzaraa akdine dört rükün dahil olur; tarla, tohum, çalışma ve ziraatte kullanılacak hayvan (veya makine). Ortaklardan herbirinin bunlardan bir veya daha fazlasıyla iştirakine göre, hasılattan alacakları pay farklı olur.
Sözgelimi arazi ile tohum bir taraftan; çalışma ve hayvan (makine), öbür taraftan olabilir.
* Arazi, tohum ve hayvan bir taraftan; çalışma da diğer taraftan olabilir.
* Arazi bir taraftan; amel, tohum, hayvan bir taraftan olabilir.
Bu üç şekilde yapılan akid sahihtir.
Müzâra'a akdinin sıhhati için sekiz şart aranır.
1) Akid yapanlar, akde ehil olmalıdır. Akil olmaları şarttır. Çocuk büluğa ermemiş olsa bile, velisinden izin almış (me'zun) olan bir çocuk bu akdi yapabilir.
2) Ziraate elverişli bir zaman kaydı konmuş olmalıdır: Bir yıl, iki yıl gibi.
3) Tohumu hangi taraf verecek, belirtilmesi şarttır.
4) Ne ekileceği belirtilmiş olmalıdır.
5) Akidlerin, mahsulatın hisseleri ne ise, yarım, üçte bir gibi cüz-ü şayi şeklinde belirtilmesi gerekir. Böyle belirlenmez veya hasılattan başka bir şey verilmek üzere tayin edilirse caiz olmaz.
6) Arazi, ziraate elverişli olmalıdır.
7) Ekilecek arazi, ekecek olana teslim edilmiş olmalıdır.
8) Hasılata akidler ortak sayılmalıdır.
Bu meselede teferruat için fıkıh kitaplarının ilgili babları görülmelidir. [313]

BİRİNCİ FASIL

MÜZARAANIN CEVAZI

-5379 -1- عن ابن عُمر رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال:]أعْطى رَسُولُ اللهِ # خَيْبَر بِشَطْرِ مَا يَخْرُجُ مِنْهَا مِنْ ثَمَرٍ أوْ زَرْعٍ فكَانَ يُعْطِي أزوَاجَهُ كُلَّ سَنَةٍ مِائَةَ وَسْقٍ ثَمَانِينَ وَسْقاً مِنْ تَمْرٍ وَعِشْرِينَ وَسْقاً مِنْ شَعِيرٍ. فَلَمَّا وَلِيَ عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْه قَسَمَ خَيْبَرَ وَخَيَّرَ أزْوَاجَ النَّبِيِّ # أنْ يُقْطِعَ لَهُنَّ ا'رْضَ وَالْمَاءَ، أوْ يَضْمَنَ لَهُنَّ ا'وْسَاقَ في كُلِّ عَامٍ، فَاخْتَلَفْنَ. فَمِنْهُنَّ مَنْ اِخْتَارَتِ ا'رْضَ وَالْمَاءَ، وَمِنْهُنَّ مَنِ اخْتَارَتِ ا'وْسَاقَ وَكَانَتْ عَائِشَةُ وَحَفْصَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهما مِمَّنِ اخْتَارَ ا'رْضَ وَالْمَاءَ[. أخرجه الخمسة .

1. (5379)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), meyve ve ekinden çıkacak olan bütün mahsulün yarısı karşılığında Hayber'i (Yahudilere) verdi. Her sene zevcelerine, yüz vask veriyordu. Seksen vask kuru hurma, yirmi vask arpa. Hz. Ömer (radıyallahu anh) başa geçince, Hayber'i taksim etti ve Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevcelerini, kendilerine arazi ve suyu ikta etmek veya her yıl almakta oldukları vaskları tazmin etme arasında muhayyer bıraktı. Onlar bu teklifi benimsemede farklı kararlara vardılar: Bir kısmı arazi ve suyu tercih etti, bir kısmı da vaskları tercih etti. Hz. Aişe ve Hz. Hafsa (radıyallahu anhümâ) arazi ve suyu tercih edenlerdendi." [Buhârî, Müzaraa 8, 9, 11, İcare 22, Şirket 11, Şurut 5, Megazi 40; Müslim, Müsakat 2, (1551); Ebu Davd, Büyû 35; Tirmizî, Ahkam 41, (1383); Nesâî, Müzaraa 46, (7, 53).][314]

[313] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/189.
[314] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/190.

-5380 -2- وفي روايةٍ لِمسلم:]أَنَّ النَّبِيَّ # دَفَعَ الى يَهُودِ خَيْبَرَ نَخْلَ خَيْبَرَ وَأَرْضَهَا عَلى أَنْ يَعْمَلُوهَا مِنْ أَمْوَالِهِمْ، وَلِرَسُولِ اللهِ # شَطْرُ ثَمَرِهَا[.

2. (5380) Müslim'in bir rivayetinde şöyle denmiştir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hayber hurmalarını ve arazisini kendi emvalleri gibi işleyip meyvesinin yarısını Resulullah'a vermeleri şartıyla Hayberlilere geri verdi." [Müslim, Müsakat 5, (1551).][315]

-5381 -3- ولَهُ في أخرى:]لَمَّا فَتَحَ رَسُولُ اللهِ # خَيْبَرَ سَأَلَتِ الْيَهُودُ رَسُولَ اللهِ # أَنْ يُقِرَّهُمْ فيهَا عَلى أَنْ يَعْمَلُوهَا عَلى النِّصْفِ مِمَّا خَرَجَ مِنَ الثَّمَرِ وَالزَّرْعِ. فقَالَ #: نُقِرُّكُمْ عَلى ذلِكَ مَا شِئْنَا. فَكَانَ الثَّمَرُ يُقْسَمُ عَلى السُّهْمَانِ مِنْ نِصْفِ خَيْبَرَ فَيأْخُذُ رَسُولُ اللهِ # الْخُمُسَ[.

3. (5381)- Yine Müslim'in bir diğer rivayetinde şöyle denmiştir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hayber'i fethettiği zaman, Yahudiler, Resulullah'a müracaat ederek, çalışıp elde edecekleri ekin ve meyve hasılatının yarısını vermek şartıyla kendilerini arazilerinde bırakmasını talep ettiler. Aleyhissalâtu vesselâm onlara: "Biz sizi, dilediğimiz zamana kadar orada bırakabiliriz" dedi ve kalmalarına müsaade etti. Hayber'in meyve hasılatının yarısı iki hisseye taksim ediliyordu. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu gelirin humusunu (beşte birini) alıyordu." [Müslim, Müsakat 4, (1551).][316]

AÇIKLAMA:

1- Yukarıda kaydedilen üç hadis de Hayber arazisi ile ilgilidir.
Hayber, Medine ile Şam arasında, Medine'ye dokuz konak mesafede bulunan ziraate elverişli, suyu bol bir vahadır. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) devrinde, burada Yahudiler yaşardı. Medine'de tutunamayan bir kısım Yahudi kabileleri de buraya göç ederek Yahudi kesafetini artırmışlardır.
Hz. Peygamber, Mekke fethine hazırlık maksadıyla, Hudeybiye Sulhü'nden sonra bu mukavemet ve tehlike yuvasını halletme cihetine gitti. Hayber gibi, Medine'nin burnunun dibinde İslam düşmanı, maddî yönden güçlü müsellah bir kitlenin varlığı ciddi bir tehlike idi. Yapılacak siyasî bir sulh antlaşması ile de tehlikelerin bertaraf edilmesi düşünülebilirdi. Ancak Hendek Savaşı sırasındaki ihanetleri, ciddi bir anda dostluklarına güvenilmeyeceğini ortaya koymuştu. Bu sebeple ne yapıp yapıp bu tehlike yuvası bertaraf edilmeli, iktisadî yönden çökertilmeli, silahları elinden alınmalı, zarar veremeyecek hale getirilmeli idi. Resulullah siyasî dehasıyla, önce Hudeybiye Sulhü'nü gerçekleştirerek Mekkelilerin bunlarla anlaşmasını önledi. Şöyle ki: Başta Hz. Ömer bütün Ashab'ın memnuniyetsizliğine rağmen, Müslümanlara züll getiriyor görünümündeki -Mekkelilerce koşulan- bütün antlaşma şartlarına rağmen, Hudeybiye Sulhü'nü yapmadaki gerçek hedef belki de Hayber'in fethine gerekli siyasî ortamı hazırlamaktı. Zira asıl hedef olan Mekke'nin fethi için bu tehlike yuvasının mutlaka bertaraf edilmesi lazımdı. Medine'den İslam ordusunun uzaklaşması halinde bunların varlığı Medine için ciddi bir tehdit teşkil edecekti. Altıncı hicrî yılın akabinde, yedinci yıl içerisinde Hayber üzerine gidilerek, kaleler kuşatıldı ve birkaç gün devam eden mukavemetleri kırılarak Müslümanların sulh şartlarını kabule mecbur edildiler. Servetleri, silahları ellerinden alındı, arazileri üzerinde ziraat işçileri olarak kalabilecekler hasılatın yarısını Müslümanlara ödeyeceklerdi. Burada kalma müddetleri, Müslümanların dileyecekleri uygun görecekleri zamana kadardı. Resulullah ve Hz. Ebu Bekir zamanında orada kaldılar. Hz. Ömer, daha önce teferruatı geçtiği üzere, yapılmış olan antlaşma şartlarına dayanarak Hayber Yahudilerini, Hayber'den Teyma'ya sürdü. Burası Medine'den yedisekiz konak uzakta, Kudüs'e at sırtında bir günlük mesafede sarp yollarla çıkılan dağlık üzerinde, Ürdün'ün doğu tarafında bir yerdi. Resulullah'ın ölüm döşeğinde yaptığı en son vasiyetlerinden biri de Arap yarımadasından Yahudi ve Hıristiyanların sürülmesi idi. Hz. Ömer'in onları Teyma'ya sürmesi, o hadiste, Arap Yarımadası bilinen coğrafi bölgeden ziyade, Hicaz'ın kastedildiği anlaşılmaktadır. Çünkü Teyma, Arap Yarımadası'ndan sayılırsa da Hicaz'dan sayılmaz.
2- Hayber arazisinin hukuki statüsü ve vasfı hususunda İslam alimleri ihtilaf etmiştir. Burası sulh yoluyla mı alındı, savaşla mı fethedildi?
* Harp yoluyla alındı diyenler olmuştur.
* Sulh yoluyla alındı diyenler olmuştur.
* Ahalisi burayı terkettiği için harpsiz olarak alındı diyenler olmuştur.
* Bazı kısımlarının harp, bazı kısımlarının sulh, bazı kısımlarının ahalisinin çekilmesiyle alındığını söyleyenler de olmuştur.

Bu görüşlerden herbirini destekleyen rivayetler var. Ulema bu rivayetleri benimsemede ihtilaf edince farklı görüşlerin ortaya çıkması tabii bir durum olmuştur.

[315] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/191.
[316] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/191.

İslam âlimlerinden müsakat ve müzaraaanın meşruiyyetini söyleyenlerin en kuvvetli delilleri bu mevzuda gelen rivayetlerdir. Bu rivayetlerde, Aleyhissalâtu vesselâm, Hayber halkı ile, araziden çıkacak mahsulün yarısını onlara vermek üzere antlaşma yapmış bulunmaktadır. Meyve ile ilgili yarılaşma antlaşmasına müsakat, ekin ile ilgili yarılaşma antlaşmasına da müzaraa denmiştir.
İmam Şafii, İmam Malik, Ahmed İbnu Hanbel, Leys İbnu Sa'd, Süfyan-ı Sevrî gibi fakihler, hadis uleması Zahirîler, fukahanın ekseriyeti müsakatın caiz olduğuna hükmetmiştir.
İmam A'zam'la Züfer'e göre müsakat da müzaraa da caiz değildir. Ebu Hanife, sadedinde olduğumuz hadiste belirtilen antlaşmanın bir akit olmayıp Aleyhissalâtu vesselâm'ın Hayber ahalisine bir iyiliği, bir ihsan ve lütfu olarak yorumlanır. Ona göre, Aleyhissalâtu vesselâm Hayber'i ganimet olarak almıştı, Yahudilere hiçbir şey vermeyebilirdi.
Öyleyse onları mahsulden yarısını alma karşılığında yerlerine bırakması bir lütuftan ibarettir. Buna harac-ı mukaseme denmiştir. Harac-ı tavzif gibi mukaseme de caizdir.
Harac-ı mukaseme: İslam hükümdarı tarafından mahsulün üçte bir, dörtte bir veya onda bir gibi muayyen bir miktarı alınarak arazinin sahiplerine bırakılmasıdır. Bu usulde arazi sahiplerinin korunması vardır. Çünkü vergi, elde edilen mahsule bağlıdır. Mahsul elde edilemezse vergi de alınamaz. Bu aynı zamanda cizye yani gayr-i müslimlerden alınan vergidir. Nitekim Aleyhissalâtu vesselâm, Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer zamanında Yahudilerden bir de cizye alındığı rivayetlere intikal etmemiştir. Öyleyse bu vergi aynı zamanda cizyedir, aksi takdirde bir de cizye alınması gerekirdi denmişti. Bu hal İmam A'zam hazretlerinin yaptığı yorumun sahih olduğu gösterir.
Harac-ı muvazzaf: Zımmilerin ziraate elverişli arazisinden dönüm başına alınan bir sa' ve bir dirhemlik vergidir.
Müsakati caiz görenler, bunun hangi ağaçlardan alınacağında ihtilaf ederler:
* İmam Şafii'ye göre yalnız hurma ve üzümden alınır.
* İmam Malik'e göre her çeşit ağaçtan müsakat alınır.
* Davud-u Zahiri'ye göre müsakat sadece hurmadan alınır.
İmam Şafii ve bir kısım ulemaya göre müstakilen müzaraa caiz değilse de müsakatla birlikte olursa müzaraa da caizdir.
İmam Malik müstahil de olsa, müsakata, tebaen de olsa müzaraaya cevaz vermez.
Hanefilerden Ebu Yusuf, İmam Muhammed ile diğer Kûfe uleması, muhaddisler, İbnu Ebî Leyla, İmam Ahmed, İbnu Şübrüme bir kısım ulema ise, müzaraa ve müsakatın birlikte olsun ayrı olsun yapılabileceğini söylemişlerdir. İmam Nevevî "Zahir ve muhtar olan kavil budur" der.
3- Zahirîler hadiste geçen "Dilediğimiz müddete kadar sizi burada bırakabiliriz" ibaresini esas alarak müsakat ve müzaraa akdinin meçhul müddet için yapılabileceğini söylemiş ise de cumhur, müsakatın icare gibi malum bir müddet için caiz olacağını söylemiştir. Yahudilere tanınan avantaj, bir akit değil, bir lütuftur.
Müsâkât anlaşmasında, araziyi tutana terettüp eden hizmetler ağaçları sulamak, budamak, aşılamak, köklerini temizlemek, kazımak, meyvelerini korumak, zaman gelince toplamak, kurutmak gibi her sene yapılan hizmetlerdir. Duvar çekmek, hendek koymak gibi her yıl yapılmayan işler mal sahibine aittir.
4- Savaşla alınan araziye yapılacak muamele de ihtilaflıdır:
* İmam A'zam ve Kûfe ulemasına göre hükümdar muhayyerdir. İcab-ı hale göre, dilerse fetheden askerlere taksim eder, dilerse sahiplerine bırakıp onlardan haraç alır.
* Malikîler: "Bu araziyi, hükümdar Müslümanlara vakfeder. Nitekim Hz. Ömer Irak arazisini vakfetmiştir" demiştir.
* Nevevî, Hayber Yahudileri ile yapılan antlaşmanın, alınan ganimetin askerlere dağıtılmasından sonra, onların rızasıyla yapıldığını söyler.[317]

5382- 4- وعن ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال:]كَانَتِ الْمَزَارِعُ تُكْرَى عَلى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ # أَنَّ لِرَبِّ الْأَرْضِ مَا عَلى رَبِيعِ السَّاقي مِنَ الزَّرْعِ وَطَائِفَةٍ مِنَ التِّبْنِ أَدْرِي كَمْ هُوَ[. أخرجه النسائي.»الرَّبِيع« النهر الصغير.

4. (5382)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Ekim arazileri, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında, -tarlaya su alınan dere kenarındaki- ekin, tarla sahibinin olması ve ne kadar olduğunu bilmediğim bir miktarda saman verilmesi karşılığında kiralanırdı." [Nesâî, Müzaraa 46, (7, 53).][318]

5383- 5- وعن مالِك قال:]بَلَغَنِي أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمنِ بْنَ عَوْفٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه تَكَارَى أَرْضاً فَلَمْ تَزَلْ في يدَيْهِ حَتّى مَاتَ. قَالَ ابْنُهُ: فَمَا كُنْتُ أَرَاهَا إِلَّ لَنَا مِنْ طُولِ مَا مَكَثَتْ في يَدَيْهِ حَتّى ذَكَرَهَا لَنَا عِنْدَ مَوْتِهِ وَأَمَرَنَا بِقَضَاءِ شَيْءٍ كَانَ عَلَيْهِ مِنْ كِرَائِهَا ذَهَبٍ أَوْ وَرَقٍ[.

[317] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/191-194.
[318] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/195.

5. (5383)- İmam Malik anlatıyor: "Bana ulaştığına göre, Abdurrahman İbnu Avf (radıyallahu anh) bir tarlayı kiraladı. Ölünceye kadar da bu arazi elinde kaldı. Oğlu dedi ki: "Ben bu araziyi uzun müddet babamın elinde kaldığı için bizim malımız sanıyordum. Babam öleceği sırada tarlanın bize ait olmadığını söyledi ve tarlanın kirasından ödenmesi gereken bir miktar borcun altın veya gümüş olarak ödenmesini emretti." [Muvatta, Kirau'l-Arz 4, (2, 712).][319]

5384 -6- وعن قيْسِ بن مسلمٍ عن أبي جَعْفَرَ قال:]مَا كَانَ بِالْمَدِينَةِ أَهْلُ بَيْتِ هِجْرَةٍ إِ يُزَارِعُونَ عَلى الثُّلُثِ والرُّبُعِ. وَزَارَعَ عَلِيٌّ وَسَعْدُ بْنِ مَالِكٍ وَابْنُ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهم. وَعَنِ القَاسِمِ وَعُرْوَةَ مِثْلُهُ؛ وَزَادَ: وَآلُ أبي بَكْرٍ وَآلُ عُمَرَ وَآلُ عُثْمَانَ وَآلُ عَلِيٍّ وَسَعْدُ بْنِ مَالِكٍ وَابْنُ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهم. وَعَنِ القَاسِمِ وَعُرْوَةَ مِثْلُهُ؛ وَزادَ: وَآلُ أبي بَكْرٍ وَآلُ عُمَرَ وَآلُ عُثْمَانَ وَآلُ عَلِيٍّ وَابْنُ سِيرِينَ[. أخرجه البخاري في ترجمة .

6. (5384)- Kays İbnu Müslim, Ebu Ca'fer'den naklen diyor ki: "Medine'de muhacir aileden hiçbiri yoktu ki, üçte veya dörtte bir pay ile ziraatçilik yapmasın. Hz. Ali, Sa'd İbnu Malik, İbnu Mes'ud (radıyallahu anhüm) da bu çeşitten muzaraa akdi yapmışlardı. el-Kasım (İbnu Muhammed) ve Urve'den de benzer rivayet mevcuttur. Rivayette şu ziyade de var: "Ebu Bekr ailesi, Hz. Ömer ailesi, Hz. Osman'ın ailesi, Ali ailesi ve İbnu Sirin ailesi de." [Buharî, Müzaraa 8 (bab başlığı olarak kaydedilmiştir.)] [320]

AÇIKLAMA:

Başka kaynaklarda mevsul olarak gelen Buhârî'nin bu munkatî rivayeti, Ashab'ın ileri gelenlerinin de müzaraa usulüyle arazi kiraladıklarını, kira bedeli olarak mahsulatın -tarlanın durumuna, kiralayan kimsenin tohum, ekim, sulama... gibi katkılarına göre- üçte biri, dörtte biri, yarısı gibi bir miktarda kira ödediklerini ifade etmektedir. Buhârî'nin bunları kaydetmedeki maksadı, müzaraa akdinin cevazını ifade etmektir. [321]

İKİNCİ FASIL

MÜZARAANIN YASAKLIGI HAKKINDA

5385 -1- عن رافع بن خديج رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]أَتَاني ظُهَيْرُ، فقَالَ لِي: لَقَدْ نَهى رَسُولُ اللهِ # عَنْ أَمْرٍ كَانَ بِنَا رَافِقاً. فَقُلْتُ: مَا قَالَ رَسُولُ اللهِ # فَهُوَ حَقٌّ. قَالَ: سَأَلَنِي كَيْفَ تَصْنَعُونَ بِمَحَاقِلِكُمْ؟ قُلْتُ: نُؤَاجِرُهَا عَلى الرُّبُعِ وَعلى ا‘وْسُقٍ مِنَ التَّمْرِ وَالشَّعِيرِ. قَالَ: َ تَفْعَلُوا، أَزْرَعُوهَا أَوْ أَزْرِعُوهَا أَوْ أَمْسِكُوهَا. قَالَ رَافِعٌ: قُلْتُ سَمْعاً وَطَاعَةً[. أخرجه الخمسة إ الترمذي .

1. (5385)- Rafi İbnu Hadic (radıyallahu anh) anlatıyor: "Yanıma Züheyr geldi ve bana: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize faydalı olan bir şeyi yasakladı" dedi. Ben:
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) her ne söyledi ise, mutlaka haktır!" dedim.
"Muhâkala'yı (tarla kiralamasını) nasıl yaptığımızı sordu. Ben de:"Biz onu, dörtte bir ve kuru hurma ve arpadan vasklarla ücretlendiriyoruz" dedim, bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm:
"Öyle yapmayın! Araziyi ya kendiniz ekin veya ektirin veya (kimseye vermeyip) sahip olun!" buyurdular.
"Rafi der ki: "Ben de: "(Başüstüne!) dinlemek ve itaat etmek (borcumuzdur!)" dedim." [Buharî, Muzaraa 18, 19; Müslim, Büyû 114, (1548); Ebu Davud, Büyû 32, (3394); Nesâî, Müzaraa 45, (7, 44, 49).][322]

5386 -2- وعنه رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]كُنَّا أَكْثَرَ ا‘نْصَارِ حَقْ ً وَكُنَّا نُكْرِي ا‘رْضَ عَلى أَنَّ لَنَا هذِهِ، وَلَهُمْ هذِهِ، فَرُبَّمَا أَخْرَ َجَتْ هذِهِ وَلَمْ تُخْرِجْ هذِهِ، فَنَهَانَا النَّبِيُّ # عَنْ ذلِك. وَأَمَّا الْوَرِقُ فَلَمْ يَنْهَنَا[. أخرجه الستة.»الحَقْلُ« ا‘رض الطيبة التربة الصالحة للزراعة.و»المَحَاقَلَةُ« المفاعلة من ذلك، وهى المزارعة بالثلث أو الربع أو نحو ذلك، وقيل إكراء ا‘رض بمقدار من البرّ، وقيل بيع الطعام في سنبله، وقيل بيع الزرع قبل إدراكه .

2. (5386)- Yine Rafi (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz ensardan tarlası en çok olan kimseydik ve biz, şu tarla bize, şu tarla onlara (ekenlere) olmak üzere kiraya verirdik. Bazan şu tarla mahsul verirdi, şu tarla vermezdi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bizi bundan yasakladı. Fakat gümüş (mukabili kiralamay)a gelince onu yasaklamadı." [Buhârî, Müzaraa 6, 12, 18, Şurut 7; Müslim, Büyû 106, (1547); Muvatta, Kira'ul-Arz 1, (2, 713); Tirmizî, Ahkam 42, (1384); Ebu Davud, Büyû 31, 32, (3392, 3393, 3395, 3397, 3398, 3399, 4000, 3401, 3402); Nesâî, Müzaraa 45, 7, (33-50).][323]

AÇIKLAMA:

---

[319] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/195.
[320] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/195.
[321] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/196.
[322] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/197.
[323] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/198.

Az yukarıda da (5381) açıkladığımız üzere arazinin kiraya verilmesi meselesi ulema arasında ihtilaflıdır. Yukarıda kaydedilen rivayetler, araziyi kiralama işini Aleyhissalâtu vesselâm'ın yasakladığını ifade etmektedir. Hatta bazı rivayetler, yasaklama ile ilgili hadislerin muahhar ve dolayısıyle nasih, ruhsat ifade eden rivayetlerin de mensuh olduğunu ifade eder. Sahiheyn'de gelen şu rivayette olduğu gibi: "Nafi anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ), Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında tarlasını kiraya verirdi. Hz. Ebu Bekr, Hz. Ömer, Hz. Osman devirlerinde ve Hz. Muaviye (radıyallahu anhüm ecmain) devrinin başına kadar kiraya vermeye devam etti. Ancak Hz. Muaviye'nin hilafetinin sonlarına doğru, kendisine, Rafi İbnu Hadic'in bu meselede Aleyhissalâtu vesselâm' ın bunu yasakladığına dair rivyette bulunduğu ulaştı. Bunun üzerine, Rafi'in yanına gitti, beraberinde ben de vardım. Meseleyi sordu. Rafi: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) tarlaların kiralanmasını yasakladı" dedi. Bundan sonra İbnu Ömer kiralamayı teketti. Bu hususta kendisine sorulunca: "İbnu Hadic, Resulullah'ın bunu yasakladığı kanaatinde!" derdi."
Tirmizî'nin İbnu Abbas'tan kaydettiği bir rivayette: "Resulullah'ın müzaraayı yasaklamadığı, ancak insanların birbirlerine, rıfkla muamele etmelerini emrettiği" belirtilir. Yine Tirmizî'nin İbnu Hadic'ten kaydettiği bir rivayette Aleyhissalâtu vesselâm'ın: "Birinizin tarlası varsa (onun ekimini) kardeşine bağışlasın veya kendisi eksin" dediği belirtilir.
Gerek hadislerde ve gerekse hadislerin yorumlarında teferruat var. Hepsine burada yer vermeyip, bahsin sonunda (5390'ın açıklamasında) bahsi özetleyeceğiz.[324]

-5387 -3- وعن جابرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]كَانَ لِرجَالٍ مِنَّا فُضُولُ أرَضِينَ. فَقَالُوا: نُؤَاجِرُهَا بِالثُّلُثِ أوِ الرُّبُعِ أوِ النِّصْفِ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ #: مَنْ كَانَتْ لَهُ أرْضٌ فَلْيَزْرَعْهَا أوْ لِيَمْنَحْهَا أخَاهُ وَ ُ يُؤجِرُهَا إيّاهُ وَ َ يُكْرِيهَا[. أخرجه الشيخان والنسائي .

3. (5387)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bizden bazı kimselerin ihtiyaçlarından fazla arazileri vardı. Onlar: "Biz arazimizi üçte bire veya dörtte bire veya yarıya kiraya verelim" dediler. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm:
"Kimin arazisi varsa bizzat eksin veya bir kardeşine bağışlasın; ne ücret mukabili versin ne de kiraya versin!" buyurdular." [Buhârî, Müzaraa 18, Hibe 35; Müslim, Büyû 92, (1536); Nesâî, Müzaraa 45, (7, 36-38).] [325]

-5388 -4- وعن ابن عبّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال:]خَرَجَ رَسُولُ اللهِ # الى أرْضٍ وَهِيَ تَهْتَزُّ زَرْعاً. فقَالَ: لِمَنْ هذِهِ؟ قَالُوا: اِكْتَرَاهَا فُ َنٌ. فقَالَ: لَوْ مَنَحَهَا إيَّاهُ كَانَ خَيْراً مِنْ أنْ يَأخُذَ عَلَيْهَا أجْراً مَعْلُوماً[. أخرجه الشيخان والنسائي .

4. (5388)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir gün) tarlaya uğramıştı, tarlada ekin üğrünüyordu.
"Burası kime ait?" buyurdular. Yanındakiler:
"Falan kimse kiraya verdi" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Eğer burayı bağışlasaydı, kendisi için bunun üzerinden muayyen bir ücret almasından daha hayırlı olurdu" buyurdular." [Buharî, Müzaraa 9, 18, Hibe 35; Müslim, Büyû 120, (1550); Nesâî, Müzaraa 45, (7, 36).][326]

-5389 -5- وعن زيد بن ثابتٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]نَهى رَسُولُ اللهِ # عَنِ الْمُخَابَرَةِ؛ قَالَ: وَالْمُخَابَرَةُ أنْ يَأخُذَ ا ‘رْضَ بنِصْفٍ أوْ ثُلُثٍ أوْ رُبُعٍ[. أخرجه أبو داود .

5. (5389)- Zeyd İbnu Sabit (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) muhabereyi yasakladı. Muhabere, tarlayı yarı, üçte bir veya dörtte bir karşılığında almaktır." [Ebu Davud, Büyû 34, (3407).][327]

-5390 -6- وعن جابرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: مَنْ لَمْ يَذَرِ الْمُخَابَرَةُ فَلْيُؤْذِنْ بِحَرْبٍ مِنَ اللهِ وَرَسُولِهِ[. أخرجه أبو داود.»المخابرة« نسبة الى خيبر ‘ن النبي #: أقرّها في يد أهلها على النصف من ثمارهم وزرعهم. فقيل خبارهم: أى عاملهم في خيبر .

6. (5390)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Muhabereyi terketmeyen Allah ve Resulü ile savaş ilan etsin." [Ebu Davud, Büyû 34, (3406).][328]

AÇIKLAMA:

---

[324] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/198-199.
[325] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/199.
[326] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/199.
[327] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/200.
[328] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/200.

Son hadislerde geçen muhabere Hayber kelimesinden alınmıştır. Bununla Hayber usulünce arazi kiralanması kastedilir. Hayber usulünce tabirinden, Hayber Yahudileri ile Resulullah arasındaki arazi kiralaması anlaşılmaktadır. Yani Resulullah Hayber arazisini, meyve ve ekin mahsulatının yarısı mukabilinde Hayber Yahudilerinin elinde bırakmıştı. Sadedinde olduğumuz hadise göre bu tarz arazi kiralanması yasaklanmıştır. Önceki tatbikat bilahare neshedilmiş olmaktadır. Ancak, bu husus ulema arasında ihtilaflıdır. Abdülhak Dehlevi'nin mevzuyu özetlemesi şöyledir:
"Müsâkât: Kişinin ağaçlarını, sulamak, bakımını yapmak, yetiştirip ürününü almak üzere bir başkasına, yarı, üçte bir, dörtte bir gibi belli bir hisse karşılığında vermesidir. Müzaraa ise tarlaya yapılan ekim hususunda mahsulün bir miktarı karşılığında yapılan anlaşmadır. Musakat ağaçlar üzerine, müzaraa araziler üzerine yapılır. İkisinin hükmü de birdir. Ebu Hanife'ye göre iki akid de fasiddir. Ebu hanife'nin iki ashabı ve diğer imamlara göre caizdir.
Bazı müellifler: "Ebu Hanife dışında bu muameleleri yasaklayan bir başka alim bilmiyoruz" demiştir. Ancak Züfer'in de Ebu Hanife gibi düşündüğü söylenmiştir.
el-Hidaye'de: "Fetva İmameyn'e göre verildi" denir. Caiz görenlerin delili Resulullah'ın Hayber Yahudileri ile yaptığı anlaşmadır. Bu anlaşmaya göre ekin olsun, meyve olsun mahsulün yarın Resulullah'a verilecektir. Ebu Hanife'nin delili, Resulullah'ın muhabereyi -ki bu, müzaraadır- yasakladığına dair rivayettir."
Alimler, muhabereyi yasaklayan ve diğer nehyedici rivayetleri tahrime değil, tenzihe hamlederek, gerek müsakat ve gerekse müzaraanın cevazına hükmetmişlerdir.
Alimler, yasakla ilgili bazı rivayetleri tarla sahibinin arazinin belli bir kısmını şart koşması haline hamletmişlerdir. Nitekim bu husus 5386 numaralı hadiste daha sarih geçti. Sözgelimi kiraya verdiği arazinin "sulanabilen kısmının ürünü benim, geri kalan kısmının ürünü senin olmak şartıyla" demesi gibi. Yasağın bu çeşitten şartlarla yapılan anlaşmalara şamil olduğu söylenmiştir.
Öyle ise, cumhura ve hatta Hanefi mezhebine göre müsakat ve müzaraa akdi meşrudur.[329]

MEDH BÖLÜMÜ

UMUMİ AÇIKLAMA

Medih, övmek demektir. Birini övmek, ona kemal sıfatlarından birini veya birkaçını izafe etmekle olur. İslam telakkisinde her çeşit kemalin sahibi, kaynağı Allah'tır. Bu sebeple insanlara kemal nisbet etmek, kişiyi nankörlüğe, şirke atabilecek ciddi bir tehlikedir. Bu sebeple övmek veya övünmek pek hoş karşılanmamıştır. Kişi mazhar olduğu her çeşit nimet, fazilet ve kemali Allah'tan bilmeli, O'na nisbet etmelidir. Bu manada nimetin zikir ve beyanı caizdir, bir nevi şükürdür. "Rabbinin nimetini yadet!" (Duha 11) ayeti bir bakıma nimeti yadetmeyi, söylemeyi emreder. Bu övünme olmuyor, nimet, sahibine nisbet ediliyor. Aksi takdirde nefis "nimet benden" yanılgısına bile düşebilir, Allah'a nisbet ederek zikri, bu vartayı önler.

Resulullah, başkasını övmeyi de hoş karşılamamış, zaruret olmadan kişileri yüzlerine karşı övmeyi yasaklamıştır. "Meddahların yüzüne toprak saçın" buyurmuştur.

[329] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/200-201.

Son olarak şunu da belirtelim: Alimler, medih yasağını kişide olmayan şeylerle yapılan mübalağalı medhe hamletmişler, hatta bazan övgünün kişiyi hayırda ilerlemeye başkalarını bu hayırda ona uymaya teşvik olacağından, müstahsen olacağını söylemişlerdir. Bu husus bahsin sonunda açıklanacaktır.[330]

-5391 -1- عن مُطرِفِ بن عبدالله عن أبيه رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]انْطَلَقْتُ في وَفْدِ بَنِي عَامِرٍ الى رَسُولِ اللهِ #، فَقُلْنَا: أَنْتَ سَيِّدُنَا. فَقَالَ: الْسَّيِّدُ اللهُ. قُلْنَا: وَأَفْضَلُنَا فَضْلً، وَأَعْظَمُنَا طَوْلً. فَقَالَ: قُولُوا بِقَوْلِكُمْ، أَوْ بَعْضِ قَوْلِكُمْ، وَلَ يَسْتَجْرِيَنَّكُمُ الشَّيْطَانُ[. أخرجه أبو داود.ومعنى الحديث تكلموا بما يحضركم من القول و تسجعوا كأنما تنطقون على لسان شيطان.وفي قوله: »أو بَعْضِ قَوْلِكُمْ« حذف واختصر، ومعناه دعوا بعض قولكم واتركوه وأراد بذلك اقتصاد في المقال .

1. (5391)- Mutarrif İbnu Abdillah, babası (radıyallahu anh)'tan naklediyor: "Benî Amir heyetiyle Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına gitmiştik.
"Sen bizim efendimizsin!" diye hitap ettik.
"Efendi, Allah'tır!" buyurdular. Biz:
"Fazilette en ileride olanımız, mertlikte en başta gelenimizsin!" dedik. Bize: "Söylediğinizin hepsi bu veya buna yakın bir söz olsun. Şeytan sizi (mübalağalı medihlerde) koşturmasın!" buyurdular." [Ebu Davud, Edeb 10, (4806).][331]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, seyyid yani efendi kelimesini hakiki manada insanlara izafe etmeyi yasaklamaktadır. İnsanların alnından tutup, onları gerçek manada idare eden Allah'tır.
Ancak alimler, bunun insanlara, daha hususi manada ferdlere izafe edilerek kullanılmasını caiz görürler. Nitekim Resulullah "Ben ademoğlunun efendisiyim. Bunu söylemem fahr değildir" buyurmuştur. Yani: "Ben bunu övünmek için değil, Allah'ın bana verdiği nimeti tahdisen (zikretmiş olmak için) söylüyorum" demek istemiştir. Nitekim Buhârî'de gelen bir rivayette Hz. Ömer "Ebu Bekr bizim efendimizdir" demiş ve Bilal'i kastederek: "E-fendimizi azad etti" diyerek sözlerini noktalamıştır.
2- Tavl, "dostlara ihsan, düşmanlara yücelik" manasına gelir, mertlik diye çevirdik.
3- "Söylediğinizin hepsi bu.. olsun" diye çevirdiğimiz ibarenin aslı muhtelif manaları ifade edecek mahiyettedir. Bu sebeple şarihler "İki kelimeyle yetinin, mübalağaya yer vermeyin", "Tevazuda mübalağa için, söylediğinizin birini söyleyin", "Buraya ne maksadla geldi iseniz onu söyleyin, sizi ilgilendirmeyen, gayeniz olmayan şeyleri terkedin" gibi manalar anlamışlardır.
4- Hadis, medhi, mübalağalı övgüyü, şeytanın kendi yolunda koşturması olarak tavsif etmektedir. يَسْتَجْرِيَنَّكُمْ kelimesinin cür'et kökünden gelme ihtimaline binaen mananın: "Şeytan caiz olmayan şeyleri söylemekte sizi cür'etkâr kılmasın" şeklinde olabileceğine dikkat çekilmiştir.
en-Nihaye'de hadisin, "Şeytan size galebe çalıp, sizi elçi ve vekil kılmasın!" manasına geldiği belirtilir. "Çünkü denir, onlar Resulullah'ı övmüşlerdi. Aleyhissalâtu vesselâm bu davranışlarını beğenmeyerek onları bundan bu suretle men etti." Mirkat'ta hadisin: "Hatırınıza gelen kelimelerle konuşun, şeytanın vekilleri ve elçileri gibi tekellüfe, yapmacıklığa gitmeyin, onun diliyle konuşmayın " demek istediğine dikkat çekilir.[332]

-5392 -2- وعن ابن عبّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال:]سَمِعْتُ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْه يقُولُ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ # يَقُولُ: لَ تُطْرُونِى كَمَا أَطْرَتِ النَّصَارَى ابْنَ مَرْيَمَ، فَإِنَّمَا أَنَا عَبْدٌ. فَقُولُوا: عَبْدُاللهِ وَرَسُولُهُ[. أخرجه الشيخان.»ا"طْرَاءُ« مجاوزة الحد في المدح والكذب فيه .

2. (5392)- Hz. İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in şöyle söylediğini işittim:

[330] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/202.
[331] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/203.
[332] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/203-204.

"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı dinledim diyordu ki: "Hakkımda, Hıristiyanların Meryem oğlu İsa'ya yaptıkları aşırı övgülerde bulunmayın. Şurası muhakkak ki ben bir kulum. Benim için "Allah'ın kulu ve elçisi" deyin." [Buhârî, Enbiya 44, Teysir bu hadisi Müslim'de rivayet ettiğine işaret eder. Ancak rivayet Müslim'de mevcut değildir.)][333]

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), kendisini medh u sena ederken ümmetinin aşırılığa gitmemesini talep etmektedir. Hıristiyanlar, Hz. İsa'ya uluhiyet nisbet etmişler, Allah'ın oğlu demişler, üç unsurlu tek kabul ettikleri Allah'ın bir unsurunun Hz. İsa olduğunu söylemişlerdir. Şu halde, Müslümanların bu çeşit ifratlara düşmemesi talep edilmiş olmaktadır. Hz. Peygamber abdiyet (kulluk) vasfını, risalet vasfından önce zikretmektedir. Hatta, İslam'ı yeni öğrenenlerin kelime-i şehadeti zikrederken yanlışlıkla bu sırayı ters çevirip "şehadet ederim ki sen Allah'ın elçisi ve kulusun" diyenlere: "Ben önce kul, sonra elçiyim" manasında müdahale edip tashihte bulunmuştur. [334]

5393 -3- وعن أبي بكرة رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]أَثْنَى رَجُلٌ عَلى رَجُلٍ عِنْدَ النّبِيّ # فقَالَ: وَيْحَكَ قَطَعْتَ عُنُقَ صَاحِبِكَ، قَالَ لَهُ ثَنَاً. ثُمَّ قَالَ: مَنْ كَانَ مَادِحاً أَخَاهُ مَحَالَةَ، فَلْيَقُلْ أَحْسِبُ فُنَاناً، وَاللهُ حَسِيبُهُ، وَ أُزَكِّي عَلى اللهِ أَحَداً، أَحْسِبُ فُناً كذَا وكَذَا، إنْ كَانَ يَعْلَمُ ذلِكَ مِنْهُ[. أخرجه الشيخان وأبو داود.قوله: »قطعت عنق صاحبك« أي أهلكته با"طراءِ والمدح والتعظيم عند نفسه فإنه يعجب بذلك فيهلك كأنك قد قطعت عنقه .

3. (5393)- Hz. Ebu Bekre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanında bir başkasını medh u sena etmişti.
"Yazık sana! Arkadaşının boynunu kestin" buyurdular ve bunu üç kere tekrar ettiler. Sonra da şu açıklamayı yaptılar:
"Bir kimse kardeşini illa da övecekse bari: "Falancayı zannederim, ona Allah kafidir.[335] Ben Allah'a karşı kimseyi tezkiye etmem (çünkü Allah herkesi benden iyi bilir). -Ondan (böyle bir fazilet) biliyorsa- falanca şöyle şöyledir" desin." [Buhârî, Şehadat 16 , Edeb 54, 95; Müslim, Zühd 65, (3000); Ebu Davud, Edeb 10, (4805).][336]

5394 -4- وعن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]أَمَرَنَا رَسُولُ اللهِ # أَنْ نَحْثُوَ في أَفْوَاهِ الْمَدَّاحِينَ التُّرَابَ[. أخرجه الترمذي.»المدّاحون« هم الذين اتخذوا مدح الناس عادة يستأكلون به الممدوح. فأما من مدح على ا'مر الحسن والفعل المحمود ترغيباً له في أمثاله وتحريضاً للناس على اقتداء به في أشباهه فليس بمدّاح.والمراد »بالتُّرابِ« عينه، أو يكون مؤوّل بمعنى الخيبة والحرمان.

4. (5394)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), meddahların ağzına toprak saçmamızı emretti." [Tirmizî, Zühd 55, (2396).][337]

AÇIKLAMA:

1- Son iki hadis, yüzlerine karşı insanların övülmesini yasaklamaktadır. Birincide, Resulullah, övmeyi "kardeşinin boynunu kesmek"le tavsif buyuruyor. Şarihler bunu: "Övülen kişi, bundan hoşlanır ve ucbe, gurura düşer. Bu ise helake götüren bir durumdur. Resulullah kişinin manevî yıkımını "boynunu kesmek" -diğer bir hadiste geldiği üzere "sırtını kesmek"- şeklinde ifade etmiştir" diye açıklar. İbnu Battal, ucba (yaptığı amelin yeteceği kanaatine) düşen bir kimsenin meddahın ifade ettiği mübalağalı olan makamda olduğu zannına düşüp kendinde bulunmayan bu mevsuf (ve de mevhum) makama güvenerek ameli ve hayrını artırma gayretini terkedeceğini, böyle bir halin o kimse hakkında helak olduğunu söyler. Hz. Ömer "övme kesmedir" demiştir.
2- Bu sadedde gelen bir Buhârî hadisinde "Resulullah bir kimsenin bir başkasını övdüğünü ve "övgüde aşırı gittiğini" işitti. Bunun üzerine: "Adamı helak etiniz -veya sırtını kestiniz-" buyurdu" dendiğini görmekteyiz. 5392 numaralı hadiste de olduğu üzere, bu hadiste de Itrâ kelimesi kullanılmaktadır. Itrâ, "kişiyi, kişide olmayan vasıfları da kullanarak mübalağalı şekilde övmek" manasında bir kelimedir. Şarihler, kelimenin bu manasını hesaba katarak, hadislerde gelen övme yasağını mübalağalı övmeye, övmeyi uzatıp gitmeye hamletmişlerdir. Bu sebeple, ihtiyaç halinde kişiyi, yanında, yüzüne karşı övmenin de caiz olacağına hükmeder. Yeter ki ifrata, mübalağaya yer verilmesin. Bu kanaatte olan Buhârî hazretleri ilgili hadise şöyle bir bab başlığı koymuştur.

---

[333] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/204.
[334] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/204.
[335] "Allah kâfidir" diye çevirdiğimiz ibâre, hesâb kelimesinden gelme ihtimalini de taşır. Bu takdirde "onun hesabını Allah tutucudur" demek olur. (İbnu Hacer).
[336] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/205.
[337] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/206.

"Övmede uzatmanın mekruh olduğuna ve (kişinin tezkiyede, bildiğini söylemesi gerektiğine dair bab." Şarihler, Resulullah'ın kişi hakkında, yüzüne karşı kısaca övgü beyan ederek tezkiyede bulunan kimseye müdahale edip ayıplamadığını örneklerle gösterir. Hattâbi bir kimsenin güzel davranışları sebebiyle onu benzeri güzel fiillere özendirmek ve başkalarını, böylesi güzel hareketlerinde ona uymaya teşvik etmek için övmede hiçbir mahzur bulunmadığını, bunun hadiste yasaklanan "medih" olmadığını belirtir.

3- Yeri gelmişken tezkiye hususunda İbnu Hacer'in zikrettiği bir açıklamayı kaydedeceğiz. Der ki: "Selef bir kimsenin tezkiye edilmesinde (yani iyi hal sahibi olduğunu tesbitte) "iki şahid gerekir mi, tek şahid yeterli olmaz mı" meselesinde ihtilaf etmiştir. Şafiîler, Malikîler ve Hanefîler'den İmam Muhammed'e göre şahitlikte olduğu gibi iki kişi müreccahtır. Tahavi de bu görüşü tercih etmiştir. Çünkü, o hakem makamındadır. Hakemde sayı aranmaz. Ebu Ubeyd, "tezkiyede üçten aşağının sözü kabul edilmez. Rivayette, sahih olan, tek kişinin sözünün makbul olmasıdır. Zira başkasından nakil ise bu bir haberdir, haberde şahid aranmaz, kendisinden ise, hakim durumundadır, bunda da sayı aranmaz" demiştir.

4- Son hadiste geçen "meddahın ağzına toprak saçmak"tan murada gelince: Burada kötülenen meddah, az yukarıda da belirtildiği gibi, insanları, batıl şeylerle yüzüne karşı övendir. Kişide bulunmayan vasıflarla onu tavsif edendir, övmede mübalağaya kaçandır. Alimler kişide bulunan bir sıfatla onu övmenin bu yasağa girmediğini de belirtirler.

Toprak saçmak, çeşitli te'villere menşe olmuştur. "Bu, onu davranışından dolayı tahkir etmektir, tezlil etmektir", "Ona meddahlığı sebebiyle yüz vermeyin, ihsanda, ikramda bulunmayın; bunlardan mahrum kalsın" demektir, "ağzından çıkan sözlerin, bu davranışının kötü olduğunu, iyi karşılanmadığını ihsasdır, duyurmadır". Övülmüş olan kimseye de bunda bir hatırlatma vardır: Övgü sebebiyle ucba düşme, duyduğun methiyeler seni tuğyana atmasın, sonun şu toprak olmaktır" manasında bir hatırlatma. Bazıları da toprak saçmayı "meddaha dilediğini vermek" diye anlamıştır. Tibi: "Toprak saçmakla, adamı kendinden uzaklaştırmayı, verilecek bahşişlerle dilinden gelecek zararlara karşı ırzını, şerefini korumayı kasdetmiş olması da muhtemeldir" der.[338]

5- Yasak Olan Ve Olmayan Övgünün Farkı:

İbnu Hacer açıklamalarına şöyle devam eder: "Alimler, caiz olan mübalağa ile caiz olmayan mübalağa arasında şöyle bir fark zikrederler: "Caiz olan mübalağayı bir şart veya bir benzetme takip eder. Yasak olanda böyle bir kayıtlama yoktur. Bu husus, ma'sum kişiden sadır olan övmelerde aranmaz. Zira onlar hakkında kayda ihtiyaç duyulmaz. Sahabelerden bazıları hakkında Aleyhissalâtu vesselâm'dan varid olan tavsifler gibi. Bunlarda herhangi bir kayda ihtiyaç duyulmaz. Aleyhissalâtu vesselâm'ın İbnu Ömer hakkında sarfettiği "Abdullah ne iyi kuldur" cümlesinde olduğu gibi.

Gazâli, İhya'da der ki: "Meddah hakkında medhin getireceği zarar şudur: Meddah bazan yalan söyler, bazan övdüğü kimseye övgüsüyle riyakarlık yapar. Hususan, övülen, fasık ve zalim ise. Hz. Enes'in Resulullah'tan naklettiği bir hadiste "Fasık övülürse Rabb Teala gadab eder..." buyurulur. Meddah bazan , muttali olması mümkün olmadığı için tahkik edemediği şeyi söyler. Bu sebeple Aleyhissalâtu vesselâm: "Zannederim desin" buyurmuştur. Bu, şu misalde olduğu gibi: Kişinin "falan zat ehl-i veradır, müttakidir, zahiddir" demesi gibi. Halbuki buna bedel: "Ben onu namaz kılarken veya haccederken veya kurban keserken gördüm" derse daha uygundur. Çünkü buna muttali olması mümkündür. Fakat övülmüş olan kişi hakkında mahzur devam eder. Çünkü, medhin onun içinde kibir veya ucb hasıl etmeyeceğinden, meddahın övgüsüyle şöhret bulan faziletine güvenerek çalışmaya karşı fütura düşmeyeceğinden emin olunamaz. Çünkü, amelde devamlı olanlar umumiyetle, kendilerini yetersiz gören kimselerdir. Eğer övgü, bu muzır unsurlardan azade ise, onda bir mahzur yoktur, hatta bazı hallerde makbuldür bile. İbnu Uyeyne der ki: "Nefsini hakkıyla bilen kimseye medih zarar vermez." Seleften şöyle diyen de olmuştur: "Kişi yüzüne karşı övülürse şöyle dua etsin: "Allahım Beni insanların bildiği şeylerden dolayı mağfiret buyur, söyledikleri sebebiyle beni muaheze etme! Beni zannettiklerinden de hayırlı kıl." [339]

MİZAH VE ŞAKALAŞMA BÖLÜMÜ

UMUMİ AÇIKLAMA

İslam dini, ölçü çerçevesinde kalınmak şartıyla mizah ve şakalaşmaya da yer verir. İslamî ölçüleri korumak kaydıyla yer verilen şaka ve mizah hem dinlendirici olur, hem de insanlar arasında muhabbet ve sevginin artmasına vesile olur. Şakaya yer vermemek ciddiyet olarak ifade edilirse de, her şeyin fazlası ifrattır ve hoş karşılanmaz. Yani somurtkanlar fazla sevilmez. Çok şaka, azdan daha kötü durumlara sebep olabilir.

Kısacası dinimiz şakayı tecviz etmiştir. Fakat ölçülü olmaya dikkat çekmiştir. Hadis kitaplarımızın hepsinde bu bahse yer verilir. Bazılarında Kitabu'l-Mizah adıyla müstakil bir bölümdür. Bazılarında Babu'l-Mizah diye bir bölümün tali bir başlığıdır. Nitekim görüldüğü üzere, Teysiru'l-Vüsul (ve bunun aslı olan el-Camiu'l-Usûl) müstakil bir bölüm yapmayı uygun görmüştür.

---

[338] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/206-207.

[339] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/207-208.

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hayatında sıkça şakaya rastlanır. Hatta Hz. Enes: "Resulullah, çocuklarla şakalaşmada insanların en önde olanı" der. Kadın, erkek, kendisiyle temasta olanlara yaptığı şakalardan pek çok örneğe hadis kitaplarında rastlarız.
Resulullah şaka adabıyla ilgili uyarılarda da bulunmuştur. Mesela şakada yalana yer verilmemelidir. Şaka yoluyla başkası küçük duruma düşürülmemelidir. Ateşle, silahla korkutarak şaka yapılmamalıdır. Şaka caizse de ifrata gidilmemeli, hele hele insanları güldürmek meslek yapılmamalıdır vs.
* "Ben şaka yaparım ama sadece doğruyu söylerim."
* "Bir Müslümanın kardeşini korkutması helal değildir."
* "Kardeşinle münakaşa etme, (alaya alarak) onunla şakalaşma."
* "Başkalarını güldürmek için yalan söyleyene yazıklar olsun."
* "Kul, şaka da olsa yalan söylemeyi, doğru da olsa münakaşa etmeyi bırakmadıkça iyi bir mü'min olamaz."
* "Şaka da dahil yalan söylemeyene cennette bir köşk garanti ederim."

Resulullah'ın ashabı arasında şakalarıyla meşhur olanlar vardır. Ebu Hureyre, Nuayman, Abdullah İbnu Huzafe, Zeyd İbnu Sabit, Büreydetu'l-Eslemî hatta Hz. Ömer'in bile şakalarına rastlanır. Bunu büyük ölçüde Resulullah'ın müsamahasıyla izah edebiliriz. Esasen fıtrattan gelen bir mizac olan şakacılığa Resulullah müdahale etmemiş, bazı kayıtlar beyan etmiştir. Şakacılığı ile en ziyade meşhur olan Nuayman (radıyallahu anh) Resulullah'a bile şaka yapmıştır. Anlattığına göre, Medine'ye turfanda veya iyi bir şey gelince onu veresiye alır. Resulullah'a "hediye" olarak getirir, ödeme zamanı gelince, Aleyhissalâtu vesselâm'a giderek "hediyesi"nin borcunu isterdi. Resulullah: "Sen onu bana hediye etmiştin ne oldu?" deyince: "Bu güzel şeyi sana layık gördüm, param olmadığı için böyle yaptım" derdi. Resulullah Nuayman'ı hep gülerek karşılar ve ona hiç kızmazmış. Hatta onunla karşılaşınca kendini gülmekten alamazmış. Nuayman'ın bir sefer sırasında kızdığı arkadaşı Süveybit'i "kölem" diye satması da onun meşhur şakalarından biridir.[340]

-5395 -1- عن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]قَالُوا يَا رَسُولَ اللهِ، إِنَّكَ لَتُدَاعِبُنَا. قَالَ: إِنِّيَ أَقُولُ إِلَّا حَقًّا[. أخرجه الترمذي .

1. (5395)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "(Ashab'tan birkısmı): "Ey Allah'ın Resulü! Sen bize şaka yapıyorsun!" demişlerdi.
"Şurası muhakkak ki (şaka da olsa) ben sadece hakkı söylerim!" buyurdular." [Tirmizî, Birr 57, (1991).][341]

AÇIKLAMA:

Şarihler, Resulullah'a, Ashab'ın: "Sen bize şaka yapıyorsun!" sözünü Aleyhissalâtu vesselâm'ın "Kardeşinle ne münakaşa yap, ne ona şaka yap, ne de yerine getirmeyeceğin vaadde bulun" sözü üzerine söylemiş olacağını belirtirler. Zira bu hadiste şaka yasaklanmaktadır.
Aleyhissalâtu vesselâm, Cenab-ı Hak tarafından, gerek sözleri ve gerekse davranışları hususunda hatadan korunmuş olma keyfiyetine istinaden, şaka sırasında da haktan, doğru söylemekten uzak olmayacağını

[340] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/209-210.
[341] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/210.

belirtmiştir. Öyleyse, Resulullah'ın yasaklaması, şaka sırasında insanların bu kizbe, hataya düşme ihtimaline binaendir. Çünkü sapmalara karşı bir garantileri mevcut değildir.[342]

-5396 -2- وعن أنسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]جَاءَ رَجُلٌ الى النّبِيّ # فقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ اِحْمِلْنِي عَلى بَعِيرٍ. فقَالَ: إنّى حَامِلُكَ عَلى وَلَدِ النَّاقَةِ. فقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ مَا أصْنَعُ بِوَلَدِ النَّاقَةِ. فقَالَ: النَّبِيُّ # وَهَلْ تَلِدُ اِبِلَ إَ النُّوقُ[. أخرجه أبو داود والترمذي وهذا لفظه .

2. (5396) Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam Aleyhissalâtu vesselâm'a gelerek:
"Ey Allah'ın Resulü! Beni bir deveye bindir!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm da: "Ben seni devenin yavrusuna bindireceğim!" dedi. Adam:"Ey Allah'ın Resulü, ben deve yavrusunu ne yapayım (ona binilmez ki!)" deyince Aleyhissalâtu vesselâm:
"Acaba deveyi deveden başka bir mahluk mu doğurur?" buyurdular." [Tirmizî, Birr 57, (1992); Ebu Davud, Edeb 92, (4998).][343]

AÇIKLAMA:

Deveye bindirmesini talep eden kimseye Aleyhissalâtu vesselâm: "Seni bir devenin yavrusuna bindireceğim" diyerek, yavru kelimesiyle zikre gelen manayı tevehhüm ettirdikten sonra, her devenin gerçekte bir başka deveden dünyaya geldiğine dikkat çekerek muhatabının şaşkınlığını giderir.
Hadis, insana bir söz işitince iyice düşünüp derinliğini, muhtevasını kavramadan reddetmemesi, itirazda acele etmemesi gerektiğini de göstermektedir.[344]

-5397 -3- وعنه رَضِيَ اللهُ عَنْه:]أنَّ النّبِيَّ # قَالَ لَهُ: يَا ذَا اُذُنَيْنِ، يَعْنِي بِهِ أنَّهُ يُمَازِحُهُ[. أخرجه أبو داود والترمذي .

3. (5397)- Yine Enes (radıyallahu anh), Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, kendisine: "Ey Zü'l-üzüneyn (iki kulaklı)" diye hitap ettiğini, bu sözüyle şaka yapmayı kasdettiğini rivayet etmiştir." [Tirmizî, Birr 57, (1993); Ebu Davud, Edeb 92, (2005).][345]

-5398 -4- وَعَنْ أُسَيْدِ بْنِ حُضَيْرٍ:]أَنَّ رَجُ ً مِنَ اْنْصَارِ كَانَ فِيهِ مِزاحٌ! فَبَيْنَمَا هُوَ يُحَدِّثُ ٱلْقَوْمَ وَيُضْحِكُهُمْ إِذْ طَعَنَهُ النَّبِيُّ # فِى خَاصِرَتِهِ بِعُودٍ كَانَ فِى يَدِهِ. فَقَالَ: أَصْبِرنِى يَارَسُولَ اللهِ. قَالَ: اصْطَبِرْ. فقَالَ: إنَّ عَلَيْكَ قمِيصاً وَلَيْسَ عَلى قَمِيصٌ فَرَفَعَ النَّبِيُّ # قَمِيصَهُ فَاحْتَضَنَهُ وَجَعَلَ يُقَبِّلُ كَشْحَهُ، وَقالَ: إنَّمَا أَرَدْتُ هذَا يَا رَسُولَ اللهِ[. أخرجه أبو داود.»أصبرني« أى أقدني ومكّني من نفسك ،قتصّ منك.و»الكشح« ما فوق شدّ اً،زار من جانب البطن وهما كشحان .

4. (5398)- Useyd İbnu Hudayr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ensardan mizahçı bir zat vardı. (Bir gün yine) konuşup yanındakileri güldürürken Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) elindeki çubuğu (şaka yollu) adamın böğrüne dürttü. Bunun üzerine adam:
"Ey Allah'ın Resulü (canımı yaktınız). Müsaade edin kısas yapayım!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm da: "Haydi yap!" buyurdu. Adam:
"Ama üzerinde gömlek var, benim üzerimde yoktu (kısas tam olması için çıkarmalısınız)!" dedi.
Adamın talebi üzerine, Aleyhissalâtu vesselâm gömleğini kaldı(rıp böğrünü aç)tı. Adam, Resulullah'ı kucaklayıp böğrünü öpmeye başladı ve:
"Ben bunu arzu etmiştim ey Allah'ın Resulü!" dedi." [Ebu Davud, Edeb 160, (5224).][346]

-5399 -5- وعن عبدُاللهِ بنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدِ بْنِ السَّائِبِ عَنِ أبيهِ عَنْ جِدِّهِ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: َ يَأخُذَنَّ أحَدُكُمْ عَصَا أخِيهِ َعِباً وَ َ جَاداً وَمَنْ أخَذَ عَصَا أخِيهِ فَلْيَرُدَّهَا اِلَيْهِ[. أخرجه أبو داود والترمذي .

5. (5399)- Abdullah İbnu's-Sabit İbni Yezid İbni's-Saib babası tarikiyle ceddi (Yezid İbnu's-Saib) (radıyallahu anh)'den anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Sizden kimse, ne şaka ne de ciddi olarak kardeşinin değneğini almasın. Kim kardeşinin değneğini almışsa hemen ona geri versin." [Ebu Davud, Edeb 93, (5003); Tirmizî, Fiten 3, (2161).][347]

---

[342] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/210.
[343] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/211.
[344] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/211.
[345] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/211.
[346] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/212.
[347] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/212.

AÇIKLAMA:

1- Müteakip hadis, bu hadisin bir başka veçhine benziyor veya Aleyhissalâtu vesselâm'ın bu hadisi söylemesine, şaka sebebiyle Ashab arasında vukua gelen bir korkma hadisesi sebep olmuştur.
2- Hattâbi bir şeyin şaka yoluyla ve ciddi olarak alınmasını şöyle açıklar: İade etmek maksadıyla alınırsa, bu şaka yoluyla olmaktır. İade etmemek maksadıyla alırsa bu ciddi alıştır.
Hadisin bir veçhinde "şakaciddiyet suretiyle" denmiştir. Bunu, Hattâbî "bidayette şaka niyetiyle alıp, sonradan iade etmemeye karar vermek" şeklinde izah eder.
3- Bu alışların yasaklanma sebebine gelince, ciddiyetle yani geri vermemek üzere alış bir nevi hırsızlıktır, böyle bir alışın yasak olacağı açıktır. Şaka yollu almanın yasaklanmasına gelince: Bunda bir fayda olmadığı gibi, çoğu kere malı almanda öfke meydana getirir ve ona eza verir. Halbuki, mü'minin başkasına eziyet vermesi caiz değildir. Öyleyse eziyete sebep olan davranışlardan kaçınılmalıdır.[348]

-5400 -6- وعن ابن أبي لَيْلى قَالَ:]حَدَّثَنَا أصْحَابُ رَسُولِ اللهِ # أَنَّهُمْ كَانُوا يَسِيرُونَ مَعَ رَسُولِ اللهِ #، فَنَامَ رَجُلٌ مِنْهُمْ، فَانْطَلَقَ بَعْضُهُمْ الى حَبْلٍ كَانَ مَعَهُ فأخَذَهُ، فَفَزِعَ. فقَالَ #: َ يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أنْ يُرَوِّعَ مُسْلِماً[. أخرجه أبو داود .

6. (5400)- İbnu Ebi Leyla anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashabı radıyallahu anhüm ecmainin bize anlattıklarına göre, onlar bir sefer yürüyüşünde idiler. (Bir konaklama sırasında) içlerinden biri uyurken, arkadaşı gidip ipini alır. Uyanınca ipini bulamayan zat (kaybettim diye) korkar. (Duruma muttali olan) Aleyhissalâtu vesselâm: "Bir Müslümana bir başka Müslümanı korkutmak helal olmaz!" buyurdular." [Ebu Davud, Edeb 93, (5004).] [349]

ÖLÜM BÖLÜMÜ

(Bu bölüm üç babtır)

*

BİRİNCİ BAB

RESULULLAH'IN VEFATI

*

RESULULLAH'IN HASTALANMASI VE ÖLMESİ

*

ALEYHİSSALATU VESSELAM'IN YIKANMASI VE KEFENLENMESİ

*

İKİNCİ BAB

ÖLÜM VE ÖLÜMLE İLGİLİ HUSUSLAR

*

BİRİNCİ FASIL

ÖLÜMÜN BAŞLANGICI VE GELİŞİ

*

[348] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/212-213.
[349] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/213.

İKİNCİ FASIL

AGLAMA VE MATEM

*

CEVAZI

*

YASAKLANMASI

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

GASİL VE KEFEN

*

DÖRDÜNCÜ FASIL

CENAZENİN TEŞYİİ VE TAŞINMASI

*

BU İŞLERDE ÇABUKLUK

*

BEŞİNCİ FASIL

DEFİN VE DEFİN ŞEKLİ

*

ŞEHİDİN DEFNİ

*

DEFİNDE ACELE

*

CENAZENİN NAKLİ

*

ALTINCI FASIL

KABİRLERİ ZİYARET

*

KABİR ZİYARETİNİN YASAKLANMASI

*

KABİR ZİYARETİNİN CEVAZI

*

ZİYARETÇİ NE DEMELİDİR?

*

KABİR ÜZERİNE OTURMA

*

YEDİNCİ FASIL

TAZİYE

*

ÜÇÜNCÜ BAB

ÖLÜMDEN SONRASI

*

KABİR AZABI

*

MÜNKER VE NEKİRİN SUALİ

UMUMÎ AÇIKLAMA

Ölüm, insan hayatının en mühim hadisesidir. Kulluk ve imtihan için yaratılmış olan insanoğlunun imtihan müddetinin sona ermesi ölümle noktalanır. İnsanoğlu dünya hayatında yaşadıklarının ve yaptıklarının karşılığını görmeye başlar. Ölüm, gerçekleri görmek üzere, imtihan uykusundan gerçek uyanıştır.
Ölüm, tesadüfî bir hâdise, bir yok oluş değildir. Ayet-i kerime, onun da tıpkı hayat gibi, bir yaratılış, İlahî irade ve takdirle vukua gelen bir hâdise olduğunu belirtir (Mülk suresi 2. ayet)
Ölüm zahiren hoş olmasa da, yakınlarına bir acı, bir ağlama vesilesi olsa da hayat çarkının dönmesi, bu küçücük dünyadan ebed âlemine daha çok mahsulatın gitmesi için zaruri olan devr-i daimin gerçeğidir, bir rahmettir. Ortalama elli-altmış yıllık bir ömür, ebedî hayatın kazanılmasında yeterli bir müddettir. O kazanç hasıl olduktan, insan imtihanını verdikten sonra esasen daha fazla yaşamanın manası da kalmıyor. Yeni gelenlere yer açılması için gitmek, ölmek gerekiyor.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), ölümün tefekkür edilmesini, sıkça hatırlanmasını tavsiye eder. Ta ki ibret alınsın ve dünyaya olan boş ve fani hevesler kırılsın. [350]

BİRİNCİ BAB

RESULULLAH (A.S.M.)'IN VEFATI

*** ALEYHİSSALATU VESSELAM'IN HASTALANMASI VE ÖLMESİ**

-5401 -1- عن عائشة رَضِيَ اللهُ عَنْها قالت:]كَانَ النَّبِيُّ #: يَقُولُ في مَرَضِهِ الّذِى مَاتَ فيهِ: يَا عَائشةُ، مَا أزَالُ أجِدُ ألَمَ الطَّعَامِ الّذِي أكَلْتُ بِخَيْبَرَ، وهذَا أوَانُ وَجَدْتُ انْقِطَاعَ أبْهَرِيَّ مِنْ ذلِكَ السُّمِّ[. أخرجه الترمذي .

1. (5401)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), kendisini ölüme götüren hastalığa yakalandığı zaman derdi ki:
"Ey Aişe! Ben Hayber'de yediğim (zehirli) yemeğin elemini hep hissediyordum. İşte şimdi kalp damarımın kesildiğini hissettiğim anlar geldi." [Buhârî, Megazî 83.][351]

AÇIKLAMA:

[350] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/216.
[351] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/217.

Bu hadis, Buhârî'nin muallaklarından biridir, başka kaynaklarda senetli olarak gelmiştir. Hadis, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ölüm hastalığında, Hayber'in fethi sırasında yemiş bulunduğu zehirli etin tesirini göstermektedir. Hatta bu durumu gözönüne alan bazı alimler, Aleyhissalâtu vesselâm'ın şehid olarak vefat ettiğini belirtir.
Hadiste geçen ve kalp damarı diye tercüme ettiğimiz ebher, kalbe bağlı anadamardır. İbnu'l-Esir, bununla ilgili farklı yorumlar kaydeder. Birine göre ebher, baştan çıkıp ayağa kadar uzanan bir ana damardır. Şerayin denen tali damarlar ona birleşirler. Bunun baştaki kısmına ne'me denir, boğazdaki adı verid (şahdamarı)dır. Bunun göğüsteki adı ebherdir. Sırta tekabül eden kısmına vetin denir. Kalp bu kısma bağlıdır. Uyluktaki uzantısı nesa, bacaktaki uzantısı sâfin adını alır. Bu damarın kopması ölüm demektir. Arapça'da ölüm için kullanılan ınkıta'ul-ebher Kamus'ta dilimizdeki ödü kopma tabiriyle karşılanmıştır. Ancak ödü kopmak bizde çok korkma yerine kullanılır. Tercümenin isabetliliği su götürür.
Resulullah'a Hayber'de Yahudiler tarafından zehirli koyun yedirilmesiyle ilgili haberin teferruatı daha önce geçtiği için burada tekrar etmeyeceğiz.[352]

-5402 -2- وعنها رَضِيَ اللهُ عَنْها قالت:]لَمَّا ثَقُلَ النَّبِيُّ # وَاشْتَدَّ بِهِ وَجَعُهُ اسْتَأْذَنَ أَزْوَاجَهُ أَنْ يُمَرَّضَ فِي بَيْتِي فَأَذِنَّ لَهُ، فَخَرَجَ بَيْنَ رَجُلَيْنِ أَحَدُهُمَا الْعَبَّاسُ بْنِ عَبْدِالْمُطَّلِبِ وَرَجُلٌ آخَرُ تَخُطُّ رِجْلاهُ فِي ا‘رْضِ. فَلَمَّا دَخَلَ بَيْتِي وَاشْتَدَّ وَجَعُهُ. قَالَ: أَهْرِيقُوا عَلَيَّ مِنْ سَبْعِ قِرَبٍ لَمْ تُحْلَلْ أَوْكِيَتُهُنَّ لَعَلِّي أَعْهَدُ الى النَّاسِ، فَأَجْلَسْنَاهُ في مِخْضَبٍ لِحَفْصَةَ. ثُمَّ طَفِقْنَا نَصُبُّ عَلَيْهِ الْمَاءَ مِنْ تِلْكَ الْقِرَبِ، حَتّى طَفِقَ يُشِيرُ إِلَيْنَا أَنْ قَدْ فَعَلْتُنَّ. ثُمَّ خَرَجَ الى النَّاسِ فَصَلّى بِهِمْ وَخَطَبَهُمْ[. أخرجه الشيخان .

2. (5402)- Yine Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hastalığı ağırlaşıp, ağrıları artınca, benim odamda tedavi edilmesi için diğer zevcelerinden müsaade istedi. Onlar kendisine izin verdiler. İki kişinin arasında çıktı. Bunlardan biri amcası Abbas İbnu Abdilmuttalib idi, bir başkası daha vardı. Ayakları yerde sürünüyordu. Odama girince ızdırabı daha da arttı.
"Ağızlarındaki bağları açılmamış yedi kırbadan üzerime su dökün, belki (iyileşir), insanlara bir vasiyette bulunurum!" buyurdular. Hz. Hafsa'ya ait bir leğene oturttuk. Sonra bu kırbalardan üzerine su dökmeye başladık. (Bir müddet sonra) "yeterince döktünüz" diye işaret edinceye kadar dökmeye devam ettik. Sonra (iyileşerek) halka çıkıp namaz kıldırdı ve bir hitabede bulundu."[353]

-5403 -3- ولَهما في روايةٍ عُبَيْدُ اللهِ بن عبدالله قَالَ:]دَخَلْتُ عَلى عَائِشةَ رَضِيَ اللهُ عَنْها. فَقُلْتُ لَهَا: أَ تُحَدِّثِينِى عَنْ مَرَضِ رَسُولِ اللهِ #؟ قَالَتْ: بَلى ثَقُلَ النَّبِيُّ #، فقَالَ: أَصَلّى النَّاسُ؟ قُلْنَا: َ، هُمْ يَنْتَظِرونَكَ يَا رَسولَ اللهِ. قَالَ: ضَعُوا لي مَاءً في الْمِخْضَبِ. قَالَتْ: فَفَعَلْنَا، فَاغْتَسَلَ، ثُمَّ ذهَبَ لِيَنُوءَ فَأُغْمِيَ عَلَيْهِ. ثُمَّ أفَاقَ. فقَالَ: أَصَلّى الْنَّاسُ؟ قُلْنَا: َ، هُمْ يَنْتَظِرونَكَ يَا رَسُولَ اللهِ. قَالَ: ضَعُوا لِى مَاءً فِي الْمِخْضَبِ قَالَتْ: فَفَعَلْنَا فَاغْتَسَلَ ثُمَّ ذَهَبَ لِيَنُوءَ فَأُغْمِيَ عَلَيْهِ، ثُمَّ أفَاقَ فَقَالَ: أَصَلّى الْنَّاسُ؟ قُلْنَا: َ، هُمْ يَنْتَظِرُونَكَ يَا رَسُولَ اللهِ. قَالَ ضَعُوا لِى مَاءً فِي الْمِخْضَبِ، فَاغْتَسَلَ ثُمَّ ذَهَبَ لِيَنُوءَ فأُغْمِيَ عَلَيْهِ، ثُمَّ أفَاقَ. فقَال: أصَلّى النَّاسُ؟ قُلْنَا: َ هُمْ يَنْتَظِرونَكَ يَا رَسولَ اللهِ قَالَتْ: والنَّاسُ عُكُوفٌ في الْمَسْجِدِ يَنْتَظِرونَ رَسُولَ اللهِ # لِصَةِ الْعِشَاءِ الŒخِرَة. قَالَتْ: فَأَرْسَلَ رَسُولُ اللهِ # الَى أَبِي بَكْرٍ أَنْ يُصَلِّيَ بِالنَّاسِ، فَأَتَاهُ الرَّسُولُ فقَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللهِ # يَأمُرُكَ أَنْ تُصَلِّيَ بِالنَّاسِ. فقَالَ أَبُو بَكْرٍ، وَكَانَ رَجُلً رَقِيقاً: يَا عُمَرُ صَلِّ بِالنَّاسِ. قَالَتْ: فقَالَ عُمَرُ: أَنْتَ أَحَقُّ بِذلِكَ. قَالَتْ: فَصَلَّى بِهِمْ أَبُو بَكْرٍ تِلْكَ ا‘يَام. ثُمَّ إِنَّ رَسُولَ اللهِ # وَجدَ مِنْ نَفْسِهِ خِفَّةً، فَخَرَجَ بَيْنَ رَجُلَيْنِ أَحَدُهُمَا الْعَبَّاسُ لِصَةِ الظُّهْرِ، وَأَبُو بَكْرٍ يُصَلِّي بِالنَّاسِ. فَلَمَّا رَآهُ أَبُو بَكْرٍ ذَهَبَ لِيَتَأَخَّرَ. فَأَوْمَأَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ # أَنْ َ يَتَأَخَّرَ؛ وَقَالَ لَهُمَا: أَجْلِسَانِى الى جَنْبِهِ، فأَجْلَسَاهُ الى جَنْبِ أَبِي بَكْرٍ، فَكَانَ أَبُو بَكْرٍ يُصَلِّي وَهُوَ يَأتَمّ بِصَةِ النّبِيّ #، والنَّاسُ يَأتَمُّونَ بِصَةِ أَبِي بَكْرٍ وَالنَّبِيُّ # قَاعِدٌ. قَالَ عُبَيْدُ اللهِ: دَخَلْتُ عَلَى عَبْدِاللهِ بْنِ عَبَّاسٍ فَقُلْتُ: أَ أَعْرِضُ عَلَيْكَ مَا حَدَّثَتْنِي عَائِشَةُ عَنْ مَرَضِ رَسُولِ اللهِ #؟ قَالَ: هَاتِ! فَعَرَضْتُ حَدِيثَهَا عَلَيْهِ؛ فَمَا أَنْكَرَ مِنْهُ شَيْئاً، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: أَسَمَّتْ لَكَ الرَّجُلَ الّذِى كَانَ مَعَ الْعَبَّاسِ؟ قُلْتُ: َ. قَالَ: هُوَ عَلِيُّ رَضِيَ اللهُ عَنْه[.

3. (5403)- Yine Sahiheyn'de Ubeydullah İbnu Abdillah'tan gelen bir rivayette Ubeydullah der ki: "Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin yanına girdim. Ona:
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hastalığından bana anlatmaz mısın?" dedim. Anlatmaya başladı: "Elbette! Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ağırlaştı ve: "Halk namazını kıldı mı?" diye sordu. Biz: "Hayır! Ey Allah'ın Resulü, onlar sizi bekliyorlar!" dedik.
"Leğene benim için su koyun!" emrettiler. Hz. Aişe der ki: "Hemen dediğini yaptık, o da yıkandı. Sonra kalkmaya çalıştı, fakat üzerine baygınlık çöktü. Sonra kendine geldi ve tekrar:
"Cemaat namaz kıldı mı?" diye sordu. "Hayır! dedik, onlar sizi bekliyorlar ey Allah'ın Resulü!" Tekrar:
"Benim için leğene su koyun!" emretti. Hz. Aişe der ki:
"Dediğini yaptık, yıkandı. Sonra tekrar kalkmak istedi. Yine üzerine baygınlık çöktü. Sonra ayılınca:
"İnsanlar namaz kıldı mı?" diye sordu.

[352] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/217-218.
[353] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/218.

"Hayır! dedik, onlar sizi bekliyorlar, ey Allah'ın Resulü!" Aleyhissalâtu vesselâm: "Benim için leğene su koyun!" dedi ve yıkandı. Sonra kalkmaya yeltendi, yine üzerine baygınlık çöktü, sonra ayıldı.
"Halk namazı kıldı mı?" diye sordu.
"Hayır, onlar sizi bekliyorlar ey Allah'ın Resulü!" dedik. Hz. Aişe der ki:
"Halk mescide çekilmiş, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı yatsı namazı için bekliyorlardı.
Hz. Aişe der ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hz. Ebu Bekr'e adam göndererek halka namaz kıldırmasını söyledi. Elçi gelerek ona:
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) halka namaz kıldırmanı emrediyor!" dedi. İnce duygulu bir kimse olan Ebu Bekr (radıyallahu anh):
"Ey Ömer, halka namazı sen kıldır!" dedi. Hz. Aişe'nin anlattığına göre, Hz. Ömer:
"Buna sen daha ziyade hak sahibisin (ehaksın)!" cevabında bulundu. Aişe der ki: "O günlerde namazı Ebu Bekr (radıyallahu anh) kıldırdı. Bilahare Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), kendinde bir hafiflik hissetti. Biri Abbas olmak üzere iki kişinin arasında, öğle namazı için çıktı. O sırada namazı halka Ebu Bekr kıldırıyordu. Ebu Bekr, Resulullah'ın geldiğini görünce, geri çekilmek istedi. Aleyhissalâtu vesselâm geri çekilme diye işaret buyurdu. Kendisini getirenlere: "Beni yanına oturtun!" dedi. Onlar da Hz. Ebu Bekr'in yanına oturttular. Hz. Ebu Bekr, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın namazına uyarak namaz kılıyordu. Halk da Hz. Ebu Bekr'in namazına uyarak namazını kılıyordu. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) oturmuş vaziyette idi."
Ubeydullah der ki: "Abdullah İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'ın yanına girdim ve:
"Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin Aleyhissalâtu vesselâm'ın hastalığı ile ilgili olarak anlattığını size anlatayım mı?" dedim. Bana: "Haydi anlat!" dedi. Ben de bu hususta anlattığını naklettim. Söylediklerimden hiçbir noktayı reddetmedi. Sadece:
"(Resulullah'ı mescide) Abbas'la birlikte taşıyan ikinci şahsın ismini verdi mi?" diye sordu. Ben: "Hayır söylemedi" deyince: "O, Ali (radıyallahu anh) idi" dedi."[354]

5404 -4- وزاد البُخارى في روايةٍ:]كَانَ رَسُولُ اللهِ # يَسْأَلُ في مَرَضِهِ يَقُولُ: أيْنَ أنَا غَداً؟ أيْنَ أنَا غَداً؟ يُرِيدُ يَوْمَ عَائِشَةَ. فَأذِنَ لَهُ أزْوَاجُهُ أنْ يَكُونَ حَيْثُ شَاءَ. قَالَتْ: فَمَاتَ في بَيْتِي وفي يَومِي الّذِي كَانَ يَدُورُ عَليّ فيهِ. ثُمَّ قَبَضَهُ اللهُ، وإنَّ رَأسَهُ لَبَيْنَ سَحْرِي وَنَحْرِي، وَخَالَطَ رِيقُهُ رِيقِي. دَخَلَ عَبْدُالرَّحْمنِ بْنُ أبِى بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهما، وَمَعَهُ سِواكٌ يَسْتَنُّ بِهِ فَنَظَرَ إلَيْهِ رَسُولُ اللهِ # فَقُلْتُ: أعْطِنِي هذَا السِّواكَ فأعْطَانِيهِ، فَقَضَمْتُهُ ثُمَّ مَضَغْتُهُ، فأعْطَيْتُهُ رَسُولَ الله # فاسْتَنَّ بِهِ وَهُوَ مُسْتَنِدٌ الى صَدْرِي[.»السَّحْرُ« الرئة، وأرادت أنه مات عندها في حضنها.و»الْفَصْمُ« بالفاء والصاد المهملة: الكسر من غير إبانة، وبالقاف والضاد والمعجمة: الكسر مع ا‘‘بانة.

4. (5404)- Bir rivayette Buhârî şu ziyadede bulundu: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) hastalığı sırasında: "Ben, yarın neredeyim? Ben, yarın neredeyim?" diye sorarak Hz. Aişe'nin yanında kalacağı günü öğrenmek istedi. Zevceleri, dilediği yerde kalma izni verdiler."
Hz. Aişe der ki: "Aleyhissalâtu vesselâm, benim hücremde ve normal olarak bana uğramakta olduğu günde vefat ettiler. Ayrıca Aziz ve Celil olan Allah onun ruh-u şeriflerini kabzettiği vakit, mübarek başları ciğerimle boğazım arasında (göğsümde) (yaslanmış vaziyette) idi. Tükrüğü de tükrüğüme karışmıştı. Aleyhissalâtu vesselâm'ın hastalığı sırasında birara, kardeşim) Abdurrahman İbnu Ebi Bekr (radıyallahu anhümâ) içeri girdi, elinde bir misvak vardı, dişlerini misvaklıyordu. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) o misvağa baktı.
"Ver o misvağı bana!" dedim. O da verdi. Dişlerimle kemirip yonttum ve ucunu geverek (yumuşatıp) Aleyhissalâtu vesselâm'a uzattım. Resulullah, başı göğsüme yaslı vaziyette onunla dişlerini misvakladı." [Buhârî, Megazî 83, Vudu 45, Ezan 39, 46, 47, 51, 67, 68, 70, Hibe 14, Humus 4, Enbiya 19, Tıbb 21, İ'tisam 5; Müslim, Salat 90, (418); Tirmizî, Cenaiz 8, (978, 979); Nesâî, Cenaiz 6, (4, 6, 7).][355]

5405 -5- وعنها رَضِيَ اللهُ عَنْها قالت:]كَانَ النَّبِيُّ # يَقُولُ وَهُوَ صَحِيحٌ لَنْ يُقْبَضَ نَبِيٌّ حَتّى يَرَى مَقْعَدَهُ مِنَ الْجَنَّةِ، ثُمَّ يُحَيَّا أوْ يُخَيَّرُ. فَلَمَّا نُزِلَ بِهِ، وَرَأيْتُهُ عَلى فَخِذِي غُشِيَ عَلَيْهِ، ثُمَّ أفَاقَ فَأشْخَصَ بَصَرَهُ الى سَقْفِ الْبَيْتِ، ثُمَّ قَالَ: اللَّهُمَّ في الرَّفِيقِ ا‘عْلى. قُلْتُ: إذَنْ َ يَخْتَارُنَا، وَعَرفْتُ أنَّهُ الْحَدِيثُ الّذِي كَانَ يُحَدِّثُنَا بِهِ وَهُوَ صَحِيحٌ، فَكَانَتْ تِلْكَ آخِرَ كَلِمَةٍ تَكَلَّمَ بِهَا: اللّهُمَّ في الرَّفِيقِ ا‘عْلَى[. أخرجه الثثة والترمذي.»الرَّفِيقُ ا‘عْلى« هم النبيون الذين يسكنون أع العليين .

5. (5405)- Yine Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), sıhhati yerinde iken şöyle diyordu:
"Hiçbir peygamber, cennetteki makamını görmeden kabzedilmez. Bundan sonra hayatı devam ettirilir veya öbür dünyaya gitme hususunda muhayyer bırakılır."
Aleyhissalâtu vesselâm hastalandığı zaman O'nu, (başı) dizimin üstünde baygın vaziyette gördüm. Bir ara kendine geldi. Gözlerini evin tavanına dikti ve sonra: "Ey Allahım Refik-i A'la'da (bulunmayı tercih ederim)"

[354] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/220-221.
[355] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/222.

dedi. Bu sözü işitince ben (kendi kendime): "Demek ki (makamı gösterildi) ve bizimle olmayı tercih etmiyor" dedim. Bunun, sıhhatli iken bize söylediği şu hadis olduğunu anladım: ["Hiçbir peygamber cennetteki makamını görmeden kabzedilmez, sonra yaşamaya devam veya öbür dünyaya gitme hususunda muhayyer bırakılır."]
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın telaffuz ettiği son söz: "Allahım, Refik-i A'la'da" cümlesi oldu." (Refik-i A'la: Cennetin en yüksek makamında bulunan peygamberler cemaatidir). [Buhârî, Megazî 83, 84, Tefsir, Nisa 13, Marda 19, Da'avat 29, Rikak 41; Müslim, Fezail 87, (2444); Muvatta, Cenaiz 46, (1, 238, 239); Tirmizî, Da'avat 77, (3490).][356]

5406- 6- وعن ابن عبّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال:]لَمَّا حُضِرَ النَّبِيُّ # وفي الْبَيْتِ رِجَالٌ، فيهِمْ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْه. قَالَ رَسُولُ اللهِ #: هَلُمُّوا أَكْتُبْ لَكُمْ كِتَاباً لَنْ تَضِلُّوا بَعْدَهُ. قَالَ عُمَرُ: إنَّ رَسُولَ اللهِ # قَدْ غَلَبَهُ الْوَجَعُ، وَعِنْدَكُمُ الْقَرآنُ، حَسْبُكُمْ كِتَابُ اللهِ. فَاخْتَلَفَ أَهْلُ الْبَيْتِ. فَمِنْهُمْ مَنْ يقُولُ: قَرِّبُوا يَكْتُبُ لَكُمْ رَسُولُ اللهِ #، وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ مَا قَالَ عُمَرُ. فَلَمَّا أَكْثَرُوا اللَّغط وَا"خْتِ"فَ. قَالَ #: قُومُوا عَنِّي وَ" يَنْبَغِي عِنْدي التَّنَازُعُ، فَخَرَجَ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهما وَهُوَ يَقُولُ: إنَّ الرَّزِيَّةَ كُلَّ الرَّزِيَّةِ مَا حَالَ بَيْنَ رَسُولِ اللهِ # وَبَيْنَ كِتَابِهِ[. أخرجه الشيخان.»الرَّزِيَّةُ« المصيبة .

6. (5406)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) muhtazar (ölmeye yakın) iken evde bir kısım erkekler vardı. Bunlardan biri de Ömer İbnu'l-Hattab (radıyallahu anh) idi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Gelin, size bir şey (vasiyet) yazayım da bundan sonra dalalete düşmeyin!" buyurdular. Hz. Ömer:
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a ızdırap galebe çalmış olmalı. Yanınızda Kur'an var, Allah'ın kitabı sizlere yeterlidir" dedi. Oradakiler aralarında ihtilafa düştü. Kimisi: "Yaklaşın, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) size vasiyet yazsın!" diyor, kimi de Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in sözünü tekrar ediyordu.
Gürültü ve ihtilaf artınca, (aleyhissalâtu vesselâm):
"Yanımdan kalkın, yanımda münakaşa caiz değildir!" buyurdu. Bunun üzerine İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ): "En büyük musibet, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la onun vasiyeti arasına girip engel olmaktır!" diyerek çıktı." [Buharî, Megazî 83, İlm 39, Cihad 176, Cizye 6, İtisam 26; Müslim, Vasiyye 22, (1637).][357]

5407- 7- وعن أنس رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]لَمَّا حُضِرَ النَّبِيُّ # جَعَلَ يَتَغَشَّاهُ الْكَرْبُ. فقَالَتْ فَاطِمَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْها: وَاكَرْبَ أَبَاهُ. فَقَالَ لَهَا: لَيْسَ عَلى أَبِيكِ كَرْبٌ بعْدَ الْيَوْمِ. فَلَمَّا مَاتَ قَالَتْ: يَا أَبَتَاهُ، أَجَابَ رَبًّا دَعَاهُ. يَا أَبَتَاهُ، مَنْ جَنَّةُ الْفِرْدَوْسِ مَأْوَاهُ يَا أَبَتَاهُ، إلى جِبْرِيلَ نَنْعَاهُ. فَلَمَّا دُفِنَ، قَالَتْ: يَا أَنَسُ كَيْفَ طَابَتْ أَنْفُسُكُمْ أَنْ تَحْثُوا عَلى رَسُولِ اللهِ # التُّرَابَ[. أخرجه البخاري والنسائي .

7. (5407)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) muhtazar olduğu (ölüm anlarına geldiği) zaman, sık sık ızdıraplar bürümeye başladı. Kerimeleri Hz. Fatıma (radıyallahu anhâ): "Vay babacığım, ne ızdırab çekiyor!" diye yakınmaya başadı. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Bugünden sonra baban ızdırab çekmeyecek!" buyur(arak onu teselli etmek iste)di. Aleyhissalâtu vesselâm ölünce, Hz. Fatıma:
"Vay babacığım! Rabbi, duasına icabet etti! Vay babacığım, gideceği yer Firdevs cennetidir! Vay babacığım, ölümünü Cibril'e haber verdik" diye yas etti. Aleyhissalâtu vesselâm gömülünce de:
"Ey Enes! Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) üzerine toprak atmaya gönlünüz nasıl razı oldu?" diyerek ızdırabının azametini dile getirdi." [Buhârî, Megazi 83, Nesai, Cenaiz 13, (4, 13); İbnu Mace, Cenaiz 65, (1629).] [358]

5408- 8- وعنه رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]مَرَّ الْعَبَّاسُ رَضِيَ اللهُ عَنْه بِمَجْلِسٍ فيهِ قَوْمٌ مِنَ ا"نْصَارِ يَبْكُونَ حِينَ اشْتَدَّ بِرَسُولِ اللهِ # وَجَعُهُ. فَقَالَ: مَا يُبْكِيكُمْ؟ قَالُوا: ذَكَرْنَا مَجْلِسَنَا مِنْ رَسُولِ اللهِ #. فَدَخَلَ الْعَبَّاسُ رَضِيَ اللهُ عَنْه على رَسُولِ اللهِ # فَأَخْبَرَهُ فَعَصَبَ رَسُولُ اللهِ # رَأسَهُ بِعِصَابَةٍ دَسْمَاءَ، أَوْ قَالَ بِحَاشِيَةِ بُرْدٍ وَخَرَجَ فَصَعِدَ الْمِنْبَرَ، وَخَطَبَ النّاسَ، وَأَثْنَى عَلى ا"نْصَارِ خَيْراً، وَأَوْصَى بِهِمْ. فقَالَ: إنَّ اللهَ خَيَّرَ عَبْداً بَيْنَ الدُّنْيَا وَبَيْنَ مَا عِنْدَهُ فَاخْتَارَ مَا عِنْدَهُ[. أخرجه الترمذي.»الدسمة« لون بين الغبرة والسواد .

8. (5408)- Yine Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "(Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın amcası) Hz. Abbas (radıyallahu anh), bir cemaate uğradı. Aralarında Ensar'dan bir grup vardı. Resulullah'ın ızdırabı arttığı için ağlıyorlardı. Onlara: "Niye ağlıyorsunuz?" diye sordu.
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la beraberliklerimizi hatırladık" dediler. Bunun üzerine Abbas (radıyallahu anh) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına girdi (ve Ensar'ın ağlamakta olduğunu) ona haber verdi.

---

[356] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/222-223.
[357] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/223-224.
[358] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/224.

Aleyhissalâtu vesselâm hemen başına boz renkli bir sargı sardı -veya "bir bürdenin kenarını" demişti- ve hücreden çıkıp minbere geçti. Halka hitap etti. Ensarı hayırla yadetti ve onlara iyi muamele edilmesini vasiyet etti. İlaveten dedi ki:
"Allah bir kulunu dünya ile yanındaki arasında muhayyer bıraktı, o da Allah'ın yanındakini seçti." Bu söz üzerine Hz. Ebu Bekr ağlamaya başladı ve: "Ey Allah'ın Resulü! Annelerimiz, babalarımız sana feda olsunlar!" dedi. Biz de "Bu ihtiyar adama da ne oluyor ki, Resulullah'ın: "Allah bir kulunu dünya ile yanındaki arasında muhayyer bıraktı, kul da Allah'ın yanındakini tercih etti" sözü üzerine ağlıyor" dedik. Meğer burada muhayyer bırakılan Resulullah'mış. Bunu en iyi bilenimiz de Ebu Bekr (radıyallahu anh) imiş." [Buhârî, Salat 80, Fezail 3.] [359]

AÇIKLAMA:

Kaydedilen sekiz hadis, bize Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hastalanmasından ve vefatından bahsetmektedir. Aleyhissalâtu vesselâm'ın, dünyamıza veda hazırlığı ve vedası olan bu son demini yani hastalanmasından vefat anına kadar geçen zamanını, kitabımızda yer alan hadislerde temas edilmeyen bazı teferruatı da ilave ederek bir bütün halinde anlatmak isteriz:
Efendimiz (aleyhissalâtu vesselâm) Medine'ye hicretinin on birinci yılında, Safer ayının on sekizinci çarşamba gününü on dokuzuncu perşembeye bağlayan gece, Medine'nin dışına çıkarak, gece karanlığında Baki' mezarlığını ziyaret etti. Mezarlıkta yatan ehl-i kubûra selam verdi. Onlar için istiğfar edip Allah'tan mağfiret diledi. Sözlerini: "İnşaallah, yakında biz de sizin aranızda olacağız" diyerek tamamladı ve oradan ayrıldı. Sanki dirilerle vedalaştığı gibi ölülerle de vedalaşmıştı. Doğru, ailelerinden Meymûne radıyallahu anhâ'nın yanına geldi.
Eve geldiği zaman, ahvalinde bir değişiklik hissetti. Bu hastalığının ilk belirtisi idi. Fahr-i Âlem (aleyhissalâtu vesselâm), kendisini ölüme götürecek hummaya yakalanmıştı. Artık humma nöbetleri başlayacak ve kısa aralıklarla gelmeye devam edecektir.
Hastalığın başladığı bu ilk sıralarda Yâr-ı Gâr-ı olan, Hz. Ebu Bekr radıyallahu anh: "Ey Allah'ın Resûlü, müsaade ederseniz, iyileşinceye kadar size hizmet edeyim" der. Bu talebe Aleyhissalâtu vesselam: "Ey Ebu Bekr, Ehl-i Beytim bugünlerde bana hizmet ederlerse ızdırapları artar, Allah Teâla hazretleri sana ecrini versin" şeklinde cevap verdi ve kabul etmedi.
Hastalığının ilk beş gününü, her zaman yaptığı gibi, sırayla hanımlarının yanında geçirdi. Pazartesi günü hastalığı ağırlaşıp ağrısı şiddetlenince, vahy-i İlahî kendisiyle beraber olduğu zamanlarda gelmiş olan Hz. Aişe radıyallahu anhâ'nın hücresinde kalmak için diğer hanımlarından izin istedi. Bu izni açıktan talep etse, onların kırılabileceğini bildiği için, dolaylı ve imalı bir şekilde ihsas etti: "Yarın nerede kalacağım, kimin yanında olacağım?" diye arada sırada sordu.
Aileleri, Efendimiz'in arzusunu anlamışlardı. Hz. Aişe'nin hücresinde kalmasına müsaade ettiler: "Nerede isterseniz orada kalın!" dediler.
Hummanın tesiriyle, Aleyhissalâtu vesselâm zayıflamıştı, dermandan düşmüştü. Hz. Ali ile Hz. Abbâs radıyallahu anhümâ'nın kolları arasında, Hz. Aişe radıyallahu anhâ'nın odasına getirildi. Vefatına kadar da hep burada kaldı. Bu esnada sıhhati ve gücü elverdiği müddetçe mescide gidip, namazları kıldırdı. Böylece ölümünden üç gün öncesine kadar namazları vakti vaktine mescidde bizzat kıldırdı. Son kıldırdığı namaz, perşembe gününün akşam namazı oldu. Bu esnada başı çok ağrıdığı için başına bir mendil bağlayarak namaz kıldırmıştı. Namazda da Mürselât sûresini okudu.
Namazdan sonra, yine Hz. Aişe'nin odasına döndü. Tâkati iyice azalıyordu. Öyle ki cemaate imamlık edemeyecek hale gelmişti. Yatsı namazının vakti girince, Bilal-i Habeşî radıyallahu anh, her zamanki usulü veçhile Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın odasının önüne gelip "Ey Allah'ın Resûlü namaz vakti!" diye seslendi.
Aleyhissalâtu vesselâm, yatsı namazının vaktinin girdiğini anlamıştı. "Cemaat namazını kıldı mı?" diye sordu. Yanındakiler: "Hayır! Ey Allah'ın Resûlü, sizi bekliyorlar!" diye cevap verdiler. Bunun üzerine: "Leğene su koyun da yıkanayım, belki hafiflerim!" buyurdular. Su hazırlandı. Aleyhissalâtu vesselâm oturup leğende yıkandı.
Mescide gitmek için ayağa kalkmak istediği sırada, yatağın üzerine düşüp bayıldı. Ayılınca tekrar: "Cemaat namazını kıldı mı?" diye sordu. Yine: "Hayır ey Allah'ın Resûlü! Sizi bekliyorlar!" cevabını aldı.
Resûlullah yine, leğene su koymalarını söyledi. Hazırladılar. Oturup soğuk su ile bir kere daha yıkandı. Yine mescide gitmek üzere ayağa kalkınca, bayılıp düştü.
Ayılınca, cemaatin namazı kılıp kılmadığını tekrar sordu. Yine kılmadıkları, kendisini bekledikleri söylendi. Tekrar su hazırlamalarını söyledi. Hazırladılar. Oturup soğuk su ile bir kere daha yıkandı. Yine mescide gitmek üzere ayağa kalkınca, bayılıp düştü.

[359] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/225.

Ayılınca, dördüncü defa yine aynı suali sordu. Yanındakiler de aynı cevabı verdiler. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm: "Ebu Bekr'e söyleyin, cemaate namaz kıldırsın!" diye emretti. Hz. Aişe, babasının ne kadar yufka yürekli ve hassas olduğunu bildiği için, onun Resûlullah'ın makamında durup halka namaz kıldıramayacağını tahmin ederek bu emrin yerine getirilmesini istemedi. "Ey Allah'ın Resûlü! Ebu Bekr yufka yüreklidir, Kur'ân okurken ağlar. Bu sebeple Resûlullah'ın yerinde durup namaz kıldıramaz!" dedi. (Bazı rivayetler, Hz. Aişe'nin bu sözü Hz. Hafsa'ya söylettiğini ifade eder.) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu itiraza itibar etmeyip: "Ebu Bekr'e söyleyin, cemaate namaz kıldırsın" dedi. Onlar da yine aynı şeyi tekrar ettiler. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm: "Sizler, Hz. Yusuf'un kadın arkadaşlarısınız?" diye biraz sitem ettikten sonra: "Haydi, Ebu Bekr'e söyleyin cemaate namaz kıldırsın!" emretti.

Aleyhissalâtu vesselâm, bu suretle, ilerde hilafet, efdaliyet gibi ihtilaflı meselelerde, Müslümanlara, hakkın ne tarafta olacağına bir işaret, bir ipucu vermek istiyordu: Daha sağlığında, Hz. Ebu Bekr'i namaz gibi en mühim dinî bir vecibede Müslümanlara imam kılıyordu. Dahası, arkasında namaz da kılacaktı. Böylece Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'in her meselede sünnete dayanan görüşlerinde, hilafet meselesinde de Hz. Ebu Bekr'in ehak olduğuna dair sünnetten bir delil bırakıyordu.

Hülâsa yanındakiler, Aleyhissalâtu vesselâm'ın ısrarı karşısında, Hz. Ebu Bekr'e gidip imam olması hususundaki emr-i Nebevîyi tebliğ ettiler. O da, o günkü cuma gecesi, yatsı namazından başlamak üzere, pazartesi sabah namazına kadar cemaate on yedi vakit namaz kıldırdı. Bu namazlar, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a vekâleten kıldırılmıştı.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. Ebu Bekr'in vekâleten namaz kıldırdığı günlerden birinde, bir öğle vakti -ki rivayetlerde bunun, vefatından beş gün önceki öğle veya ikindi olduğu[360] belirtilir- kendisinde bir hafiflik hisseder. Bundan cesaretlenerek: "Ey Aişe, yedi kuyudan yedi kırba su doldursunlar, ağızlarını bağlayıp, bağlarını çözmeden getirsinler. Onları üzerime dökün, belki hastalığım biraz hafifler de halka va'z ve nasihat ederim" dedi. Söylediği gibi, gidip suları getirdiler. Hafsa radıyallahu anhâ'ya ait bir leğenin içine oturtup Aleyhissalatu vesselâm'ın üzerine suyu dökmeye başladılar. Epeyce bir döktükten sonra, eliyle işaret edip "yeter!" dedi.

Bu şekilde yıkandıktan sonra biraz rahatlayan Aleyhissalâtu vesselâm, Hz. Ali ile Fazl İbnu Abbâs radıyallahu anhüm'ün kolları arasında, tâkatsizlikten ayaklarını yerde sürüyerek mescide çıktı. Bu sırada Hz. Ebu Bekir radıyallahu anh namaza başlamıştı. Resûlullah'ın geldiğini hissedince, O'nun yerinden çekilerek, imamet makamını kendisine bırakmak istedi. Ancak, Aleyhissalâtu vesselâm yerinden ayrılmamasını işaret buyurdu ve Hz. Ebu Bekr'in sol tarafına oturtulmasını emretti. Oturduğu yerden imamet vazifesini îfâ etti. Hz. Ebu Bekr'in okumakta olduğu sureyi, bıraktığı yerden okumaya devam etti. Böylece Hz. Ebu Bekir, Aleyhissalâtu vesselâm'a, cemaat de Hz. Ebu Bekr'e uyarak namaz kıldı. Hz. Ebu Bekr'in bu namazdaki rolü, tekbirleri cemaate duyurmaktan ibaretti.

Namaz bitince Aleyhissalâtu vesselâm, minberin alt basamağına oturdu. Cemaat de mümkün mertebe ona yaklaşıp oturdu. Allah'a hamd ü sena ettikten sonra Ashab'la helalleşti. Sonra şunları söyledi:

"Ey insanlar! Her kimin sırtına vurmuşsam işte sırtım, gelip vursun. Kimin bende alacağı varsa gelip alsın!"

Cemaatten biri kalkıp: "Ey Allah'ın Resûlü! Bir gün sizin emrinizle bir kimseye üç dirhem sadaka vermiştim!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm hemen onu ödedi ve sözlerine devam etti: "Allah Teâla hazretleri kulunu dünya hayatı ve nimetleri ile, âhiret hayatı ve nimetleri arasında muhayyer bıraktı. Allah'ın kulu da ahiret hayatı ve nimetlerini tercih etti!" buyurdu.

Bu sözleri işiten Hz. Ebu Bekr radıyallahu anh, Aleyhissalâtu vesselâm'ın ne demek istediğini anlayarak ağlamaya başladı. Aleyhissalâtu vesselâm: "Ey Ebu Bekir, ağlama! Arkadaşlığına ve mal fedâkârlığına en çok medyûn olduğum insan, Ebu Bekir'dir. Ümmetimden herhangi birini bu dünyada dost edinmekliğim icab etse, bu dost Ebu Bekir olurdu. Fakat İslâm râbıtası (din kardeşliği) hepimizi kardeş etmiştir. (Şahsi kardeşlikten efdal kılmıştır.) Ebu Bekr'in mescide bakan kapısı açık kalsın, diğer kapılar kapansın!" buyurdular.

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), vefatından dört gün önceki çarşamba günü, Ashab-ı Kirâm radıyallahu anhüm'den bazı mühim kimselerin yanında bulunduğu bir sırada, kendisinden sonra vukûa gelecek ihtilafları önlemek ve onlardan korumak maksadı ile bir şey (vasiyetnâme) yazmak istedi:

"Bana yazı yazacak bir şey getiriniz. Size bir kitap (vasiyetname) yazayım ki, benden sonra yolunuzu şaşırıp dalâlete düşmeyesiniz!" buyurdu. Orada bulunanlardan bazısı -ki öncelikle Hz. Ömer- "Resûlullah'ın hastalığı ağırlaşmış olmalı, yanımızda Kur'ân vardır. Bize Allah'ın kitabı yeter!" diyerek böyle bir vasiyetnâme yazılmasına gerek duymadı. Bu söz üzerine oradakiler ihtilâfa düştü. Bir kısmı: "Yazı malzemesi getirelim, vasiyetname yazsın!" derken bir kısmı da "Buna gerek yok, bize Kur'ân yeter!" diyerek münakaşa ettiler. Gürültü çoğalmıştı. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm: "Haydi kalkın, Resûlullah'ın huzurunda Ashab'ın münakaşa etmesi, ihtilafa düşmesi doğru değildir. Beni kendi halime bırakın. Benim şu anda içinde bulunduğum murakebe ve Allah'a dönüş hazırlığı hâli, sizin beni meşgul etmek istediğiniz şeylerden daha hayırlıdır" buyurdu ve vasiyetname yazdırmaktan vazgeçti. Bundan sonra şifahen şu üç şeyi vasiyet etti:

1) Arabistan Yarımadası'nda Müslüman olmayan hiç kimse kalmasın.

---

[360] İbnu Hacer rivayetlerin "öğle" ve "ikindi" vakti diye ihtilafını Bu hadise iki ayrı günde olmuştur; birinde öğle'de, diğerinde ikindi'de" diye te'vil ve te'lîf eder.

2) Kabîleler tarafından gönderilen elçi ve heyetlere iyi muamele yapılsın, hediyeler verilmesi ihmal edilmesin.
3) Ravi İbnu Abbâs bu maddeyi unuttuğunu söyler, ancak bazı rivayetlerde "namazların vaktinde kılınması" Resûlullah'ın en son söylediği sözlerden olarak zikredilir.
Resûlullah'ın hastalığı bazen hafifliyor, bazen de şiddetleniyordu.
Cumartesi günü, Cebrail aleyhisselam gelip halini hatırını sordu. Pazar günü gelip tekrar halhatır sordu ve peygamberlik iddiasına kalkan Esvedü'l-Ansî'nin öldürüldüğünü haber verdi. Sonradan gelen haberler bunu te'yid etti.
Suriye'ye gönderilmek üzere Resûlullah'ın Üsâme radıyallahu anh komutasında hazırladığı ordu, Aleyhissalâtu vesselâm'ın hastalığının şiddetlenmesi üzerine cumartesi ve pazar günü yola çıkmadı. Üsame gelip, Hz. Peygamber'i ziyaret edip gidiyordu.
Pazar günü hastalığı daha bir şiddet kazanınca, aileleri Hz. Abbas radıyallahu anhüm ile görüşerek zatülcenb ilacı vermek istediler. Aleyhissalâtu vesselâm bunu almayıp reddetti. "Zatülcenb için faydalıdır" dedilerse de almamakta ısrar etti. Ancak, baygın düştüğü bir anda ilacı ağzına koydular. Ayılınca ilacın içildiğini anladı. "Ben zatülcenb değilim. Benim ilacım başkadır, o ilaçtan siz de içeceksiniz" diyerek, orada bulunanlara ceza olarak ilaçtan içirdi. Resûlullah'ın hastalığı humma olduğu için soğuk suda yıkanmak iyi geliyor, hararetini düşürerek rahatlık ve iyileşme temin ediyordu.[361]
Resûlullah'ın vefat ettiği gün olan pazartesi günü, biraz iyileşmişti. Sabah olunca penceresinin perdesini aralayarak mescide baktı. Cemaat saf saf olmuş, sabah namazı kılıyordu. Manzaraya çok sevindi ve işitilecek bir sesle tebessüm buyurdu. Duyduğu rahatlık O'nu mescide çıkma hususunda cesaretlendirdi. Mescide geçti. Aleyhissalâtu vesselâm'ın geldiğini hisseden Hz. Ebu Bekr radıyallahu anh, imamet makamını O'na bırakmak istedi ise de Aleyhissalâtu vesselâm yerinden ayrılmamasını işaret buyurdu. Hz. Ebu Bekr'in arkasında durarak sabah namazını kıldı. Bu sefer de oturarak kıldı, ama İmam Ebu Bekir'di.
Namazı kılınca Hz. Aişe'nin hücresine çekildi, perdeyi indirmek istedi, ama dermansızdı, başkaları indirdi.
Resûlulah'ı aralarında gören cemaat de, Efendimiz iyileşti diye sevinmişti. Hatta Hz. Ebu Bekir, izin alarak Medine civarındaki Sunh'taki evine gitmişti. Ancak bu hafifleme, ölüm öncesinde çoğunlukla herkeste görülen rahatlama idi. Öğleden sonra hastalığı ağırlaştı, bayılma nöbetleri sıklaştı. Hz. Fatıma, babasının çektiği ızdırabın müşahedesine dayanamayarak: "Vay babacığımın ızdırabına! Ey Rabbinin davetine icabet eden babacığım, ey makamı Cennetü'l Firdevs'te olan babacığım, ey Cebrail'e ölümünü haber verdiğimiz babacığım!" diye yas ederek ağlamaya başladı. Aleyhissalâtu vesselâm: "Kızım, baban bu günden sonra hiç ızdırap çekmeyecek!" diyerek onu teselli etti.
Bu sırada Hz. Aişe'nin oğlan kardeşi Abdurrahman elinde bir misvak olduğu halde içeri girdi. Hz. Aişe'nin göğsüne dayalı olan Aleyhissalâtu vesselâm misvağa dikkatle bakmıştı. Bunu gören Hz. Aişe, misvağı Hz. Abdurrahman'dan alıp, ucunu dişleriyle koparıp, yumuşatarak Aleyhissalâtu vesselâm'a uzattı. Efendimiz alıp dişlerini misvakladı.
Bu sırada Hz. Üsâme huzura geldi. Onu gören Aleyhissalâtu vesselâm "Artık, Allah'ın bereketiyle git!" buyurdu. Hemen ayrılıp Medine dışındaki ordusuna hareket emri vermişti ki, Fahr-ı Kâinat'ın vefat haberi geldi. O da hareket emrini geri aldı.
Resûlullah, pazartesi öğleden sonra, iyice ağırlaşmıştı: Nefeslerini zor alıyor, bazan da tıkanıyordu. İyileştiği bir anda kölelere iyi davranılması, namazın ihmal edilmemesini tavsiye etti.
Yanındaki su çanağına arada sırada elini batırıyor ve yüzünü ıslatıyordu. "Lâilahe illallah" diyor, dua mahiyetinde ayetler okuyordu. Şu ayeti okumuştu. (Mealen): "Kimler, Allah ve Resûlü'ne itaat ederse onlar, Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberler, sıddîkler, şehidler ve sâlih kimseler ile beraberlerdir, bunlar ise ne güzel arkadaşlardır" (Nisa 69).
Okuduğu bir dua da şu idi: "Lailahe illallah, Lailahe illallah, Lailahe illallah. Ölümün de şiddetleri, halleri, sadmeleri var. Ey Rabbim, ölümün sarsıntılı anlarında bana yardım et. Ey Rabbim beni bağışla, ey Rabbim beni bağışla!"
Resûlullah'ın mübarek yüzleri bazan sararıp, bazan kızarıyordu. Sonunda nefesi daraldı, hareketleri daha da ağırlaştı. Ellerini yukarı kaldırıp üç kere mübarek parmaklarıyla semaya doğru işaret ederek: "Refik-i A'la'ya, ulvî ve yüksek Refik'e, beni Refik-i A'la'ya ulaştır" dedi.
Bunlar son kelamlardı. Elleri düştü. Gözleri açık olarak tavana dikili kaldı. Mübarek ruhları, talep ettiği Refik-i A'la'ya, Rabb-i Rahimine kavuştu. Allahümme salli ve sellim ve bârik ala seyyidina Muhammedin ve alâ Âl-i seyyidina Muhammedin bi-adedi sevab-ı ümmetihi ve bi-adedi zerrâti'lkâinat.
Her fani gibi Aleyhissalâtu vesselam da vefat etmişti. Ama geride, İslâm'ı medenî dünyanın her tarafına ulaştıracak güzide bir cemaat bırakmıştı: Ashab-ı Kiram... Kur'ân ve sünnet yolunda her şeyini fedaya hazır, sünnetin tek bir kelimesi ve hatta harfi için bir aylık meşakkatli yolculukları göze alan, tek bir hadisteki ufak bir şüphesini gidermek için Medine'den kalkıp Mısır'a giden sahabeler bırakmıştı. Müsterîh olabilirdi. Rabbisinin tebliğ vazifesini hakkıyla yapmıştı, hesabını verebilirdi.

---

[361] Kitabımızın Tıb'la ilgili bölümünde, hararete karşı soğuk su tatbik ederek tedavi yapma işinin günümüz tıbbında kullanıldığını belirttik.(11.cilt,s.228).

Rabbimiz, bizleri onun şefaatinden mahrum etmesin, şeriatından ayırmasın, sünnetinden mahrum kılmasın. Amin.[362]

*** RESULULLAH ALEYHİSSALATU VESSELAM'IN YIKANMASI KEFENLENMESİ**

-5409 -1- عن عائشة رَضِيَ اللهُ عَنْها قالت:]لَمَّا أرَادُوا غُسْلَ رَسُولِ اللهِ # قَالُوا: وَاللهِ َ نَدْرِي أنُجَرِّدُ رَسُولَ اللهِ # مِنْ ثِيَابِهِ كَمَا نُجَرِّدُ مَوْتَانَا؟ أوْ نُغَسِّلُهُ وَعَلَيْهِ ثِيَابُهُ؟ فَلَمَّا اخْتَلَفُوا أَلْقَى اللهُ عَلَيْهِمُ النَّوْمَ، حَتّى مَا مِنْهُمْ رَجُلٌ إِ وَذَقْنُهُ في صَدْرِه، فَكَلَّمَهُمْ مُكَلِّمٌ مِنْ نَاحِيَةِ الْبَيْتِ، َ يَدْرُونَ مَنْ هُوَ: اغْسِلُوا رَسولَ اللهِ # وَعَلَيْهِ ثِيَابُهُ. فَقَامُوا فَغَسَلُوهُ وَعَلَيْهِ قَمِيصُهُ، يَصُبُّونَ الْمَاءَ فَوْقَ الْقَمِيصِ، وَيُدْلُكُونَهُ بِالْقَمِيصِ دُونَ أيْدِيهِمْ، وَكَانَتْ عَائِشَةُ تَقُولُ: لَوِ اسْتَقْبَلْتُ مِنْ أمْرِى مَا اسْتَدْبَرْتُ، مَا غَسَلَ رَسُولَ اللهِ # إِ نِسَاؤُهُ[. أخرجه أبو داود .

1. (5409)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı yıkamak istedikleri zaman: "Allah'a kasem olsun bilmiyoruz! Ölülerimizi soyduğumuz gibi, Resûlullah'ı da elbiselerinden soyacak mıyız, yoksa elbisesi üzerinde olduğu halde mi yıkayacağız?" dediler. Bu şekilde ihtilaf edince, Allah üzerlerine uyku attı. Öyle ki, onlardan herbirinin çenesi göğüslerindeydi. Beyt cihetinden, kim olduğu bilinemeyen bir konuşmacı:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı elbisesi üzerinde olduğu halde yıkayın!" diye konuştu. Bunun üzerine kalkıp, kamîsi üzerinde olduğu halde yıkadılar. Su, kamîsin üzerinden dökülüyordu... Aleyhissalâtu vesselâm'ın bedenini elleriyle değil, kamîsiyle ovuyorlardı."
Hz. Aişe sözlerine devamla dedi ki: "Eğer, daha önce yaptığım işi şimdi yapacak olsaydım, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı kadınlarından başkası yıkamazdı." [Ebu Davud, Cenâiz 32, (3141).][363]

-5410 -2- وعن ابن عبّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال:]كُفِّنَ رَسُولُ اللهِ # في ثَلَثَةِ أثْوَابٍ نَجْرَانِيَّةٍ، اَلْحُلَّةُ ثَوْبَانِ وَقَمِيصُهُ الَّذِى مَاتَ فيهِ[.زاد في رواية عن عامر الشعبى: »وَغَسَّلَهُ عَلِيٌّ وَالْفَضْلُ وَأُسَامَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهم وَهُمْ أدْخَلُوهُ قَبْرَهُ« أخرجه أبو داود.»نَجْرَانِيَّةٌ« منسوبة الى نجران، موضع باليمن معروف كان فيه نصارى نجران .

2. (5410)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) üç necrânî kumaş içerisine kefenlendi: İki parçalı bir hulle, bir de öldüğü sırada üzerinde bulunan kamîs."
Âmiru'ş-Şâbi'den kaydedilen bir rivayette İbnu Abbâs şu ziyadede bulunur: "Aleyhissalâtu vesselam'ı Hz. Ali, Fazl ve Üsâme radıyallahu anhüm yıkadı ve bunlar kabrine indirdiler." [Ebu Dâvud, Cenâiz 34, (3153).][364]

-5411 -3- وعن مالكٍ قال:]بَلَغَنِي أنَّ رَسُولَ اللهِ # تُوُفِّىَ يَوْمَ ا"ثْنَيْنِ وَدُفِنَ يَوْمَ الثُ َثَاءِ، وَصَلّى عَ َلَيْهِ النَّاسُ أفْرَاداً َ يَؤُمُّهُمْ أحَدٌ. فقَالَ نَاسٌ يُدْفَنُ عِنْدَ الْمِنْبَرِ. وَقالَ آخَرُونَ: بِالْبَقِيعِ. فَجَاءَ أبُو بَكْرٍ فقَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ # يَقُولُ: مَا دُفِنَ نَبِيٌّ إِ مَكَانَهُ الَّذِي تُوُفِّيَ فيهِ، فَحُفِرَ لَهُ فيهِ. فَ َلَمَّا أرَادُو غُسْلَهُ أرَادُوا نَزْع قَمِيصِهِ فَسَمِعُوا صَوْتاً يَقُولُ: َ تَنْزِعُوا الْقَمِيصَ، فَغُسِّلَ وَهُوَ عَلَيْهِ[.

3. (5411)- İmam Mâlik anlatıyor: Bana ulaştığına göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) pazartesi günü vefat etti ve salı günü de defnedildi. Halk namazını (cemaat halinde değil) ferd ferd kıldı, hiç kimse imamlık yapmadı.
Bir kısmı: "Minberin yanına defnedilsin" dedi. Bazıları da: "Bakî mezarlığına defnedilsin" dedi. Bu (münakaşaya) Hz. Ebu Bekir geldi ve: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "Her peygamber öldüğü yere defnedilir" buyurduğunu işitmiştim" dedi. Bunun üzerine hemen orada mezar kazıldı.
Aleyhissalâtu vesselâm'ı yıkamak istedikleri vakit, gömleğini çıkarmak istediler. Derken: "Gömleği çıkarmayın!" diye bir ses işittiler. Bunun üzerine gömleği üzerinde olduğu halde yıkadılar." [Muvatta, Cenâiz 27, (2, 231).][365]

-5412 -4- وعن ابن عبّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال:] جُعِلَ تَحْتَ رَسُولِ اللهِ # في قَبْرِهِ قَطِيفَةٌ حَمْرَاءُ[. أخرجه النسائي والترمذي .

4. (5412)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Kabrinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın altına kırmızı bir kadife kondu." [Tirmizî, Cenâiz 55, (1048); Nesâî, Cenâiz 88, (4, 81); Müslim, Cenâiz 91, (967).][366]

---

[362] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/226-232.
[363] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/232-233.
[364] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/233.
[365] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/233-234.
[366] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/234.

5413- -5- وعن محمد بن عليّ بن الحُسيْنِ قال:]الّذِي أَلْحَدَ قَبْرَ رَسُولِ اللهِ # أبُو طَلْحَةَ، وَالّذِي أَلْقَى الْقَطِيفَةَ تَحْتَهُ شُقْرانُ مَوْلَهُ رَضِيَ اللهُ عَنْهما[. أخرجه الترمذي .

5. (5413)- Muhammed İbnu Ali İbni'l-Hüseyin anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kabrine lahid[367] yapan Ebu Talha'dır. Aleyhissalâtu vesselâm'ın altına kadifeyi koyan (Aleyhissalâtu vesselam'ın) azadlısı Şükran radıyallahu anh'dır." [Tirmizî, Cenâiz 55, (1047).][368]

5414- -6- وعن القاسم بن محمّد قال:]دَخَلْتُ عَلى عَائِشةَ رَضِيَ اللهُ عَنْها بَيْتَهَا؛ فَقُلْتُ: يَاأُمَّهْ؛ اَكْشِفِي لِي عَنْ قَبْرِ رَسُولِ اللهِ # وَصَاحِبَيْهِ. فَكَشَفَتْ لِي عَنْ ثَلَثَةِ قُبُورٍ: َ مُشْرِفَةٍ وَ َطِئَةٍ، مَبْطُوحَةٍ بِبَطْحَاءِ الْعَرْصَةِ الْحَمْرَاءِ[. أخرجه أبو داود.

6. (5414)- Kâsım İbnu Muhammed rahimehullah anlatıyor: "(Halam) Hz. Aişe radıyallahu anhâ'nın evine gidip yanına girdim ve: "Ey anneciğim! Bana Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve iki arkadaşının kabirlerini(n örtüsünü) aç da bir göreyim!" dedim. Üç kabri de benin için açıverdi. Bunlar (yer seviyesinden ne) yukarıda ne de aşağıda idiler. Kırmızı arsanın kumlarıyla kumlanmış idi." [Ebu Dâvud, Cenâiz 72, (3220).][369]

5415- -7- وعن ابن عبّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال:]أَنَّهُ رَأى قَبْرَ النّبِيّ # مُسَنَّمَا[. أخرجه البخاري .

7. (5415)- İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ'nın anlattığına göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kabrini yerden yükseltilmiş olarak görmüştür. [Buharî, Cenâiz 96).][370]

AÇIKLAMA:

Burada kaydedilen yedi hadis, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın vefatından sonra yıkanması, kefenlenmesi ve defnedilmesiyle ilgilidir.

* Resûlullah pazartesi günü vefat etmişti. Ancak defin işi salıya kaldı. Ashab teçhiz ve tekfin işlerinde hizmet etmek için can atıyordu. Cenazenin birinci derecede sahibi olarak Hz. Ali vaziyete hakim oldu. Bu hizmetleri önce kendisi olmak üzere Aleyhissalatu vesselâm'ın en yakınlarıyla yürüttü: Hz. Abbâs, Fadl İbnu Abbâs, Kusam İbnu Abbâs, Usâme İbnu Zeyd ve Aleyhissalâtu vesselam'ın azadlısı Şükrân radıyallahu anhüm ecmain. Hz. Ali, Ensar-ı Kirâm'ı temsilen, Bedir ashabından olan Evs İbnu Havlî radıyallahu anh'ı içeri alıp odanın kapısını kapattı.
* Yıkama sırasında elbisesinin çıkarılıp çıkarılmayacağı hususunda ihtilaf vaki oldu ise de, İlahî bir irşadla elbise çıkarılmadan yıkamaya karar verildi. Üst giysileri kaftan ve izar soyuldu ise de, kamîsi (iç gömleği) soyulmadı. Kamîs üzerinden oğularak yıkandı. Böylece Aleyhissalâtu vesselâm'ı yıkayan Hz. Ali'nin eli Resûlullah'ın bedenine değmemiş oldu. Hz. Aişe, bilahere bir pişmanlık duyarak: "Şimdiki aklım olsaydı, Aleyhisselâtu vesselâm'ın yıkanma şerefini, hanımlarından başkasına bırakmazdım" manasında bir söz sarfetmiştir.
* Aleyhissalâtu vesselâm bir sedir üzerinde yıkandı. Hz. Abbas ve iki oğlu Kusam ve Fadl, Aleyhissalâtu vesselâm'ın cedeslerini çevirme hizmetini yaptılar.
* Aleyhissalâtu vesselâm üç parça pamuklu kumaş ile kefenlendi. Bu kumaşlar Necran'da bulunduğu için necrânî deniyordu. Hz. Aişe'den gelen bir riayette, Resulullah'ı kefenlemede kullanılan kumaşın renginin beyaz olduğu belirtilir.

Resulullah'ın nereye defnedileceği de ihtilaf edilmiş ise de, Hz. Ebu Bekir, Aleyhissalâtu vesselâm'ın: "Allah Teala bir peygamberin ruhunu ancak o peygamberin defnolunmasını istediği yerde kabzeder" sözünü hatırlatır ve Aleyhissalâtu vesselâm'ı en son yattığı döşeğin altına gömmek gerektiğini söyler ve böylece münakaşa biter. Resulullah'ın cesedi başka yere kaldırılarak, son nefesini verdiği karyolanın altına mezar kazıldı.

Yıkanıp teçhiz ve tekfin işi bittikten sonra daha önceden kullanmakta olduğu ve kendisine Es'ad İbnu Zürare (radıyallahu anh) tarafından yapılıp hediye edilmiş olan sedir üzerine kondu. Hücresi küçük olduğu için, Müslümanlar, küçük gruplar halinde sırayla erkekler, kadınlar, en sonra da çocuklar ve köleler gelip teker teker namaz kıldılar. Namazın cemaatle kılınmayışına sebep olarak bir de hadis zikredilir. Buna göre, kendisine kılınacak namazdan sorulduğu zaman Aleyhissalâtu vesselâm: "Beni kabrimin kenarında sedirimin üzerine koyup bölük bölük melekler, erkekler, kadınlar ve çocuklar sıra ile namazımı kılarsınız" buyurmuştur. namaz, teker teker kılındığı için, salı günü gece yarısına kadar devam etti. Bu sebeple defin gecikti ve salıyı çarşambaya bağlayan gecenin yarısında defnedilebildi. Defnin gecikmesine, ölüm haberinin Aleyhissalâtu vesselâm'ın yakınlarını ne yapacaklarını şaşırtmasıyla da izah ederler. Nitekim, Hz. Ebu Bekr'in araya girmesiyle ölüm haberine inanmışlar ve kendilerine gelmişlerdir. İlaveten denir ki: Hz. Ebu Bekr'in Mescid-i Nebevî'de okuduğu

[367] Lahid, kabrin kıble cihetinde ölünün yerleşmesi için açılan küçük oyuğa denir.
[368] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/234.
[369] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/235.
[370] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/235.

hutbe bittiği zaman, cenazenin teçhiz, tekfin ve defin işlerine vakit kalmamıştı. Esasen kabrin kazılması işi de başka gecikme amili olmuştur: Çünkü teçhiz, tekfin işlerinin bitiminden sonra kabir kazılmıştır. Yer meselesi de münakaşa ile halledilmiştir.
Mezarın nasıl kazılacağı da ihtilaflı oldu. Bu işi iyi beceren iki kişi vardı: Biri muhacirlerden Mekkeli Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrah, diğeri de ensardan Medineli Ebu Talha (radıyallahu anhümâ) idi. Ebu Ubeyde Mekkelilerin usulünce yerde bir çukur kazıyordu. Ebu Talha ise, Medinelilerin usulünce bir lahid yapıyordu. Efendimiz'in mezarı ne şekilde olacağı müzakere edilince, Hz. Ömer: "İkisine de haber salalım, hangisi erken gelirse onun tarzınca kazdırırız" teklifinde bulundu. Teklif kabul görünce her ikisine de adamlar çıkarıldı. Ebu Ubeyde evinde bulunamadı. Ebu Talha ilk gelen olunca, Medinelilerin usulünce kabir kazıldı.
Kazma işi bitince, Fahr-i Âlem'in mübarek cesedleri, Hz. Ali, Fazl İbnu Abbas, Üsame İbnu Zeyd ve Abdurrahman İbnu Avf (radıyallahu anhüm) tarafından mezara indirilip defnolundu. Kusam İbnu Abbas, Şükran ve Evs İbnu Havlî (radıyallahu anhüm) de definde hazır bulundular.
Âlemlere rahmet olarak gönderilen ve güzel ahlakı tamamlamak vazifesiyle gelmiş bulunan Benî Adem'in en eşrefi, Rabbülalemin'in Habibi Muhammed Mustafa (aleyhissalâtu vesselâm) ebedî istirahatgâhına, Rabb-i Rahiminin huzuruna tevdi edilmiş oldu. Cenab-ı Hak bizleri ve bütün mü'minleri O'nun şefaatinden mahrum etmesin. Kıyamet günü Livau'l-Hamd altında beraberlik nasib etsin, sünnetine ittiba ve hizmetten ayırmasın. Amin, elfü elfi amin.
* Son iki hadiste (5414, 5415) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kabirleriyle ilgili bilgi var: Kasım İbnu Muhammed halası olan Hz. Aişe'ye Aleyhissalâtu vesselâm'ın ve beraberinde bulunan Hz. Ebu Bekr ve Ömer'in kabirlerinin üstündeki örtüyü açtırarak yakından gördüğünü, bu üç mezarın da yer seviyesinde olduğunu belirtiyor. İbnu Abbas ise, kabrin yerden yüksekçe olduğunu ifade ediyor.
Bu hususta azçok farklılık arzeden rivayetler var. Nitekim Cafer İbnu Muhammed, babasından naklen: "Resulullah'ın kabrinin yerden bir karış kadar yükseltildiğini ve arsadan alınan kırmızı toprakla sıvandığını" belirtir. Hakim'in rivayetinde aynı vecihten şu ziyade vardır: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kabrini gördüm, o öndeydi. Hz. Ebu Bekr'in başı, Resulullah'ın iki yanı arasındaydı. Ömer de Aleyhissalâtu vesselâm'ın ayak tarafındaydı."
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kabrini Ömer İbnu Abdilaziz'in emîrliği sırasında "dört parmak kadar" yerden yüksek gördüğünü belirten müşahidin veya "bir karış veya bir karış kadar yüksek" gördüğünü belirten müşahidlerin rivayetleri mevcuttur. Keza Buhârî'de "Süfyan et-Temmar'dan "Resulullah'ın kabrini yüksekçe gördüğü" kaydedilmiştir
Beyhakî merhum, farklı rivayetleri şöyle te'lif eder: "Muhtemeldir ki, bidayette kabirler yer seviyesinde idi. Ömer İbnu Abdilaziz'in Medine valiliği zamanında kabrin duvarları inşa edilince, kabirleri yükseltmiştir. Bidayette düz olması meselesini, Aleyhissalâtu vesselâm'ın Hz. Ali'ye "yer seviyesine indirilmedik kabir bırakmaması" ile ilgili emri de doğrular."
Ebu Hanife, Malik, Ahmed, Müzenî ve Şafiîlerden birçoğu -hatta Kadı Hüseyin, Şafii'nin ashabının ittifak ettiğini iddia eder- Kadı İyaz'ın ulemanın ekseriyetinden nakline göre, kabri yüksek tutmanın efdal olduğuna hükmetmişler ve Süfyan et-Temmar'ın kavlini esas almışlardır. [371]

İKİNCİ BAB

ÖLÜM VE ÖLÜMLE İLGİLİ BAHİSLER

(Bu babta yedi fasıl vardır.)

*

BİRİNCİ FASIL

ÖLÜMÜN BAŞLANGICI VE GELİŞİ

5416 -1- عن أبي سعيدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: لَقِّنُوا مَوْتَاكُمْ َ إِلَهَ إِلَّ اللهُ[. أخرجه الخمسة إِلَّ البخاري .

1. (5416)- Ebu Saidi'l-Hudrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ölülerinize (ölmek üzere olanlara) Lailahe illallah demeyi telkin edin." [Müslim, Cenaiz 1, 2, (916, 917); Tirmizî, Cenaiz 7, (976); Ebu Davud, Cenaiz 20, (3117); Nesâî, Cenaiz 4, (4, 5).][372]

[371] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/235-237.
[372] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/238.

-5417 -2- وعن مَعْقِلِ بْنِ يَسَارٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه قَال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ # اِقْرَءُوا عَلى مَوْتَاكُمْ سُورَةَ يس[. أخرجه أبو داود .

2. (5417)- Ma'kıl İbnu Yesar (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ölülerinize (ölmek üzere olanlara) Yasin suresini okuyun." [Ebu Davud, Cenaiz 24, (3121); İbnu Mace, Cenaiz 4, (1448).][373]

AÇIKLAMA:

1- Birinci hadis, muhtazar denen can çekişme halinde olan bir hastanın yanında kelime-i tevhid ve kelime-i şehadet veya her ikisini birden okuyarak telkinde bulunulması tavsiye edilmektedir. Telkin, onların telaffuz edilmesi suretiyle olur. Alimler, hastaya "bunu söyle!" diye emretmemek gerektiğini, yanında söylemekle iktifa edilmesini tavsiye ederler. Telkin çok sık olmamalıdır. Bir kere söylendi mi hemen tekrar edilmemeli, araya başka bir kelam girmişse arkadan bir kere daha söylenmeli derler.
Resulullah bir başka hadislerinde "Kimin son sözü Lailahe illallah olursa cennete girer" buyurarak ölülerimizin son kelamlarının Lailahe illallah olmasının ehemmiyetini belirtmiştir. Bir başka hadiste de: "lailahe illallah kelimesini, ölüm onunla sizin aranıza girmeden çok tekrar edin, öleceklerinize de telkin edin" buyrulmuştur.
2- İkinci hadis, muhtazarlara Yasin suresinin okunmasını tavsiye etmektedir. Bazı alimlerimiz, buradaki hikmeti, Yasin suresinde ahiretle ilgili bahislerin çokluğuyla izah eder. "Surede Allah'ın zikri, kıyamet ve yeniden diriltilme ile ilgili haller mevcuttur. Muhtazar, bunları işiterek, o ahvalle ünsiyet peyda eder" derler. Fahreddin-i Razi, Tefsir-i Kebir'inde Aleyhissalâtu vesselâm'ın "Her şeyin bir kalbi vardır. Kur'an'ın kalbi Yasin'dir" sözünün yanında bir de ölüme yaklaşan kimseye Yasin suresinin okunmasının emredilmesi şu hususun ilanı olmaktadır" der ve açıklar: "O sırada lisanın kuvveti zayıftır, dermandan düşmüştür. Fakat kalp bütün varlığıyla Allah'a yönelir. Öyleyse bu esnada ona, kalbinin kuvvetini artıracak, tasdikini takviye edecek, yakinini güçlendirecek birşey okunmalıdır. İşte Yasin suresinde bütün bu hassalar mevcuttur. Zira onda yeniden dirilme, Kıyamet ahvali, eski milletlerin ahvali, sonlarının beyanı, kaderin isbatı, kulların efdalininin Allah Teala'ya dayandığı, tevhidin isbatı, Allah'ın zıddı, ortağı bulunmadığının beyanı, kıyamet alâmetleri, yeniden dirilme ve haşrin vukuu, Arasat'ta huzur-u İlahi'de toplanma, hesap, ceza, hesaptan sonra dönülecek yerler vs. vs. hepsi mevcuttur. Bunun okunması kişide bütün bu ahvalin hatıratını yeniler ve dinin temel meselelerine karşı uyarıda bulunur, kabir ve kıyamet ahvalinden kendisini bekleyen şeyleri hatırlatır."
3- Hadiste, "muhtazara okuyun" demiyor, "ölülerinize okuyun" diyor. Alimler çoğunlukla "ölüler" tabirinden ölüme yaklaşanları yani muhtazarları anlamış ise de, bazıları zahirî manayı esas alarak ölülere okumayı esas almıştır. Ama, "en doğrusu her ikisinin de kastedildiğini anlamaktır" diyenler de olmuştur.
Bir kısım Hanefiler bu hadise dayanarak "Kişi amelinin sevabını bir başkasına bağışlayabilir, ameli kıraat, namaz, oruç, sadaka, hacc, hangi çeşitten olursa olsun farketmez" diye hükmetmiştir. Mu'tezile "Kişi için ancak çalıştığı vardır" (Necm 39) ayetini göstererek itiraz etmiş ise de, ulema mukabil deliller zikrederek Mu'tezilî görüşü reddetmişlerdir (Feyzu'l-Kadir 2, 67).[374]

-5418 -3- وعن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ
#: أَلَمْ تَرَوْا الى ا‘‘نْسَانِ إِذَا مَاتَ شَخَصَ بَصَرُهُ قَالُوا: بَلى قَالَ: فذلِكَ حِينَ يَتْبَعُ بَصَرُهُ نَفْسَهُ[. أخرجه مسلم .

3. (5418)- Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "İnsan öldüğü zaman gözleri nasıl belerip kalıyor, görmez misiniz?" buyurmuştu. Cemaat:"Evet, görüyoruz!" dediler. Bunun üzerine:"İşte bu, gözünün, nefsini (çıkan ruhun) takip etmesindendir!" buyurdular." [Müslim, Cenaiz 9, (921).][375]

AÇIKLAMA:

1- Hadis ruhla nefsin aynı şey olduğunu ifade etmektedir. Çünkü, ölünce bedenden çıkan şey "nefis" kelimesiyle ifade edilmiştir.
2- Alimler ölümün ruhu değil, bedeni yok ettiğini, ruhun baki kaldığını ifade ederler. Cesedden de acbu'zzeneb denen kuyruk sokumu kemiğinin çürümeyeceği, bedenin yeniden diriltilmesi o nüveden başlatılıp tamamlanacağı hadislerde gelmiştir.

[373] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/238.
[374] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/238-239.
[375] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/240.

3- Alimler ölüm vücudî mi, ademî mi yani bir yokluk hadisesi mi, varlık hadisesi mi diye münakaşa etmişlerdir. Vücudî diyenler, ölümün de hayatın da yaratıldığını ifade eden ayete (Mülk 2) dayanırlar, ademî olduğunu söyleyenler, mezkur ayetteki "yaratmak"tan muradın takdir olduğunu söyleyerek te'vil ederler.[376]

-5419 -4- وعن أمّ سَلَمة رَضِيَ اللهُ عَنْها قالت:]دَخَلَ رَسُولُ اللهِ # عَلى أبي سَلَمَة وَقَدْ شَقَّ بَصَرُهُ، فأغْمَضَهُ. ثُمَّ قَالَ: إنَّ الرُّوحَ إذَا قُبِضَ تَبِعَهُ الْبَصَرُ. فَضَجَّ نَاسٌ مِنْ أهْلِهِ فقَالَ: َ تَدْعُوا عَلى أنْفُسِكُمْ إَ بِخَيْر، فإنَّ الْمَ َئِكَةَ يُؤَمِّنُونَ عَلى مَا تَقُولُونَ. ثُمَّ قَالَ: اَللَّهُمَّ اغْفِرْ ‘بِي سَلَمة، وارْفَعْ دَرَجَتَهُ في الْمَهْدِيّينَ، وَاخْلُفْهُ في عَقَبِهِ في الْغَابِرِينَ، واغْفِر لَنَا وَلَهُ رَبَّ الْعَالَمِينَ، وَافْسَحُ لَهُ في قَبْرِهِ وَنَوّرْ لَهُ فيهِ[. أخرجه الخمسة إ البخاري.

4. (5419)- Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ebu Seleme (radıyallahu anh)'nin yanına girdi. Ebu Seleme'nin gözleri açık kalmıştı, onları kapattı. Sonra:
"Ruh kabzedildi mi göz onu takip eder" buyurdu. Ehlinden bazıları feryad u figan koparmıştı. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Kendinize kötü temennide bulunmayın, hayır dua edin! Çünkü melekler, söylediklerinize amin derler!" buyurdu. Sonra ilave etti:
"Allahım, Ebu Seleme'ye mağfiret buyur! Derecesini hidayete erenler arasında yükselt. Arkasında kalanlar arasında ona sen halef ol! Ey Alemlerin Rabbi! Ona da bize de mağfiret buyur! Ona kabrini geniş kıl, orada ona nur ver!" [Müslim, Cenaiz 7, (920); Tirmizî, Cenaiz 7, (977); Ebu Davud, Cenaiz 19, 21, (3115, 3118); Nesâî, Cenaiz 3, (4, 5).][377]

AÇIKLAMA:

1- Gözleri açık kalmıştı diye çevirdiğimiz شَقَّ بَصَرُهُ tabiri, ölen bir kimsenin gözlerini bir noktaya dikip, başka tarafa çevirememesidir. Ölenin gözleri öylece açık kalır. Yanındakiler, bu halden hasıl olan çirkinliği bertaraf etmek için gözleri kaparlar.
2- Gözün ruhu takip etmesi, ölünce çıkan ruhun peşinden gözün ona bakmasıdır.
3- "Arkasından kalanlar arasında sen ona halef ol!" cümlesiyle: "Ey Allahım, geride bıraktığı dul ve yetimlere sen koruyucu ol, rızıklarını ver, terbiye ve himayeleri aksamasın, rahmetinle muamele et" demek istemiştir.[378]

-5420 -5- وعن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْه قَال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: إذَا حُضِرَ الْمُؤْمِنُ أتَتْ مَ َئِكَةُ الرَّحْمَةِ بِحَرِيرَةٍ بَيْضَاءَ فَيَقُولُونَ: اخْرُجِي رَاضِيَةً مَرْضِيّاً عَنْكِ الى رَوْحِ مِنَ اللهِ وَرَيْحَانٍ وَرَبٍّ غَيْرِ غَضْبَانَ. فَتَخْرُجُ كَأَطْيَبِ رِيحِ الْمِسْكِ، حَتّى إنَّهُ لِيُنَاوِلُهُ بَعْضُهُمْ بَعْضاً، حَتّى يَأتُوا بِهِ أبْوَابَ السَّمَاءِ، فَيَقُولُونَ: مَا أَطْيَبَ هذِهِ الرِّيحَ الّتِي جَاءَتْكُمْ مِنَ ا‘رْضِ! فَيَأتُونَ بِهِ أرْوَاحَ الْمُؤْمِنِينَ، فَلَهُمْ أشَدُّ فَرَحاً بِهِ مِنْ أحَدِكُمْ بِغَائِبِهِ يَقْدُمُ عَلَيْهِ، فَيَسْأَلُونَهُ: مَاذَا فَعَلَ فُ َنٌ؟ مَاذَا فَعَلَ فُ َنٌ؟ فَيَقُولُونَ: دَعُوهُ فَإنَّهُ كَانَ فِي غَمِّ الْدُّنْيَا. فَإذَا قَالَ فُ َنٌ قَدْ مَاتَ مَا أتَاكُمْ؟ قَالُوا: ذُهِبَ بِهِ الَى أُمِّهِ الْهَاوِيَةِ وَإنَّ الْكَافِرَ إذَا حُضِرَ أتَتْهُ مَ َئِكَةُ الْعَذَابِ بِمِسْحٍ. فَيَقُولُونَ: اخْرُجِى سَاخِطَةً مَسْخُوطاً عَلَيْكِ الى عَذَابِ اللهِ. فَتَخْرُجُ كَأنْتَنِ رِيحٍ جِيفَةٍ، حَتّى يَأتُونَ بِهِ بَابَ ا‘رْضِ. فَيَقُولُونَ: مَا أنْتَنَ هذِهِ الرِّيحَ! حَتّى يَأتُونَ بِهِ أرْوَاحَ الْكُفَّارِ[. أخرجه النسائي .

5. (5420)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Bir Müslüman muhtazar olduğu (can çekişme anına girdiği) zaman rahmet melekleri, beyaz bir ipekle gelirler ve şöyle derler:
"Sen razı ve senden de (Rabbin) razı olarak (şu bedenden) çık. Allah'ın rahmet ve reyhanına ve sana gadabı olmayan Rabbine kavuş."
Bunun üzerine ruh, misk kokusunun en güzeli gibi çıkar. Öyle ki melekler onu birbirlerine verirler, tâ semanın kapısına kadar onu getirirler ve: "Size arzdan gelen bu koku ne kadar güzel!" derler. Sonra onu mü' minlerin ruhlarına getirirler. Onlar, onun gelmesi sebebiyle sizden birinin kaybettiği şeyinin kendisine geldiği zamanki sevincinden daha çok sevinirler. Ona:
"Falanca ne yaptı? Falanca ne yaptı?" diye (dünyadakilerden haber) sorarlar. Melekler:
"Bırakın onu, onda hâlâ dünyanın tasası var!" derler. Bu gelen (kendisine dünyadan soran ruhlara):
"Falan ölmüştü, yanınıza gelmedi mi?" der. Onlar:
"O, annesine, Hâviye cehennemine götürüldü!" derler. Aleyhissalâtu vesselâm devamla der ki:
"Kâfir muhtazar olduğu vakit, azab melekleri mish (denen kıldan kaba bir elbise) ile gelirler ve şöyle derler:
"Bu cesedden kendin öfkeli, Allah'ın da öfkesini kazanmış olarak çık ve Allah'ın azabına koş!"
Bunun üzerine, cesedden, en kötü bir cîfe kokusuyla çıkar. Melekler onu arzın kapısına getirirler. Orada:
"Bu koku ne de pis!" derler. Sonunda onu kâfir ruhların yanına getirirler." [Nesâî, Cenâiz 9, (3, 8-9).][379]

---

[376] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/240.
[377] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/241.
[378] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/241.

-5421 -6- وعن بُرَيْدَة رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: اَلْمُؤْمِنُ يَمُوتُ بِعَرَقِ الْجَبِينِ[. أخرجه الترمذي والنسائي .

6. (5421)- Büreyde radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Mümin alnının teriyle ölür." [Tirmizî, Cenâiz 10, (982); Nesâî, Cenâiz 5, (4, 6).][380]

AÇIKLAMA:

Alimler, hadiste gelen alın teri tâbirinden ne kastedildiği hususunda ihtilaf etmişlerdir.
* Bazısı: "Alın teri, mü'minin ölüm anında mâruz kaldığı şiddetten hasıl olur" demiş, İbnu Mes'ud'un bir hadisini delil göstermiştir. Mezkur hadiste مَوْتِ الْمُؤْمِنِ بِعَرَقِ الْجَبِينِ يَبْقَى عَلَيْهِ مِنَ الذُّنُوبِ فَيُجَازَى بِهَا عِنْدَ الْمَوْتِ اَو يُشَدَّدُ لِيَتَمَحَّصَ عَنْهُ ذُنُوبُهُbuyrularak, mü'minin üzerinde kalan günahı sebebiyle ölüm ânında, terletici şiddetli bir sıkıntıya maruz kalacağı ifade edilir. Ancak bu hadise kaynak gösterilememiştir.
* Bazıları: "Alın teri hayadan hasıl olur. Şöyle ki: Mü'min, günahlar işlemiş olmasına rağmen kendisine müjde gelince, bundan, Allah'a karşı bir hacâlet (utanma) ve istihya duyar, böylece alnında ter hasıl olur" demiştir.
* Bazıları: "Alın teri, manası anlaşılmasa da mü'minin ölümüne alâmet olarak konmuş olabilir" demiştir.[381]

-5422 -7- وعن عُبَيد بنُ خالد السّلمى عن رجلٍ من أصحاب رسول اللهِ # قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: مَوْتُ الْفَجْأَةِ أَخْذَةُ أَسَفٍ لِلْكَافِرِ، وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِ[. أخرجه أبو داود.»ا‘سفُ« الغضب .

7. (5422)- Ubeyd İbnu Halid es-Sülemî Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ashabından birinden naklen anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ani ölüm, kâfir için gadab-ı İlahî'nin bir yakalamasıdır, mü'min için de bir rahmettir." [Ebu Dâvud, Cenâiz 14, (3110).] [382]

İKİNCİ FASIL

ÖLÜYE AGLAMA VE MATEM

* CEVAZ

-5423 -1- عن أنسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]دَخَلْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ # عَلى أبِى سَيْفٍ الْقَيْنِ، وَكَانَ ظِئْراً ‘‘بْرَاهِيمَ بْنِ رَسُولِ اللهِ # فَأَخَذَ رَسُولُ اللهِ # إبْنَهُ فَقَبَّلَهُ وَشَمَّهُ. ثُمَّ دَخَلْنَا عَلَيْهِ بَعْدَ ذلِكَ، وَإبْرَاهِيمُ يَجُودُ بِنَفْسِهِ، فَجَعَلَتْ عَيْنَا رَسُولِ اللهِ # تَذْرِفَانِ. فقَالَ عَبْدُالرَّحْمنِ بْنِ عَوْفٍ: وَأَنْتَ يَا رَسُولَ اللهِ؟ فقَالَ: يَا ابْنَ عَوْفٍ إنَّهَا رَحْمَةٌ. ثُمَّ أَتْبَعَهَا بِأُخْرى. فَقَالَ: إنَّ الْعَيْنَ تَدْمَعُ وَالْقَلْبَ يَحْزَنُ، وَ َ نَقُولُ إ َّ مَا يُرْضِى رَبَّنَا، وَإنَّا بِفِرَاقِكَ يَا إبْرَاهِيمُ لَمَحْزُونُونَ[. أخرجه الشيخان وأبو داود.»جَادَ الْمَرِيضُ بِنَفْسِهِ«: إذَا قَارب الموت كأنه سمح بخروج روحه .

1. (5423)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte demirci Ebu Seyf radıyallahu anh'ın yanına girdik. O, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın oğlu İbrahim'in süt babası idi. Aleyhissalâtu vesselam oğlunu aldı, öptü ve kokladı. Daha sonra yanına tekrar girdik. İbrahim can çekişiyordu. Bu manzara karşısında Aleyhissalâtu vesselâm'ın gözlerinden yaş boşandı. Abdurrahman İbnu Avf radıyallahu anh:
"Sen de mi (ağlıyorsun) ey Allah'ın Resûlü?" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Ey İbnu Avf! Bu merhamettir!" buyurdu ve ağlamasına devam etti. Sonra şöyle söyledi: "Gözümüz yaş döker, kalbimiz hüzün çeker, fakat Rabbimizi razı etmeyecek söz sarfetmeyiz. Ey İbrahim! Senin ayrılmandan bizler üzgünüz!" [Buhârî, Cenâiz 44; Müslim, Fezâil 62, (2315); Ebu Dâvud, Cenâiz 28, (3126).] [383]

AÇIKLAMA:

---

[379] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/242-243.
[380] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/243.
[381] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/243.
[382] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/244.
[383] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/245.

1- Resûlullah'ın oğlu İbrahim'in süt babası Ebu Seyf'in adı Berâ İbnu Evs'tir. Mesleği demirciliktir. el-Kayn demirci demektir. Gerçi kayn kelimesi sanatkâr manasında bütün ustalara müştereken ıtlak edilen bir isimdir. İbrahim'in sütannesi Havle Bintu Münzir'dir.

2- Abdurrahman İbnu Avf radıyallahu anh'ın hayreti, Resûlullah'ın ölülerin ardından mâtemi yasaklamış olmasına rağmen onu ağlar görmesindendir. Bir rivayette: "Ağlamaktan men eden siz değil miydiniz?" dediği ve Aleyhissalâtu vesselâm'ın da: "Ben sizi iki ahmak ve fâcir sesten yasakladım: Oyun ve eğlence sırasındaki ses ve şeytan mizmarı ile musibet sırasındaki ses ve yüzleri yolmak, üst başı yırtmak ve şeytan iniltisi" cevabını verdiği belirtilir. Bir başka rivayete göre: "Ben insanları mâtem tutmaktan, kişinin ölüde olmayan şeyleri sayıp dökerek yas çekmesinden yasakladım" demiştir.

İbnu Hâcer'in açıklamasına göre, Resûlullah'ın Mısırlı cariyesi Mâriye'den olan oğlu İbrahim hicretin sekizinci yılında Zilhicce ayında doğmuştur. Vâkidî'ye göre onuncu hicrî yılda, Rebîu'l-Evvel ayının on üçünde vefat etmiştir. İbn Hazm, Resûlullah'ın ölümünden üç ay kadar önce olduğunu cezmen söylemiştir.

3- Hadis, mübah olan ağlamanın, caiz olan hüznün edebini göstermektedir. Allah'ın emrine karşı bir öfke, bağırıp çağırma olmadan gözden yaş akması, kalben duyulan üzüntüdür. Bu, insandaki merhamet hissinin gereği olarak meşrudur.

4- Hadis çocuğun öpülüp koklanmasının meşruiyyetini de gösterir.

* Çocuğun sütanneye verilmesi, küçüğü hastalandığı zaman ziyareti (iyadet), can çekişme anında hazır bulunmanın, yakınlara merhametin meşruiyyeti.
* Hüznü gizlemek evla ise de izhar etmek de câizdir.
* Resûlullah'ın, söyleneni anlamayan çocuğa hitapta bulunması, "Kızım sana söylüyorum, gelinim sen anla" tâbirimizde olduğu üzere başkasına niyet ederek, bir başkaya hitap etmenin cevazını gösterir. Çocuk:

a) Küçüklüğü,

b) Can çekişme halinde olduğu için söyleneni anlayacak durumda değildir. Aleyhissalâtu vesselâm, bu ağlamanın, önceki yasağa girmediğini yanındakilere ifade etmek için, çocuğa konuşmuştur.

* Hadiste, yaptığı iş, söylediği sözüne uymayan kimseye itiraz etmenin câiz olduğu da görülmektedir. [384]

5424 -2- وعن عَبْدُاللهِ بْنِ عُبَيْدُاللهِ بْنِ أبي مُلَيْكَة قَالَ: [تُوُفِّيَتْ بِنْتُ لِعُثْمَانَ ابْنِ عَفَّانَ بِمَكَّةَ وَجِئْنَا لِنَشْهَدَهَا وَحَضَرَهَا ابْنُ عُمَرَ وَابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُم، وَإِنِّي لَجَالِسٌ بَيْنَهُمَا، فَقَالَ عَبْدُاللهِ بْنُ عُمَرَ لِعَمْرُو بْنِ عُثْمَانَ وَهُوَ مُوَاجِهُهُ أَ تَنْهى عَنِ الْبُكَاءِ، فإنَّ رَسُولَ اللهِ # قَال: إنَّ الْمَيْتَ لَيُعَذَّبُ بِبُكَاءِ أَهْلِهِ عَلَيْهِ؟ فقَالَ ابْنُ عَبّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا: قَدْ كَانَ عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْه يَقُولُ بَعْضَ ذلِكَ. ثُمَّ حَدَّثَ ابْنُ عَبَّاسٍ فَقَالَ: صَدَرْتُ مَعَ عُمَرَ مِنْ مَكَّةَ، حَتّى إذَا كُنَّا بِالْبَيْدَاءِ إذَا هُوَ بِرَكْبِ تَحْتَ ظِلِّ سَمُرَةَ فَقَالَ: اذْهَبْ فَانْظُرْ مَنْ هؤُءِ الْرَّكْبُ فَنَظَرْتُ، فَإذَا هُوَ صُهَيْبٌ فَأَخْبَرْتُهُ. فقَالَ: ادْعُهُ لِي فَرَجَعْتُ الى صُهَيْبٍ. فَقُلْتُ: ارْتَحِلْ فَالْحَقْ بِأمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ. فَلَمَّا أنْ أُصِيبَ عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْه، دَخَلَ صُهَيْبٌ رَضِيَ اللهُ عَنْه يَبْكِي، وَيَقُولُ: وَاأَخَاهُ وَا صَاحِبَاهُ. فَقَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْه: يَا صُهَيْبُ أتَبْكِي عَلَيَّ؟ وَقَدْ قَالَ رَسُولُ اللهِ #: إنَّ الْمَيِّتَ لَيُعَذَّبُ بِبُكَاءِ أهْلِهِ عَلَيْهِ. قَال ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا: فَلَمَّا مَاتَ عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْه ذَكَرْتُ ذلِكَ لِعَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا. فَقَالَتْ: يَرْحَمُ اللهُ عُمَرَ؛ وَاللهِ مَا حَدَّثَ رَسُولُ اللهِ #: إنَّ اللهَ لَيُعَذِّبُ الْمُؤْمِنَ بِبُكَاءِ أهْلِهِ عَلَيْهِ، وَلَكِنَّ رَسُولُ اللهِ # قَالَ: إنَّ اللهَ لَيَزِيدُ الْكَافِرَ عَذَاباً بِبُكَاءِ أهْلِهِ عَلَيْهِ. ثُمَّ قَالَتْ: حَسْبُكُمُ الْقُرآنَ، وَ َ تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أخْرَى. قَالَ ابْنُ عَبّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عِنْدَ ذلِكَ: وَاللهُ هُوَ أضْحَكَ وَأبْكَى؛ قَالَ ابْنُ أبِي مُلَيْكَةَ: واللهِ مَا قَالَ ابْنُ عُمَرَ شَيْئاً]. أخرجه الشيخان وَالنسائي.»الوزرُ« ا"ثم والذنب.»والوَازرَةُ« النفس المذنبة، والمراد يحمل أحد من المذنبين ذنب غيره .

2. (5424)- Abdullah İbnu Ubeydillah İbni Ebî Müleyke anlatıyor: "Hz. Osman İbnu Affân radıyallahu anh'ın Mekke'de bir kızı vefat etti. Cenazesinde bulunmak üzere geldik. İbnu Ömer ve İbnu Abbâs radıyallahu anhüm de cenazede hazır oldular. Ben ikisinin arasında oturuyordum. Abdullah İbnu Ömer, tam karşısında bulunan Amr İbnu Osman'a:

"Ağlamayı niye yasaklamıyorsun? Zira Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Ölü, ehlinin, kendisi üzerine ağlaması sebebiyle azab görür" buyurmuştur!" dedi. Bunun üzerine İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ: "Hz. Ömer radıyallahu anh bunun bir kısmını söylemişti" dedi ve sonra İbnu Abbas konuşmasına devam ederek anlattı:"

Hz. Ömer'le Mekke'den çıktım. el-Beyda nam kevkie geldiğimizde, semüre ağacının gölgesinde bir yolcu gördü. Bana:

"Git bak bakalım! Bu yolcu neyin nesi?" dedi. Gittim baktım, meğer Süheyb imiş, gelip haber verdim. "Onu bana çağır!" dedi. Tekrar Süheyb'e dönüp:

"Haydi yürü, emir'ülmü'minîne uğra!" dedim.

Hz. Ömer radıyallahu anh hançerlendiği zaman Hz. Süheyb radıyallahu anh, ağlayarak girdi. Hem ağlıyor, hem de: "Vay kardeşim, vay arkadaşım!" diyordu. Hz. Ömer: "Ey Süheyb bana mı ağlıyorsun? Aleyhissalâtu vesselâm: "Ölü, ehlinin kendi üzerine ağlaması sebebiyle azab görür" buyurdu!" dedi.

---

[384] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/246.

İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ der ki: "Hz. Ömer radıyallahu anh öldüğü zaman bunu Hz. Aişe radıyallahu anhâ'ya hatırlatmıştım. Şöyle dedi:
"Allah Ömer'e rahmet buyursun! Vallahi Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Allah, mü'mine, ehlinin üzerine ağlaması sebebiyle azab verir" demedi. Lakin Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Allah, kâfirin azabını, ehlinin üzerine ağlamasıyla artırır" buyurdular."
Hz. Aişe sözlerine şöyle devam etti: "(Bu meselede) size Kur'an yeter. Orada "Hiçbir günahkâr başkasının günahını yüklenmez." (Fâtır 18) buyrulmuştur."
Bu söz üzerine İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ: "Gerçek şu ki, güldüren de, ağlatan da Allah'tır, (gülmek ve ağlamak fıtrî bir şe'niyettir, kişinin bunda dahli yoktur)" dedi.
İbnu Müleyke der ki: İbnu Ömer bu konuşmalar karşısında hiçbir şey söylemedi (serdedilen delilleri ikna edici buldu)." [Buhârî, Cenâiz 33; Müslim, Cenâiz 22, (928); Nesâî, Cenâiz 15, (4, 18, 19).][385]

5425- 3- وعن عائشة رَضِيَ اللهُ عَنْها، وذكرَ لَهَا أَنَّ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهما يقُولُ:]إِنَّ الْمَيِّتَ لَيُعَذَّبُ بِبُكَاءِ الْحَيِّ عَلَيْهِ. فَقَالَتْ: يَغْفِرُ اللهُ ‘بِى عَبْدِالرَّحْمنِ؛ أَمَا إِنَّهُ لَمْ يَكْذِبْ، وَلَكِنَّهُ نَسِيَ أو أَخْطَأَ، إِنَّمَا مَرَّ رَسُولُ اللهِ # عَلَى يَهُودِيَّةٍ يَبْكِى عَلَيْهَا أَهْلُهَا. فَقَالَ: إِنَّهَا لَيُبْكَى عَلَيْهَا، وَإِنَّهَا لَتُعَذَّبُ في قَبْرِهَا[. أخرجه الستة إ أبا داود .

3. (5425)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Kendisine, İbnu Ömer radıyallahu anhümâ'nın "sağ kimsenin üzerine ağlamasıyla ölüye azab edileceğini söylemekte olduğu" haber verilmişti. Şu cevabı verdi:
"Allah, Ebu Abbirrahman'ı (İbnu Ömer'i) mağrifet buyursun. Aslında o, yalan söylemiyor, ancak unutmuş veya yanılmış olmalı. Zira Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), (ölmüş) bir Yahudi kadın cenazesine uğramıştı, yakınları onun üzerine ağlıyorlardı.
"Bunlar onun üzerine ağlıyorlar. Ona da bu yüzden kabrinde azab ediliyor!" buyurdu." [Buharî, Cenâiz 33; Müslim, Cenâiz 25, (931); Muvatta, Cenâiz 37, (1, 234); Tirmizî, Cenâiz 25, (1004); Nesâî, Cenâiz 15, (4, 17).][386]

AÇIKLAMA:

Cenazenin üzerine ağlama meselesiyle ilgili olarak birçok rivayet gelmiştir. Bunlardan birkısmı ağlamayı menederken, birkısmı ruhsat vermektedir. Nevevî, ulemânın bu meselede ihtilaf etmiş olmalarına rağmen, ölüye azab edilmesine sebep olan ağlamanın bağıra çağıra yapılan, yas tutulan ağlama olup, sadece gözyaşı dökme suretindeki ağlamanın azaba sebep olmayacağı hususunda icma ettiklerini söyler.
* Hz. Ömer ve oğlu Abdullah gibi seleften bazıları ölü üzerine ağlamanın, ölene azaba sebep olacağı kanaatinde olmuşlardır.
* Ebu Hureyre وَ تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرى âyetini esas alarak, ölünün, mâtem sebebiyle azab görmeyeceğini söylemiştir. Birçok Şâfiî bu görüştedir.
* Cumhur-u ulemâ bu hadislerin te'vilini tercih etmiştir. Çünkü Kur'ân'ın umumî prensiplerine muhaliftirler, günahı olmayan kimsenin günah çekeceğini ifade etmektedirler. Te'vilde de farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Cumhur, Nevevî'nin kaydına göre, "üzerime ağlayın" diye vasiyet edenlerle ilgili olduğunu söylemiştir. Nitekim Araplarda bu çeşit âdetin varlığı belirtilmiştir.[387]

5426- 4- وَعن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]مَاتَ مَيِّتٌ مِنْ آلِ رَسُولِ اللهِ # فَاجْتَمَعَ الْنِّسَاءُ يَبْكِينَ عَلَيْهِ. فَقَامَ عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْه يَنْهَاهُنَّ وَيَطْرُدُهُنَّ. فَقَالَ: رَسُولُ اللهِ # دَعْهُنَّ يَا عُمَرُ، فَإِنَّ الْعَيْنَ دَامِعَةٌ، وَالْقَلْبَ مُصَابٌ، وَالْعَهْدَ قَرِيبٌ[. أخرجه النسائي .

4. (5426)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın âlinden birisi vefat etmişti. Kadınlar, arkasından ağlamak üzere toplandılar. Hz. Ömer radıyallahu anh onları bundan men etmek ve geri çevirmek üzere kalktı. Aleyhissalâtu vesselâm müdahele edip:
"Ey Ömer! Bırak onları, çünkü göz ağlayıcıdır, kalp ızdıraba maruzdur, (ızdırabın yaşandığı) zaman yakındır!" buyurdular." [Nesâî, Cenâiz 16, (4, 19).][388]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadislerinde ölünün ardından ağlamaya cevaz vermektedir. Âlimler "göz ağlayıcıdır" ibaresinden, sessiz ağlamaya cevaz verildiğini istihrac etmişlerdir. Izdıraba mâruz olan kalp,

[385] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/248-249.
[386] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/249.
[387] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/249-250.
[388] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/250.

ızdırabın yaşandığı zaman yakınken ağlamaktan kendini alamaz. Çünkü zamanın yakınlığı hüznü artırır. Artan hüzün, ağlayıcı olan gözleri ağlatır. Aradan zaman geçip, ızdırap veren hadise uzaklaşınca artık göz ağlamaz olur. Şu halde, hâdise yakınken sessiz ağlama câizdir.[389]

5427 -5- وعن عائشة رَضِيَ اللهُ عَنْها:]أَنَّ النَّبِيَّ # قَبَّلَ عُثْمَانَ بْنَ مَظْعُونٍ وَهُوَ مَيِّتٌ وَعَيْنَاهُ تَذْرِفَانِ[. أخرجه أبو داود والترمذي.

5. (5427)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), ölmüş bulunan Osman İbnu Maz'un'u, gözlerinden yaşlar dökerek öptü." [Tirmizî, Cenaiz 14, (989); Ebu Davud, Cenaiz 40, (3163); İbnu Mace, Cenaiz 7, (1456).][390]

AÇIKLAMA:

Osman İbnu Maz'un (radıyallahu anh) Ashab'ın ileri gelenlerinden abid, müçtehid bir zad idi. Resulullah'ın süt kardeşi idi. İki hicret yapmış, Bedir Gazvesi'ne katılmıştı. Cahiliye devrinde içkiyi kendine haram kılmıştı. Medine'de ilk ölen muhacir olup hicretin otuzuncu ayının başında vefat etmişti. Aleyhissalâtu vesselâm, Osman ölünce, "Bu bize ne iyi selef oldu" diyerek muhabbet ve takdirlerini ifade etmiş, ölüsünü ağlayarak öpmüştü.
Bu rivayetten, Müslüman ölüsünün öpülebileceği, ölü üzerine ağlanabileceği hükmü çıkarılmıştır.[391]

5428 -6- وعن أنسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]قَنَتَ رَسُولُ اللهِ # شَهْراً حِينَ قُتِلَ الْقُرَّاءُ، فَمَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ # حَزِنَ حُزْناً قَطُّ أَشَدَّ مِنْهُ[. أخرجه الشيخان .

6. (5428)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Kurralar öldürüldüğü zaman, bir ay boyu kunut okudu. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, bir başka şey için bu kadar üzüldüğünü hiç görmedim." [Buharî, Cenaiz 41, Vitr 7, Cizye 8, Megazi 38, Daavat 59; Müslim, Mesacid 29, (677).][392]

AÇIKLAMA:

"Kurraların öldürülmesi" tabiriyle kastedilen hadise Bi'r-i Mauna Vak'ası'dır. Bu hâdiseden daha önce de bahsetmiştik. Özeti şöyle: Hicretin dördüncü senesinde Kilab kabilesinden Ebu Bera Amir İbnu Malik, kabilesinde İslam'ı yaymak üzere Resulullah'tan muallim istemişti. Aleyhissalâtu vesselâm oraların emniyetsizliği sebebiyle endişe ifade etti ise de, Ebu Bera'nın garanti vermesi üzerine, Ashab-ı Suffa'dan kurra tabir edilen yetmiş kişiyi bu maksadla yolladı. Ancak bunlar Amr İbnu Tufeyl tarafından Bi'r-i Mauna nam mevkide pusuya düşürülerek bir tanesi hariç hepsi şehid edilmişlerdi.
Böyle yetmiş kişilik güzide bir kitlenin kaybı Aleyhissalâtu vesselâm'ı ziyade üzdü. Bir ay boyunca sabah namazında Resulullah, bu katle iştirak eden Arap kabilelerine (Ri'l-Zekvan, ve Useyye) beddua etti.
Kunut denen bu beddua, bir takım ölüye karşı duyulan üzüntünün bir ay devam eden bir tezahürü manasını da taşıması sebebiyle hadise, sadedinde olduğumuz babta yer verilmiştir.[393]

*** MATEMDEN NEHİY**

5429 -1- عن أُمُّ سَلَمة رَضِيَ اللهُ عَنْها قالت:]لَمَّا مَاتَ أَبُو سَلَمَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْه قُلْتُ: غَرِيبٌ، وَفِي أَرْضِ غُرْبَةٍ، ‘بْكِيَنَّهُ بُكَاءً يُتَحَدَّثُ عَنْهُ، فَكُنْتُ قَدْ تَهَيَّأْتُ لِلْبُكَاءِ إِذْ أَقْبَلَتِ امْرَأَةٌ مِنَ الصَّعِيدِ تُرِيدُ أَنْ تُسْعِدَنِي. فَاسْتَقْبَلَهَا رَسُول اللهِ # فَقَالَ: أَتُرِيدِينَ أَنْ تُدْخِلِي الشَّيْطَانَ بَيْتاً أَخْرَجَهُ اللهُ تَعالى مِنْهُ؟ فَكَفَفْتُ عَنِ الْبُكَاءِ فَلَمْ أَبْكِ[. أخرجه مسلم .

1. (5429)- Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Ebu Seleme öldüğü zaman şöyle dedim: "Garip adam, diyar-ı gurbette öldü. Ben de onun için öyle bir ağlayacağım ki, herkes ondan bahsetsin."
Tam ağlamak için hazırlanmıştım ki, saidden, bana yardım etmek isteyen bir kadın geldi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) onunla karşılaştı ve kadına: "Sen, Allah Teala'nın tard ettiği şeytanı tekrar eve sokmak mı istiyorsun?" dediler. Bunun üzerine ben de ağlamaktan vazgeçtim ve ağlamadım." [Müslilm, Cenaiz 10, (922).][394]

---

[389] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/250.
[390] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/251.
[391] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/251.
[392] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/251.
[393] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/251-252.
[394] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/252.

AÇIKLAMA:

Ümmü Seleme gurbette ölen garib diye kocasına demektedir. Aslen Mekkeli olan Ebu Seleme Medine'de ölünce gurbette ölmüş addedilmiştir. Zira, Medine, Mekkeli için gurbet sayılırdı.
Hadiste geçen said, Medine'nin etrafındaki yüksek yerlerdir. Kadınlar matemde koro tuttukları, beraber ağladıkları için Ümmü Seleme bunu "bana yardım etmek isteyen.." diye ifade etmiştir. Yani buradaki yardımdan maksad ağlamaya iştiraktir.
Bir hadiste gurbette ölene şehid denmiştir. Bunu her gurbette olana teşmil etmek muvafık düşmeyebilir. "Meşru bir maksatla gurbette olan" diye kayıtlamak uygundur. [395]

-5430 -2- وعن عائشة رَضِيَ اللهُ عَنْها قالت:]لَمَّا جَاءَ رَسُولَ اللهِ # نَعْيُ زَيْد ابْنِ حَارِثَةَ وَجَعْفَرِ بْنِ أبي طَالِبٍ وَعَبْداللهِ بْنِ رَوَاحَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهم جَلَسَ يُعْرَفُ فيهِ الْحُزْنُ، وَأنَا أطَّلِعُ مِنْ شَقّ الْبَابِ، فَأتَاهُ رَجُلٌ فَقَالَ: إنَّ نِسَاءَ جَعْفَرَ، وَذَكَرَ بُكَاءَهُنَّ. فَأَمَرَهُ بِأنْ يَنْهَاهُنَّ. فَذَهَبَ، ثُمَّ أتَى فَقَالَ: قَدْ نَهَيْتُهُنَّ وَذَكَرَ أنَّهُنَّ لَمْ يُطِعْنَهُ. فَأَمَرَهُ الثَّانِيَةَ أنْ يَنْهَاهُنَّ فَذَكَرَ أنَّهُنَّ لمْ يُطِعْنَهُ. فَقَالَ: أنهِهُنَّ، فَذَهَبَ. ثُمَّ أتَاهُ الثَّالِثَةَ فقَالَ: واللهِ لَقَدْ غَلَبْتَنِي أوْ غَلَبْتَنَا يَا رَسُولَ اللهِ: فقَالَ: أحْثُ في أفْوَاهِهِنَّ التُّرَابَ[. أخرجه الخمسة إ الترمذي .

2. (5430)- **Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a Zeyd İbnu Harise, Ca'fer İbnu Ebi Talib ve Abdullah İbnu Ravaha (radıyallahu anhüm)'nın ölüm haberi gelince oturdu. (Halinden) üzüntülü olduğu belliydi. Ben kapı aralığından bakıyordum. Yanına bir adam geldi ve: "Ca'fer'in kadınları!" dedi ve onların ağladıklarını haber verdi. Aleyhissalâtu vesselâm derhal onları men etmesini emretti. Adam gitti ve sonra geri gelip: "Ben onları yasakladım, fakat onlar sözüme kulak asmadılar" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm ikinci sefer emrederek kadınları bundan nehyetmesini söyledi. Ama o, kadınların yine kulak asmadıklarını haber verdi. Aleyhissalâtu vesselâm yine: "Yasakla onları!" buyurdu. Adam üçüncü sefer geri geldi ve:**
"Ey Allah'ın Resulü! Allah'a yemin olsun kadınlar bana -veya bize- galebe çaldılar" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Ağızlarına toprak saç!" emretti." [Buhârî, Cenaiz 41, 46, Megazi 44; Müslim, Cenaiz 30, (935); Ebu Davud, Cenaiz 25, (3122); Nesâî, Cenaiz 14, (4, 15).][396]

-5431 -3- وعن جابر بن عَتيكَ قَالَ:]جَاءَ رَسُولُ اللهِ # يَعُودُ عَبْدَ اللهِ بْنَ ثَابِتٍ، فَوَجَدَهُ قَدْ غُلِبَ عَلَيْهِ، فَصَرَخَ بِهِ فَلَمْ يُجِبْهُ، فَاسْتَرْجَعَ؛ وَقَالَ: غُلِبْنَا عَلَيْكَ أبَا الرَّبِيعِ، فَصَاحَ النِّسَاءُ وَبَكَيْنَ. فَجَعَلَ
ابْنُ عَتِيكٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه يُسَكِّتُهُنَّ. فَقَالَ #: دَعْهُنَّ يَبْكِينَ. فَإذَا وَجَبَ فَ تَبْكِيَنَّ بَاكِيَةٌ. قَالُوا: وَمَا وَجَبَ. قَالَ: إذَا مَاتَ. À فَقَالَتْ اِبْنَتَهُ: وَاللهِ إنْ كُنْتُ ،رْجُو أنْ تَكُونَ شَهِيداً فَإنَّكَ قَدْ قَضَيْتَ جِهَازَكَ. فَقَالَ #: إن الله قَدْ أوْقَعَ أجْرَهُ عَلَى قَدْرِ نِيَّتِهِ، وَمَا تَعُدُّونَ الشَّهَادَةَ فيكُمْ؟ قَالُوا: اَلْقَتْلَ في سَبِيلِ الله تعالى. قَالَ رَسُولُ اللهِ #: إنَّ شُهَدَاءَ أُمَّتي إذاً لَقَلِيلٌ، اَلْمَطْعُونُ شَهِيدٌ، وَالْغَرِيقُ شَهِيدٌ وَصَاحِبُ ذَاتِ الْجَنْبِ شَهِيدٌ، وَالْمَبْطُونُ شَهِيدٌ، وَصَاحِبُ الْحَرِيقُ شَهِيدٌ وَالّذِي يَمُوتُ تَحْتَ الْهَدْمِ شَهِيدٌ. وَالْمَرْأةُ تَمُوتُ بِجُمْعٍ شَهِيدَةٌ[. أخرجه ا،ربعة إ الترمذي.»ا،سْتِرْجَاعُ« عند المصيبة أن يقول: إنا لله وإنا إليه راجعون. ويقال ماتت المرأة.»بجمعٍ« بضم الجيم وإسكان الميم: إذا ماتت وولدها في بطنها .

3. (5431)- Cabir İbnu Atik (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Abdullah İbnu Sabit'e geçmiş olsun ziyaretine gelmişti. Onu, (Allah'ın emri) galebe çalmış buldu. Ona seslendi. Fakat cevap alamadı. Bunun üzerine Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) istircada bulundu "İnna lillahi ve inna ileyhi râciun" dedi ve:
"(Biz yaşamanı isteriz ama, Allah'ın emri) bize galebe çaldı ey Ebu'r-Rebi!" dedi. Bunun üzerine kadınlar feryad edip ağlamaya başladılar. İbnu Atik (radıyallahu anh) kadınları susturmaya başladı. Ancak Aleyhissalâtu vesselâm: "Bırak onları ağlasınlar! Vacib olduğu zaman tek ağlayan ağlamayacak" buyurdu.
"Vacib olan da ne?" dediler.
"Öldüğü zaman (demektir)" dedi. Bunun üzerine kızı:"Allah'a yemin olsun, elimden gelse şehid olmanı isterim. Çünkü sen (cihad için gerekli teçhizatı) hazırladın" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm da:
"Allah onun ecrini niyetine göre verdi. Siz aranızda şehid olmayı ne zannedersiniz?" buyurdular.
"Allah yolunda ölmek!" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm açıkladı:
"Öyleyse ümmetimin şehidleri cidden azdır. Bilesiniz: Taundan ölen şehittir, boğularak ölen şehittir, yeter ki seferi taatte olsun. Zatulcenb'ten ölen şehittir. İshalden ölen şehittir, yanarak ölen şehittir, yıkık altında ölen şehittir, çocuk karnında ölen kadın şehittir." [Muvatta, Cenaiz 36, (1, 233, 234); Ebu Davud, Cenaiz 15, (3111); Nesâî, Cenaiz 14, (4, 13, 14).][397]

[395] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/252.
[396] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/253.
[397] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/254-255.

5432 -4- وعن ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال:]عَادَ رَسُولُ اللهِ # سَعْدَ بْنِ عُبَادَةَ فَوَجَدَهُ فِي غَشْيَتِهِ فَقَالَ: قَدْ قُضِيَ؟ قَالُوا: ، فَبَكَى رَسُولُ اللهِ # فَلَمَّا رَأى الْقَوْمُ بُكَاءَهُ بَكَوْا. فَقَالَ: أَ تَسْمَعُونَ؟ إِنَّ اللهَ لَا يُعَذِّبُ بِدَمْعِ الْعَيْنِ وَلَا بِحُزْنِ الْقَلْبِ، وَلَكِنْ يُعَذِّبُ بهذا، وأَشَارَ الى لِسَانِهِ، أو يَرْحَمُ[. أخرجه الشيخان .

4. (5432)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Sa'd İbnu Ubade'ye geçmiş olsun ziyaretinde bulundu. (Yanına gelince) onu baygın buldu ve: "Ölmüş olmalı!" dedi. Yanındakiler: "Hayır" deyince, Aleyhissalâtu vesselâm ağladılar. Resulullah'ın ağladığını gören halk da ağladı.
"İşitmiyor musunuz, buyurdular. Allah Teala hazretleri ne gözyaşı sebebiyle ne de kalbin hüznüyle azab vermez. Ancak şunun sebebiyle azab verir! -ve dilini işaret ettiler- yahut da merhamet eder." [Buhârî, Cenaiz 45; Müslim, Cenaiz 12, (924).][398]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, hasta veya ölmüş için sırf gözyaşı dökerek ağlamanın veya kalben üzülmenin mahzurunun olmayacağına delildir. Mahzur "dil" den hasıl olmakta, yaşanan üzüntünün şevkiyle mü'minlik edebine yakışmayan çığlıklar atmaktan veya sözler sarfetmekten ileri gelmektedir.
2- Hadis, hasta ziyaretine, fadıl (daha üstün) kimsenin mefdulü ziyaretine, devlet reisinin raiyyetine ve arkadaşlarına olan ziyaretine, münkerden nehye ve münker için vaidin hatırlatılmasına delildir. [399]

5433 -5- وعن ابن مسعودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: لَيْسَ منَّا مَنْ ضَرَبَ الْخُدُودَ وَشَقَّ الْجُيُوبَ ودَعَا بِدَعْوَى الْجَاهِلِيَّةِ[. أخرجه الخمسة إ أبا داود .

5. (5433)- İbnu Mesud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyur dular ki:
"(Izdırab ve matemi sebebiyle) yanaklarını yolan, üst başını yırt(ıp dövün)en, cahiliye duasıyla dua eden bizden değildir." [Buhârî, Cenaiz 36, 39, 40, Menakıb 8; Müslim, İman 165, (103); Tirmizî, Cenaiz 22, (999); Nesâî, Cenaiz 19, (4, 20).][400]

AÇIKLAMA:

1- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadislerinde uğradığı keder sebebiyle, cahiliye insanının yaptığı gibi vücudunun şurasına burasına vurarak kendi kendine eziyet vermeyi, üstünü başını yırtmayı, felaket, bela temennisi gibi şer'an caiz olmayan sözler sarfetmeyi yasaklamaktadır. Zikredilen bu yasaklar, cahiliye devri mateminde yer verilen davranışlardır. İslam, matem ve üzüntü tarzını da İslamîleştirmiştir.
2- "Bizden değil" tabirini, alimler, "bizim sünnetimiz üzere değil" şeklinde anlamış, "İman yönüyle bizden ayrılır, küfre düşer" manasında anlamıştır. Bu hususu, Resulullah'ın iman yönünden bizden değil manasının da anlaşılacağı tarzında ifade etmesini alimler, bu davranıştan vazgeçirmede mübalağa olarak değerlendirmişlerdir. Şu mana üzerinde de durulmuştur: "Kâmil manada bizim dinimiz üzere değildir." Çünkü dinin kemalini sağlayan bir parçasını terketmiş olmaktadır. İbnu Hacer el-Askalâni der ki: "Ben şu hususu da seziyorum; "Resulullah'ın bu yasaklamasının manasını, Ebu Musa (radıyallahu anh)'nın rivayet ettiği bir hadiste gelmiş olan teberri açıklığa kavuşturuyor. Mezkur hadiste Aleyhissalâtu vesselâm: "Matem sırasında bağırıp çağırandan (salika) üst baş yırtanlardan (şâkka), saçını traş edenden (hâlika) beri (uzak) olduğunu" belirtmektedir. Berae'nin (uzaklığın) manası bir şeyden kopup ayrılma olduğuna göre, sanki bu hadisle, Aleyhissalâtu vesselâm, kişiyi mesela şefaatine dahil olmamakla tehdit edip korkutmaktadır." İbnu Hacer devamla der ki: "Süfyan-ı Sevri'den rivayete göre, merhum, bu çeşit hadislerin te'viline girmekten hoşlanmaz ve dermiş ki: "Bundan kaçınmak gerekir, ta ki hadis (kişiye imanını kaybedeceği endişesini vererek) ruhlarda daha müessir, caydırıcılıkta (zecr) daha etkili olsun." [401]

5434 -6- وعن أبي موسى رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: مَا مِنْ مَيِّتٍ يَمُوتُ فَيَقُومُ بَاكِيهِمْ، فَيَقُولُ: وَاجَبَهْ، وَاسَيِّدَاهُ، وَنَحْوَ ذلِكَ إِلَّا وَكَّلَ اللهُ بِهِ مَلَكَيْنِ يَلْهَزَانِهِ، وَيَقُوَنِ أهكذَا كُنْتَ[. أخرجه الترمذي.»اللّهزُ« الدفع في الصدر بجمع الكف .

6. (5434)- Ebu Musa (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

---

[398] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/255.
[399] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/255.
[400] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/256.
[401] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/256.

"Bir kimse ölünce, arkada ağlayanları kalkıp: "Vay benim dağım, vay efendim..." gibi sözler sarfederse, ona iki melek vekil kılınır, melekler ölen kimsenin göğsüne vura vura: "Sen öyle misin?" diye sorarlar." [Tirmizî, Cenaiz 24, (1003).][402]

-5435 -7- وعن النّعمان بن بشير رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال:]أُغْمِيَ عَلى عَبْدِاللهِ بْنِ رواحَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْه فَجَعَلَتْ أُخْتُهُ عَمْرَةُ تَبْكِي: وَاجَبَهُ، وَاكذَا، واكَذَا، تُعَدِّدُ عَلَيْهِ، فَلَمَّا أفَاقَ قَالَ: واللهِ مَا قُلْتِ مِنْ شَيْءٍ إ وَقِيلَ لى: أهكذا كُنْتَ؟ قيلَ: فَلَمَّا مَاتَ لَمْ تَبْكِى عَلَيْهِ[. أخرجه البخاري .

7. (5435)- Nu'man İbnu Beşir (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Abdullah İbnu Ravaha (radıyallahu anh) bayılmıştı. Kızkardeşi Amra ağlamaya başladı: "Vay benim dağım, vay şuyum, vay buyum!" diye sayıp dökerek yakınıyordu. Abdullah ayrıldığı zaman:
"Allah'a yemin olsun, o söylediklerini söylerken her defasında bana: "Sen böyle misin?" diye soruldu" dedi.
"Söylendiğine göre, Abdullah vefat ettiği zaman Amra arkasından ağlamadı." [Buhârî, Megazi, 44.][403]

AÇIKLAMA:

Bu son iki hadis birbirini tamamlamakta; ikincisi, birincide beyan edilen hakikate bir örnek teşkil etmektedir. Ölen veya ağır hasta olan için ağlamak, bağırıp çağırmak, o kimseye fayda değil zarar getirmektedir.
Amrâ, böylece emr-i Nebeviye imtisal ediyor.[404]

-5436 -8- وعن جابرٍ بن عبدالله رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال:]أَخَذَ رَسُولُ اللهِ # بِيَدِ عَبْدِالرّحمنِ بْنِ عَوْفٍ فانْطَلَقُوا الى ابْنِهِ إبْرَاهِيمَ، فَوَجَدَهُ يَجُودُ بِنَفْسِهِ، فأخَذَهُ # في حِجْرِهِ فَبَكَى. فَقَالَ لَهُ عَبْدُ الرَّحْمنِ: أتَبْكِي؟ أوَلَمْ تَكُنْ نَهَيْتَ عَنِ الْبُكَاءِ؟ فقَالَ: َ، وَلَكِنْ نَهَيْتُ عَنْ صَوْتَيْنِ أحْمَقَيْنِ فَاجِرِينِ: صَوْتٍ عِنْدَ مُصِيبَةٍ: خَمْشِ وَجُوهٍ، وَشَقِّ جُيُوبٍ، وَرَنَّةٍ شَيْطَانٍ[. أخرجه الترمذي .

8. (5436)- Hz. Cabir İbnu Abdillah (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Abdurrahman İbnu Avf (radıyallahu anh)'ın elinden tuttu, oğlu İbrahim'e gittiler. Aleyhissalâtu vesselâm oğlunu can çekişir vaziyette buldu. Kucağına aldı ve ağladı. Abdurrahman:
"Ağlıyor musun? Ağlamaktan bizi sen men etmedin mi?" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Hayır (ağlamaktan değil), iki ahmak, facir sesten yasakladım: Musibet sırasındaki ses; yüzleri tırmalamak, cepleri yırtmak ve şeytan mâtemi." [Tirmizî, Cenaiz 25, (1005).][405]

AÇIKLAMA:

"Şeytan mâtemi" diye çevirdiğimiz رَنَّةُ الشيطان tabirinin manasında ulema ihtilaf eder. Bazısı, "musiki ve çalgı" diye anlamıştır. Ama umumiyetle mâtem sırasında çıkarılan ses olduğu söylenmiştir. Mâtemin şeytana nisbet edilmesi hadiste "İlk mâtem tutan İblis'tir" diye gelen açıklamaya binaendir. Bu durumda, Tirmizî, "Hadisin aslında daha çok kelam var" ihtisarını belirtmektedir. Hadisin Beyhaki'de gelen veçhi buradaki eksiği tamamlamaktadır:
"Ben ağlamaktan yasaklamıyorum. Ben iki facir ahmak sesten yasaklıyorum: Oyun, eğlence, musiki sesi ve şeytan çalgısı, bir de musibet sırasındaki (mâtem) sesi, yüzlerin yolunması, üst başın yırtılması ve mâtem. Ağlamak ise rahmettir, rahmet etmeyene merhamet edilmez."
Hadis Sahiheyn'de Hz. Enes'in rivayeti olarak gelmiştir.[406]

-5437 -9- وعن أسماء بنتِ يزيد بن السّكنِ رَضِيَ اللهُ عَنْها قالت:]قَالَتْ اِمْرَأةٌ مِنَ النِّسْوَةِ: مَا هذَا الْمَعْرُوفُ الّذِى َ يَنْبَغِي لَنَا أنْ نُعْصِيَكَ فِيهِ يَا رَسُولَ اللهِ؟ فَقَالَ: َ تَنُحْنَ قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللهِ! إنَّ بَنِي فُ َنٍ كَانُوا قَدْ أسْعَدُونِي عَلَى عَمّى، فَ َبُدَّ لِي مِنْ قَضَائِهِمْ، فَأبَى عَلَيْهَا فَعَاوَدَتْهُ مِرَاراً، قَالَتْ: فَأذِنَ لِي فِي قَضَائِهِنّ، فَلَمْ أنُحْ بَعْدَ في قَضَائِهِنّ وَ َ فِي غَيْرِهِ، حَتّى الْسّاعَةَ، وَلَمْ يَبْقَ مِنَ الّنِسْوَةِ امْرَأةٌ إ وَقَدْ نَاحَتْ غَيْرِي[. أخرجه الترمذي .

9. (5437)- Esma Bintu Yezid İbni's-Seken (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Kadınlardan biri dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü! Bizim sana asi olmamamız gereken şu maruf (iyi amel) nedir?" Aleyhissalâtu vesselâm:
"Mâtem yapmayın!" buyurdu. Kadın:

---

[402] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/257.
[403] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/257.
[404] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/257-258.
[405] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/258.
[406] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/258-259.

"Ey Allah'ın Resulü! Falan sülale(nin kadınları) amcamın (vefatında mâtemime iştirak edip) yardımcım olmuşlardı. Benim de mukabeleten borcumu ödemem gerek" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm kadına (mâtem için) izin vermedi. Kadın tekrar tekrar izin istedi."
Kadın der ki:
"Resulullah, sonunda onlara borcumu ödemem için izin verdi. Onlara olan borcumu ödedikten sonra hiç mâtem tutmadım, şu ana kadar bir başka mâteme de katılmadım. Benim dışında mâtem tutmayan kadın da kalmadı." [Tirmizî, Tefsir, Mümtehine, (3304).][407]

AÇIKLAMA:

Hadiste, eski bir Arap âdetine ve bu âdet karşısında Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın müsamahakâr tutumuna şahid olmaktayız: Kadınların, birbirlerinin cenazesinde elbirlik ağlayarak mâtem tutmaları. Mâtemine iştirak edilen kadın, bu iştiraki yapanlara borçlanıyor, bu da onların mâtemlerine katılıyor. Sadedinde olduğumuz rivayette, kendisinin mâtemine iştirak edilmiş olan kadın, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yasaklamasına rağmen ısrarlı talepleriyle mâtem borcunu ödeme müsaadesi alır. Rivayetin sonunda Aleyhissalâtu vesselâm'ın bu yasağına yeterince uyulmadığı manası çıkmaktadır. Zira kadın "benden başka bu yasağa uyarak mâtemden hariç kalan kalmadı, herkes mâteme katıldı" şeklinde bir beyanda bulunmaktadır. Bu beyanı, hepsinin haram kılınan tarzdaki mâtemde bulundukları manasında anlamamak gerekir. Yüzüne vurarak elbisesini yırtarak yapılan mâtemden ziyade, ağlamak tarzındaki bir mâteme iştirakleri düşünülebilir. Raviye kadın ise ağlama şeklinde de olsa mâteme iştirak etmemiş olabilir.
Şarihler, mâteme iştirak için Aleyhissalâtu vesselâm'ın başkalarına da izin verdiğini belirtir: Ümmü Seleme el-Ensariye, Ümmü Atiyye, gibi...[408]

-5438 -10- وعن حذيفة رَضِيَ اللهُ عَنْه قال حينَ حَضَرَ:]إذَا أنَا مِتُّ فـَ يُؤَذِّنُ عَليّ أحَدٌ، إنّي أخَافُ أنْ يَكُونَ نَعْياً، وَإنّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ # يَنْهَى عَنِ النّعْىِ فإذَا أنَا مِتُّ فَصَلُّوا عَليّ وَسُلُّونِي الى رَبّي سَ َ[. أخرجه الترمذي الى قوله عن النعى. وأخرج باقيه رزين .

10. (5438)- Hz. Huzeyfe (radıyallahu anh) muhtazar (ölüme yakın) olunca: "Ben ölünce, kimse üzerime ezan okumasın, ben bunun, ölüm haberinin duyurulması olmasından korkarım. Zira ben Aleyhissalâtu vesselâm'ın ölüm haberinden yasakladığını işittim. Öyleyse ben öldüm mü, üzerime namaz kılsınlar. Beni Rabbime (sessizce) taşısınlar" dedi. [Tirmizî, Cenaiz 12, (986); İbnu Mace, Cenaiz 14, (1476).][409]

AÇIKLAMA:

Hadiste Hz. Huzeyfe'nin ölüm haberini ilan etmeyi yasakladığı anlaşılmaktadır. Üstelik bu yasaklama mutlak bir yasaklama görülmektedir. Ulema, başka hadislerde ölüm haberinin duyurulduğuna da örnekler verir. Mesela: Resulullah Zeyd İbnu Hârise, Ca'fer İbnu Ebi Talib, Abdullah İbnu Ravaha Mute Savaşı'nda şehid edildikleri vakit ölüm haberlerini cemaate duyurmuştur. Necaşi'nin ölümünü de anında duyurmuştur. Keza Resulullah, mescidi süpüren siyahî kadının ölüp gömüldüğünü duyunca: "Bana niye haber vermediniz?" demiştir.
Bunları nazara alan alimler yasak ve kerahetin cahiliye tarzındaki ilana raci olduğunu söylemiştir. Cahiliyede Araplar, mevkii, makamı, zenginliği olan biri ölünce, bir yakını ata biner, atı halkın içinde yürütüp: "Falanca öldü" diye haberini tantana ile duyururdu. Şu halde tantana maksatlı ilan yasaklanmış olmalıdır.
İbnu'l-Arabi, ölüm ilanında üç durumun varlığına dikkat çeker:"
* Yakınların, arkadaşların, salihlerin ölümlerinin duyurulması. Bu sünnettir.
* Gösteriş ve mufahara için, kalabalık celbetmek için ilan. Bu mekruhtur.
* Mâtem ve feryad u figanla duyurma. Bu da haramdır.[410]

-5439 -11- وعن أبي سعيد الخدرى رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]لَعَنَ رَسُولُ اللهِ # النَّائِحَةَ وَالْمَسْتَمِعَةَ[. أخرجه أبو داود .

11. (5439)- Ebu Saidi'l-Hudrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) mâtemci kadına da, onu dinleyene de lanet etti." [Ebu Davud, Cenaiz 20, (3128).][411]

-5440 -12- وعن ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهما:]أنَّهُ رَأى فُسْطَاطاً عَلى قَبْرِ عَبْدِ الرَّحْمنِ رَضِيَ اللهُ عَنْه، فَقَالَ يَاغُ َمُ انْزِعْهُ فَإنَّمَا يُظِلُّهُ عَمَلُهُ[. أخرجه البخاري .

[407] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/259.
[408] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/259-260.
[409] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/260.
[410] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/260-261.
[411] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/261.

12. (5440)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'in anlattığına göre, "Abdurrahman (İbnu Ebi Bekr es-Sıddîk) (radıyallahu anh)'in kabri üzerinde bir çadır görmüştü, seslendi:
"Ey oğlum! Çadırı mezarın üstünden kaldır. Çünkü onu, (sağken işlediği) ameli gölgelemektedir." [Buharî, Cenaiz 82, (muallak olarak kaydetmiştir.)][412]

AÇIKLAMA:

Başka rivayetlerden, Hz. Aişe'nin, kardeşi Abdurrahman'ın mezarının üzerine çadır kurdurup başına da bir köleyi bıraktığı anlaşılmaktadır. İşte İbnu Ömer bu çadırı ve başındaki bekçiyi görünce müdahale edip çadırın indirilmesini emretmiştir.
Hadis, kabirde yatanlara, dünyada iken yaptıkları amellerin bir faydası olacağını, mezar üzerine kurulacak çadır veya örülecek binanın içindekine faydası olmayacağını ifade eder. Yine hadisten, kabir üzerine çadır ve bina kurup içinde oturmanın, ölüye bir zararının da dokunmayacağını, ancak, oturanların zararlı şeyler konuşmaları sebebiyle zarara uğramalarının melhuz olduğunu anlamaktayız. [413]

ÜÇÜNCÜ FASIL

ÖLÜYÜ YIKAMA VE KEFENLEME

-5441 -1- عن ابن عبّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال:]بَيْنَمَا رَجُلٌ وَاقِفٌ مَعَ النّبِيّ # بِعَرَفَةَ فَوَقَصَتْهُ نَاقَتُهُ، فَمَاتَ. فَقَالَ #: اِغْسِلُوهُ بِمَاءٍ وَسِدْر وَكَفِّنُوهُ فِي ثَوْبَيْنِ وَ ُ تُحَنِّطُوهُ، وَ ُ تُخَمِّرُ رَأسَهُ، فإنَّ اللهَ تَعالى يَبْعَثُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مُلَبِّياً[. أخرجه الخمسة.»وَقَصَتْهُ نَاقَتُهُ« أى ألقته على ظهرها فوقع على ا‘رض واندقت عنقه.»والحُنوطُ« ما يطيب به أكفان الميت خاصة.»والتَّخميرُ« التغطية .

1. (5441)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Bir adam, Arafat'ta Resulullah ile beraber dururken devesi onu (yere atıp) boynunu kırdı ve adam öldü. Aleyhissalâtu vesselâm: "Adamı su ve sidr ile gasledin, iki parça bezle kefenleyin, kefene tahnit yapmayın (koku sürmeyin). Başını da örtmeyin. Allah onu kıyamet günü telbiye ederek diriltecektir!" buyurdular." [Buharî, Cenaiz 20, 21, 22, Cezaus's-Sayd 13, 20, 21; Müslim, Hacc 94, (1206); Ebu Davud, Cenaiz 84, (3238, 3239, 3240, 3241); Tirmizî, Hacc 105, (951); Nesâî, Hacc 98, 99, 100, 101, (5, 195-197).][414]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, hacc sırasında ihramı içerisinde ölen kimsenin ihramının bozulmayacağını ifade etmektedir. Çünkü normalde tekfin erkekte üç parça bezle gerçekleşir ve baş da örtülür. Halbuki sadedinde olduğumuz hadis, ihramlının rida ve izardan mürekkep iki parçalı kıyafetinin tekfinde muhafazasını emretmekte ve ayrıca kıyamet günü telbiye okuyarak dirileceğini belirtmektedir. Süfyan-ı Sevrî, Şafiî, Ahmed İbnu Hanbel, İshak İbnu Rahuye rahimehumullah buna hükmetmişlerdir. Bu cumhurun görüşüdür.

Hanefîlere ve Malikîlere göre ise, ölen ihramlının ihramı bozulur, ona diğer insanlara yapılan tekfin ve diğer hizmetler aynen uygulanır. Bunlar Ebu Hureyre'den gelen "Ademoğlu ölünce ameli artık kesilir..." hadisine dayanırlar. Sadedinde olduğumuz hadisi de: "Belki Resulullah

[412] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/261.
[413] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/261-262.
[414] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/263.

(aleyhissalâtu vesselâm), bu şahsın, ifade buyrulduğu şekilde ihramlı olarak diriltileceğini vahyen öğrenebilmiştir" diye te'vil etmişlerdir. Dolayısıyla, ihramın devamı meselesi sadece bu şahsa aittir ve başkaları böyle değerlendirilemez.

Mesele üzerinde başka deliller de bulunduğu için münakaşalar devam ettirilmiştir.[415]

-5442 -2- وعن لَيْلَى بِنْتِ قَائِفِ الثَّقَفِيّة قَالَتْ:]كُنْتُ فِيمَنْ غَسَّلَ أُمَّ كُلْثُومٍ بِنْتَ رَسُولِ اللهِ #، وَكَانَ رَسُولُ اللهِ # عِنْدَ الْبَابِ مَعَهُ كَفَنُهَا يُنَاوِلُنَا ثَوْباً ثَوْباً. فَأَوَّلُ مَا أَعْطَانَا الْحِقْو، ثُمَّ الدِّرْعُ ثُمَّ الْخِمَارُ ثُمَّ الْمِلْحَفَةُ، ثُمَّ أُدْرَجَتْ في الثَّوْبِ اŒخِرِ[. أخرجه أبو داود. »الحقو« ا‘‘زار .

2. (5442)- Leyla Bintu Kâif es-Sakafiyye anlatıyor: "Ben Ümmü Gülsüm Binti Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı yıkayan kadınlar arasında idim. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) da kapının yanında idi. Yanında Ümüm Gülsüm'ün kefeni vardı, bize parça parça veriyordu. İlk verdiği parça izar idi. Sonra gömleği (dır'), sonra başörtüsünü (hımar) sonra göğüs örtüsünü (milhafe) verdi. Ümmü Gülsüm sonra bir başka giysinin içine konuldu." [Ebu Davud, Cenaiz 36, (3157).][416]

AÇIKLAMA:

Bu hadisin senedi zayıftır. Muhtevada da bir iltibas var. Kıssanın Resulullah'ın kızlarından Zeyneb validemizle ilgili olması gerekir. Çünkü Ümmü Gülsüm (radıyallahu anhâ) Bedir Savaşı'nın çıktığı zaman, Medine'de bulunmadığı bir zamanda vefat etmiştir.[417]

-5443 -3- وعن أبي سعيد الخدري رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ # يَقُولُ: يُبْعَثُ الْمَيِّتُ في ثِيَابِهِ الَّذِي مَاتَ فِيهَا[. أخرجه أبو داود .
قلت هذا مختص بالشهيد كما قاله القرطبي، وبه يجمع بين هذا الحديث وبين حديث: تُحْشَرُونَ حُفَاةً عُرَاةً؛ الحديث والله أعلم .

3. (5443)- Ebu Saidi'l-Hudrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Ölü, (kıyamet günü), içinde öldüğü elbise ile diriltilecek" dediğini işittim." [Ebu Davud, Cenaiz 18, (3114).][418]

AÇIKLAMA:

Burada kastedilen "elbise"den muradın amel olduğu söylenmiştir. Yani kişi hangi amel üzere ölmüş ise o amel üzere diriltilecektir. Çünkü hayatı o amel üzere mühürlenmiştir. Hadisi böyle anlayanlar, elbise kelimesinin Arapça'daki kullanılışını misal verirler. Kişinin ruhî temizliği ve ayıplardan uzak oluşu ifade edilmek istenince "onun elbisesi temizdir" denmektedir. "Kirli elbiseli" tabiri de bunun aksini ifade eder. Bu görüşte olanlar, ayrıca "İnsanlar çıplak, ayakkabısız ve sünnetsiz olarak haşredilecek" hadisini de delil gösterirler. Mamafih, hadisin şehidlere hamledilebileceği de söylenmiştir. Onlar, şeref nişanesi olarak içinde şehid oldukları kanlı elbiseleriyle haşrolunacaklardır. Bu sebeple onlar kefenlenmez, elbiseleriyle gömülür.
Bazı alimler de hadisi zahiri üzere anlayıp kefenin temiz olması gereğine dikkat çekmişlerdir. Bu da ihtimalden uzak değildir.[419]

-5444 -4- وعن علي رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: َ تَغَالَوْا في الْكَفَنِ فَإِنَّهُ يُسْلَبُهُ سَلْباً سَرِيعاً[. أخرجه أبو داود .

4. (5444)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kefen(e fazla ödeme)de ileri gitmeyin. Çünkü çabuk çürütülür." [Ebu Davud, Cenaiz 35, (3154).][420]

---

[415] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/263-264.
[416] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/264.
[417] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/264.
[418] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/265.
[419] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/265.
[420] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/265.

AÇIKLAMA:

Hadiste, kefen için çok kıymetli kumaş kullanılmaması, bu hususta ifrat ve mübalağadan kaçınılması talep edilmektedir. Çürüyecek diye çok adi kefenliğin kullanılması da tavsiye edilmemiştir. Hanefîler, kişinin maddî durumuyla mütenasib olarak kefenlik kullanılmasını tavsiye ederler. Erkekler cuma ve bayram elbiselerinin denginde, kadınlar da babalarını ziyarette giydikleri elbisenin dengindeki kumaşı kefen olarak kullanmalıdır. Kefenin beyaz pamuk bezinden olması efdaldir. Nitekim mûtad olan da patiskadan yapılmasıdır.[421]

-5445 -5- وعن جابرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]كَفَّنَ رَسُولُ اللهِ # حَمْزَةَ بْنَ عَبْدِالْمُطَّلِبِ في نَمِرَةٍ في ثَوْبٍ وَاحِدٍ[. أخرجه الترمذي .

5. (5445)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hamza İbnu Abdilmuttalib'i tek parçadan müteşekkil çizgili bir kumaşla kefenledi." [Tirmizî, Cenaiz 20, (997).][422]

AÇIKLAMA:

Hz. Hamza şehid edildiği zaman, kefen olarak sarılacak yeterli miktarda bez bulunamamıştı. Bulunan bürde başına konsa, ayağı açık kalıyordu, ayağına konsa başı açık kalıyordu. En sonunda başı bürde ile örtüldü, ayağı da izhirle kapatıldı.[423]

-5446 -6- وعن ابْنُ عَمْرُو بْنِ العَاصِ رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال:]اَلْمَيِّتُ يُقَمَّصُ وَيُؤَزَّرُ وَيُلَفُّ في الثَّوْبِ الثَّالِثِ، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ إِلَّا ثَوْبٌ وَاحِد كُفِّنَ فيهِ[. أخرجه مالك .

6. (5446)- Abdullah İbnu Amr İbni'l-As (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Ölü üç parça ile kefenlenir: Gömlek giydirilir, izar bağlanır, üçüncü giysi olan lifafeye sarılır. Eğer sadece bir kat giysi varsa onunla kefenlenir." [Muvatta, Cenaiz 7, (1, 224).][424]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet erkek ölülerin normal şekilde hazırlanan kefen miktarını saymaktadır. Buna göre bir kefen üç parçadan müteşekkildir:
1- Kamis: Gömlek yerindedir. Boyun kökünden ayaklara kadar uzanır. Yeni ve yakası olmaz, etrafı oyulmaz.
2- İzar: Don ve eteklik yerindedir. Baştan ayağa kadar uzun olur.
3- Lifafe: Baştan ayağa kadar uzanır. Bu en dışta olur. Baş ve ayak tarafı düğümleneceği için boyca izardan daha uzun olur.
Üç çeşit kefenleme vardır:
a) Kefen-i Sünnet: Normal kefenlemedir, yukarıda sayılan üç parça ile yapılır. Kadınlar için buna iki parça daha ilave edilir:
1) Başörtüsü,
2) Göğüs örtüsü.
Böylece kadınların kefeni beş parçadan meydana gelmiş olur.
b) Kefen-i Kifaye: Erkekler için izar ve lifafeden ibarettir. Kadınlar için bunlara bir de başörtüsü ilave edilir.
c) Kefen-i Zaruret: Erkek için de kadın için de tek kattan ibarettir. Yokluk halinde, ölü, elde edilebilen tek kat beze sarılarak kefenlenmiş olur. İmkan nibetinde bu tarz kefenlemeden kaçınmalıdır.
Önce lifafe tabuta veya hasır, kilim gibi bir yaygı üzerine serilir. Lifafenin üzerine de izar serilir. Ölü yıkandığı yerden kamis giydirilmiş olarak getirilip bunlar üzerine konur. Erkek ise, izar evvela soluna, sonra da sağına getirilerek sarılır. Sonra da lifafe aynı tarzda sarılır. Açılmasından korkulursa, kefen bir kuşak ile de bağlanır.
Ölü kadın ise: Saçları iki örgü yapılır, kefen gömleğinin üzerinden göğsü üzerine konur. Onun üzerine başörtüsü, yüzüyle beraber örtülür, üstüne de izar sarılır. İzarın üzerinden de göğüs örtüsü bağlanır, en üste de lifafe sarılır. Göğüs örtüsü lifafeden sonra da bağlanabilir.
Kefen bezlerinin, ölüye sarılmazdan önce bir, üç veya beş kere güzel kokulu şeylerle tütsülenmesi, uygundur. Kefenin beyaz bezden olması efdal ise de za'feran ve usfur denen boyalarla boyanmış bezlerden de olabilir.
Mürâhık ve mürâhıka olmayan çocukların kefenleri sadece izar ve lifafeden ibaret olabilir. Üç kat olması daha iyidir.[425]

---

[421] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/265-266.
[422] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/266.
[423] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/266.
[424] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/266.
[425] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/266-267.

DÖRDÜNCÜ FASIL

CENAZENİN TEŞYİİ VE TAŞINMASI

-5447 -1- وعن أبي هريرة رَضِيَ اللّٰهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: مَنْ تَبِعَ جَنَازَةً وَحَمَلَهَا ثَثَ مَرَّاتٍ فَقَدْ قَضى مَا عَلَيْهِ مِنْ حَقِّهَا[. أخرجه الترمذي .

1. (5447)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim cenazeyi takip eder ve üç kere taşırsa (ölen kardeşine karşı olan) borcunu ödemiş olur." [Tirmizî, Cenâiz 50, 1041).][426]

AÇIKLAMA:

Cenazeyi üç sefer taşımadan maksat, yolda tabutu bir müddet tutup taşımak, sonra bırakıp dinlenmek, bir müddet sonra tekrar taşımak ve bu taşıma işini parça parça üç kere yapmaktır.
Burada edâ edilen hak, taşımaya müteallik hak ve vazifedir. Ölen kimsenin, şahıs üzerinde alacağı varsa, taşıyan gıybetini yapmış, zulümde bulunmuş ise, bu çeşit borçlar, cenazesini taşımakla düşmez. Hadiste, Aleyhissalâtu vesselâm, mü'minin mü'mine karşı vazifelerinden biri olarak cenazesini teşyî etmeyi göstermektedir.[427]

-5448 -2- وعنه رَضِيَ اللّٰهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: َ تَتَّبِعُوا الْجَنَازَةَ بِصَوْتٍ وَ نَارٍ. زاد في رواية: وَ تَمْشُوا بَيْنَ يَدَيْهَا[. أخرجه مالك وأبو داود .

2. (5448)- Yine Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cenazeyi ne ses (matem), ne de ateşle takip etmeyin."
Bir rivayette şu ziyade var: "Cenazenin önünde yürümeyin." [Muvatta, Cenâiz 13, (1, 226); Ebu Dâvud, Cenâiz 46, (3171).] [428]

-5449 -3- وعن ابن عمر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهما قال:]رَأَيْتُ النَّبِيَّ # وَأَبَا بَكْرٍ وَعُمَرَ يَمشُونَ أَمَامَ الْجَنَازَةِ[. أخرجه أصحاب السنن .

3. (5449)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı, Hz. Ömer ve Hz. Ebu Bekir'i cenâzenin önünde yürürlerken gördüm." [Ebu Dâvud, Cenâiz 49, (3179); Tirmizî, Cenâiz 26, (1007, 1008); Nesâî, Cenâiz 56, (4, 56).][429]

-5450 -4- وعن أنسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْه قال:]كَانَ رَسُولُ اللهِ # يَمْشِي أَمَامَ الْجَنَازَةِ وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ وَعُثْمَانُ[. أخرجه الترمذي.وزاد رزين:]أَنْتُمْ مُشَيِّعُونَ فَامْشُوا بَيْنَ يَدَيْهَا وَخَلْفِهَا وَعَنْ يَمِينِهَا وَعَنْ شِمَالِهَا وَقَرِيباً مِنْهَا[. قلت: زيادة رزين ذكرها البخاري تعليقاً والله أعلم .

4. (5450)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) cenazenin önünde yürürdü. Hz. Ebu Bekr, Hz. Ömer, Hz. Osman da (önde yürürdü)." [Tirmizî, Cenâiz 26, (1007).]
Rezîn şu ziyadede bulundu: "Siz teşyî ederken cenazenin önünde, arkasında, sağında, solunda ve yakınında yürüyün!"
Rezîn'in ziyâdesini Buhârî muallak olarak zikretmiştir.[430]

AÇIKLAMA:

[426] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/268.
[427] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/268.
[428] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/268.
[429] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/269.
[430] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/269.

Cenazeyi teşyî ederken, cenazenin önünden mi ardından mı yürünecek meselesinde farklı rivayetler gelmiştir. Bu sebeple ulemâ ihtilaf etmiştir. Nitekim yukarıda 5448 numaralı hadiste önde yürümek yasaklanırken, 5449 ve 5450 numaralı hadislerde Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman gibi büyüklerin bile önde yürüdükleri ifade edilmektedir. Ebu Hureyre, Ebu Katâde, İbnu Ömer, Ebu Üseyd gibi başkalarının da önde yürüdüğünü ifade eden rivayetler de gelmiştir. Ahmed İbnu Hanbel, Mâlik ve Şâfiî de önde yürümenin efdal olduğuna hükmetmişlerdir. Aksi kanaatte olanlar da var. İbnu Mes'ud'dan gelen bir hadiste cenazenin önde olması gereği ifade edilmiştir. Tirmizî'nin kaydına göre, Sevrî, İshak gibi birkısım âlimler bu rivayeti esas alarak, cenazenin ardından yürümenin efdal olduğunu söylemişlerdir.
Hanefîlere göre de cenazenin ardından yürümek efdaldir. Hanefîler, önden yürümenin de mekruh olmadığını kabul ederler.
Rezîn'den kaydedilen en son ibare nazar-ı dikkate alındığı takdirde, cenazenin ön, arka, sağ sol her bir cihetinde yürünebileceği, bunda bir kerahet olmayacağı anlaşılmaktadır. Şu halde esas olan teşyie katılmaktır. Şartlara, kalabalık durumuna, yol durumuna göre cenazenin herhangi bir tarafında yürünmesinin kerahati mevzubahis değildir. Sadece efdaliyet mevzubahistir. Müteakip rivayetler de bu hususu te'yid edeceklerdir.[431]

-5451 -5- وعن أُمُّ عَطِيَّةَ رَضِيَ اللهُ عَنْها قالت:]نُهِينَا عَن اتْبَاعِ الْجَنَائِزِ وَلَمْ يُعْزَمْ عَلَيْنَا[. أخرجه الشيخان وأبو داود .

5. (5451)- Ümmü Atiyye radıyallahu anhâ anlatıyor: "Cenazeyi takipten (biz kadınlar) men edildik ama bunda çok şiddet gösterilmedi." [Buhârî, Cenâiz 30; Müslim, Cenâiz 235, (938); Ebu Dâvud, Cenâiz 44, (3167).][432]

AÇIKLAMA:

Hadis, kadınların cenazeyi teşyî etmeye teşvik edilmediklerini göstermektedir. Yani kadınlarla ilgili olarak beyan edilen birçok yasaklar üzerinde hassasiyetle durulduğu, te'kîd edildiği halde, bu meselede te'kidde bulunulmamıştır. Cumhur, bu yasağın tahrim ifade etmeyip kerahet ve hatta kerahet-i tenzihiyye ifade ettiğini söylemiştir. Nitekim İbnu Ebî Şeybe'de gelen bir rivayette belirtildiği üzere, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın da katıldığı bir cenazede, Hz. Ömer, cenazeye katılan bir kadına bağırıp yasaklamak isteyince, Aleyhissalâtu vesselâm: "Ey Ömer, bırak onu (müdahele etme)!" diyerek, kadının katılmasına müsamaha gösterir.[433]

-5452 -6- وعن الْمُغِيرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: اَلرَّاكِبُ يَمْشِي خَلْفَ الْجَنَازَةِ، وَالْمَاشِي كَيْفَ شَاءَ مِنْهَا، وَالْطِّفْلُ يُصَلّى عَلَيْهِ[. أخرجه أصحاب السنن وصححه الترمذي .

6. (5452)- Muğîre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Binekli, cenazenin ardından yürür, yaya ise dilediği yerden. Çocuğa da namaz kılınır. Annebabası için mağfiret ve rahmetle dua edilir." [Tirmizî, Cenâiz 42, (1031); Nesâî, Cenâiz 55, 56, (4, 55, 56).; Ebu Dâvud, Cenâiz 49, (4180).][434]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste çocuğa cenaze namazı kılınacağı ifade edilmiştir. Bazı rivayetlerde "düşük"e yani ölü doğana da namaz kılınacağı ifade edilmiştir. Doğduğu zaman ağlayacak kadar sağ olan çocuğun ölmesi halinde ona namaz kılınacağında ulema ittifak ederse de, ölü doğan çocuğa namaz kılınıp kılınmayacağı hususunda ihtilaf edilmiştir:

* İbnu Ömer: "Çocuk ağlamasa da namaz kılınır" demiştir. İbnu Sîrîn, İbnu Müseyyib de aynı görüşü paylaşırlar."
* Ahmed İbnu Hanbel ve İshak İbnu Râhuye: "Her ruh üflenen yani dört ay on günü tamamlamış olan düşüğe namaz kılınır" derler.

[431] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/269-270.
[432] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/270.
[433] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/270.
[434] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/270-271.

* İshak ayrıca: "Miras ağlama ile tahakkuk eder, namaz ise, yaratılışı tamamlanana gerekir. Dört ay on günü tamamlayana ruh üflenmiş, şakî veya saîd olacağı yazılmıştır. Hangi sebeple onun namazı terkedilir?" der.
* İbnu Abbâs'ın: "Doğan çocuk ağlarsa (yani canlı doğdu ise) varis olur, namaz kılınır" dediği rivayet edilir.
* Hz. Cabir radıyallahu anh ise: "Doğunca ağlarsa namazı kılınır, ağlamazsa kılınmaz" der. Ashab-ı re'yin hükmü de böyledir. İmam Mâlik, Evzâî ve Şâfiî de böyle demişlerdir.[435]

-5453 -7- وعن ثَوْبَانَ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]خَرَجَ رَسُولُ اللهِ # في جَنَازَةٍ فَرَأى نَاساً رُكْبَاناً. فَقَالَ: أَ تَسْتَحْيُونَ. إنَّ مَلَائِكَةَ اللهِ عَلَى أَقْدَامِهِمْ وَأَنْتُمْ عَلَى ظُهُورِ الدَّوَابِّ[. أخرجه أبو داود والترمذي .

7. (5453)- Hz. Sevbân radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir cenazeye katılmıştı. Birkısım binekliler gördü.
"(Binerek cenaze teşyî etmekten) utanmıyor musunuz? Allah'ın melekleri yaya olsunlar da siz hayvanların sırtında olun (olacak şey değil)!" buyurdular." [Tirmizî, Cenâiz 28, (1012); Ebu Dâvud, Cenâiz 48, (3177).][436]

-5454 -8- وعن جابرِ بن سَمُرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]اتَّبَعَ رَسُولُ اللهِ # جَنَازَةَ أَبِي الدَّحْدَاحِ مَاشِياً وَرَجَعَ عَلى فَرَسٍ[. أخرجه الخمسة إ البخاري .

8. (5454)- Hz. Câbir İbnu Semure radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ebu'd-Dahdâh'ın cenazesini yayan takip etti. At sırtında geri döndü." [Müslim, Cenâiz 89, (965); Tirmizî, Cenâiz 29, (1014); Ebu Dâvud, Cenâiz 48, (3178); Nesâî, Cenâiz 95, (4, 85, 86).][437]

AÇIKLAMA:

Ulemâ bu çeşit rivayetlerden hareketle cenâze teşyîinde hayvana binmeyi mekruh addetmiştir. Definden sonra, dönüşte binmek câizdir, kerâhet mevzubahis değildir. Günümüz büyük şehirlerinde kabristanların uzakta olmaları sebebiyle cenazeler bile bir vasıta ile taşınmak zorunda kalmaktadır. Binâenaleyh, teşyîin de binekli olacağı açıktır. Bu çeşit hadisleri "imkân nisbetinde" diye kayıtlamak gerekecektir. Dinimiz kolaylık dinidir.[438]

*** CENAZEYİ DEFİNDE SÜR'AT**

-5455 -1- عن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ # أَسْرِعُوا بِالْجَنَازَةِ فإنْ تَكُ صَالِحَةً فَخَيْرٌ تُقَدِّمُونَهَا عَلَيْهِ، وَإنْ تَكُ سِوَى ذلِكَ فَشَرٌّ تَضَعُونَهُ عَنْ رِقَابِكُمْ[. أخرجه الستة .

1. (5455)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Cenazede çabuk olun. Eğer sâlih biri ise, kendisine iyilik yapmış olursunuz. Böyle biri değilse, belayı bir an önce sırtınızdan atmış olursunuz." [Buharî, Cenaiz 52; Müslim, Cenaiz 51, (944); Muvatta, Cenâiz 56, (1, 243); Ebu Dâvud, Cenâiz 50, (3181), Tirmizî, Cenâiz 30, (1015); Nesâî, Cenâiz 44, (4, 42).][439]

AÇIKLAMA:

Hadise göre, cenazeyi taşırken hızlı yürümek emredilmektedir. Emr'i, İbnu Hazm "vâcib"e hamletmiş ise de diğer ulemâ istihbâba hamletmiştir. Hanefîler yürürken hızlıca olmalı derken, cumhur fazla hıza mekruh der ve hafif hızlı yürümenin yeteceğine hükmeder. Hızlı olmayı "teçhizde hızlı olma"ya hamleden olmuş ise de, hadiste geçen "sırt" tâbiri bu te'vili reddeder. [440]

-5456 -2- وعن عُبادةُ بن الصّامتِ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]كَانَ رَسُولُ اللهِ # إذَا تَبِعَ الْجَنَازَةَ لَمْ يَقْعُدْ حَتّى تُوضَعَ حَتّى في اللَّحْدِ فَعَرَضَ لَهُ حَبْر مِنَ الْيَهُودِ. فقَالَ لَهُ: إنَّا هكذَا نَصْنَعُ يَا مُحَمّدُ. فقَالَ #: خَالِفُوهُمْ وَاجْلِسُوا[. أخرجه أبو داود والترمذي .

2. (5456)- Ubâdetu'bnu's-Sâmid radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) cenazeyi takip ettiği vakit, cenaze mezara konuncaya kadar oturmazdı. Bir Yahudi alimi (bir gün) karşısına çıkıp:

---

[435] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/271.
[436] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/271.
[437] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/272.
[438] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/272.
[439] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/272.
[440] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/272.

"Ey Muhammed, biz de böyle yaparız!" dedi. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm: "Onlara muhalefet edin! Oturun!" emrettiler!" [Ebu Dâvud, Cenaiz, 47, (3176); Tirmizî, Cenâiz, 35, (1020).][441]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis ulemâ arasında ihtilaf konusudur. Zira hadis, cenaze daha kabre konmazdan önce oturmayı emretmektedir. Halbuki, başka bazı rivayetler, cenaze konmadan oturmamaya delalet eder.
* Aliyyu'l-Kâri, "Cenaze omuzlardan yere bırakılmazdan önce, teşyîcilerin oturmayacağı hususunda hüküm bakidir, sahih görüş de budur" der. Nitekim Sahîheyn'de Ebu Said el-Hudrî'nin bir rivayetinde "Cenaze görünce ayağa kalkın. Cenazeyi teşyi eden de yere konuncaya kadar oturmasın." buyurulur. Cenaze yere konuncaya kadar oturulmaması gereğine hükmedenler arasında Hasan İbnu Ali, Ebu Hureyre, İbnu Ömer, İbnu'z-Zübeyr, el-Evzâî, Ehl-i Şam, Ahmed İbnu Hanbel ve İshâk İbnu Râhûye vardır. Cenaze omuzlardan inmeden oturmayı mekruh addedenler arasında İbrahim Nehâî, Şa'bî, Muhammed İbnu'l-Hasen'in isimleri de geçer.
Buna muhalefet edip, önceki hükmün neshedildiğine ve oturmanın evla olduğuna hükmedenler de olmuştur.
Bazı âlimler, emrin vücuba hamledilmeyip her iki şeklin de cevazına hükmedilmesi kanaatini izhar etmişlerdir.
İbnu'l-Kayyim: "Böyle demek neshe hükmetmekten evlâdır" der. Ahmet İbnu Hanbel: "Ayakta olanı ayıplamam, oturana da bir beis yok" demiştir.
İshâk, Abdulmelik İbnu Habîb ve İbnu'l-Mâceşûn: "Kişi muhayyerdir, ister oturur, isterse oturmaz" der.
Hanefîlere göre, cenaze omuzlardan indirilince teşyîciler, oturmada mahzur yoksa otururlar. Daha önce oturmak mekruh olduğu gibi, bundan sonra ayakta kalmak da mekruhtur.
2- Hadis, imkân nisbetinde, kültürel tezâhürlerde, gayr-i müslimlere muhalefeti esas almaya delalet etmektedir. Çünkü İslâm müstakil bir ümmettir, her hususta kendine has, orijinal değerleri, tezahürleri olmalıdır. Yabancıya teşebbüh ve yabancıyı taklit câiz değildir. Bu hususta hadiste gelen irşad çoktur.[442]

-5457 -3- وعن عَامِرِ بْنِ رَبِيعَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: إِذَا رَأى أَحَدُكُمْ جَنَازَةً فإنْ لَمْ يَكُنْ مَاشِياً مَعَهَا فَلْيَقُمْ حَتّى يُخَلِّفَهَا أوْ تُخَلِّفَهُ أوْ تُوضَعَ قَبْلَ أنْ تُخَلِّفَهُ[. أخرجه الخمسة .

3. (5457)- Âmir İbnu Rebîa radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Sizden biri bir cenazenin geçtiğini görürse, cenaze ile birlikte yürümese bile, cenazeyi geride bırakıncaya veya cenaze kendisini geride bırakıncaya veya cenaze onu geride bırakmadan, yere konuncaya kadar oturmasın." [Buhârî, Cenâiz 47, 48; Müslim, Cenâiz 74, (958); Ebu Dâvud, Cenâiz 47, (3172); Tirmizî, Cenâiz 51, (1042); Nesâî, Cenâiz 45, (4, 44).][443]

-5458 -4- وعن محمّد بن سيرين:]أنَّ جَنَازَةً مَرَّتْ بِالْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ وَابْنِ عَبّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُم؛ فَقَامَ الْحَسَنُ، وَلَمْ يَقُمِ ابْنُ عَبّاسٍ. فَقَالَ الْحَسَنُ: أَلَيْسَ قَدْ قَامَ رَسُولُ اللهِ # لِجَنَازَةِ يَهُودِيٍّ؟ فَقَامَ ابْنُ عَبّاسٍ: قَامَ لَهَا ثُمَّ قَعَدَ بَعْدُ؛ وفي رواية: إنَّمَا قُمْتُ لِلْمَلَائِكَةِ: أيِ الَّتِي مَعَهَا[. أخرجه النسائي .

4. (5458)- Muhammed İbnu Sîrîn rahimehullah anlatıyor: "Hasan İbnu Ali ve İbnu Abbas radıyallahu anhüm (otururlar iken) bir cenaze geçmişti. Hz. Hasan derhal ayağa kalktı, İbnu Abbâs ayağa kalkmadı. Hasan radıyallahu anh:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir Yahudinin cenazesine ayağa kalkmadı mı?" dedi. Bunun üzerine İbnu Abbâs da ayağa kalktı. Cenaze için kalktı, sonra tekrar oturdu.
Bir rivayette: "Ben melekler için, yani cenaze ile birlikte olan melekler için ayağa kalktım" denmiştir. [Nesâî, Cenâiz 47, (4, 46).][444]

-5459 -5- وقال الْحَسَنُ بْنِ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا:]إنَّمَا مُرَّ بِجَنَازَةِ يَهُودِيٍّ وَرَسُولُ اللهِ # جَالِسٌ عَلى طَرِيقِهَا، فَكَرِهَ أنْ تَعْلُو رَأسَهُ جَنَازَةُ يَهُودِيٍّ؟ فقَامَ[. أخرجه النسائي .

5. (5459)- Hasan İbnu Ali radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) otururken bir Yahudi cenazesi geçiyordu. Yahudi cenazesinin, başından yukarıda olmasını iyi karşılamadı ve ayağa kalktı." [Nesâî, Cenâiz 47, (4, 47).][445]

AÇIKLAMA:

[441] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/273.
[442] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/273-274.
[443] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/274.
[444] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/274-275.
[445] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/275.

Yukarıda kaydedilen üç hadiste, cenaze geçtiği zaman oturuyor isek, ayağa kalkmamız teşrî edilmektedir. Cenazeye niçin ayağa kalkılır, Müslüman olmayanın cenazesine de ayağa kalkmalı mı, ne müddet ayağa kalkmalı gibi bazı soruların cevabı hususunda, âlimler farklı yorumlara yer vermişlerdir. Söz konusu farklılıklar rivayetlerin muhtevasından kaynaklanır. Bir rivayette, cenaze sebebiyle ayağa kalkan Resûlullah'a, cenazenin Yahudi olduğu söylenince "O bir insan değil mi?" demiştir. Benzer bir hâdisede Resûlullah: "Ölüm için bir korku vardır. Öyleyse cenaze gördünüz mü ayağa kalkın" buyurmuştur. Sindî şu açıklamayı sunar: "Ölü görülünce, gaflet üzere devam etmek uygun olmaz. Ayağa kalkmak, gafleti terketmek, hayır yapmaya teşebbüs ve o yolda gayret içindir... Ayağa kalkmak ölüyü ta'zîm için değil, ölümün insanda hâsıl ettiği korku ve endişeyi ta'zîm içindir. Bu maksatla ayağa kalkınca ölünün Müslüman veya gayr-i müslim olması farketmez, ikisi de eşittir."
Sonuncu hadiste, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Yahudi cenazesine ayağa kalkışı için farklı bir sebep zikredilmiş olsa da, cenazenin hüviyetine bakmadan, ayağa kalkılıp, ölüm hadisesinden ders alınması, kendimizin akibetinin de bu olduğunun düşünülmesi esas olmalıdır. Bu tefekkür, ola ki şahsi hayatta bir yenilenme, bir inkılâbın başlangıcı ve vesilesini teşkil eder.[446]

BEŞİNCİ FASIL

DEFİN VE DEFİN ŞEKLİ

*** ŞEHİDİN DEFNİ**

-5460 -1- عن هشام بن عامرٍ قال:]جَاءَتِ ا‘نْصَارُ الى رَسُولِ اللهِ # يَوْمَ أُحُدٍ. فَقالُوا: أصَابَنَا قَرْحٌ وَجَهْدٌ؛ فَكَيْفَ تَأمُرُنَا؟ فَقَالَ: أوْسِعُوا الْقَبْرَ وَأعْمِقُوا. وَاجْعَلُوا الرَّجُلَيْنِ وَالثَّـَثَةَ في الْقَبْرِ. قِيلَ: فأيُّهُمْ يُقَدَّمُ؟ قَالَ: أكْثَرُهُمْ قُرْآناً[. أخرجه أصحاب السنن.»القرحُ« الجرح.و»الجهد« المشقة .

1. (5460)- Hişam İbnu Amir anlatıyor: "Uhud günü Ensar, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelip: "Bize yara ve meşakkat isabet etti, ne emredersiniz (ey Allah'ın Resulü)?" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm da:
"Kabirleri genişletin ve derinleştirin. Bir kabre iki-üç kişiyi birden koyun!" buyurdular.
"Öyleyse hangisi öne konsun?" denildi.
"Kur'an'ı daha çok bilen!" buyurdular."[447]

-5461 -2- وعن جابرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]كَانَ رَسُولُ اللهِ # يَجْمَعُ بَيْنَ الرَّجُلَيْن مِنْ قَتْلَى أُحُدٍ في ثَوْبٍ وَاحِدٍ. ثُمَّ يَقُولُ: أيُّهُمْ أكْثَرُ أخْذاً لِلْقُرآنِ؟ فَإذَا أُشِيرَ الى أحَدِهِمَا قَدَّمَهُ في اللَّحْدِ، وقَالَ: أنَا شَهِيدٌ على هؤُŒءِ، وأمَرَ بِدَفْنِهِمْ بِدِمَائِهِمْ، وَلَمْ يُصَلِّ عَلَيْهِمْ وَلَمْ يُغَسِّلْهُمْ[. أخرجه الخمسة إ مسلماً .
قلت: والجمع بين رجلين في ثوب واحد بحيث تتقى بشرتهما يجوز. فيحمل على أنه كان يجعل بينهما حائً ثم يجمعهما فيه، أو على أنه كان يشق الثوب بينهما، وهو الظاهر لقوله فإذا أشير الى أحدهما قدّمه في اللحد. والتقديم يمكن إ إذا كان كل واحد منهما مفرداً أو بينهما حائل والله أعلم .

2. (5461)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Uhud şehidlerini (defin sırasında) her ikisinin (cesedini) bir giysiye koyuyor, sonra da: "Kuran'ı hangisi daha çok almıştı?" diye sorup, onlardan birine işaret edildiği takdirde, onu lahidde öne koyuyordu. Sonra da: "Ben bunlara şahidim!" diyordu. Onları kanlarıyla defnetmelerini emretti. Onlara cenaze namazı kılmadı, onları yıkamadı da." [Buhârî, Cenaiz 73, 74, 75, 76, 79, Megazi 26; Ebu Davud, Cenaiz 31, (3138); Tirmizî, Cenaiz 46, (1036); Nesaî, Cenaiz 61, (4, 62).] (İbnu Deybe hadisin bir meselesi ile ilgili olarak şu açıklamayı yapar): "Derim ki: "İki kişinin, bir giysi içinde, derileri birbirlerine değecek şekilde birleştirilmeleri caiz değildir. Öyleyse bu "birleştirme" hadisesi, ikisinin arasına bir perde konduktan sonra gerçekleştirilmiş olacağına yahut o giysinin ikisi arasında bölünmüş olacağına hamledilir. Zahir mana da bunu gerektiriyor, çünkü hadiste geçen "onlardan birine işaret edildiği takdirde, onu lahidde öne koyuyordu" ibaresi bunu ifade eder. Her birinin müstakil veya aralarında bir perde olmadan birini öne almak mümkün değildir.[448,,449]

---

[446] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/275.
[447] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/276.
[448] Şehitlerin elbiseleriyle gömülmeleri esas olunca, iki cesedin elbiselerinin üzerinden, tazimen usulî bir kefenle sarılmaları bedenlerinin birbirine değmesiniintac etmez. Bu husus İbnu Deybe'nin gözünden kaçmış olmalı. Kur'ân'ı çok bilenin öne alınması, cesedlerin kefenlenmezden önce tanzimleriyle ilgili bir hadsedir.(İ.C.).
[449] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/277.

-5462 -3- وعن جابرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]لَمَّا كَانَ يَوْمُ أُحُدٍ جَاءَتْ عَمَّتِي بِأبِي لِتَدْفِنَهُ في مَقَابِرِنَا. فَنَادَى مُنَادِي رَسُولِ اللهِ #: رُدُّوا الْقَتْلَى الى مَضَاجِعِهِمْ[. أخرجه أصحاب السنن، وهذا اللفظ للترمذي، وصححه.

3. (5462)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Uhud günü, halam, kabristanımıza gömmek için babamı (Uhud'dan Medine'ye) getirmişti. O sırada, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın tellali şöyle nida etti: "Ölüleri yerlerine geri götürün!" [Ebu Davud, Cenaiz 42, (3165); Tirmizî, Cihad 37, (1717); Nesâî, Cenaiz 83, (4, 79).][450]

-5463 -4- وعن ابن عبّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال:]أَمَرَ رَسُولُ اللهِ # بِقَتْلَى أُحُدٍ أنْ يُنْزَعَ عَنْهُمُ الْحَدِيدُ وَالْجُلُودُ، وأنْ يُدْفِنُوا في ثِيَابِهِمْ وَدِمَائِهِمْ[. أخرجه أبو داود .

4. (5463)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Uhud şehidlerinin üzerinden demir(den mamul silah, zırh gibi şeyler)in ve deri(den mamul kan bulaşmamış giyecekler)in çıkarılmasını ve onların elbiseleri ve kanlarıyla gömülmelerini emretti." [Ebu Davud, Cenaiz 31, (3134).][451]

AÇIKLAMA:

1- Uhud Savaşı, Bedir'den sonra cereyan etmişti. Müslümanlar bu savaşta 70 adet şehid vermişlerdi.
Uhud Savaşı'nda şehid olanlar yıkanmadan üzerlerindeki kanlı elbiseleri çıkarılmadan ve hatta cenaze namazı kılınmadan defnedilmişlerdi. Bazı zayıf rivayetlerde Uhud şehidlerine namaz kılındığı ifade edilmiş ve hatta, bir kavlinde Ahmed İbnu Hanbel, -rivayetler karşısında kendine has olan nokta-i nazarına uygun olarak, onlara da itibar edip- "Şehidler üzerine namaz kılıp kılmama hususunda muhayyerlik var; kılınsa daha iyi, kılınmasa idare eder, gerekmez" diye hükmetmiştir. Ancak daha sıhhatli rivayetler defin sırasında değil, bilahere Resulullah'ın mezkur şehidlere namaz kıldığını göstermektedir. Hz. Hamza'ya namaz kıldığına dair gelen rivayetteki salat kelimesi lügat manasında te'vil edilerek "Onun Resulullah'ın yanındaki hususi yeri sebebiyle Hz. Hamza'yı tafdilen dua etmiştir" denmiştir.
Netice itibariyle bütün imamlar, şehidlerin yıkanmadan, üzerlerindeki elbiseleri ile gömüleceklerinde ittifak ederler. Şafiî, Malikî ve Hanbelî mezhebinde olanlar namaz da kılınmayacağında birleşirken, Hanefî mezhebindeki ulema ve İshak İbnu Rahuye namaz kılınacağına hükmetmiştir.
2- Şehidlerin üzerindeki deri ve demirin çıkarılmasından maksat, kefen manasını taşımayan giyeceklerin çıkarılmasıdır. Kürk, palto, miğfer, zırh, silahlar, ayakkabı gibi şeyler alınır. Bunlar alındıktan sonra, kalanlar normal kefenlemede sarılan miktarı aşarsa onlar da çıkarılır. Sünnete uyan kefen miktarından eksikse tamamlanır. Taharete mani bir pislik bulaşmışsa o yıkanır, kan bulaşığı yıkanmaz.
3- Hattâbi, şehidi yıkamayı terkle ilgili olarak yapılan şu yorumu kaydeder: "Yıkamayı terketmenin manası, şehidin kıyamet günü yarasından kanlar akar vaziyette ihya edileceği, o halde kendisine konuşulacağı, kokusunun misk kokusu, renginin de kan renginde olacağına dair hadisin varlığıdır. Dirilerde yıkanma namaza makrun olarak yapılır, abdest de böyledir. Temizlik herkes için namaz sebebiyle vacibtir, (şehitten) yıkama sakıt olunca namaz da sakıt olur."
Hattâbî, Uhud şehidlerinden birkaçının aynı kabre konduğunu belirten rivayetlerden şu hükümlerin çıkarıldığını belirtir:
* Tek bir kabre bir cemaat defnedilebilir.
* Toplu definlerde, efdal olanlar kıble tarafına konur.
* Kefen darlığı varsa, bütün cemaat bir kefene sarılabilir.[452]

*** DEFİNDE TA'CİL**

-5464 -1- عن الْحُصَيْنِ بْنِ وَحْوَحٍ قال:]لَمَّا مَرِضَ طَلْحَةُ بْنُ الْبَرَاءِ أتَاهُ رَسُولُ اللهِ # يَعُودُهُ؛ فَقَالَ: إنِّيَ أُرَاهُ إَّ قَدْ حَدَثَ بِهِ حَادِثُ الْمَوْتَ فآذِنُونِي بِهِ وَعَجِّلُوا فإنَّهُ يَنْبَغِي لِجِيفَةِ مُسْلِمٍ أنْ تُحْبَسَ بَيْنَ ظَهْرَانِيْ أهْلِهِ[. أخرجه أبو داود .

1. (5464)- Husayn İbnu Vahvah radıyallahu anh anlatıyor: "Talha İbnu'l-Berâ hastalandığı zaman, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ona geçmiş olsun ziyaretine geldi. (Yakınlarına:) "Ben onda ölüm alâmetinin zuhurunu gördüm (Ölümünü) bana hemen haber verin ve acele davranın. Çünkü, Müslüman bir kimsenin cesedinin ailesi içerisinde hapsedilmesi uygun değildir" buyurdular." [Ebu Dâvud, Cenâiz 38, (3159).][453]

AÇIKLAMA:

---

[450] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/278.
[451] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/278.
[452] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/278-279.
[453] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/279.

Ölünün bir an önce defnedilmesi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu ümmete teşrî ettiği sünnetlerden biridir. Bu hususu te'yiden, te'kiden muhtelif irşadları olmuştur; müteakiben birkısmını göreceğiz. Burada kaydetmeyi uygun bulduğumuz bir başka rivayet şöyle: "Ey Ali! Üç şey var ki onda gecikme caiz olmaz: Vakti girince namaz, hazır olunca cenaze, kendine denk birini bulan dul kadın."[454]

-5465 -2- وعن جابرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]خَطَبَ رَسُولُ اللهِ # يَوْماً فَذَكَرَ في خُطْبَتِهِ رَجُلاً مِنْ أصْحَابِهِ قُبِضَ وَكُفِّنَ فِي كَفَنٍ غَيْرِ طَائِلٍ وَقُبِرَ لَيْلاً. فَزَجَرَ رَسُولُ اللهِ # أنْ يُقْبَرَ الْرَّجُلُ بِالْلَّيْلِ حَتّى يُصَلّى عَلَيْهِ إلاَّ أنْ يَضْطَرَّ إنْسَانٌ الَى ذلِكَ؛ وَقَالَ: إذَا كَفَّنَ أَحَدُكُمْ أخَاهُ فَلْيُحَسِّنْ كَفَنَهُ[. أخرجه مسلم وأبو داود والنسائي .

2. (5465)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: "Bir gün Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir hutbe irad etti. Hutbesinde, ashabından, ölmüş, yetersiz bir kefene sarılıp, geceleyin defnedilmiş bir zâtı zikretti. Sonra kişinin, mecbur kalmadıkça geceleyin gömülmesini yasakladı, ta ki üzerine namaz kılınsın. Ve dedi ki:
"Biriniz kardeşini kefenledi mi, kefenini güzel yapsın!" [Müslim, Cenâiz 49, (943); Ebu Dâvud, Cenâiz 34, (3148); Nesâî, Cenâiz 37, (4, 33).][455]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, geceleyin cenaze defnedilmesini yasaklamakta, ancak buna mecbur kalana müsaade etmektedir. Geceleyin defne müsaade şartı, ulemânın açıklamasına göre, Aleyhissalâtu vesselâm devrindeki fakirliktir. Sünnete uygun miktarda kefen bulamayanlar, bu eksikliği göstermemek için cenazelerini geceleyin defnederlermiş.
Resûlullah iki sebeple geceleyin defni tavsiye etmemektedir:
1) Gece olduğu için cenazeye iştirakin azlığı. Halbuki ne kadar çok kimse namaza iştirak ederse, ölen için daha iyidir, sevabı artırmaktadır.
2) Cenaze için iyi bir kefenlik bulunamayabilir. Gündüz defnedilecek cenazeden iki mahzur da kalkar. Ama hadis, mecbur kalanlara gece defnine de ruhsat vermektedir.
Ulemâ bu meselede ihtilaf eder: "Hasan-ı Basrî, zaruret hali dışında, gece defnini mekruh addetmiştir. Cumhûr u ulemâya göre, geceleyin cenaze defni mekruh değildir. Çünkü Hz. Ebu Bekr ve seleften birçoğu geceleyin defnedildiği halde, diğer selef büyükleri buna itiraz etmemiş, normal karşılamıştır. Ayrıca cumhûrun bir diğer delili Resûlullah'la ilgilidir: Mescidin temizliğine bakan zâtın geceleyin defnedilmesini Resûlullah öğrenince: "Niye geceleyin defnettiniz?" diye yadırgama ifade etmemiş, "Niye bana da haber vermediniz, namazına ben de katılırdım" demiştir. Ashab da gece sebebiyle haber vermediklerini belirtmiştir: "Öyleyse der cumhur, eğer mekruh olsaydı Aleyhissalâtu vesselâm buna müdahale ederdi, etmediğine göre câizdir ve mekruh değildir."
Cumhûr, sadedinde olduğumuz hadisteki yasağı "geceleyin ya namaz kılınamayacağı için yahut da namaza iştirak edenlerin az olacağı, kefenlemeye gerekli itinanın gösterilemeyeceği için veya bu sayılanların hepsi için ifade edilmiş" olarak yorumlar. Şu da söylenebilir: Nevevî yasakta hatırımıza gelmeyen nice başka sebepler vardır. Nitekim geceleyin definde, cenazeyi görerek ibret alacak sağlardan pek çoğunun bu dersten mahrumiyeti var. Halbuki Aleyhissalâtu vesselâm ders almak için ölümün çok hatırlanmasını emretmiştir. Daha önce de geçtiği üzere (5459), Aleyhissalatu vesselâm, kâfirmüslim demeden, rastlanan her cenazeye -bu dersi vermesi sebebiyle- ayağa kalkılmasını emretmiştir. Gece defninde bu gaye asgarî seviyede tahakkuk edecektir.
Hanefîler mekruh vakitlerde (öğleyin zeval vaktinde, ikindileyin gün atarken, sabah güneş doğarken) cenaze defnini ve cenaze namazı kılınmasını mekruh addetmişlerdir. Şafiîler bu vakitlerde cenaze namazı kılmayı mekruh addetmez, yeter ki hiçbir sebep yokken bu vakitlere bırakılmasın. Ancak Malikîlere göre, mecburiyet olmadan o vakitlerde cenaze namazı kılınamaz.[456]

-5466 -3- وعن ابن عبّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال:]أنَّ رَسُولَ اللهِ # دَخَلَ قَبْراً لَيْلاً فَأُسْرِجَ لَهُ سِرَاجٌ فَأخَذَهُ مِنْ قِبَلِ الْقِبْلَةِ مُعْتَرِضاً. وَقَالَ: رَحِمَكَ اللهُ إنْ كُنْتَ ‘وَّاهَا تَّءً لِلْقُرآنِ، فَكَبَّرَ عَلَيْهِ أرْبَعاً[. أخرجه الترمذي.وقال: إنما أخذه معترضا لعذر، ل‘مر بالسلّ من قبل رجلى القبر »ا‘وّاه« كثير الدعاء وقيل: رقيق القلب.

3. (5466)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), geceleyin bir kabre girdi. Kendisine bir kandil yakılmıştı. Uzanmış vaziyetteki cenazeyi kıble cihetinden aldı. (Ölüye): "Muhakkak ki sen çok dua eden, çok Kur'an okuyan (yufka yürekli) bir kimseydin. Allah sana rahmetini bol kılsın!" diye dua etti ve dört kere tekbir getirdi." [Tirmizî, Cenâiz 62, (1057).][457]

---

[454] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/279-280.
[455] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/280.
[456] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/280-281.
[457] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/282.

AÇIKLAMA:

Bu hadis, ölünün geceleyin gömülebileceğine bir örnek olmaktan başka, ölünün kabre konuş âdabını da göstermektedir. Kabrin ağzına, kıble tarafına konulmuş olan cenazeyi kabrin içine girmiş olan kimse alıp içeriye defnedecektir. Ebu Hanîfe, bu hadisle ihticac ederek: "Ölünün, kabrin kıble cihetine, cenazenin arka tarafı kabrin arka tarafına, başı da baş tarafına gelecek şekilde konup, sonra ölünün kabre sokulacağına" hükmetmiştir. İmam Şâfiî ve ulemânın ekserisi, cenazenin başı kabrin geri kısmına gelecek şekilde konup, oradan alınarak kabre yerleştirileceğine hükmetmiştir. İbnu Deybe'nin kaydettiği açıklamaya göre, Tirmizî, Resûlullah'ın cenazeyi bu şekilde almasını bir özre bağlamaktadır. Çünkü, kabrin ayak tarafından cenazenin, kabre, cenazenin baş tarafından çekilerek alınmasını emretmiştir.[458]

-5467 -4- وعن أنسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]شَهِدْنَا بِنْتاً لِرَسُولِ اللهِ # فَدُفِنَتْ، وَرَسُولُ اللهِ # جَالِسٌ عَلَى الْقَبْرِ فَرَأَيْتُ عَيْنَيْهِ تَدْمَعَانِ. فَقَال: هَلْ فِيكُمْ مِنْ أَحَدٍ لَمْ يُقَارِفِ اللَّيْلَةَ؟ فقَالَ أَبُو طَلْحَةَ: أَنَا يَا رَسُولَ اللهِ . قالَ: فَانْزِلْ في قَبْرِهَا. قَالَ: فَنَزَلَ في قَبْرِهَا فَقَبَرَهَا[. أخرجه البخاري.»لم يقارف« أي لم يذنب، وقيل أراد به الجماع فكنى به عنه .

4. (5467)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bir kızının defnine şahid olduk. Bu definde Resûlullah kabrin üzerine oturmuştu. Aleyhissalâtu vesselâm'ın gözlerinden yaş aktığını gördüm.
"Aranızda bu gece günah işlemeyen (cima yapmayan) var mı?" buyurdular. Ebu Talha radıyallahu anh: "Ey Allah'ın Resûlü! Ben varım!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm da:
"Öyleyse kabrine in!" buyurdular.
Râvi der ki: "Ebu Talha kabre inip onu defnetti." [Buhâri, Cenâiz 72.][459]

AÇIKLAMA:

1- Başka rivayetlerde burada kastedilen kızın, Resûlullah'ın kerimelerinden Hz. Osman'ın zevcesi Ümmü Gülsüm radıyallahu anhâ olduğu tasrih edilir.
2- Şarihler, başka rivayetlerde gelen açıklamalardan hareketle "bu gece günah işlemeyen" sözüyle, Resûlullah'ın cima yapmayan kimseyi kasdettiğini belirtir.
3- Resûlullah kızının kabre indirilmesi işini bir erkeğe havale etmiştir. Çünkü bu iş için erkekler kadınlardan daha güçlüdür.
4- Hadis, kadın bile olsa, ölünün kabre indirilip defninde, şehevî lezzeti yakında değil, uzakta tatmış olanın baba ve kocaya tercih edilmesine bir örnektir.
5- Defin sırasında, kabrin kenarına oturulabilir.
6- Ölümden sonra, ağlamak câizdir. Ancak bu sessiz olmalıdır. Ağlamayı yasaklayan hadisler, sesli ağlamaya hamledilmiştir. Bazı âlimler, "Yasak daha ziyade kadınlarla ilgilidir. Çünkü onlar, sabırsız oldukları için sessiz ağlayamazlar, mâtem de katarlar" demiştir.[460]

-5468 -5- وعن ابن عبّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ # اللَّحْدُ لَنَا وَالشَّقُّ لِغَيْرِنَا[. أخرجه أصحاب السنن .

5. (5468)- Hz. İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Lahid bize, şakk bizden başkasına aittir." [Ebu Dâvud, Cenâiz 65, (3208); Tirmizî, Cenâiz 53, (1045); Nesâî, Cenâiz 85, (4, 80).][461]

AÇIKLAMA:

Lahd, kabrin içinde, kıble cihetinde açılan oyuktur. Ölü oraya bırakılır. Araya duvar örülür veya tahta konulur. Böylece kabir toprakla doldurulduğu zaman, toprak cesede değmez. Cesed lahid denen boşlukta serbest kalır. Bu, cesede bir ihtiram ve ta'zim ifade eder.
Şakk ise, kabrin ortasındaki açıklıktır.
Hadis, lahd usulüyle defnin, şakkdan evla olduğunu ifade etmektedir. Aslında şakk da gayr-ı İslâmî denilemez. Çünkü, Resûlullah'ın defniyle ilgili bahiste belirttiğimiz üzere, Ashab'ın büyüklerinden olan Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrâh şakk usulüyle kabir açmada ustadır ve Resûlullah'ın defin işini, kendi usulünce yapmak üzere aranmış,

[458] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/282.
[459] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/282-283.
[460] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/283.
[461] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/283.

evinde bulunamadığı için, lahid usulüyle kabir açan ensardan Ebu Talha bu işi yapmıştır. Şu halde her iki usül de Ashab tarafından biliniyor ve uygulanıyor idi.
Kabirde lahid açma işi sert topraklı yerlerde mümkündür. Çok yumuşak, kumsal yerlerde lahid denen oyuğu elde etmek zorlaşabilir. Bu durumda cesedin, tabutla birlikte gömülmesi uygun görülmüştür. Tabut tahtadan veya madenî bir cisimden olabilir. Şu da bilinmeli ki, tabut veya lahid bir vecibe değildir, evlâ olandır.[462]

-5469 -6- وعن أبي الْهَيَّاجِ ا'سْدى قال:]قَالَ لي عَلِيٌّ رَضِيَ اللهُ عَنْه: أَ أَبْعَثُكَ عَلى مَا بَعَثَنِي عَلَيْهِ رَسُولُ اللهِ #؟ قَالَ: اِذْهَبْ، فَـَ تَدَعْ تِمْثَّاً إّ طَمَسْتَهُ، وَ َ قَبْراً مُشْرِفاً إّ سَوَّيْتَهُ[. أخرجه مسلم وأبو داود والترمذي .

6. (5469)- Ebu'l-Heyyâc el-Esedî anlatıyor: "Bana, Hz. Ali radıyallahu anh: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın beni göndermiş olduğu şeye ben de seni göndereyim mi?" diye sordu ve Resûlullah'ın kendisine: "Haydi git, kırıp dökmedik put, düzlemedik yüksek kabir bırakma!" dediğini anlattı." [Müslim, Cenâiz 93, (969); Ebu Dâvud, Cenâiz 72, (3218); Nesâî, Cenâiz 99, (4, 88, 89).][463]

AÇIKLAMA:

Hadis, kabirlerin yer seviyesinden yüksek olmamasını irşad etmektedir. Resûlullah Hz. Ali'nin Medine sokaklarını dolaşarak putları kırmasını emrettiği gibi, yerden yüksek kabirlerin de yer seviyesinde olacak şekilde yıkılmasını emretmiştir. Daha önce de açıkladığımız gibi, kabrin bir karıştan fazla yüksek olmaması esastır.
Hanefîlere ve Malikîlere göre kabrin üzeri deve hörgücü gibi kamburlaştırılabilir, bu müstehabtır. Çünkü Hz. Peygamber'in kabri bidayeten böyle yapılmıştır. Cumhûr da bu görüştedir.
Şafiîlerle diğer bazı âlimlere göre, kabrin tavanını düz yapmak müstehabdır.[464]

-5470 -7- وعن جابرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]نَهى رَسُولُ اللهِ # أَنْ يُجَصَّصَ الْقَبْرُ، وَأَنْ يُبْنَى عَلَيْهِ، وأَنْ يُقْعَدَ عَلَيْهِ، وأَنْ يُكْتَبَ عَلَيْهِ، وَأَنْ يُوطأ[. أخرجه الخمسة إ البخاري .

7. (5470)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) kabrin kireçlenmesini, üzerine bina yapılmasını, üzerine oturulmasını, üzerine yazı yazılmasını ve ayakla basılmasını yasakladı." [Müslim, Cenâiz 94, (970); Ebu Dâvud, Cenâiz 76, (3225, 3226); Tirmizî, Cenâiz 58, (1052); Nesâî, Cenâiz 96, (4, 86, 88).][465]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kabirlerle ilgili bazı yasaklar beyan etmektedir.
* Kabrin içine veya dışına kireç dökülmesi, kireçle badana edilmesi: Şâfiîler ve diğer ulemâ bunu mekruh addetmiştir.
* Kabir üzerine bina yapmak: Bunun hükmü kerahet ve tahrim arasında değişmektedir. Eğer kabir mahalli, şahsî mülkü ise mekruh -Ebu Yusuf'a göre tahrîmen mekruh- olduğuna, umuma ait mezarlık ise haram olduğuna hükmedilmiştir. Aleyhissalâtu vesselâm, Hz. Ali'ye kabirlerin yer seviyesini aşan kısımlarının yıkılıp düzletilmesini emir buyurmuştur. Bununla birlikte ulemâ, sülehâ ve sâdattan olan büyük zatların kabirlerinin kaybolmaması için yanlarına taş konulmasında ve isimlerinin yazılmasında bir beis görmemiştir. Büyüklerden olmayan ölüler için de başlarına birer taş dikip isimlerinin yazılmasında beis görmeyen âilimler de vardır. Tâ ki eserleri tamamen kaybolup mezellete dûçar olmasınlar. Esasen sünnet olan kabir ziyaretinin devamı, mezarların tamamen kaybolmaktan korunmasıyla mümkündür. Bu da taş dikip isim yazmayı gerektirir. Bu fetvalar, menşeini müteakiben kaydedeceğimiz hadisten almış olabilir.
* Kabir üzerine oturma: "Resulullah bir başka hadislerinde, kor üzerine oturup elbise ve oradan bedenin yanmasını, kabir üzerine oturmaktan daha hayırlı olarak vasfeder. Bir başka hadiste de, kabir üzerine oturur gördüğü Amr İbnu Hazm'a: "İn! Bu kabrin sahibine ezâ verme" der. Ancak ölüye Kur'an okuyacak kimsenin kabrin kenarında oturmasında kerahet görülmemiştir. Esasen Malikîler kabir üzerine oturup uyumada bir beis görmezler.
* Kabirlere basılması da mükerrer rivayette yasaklanmıştır. Kabri çiğneme, içinde yatana saygısızlık kabul edilmiştir. Ancak ziyaret edeceğimiz kabre kadar bizi ulaştıracak hususi yol yoksa, imkan nisbetinde basmaktan kaçınılmasına rağmen, kabirlere basılarak ulaşılacaksa, Kur'an okumak, tesbihte bulunmak, dua etmek şartıyla üzerlerinden yürüyüp gitmekte bir beis görmeyen âlim olmuştur.

---

[462] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/283-284.
[463] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/284.
[464] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/284.
[465] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/285.

* Bazı hadislerde Resulullah, peygamber kabirlerini mescid ittihaz edenleri lanetler, kabre karşı namaz kılmayı yasaklar. Dolayısıyla, kabirlerin mescid yapılması, üzerlerinde namaz kılınması caiz değildir. Gerek Hanefî ve gerek Şâfiî uleması, herhangi bir kabri mescid ittihaz edecek derecede ta'zimde bulunmayı, kabre müteveccihen namaz kılmayı mekruh addederler.[466]

-5471 -8- وعن المُطّلب بن أبي وداعة قال:]لَمَّا مَاتَ عُثْمَانُ بْنُ مَظْعُونٍ، وَهُوَ أَوَّلُ مَنْ مَاتَ بِالْمَدِينَةِ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ أُخْرِجَ بِجَنَازَتِهِ فَدُفِنَ؛ فَأَمَرَ رَسُولُ اللهِ # رَجُلً أَنْ يَأْتِيَهُ بِحَجَرٍ فَلَمْ يَسْتَطِعْ حَمْلَهُ فَقَامَ إِلَيْهَا رَسُولُ اللهِ # وَحَسَرَ عَنْ ذِرَاعَيهِ. قَالَ: كَأَنِّى أَنْظُرُ الى بَيَاضِ ذِرَاعَيْ رَسُولِ اللهِ # حِينَ حَسَرَ عَنْهُمَا ثُمَّ حَمَلَها فَوَضَعَهَا عِنْدَ رَأسِهِ وَقَالَ: أُعَلِّمُ بِهِ قَبْرَ أَخِي أَدْفِنُ إِلَيْهِ مَنْ مَاتَ مِنْ أَهْلِي[. أخرجه أبو داود .

8. (5471)- Muttalib İbnu Ebî Vedâa anlatıyor: "Osmân İbnu Maz'ûn öldüğü zaman, cenazesi Medine'den dışarı çıkarıldı ve gömüldü. Osman radıyallahu anh, muhacirlerden Medine'de ilk ölen kimse idi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bir adama Osman için bir kaya [getirerek mezar yerini belli etmesini] emretti. Adam [bir taş aldı, fakat] taşımaya güç yetiremedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bizzat gidip kollarını sıvadı. -Râvi der ki: "Sanki ben sıvadığı sırada Resûlullah'ın kollarının beyazlığını görür gibiyim."- Sonra kayayı getirip Osman'ın baş tarafına koydu ve: "Bununla, kardeşimin kabrini işaretliyorum, ailemden ölenleri bunun yanına gömeceğim" buyurdu." [Ebu Dâvud, Cenâiz 63, (3206).][467]

AÇIKLAMA:

Osman İbnu Maz'ûn, daha önce de temas ettiğimiz üzere (5427. hadis) Resûlullah'ın takdir ettiği, zâhid, müttakî zâtlardan biri idi. Resulullah onun vefatına ağlamıştır. Burada "kardeşim" diye tesmiyesi, onun Kureyşî oluşundan veya sevgisinden ileri gelebilir. Süt kardeşi olduğu da bilinmektedir.

Hadis, Müslüman kabirlerinin, baş tarafına konacak bir taşla alemlenmesinin cevazına delildir. Ayrıca, "aile mezarlığı" ittihazına da bir delil olmaktadır. Yeri gelmişken şunu da kaydedelim ki: Usdü'l-Gâbe'nin bir rivayetinde Aleyhissalâtu vesselâm'ın, oğlu İbrahim için de mezarına bir alâmet koyduğu ve üzerine su serptiği ve hatta üzerine su serpilen ilk mezarın da bu mezar oduğu tasrih edilir.[468]

*** ÖLÜNÜN NAKLİ**

-5472 -1- عن عبدالله بن أبي مُلَيْكة قال:]لَمَّا تُوُفِّيَ عَبْدُ الرَّحْمنِ بْنُ أَبِى بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا بِالْحُبْشِيِّ، وَهُوَ مَوْضِعٌ قُرْبَ مَكَّةَ، حُمِلَ الَى مَكَّةَ فَدُفِنَ بِهَا فَلَمّا قَدِمَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْها أَتَتْ قَبْرَهُ وَجَعَلَتْ تَقُولُ:وَكُنَّا كَنَدْمَانَىْ جَذِيمَةَ حِقْبَةً مِنَ الدَّهْرِ حَتّى قِيلَ لَنْ يَتَصَدَّعَاوَعِشْنَا بِخَيْرٍ فِي الْحَيَاةِ، وَقَبْلَنَاأَصَابَ الْمَنَايَا رَهْطَ كِسْرى وَتُبَّعَافَلَمَّا تَفَرَّقْنَا كَأَنِّي وَمالكاًلِطُولِ افْتِرَاقٍ لَمْ نَبِتْ لَيْلَةً مَعاثُمَّ قَالَتْ: واللهِ لَوْ حَضَرْتُكَ مَا دُفِنْتَ إِلّ حَيْثُ مِتَّ. وَلَوْ شَهِدْتُكَ مَا زُرْتُكَ[. أخرجه الترمذي .

1. (5472)- Abdullah İbnu Ebî Müleyke anlatıyor: "Abdurrahman İbnu Ebî Bekr (radıyallahu anhümâ) Mekke yakınlarında bir yer olan Hubşiyy'de vefat ettiği zaman Mekke'ye taşındı ve orada defnedildi. Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) Mekke'ye gelince Abdurrahman'ın kabrine uğradı ve şu beyitleri okudu:
"Biz (Irak Kralı) Cezîme'ye uzun zaman (kırk yıl hizmet eden) iki nedimesi (Malik ve Akîl) gibiydik.

[466] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/285-286.
[467] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/286.
[468] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/286-287.

Öyle ki (hakkımızda): "Bunlar ebediyen ayrılmayacaklar" denmişti.
Vakta ki, ben ve (kardeşim) Malik uzun beraberlikten sonra ayrılınca, sanki tek gece beraber kalmadık gibi oldu."
Hz Aişe sonra şunları söyledi: "Vallahi ben burada olsaydım, öldüğün yerde defnedilirdin. Eğer ölümüne hazır olsaydım ziyaretine de gelmezdim." [Tirmizî, Cenaiz 60, (1055).][469]

AÇIKLAMA:

1- Hz. Aişe'nin okuduğu mersiye, uzun da olsa, beraberliğin bir gün gibi geçeceğini ve ayrıldıktan sonra sanki hiç beraber kalınmamış gibi olacağını ifade etmektedir. Bu mersiyenin Temim İbnu Nüveyre'ye ait olduğu, bunu Halid İbnu Velid tarafından öldürülen kardeşi Malik için söylediği bilinmektedir. Cezîme ise, Irak ve el-Cezire taraflarında hükmeden bir kraldır. Temim ve Malik adlı iki kardeş kırk yıl boyu beraberce kral Cezime'ye nedimlik yaparlar. Şair Temim, öldürülen kardeşinden ayrılınca ona mersiye yazarak hasretini dile getirmiştir. Hz. Aişe, burada ifade edilen hasretin aynını, vefat etmiş olan kardeşi Abdurrahman hakkında duymuş olarak, o beyti ziyaret sırasında terennüm eder. Beytte, uzun müddet beraberliğe rağmen ayrılığın ferdasında, hiç beraber olunmamış gibi özlem içinde kalındığı ifade edilmektedir.
2- Hz. Aişe, ayrıca, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kadın ziyaretçileri tel'in etmiş olmasına telmihan, "Eğer ölümünde hazır olsaydım, ziyaretine de gelmezdim" demektedir. Telmihte bulunduğu hadiste Aleyhissalâtu vesselâm لَعَنَ اللهُ زَائِرَاتُ الْقُبُورِ وَالْمُتَّخِذِينَ عَلَيْهَا الْمَسَاجِدَ وَالسُّرُجَ bir rivayette de "Allah kabirleri ziyaret eden kadınlara lanet etsin" buyurulmuştur.
Kadınların kabir ziyareti meselesine 5477-5480 numaralı hadislerde temas edeceğiz.
Yasağa rağmen Hz. Aişe'nin ziyarete gelmesi, yasağın "çok ziyaret"le ilgili olmasına hamledilmiştir.[470]

5473- 2- وعن عثمان رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]كَانَ رَسُولُ اللهِ # إِذَا فَرَغَ مِنْ دَفْنِ الْمَيِّتِ وَقَفَ عَلى قَبْرِهِ وَقَالَ: اسْتَغْفِرُوا لِأَخِيكُمْ، وَإِسْأَلُوا لَهُ التَّثْبِيتَ، فَإِنَّهُ الآنَ يُسْأَلُ[. أخرجه أبو داود .

2. (5473)- Hz. Osman (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), ölünün defnini tamamlayınca, kabri üzerinde durur ve:
"Kardeşiniz için (Allah'tan) mağfiret talep edin, onun için (karşılaşacağı sorgulamada) metanet dileyin. Zira şimdi ona hesap sorulacak!" buyururdu. [Ebu Davud, Cenaiz 73, (3221).][471]

AÇIKLAMA:

Hadis, definden sonra, ölüler adına istiğfarda bulunmanın, onlara, sual sırasında Allah'ın metanet bahşetmesini talep etmenin meşru ve caiz olduğunu ifade etmektedir. Hadis, kabir hayatının sübûtuna da delil olmaktadır. Bu mesele üzerine bir çok hadis gelmiştir. Keza hadis, ölünün kabirde hesaba çekileceğini de ifade etmektedir. Bu hususta da başka hadisler var.[472]

5474- 3- وعن عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْه:]أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ إِذَا فَرغَ مِنْ دَفْنِ الْمَيِّتِ: اَللَّهُمَّ هذَا عَبْدُكَ نَزَلَ بِكَ وَأَنْتَ خَيْرُ مَنْزُولٍ بِهِ، فَاغْفِرْ لَهُ وَوَسِّعْ مَدْخَلَهُ[. أخرجه رزين .

3. (5474)- Hz. Ali (radıyallahu anh)'den anlatıldığına göre, bir ölünün defin işini tamamlayınca şöyle derdi: "Allahım, bu kulundur, sana gelmiştir. Sen ise yanına inilenin en hayırlısısın. Ona mağfiret et, onun girdiği yeri (kabri) geniş kıl." [Rezin tahric etmiştir.][473]

5475- 4- وعن بُرَيْدَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْه:]أَنَّهُ أَوْصَى أَنْ يُجْعَلَ عَلى قَبْرِهِ جَرِيدَتَانِ[. أخرجه البخاري في ترجمة باب .

4. (5475)- Hz. Bureyre (radıyallahu anh)'den anlatıldığına göre, "Ölünce, kabrinin üzerine iki yaş çubuk konmasını tavsiye etmiştir." [Buharî, Cenaiz 82, (Bab başlığında muallak olarak kaydetmiştir).][474]

5476- 5- وعن عُرْوةُ بن الزُّبَيْرِ عن عائشة رَضِيَ اللهُ عَنْها قالت ‘خِيهِ عبدُاللهِ بن الزُّبَيْر:]إِدْفِنِّي مَعَ صَواحِبِي وَلَا تَدْفِنِّي مَعَ رَسُولِ اللهِ # في الْبَيْتِ فإِنِّي أَكْرَهُ أَنْ أُزَكَّى بِهِ[. أخرجه البخاري.

---

[469] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/287-288.
[470] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/288.
[471] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/288-289.
[472] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/289.
[473] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/289.
[474] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/289.

5. (5476)- Urve tu'bnu'z-Zübeyr, Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'den naklen anlatıldığına göre, "Urve'nin kardeşi Abdullah İbnu Ôz-Zübeyr'e Aişe dedi ki:
"Beni arkadaşlarımla birlikte defnedin. Resulullah'la birlikte odaya defnetmeyin. Zira ben, O'nunla birlikte tezkiye olunmamdan hoşlanmam." [Buhârî, Cenaiz 96, İ'tisam 16.][475]

AÇIKLAMA:

Hz. Aişe (radıyallahu anhâ), kardeşi Abdullah'a vasiyet ederek, ölünce, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına değil, Resulullah'ın diğer hanımlarının yanına Bakî mezarlığına defnedilmesini talep eder. Büyük bir tevazu eseri olarak, Resulullah'ın mazhar olacağı medh u senaya kendisinin layık olmayacağını, nefsülemirde sahib olmadığı muhtemel olan bir fazilet ve mertebeye konularak ziyade bir medh u senaya Resulullah sebebiyle mazhar olmaktan hoşlanmayacağını ifade ediyor. Bu ifade, Hz. Ömer'in, kendisi için orada mezar izni istediği zaman sarfettiği "Orayı ben kendim için istiyordum" sözüne ters düşmektedir. İbnu Hacer, bu farklılığı, Hz. Aişe bilahere içtihadını değiştirmiş olabilir" diye açıklar.[476]

ALTINCI FASIL

KABİR ZİYARETİ

*** KABİR ZİYARETİNİN YASAKLANMASI**

-5477 -1- عن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: لَعَنَ اللهُ زَوَّارَاتِ الْقُبُورِ وَالْمُتَّخِذِينَ عَلَيْهَا الْمَسَاجِدَ والسُّرُجَ[. أخرجه أصحاب السنن .

1. (5477)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allah kabirleri çok ziyaret eden kadınlara ve kabirlerin üzerine mescidler yapanlara, kandiller takanlara da lanet etsin." [Tirmizî, Cenaiz 61.][477]

AÇIKLAMA:

1- Zevvârat, mübalağa sigasıyla çok ziyaret eden kadınlar demektir. Bu sigadan gelmiş olmasını esas alan Kurtubi ve Aliyyu'l-Kâri gibi birkısım şarihlerimiz, yasağın kabirleri çokça ziyaret eden kadınlara ait olduğunu söylemiştir. Kabirleri çokça ziyaretin, kadına terettüp eden birkısım vazifeleri aksatabileceği, kocasının hukukunun haleldar olmasına sebep olacağı belirtilmiş bu durumlar olmadığı takdirde ziyaretin mekruh olmayacağı söylenmiştir.
2- Ancak bu yasağın, kabir ziyareti hususunda kadın ve erkek herkese ruhsatın gelmesinden evvele ait olduğunu söyleyen alimler de vardır. Bazı alimler, matem için, sayım yapıp övünmek için, aşırı ta'zim için yapılan ziyaretlerle ilgili yasağın halen devam ettiğini belirtmeyi de ihmal etmez. Netice olarak, "melhuz olan mahzurlar bulunmadığı takdirde, kadın da kabir ziyareti yapabilir; kabirden, ölümden ibret almaya erkek kadar onun da ihtiyacı vardır" denilmiştir.
3- Bazı alimler, hadisteki lanetin, kabrin üzerine mescid yapanlara yönelik olduğuna dikkat çekerek, önce mescid yapılsa, sonra da mescidi yaptıran vakfın mezarı, mescide yakın inşa edilse, bu yasağın dışında kalabileceğini söylemiştir. Fakat Zeynü'l-Irakî: "Zahir olan şu ki, burada fark yok, bir kimse bir kenarına defnedilmek kasdıyla mescit yaptıracak olsa lanete dahil olur, hatta onun mescide defni haramdır. Şayet, içine defnedilmeyi şart koşmuş olsa bu şart, mescidi gerektiren vakfına muhalefet edeceği için sahih olmaz" demiştir.
4- Kabirlerin üzerine kandil takma da yasaklanmıştır. Çünkü fuzuli yere malın heder ve israf edilmesi mevzubahistir.[478]

-5478 -2- وعن عبدالله بن عمرو بن العاص رَضِيَ اللهُ عَنهما قال:]قَبَرْنا مَعَ رَسُولِ اللهِ # مَيِّتاً فَلَمَّا فَرِغَ وانْصَرَفْنَا مَعَهُ حَاذَى بَابَ الْمَيِّتِ، وإذَا بِامْرَأةٍ مُقْبِلَةٍ، أظُنُّهُ عَرَفَهَا، فإذَا هِيَ فَاطِمَةُ رَضِيَ اللهُ عَنها. فَقَالَ: مَا أخْرَجَكِ مِنْ بَيْتِكِ؟ فَقَالَتْ: أتَيْتُ أهْلَ هذَا الْمَيِّتِ فَرَحِمْتُ إلَيْهِمْ مَيِّتَهُمْ، أوْ عَزَّيْتُهُمْ بِهِ. فَقَالَ: لَعَلَّكِ بَلَغْتِ مَعَهُمُ الْكُدَى قَالَتْ: مَعاذَ اللهِ وقَدْ سَمِعْتُكَ تَذْكُرُ فيهَا مَا تَذْكُرُ، فقَالَ: لَوْ بَلَغْتِ مَعَهُمُ الْكُدَى؛ فَذَكَرَ تَشْدِيداً في ذلِكَ. قَالَ بَعْضُهُمُ الْكُدَى فِيمَا أحْسَبُ الْقُبُور[. أخرجه أبو داود والنسائي.وزاد »لَوْ بَلَغْتِيهَا مَعَهُمْ مَا رأيْتِ الْجَنَّةَ حَتّى يَرَاهَا جَدُّ أبِيكِ« .

[475] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/290.
[476] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/290.
[477] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/291.
[478] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/291-292.

2. (5478)- Abdullah İbnu Amr İbni'l-As (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte bir ölü defnettik. Defin işi bitince Aleyhissalâtu vesselâm'la birlikte ölünün (çıktığı evin) kapısının[479] hizasına kadar geldik. Orada gelmekte olan bir kadınla karşılaştık. Zannımca, Aleyhissalâtu vesselâm onu tanıdı. Bu, Hz. Fatıma (radıyallahu anhâ) idi.
"Evden niye ayrıldın?" diye sordu.
"Şu ölünün sahibine geldim. Ölülerine olan merhamet duygularımı onlara ifade ettim. (Allah rahmet etsin dedim) -veya ölüleri sebebiyle onlara taziyede (başsağlığı dileğinde) bulundum" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Belki sen onlarla birlikte kabirlere kadar vardın!?" dedi. Hz. Fatıma:
"Allah korusun! O hususta sizin zikrettiğiniz günahı işittim, (hiç kabre kadar gider miyim!)" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm "
"Eğer onlarla kabirlere kadar gitmiş olsaydın..." diyerek ciddi bir tehditte bulundu.

Ravilerden biri, "Küda"dan maksadın kabirler olduğunu zannederim" dedi." [Ebu Davud,

Cenaiz 26, (3123); Nesâî, Cenaiz 27, (4, 27).][480]

AÇIKLAMA:

1- Hz. Fatıma'yı Resulullah'ın, kabirlere kadar gitmiş olma durumunda nasıl tehdit ettiğini Ebu Davud'un rivayetinde göremiyoruz.
Belki de Hz. Fatıma'ya olan hürmet, onu kinaye ile bırakmaya sevketmiştir. Nesai'nin rivayetinde görmek mümkün: "Eğer onlarla kabirlere kadar gitseydin, cenneti babanın ceddi görünceye kadar göremezdin."
Bu ibare "ebediyyen cenneti göremezdin" demektir. Çünkü "babanın ceddi" tabiriyle cenneti görmekte çok müşkilat çekeceği ifade edilmiştir. Dilimizdeki "balık kavağa çıkınca", "çıkmaz ayın son çarşambasında" gibi tabirleri andırır. Bu ifade ise, sadece küfür ifade eden bir davranış için kullanılabileceğine göre, maksad tağliz ve mübalağadır. Aksi takdirde Resulullah'ın dedesi Abdulmuttalib'in küfrüne ve ebedî cehennemlik olduğuna hükmetmek gerekir. Halbuki onun durumu ulemaya göre kendilerine şeriat gelmeyenlerin hükmüne tabidir ve ehl-i necattır.
Ayrıca, bir kadın, cenazeyi kabristana kadar takip etse bile, bunun ebedî cehennemi gerektiren bir küfür olmayacağı da açıktır. Böyle bir günah, azabı gerektirse bile ebedî olmaz. Ehl-i Sünnet küfrü gerektirmeyen günahlar için "cennete giremez" şeklinde ifade edilen hadisleri, "İlk girenlerle giremez" diye te'vil eder. Yani "sen cenneti ilk görenlerden olamazsın, senin cenneti görmen gecikir" demek olur.
2- Hadis taziyenin meşruluğuna, kadınların taziye için tek başlarına taziye evine gidebileceklerine delildir.[481]

*** KABİR ZİYARETİNE CEVAZ**

5479- -1- عن بريدة رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: كُنْتُ نَهَيْتُكُمْ عَنْ زِيَارَةِ الْقُبُورِ؛ فَزُورُوهَا. فإنَّهَا تُذَكِّرُكُمُ اŒخِرَةَ[. أخرجه الخمسة إ البخاري.

1. (5479)- Büreyde (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ben sizi kabirleri ziyaretten men etmiştim. Artık onları ziyaret edebilirsiniz. Çünkü onlar size ahireti hatırlatır." [Müslim, Cenaiz 106, (977); Ebu Davud, Cenaiz 81, (3235); Tirmizî, Cenaiz 60, (1054); Nesâî, Cenaiz 100, (4, 89).][482]

5480- -2- وعن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: اِسْتَأْذَنْتُ رَبِّي أنْ اسْتَغْفِرَ ُمِّي فَلَمْ يَأذَنْ لي، واسْتَأذَنْتُهُ في أنْ أزُورَ قَبْرَهَا فأذِنَ لِي[. أخرجه مسلم وأبو داود والنسائي .

2. (5480)- Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

---

[479] Bâbu'l-meyyit tâbiri, ne Ebu Davud'daki ne de Nesâî'deki metinde mevcut değildir. Ebu Dâvud'da فَلَمَّا حَاذَى بَابِهِ "Kapısının hizasına gelince" tâbiri vardır. Ölünün çıktığı ev olsa geretir.
[480] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/293.
[481] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/294.
[482] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/294.

"Rabbimden anneme istiğfar talep etmek için izin istedim, fakat bana izin vermedi. Kabrini ziyaret etmem için izin istedim, buna izin verdi." [Müslim, Cenaiz 105, (976); Ebu Davud, Cenaiz 81, (3234); Nesâî, Cenaiz 108, (5, 90).][483]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadisler kabir ziyareti hususunda bidayetlerde konan yasağın kaldırıldığını ifade etmektedir. İslam'ın başında putperestliğin tesirini azaltmak için kabir ziyareti yasaklanmıştı. İslam kökleşip, iman kalplerde iyice yerleşince eski yasak kaldırıldı. Artık, kabirlere tapınmak mevzubahis olamazdı.
Her şeye rağmen, birkısım alimler, kadınların ziyareti hususunda mutlak bir cevazdan yana değiller. Kimisi çok ziyareti, kimisi genç kadınların ziyaretini mübah görmemişlerdir. Mesela Kurtubî, genç kadınlara kabir ziyaretinin haram olduğu, yaşlılara haram olmadığı, erkeklerden ayrı giderlerse hepsine helal olduğu kanaatindedir.
2- Müşrik sayılan kimsenin de kabrinin ziyaret edilebileceği söylenmiştir. Ancak Resulullah'ın annesi müşrik mi, değil mi tam bir hüküm yok. Fetret ehli olması sebebiyle ehl-i necat olacağı kabul edilmiştir. Resulullah'ın ebeveyninin iman durumu ihtilaflı ise de, sahih görüşe göre mü'mindirler. Bu hususta üç görüş ileri sürülmüştür:
1) Bir görüşe göre Hz. İbrahim'in haniflik dinine mensup idiler.
2) Fetret devri muvahhitlerindendirler. Aleyhissalâtu vesselâm'ın nübüvvet nurunu nakleden bütün ataları muvahhittir, ehl-i necattır.
3) Hadis, müşriklere istiğfar etmemek gerektiğini ifade eder. Resulullah'ın ebeveyni müşrik olmadıkları halde onlar hakkında istiğfara müsaade edilmeyiş sebebi izah edilmiyor. Allah bilir deyip geçiyorlar.
4) Kabir ziyaretine cevaz veren hadisten sonra, erkeklerin ziyaretten men edileceklerine dair hiçbir alim söz söylememiştir. Başta Resulullah olmak üzere Ashab kabir ziyaretinde bulunmuştur. Resulullah bilhassa Uhud şehidlerini her yıl ziyaret etmiş, dua okumuştur. Hülefa-i Raşidîn de aynı ziyaretleri devam ettirmişlerdir.
Hz. Ömer, babasının kabrini; Hz. Aişe kardeşi Abdurrahman'ın kabrini; Hz. Fatıma, Hz. Hamza'nın kabrini her cuma ziyaret edermiş.
İbnu Habib: "Kabirleri ziyaret ederek, yanlarında oturmak ve geçerken orada yatanlara selam vermekte bir beis yoktur. Bunu Aleyhissalâtu vesselâm da yaptı" der.
Aynî: "Kabir ziyareti ile ilgili olarak gelen rivayetlerden, kabir ziyaretinin kadınlar için mekruh, hatta bu zamanda haram olduğu manası çıkar. Bahusus Mısır kadınlarına! Çünkü onlar dışarıya fitne ve fesad için çıkarlar. Halbuki ziyaret ruhsatı, ahireti hatırlatmak ve göçenlerden ibret olarak dünyaya dalmamak içindir" diyerek bu gayeye uygun gelmeyecek olan ziyaretlerin halen mekruh veya haram addedilebileceğine dikkat çeker.[484]

*** ZİYARETÇİ NE DEMELİDİR?**

-5481 -1- عن ابن عبّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنهما قال:]مَرَّ رَسُولُ اللهِ # بِقُبُورِ أَهْلِ الْمَدِينَةِ فأَقْبَلَ عَلَيْهِمْ بِوَجْهِهِ؛ فقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا أَهْلَ الْقُبُورِ وَيَغْفِرُ اللهُ لَنَا وَلَكُمْ، أَنْتُمْ لَنَا سَلَفٌ وَنَحْنُ بِأَثَرٍ[. أخرجه الترمذي.

1. (5481)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Medine ehlinin mezarlarına uğramıştı. Mezarlara yüzünü çevirerek: "Esselamu aleyküm (selam üzerinize olsun) ey kabir halkı! Allah sizi de bizi de mağfiret buyursun. Sizler bizim seleflerimizsiniz. Biz de arkadan geleceğiz" buyurdular." [Tirmizî, Cenaiz 59, (1053).][485]

-5482 -2- وعن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]خَرَجَ رَسُولُ اللهِ # عَلى الْمَقْبَرَةِ فَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ دَارَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ، وَإِنَّا إِنْ شَاءَ اللهُ بِكُمْ لَحِقُونَ[. أخرجه أبو داود.ولمسلم والنسائي عن بريدة نحوه؛ وزاد: »أسألُ اللهَ لَنَا وَلَكُمُ الْعَافِيَةَ«

2. (5482)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir mezarlığa uğramıştı: "Selam üzerinize olsun ey mü'minler cemaatinin mahalle halkı! İnşaallah biz de sizlere kavuşacağız!" buyurdular." [Ebu Davud, Cenaiz 83, (3237).]
Müslim ve Nesai'de Büreyde'den gelen bir rivayette şu ziyade var: "Allah'tan bizim için de sizin için de afiyet dilerim."[486]

*** KABİRLER ÜZERİNE OTURMA**

---

[483] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/294.
[484] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/294-295.
[485] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/296.
[486] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/296.

-5483 -1- عن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: ‘نْ يَجْلِسَ أَحَدُكُمْ عَلى جَمْرَةٍ فَتُحْرِقَ ثِيَابَهُ فَتَخْلُصَ الى جِلْدِهِ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أنْ يَجْلِسَ عَلى قَبْرٍ[. أخرجه مسلم وأبو داود والنسائي .

1. (5483)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Birinizin bir kor üzerine oturup elbisesini oradan da bedenini yakması, kendisi için bir kabrin üzerine oturmaktan daha hayırlıdır." [Müslim, Cenaiz 96, (971); Ebu Davud, Cenaiz 77, (3228); Nesâî, Cenaiz 105, (4, 95).][487]

-5484 -2- وعن عليّ رَضِيَ اللهُ عَنه:]أَنَّهُ كَانَ يَتَوسَّدُ الْقُبُورَ وَيَضْطَجِعُ عَلَيْهَا[. أخرجه مالك .

2. (5484)- Hz. Ali (radıyallahu anh)'den anlatıldığına göre kabirlere dayanır, üzerlerine yatardı. [Muvatta, Cenaiz 34, (1, 233).][488]

-5485 -3- وعن عثمان بن حكيمٍ قال:]أَخَذَ خَارِجَةُ بنُ زَيْدٍ بِيَدِي فأجْلَسَنِي عَلى قَبْرٍ وَأخْبَرَنِي عَنْ عَمِّهِ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ أَنَّهُ قَالَ: إنَّمَا كُرِهَ ذلِكَ لِمَنْ أَحْدَثَ عَلَيْهَا[. أخرجه البخاري ترجمة .

3. (5485)- Osman İbnu Hakim anlatıyor: "Harice İbnu Zeyd elimden tutup beni bir kabrin üzerine oturttu ve amcam Zeyd İbnu Sabit (radıyallahu anh)'ten haber verdi. Buna göre, Zeyd şöyle demişti: "Kabir üzerine oturmanın mekruhluğu, onun üzerinde abdest bozanlaradır." [Buhârî, Cenaiz 82, (bab başlığında muallak olarak gelmiştir.)][489]

AÇIKLAMA:

Kabir üzerine oturmayı yasaklayan haberler ihtilaflı geldiği için ulema bunun yorumunda ihtilaf etmiştir. Cumhur dediğimiz çoğunluk ne maksatla olursa olsun oturmayı anlarken, İmam Malik, Ebu Hanife ve ashabı gibi birkısım alimler de büyük veya küçük abdest bozmak maksadıyla oturmayı anlamıştır. İbnu Hacer, hadisin şerhinde her iki görüşü te'yid eden başka rivayetler de kaydeder. [490]

YEDİNCİ FASIL

TAZİYE HAKKINDA

-5486 -1- عن أبي برْزَةِ ا‘سْلَمِي رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: مَنْ عَزَّى ثَكْلَى كُسِيَ بُرْداً في الْجَنَّةِ[. أخرجه الترمذي .

1. (5486)- Ebu Berze el-Eslemî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim çocuğunu kaybeden bir anneye taziyede bulunursa cennette ona bir bürde giydirilir." [Tirmizî, Cenaiz 74, (1076).][491]

-5487 -2- وعن ابن مسعودٍ رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: مَنْ عَزَّى مُصَاباً فَلَهُ مِثْلُ أجْرِهِ[. أخرجه الترمذي .

2. (5487)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim (bir belaya) maruz olana taziyede bulunursa, ona öbürünün sevabının bir misli verilir." [Tirmizî, Cenaiz 71, (1073).][492]

AÇIKLAMA:

Taziye, umumiyetle ölü sahibine başsağlığı için yapılan ziyarete denir. Lügat olarak sabır tavsiye etmek, teselli etmek manasını ifade eder. Dinimiz musibete düşenlere ilgi göstermeyi emreder, ilgiye büyük sevap vaadeder. Nitekim ikinci hadiste, musibet sahibine teselli vermenin, musibeti çekenin sabır ve tevekkül göstererek kazanacağı sevap kadar sevaplı bir amel olduğu belirtilmektedir. Taziye vermenin, alimlerimiz, bizzat giderek (telefon ederek), mektup yazarak gerçekleşebileceğini belirtir ve taziyenin musibeti azaltıcı bir ifade olduğunu

[487] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/296.
[488] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/297.
[489] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/297.
[490] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/297.
[491] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/298.
[492] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/298.

söyler. Sabır tavsiye etmek, musibetin ecrini, sevabını hatırlatmak, "Allah ecrini artırsın", "Sabr-ı cemil versin", "Şükretmeyi nasip etsin" gibi dualarda bulunmak, "hayra sebep olan, yapan gibidir" düsturuna bianen, taziye ile musibet sahibini teskin ve teselli eden onun ecrine biiznillah iştirak edecektir. [493]

5488- -3- وعن عبداللهِ بن جعفر قال:]لَمَّا جَاءَ نَعْيُ جَعْفَرٍ قَالَ رَسُولُ اللهِ #: اصْنَعُوا لِ جَعْفَرٍ طَعَاماً فإِنَّهُ قَدْ جَاءَهُمْ مَا يُشْغِلُهُمْ[. أخرجه أبو داود والترمذي .

3. (5488)- Abdullah İbnu Câfer anlatıyor: "Ca'ferin ölüm haberi geldiği zaman, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Ca'fer ailesi için yemek yapın! Çünkü onlara, onları meşgul eden (haber) geldi!" buyurdular." [Tirmizî, Cenaiz 21, (998); Ebu Davud, Cenaiz 30, (3132).][494]

AÇIKLAMA:

Hadis, hicretin sekizinci yılında Mute Savaşı'nda ölen Hz. Ca'fer'in ölüm haberi üzerine Resulullah'ın bir tedbirini gösteriyor: Acı haber sahibi aileye, yemek hazırlamak suretiyle yardım. Alimlerimiz, bundan hareketle musibetli, meşguliyetli anlarda akraba ve komşuların yemek meselesinde ortaklaşması gerektiğine hükmetmişlerdir. Bunun müddetinin bir gündüz bir gece olduğu belirtilmiştir. Aliyyu'l-Kâri: "Çünkü hüzün, umumiyetle yemekten alıkoyacak derecede insanı bir gün meşgul eder. Ayrıca yapılan yemekten yemeleri için ısrar edilir" der. İbnu'l-Hümam yakın komşu ve uzak akrabalara yemek hazırlamanın müstehab olduğunu belirttikten sonra, cenaze evinin, gelenlere ziyafet vermesinin mekruh olduğunu belirtir. "Çünkü der, ziyafet sürur için teşri edilmiştir. Şürur (musibetler) için değil. Bu çok çirkin bir bid'adır."[495]

5489- -4- وعن عائشة رَضِيَ اللهُ عَنها أَنَّها قَالَتْ:]كَسْرُ عَظْمِ الْمَيِّتِ كَكَسْرِهِ وَهُو حَيٌّ، تَعْنِي في ا‘‘ثْمِ[. أخرجه مالك وأبو داود .

4. (5489)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) şöyle buyurdular: "Ölünün kemiğini kırmak, onu diri iken kırmak gibidir." (Hz. Aişe bu sözüyle) günah cihetiyle demek istemiştir. [Muvatta, Cenaiz 45, (1, 238); Ebu Davud, Cenaiz 64, (3207).][496]

5490- -5- وعن أبي قتادة رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]مُرَّ بِجَنَازَةٍ، فقَالَ رَسُولُ اللهِ #: مُسْتَرِيحٌ وَمُسْتَرَاحٌ مِنْهُ. قَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ، مَا الْمُسْتَرِيحُ وَالْمُسْتَرَاحُ مِنْهُ؟ قَالَ: اَلْعَبْدُ الْمُؤْمِنُ يَسْتَرِيحُ مِنْ نَصَبِ الدُّنْيَا وَوَصَبِهَا؛ وَالْفَاجِرُ يَسْتَرِيحُ مِنْهُ الْعِبَادُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوابُّ[. أخرجه الثثة والنسائي .

5. (5490)- Ebu Katade (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir cenaze geçirilmişti. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Hem o istirahata kavuştu, hem de ondan istirahata kavuşuldu" buyurdular. Bunun üzerine, yanındakiler:
"Ey Allah'ın Resulü, "istirahata kavuşan" ve "ondan istirahata kavuşan" kimdir, bu ne demektir?" diye sordular. Şu açıklamayı yaptı:
"Mü'min kul (ölünce) dünyanın yorgunluk ve ağrılarından kurtulur. Facir (ölünce) ondan da kullar, memleket, ağaçlar ve hayvanlar kurtulur." [Buhârî, Rikak 42; Müslim, Cenaiz 61, (950); Muvatta, Cenaiz 54, (1, 241, 242); Nesâî, Cenaiz 48, 49, (4, 48).][497]

5491- -6- وعن ابن عمرو بن العاص رَضِيَ اللهُ عَنهما قال:]مَاتَ رَجُلٌ بِالْمَدِينَةِ مِمَّنْ وُلِدَ بِهَا فَصَلّى عَلَيْهِ رَسُولُ اللهِ #. ثُمَّ قَالَ: يَالَيْتَهُ مَاتَ بِغَيْرِ مَوْلِدِهِ. قَالُوا: وَلِمَ ذَاكَ؟ قَالَ: إنَّ الْعَبْدَ إذَا مَاتَ بِغَيْرِ مَوْلِدِهِ قِيْسَ بَيْنَ مَوْلِدِهِ الى مُنْقَطِعِ أَثَرِهِ في الْجَنَّةِ[. أخرجه النسائي .

6. (5491)- İbnu Amr İbni'l-As (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Medine'de doğan bir adam Medine'de ölmüş idi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) namazını kıldırdı, sonra da: "Keşke doğduğu yerden başka bir yerde ölseydi!" buyurdu. Oradakiler "Niçin?" diye sorunca açıkladı:
"Kul doğduğu yerin dışında ölürse, cennette doğduğu yerle eserinin kesildiği (ecelinin geldiği) yerin arası mukayese edilir!" [Nesâî, Cenaiz 8 (4, 7).][498]

AÇIKLAMA:

---

[493] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/298.
[494] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/299
[495] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/299.
[496] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/299.
[497] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/300.
[498] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/300.

1- Hadis, kişinin doğduğu yerde değil de gurbette ölmesinin faziletli olduğunu ifade eder. Daha önce kaydedilen bir hadiste (5431) kimlerin şehit olduğunu belirten Aleyhissalâtu vesselâm, gurbette ölenleri de zikretmiş idi. Diğer taraftan hadislerde Medine'de ölmenin fazileti de zikredilmiştir. Öyleyse, şarihlerin belirttiği gibi hadis, Medine'de ölen bu kimsenin muhacir olmasını temenni etmektedir. "Keşke muhacir olsaydı, gurbette ölmüş sevabını da alacaktı" manasında bir temenni, Medine'de doğan için de bir başka yerde ölmesi temenni edilebilir. Böylece hadis, Medine'de ölmenin faziletini ifade eden hadise ters düşmemiş olur.
2- Gurbette ölenin ecelinin geldiği yerle memleketi arasının kıyaslanmasından murad, o kimseye aradaki mesafenin uzunluğu ölçüsünde fazla sevap verilmesini ifade eder. Bazı alimler: "Kabrinin ona bu nisbette genişletilmesi muraddır" demiştir. Ancak lafızda bu manaya delalet oldukça zayıf gözükmektedir.
3- Burada Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın muhatapları olan Ashab'a uzak diyarlara neşr-i din için gitmeye bir tevşik vardır. Gerçi her asırda insanlar bu teşvike muhtaçtır; ticaret, ilim, cihad, neşr-i din gibi maksadlarla, tehlikeli olan uzak diyarlara gitmede bu teşvikler gereklidir. [499]

ÜÇÜNCÜ BAB

ÖLÜMDEN SONRASI HAKKINDA

* KABİR AZABI

5492- 1- عن هانئ مَوْلى بن عفّانٍ قال:]كَانَ عُثْمَانُ رَضِيَ اللهُ عَنه إذَا وَقَفَ عَلى قَبْرٍ بَكى حَتَّى يَبُلَّ لِحْيَتَهُ؛ فَقِيلَ لَهُ: تَذْكُرُ الْجَنَّةَ وَالنَّارَ فَـَ تَبْكِي، وَتَذْكُرُ الْقَبْرَ فَتَبْكِي؟ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ # يَقُولُ: الْقَبْرُ أَوَّلُ مَنْزِلٍ مِنْ مَنَازِلِ اŒخِرَةِ. فإنْ نَجا مِنْهُ فَمَا بَعْدَهُ أيْسَرُ، وإنْ لَمْ يَنْجُ مِنْهُ فَمَا بَعْدَهُ أشَدُّ مِنْهُ وَقالَ #: مَا رَأيْتُ مَنْظَراً قَطُّ إلَّ وَالْقَبْرُ أفْظَعُ مِنْهُ[.زاد رزين، قال هانئٌ: سَمِعْتُ عُثْمَانَ رَضِيَ اللهُ عَنه يَنْشُدُ: فإنْ تَنْجُ مِنْهَا تَنْجُ مِنْ ذِي عَظِيمَةٍ، وإلَّ فإنِّيَ اخَالُكَ نَاجِياً. أخرجه الترمذي.»الفَظِيعُ« الشديد الشنيع .

1. (5492)- Hâni Mevla Osman İbnu Affan (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Osman (radıyallahu anh), bir kabrin üzerinde durunca sakalı ıslanıncaya kadar ağlardı. Kendisine: "Cenneti ve cehennemi hatırladığın vakit ağlamıyorsun, fakat kabri hatırlayınca ağlıyorsun!" dediler. Bunun üzerine: "Çünkü Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim.
"Kabir, ahiret menzillerinin birinci menzilidir. Kişi ondan kurtulabilirse, ondan sonrakiler daha kolaydır. Ondan kurtulamazsa ondan sonrakiler bundan daha zordur, daha şediddir."
Hz. Osman devamla Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şu sözünü de nakletti:
"(Ahiret aleminden gördüğüm) manzaraların hiçbiri kabir kadar korkutucu ve ürkütücü değildi!"
Rezin şu ziyadeyi kaydetti: "Hâni der ki: "Hz. Osman (radıyallahu anh)'ın şu beyti inşa ettiğini işittim:
"Eğer ondan necat buldunsa, büyük musibetten kurtuldun,
Aksi halde senin kurtulacağını hayal etmem." [Tirmizî, Zühd 5, (2309).][500]

5493- 2- وعن علي رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]مَازِلْنَا نَشُكُّ في عَذَابِ الْقَبْرِ حَتّى نَزَلَ: ألْهَاكُمُ التَّكَاثُرُ حَتّى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ[. أخرجه الترمذي .

2. (5493)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Şu ayet ininceye kadar kabir azabından şüphelenmeye devam etmiştik. (Mealen): "Sayınızın çokluğuyla övünmek sizi oyaladı. Öyle ki, kabirleri ziyaret ettiniz." [Tirmizî, Tefsir -Tekasür, (3352).][501]

AÇIKLAMA:

Tekasür çoklukla övünme demektir. Çokluk ise malda, sayıda, menakıbda, yani insanlar nazarında övünme vesilesi olan her şeyde mevzubahistir. Ayet-i kerime; bu sayı çokluğuyla övünme sebebiyle Rabbinize olan ibadetten geri kaldınız. O kadar ki, mezarı ziyaret ettiniz, yani öldünüz, ölünceye kadar bu işten vazgeçmediniz, ibadete bir türlü vakit ayıramadınız demektir. Şarihlerin kaydına göre, Arapça'da kabiri ziyaret etmek, "ölmek" demektir. Bölece ayetin manası: "Malınızı çoğaltma hırsı sizi öylesine oyaladı ki, bu oyalanmaya devam ederken ölüm sizi yakaladı."
Taberi, bu surede kabir azabının varlığına delil olduğunu söyler: "Çünkü der, Allah Teala hazretleri, övünmenin oyaladığı bu adamların haberini vermekte. Bunlar, kabre girdikleri zaman karşılaşacakları şeyi bilecekler,

[499] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/300-301.
[500] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/302-303.
[501] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/303.

Rablerine ibadet yerine mal ve evlat çokluğuyla övünerek oyalanmanın karşılığı ne kadar fenadır, kabre girince görecekler diye onları tehdid etmekte, korkutmakta" (özetle).
Yeri gelmişken kaydedelim: Kur'an-ı Kerim'de kabir azabından daha açık bir şekilde bahseden başka ayetler de mevcuttur. Bunlardan biri "Onlar kıyamete kadar sabah-akşam ateşe sunulurlar. Kıyamet günü geldiğinde ise, "Firavun ehlini azabın en şiddetlisine sokun" denir" (Mü'min 46). Burada, alimlerin belirttiği üzere, kabir azabının varlığı pek zahir olarak ifade edilmiştir. Çünkü, ayetin devamında kıyamet azabından ayrıca söz edilmekte ve bunun kabirde her gün çektikleri azabtan daha şiddetli olacağı belirtilmektedir. İbnu Kesir: "Bu ayet, Ehl-i Sünnet'in kabirde berzah azabının varlığını istidlal etmelerine büyük bir asıldır" der. Razi de, ayette geçen "akşam, sabah ateşe atılma" hadisesinin kıyametle ilgili olmadığını, çünkü kıyametteki ateşe atılmaya ayetin sonunda ayrıca temas edildiğini belirtir. Kıyamet azabının da dünyadaki azab olmayacağını, çünkü dünyadaki azabtan ayetin başında "sabah-akşam atılmaları" şeklinde temas edildiğini belirtir. "Öyleyse der, şurası kesinlik kazandı ki dünyadaki sabah-akşam ateşe atılma işi ölümden sonra başlayıp kıyamete kadar devam edecek olan ateşe atılmadır. Öyleyse bu ayet onlar hakkında kabir azabının varlığını isbatlar. Bu onlar hakkında sabitse başkaları hakkında kabir azabının varlığını isbatlar. Bu onlar hakkında sabitse başkaları hakkında da sabittir. Çünkü arada fark olduğunu söyleyen yok."
İmam-ı Buhârî, kabir azabı üzerine açtığı baba girerken , kabir azabına Kur'an'dan delil zımnında şu ayetleri de kaydeder. (Mealen): "...Sen o zalimleri can çekişirken bir görsen! Melekler ellerini uzatıp: "Haydi çıkarın canınızı bedenlerinizden!" derler. "Bugün Allah adına haksız yere söylediklerıniz ve O'nun ayetlerine karşı büyüklük tasladığınız için hor ve hakir edici azabla cezalandırılacağınız gündür" (En'am 93); "...Biz onları (dünyada ve kabirde) iki kere azaba uğratacağız. Sonra da onlar, pek büyük bir azaba atılacaklardır" (Tevbe 101).[502]

5494 -3- وعن عائشة رَضِيَ اللهُ عَنها:]أَنَّ يَهُودِيَّةً دَخَلَتْ عَلَيْهَا فَذَكَرَتْ عَذَابَ الْقَبْرِ فَقَالَتْ: أَعَاذَكِ اللهُ مِنْ عَذَابَ الْقَبْرِ. فَسَأَلَتْ عَائِشَةُ رَسُولَ اللهِ # عَنْ عَذَابِ الْقَبْرِ. فَقَالَ: نَعَمْ، إِنَّ عَذَابَ الْقَبْرِ حَقٌّ وَإِنَّهُمْ يُعَذَّبُونَ فِي قُبُورِهِمْ عَذَاباً تَسْمَعُهُ الْبَهَائِمُ؛ قَالَتْ: فَمَا رَأَيْتُهُ بَعْدُ صَلَّى صَلَاةً إِلَّا تَعَوَّذَ فيهَا مِنْ عَذَابَ الْقَبْرِ[. أخرجه الشيخان والنسائي .

3. (5494)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin anlattığına göre, bir Yahudi kadın, yanına girdi. Kabir azabından bahsederek:
"Seni kabir azabından Allah korusun!" dedi. Aişe de Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a kabir azabından sordu. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Evet, kabir azabı haktır. Onlar kabirde azap çekerler, onların azabını hayvanlar işitir!" buyurdu. Hz. Aişe der ki:
"Bundan sonra Aleyhissalâtu vesselâm'ın namaz kılıp da, namazında kabir azabından istiaze etmediğini hiç görmedim." [Buhârî, Cenaiz 89, Müslim, Mesacid 123, (584); Nesâî, Cenaiz 115, (4, 104, 105).][503]

AÇIKLAMA:

Sadedinde olduğumuz rivayet, bidayette Müslümanlar arasında kabir azabıyla ilgili bir malumatın olmadığını, ilk defa Yahudilerin bu meseleyi Müslümanlar arsında gündeme getirdiklerini ifade etmektedir. Gerçekten bu paralelde daha sarih ifadeler de mevcuttur. Hatta bazı rivayetler Hz. Aişe'nin bunu Resulullah'a sorduğunu, (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Kıyamet gününün azabından başka azab yoktur" diye cevap verdiğini, bilahare gelen vahiy üzerine Aleyhissalâtu vesselâm'ın kabir azabının varlığını ikrar ve beyan ettiğini belirtir. Bundan sonra namazlarda kabir azabından istiaze etmiştir.[504]

5495 -4- وعن ابن عبّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنهما قال:]مَرَّ رَسُولُ اللهِ # عَلى قَبرَيْنِ. فقَالَ: إِنَّهُمَا لَيُعَذَّبَانِ، وَمَا يُعَذَّبَانِ في كَبِيرٍ. ثُمَّ قَالَ: بَلى، أَمَّا أَحَدُهُمَا فَكَنَ يَمْشِي بِالنَّمِيمَةِ، وأَمَّا الœخَرُ فَكَانَ يَسْتَتِرُ مِنْ بَوْلِهِ. ثُمَّ دَعَا بِعَسِيبٍ رَطْبٍ، فَشَقَّهُ اثْنَيْنِ، فَغَرَسَ عَلى هَذَا وَاحِداً، وَعَلى هذَا وَاحِداً. ثُمَّ قَالَ: لَعَلَّهُ أَنْ يُخَفِّفَ عَنْهُمَا مَالَمْ يَيْبَسَا[. أخرجه الخمسة.قوله: »وَمَا يُعذّبَان في كبيرٍ« أي في كبير فعله عليهما لو أراد أن يفعه.»والعَسيبُ« من سعف النخل ما بين الكرب ومنبت الخوص، وما عليه من الخوص فهو سعف، والجريد السعف أيضاً .

4. (5495)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir gün) iki kabre uğradı ve:
"(Bunlarda yatanlar) azab çekiyorlar. Azabları da büyük bir günahtan değil" buyurdular. Sonra sözlerine şöyle devam ettiler:

[502] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/303-304.
[503] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/304-305.
[504] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/305.

"Evet! Biri, nemimede (laf getirip götürmede) bulunurdu. Diğeri de idrar sıçrantısına karşı korunmazdı." Aleyhissalâtu vesselâm sonra yaş bir hurma dalı istedi, ikiye böldü. Birini birinin üzerine dikti, birini de öbürünün üzerine dikti. Sonra da:
"Belki bunlar yaş kaldıkça azapları hafifler!" buyurdular." [Buhârî, Vudu 55, 56, Cenaiz 82, 89, Edeb 46, 49; Müslim,Taharet 111, (292); Tirmizî, Taharet 53, (70); Ebu Davud, Taharet 11, (20, 21); Nesâî, Taharet 27, (1, 28-30).][505]

5496- 5- وعن ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنهما قالَ:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: إِذَا مَاتَ أَحَدُكُمْ عُرِضَ عَلَيْهِ مَقْعَدُهُ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ، إِنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَمِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ، وَإِنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ فَمِنْ أَهْلِ النَّارِ. فَيُقَالُ: هذَا مَقْعَدُكَ حَتّى يَبْعَثَكَ اللهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ[. أخرجه الستة إ أبا داود .

5. (5496)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Sizden biri ölünce, kendisine akşam ve sabah (cennet veya cehennemdeki) yeri arzedilir. Cennet ehlinden ise, (yeri) cennet ehlinin (yeridir), ateş ehlinden ise (yeri) ateş ehlinin (yeridir). Kendisine:
"Allah seni kıyamet günü diriltinceye kadar senin yerin işte budur!" denilir." [Buhârî, Cenaiz 90, Bed'ül-Halk 8, Rikak 42, Müslim, Cennet 65, (2866).; Muvatta, Cenaiz 47, (1, 239); Tirmizî, Cenaiz 70, (1072); Nesâî, Cenaiz 116, (4, 107).][506]

5497- 6- وعن زَيْدِ بن ثابتٍ رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]بَيْنَا رَسُولُ اللهِ # في حَائِطٍ لِبَنِي النَّجَّارِ، وَنَحْنُ مَعهُ إِذْ حَادَتْ بِهِ بَغْلَتُهُ فَكَادَتْ تُلْقِيهِ، وإذا أَقْبُرٌ: سِتَّةٌ أَوْ خَمْسَةٌ. فَقَالَ #: مَنْ يَعْرِفُ أَصْحَابَ هذِهِ الْقُبُورِ؟ فَقَالَ رَجُلٌ: أَنَا. قَالَ: مَتَى مَاتُوا؟ قَالَ: في الشِّرْكِ. قَالَ: إِنَّ هذِهِ الْأُمَّةَ تُبْتَلَى في قُبُورِهَا. فَلَوْ َ أَنْ َ تَدَافَنُوا فَدَعَوْتُ اللهَ أَنْ يُسْمِعَكُمْ مِنْ عَذَابِ القَبْرِ الّذِى أَسْمَعُ مِنْهُ. ثُمَّ قَالَ: تَعَوَّذُوا بِاللهِ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ. قَالُوا: نَعُوذُ بِاللهِ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ. قَالَ: تَعَوَّذُوا بِاللهِ مِنْ عَذَابِ النَّارِ. قَالُوا: نَعُوذُ بِاللهِ مِنْ عَذَابِ النَّارِ. قَالَ: تَعَوَّذُوا بِاللهِ مِنَ الْفِتَنِ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ. قَالُوا: نَعُوذُ بِاللهِ مِنَ الْفِتَنِ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ. قَالَ: تَعَوَّذُوا بِاللهِ مِنْ فِتْنَةِ الدَّجَّالِ. قَالُوا: نَعُوذُ بِاللهِ مِنْ فِتْنَةِ الدَّجَّالِ[. أخرجه مسلم .

6. (5497)- Zeyd İbnu Sabit (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bizimle birlikte, Benî Neccar'a ait bir bahçede bulunduğu sırada bindiği katır, onu aniden saptırdı, nerdeyse (sırtından yere) atacaktı. Karşımızda beş veya altı kabir vardı. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Bu kabirlerin sahiplerini bilen var mı?" buyurdular. Bir adam:
"Ben biliyorum!" deyince, (aleyhissalâtu vesselâm):
"Ne zaman öldüler?" dedi. Adam:
"Şirk devrinde" deyince Aleyhissalatu vesselam:
"Bu ümmet kabirde fitneye maruz kılınacak. Eğer birbirinizi defnetmemenizden korkmasaydım şahsen işitmekte olduğum kabir azabını size de işittirmesi için Allah'a dua ederdim" buyurdular ve sonra şunları söylediler: "Kabir azabından Allah'a sığının!" Oradakiler:
"Kabir azabından Allah'a sığınırız!" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Cehennem azabından da Allah'a sığının!" dedi."Cehennem azabından Allah'a sığınırız" dediler.
"Fitnelerin açık ve kapalı olanından Allah'a sığının!" dedi.
"Açık ve kapalı her çeşit fitneden Allah'a sığınırız!" dediler.
"Deccal'ın fitnesinden Allah'a sığının!" buyurdu.
"Deccal'ın fitnesinden Allah'a sığınırız!" dediler." [Müslim, Cennet 67, (2867).] [507]

5498- 7- وعن أبي أيُّوبَ الْأَنْصَارِي رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]خَرَجَ رَسُولُ اللهِ # بَعْدَمَا غَرَبَتِ الشَّمْسُ فَسَمِعَ صَوْتاً. فَقَالَ: يَهُودُ تُعَذَّبُ في قُبُورِهَا[. أخرجه الشيخان والنسائي .

7. (5498)- Ebu Eyyub el-Ensârî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Güneş battıktan sonra, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) çıkmıştı, bir ses işitti: "Bu, kabirlerinde azab çeken Yahudiler(in sesidir)!" buyurdular." [Buhârî, Cenaiz 88; Müslim, Cennet 69, (2869); Nesâî, Cenaiz 114, (4, 102).][508]

5499- 8- وللنّسائي عن أنسٍ رَضِيَ اللهُ عَنه:]أَنَّ النَّبِيَّ # سَمِعَ صَوْتاً مِنْ قَبْرٍ. فَقَالَ: مَتى مَاتَ هذَا؟ قَالُوا: مَاتَ في الْجَاهِلِيَّةِ. فَسُرَّ بذلِكَ وَقَالَ: لَوْ َ أَنْ َ تَدَافَنُوا لَدَعَوْتُ اللهَ أَنْ يُسْمِعَكُمْ عَذَابَ الْقَبْرِ[.

[505] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/305-306.
[506] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/306.
[507] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/307.
[508] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/308.

8. (5499)- Nesâî, Hz. Enes (radıyallahu anh)'ten naklediyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir kabirden bir ses işitmişti: "Bu ne zaman öldü? (bileniniz var mı?)" buyurdular.
"Cahiliye devrinde!" dediler. Bu cevaba sevindi ve:
"Eğer birbirinizi defnetmemenizden korkmasaydım kabir azabını size de işittirmesi için dua ederdim" buyurdular." [Müslim, Cennet 68, (2868); Nesâî, Cenaiz 114, (4, 102).][509]

AÇIKLAMA:

Sadedinde olduğumuz hadisler kabir azabının varlığını açık bir şekilde ifade ederler. Ulema bu hususta fazla ihtilaf etmez. Sadece Hariciler'den bazıları ile Mu'tezile'den Dırar İbnu Amr ve Bişr el-Müreysî gibi nadir istisnalar, kabir azabını mutlak olarak inkar cihetine gitmiştir. Mu'tezile'den bir kısmı bunun sadece kâfir için varlığnı iddia etmiştir. Asıl ihtilaf edilen husus, kabir azabının ruhî bir azab mı, yoksa hem ruhî ve hem de cesedî bir azab mı olduğudur. Mevzu üzerine varid olan nasslar, bütün alimleri birinden birini cezmen söylemeye sevkedecek vuzuhta olmadığı için fikirler ihtilaf etmiştir:
* İbnu Cerir ve Kerramiye fırkasından bir grup kimse, kabirde sualin sadece bedene vaki olacağını söylemiştir. Bunlara göre, Allah Teala hazretleri, ölünün bedeninde işitecek, anlayacak, elem ve lezzeti duyacak bir idrak yaratmıştır.
* İbnu Hazm ve İbnu Hubeyre sualin sadece ruh üzerine vaki olacağını söylemiştir. Bunlara göre ruh, artık cesede bir daha dönmez.
* Cumhur bunlara muhalefet eder ve "hadiste sabit olduğu üzere ruh, cesede veya cesedin bir kısmına döner" der. Cumhura göre, azab, eğer sadece ruha vaki olsaydı, hadiste beden de hususi şekilde zikredilmezdi. Ölünün bedenen dağılması buna mani değildir. Çünkü Allah Teala hazretleri cesetten bir parçaya hayatı iade etmeye, bu parçaya suali vaki kılmaya kadirdir, tıpkı bedenin eczasını cem etmeye kadir olduğu gibi.[510]

*** MÜNKER VE NEKİRİN SUALLERİ**

-5500 -1- عن أنسٍ رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ # إنَّ الْعَبْدَ إذَا وُضِعَ في قَبْرِهِ وَتَولّى عَنْهُ أصْحَابُهُ، وَإنَّهُ لَيَسْمَعُ قَرْعَ نِعَالِهِمْ إذَا انْصَرَفُوا، أتَاهُ مَلَكَانِ فَيُقْعِدَانِهِ، فَيَقُوَنِ لَهُ: مَا كُنْتَ تَقُولُ في هذا الرَّجُلِ مُحَمّدٍ #؟ فأمَّا الْمُؤْمِنُ فَيَقُولُ: أشْهَدُ أنَّهُ عَبْدُاللهِ وَرَسُولُهُ. فَيُقَالُ لَهُ: انْظُرْ الى مَقْعَدِكَ مِنَ النَّارِ أبْدَلَكَ اللهُ بِهِ مَقْعَداً مِنَ الْجَنَّةِ. فَيَرَاهُمَا جَمِيعاً، وَيَفْتَحُ اللهُ لَهُ مِنْ قَبْرِهِ إلَيْهِ؛ وَأمَّا الْكَافِرُ وَالْمُنَافِقُ فَيَقُولُ: َ أدْرِى، كُنْتُ أقُولُ كَمَا تَقُولُ الْنَّاسُ. فَيُقَالُ: َ دَرَيْتَ وَ َ تَلَيْتَ، ثُمَّ يُضْرَبُ بِمِطْرَقَةٍ مِنْ حَدِيدٍ ضَرْبَةً بَيْنَ أُذُنَيْهِ! فَيَصِيحُ صَيْحَةً فَيَسْمَعُهَا مَنْ يَلِيهِ إَّ الثَّقَلَيْنِ[. أخرجه الخمسة إ الترمذي.قوله: »و تليت« أي و اتبعت الناس فقلت مثل ما قالوه؛ وقيل صوابه: ائتليت افتعلت، من قولك: آلو إذا لم يستطعه، والمحدّثون يروونه إ تليت .

1. (5500)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kul kabrine konulup, yakınları da ondan ayrılınca -ki o, geri dönenlerin ayak seslerini işitir- kendisine iki melek gelir. Onu oturtup:
"Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm) denen kimse hakkında ne diyordun?" diye sorarlar. Mü'min kimse bu soruya:
"Şehadet ederim ki, O, Allah'ın kulu ve elçisidir!" diye cevap verir. Ona:
"Cehennemdeki yerine bak! Allah orayı cennette bir mekâna tebdil etti" denilir. (Adam bakar) her ikisini de görür. Allah da ona, kabrinden cennete bakan bir pencere açar.
Eğer ölen kâfir ve münafık ise (meleklerin sorusuna):
"(Sorduğunuz zatı) bilmiyorum. Ben de herkesin söylediğini söylüyordum!" diye cevap verir. Kendisine:
"Anlamadın ve uymadın!" denilir. Sonra kulaklarının arasına demirden bir sopa ile vurulur. (Sopanın acısıyla) öyle bir çığlık atar ki, onu (insan ve cinlerden ibaret olan) iki ağırlık dışında ona yakın olan bütün (kulak sahileri) işitir." [Buhârî, Cenaiz 68, 87; Müslim, Cennet 70, (2870); Ebu Davud, Cenaiz 78, (3231); Nesâî, Cenaiz 110, (4, 97, 98); Tirmizî, Cenaiz 70, (1071) -Ebu Hureyre'den-.][511]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, kabir azabını isbat eden rivayetlerden biridir. Hadisin Tirmizî'deki veçhinde, gelen meleklerin , siyahmavi oldukları, birine Münker, diğerine Nekir dendiği tasrih edilir. Taberâni'de gelen bir veçhinde bu meleklerin gözlerinin bakır tenceresi, dişlerinin de sığır boynuzu gibi olduğu, seslerinin gök gürültüğünü andırdığı belirtilir. Bazı fakihler günahları hesaba çeken meleklere Münker ve Nekir dendiğini, itaatkâr mü'minleri hesaba çeken meleklere Mübeşşir ve Beşir dendiğini söylemiştir.

[509] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/308.
[510] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/308-309.
[511] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/309-310.

Bazı rivayetlerde, ölen kişi mü'min olduğu takdirde, "namazı başı ucuna, zekatı sağına, orucu soluna, yaptığı iyi amelleri ayakları tarafına konacağı, adama "otur!" denince oturacağı, batışı sırasında güneşin temessül ettirileceği" belirtilir. İbnu Mace'deki rivayette, mü'min oturtulunca, gözlerini mesh edip: "Beni bırakın namaz kılayım!" diyecektir.
Bazı rivayetlerde, meleklerin "Neye ibadet ediyordun?" diye de soracağı, Allah'ın hidayet ettiği kimsenin: "Allah'a ibadet ediyordum" cevabını vereceği belirtilir. Keza Muhammed denen kimse hakkındaki soruya, mü'minin kelime-i şehadetle cevap vereceği, bu kimseye mezkur iki sual dışında bir şey sorulmayacağı belirtilir.
Bazı rivayetlere göre sual bitince mü'mine: "Haydi, zifafa giren kimsenin uykusuyla uyu!" denecek, o da, bir insanın uyuyabileceği en tatlı uyku ile kıyamete kadar uyuyacaktır.
Bazı rivayetlerde, mü'mine, kabrinin yetmiş zira' genişletileceği, kabrinin dolunay gecesinde olduğu gibi aydınlatılacağı da belirtilmiştir.
Bir rivayette şu farklı bilgi sunulur: "Semadan bir münadi şöyle seslenir: "Kulum doğru söyledi, ona cennetten tefrişte bulun, cennete giden bir kapı açın, onu cennetten giydirin!" Bunun üzerine cennetin nesiminden ve kokusundan ona getirilir, kabri gözü alabildiğince genişletilir."
Sadedinde olduğumuz hadiste, ölenin kâfir veya münafık olması halinde ortaya koyacağı tavır ve bunun neticesi tasvir edilir. İster istemez akla "facirlerin, fasıkların tavrı ve neticesi ne olacak?" sorusu gelir. Ancak hadisin başka vecihlerinde, "Eğer facir veya kâfir ise" veya "münafık veya şüpheci ise" veya "münafık ise" veya "kötü bir kimse ise", "şek ehlinden ise" gibi farklı tabirlere rastlanır. Böylece bütün insanların hesaba çekileceği ve mü'min dışındakilerin birbirine yakın kötü durumlarla karşılaşacağı anlaşılır.
Alimler kabirde sualin varlığında ittifak ederlerse de, çocuklar hususunda ihtilaf ederler. Mümeyyiz olan çocukların hesaba çekileceği kabul edilmiş, mümeyyiz olmayanlar hakkında ihtilaf edilmiştir. Kurtubî onların da hesaba çekileceği kanaatindedir. Hanefîlerden de bu görüş rivayet edilmiştir. Birçok Şafiî, mümeyyiz olmayan çocuğa hesap yok demiştir. Bu sebeple çocuğa telkin yapmanın müstehab olmadığı söylenmiştir.
Hz. Peygamber'e de hesap sorulacak mı ihtilaf edilmiştir. Aleyhissalâtu vesselâm'ın kabirde suale maruz kalmayacağı umumiyetle benimsenen görüştür. "Çünkü derler sual, şe'ni fitneye maruz kalmak olanlara hastır."[512]

-5501 -2- وعنه رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: يَتْبَعُ الْمَيِّتَ ثَـَثَةٌ: أَهْلُهُ، وَمَالُهُ، وَعَمَلُهُ؛ فَيَرْجِعُ اثْنَانِ وَيَبْقى وَاحِدٌ. يَرْجِعُ أَهْلُهُ، وَمَالُهُ؛ وَيَبْقَى عَمَلُهُ[. أخرجه الشيخان والترمذي .

2. (5501)- Yine Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ölüyü, (mezara kadar) üç şey takip eder: Ailesi, malı ve ameli. Bunlardan ikisi geri döner, biri baki kalır: Ailesi ve malı geri döner, ameli kendisiyle baki kalır." [Buhârî, Rikak 42; Müslim, Zühd 5, (2960); Tirmizî, Zühd 46, (2380).][513]

-5502 -3- وعن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: مَا مِنْ أَحَدٍ يَمُوتُ إَّ نَدِمَ. إِنْ كَانَ مُحْسِناً نَدِمَ أَنْ َ يَكُونَ ازْدَادَ، وَإِنْ كانَ مُسِيئاً نَدِمَ أَنْ َ يَكُونَ نَزَعَ[. أخرجه الترمذي .

3. (5502)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ölüp de pişman olmayan yoktur, mutlaka herkes nedamet duyar: İyi yolda olan hayrını daha çok artırmadığı için pişman olur, nedamet duyar. Kötü yolda olan da nefsini kötülükten çekip almadığına pişman olur, nedamet duyar." [Tirmizî, Zühd 59, (2405).][514]

-5503 -4- وعنه رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: إِذَا مَاتَ ا"نْسَانُ انْقَطَعَ عَمَلُهُ إَّ مِنْ ثَـَثَةٍ: صَدَقَةٍ جَارِيَةٍ، أَوْ عِلْمٍ يُنْتَفَعُ بِهِ، أَوْ وَلَدٍ صَالِحٍ يَدْعُو لَهُ[. أخرجه الخمسة إ البخاري.»الصدقة الجارية« المستمرة المتصلة كالوقوف وما يجري مجراه .

4. (5503)- Yine Ebu Hureyre anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Bir insan ölünce üç kişi hariç herkesin ameli kesilir: Sadaka-i cariye (bırakan), veya istifade edilen bir ilim (bırakan) veya kendine dua edecek salih evlat (bırakan)." [Müslim, Vasıyyet 14, (1631); Ebu Davud, Vesaya 10, (2880); Tirmizî, Ahkam 36, (1376); Nesâî, Vesaya 8, (6, 251).] [515]

MESCİDLER BÖLÜMÜ

(Bu bölümde iki bab vardır)

[512] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/310-311.
[513] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/311-312.
[514] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/312.
[515] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/312.

*

BİRİNCİ BAB

MESCİD İNŞA ETMENİN FAZİLETİ

*

İKİNCİ BAB

MESCİD İNŞAASI

*

MESCİDLE İLGİLİ AHKÂM

UMUMİ AÇIKLAMA

Mescid, lügat olarak secde yeri demektir. Dolayısıyla öncelikle Müslümanların cemaatle ibadetlerini yaptıkları yerin adıdır. Bu yerler, bilhassa Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) devrinde, içtimâî faaliyetlerin her çeşidinin odak noktasıdır. Çeşitli hizmetlerin görüldüğü ana merkezdir.
Mabeddir: Herkes ibadetini cemaat halinde orada yerine getirir.
Yabancı elçilerin kabul edildiği, ağırlandığı, İslam'ın onlara öğretildiği yerdir.
Mekteptir: Müslümanlar suffadaki hususi yazı ve kıraat muallimlerinden yazı ve kıraat öğreniyorlar, ilmihal öğreniyorlardı.
Hapishanedir: Bazı suçlular mescidin direğine bağlanmıştır.
İrşad yeridir: Hutbeler, vaazlar, dinî sohbetler orada yapılır.
Buluşma, görüşme yeridir: Müslümanlar mescide her seferinde sadece ibadet için gelmezler. Buluşmak, konuşmak üzere de gelirler, meselelerini hallederler.
İstirahat yeridir: Rivayetler, Resulullah zamanında kaylule denen öğle uykusuna uyumak üzere birkısım sahabinin mescide uzandıklarını göstermektedir.
Mahkemedir: Bir kısım davaları Resulullah mescidde hükme bağlayıvermiştir.
Düğün yeridir: Hadislerde Aleyhissalâtu vesselâm nikahın ilan edilmesini, onun mescidde yapılmasını emreder.
Spor merkezidir: At yarışlarında başlama ve bitiş yeri olarak mescid tespit edilmekten başka bayramlarda Habeşiler kılınç kalkan oyunu oynamışlardır. Hz. Aişe Aleyhissalâtu vesselâm'ın izniyle bunu seyretmiştir. Günümüzde bu meselenin gündeme getirilmesi, bazılarınca haklı bir endişe ve itiraza sebep olabilir. Ancak biz bunu, spor meselesine dindarların sahip çıkarak meşru istikamette gelişmesinin sağlanması gereğine Nebevî bir işaret kabul ediyoruz. aksi takdirde, inananlar meseleyi gündem dışı bırakınca, o iş, mü'min vicdanları sızlatan ve gerçekten de zararlı olan bir istikamette serbestçe gelişir ve başını alır gider. İslam medeniyet dinidir, her meseleye el atar, ölçüsünü koyar. Spor da İslam'ın ilgi alanına girer.
Mescidde yemek: Aleyhissalâtu vesselâm fakirlerin yemesi için mescidin direklerine hurma salkımları astırmıştır.
Mal taksim yeri: Taşradan gelen zekat ve sadaka mallarını, ganimeti, mescidde taksim etmiştir.
Abdest alma yeri: Resulullah'ın mescidin içinde abdest aldığı rivayetlerde gelmiştir. Bu tatbikatı atalarımız Bursa Ulu Camii'nde olduğu üzere, mescidin içerisine şadırvan yaparak müesseseleştirmiştir.
Şiir kürsüsü: Efkar-ı umumiyeyi hazırlamada mühim bir yer tutan şiirin okunması, şairlerin desteklenmesi gayesiyle mescidde imkan hazırlanmıştır. Aleyhissalâtu vesselâm hususi şairi Hassan İbnu Sabit için hususi bir şiir kürsüsü ihdas etmiştir.
Kültür Evi: Aleyhissalâtu vesselâm'ın mescidi daha geniş manada kültürel faaliyetler, edebî yarışmalar için de kullanılmıştır. Temimlilerlerle yapılan mufahara buna misal olarak gösterilebilir. Mufahara iki tarafın şairleri ve hatipleri arasında yapılan edebî bir yarışmadır: Şairler şiir okuyarak, hatipler konuşma yaparak yarışırlar.
Misafire ma'bed: Aleyhissalâtu vesselâm, kendisiyle anlaşma yapmak üzere gelen Necranlı Hıristiyanlara, ayinlerini yapmaları için bir pazar günü Mescid-i Nebevi'yi göstermiş, onlar da, girip doğuya yönelerek ibadetlerini yapmışlardır.
Görüldüğü üzere İslam'da mescid son derece mühim bir yer işgal eder. Bu sebeple Müslüman bir cemaatin olduğu yerde ilk düşünülecek şey mesciddir. Nitekim Aleyhissalâtu vesselâm hicret ettiği zaman Medine'ye gelmeden ilk uğrak yeri olan Kuba'da bir müddet kalmış ve derhal bir mescid inşa etmiştir. Medine'ye geliği zaman, henüz bir ikametgâh tesbit etmeden Mescid-i Nebevi'nin yerini tesbit etmiş ve derhal mescidin inşaatına başlamıştır.

Mescidlerin inşa ve imarı bizzat Kur'an-ı Kerim tarafından ele alınan, teşvik edilen bir meseledir. Ayet-i kerime mescide taraftar olup olmamayı küfürle imanı ayıran bir alâmet olarak kaydeder.
"Müşrikler, küfürlerine kendileri şahid oldukları halde Allah'ın mescidlerini imar edemezler. Öylelerinin bütün yaptıkları boşa gitmiştir. Onlar ebedî olarak cehennem ateşinde kalıcıdırlar" (Tevbe 17).
Rabbimiz Teala hazretleri bu ayetin devamında gerek maddî yardımıyla mescidin fizikî imarına ve gerekse cemaate katılarak manevî imar ve hayatiyetine katkıda bulunmayı, imanda kemal ifade eden bir alamet olarak zikir buyurmaktadır.
"Allah'ın mescidlerini, ancak Allah'a ve ahiret gününe iman eden, namazlarını dosdoğru kılan, zekatlarını veren ve Allah'tan başkasından korkmayan kimseler imar eder. İşte doğru yola ermişlerden olmaları umulanlar bunlardır" (Tevbe 18).
Şu ayet, mescidlerden men edenleri insanları "en zalimi" ilan etmektedir:
"Allah'ın mescidlerinde Allah'ın adının anılmasına mani olan ve mescidleri tahribe çalışan kimseden daha zalim kim vardır? Onlar, mescidlere ancak korku içinde gireceklerdir. Dünyada onlar için bir rezillik, ahirette ise pek büyük bir azab vardır" (Bakara 114).
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Müslümanların yaşadığı yerlerde mescid inşaasına fevkalâde ehemmiyet vermiş, her bir meskun mahalde mescidler açılıp "temiz tutulması" için ta'mim çıkarmıştır. Kaynaklarımız Medine civarında kırktan fazla mescidin isminden ve yerinden, Resulullah'ın onlarla olan alâkasından bahseder, bilgi verir. Medine'nin içinde ise, Mescid-i Nebevi'den başka dokuz ayrı mescidin varlığı belirtilmektedir. Aleyhissalâtu vesselâm bunlara da imam tayin etmiş, meseleleriyle ilgilenmiştir. O sıralarda Medine'nin on bin nüfuslu bir şehir olduğu tahmin edilmektedir. Bu duruma göre, ortalama bin nüfusa bir mescid düşmektedir.
Resulullah mescid inşasına teşvik için مَنْ بَنَى مَسْجِداً كَمَفْحَصِ قَطَاةٍ اَوْ اَصْغَرَ يَبْتَغِي بِهِ وَجْهَ اللهِ بَنَى اللهُ لَهُ مِثْلَهُ في الْجَنَّةِ.
"Kim Allah'ın rızasını düşünerek bağırtlak kuşunun yuvası kadar bir mescid inşa ederse, Allah onun için cennette bir mislini inşa eder" buyurmuştur. [516]

BİRİNCİ BAB

MESCİD İNŞA ETMENİN FAZİLETİ

5504 -1- عن عثمان رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: مَنْ بَنَى مَسْجِداً يَبْتَغِى بِهِ وَجْهَ اللهِ بَنَى اللهُ تَعالى لَهُ بَيْتاً في الْجَنَّةِ؛ وَفي أخرى: بَنَى اللهُ لَهُ مِثْلَهُ في الْجَنَّةِ[. أخرجه الشيخان والترمذي .

1. (5504)- Hz. Osman (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim Allah'ın rızasını talep ederek bir mescid inşa ederse, Allah ona cennette bir ev inşa eder.
"Bir diğer rivayette: "...Allah, onun için, cennette bir mislini inşa eder" buyrulmuştur. [Buhârî, Salat 65; Müslim, Mesacid 25, (533); Tirmizî, Salat 237, (318).][517]

AÇIKLAMA:

Hadiste, mescid inşasına teşvik edilmektedir. "Mescid" tabiri mutlaktır. Alimler "büyük" veya "küçük" hepsinin buna dahil olduğunu belirtir. Mamafih bazı vecihlerinde "bağırtlak kuşunun yuvası kadar da olsa" denmiştir. Kuş yuvası secde etmeye, mescid olmaya elverişli büyüklükte olmadığına göre, mübalağa kastedildiği açıktır. Yani mescid inşaatlarına azıcık bir katkıda bulunmaya da teşvik edilmiş olmaktadır. Sözgelimi, cennette kuş yuvası kadar bir yer kazanmak, mü'min açısından büyük kazançtır. Çünkü başka hadislerde "cennette kamçı kadarlık yerin dünyadan hayırlı olacağı" ifade edilmiştir. Çünkü o ebediyete mazhardır.
Alimler, ismini yazdırmak üzere veya ücret mukabili yaptırılacak mescidler için sevap olsa da, hadiste vaadedilen ücretin verilmeyeceğini belirtir. Bu ücret ihlasa bağlıdır, sırf Allah'ın rızasını düşünerek mescid yaptırmış veya mescid inşaatına katkıda bulunmuş olmalıdır.
Alimler, bu maksadla bir yeri duvarla çevirenin veya yine rızayı İlahî düşüncesiyle binasını mescid olarak vakfedenin de aynı ücrete mazhar olabileceğini söylerler.
Hadiste geçen "cennette bir mislini" ibaresi şu soruyu getirmiştir: A-yette yapılan her haseneye on katı sevap vaadedildiği halde, burada "misli" ile kayıtlanmaktadır. Alimler, bu ifadenin mezkur ayetin nüzulundan önce varid olmuş olabileceği ihtimaline dikkat çekmekten başka:
* Hadisten muradın "Allah bunun mislinden on tane bina yapar" olması muhtemeldir.
* Birle kayıtlanmış olması, ziyadeye mani değildir.
* Misli adettir, fazlası fazldır, lütuftur.

[516] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/314-316.
[517] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/317.

* Burada misil sayı yönüyledir, keyfiyet yönüyle değildir. Biri diğerinin misli olan nice binalar, değer bakımından bire yüz farklıdır.
* Misilden maksad, "bu amelin mükâfaatı bina cinsindendir, başka şey cinsinden değil" demektir gibi yorumlar yapılmıştır.
Mamafih Ahmed İbnu Hanbel'in bir rivayetinde "...Allah onun için cennette daha iyisini bina eder"; Taberâni'deki bir rivayette "...Ondan daha genişini..." denmiştir.
Nevevî mananın "Cennette inşa edilecek bu binanın diğer binalara üstünlüğü, dünyada mescidlerin evlere üstünlüğü gibidir" şeklinde olabileceğine de dikkat çekmiştir.
İbnu Hacer, "cennette binası olmak"tan muradın,"o kimsenin cennete mutlaka gireceğinin müjdesi" olduğunu belirtir. Çünkü der, kişi cennete girdikten sonra orada bina sahibi olabilir.[518]

-5505 -2- وعن أنسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنه قال:]قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ # عُرِضَتْ عَلَيَّ أُجُورُ أُمَّتِي، حَتّٰى اَلْقَذَاةُ يُخْرِجُهَا الرَّجُلُ مِنَ الْمَسْجِدِ، وَعُرِضَتْ عَلَيَّ ذُنُوبُ أُمَّتِى، فَلَمْ أرَ ذَنْباً أعْظَمَ مِنْ سُورَةٍ مِنَ الْقُرآنِ أوْ آيَةٍ أُوتِيهَا الرَّجُلُ ثُمَّ نَسِيهَا[. أخرجه أبو داود والترمذي .

2. (5505)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ümmetimin ücreti bana arzedilip gösterildi. Öyle ki mescidden çıkarılıp atılan bir çerçöpün sevabını bile gördüm. Ümmetimin günahı da bana arzedil(ip gösteril)di. Kişiye Kur'an'dan kendine gelen sure veya ayeti unutmasından daha büyük bir günah görmedim." [Ebu Davud, Salat 16, (461); Tirmizî, Fezailu'l-Kur'an 19, (2917).][519]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin zahiri Kur'an'dan öğrenildikten sonra sure veya ayet unutmanın müeyyidesinin büyüklüğünü ifade etmektedir.
Büyük günahlar arasında bunun zikredilmemiş olması, alimlerimizi, farklı yorumlar yapmaya sevketmiştir.
* Nisyan (unutma) meselesine böyle ağır bir vaid, Kur'an-ı Kerim'in şeriat-ı garranın temelini teşkil etmesindendir. Onun unutulması şeriatın ihlali gibi değerlendirilmiştir.
* "Unutmaya muaheze yok" denecek olursa, buradan muradın "âmden terkedilmesi"dir diye cevap verilebilir.
* "Büyük günah" tabiriyle "küçük günahların büyüğü" de kastedilmiş olabilir, yeter ki bu unutma, istihfaf ve hürmetsizlikten ileri gelmesin.
2- Hadisin ikinci yarısı bir ayetten muktebestir. "Allah buyurur: "Öyleydin. Fakat sana ayetlerimiz geldiğinde sen onları unutmuştun. Bugün de sen böyle unutulursun" (Taha 126). Gerçi müfessirlerin çoğu ayetteki unutulandan maksadın müşrik olduğunu ve nisyanın da imanı terki ifade ettiği söylenmiştir. Zaten ayette, "verildi"ği zikredilmiş, ezberlendiği zikredilmemiş, böylece onun büyük bir nimet olduğuna işaret edilmiştir. Şu halde bunun unutulması bu nimete karşı bir küfrandır, nankörlüktür. Bu nokta-i nazardan unutma, kebairden olmasa da en büyük bir cürümdür" (Aliyyu'l-Kârî).
3- İbnu Raslan, bu hadisin mescidleri temizlemeye teşvik gayesi güttüğünü en ufak bir pisliğin atılmasıyla bile hesaba yazılan bir sevab hasıl olduğunun bildirildiğini belirtir. [520]

İKİNCİ BAB

MESCİDLERİN İNŞA EDİLMESİ

-5506 -1- عن أنسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنه قال:]قَدِمَ رَسُولُ اللّٰهِ # اَلْمَدِينَةَ فَنَزَلَ في عُلْوِهَا في حَيٍّ يُقَالُ لَهُمْ بَنُو عَمْرِو بْنِ عَوْفٍ، فأقَامَ فيهِمْ أرْبَعَ عَشْرَةَ لَيْلَةً. ثُمَّ أرْسَلَ الى مَلإِ بَنِي النَّجَّارِ، فَجَاءُوا مُتَقَلِّدِينَ سُيُوفَهُمْ، فَكأنِّي أنْظُرُ الى رَسُولِ اللّٰهِ # عَلى رَاحِلَتِهِ، وَأبو بَكْرٍ رِدْفَهُ وَمَلأُ بَنِي النَّجَّارِ حَوْلَهُ، حَتّٰى ألقى بِفِنَاءِ أبِي أيُّوبَ ا‘نْصَارِيّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنه؛ وقالَ: يَا بَنِى النَّجَّارِ ثَامِنُونِي بِحَائِطِكُمْ هذَا. قَالُوا: َ، واللّٰهِ مَا نَطْلُبُ ثَمَنَهُ إلَّا الى اللّٰهِ، فَكَانَ فيهِ نَخْلٌ وَقُبُورُ الْمُشْرِكِينَ وَخَرِبٌ. فَأمَرَ رَسُولُ اللّٰهِ # بِالنَّخْلِ فَقُطِعَ، وَبِقُبُورِ الْمُشْرِكِينَ فَنُبِشَتْ، وَبِالْخَرْبِ فَسُوِّيَتْ، وَصَفُّوا النَّخْلَ قِبْلَةَ الْمَسْجِدِ، وَجَعَلُوا عَضَادَتَيْهِ حِجَارَةً، وَكَانُوا يَرْتَجِزُونَ وَرَسُولُ اللّٰهِ # مَعَهُمْ، وَهُمْ يَقُولُونَ:اَللّٰهُمَّ إنَّهُ َ خَيْرَ إلَّا خَيْرُ اŒخِرَة فَانْصُرِ ا‘نْصَارَ وَالْمُهَاجِرَة[. أخرجه الخمسة إ الترمذي.»ثَامِنُونِى« أى قاولوني في ثمنه وساومونى على بيعه مني واشترائه .

[518] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/317-318.
[519] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/318-319.
[520] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/319.

1. (5506)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Medine'ye geldiği zaman, Medine'nin yüksek kısmında, kendilerine Benî Amr İbni Avf denen bir kabileye indi. Onların yanında on dört gece kaldı.
Sonra Benî Neccar'a haber gönderdi. Onlar kılınçlarını kuşanmış olarak geldiler. Ben (şu anda) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı devesi üzerinde Ebu Bekr'i de terkisinde, Benî Neccar'ın ileri gelenleri etraflarını sarmış olarak görür gibiyim. Aleyhissalâtu vesselâm, (yükünü) Ebu Eyyub el-Ensârî'nin evinin avlusuna indirdi.
"Ey Benî Neccar! buyurdular, şu bahçenin fiyatında pazarlık edelim!" buyurdu. Onlar:
"Hayır! dediler. Vallahi biz senden onun bedelini istemiyoruz, Allah'tan istiyoruz!"
Bu arsada hurma ağaçları, müşriklere ait kabirler ve bazı yıkıntılar vardı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) hurma ağaçlarının kesilmesini, müşrik kabirlerinin kaldırılmasını, harabelerin de düzlenip arazinin tesviyesini emretti. Hurma kütükleri mescidin kıble tarafına (direkler halinde) dizildiler, kapının iki yanı taşla örüldü.
(Bu inşaat devam ederken Müslümanlar) şu beyti terennüm ediyorlardı, Resulullah da onlara katılıyordu:
"Ey Rabbimiz, ahiret hayrından başka hayır yok!
Öyleyse muhacir ve ensara yardım et!" [Buhârî, Salat 48, Fezailu'l-Medine 1, Büyû 41, Vesaya 27, 30, 34, Menakıbu'l-Ensar 46; Müslim, Mesacid 9, (524); Ebu Davud, Salat 12, (453, 454); Nesâî, Mesacid 12, (2, 39).][521]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, hicretle Medine'ye gelen Resulullah Aleyhissalâtu vesselâm'ın, ikametgâh yerini tesbit etmeden, mescid yerini tesbit ettiğini göstermektedir. Başka rivayetler, ensarın Aleyhissalâtu vesselâm'ı ağırlama yarışına girdiklerini, Resulullah'ın da herhangi birini gücendirmemiş olmak için "deveyi serbest bırakmalarını, onun memur olduğunu, nerede dururs orada misafir kalacağını" söylediğini belirtir. Yularından serbest bırakılan deve, bugünkü Mescid-i Nebevi'nin yerine kadar gelir ve orada çöker. Aleyhissalâtu vesselâm oranın mescid olmasını emreder. Oraya en yakın ev de Ebu Eyyub el-Ensari'nin evidir, oraya taşınır. Böylece Ebu Eyyub hazretleri Fahr-i Âlem'in mihmandarlığı şerefine erer.
2- Resulullah Beni Neccar'ı çağırmıştır. Çünkü onlar Abdulmuttalib'in dayıları idi. Annesi Selma onlardandı. Kuba'dan Medine'ye gelince onların arasında oturmak arzu etmişti. Benî Neccar, ensarın büyük kabilelerinden biri idi, Hazrec'in bir koluydu.
3- Resulullah Kuba'yı bir cuma günü terketmiş, cuma namazını da yolda Ranuna denen mevkide ikamet eden Benî Selim İbnu Af yurdunda kılmıştır. Şehre girişi namazdan sonradır.
Halk, Resulullah'ı beklemekte olduğu için yollara dökülmüştü, merasimle, heyecanla karşılamıştır.
4- Medine'ye girişte Aleyhissalâtu vesselâm'ın bindiği deve, Kasva adındaki devesi idi. Hz. Ebu Bekir'i Aleyhissalâtu vesselâm teşrifen terkisine almış olmalıdır. Aksi takdirde hicret sırasında onun ayrıca devesi vardı.

5- Hadis müşrik kabirlerinin açılabileceğini, yerine mescid inşa edilebileceğini de göstermektedir.[522]

5507- 2- وعن ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنهما قال:]كَانَ الْمَسْجِدُ عَلى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ # مَبْنِيّاً بِاللّبِنِ، وَسَقْفُهُ بِالْجَرِيدِ، وَعُمُدُهُ خَشَبُ النَّخْلِ، فَلَمْ يَزِدْ فيهِ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنه شَيْئاً، وَزَادَ فيهِ عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنه وَبَنَاهُ عَلى بُنْيَانِهِ في عَهْدِ رَسُولِ اللهِ #، ثُمَّ غَيَّرَهُ عُثْمَانُ رَضِيَ اللهُ عَنه وَزَادَ فيهِ زِيَادَةً كَثِيرَةً، وَبَنَى جُدُرَهُ بِالْحِجَارَةِ الْمَنْقُوشَةِ وَالْقَصَّةِ، وَجَعَلَ عُمُدَهُ مِنْ حَجَارَةٍ مَنْقُوشَةٍ وَسَقْفَهُ سَاجاً[. أخرجه البخاري وأبو داود.»القصّةُ«: الجص بلغة أهل الحجاز .

2. (5507)- Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Mescid, Resulullah Aleyhissalâtu vesselâm zamanında kerpiçten yapılmıştı. Tavanı hurma dallarıyla örtülmüştü. Direklerini hurma kütükleri teşkil ediyordu. Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh) buna (gerek tezyin ve gerekse tevsi yönüyle) hiçbir ilave getirmedi. Hz. Ömer (radıyallahu anh), (enini boyunu) artırarak mescidi, Resulullah devrindeki tarz üzere [kerpiç ve hurma dallarıyla] yeniden inşa etti. Onu esaslı şekilde Hz. Osman (radıyallahu anh) (hem tezyin hem tevsi yönleriyle) değiştirdi ve pek çok ilavelerde bulundu. Duvarlarını nakışlı taşlarla ve kireçle inşa etti. Direklerini de nakışlanmış taşlardan yaptı. Tavanını da (pek kıymetli olan) sac ağacından yaptı." [Buhârî, Salat 62; Ebu Davud, Salat 12, (451).] [523]

[521] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/320-321.
[522] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/321-322.
[523] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/322.

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, Mescid-i Nebevî'nin ilk yapıldığı zamanki halini ve müteakiben dört halife devrinde geçirdiği tadilatları anlatmaktadır.
İlk yapıldığı sırada son derece sadedir: Duvarları kerpiç, tavan sadece güneşe karşı gölge yapmak üzere hurma dallarıyla örtülmüş, taban da hurma kütükleri üzerine oturtulmuştur. Başka rivayetler zeminde herhangi bir sergi bulunmadığını, yağmur yağdığı zaman tavandan olduğu gibi geçip zemini ıslatıp çamur haline getirdiğini ve secde sırasında alınların çamura bulandığını tasrih eder. Resulullah'ın verdiği bu ilk örnek mescidlerin inşasında sadeliğin esas olduğunu ifade eder. Aşırı süslenme ve bilhassa zuhruf denen yaldız kullanma işi mekruh addedilmiştir. Kerahet, bunun israf oluşundan, tevazuya aykırı bulunmasından, ibadet sırasında dikkatleri çekerek fitneye sebep olmasından ileri gelir.
Buhârî, mescidin yeniden inşaası sırasında Hz. Ömer'in ustaya: "Sen, insanları yağmurdan koru, inşaata allı sarılı tezyinat katarak insanları fitneye atmaktan sakın!" tenbihinde bulunduğunu belirtir. Bu açıklık Hz. Ömer zamanındaki tadilatta tavanın yağmur geçirmeyecek şekilde örtüldüğünü söylemeye imkan verir.
Rivayetten de anlaşılacağı üzere, Mescid-i Nebevî, her yönüyle ciddi bir tadilatı Hz. Osman (radıyallahu anh) zamanında görmüştür. Duvarlar, sütunlar nakışlı taştan örülmüştür. Böylece hem genişletilmiş ve hem de inşaat malzemesi değiştirilmiş, ayrıca estetikî unsurlara yer verilmiştir. Hz. Osman'ın inşaat malzemesi arasında yer alan sac ağacının Hindistan'da yetişen ve abanoza benzeyen sert, dayanıklı bir ağaç nevi olduğu bilinmektedir. Kamus'ta buna "Hint ardıcı" ve "Hint çınarı" dendiği de belirtilir.
İslam uleması mescidlerin süslenmesini hoş karşılamamıştır. Buhârî, Hz. Enes'in rivayet ettiği: "(Öyle bir devir gelecek ki) insanlar mescidlerle öğünme yarışına girerek (süslü ve masraflı inşaatlara yer verdikleri halde) onları pek az ma'mur ederler, (içinde namaz kılmaya gelmezler)" hadisini muallak olarak kaydeder.
Mescid süsleme bid'ati Sahabe devrinin sonlarında başlamıştır. Buna ilk tevessül eden Emevi halifelerinden Melik İbnu Abdülmelik İbnu Mervan'dır. O sıralarda umeranın, ulema üzerindeki terörü sebebiyle ulemanın bu bid'aya "fitne çıkar korkusuyla" karşı koymayıp sükutla geçiştirdiği belirtilir. Bilahare, evlerin tezyinata boğulması karşısında mescidlerin sade kalması, onlara olan ihtiramı azaltabilir mülahazasıyla mescidlerin tezyin edilmesine fetva veren alimler çıkmıştır. Her halukârda, bu çeşit içtimâî gelişmeler, mescidlere olan ta'zim ve alâkayı artırmak kasdıyla ve Müslümanların resmî ve müşterek hazinelerinden (devlet bütçesinden) çıkmamak kaydıyla mescidlerin tezyinine verilmiş olan fetvalar benimsenmiş, tatbikat buna göre yapılır olmuştur. Hanefi ulema bu görüştedir. İbnu Hacer, "Tezyinden yasaklama selefe uyma gayesine matufsa, bunda asıl olan yasaklamadır" der.
Mescid-i Nebevi müteakip asırlarda yeni tadilatlara, genişlemelere mazhar olacaktır. Günümüzde icra edilmekte olan tadilat hepsinden fazladır.[524]

-5508 -3- وعن عَمْرُو بْنِ عَبَسَةٍ رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: مَنْ بَنَى مَسْجِداً لِيُذْكَرَ اللهُ فيهِ بَنَى اللهُ لَهُ بَيْتاً في الْجَنَّةِ[. أخرجه النسائي .

3. (5508)- Amr İbnu Abese (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim içerisinde Allah(ın adı) zikredilsin diye bir mescid bina ederse, Allah da ona cennette bir ev bina eder." [Nesâî, Mesacid 1, (2, 31).][525]

-5509 -4- وعن أبي الْوَلِيدِ قال:]سَأَلْتُ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنهُمَا عَنِ الْحَصَى الَّذِي في الْمَسْجِدِ؟ فقَالَ: مُطِرْنَا ذَاتَ لَيْلَةٍ فأَصْبَحَتِ ا‘رْضُ مُبْتَلَّةً، فَجَعَلَ الرَّجُلُ يَجِئُ بِالْحَصَى فِي ثَوْبِهِ فَيَبْسُطُهُ تَحْتَهُ. فَلَمَّا قَضَى رَسُولُ اللهِ # الْصَّـَةَ. قَالَ: مَا أَحْسَنَ هذَا[. أخرجه أبو داود .

4. (5509)- Ebu'l-Velid anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'e Mescid(i-Nebevi)deki çakıldan sordum. Dedi ki:
"Bir gece yağmura yakalanmıştık.Yerler hep ıslandı. Kişi giysisinin içinde çakıl taşı taşıdı ve onu altına yaydı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) namazı tamamlayınca: "Bu (yaptığınız) ne iyi!" buyurdular." [Ebu Davud, Salat 15, (458).][526]

AÇIKLAMA:

[524] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/323-324.
[525] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/324.
[526] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/324.

Hadis, Mescid-i Nebevi'nin altını çakılla döşemeye nasıl geçildiğini göstermektedir. Ayrıca mescidin zeminini çakılla döşemenin cevazına delildir. Ashab'ın, birkısım işleri, emr-i Nebevî olmadan kendi iradeleriyle yaptığına da hadis delil olmaktadır. Resulullah, uygun bulduklarını takdirle karşılamıştır, burada olduğu gibi.[527]

-5510 -5- وعن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: إنَّ الْحَصَاةَ لَتُنَاشِدُ اللهَ الَّذِي يُخْرِجُهَا مِنَ الْمَسْجِدِ لِيَدَعَهَا[. أخرجه أبو داود .

5. (5510)- Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "(Mesciddeki) çakıllar, kendilerini dışarı çıkaran kimsenin tekrar mescide koyması için Allah'a talebde bulunur." [Ebu Davud, Salat 15, (459).][528]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin, Ebu Davud'daki metni, mana yönüyle aynı olsa da lafız yönüyle biraz farklı: "Çakıllar, hiç kimsenin kendilerini mescidden dışarı atmaması için Allah'a talepde bulunur."
2- İslam inancı cansız eşyayı tamamen ölü kabul etmez. Kur'an'da pek çok ayet, herşeyin Rabbini tesbih ettiğini belirtir. Her eşyanın müekkel meleği vardır. Onun tesbihini Rabb Teala'ya takdim eder. Burada çakılın, Allah'a ibadet edilen mahalden ayrılmak istemediği ifade edilmektedir.[529]

-5511 -6- وعن سَلَمَةَ بْنِ ا'كْوَع رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]كَانَ بَيْنَ الْمِنْبَرِ وَبَيْنَ الْحَائِطِ بِقَدْرِ مَمَرَّ الشَّاةِ[. أخرجه الشيخان وأبو داود .

6. (5511)- Seleme İbnu'l-Ekva (radıyallahu anh) anlatıyor: "Minberle duvar arasında bir koyun geçecek kadar aralık vardı." [Buhârî, Salat 91, 95; Müslim, Salat 263, (509); Ebu Davud, Salat 222, (1082).][530]

AÇIKLAMA:

Resulullah'ın mescidinde mihrab yoktu. Namazları minberin yanında kılardı. Minberle kıble duvarının arasında koyun geçecek kadar aralık bulunmaktadır. İbnu Hacer'in açıkladığına göre, alimler bu hadisi, musalli ile sütresi arasındaki mesafeyi tesbitte esas kılmışlardır. Çünkü Resulullah, mescidinde mihrab olmadığı için, minberin yanında namaz kılmaktadır. Dolayısiyle, minberle duvar arasındaki mesafe Resulullah'la duvar arasındaki mesafeyi ifade etmektedir. Bunu daha da vazıh kılan bir diğer rivayet yine Buhârî'de gelmiştir. "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), yapıldığı ve yerine konduğu zaman minberin üzerinde namaz kıldı." Bu hadis, minberin genişliği hakkında bir bilgi vermektedir: Üzerinde namaz kılınabilecek uzunluktadır. Resulullah bunun yanında namaz kıldığına göre, verilen ölçü -bir koyunun geçebileceği aralık- kıble duvarı ile Aleyhissalâtu vesselâm'ın arasındaki -veya musalli ile sütresi arasındaki- mesafeyi belirlemektedir.
İbnu Battal, bu -koyun geçme- mesafesini musalli ile sütre arasında bulunması gereken asgarî mesafe olarak değerlendirir. Ancak, Resulullah'ın Ka'be'de duvardan üç zira' geride namaz kıldığını ifade eden hadisi esas alan bazı alimler "sütre mesafesi en az üç zira' olmalıdır" demiştir. Fakat Davudi, en azı koyun geçme aralığı, en fazlası üç zira'dır diyerek iki görüşü cemetmiştir.
Bazı alimler: "Önceki, kıyam ve kuud halini, ikincisi ise ruku ve sücud halini gösterir" demiştir. İbnu Salah da: "Koyun geçme aralığını üç zira' ile takdir ettiler" diyerek bir başka cem şeklini hatırlatmıştır. Bagavî: "Biriniz sütreye karşı namaz kılınca sütresine yakın dursun. Ta ki, şeytan namazını kesmesin" hadisini esas alarak "musallinin imkan nisbetinde sütreye yakın durmasını müstehab addetmişlerdir" der. Bu durumda, sütre, normal secde yapılabilecek mesafede olmalı, ne yakın ne de uzak olmamalı.[531]

*** MESCİDLERE MÜTEALLİK AHKÂM:**

-5512 -1- عن أنسٍ رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]رَأى رَسُولُ اللهِ # نُخَامَةً في قِبْلَةِ الْمَسْجِدِ فَشَقَّ ذلِكَ عَلَيْهِ، وَقَامَ وَحَكَّهُ بِيَدِهِ وَقَالَ: إنَّ أحَدَكُمْ إذَا قَامَ فِي الصَّلَةِ فَإنَّمَا يُنَاجِي رَبَّهُ، أوْ إنَّ رَبَّهُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْقِبْلَةِ فَ ً يَبْصُقَنَّ أحَدُكُمْ قِبَلَ قِبْلَتِهِ وَلَكِنْ عَنْ يَسَارِهِ أوْ تَحْتَ قَدَمِهِ، ثُمَّ أخَذَ طَرَفَ رِدَائِهِ، فَبَصَقَ فيهِ، ثُمَّ رَدَّ بَعْضَهُ عَلَى بَعْضٍ، ثُمَّ قَالَ: أوْ يَفْعَلُ هكذَا[. أخرجه الشيخان والنسائي.»النُّخَامةُ« بزقة تخرج من أصل الحلق من مخرج الخاء.

[527] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/324-325.
[528] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/325.
[529] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/325.
[530] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/325.
[531] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/325-326.

1. (5512)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) mescidin kıble (duvarında) balgam gördü. Bu onun ağrına gitti, kalkıp eliyle kazıdı ve: "Sizden biri namaza kalkınca, Rabbine hususi hitapta bulunur veya Rabbi(nin kıblesi) kendisi ile kıblesinin arasındadır. Öyleyse hiç biriniz kıble cihetine tükürmesin. (İlla tükürecekse bari) soluna veya ayağının altına tükürsün!" buyurdular. Sonra, (göstermek için) ridasının bir kenarını alıp içine tükürerek elbisesinin kenarını üst üste katladı, sonra da: "Veya şöyle yapsın!" buyurdu [ve tükrüğü katlar arasında ovdu]." [Buhârî, Salat 33, 35, 36, 39, Mevakîtu's-Salat 8, el-Amel fi's-Salat 12; Müslim, Mesacid 54, (551); Nesâî, Taharet 193, (1, 163), Mesacid 35, (2, 52, 53).][532]

AÇIKLAMA:

1- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadislerinde, namaz esnasında tükürme edebini göstermektedir: Sağ ve kıble cihetine tükürülmemelidir. Ayak altına tükürme ruhsatını o günün şartlarında değerlendirmek gerekir: Mescidde sergi mevcut değildir. Elbisenin kıvrımına tükürmeyi de o günün şartlarında değerlendirmek esastır. Mendil taşıma gelenek ve âdeti olmayınca, tükürmek zorunda kalan kimsenin elbisesinin kıvrıntısına tükürmesi tavsiye edilmiştir. Yine Buhârî'de yer alan bir başka hadiste "Mescidde tükrük hatadır, kefareti, yok edilmesidir" buyrulmuştur. Bir başka hadiste "Kim mescidde balgam çıkarırsa, bir başka mü'minin beden veya elbisesine değdirip ona eza vermeden yok etsin" denmiştir. Alimler, bu hadislerden hareketle, mescidde tükürüp, balgamı çıkarmamanın esas olduğu, ancak elinde olmadan balgam gelecek olursa bunu da başkasını rahatsız etmeyecek şekilde yok etmesi gerekeceği hükmünü çıkarmışlardı. "Yok etsin" diye çevirdiğimiz kelimenin aslı "defnetsin" dir. Bazı alimler bunu "tükrüğün mescidden çıkarılmasıyla gerçekleşeceğini" söylemiştir. Bazıları da yere gömmekle gerçekleşeceğini söylemiştir. Bazı alimler, mescide tükürme iznini, dışarı çıkma hususunda özrü olanlara hamletmiş, "özrü olmayana caiz değildir" demiştir.
2- Kıble cihetindeki tükrüğü Aleyhissalâtu vesselâm bizzat kazıyor. Bazı rivayetlerde kazıma işini bir hurma dalı vasıtasıyla yaptığı tasrih edilmiştir. Keza bazı rivayetler, Resulullah'ın duvarda balgamı görünce mescid ehline öfkelenip kızardığını tasrih eder. Resulullah bu hadiste kıble cihetinin hürmetinin büyüklüğünü de tesbit etmektedir. Rabb'in kişi ile kıblesi arasında bulunması ibaresini, Allah'a mekan izafesi olarak anlamamak gerekir. Allah mekandan münezzehtir. Öyleyse musallinin kıble ciheti onun için ehemmiyet taşımaktadır.
3- Bazı alimler, bu hadisten hareketle, mescidde veya başka yerde, kıblecihetinde tükrüğün haram olduğuna hükmetmiştir. İbnu Hibban ve İbnu Huzeyme'nin Sahihlerinde "Kim kıble cihetine tükürürse, kıyamet günü, tükrüğü iki gözünün arasında olduğu halde gelir" buyrulmuştur. Bazı hadislerde, imam olarak namaz kıldığı sırada kıble cihetine tüküren kimseye Resulullah'ın "bu namaz olmadı", "sen Allah ve Resulü'ne eziyet verdin" dediği belirtilir.[533]

5513- 2- وعنه رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: اَلْبُصَاقُ في الْمَسْجِدِ خَطِيئَةٌ وَكَفَّارَتُهَا دَفْنُهَا[. أخرجه الخمسة .

2. (5513)- Yine Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Mescidde tükrük hatadır, onun kefareti defnedilmesidir." [Buhârî, Salat 37; Müslim, Mesacid 55, (552); Ebu Davud Salat 22, (474, 475, 476); Tirmizî, Salat 401, (572); Nesâî, Mesacid 30, (2, 50, 51).][534]

AÇIKLAMA önceki hadiste geçti.

5514- 3- وعن ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنهما قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: إذَا اسْتَأْذَنَتْ أَحَدَكُمْ اِمْرَأَتُهُ اَلَى الْمَسْجِدِ فَـَ يَمْنَعْهَا، وقَالَ بِـَلُ بْنُ عَبْدِاللهِ: وَاللهِ لَنَمْنَعُهُنَّ فَأَقْبَلَ عَلَيْهِ عَبْدُاللهِ رَضِيَ اللهُ عَنه فَسَبَّهُ سَبّاً مَا سَمِعْتُ مِثْلَهُ قَطّ. وَقَالَ: أُخْبِرُكُم عَنْ رَسُولِ اللهِ # وَتَقُولُ: وَاللهِ لَنَمْنَعُهُنَّ[. أخرجه الثثة وأبو داود .

3. (5514)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ), Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Birinizin hanımı mescide gitmek için izin talep ederse ona mani olmasın (izin versin)" dediğini haber vermişti. Bilal İbnu Abdillah:
"Allah'a yemin olsun biz onlara mani olacağız!" dedi. Bunun üzerine Abdullah (radıyallahu anh), ona yaklaşıp öyle hakaretâmiz söz sarfetti ki, böylesini hiç işitmedim. Sonra şunu ekledi:
"Ben sana Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan haber veriyorum; sen ise durmuş, "Vallahi mani olacağız" diyorsun!" [Buhârî, Cum'a 12, Ezan 162, 166, Nikah 116; Müslim, Salat 134, (442); Muvatta, Kıble 12, (1, 197); Ebu Davud, Salat 53, (566, 567, 568); Tirmizî, Salat 400, (570).] [535]

AÇIKLAMA:

[532] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/327.
[533] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/327-328.
[534] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/328.
[535] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/328.

Bazı rivayetlerde "geceleyin mescid için izin taleb ederlerse..." denmiştir. Bazı alimler "Fitne ve şüphe endişesi daha çok geceleyin mevcuttur, gece mani olunmazsa, gündüz hiç mani olunmaz" demiştir.
Nevevî, hadisten "kadınının evden dışarı çıkması kocasının iznine bağlıdır" hükmünü çıkarır. Bazı alimler, "kadının izinsiz çıkma yasağı zaten malum, mukarrer bir durumdur, hadis, istisnayı bildiriyor, çıkması caiz olan durumu belirtiyor, o da mesciddir, mescid dışı yerlerin yasaklığı bakidir" demiştir.
Hadiste, mezkur olan iznin, vücub ifade etmediğine işaret mevcuttur. Zira, eğer vacib olsaydı izin isteme manası kalmazdı. Zira, bu (izin isteme işi), izin istenen kişinin, isteneni kabul veya reddetmede muhayyer olmasıyla gerçekleşir, mana kazanır. Ancak, İbnu Ömer sünnete olan bağlılığı sebebiyle bunu vacib gibi anlamıştır.
Şu halde, bu meselede esas, içinde bulunulan şartlara göre, erkek, hanımını mescide bile olsa gitmekten alıkoyabilmesidir.[536]

-5515 -4- وعن ابن مسعودٍ رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: صَلَاةُ الْمَرْأَةِ في بَيْتِهَا أَفْضلُ مِنْ صَلَاتِهَا في حُجْرتهَا، وَصَلَاتُهَا في مَخْدَعِهَا أَفْضَلُ مِنْ صَلَاتهَا في بَيْتِهَا[. أخرجه أبو داود.»المخدعُ« بضم الميم وفتحها: البيت الصغير في داخل البيت الكبير .

4. (5515)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kadının odasındaki namazı holündeki namazından üstündür. Mahda'ındaki namaz ise odasındaki namazından üstündür." [Ebu Davud, Salat 54, (570).][537]

AÇIKLAMA:

Hadiste, kadının, tesettüre en çok imkan taşıyan yerde namaz kılması tavsiye edilmektedir. Bu sebeple evin odasında (beyt) kılınan namazın oda kapılarının açıldığı ara odadaki (hücredeki)[538] namazından daha hayırlı olduğu belirtilmektedir. Mahda'da kılınan namaz ise hepsinden hayırlıdır. Çünkü mahda' oda içerisinde tesis edilen, kadına mahsus daha dar ve küçük hücreye denmektedir. Nitekim, bazı hadislerde kadınların mescide gitmelerine mani olunmaması tasviye edildiği halde, evindeki namazının daha hayırlı olacağı da ilave edilmiştir. Bir Ebu Davud hadisi şöyle: "Kadınlarınızı mescide gitmekten men etmeyin. Ancak evleri onlar için daha hayırlıdır." Bu hususdaki hadislerin hepsini nazar-ı dikkate alan alimler: "Kadınları mutlak şekilde veya geceleyin mescidden men etmek kocalarına haramdır. Ancak, kadınlar bilmelidir ki, evdeki ibadetleri daha hayırlıdır" demiştir.

Hz. Aişe'nin bir yorumu mevzuyu aydınlatıcı mahiyettedir: "Eğer Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) kadınların (zinet, koku, güzel elbise vs. erkeklerin dikkatlerini üzerlerine çekici cazib şeylerden) ihsas ettikleri şeyleri görseydi, onları mescide gitmekten men ederdi. Tıpkı Benî İsrail kadınlarının men edilmeleri gibi.

[536] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/329.
[537] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/329.
[538] Şimdiki kullanışta hol demektir.

Bazı alimler bunu esas alarak, kadınları mescidden mutlak surette men etmek gerektiğine hükmetmiştir.

Fakat İbnu Hacer der ki: "Bu hüküm itiraz götürür. Zira buna hükmün değiştirilmesi terettüp etmez. Çünkü, Hz. Aişe hükmü, bulunmayan bir şarta ta'lik etmiştir. O şart da zanna dayanan zannıdır: "Resulullah görseydi men ederdi" diyor. Buna mukabil "Görmedi ve yasaklamadı, öyleyse hüküm devam etmektedir" denilir. Hatta, her ikisi de men etme görüşünde olduğunu ihsas etse bile Hz. Aişe de yasak hususunda kesin açık bir şey söylemiş değildir. Keza, Allah olacakları bildiği halde, Resulüne, kadınların mescidden men edilmesini vahyetmemiştir. Eğer onların ihdas edecekleri bid'alar, onların mescidlerden men edilmelerini gerektirseydi, sokağa, çarşıya çıkma gibi başka şeylerden evleviyetle men ederdi. Ayrıca bid'a ihdası bütün kadınlardan değil, bazılarından olmuştur. Eğer bid'a sebebiyle men edilmeleri kesinlik kazanırsa, bunu ihdas edenler men edilir.

En doğrusu, fesad çıkmasından korkulan şeye dikkat edip, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın irşadı üzere ondan kaçınmaktır, koku ve süslenme meselesinde olduğu gibi, gece ile kayıtlamak da böyle." [539]

-5516 -5- وعن نافع عن ابن عُمر رَضِيَ اللهُ عَنهما قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ # لَوْ تَرَكْنَا هذَا الْبَابَ لِلنِّسَاءِ، قَالَ نَافِعٌ: فَلَمْ يَدْخُلْ مِنْهُ ابْنُ عُمَرَ حَتّى مَاتَ[. أخرجه أبو داود .

5. (5516)- Nafi, İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'den anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Bu kapıyı kadınlara ayırsak" buyurmuştu. Nafi der ki: "İbnu Ömer (radıyallahu anh), ölünceye kadar o kapıdan hiç girmedi" [Ebu Davud, Salat 54, (571).][540]

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Mescid-i Nebevi'nin giriş kapılarından birinin kadınlara ayrılmasını dilemiş ve oradan erkeklerin girip çıkmamasını söylemişti. Bugün Mescid-i Nebevi'de halen bir kapı kadınlara mahsustur, oradan sadece onlar girip çıkarlar.
Hadis, Hz. İbnu Ömer'in sünnete bağlılığındaki şiddeti göstermektedir. Bu hususta o meşhurdur.[541]

-5517 -6- وعن بُرَيدة رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]نَشَدَ رَجُلٌ في الْمَسْجِدِ. فقَالَ: مَنْ دَعَا الى الْجَمَلِ اٰحْمَرِ؟ فقَالَ رَسُولُ اللهِ #: وَجَدْتَ، إنَّمَا بُنِيَتِ الْمَسَاجِدُ لِمَا بُنِيَتْ لَهُ[. أخرجه مسلم.قوله »مَن دعا الى الجمل اٰحمر« أى من وجده فدعا إليه صاحبه ليأخذه .

[539] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/329-330.
[540] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/331.
[541] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/331.

6. (5517)- Hz. Büreyde (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam mescidde yitiğini ilan etti ve: "Kim kızıl deveyi gördü?" dedi. Bunu işiten Aleyhissalâtu vesselâm: "Bulamaz ol! Mescidler neye yarayacaksa onun için inşa edilmiştir (gayesinden başka maksadla kullanılamaz)!" buyurdular." [Müslim, Mesacid 80, (569).][542]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, mescidde kayıp ilanını yasaklamaktadır. Alimler bu hususta ihtilaflıdır. Bir kısmı buna mekruh derken, bir kısmı haram demiştir. Keza alışveriş, icare gibi akitler de bu hükme dahil edilmiştir.
Camilerde yüksek sesle konuşmak da mekruh addedilmiştir. İmam Malik ve bir grup alim "İlim için bile olsa!" diyerek yasağı âmm kılmıştır. Ebu Hanife ve Malikîlerden Muhammed İbnu Mesleme ilim, dava vs. gibi insanların muhtaç olduğu meselelerin mescidde yüksek sesle konuşulmasında beis görmemişlerdir.
Resulullah'ın: "Mescidler ne maksadla yapılmışsa o iş içindir" sözü, mescidlerin sadece ibadet ve zikrullaha tahsisini gerektirir. Bu sebeple İmam Malik gibi bir kısım alimler "çocuk okutma"yı bile bu gayenin dışında görerek caiz bulmazlar. Sanat icrası, ticaret yapılması da caiz olmaz. Ancak savaş için gerekli olan silah ıslahı gibi bazı işlerin olabileceği de söylenmiştir.[543]

5518- 7- وعن عَمْرُو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أبيهِ عَنْ جَدِّهِ رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]نَهَى رَسُولُ اللهِ # عَنِ الشِّرَاءِ وَالْبَيْعِ في الْمَسْجِدِ، وَأنْ تُنْشَدَ فيهِ ضَالّةٌ، وَأنْ يُنْشَدَ فيهِ شِعْرٌ، وَنَهى عَنِ الْحِلَقِ قَبْلَ الصَّةِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ[. أخرجه أصحاب السنن.»الحلق« جمع حلقة، وهى ههنا: الجماعة من الناس .

7. (5518)- Amr İbnu Şuayb an ebihi an ceddihi (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) mescidde alışveriş yapmayı, yitik ilan edilmesini, şiir okunmasını, yasakladı. Keza cuma günü namazdan önce (ilim, vaaz) halkası teşkil edilmesini de yasakladı." [Ebu Davud, Salat 220, (1079); Tirmizî, Salat 240, (322); Nesaî, Mesacid 22, 23, (2, 47, 48).][544]

5519- 8- وعن عائشة رَضِيَ اللهُ عَنها قالت:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: وَجِّهُوا هذِهِ الْبُيُوتَ عَنِ الْمَسْجِدِ فإنِّى َ أُحِلُّ الْمَسْجِدَ لِحَائِضَ وَ ُ جُنُبٍ[. أخرجه أبو داود .

8. (5519)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Bu evlerin yönünü mescidden çevirin. Zira ben, mescidi ne hayızlı kadına ne de cünüb kimseye helal kılmıyorum!" [Ebu Davud, Taharet 93, (232).][545]

AÇIKLAMA:

1- Hadisten de anlaşılacağı üzere, Mescid-i Nebevi'nin civarındaki bazı evlerin giriş kapısı doğrudan mescide açılıyordu. Buradan doğru geçip mescide girebiliyorlardı. Temiz olunmayan durumlarda da mescidden geçme olabiliyordu. Bu sebeple, Aleyhissalâtu vesselâm, evlerin mescide bakan duvarlarındaki kapıların iptal edilerek başka cihetlerinden kapılar açılmasını emretmiştir.
2- Hadisle istidlal eden alimler, cünüblerin ve hayızlı kadınların mescidlere girmesinin haram olduğuna hükmetmişlerdir. Alimler, ayet ve hadisin gelen bazı tasrihatı nazar-ı dikkate alarak bu tahrimi az veya çok "mescidde kalma" ile kayıtlamışlardır, hiç durmaksızın içinden geçmeye cevaz vermişlerdir. Bazı alimler, mescidi kirletme ihtimali olursa "geçme"ye de ruhsat tanımamıştır. "Kirletmeyeceği hususunda kesin kanaat varsa geçmeleri caizdir" demişlerdir.
Şafii ve Malik hazretleri kalmaksızın mecsidden geçmeyi caiz görenlerdendir. Bir ihtiyaç için olsa da olmasa da farketmez derler. Ebu Hanife, İshak, Süfyan-ı Sevrî ve Ebu Hanife'nin ashabından da bunların, zaruret halinde abdest aldıktan sonra geçebilecekleri rivayet edilmiştir. Su bulamazlarsa teyemmüm ederler demişlerdir.
Ahmed İbnu Hanbel de: "Bir şeyi almak veya bırakmak gibi bir maksadla veya yolun oradan geçmesi hallerinde mescidden geçmenin mübah olduğunu" söyler, başka durumlarda geçmenin haram olduğuna hükmeder.[546]

5520- 9- وعن ابن عمرو رَضِيَ اللهُ عَنهما قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: إذَا نَعَسَ أحَدُكُمْ وَهُوَ في الْمَسْجِدِ فَلْيَتَحَوَّلْ مِنْ مَجْلِسِهِ ذلِكَ الى غَيْرِهِ[. أخرجه أبو داود .

[542] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/331.
[543] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/331-332.
[544] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/332.
[545] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/332.
[546] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/332-333.

9. (5520)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Biriniz mescidde iken uyuklayacak olursa, bulunduğu yerden bir başka yere gidip orayı değiştirsin." [Ebu Davud, Salat 239, (1119); Tirmizî, Salat 379, (526).][547]

AÇIKLAMA:

Hadisin, Ahmed İbnu Hanbel'de gelen veçhinde "cuma günü" kaydı mevcuttur. Öyleyse, cuma günü, hutbe sırasında veya daha önce, uykusu gelen bir kimseye Resulullah, uykuyu dağıtmak için, yer değiştirmeyi tavsiye etmektedir. Bu emirdeki hikmet, hareketin uykuyu dağıtması olabilir. Hikmet, kendisine uyku sebebiyle gaflet basmış olan yeri değiştirme de olabilir. Nitekim -bir sefer sırasında- sabah namazı vaktinde uyku basan vadiden de çıkılmasını emretmiş, namazlar bir başka yerde kaza edilmişti. Şarihler: "Namazı beklemek üzere oturan kimse namazda sayılır, namazda uyku ise şeytandandır. Öyleyse, yer değiştirme emri şeytana ait olan şeyin giderilmesi içindir. Böylece mescidde oturanın zikir, hutbe dinleme veya menfaatli bir başka meşguliyetine karşı gelen gafleti dağıtarak onu şeytandan kurtarmak gerekir" derler. [548]

5521- 10- وعن كعب بن عُجْرة رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: إذَا خَرَجَ أحَدُكُمْ الى الْمَسْجِدِ فَ يُشَبِّكَنَّ يَدَيْهِ فإنَّهُ في صَ ةٍ[. أخرجه أبو داود والترمذي .

10. (5521)- Ka'b İbnu Ucre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Biriniz mescide gidince orada ellerini kenetlemesin, çünkü o namazdadır." [Ebu Davud, Salat 57, (562); Tirmizî, Salat 284, (386).][549]

AÇIKLAMA:

Muhtelif sahabi tarafından rivayet edilen hadislerde, namaz için abdest alındıktan sonra parmakların kenetlenmemesi Resulullah tarafından emredilmekte, "Çünkü, denmekdedir, kişi abdestten sonra namazda sayılır, ellerin kenetlenmesi ise şeytandandır." Bazı rivayetlerde mescidde elleri kenetleyerek oturanları görünce Resulullah'ın müdahale ettiği belirtilir.[550]

5522- 11- وعن ابن عبّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنهما قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: مَا أُمِرْتُ بِتَشْييدِ الْمَساجِدِ. قَالَ ابْنُ عَبّاسٍ: لَتُزْخِرِفَنَّهَا كَمَا زَخْزَفَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارى[. أخرجه أبو داود.قلت: وعلق منه البخاري قول ابن عبّاسٍ فقط والله أعلم.»الزَّخرفةُ« النقوش وتمويه الحيطان بالذهب .

11. (5522)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ben mescidlerin yükseltilmesiyle emrolunmadım!"
İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) der ki: "Yemin olsun! Sizler mescidlerinizi, Yahudi ve Hıristiyanlar gibi süsleyeceksiniz!" [Ebu Davud, Salat 12, (448); Buhârî Salat 62 (muallak olarak).][551]

AÇIKLAMA:

Hadis, mescidlerde süslemeyi yasaklamaktadır. Mescidler, mabedler, İslam'a göre sade olmalıdır. Onun imarı, güzelliği cemaatledir. Öyleyse, cemaate katılmak suretiyle mescidlere olan alâkanızı göstermek gerekirken, süslemek, şatafatlı kılmak suretiyle alâka gösterilecektir. Aleyhissalâtu vesselâm bu duruma düşülmemesi için Yahudi ve Hıristiyanları misal verir. Onların gerek ayetlerde ve gerek hadislerde belirtilen hususiyetleri, kitaplarını tatbik etmemeleri, dinlerini hayatlarından çıkarmalarıdır. Her hususta tahrifata yer vermişlerdir. Kitap ahkamı rafa kaldırılınca mabedlerin tezyinine ehemmiyet vermişlerdir. Resulullah, Müslümanların da bu meş'um, bu istenmeyen noktaya geleceklerini haber vermektedir. Hadisin devamı İbnu Abbas'ın sözü gibi görünüyor ise de Resulullah'ın sözüdür. İbnu Abbas geleceğe ait bir meseleyi böylesi kesin bir üslubla ifade edemez, bunu vahye mazhar olan söyleyebilir.
Mescidlerin süslenmesi meselesini daha önce açıkladık (5507).[552]

5523- 12- وعن أنسٍ رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: َ تَقُومُ السَّاعَةُ حَتّى يُتَبَاهَى في الْمَسَاجِدِ[. أخرجه أبو داود والنسائي.»يُتَبَاهَى« أى يتفاخر .

---

[547] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/333.
[548] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/333.
[549] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/334.
[550] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/334.
[551] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/334.
[552] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/334-335.

12. (5523)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Mescidler hakkında övünme olmadan kıyamet kopmaz." [Ebu Davud, Salat 12, (449); Nesai, Mesacid 2, (2, 32).][553]

AÇIKLAMA:

Resulullah, kıyamete doğru insanların İlahî ölçülerden uzaklaşarak mescidlerle de övünmeye başlayacaklarını belirtiyor. Mescidin boyu, genişliği, inşaatta kullanılan malzemenin çeşidi, süsleme ve tezyini, sergisi ayrı ayrı övünme, gösteriş vesilesi kılınabilir. Halbuki dinî hizmetlere kıymet kazandıran şey kemiyet değil, keyfiyettir, ihlastır, sırf Allah rızası için yapılmış olmasıdır. İhlasta övünmenin yeri yoktur. Bu çeşit tefahur bir bakıma muhtevaya gösterilmesi gereken alâkayı kıracağı için zemmedilmiştir. Kişi madde ile övünerek tatmin bulur ve mana, muhteva eksikliğini görme veya araştırma tasasına düşmez.
İbnu Raslan der ki: "Bu hadiste, Aleyhissalâtu vesselâm'ın açık bir mucizesi var. Çünkü, kendinden sonra vukua gelen şeyleri aynıyla haber vermiş olmaktadır. Zira bu zamanda melikler ve emirler, Kahire'de, Şam'da, Kudüs'te mescidleri tezyine yöneldiler ve onların süsüyle çokça övünmeye başladılar. Üstelik, halktan zulüm yoluyla mallarını alıp, onu estetik yönüyle üstün medreseler inşa etmede harcıyorlar."[554]

-5524 -13- وعن طَلْقِ بن علي رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]خَرَجْنَا وفْداً الى رَسُولِ اللهِ # فَبَايَعْنَاهُ وَصَلَّيْنَا مَعَهُ، وَأَخْبَرْنَاهُ أَنَّ بِأَرْضِنَا بَيْعَةً لَنَا، وَاسْتَوْهَبْنَاهُ مِنْ فَضْلِ طَهُورِهِ، فَدَعَا بِمَاءٍ فَتَوَضّأَ وَتَمَضْمَضَ ثُمَّ صَبَّهُ لَنَا فِي إِدَاوَةٍ وَقَالَ: إِذَا أَتَيْتُمْ فَاكْسِرُوا بِيْعَتُكُمْ، وَانْضَحُوا مَكَانَهَا هذَا الْمَاءَ، وَاتَّخِذوهَا مَسْجِداً. فَقُلْنَا: إِنَّ الْبَلَدَ بَعِيدٌ، وَالْحَرُّ شَدِيدٌ، وَالْمَاءُ يَنْشَفُ. فَقَالَ: مُدُّوهُ مِنَ الْمَاءِ فَإِنَّهُ يَزْدَادُ أَ طِيباً فَقَدِمْنَا بَلَدَنَا، وَكَسَرْنَا بَيْعَتَنَا، ثُمَّ نَضَحْنَا مَكَانَهَا وَاتَّخَذْنَاهَا مَسْجِداً فَنَادَيْنَا فيهِ بِا'ذَانٍ، وَالرَّاهِبُ رَجُلٌ مِنْ طَيِّئٍ فَلَمَّا سَمِعَ ا'ذَانَ قَالَ: دَعْوَةُ حَقٍّ. ثُمَّ اسْتَقْبَلَ تَلْعَةً مِنْ تِ عِنَا فَلَمْ نَرَهُ بَعْدَهُ[. أخرجه النسائي.»التَّلْعَةُ« مجرى أعلى ا'رض الى بطون ا'ودية، وقيل هو ما ارتفع من ا'رض، وما انهبط منها، فهو من ا'ضداد إذاً .

13. (5524)- Talk İbnu Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a heyet olarak yola çıktık. Gelip ona biat ettik. Onunla namaz kıldık. Kendisine, memleketimizde Ehl-i Kitaba ait mabedin olduğunu haber verdik. Abdest suyunun fazlasından bize hibede bulunmasını talep ettik. Su getirtip abdest aldı, mazmaza yaptı, sonra bunu bir kaba bizim için döktü. Dedi ki:
"Haydi gidin! Memleketinize varınca (o eski) mabedinizi yıkın. Bu suyu onun yerine çileyin, orasını mescid yapın!
"Biz: "Ama yerimiz uzak, hararet şiddetlidir. Bu su (buharlaşıp) kurur " dedik. Bize:
"Ona bir müdd su ilave edin. O (abdest artığı) öbürünün (ilave edilen suyun) güzelliğini de artırır" buyurdular. Oradan ayrılıp memleketimize geldik. Mabedimizi yıktık. Sonra yerine o suyu çiledik, orayı kendimize mescid yaptık. İçerisinde ezan okuduk. Rahibi, Tayylı bir adamdı, ezanı işitince:
"Bu, hak bir davettir!" dedi. Sonra dağın sırtındaki sel yataklarından birine yöneldi. Bir daha onu görmedik." [Nesâî, Mesacid 11, (2, 38-39).] [555]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste, büyüklerin artığı ile teberrük etmenin cevazı var. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) abdest suyunun artığından isteyen bu heyetin talebini yerine getiriyor. Artık nedir? İki mana üzerinde durulmuştur:
1) Abdest aldıktan sonra kalan kullanılmamış su.
2) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın abdestte kullandığı ve azalarını yıkamış bulunduğu su. Hadisin elfazı iki manayı da anlamaya imkan tanır. Resulullah'ın mübarek uzuvlarına değmiş bulunan su ile teberrük, Ashab-ı Kiram hazeratının müstemir bir âdetidir. Sadedinde olduğumuz hadiste talep edilen artığın da bu olması ihtimale daha yakındır.
2- Hadiste mübarek addedilen az bir suya ilave edilecek suyun da aynı şekilde bereket kazanacağı ifade edilmektedir.
3- Rahibin ezan sesini duyar duymaz, imana geldiği anlaşılmaktadır. Bir daha görülmemesi, Cenab-ı Hakk'ın onu ricalu'lgayb denen insanlara dahil etmiş olma ihtimalini hatıra getirmektedir. [556]

---

[553] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/335.
[554] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/335.
[555] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/336.
[556] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/337.

PEYGAMBERLİK BÖLÜMÜ

(Bu bölüm beş babtır)

*

BİRİNCİ BAB

RESULULLAH'A MAHSUS HÜKÜMLER

(Beş fasıldır)

*

BİRİNCİ FASIL

ALEYHİSSALATU VESSELAM'IN İSMİ VE NESEBİ

*

İKİNCİ FASIL

ALEYHİSSALATU VESSELAM'IN DOGUMU VE YAŞI

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

ALEYHİSSALATU VESSELAM'IN ÇOCUKLARI

*

DÖRDÜNCÜ FASIL

ALEYHİSSALATU VESSELAM'IN SIFATLARI VE AHLAKI

*

BEŞİNCİ FASIL

ALEYHİSSALATU VESSELAM'IN PEYGAMBERLİK MÜHRÜ VS.

*

İKİNCİ BAB

HZ. PEYGAMBER ALEYHİSSALATU VESSELAM'IN ALÂMETLERİ

ÜÇÜNCÜ BAB

VAHYİN BAŞLAMASI

*

DÖRDÜNCÜ BAB

İSRA

*

BEŞİNCİ BAB

HZ. PEYGAMBER'İN MUCİZELERİ VE PEYGAMBERLİĞİNİN DELİLLERİ

*

BİRİNCİ FASIL

GAYBTAN HABER VERMESİ

*

İKİNCİ FASIL

CANSIZLARIN ONA KONUŞTURULMASI VE İTAATLERİ

*

ÜCÜNCÜ FASIL

YİYECEK VE İÇECEKLERİN BEREKET KAZANMASI

*

DÖRDÜNCÜ FASIL

RESULULLAH'IN DUASINA İCABET

*

BEŞİNCİ FASIL

EZADAN KORUNMASI

ALTINCI FASIL

ALEYHİSSALATU VESSELAM'A SORULANLAR

*

YEDİNCİ FASIL

MÜTEFERRİK MUCİZELER

UMUMÎ AÇIKLAMA

İnsanlık tarihinin en mühim müessesesi peygamberliktir. Beşerin maddî ve manevî terakkisinin zenberek ve motorunu bu müessese teşkil eder. Peygamberliğin ehemmiyeti, sadece uhrevi saadet için değil, aynı zamanda dünyevî saadet için de büyüktür. Peygamberlik olmadan insanlığın bu günlere, bu şartlarda gelebileceği düşünülemez bile, İnsanlar, dünyaya gelişte, hayvanlardan pek farklıdırlar. Her hayvan hayat şartlarını sanki öğrenmiş olarak dünyaya gelir. Kısa zamanda, tek başına hayata intibak edebilir, talime, terbiyeye, mektebe, hocaya, kitaba, kaleme, ustayı ihtiyacı yoktur. Halbuki insan, hayat şartlarını, faydalı ve zararlıyı, mesleği vs. her muhtaç olduğu bilgi, beceri ve alışkanlıkları öğrenmek zorundadır. Daha mühimmi hukuka, nizama muhtaçtır.
Şu halde bidayetten beri, insanlık, hayvanlara nazaran taşıdığı eksiklik ve gerilikleri peygamberlerle karşılamıştır. Bütün peygamberler, getirdikleri nizamla, kanunlarla, terbiye sistemleriyle, insanlara rehberlik ve hocalık etmişlerdir.
Her akıl sahibini meşgul edip yoran "İnsan nedir, nereden gelmiştir, nereye gitmektedir, bu dünyadaki işi nedir, kâinat nedir, sonu ne olacaktır?" gibi suallere en mukni cevapları peygamberler vermiştir.
***** Peygamberlik müessesesi öncelikle, insanlara Rablerini, yaratıcılarını tanıtır. O'nun şuunatını, sıfatlarını, isimlerini öğreterek zatı hakkında malumat verir.

* İkinci mühim gayesi insanlara Rablerine karşı vazifelerini öğretmektir.
* Üçüncü olarak yeryüzünde nasıl bir istikamet takip edecekler, birbirleriyle münasebetleri nasıl olacak, muamelatta takip edecekleri ahkâm nelerdir, öğretir.
* Dördüncü olarak ahlak esaslarını tedris ve talim eder, iyi- kötü, hayırşer, faydalızararlı değerlerini koyar. Bunları, insanlar kendi akıllarıyla koyacak olsalar kargaşa çıkar, anarşi olur. Günümüzde dünya çapında yaşanan anarşinin herkesi derinden düşündürüp, ızdıraba sevkeden, cihanşümul buhranın temelinde bu değerlerin beşerîleştirilme teşebbüsü yatmaktadır. Rabbine karşı Firavunlaşan nesiller insanüstü değer kaynağını (vahyi) reddederek kendi değerlerini kendileri koymaya kalkmış ve bundan da fikirlerde teşeddüd, istikametlerde iğvicac ve çaprazlar, kesişmeler ortaya çıkmıştır. Beşerî tevhid kaybolmuştur, millî birlikler ciddi şekilde kırılmış, parçalanmıştır.
* Peygamberliğin beşinci misyonu uhrevî hedef göstermek, ölümden sonrası hakkında bilgi vermek, insanlığın derin bir yarasına, ebediyet arzu ve aşkına merhem getirmektir. Peygamberliğe inanarak ölüm sonrasında ikinci ve ebedî hayatı görebilen bahtiyarlar ve dünyada daha mes'ud daha istikrarlı ve adaletli, daha ahlaki ve ölçülü bir hayat geçirmektedirler. Uhrevî sorumluluk duygusu her günde yaptıklarına, harekeketlerine, her işlerine, her kararlarına müessir olmakta, yön vermektedir.
İslam'a göre, Peygamberlik ilk insan Hz. Adem aleyhisselam'la başlar. Peygambersiz cemiyet yoktur. Hz. Nuh, Hz. İdris, Hz. İbrahim, Hz Musa, Hz. İsa vs. bütün peygamberler kendi cemiyetlerinin rehberleridir. Hadislerde 124 bin peygamberin geldiği söylenir. Bunlardan bir kısmına kitap gelmiştir. Bir kısmı önceki kitabın ahkâmını ihya etmişlerdir. Bazı peygamberlere çok sayıda mü'min tabi olmuştur. Bir kısmına birkaç kişi tabi olmuştur. Hadislerde kendisine tek kişinin bile iman etmediği peygamberden söz edilmektedir.
Hz. Muhammed Mustafa (aleyhissalâtu vesselâm) son peygamberdir. Önceki peygamberlerin her biri tek bir cemiyet için gönderildiği halde, Hz. Muhammed bütün insanlığın hidayeti için gönderilmiştir. Onun risaleti kıyamete kadar hükümfermadır. Dünyanın hiçbir yerinde hiçbir zaman bir başka peygamber gelmeyecektir. Kim nerede ve ne zaman peygamberlik iddiasına kalkarsa o yalancıdır.
Hz. Muhammed'in getirdiği kitap, Kur'an-ı Kerim her devirde ihtiyaçlara kafi gelecek mahiyette ve zenginliktedir. Din, beşerî gelişmelere paralel olarak gelişecek temel prensipler vazetmiştir. Müçtehidler o esaslardan hareketle her yeni meseleyi hükme bağlamakla yetkili ve sorumludurlar. Müçtehid olmayanların dinî meselelerde söz söylemeye, ahkam kesmeye yetkileri yoktur.
İslam dini, her şeye rağmen insanlığın zaman içinde sık sık haktan, sünnetten uzaklaşacağını kabul eder. Bu uzaklaşmalara dur diyecek, insanları asıl dinî mecraya iade edecek müceddidlerin geleceğini bildirir. Bir hadiste, dine giren batılları temizlemek, sünneti ihya etmek üzere, her asırda müceddid geleceği bildirilmiştir. Bir asırda, mesleği, meşrebi, sınıfı, memleketi farklı bir çok müceddid olabilir. Yani her asırda geleceği müjdelenen müceddid tek bir şahıs değildir. En son gelecek müceddide Mehdi denmiştir. [557]

BİRİNCİ BAB

PEYGAMBERİMİZ ALEYHİSSALÂTU VESSELÂM'A MAHSUS HÜKÜMLER

*

BİRİNCİ FASIL

ALEYHİSSALATU VESSELÂM'IN İSMİ VE NESEBİ

-5525 -1- ذَكَر البخاري رَحِمَهُ اللهُ في باب مَبْعَثِهِ # فقَالَ:]هُوَ مَحُمّدٌ رَسُولُ اللهِ # ابْنُ عَبْدِاللهِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ بْنِ هَاشِمِ بْنِ عَبْدِ مَنَافِ بْنِ قُصَيّ ابْنِ كِلَابِ بْنِ مُرَّةَ بْنِ كَعْبِ بْنِ لُؤَيّ بْنِ غَالِبِ بْنِ فِهْرِ بْنِ مَالِكِ بْنِ النَّضْرِ بْنِ كِنَانَةَ بْنِ خُزَيْمَةَ بْنِ مُدْرِكَةَ بْنِ إلْيَاسَ بْنِ مُضَرَ بْنِ نِزَارَ بْنِ مَعَدِّ بْنِ عَدْنَانَ[.

1. (5525)- Buhârî merhum Aleyhissalâtu vesselâm'ın bi'setine (peygamber olarak gönderilişine) tahsis ettiği babta der ki: "O, Allah'ın elçisi Muhammed İbnu Abdillah İbni Abdilmuttalib İbnu Haşim İbni Abdi Menaf İbnu Kusayy, İbni Kilab İbni Mürre İbni Ka'b İbni Lüeyy İbni Galib İbni Fihr İbni Malik İbni'n-Nadr İbni Kinane İbni Huzeyme İbni Müdrike İbni İlyas İbni Mudar İbni Nizar İbni Maadd İbni Adnan'dır." [Buhârî, Menakıbu'l-Ensâr 28.][558]

AÇIKLAMA:

[557] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/340-341.
[558] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/342.

Burada Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın babasından sonra yirmi tane ceddi sayılmaktadır. Yine Buhârî, tarihinde Resulullah'ın Adnan'dan sonra Hz. İbrahim'e kadar uzanan yedi ceddini daha sayar. Hz. İbrahim'den Hz. Adem'e kadar uzanan ecdad isimlerini serdeden rivayetler de mevcuttur. Adnan'a kadar olan isimlerde ihtilaf yoksa da Adnan'dan Hz. İbrahim aleyhisselam'a, Hz. İbrahim'den Hz. Adem aleyhiselam'a kadar olan isimlerde ihtilaf vardır. İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'dan gelen bir rivayette, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) nesebini saydığı zaman Maadd İbnu Adnan'dan ileri geçmez, orada dururmuş. [559]

-5526 -2- وعن وَاثلة بن ا‘سْقَع رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: إنَّ اللهَ اصْطَفَى كِنَانَةَ مِنْ وَلَدِ إسْمَاعِيلَ، وَاصْطَفَى قُرَيْشاً مِنْ كِنَانَةَ، وَاصْطَفى مِنْ قُرَيْشٍ بَنِي هَاشِمٍ، وَاصْطَفَانِي مِنْ بَنِي هَاشِمٍ[. أخرجه مسلم .

2. (5526)- Vaile İbnu'l-Eska' (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah Teala hazretleri, İsmail'in evlatları arasından Kinane'yi seçti, Kinane'den Kureyş'i seçti, Kureyş'ten Benî Haşim'i seçti. Benî Haşim'den de beni seçti." [Müslim, Fezail 1, (2276).][560]

-5527 -3- وعن جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: لِيَ خَمْسَةُ أسْمَاءَ: أنَا مُحَمّدٌ، وَأنَا أحْمَدُ، وَأنَا الْمَاحِي الّذي يَمْحَو اللهُ بِيَ الْكُفْرَ، وَأنَا الْحَاشِرُ الّذِي يُحْشَرُ النّاسُ عَلى قَدَمِي، وَأنَا الْعَاقِبُ، وَالْعَاقِبُ الّذِى لَيْسَ بَعْدَهُ نَبِيٌّ[. أخرجه الثثة، وانتهى حديث مالك الى قوله: وأنا العاقب. وأخرجه الترمذي الى قوله: ليسَ بَعْدَه نبيٌّ.قوله: »يُحْشَرُ النّاسُ على قَدمِي« أي على أثري، وقيل على عهدي وزماني .

3. (5527)- Cübeyr İbnu Mut'im (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Benim beş ismim var: Ben Muhammed'im, ben Ahmed'im, ben Allah'ın benimle küfrü mahvedeceği el-Mâhî (mahvedici)yim. Ben Hâşir (toplayıcı)yım, insanlar benim arkamda haşredilecektir. Ben Âkıb (sondan gelen)im, benden sonra peygamber gelmeyecektir." [Buhârî, Menakıb 17, Tefsir, Saff 1; Müslim, Fezail 125, (2354); Muvatta Esmau'n-Nebi 1, (2, 1004); Tirmizî, Edeb 67, (2842).] [561]

AÇIKLAMA:

1- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Cenab-ı Hakk'ın kendisine lutfettiği mümtaz yönlerini gösteren isimlere sahip olduğunu belirtmektedir.
Muhammed ve Ahmed en meşhur isimleridir. Muhammed ismi, Ahmed'den daha meşhurdur. Kur'an'da mükerreren geçer (Al-i İmran 144, Ahzab 40, Muhammed 2, Feth 29). Ahmed ismi Kur'an'da Hz. İsa'nın sözünü hikâye zımnında geçer (Saff 6).
***** Muhammed, tef'il babından mübalağa ifade eder. Hamd kökünden gelir. Mahmud yani övülmüş demektir. Mübalağa sigasındandır. Çokça övülmüş demek olur. Tekrar tekrar övülmüş manasına geldiği gibi, kendisinde mahmud sıfatlar kemale ermiş manasına da gelir
***** Ahmed ef'al-i tafdil sigasından olup, Ahmedu'lhamidîn, hamdedenlerin en çok hamdedeni manasına gelir. Resulullah'ın Ahmed diye isimlenmesinin sebebi şudur: Buhârî'de geldiğine göre Resulullah'a makam-ı Mahmud'dan Allah Teala hazretleri öyle hamdler ve öyle güzel senalar açıp ilham edecektir ki, böylesi daha önce kimseye açılmamıştır. Resulullah bu hususi hamdlerle Rabb Teala'yı hiç kimseye nasib olmayan tarzda hamdedecektir.

[559] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/342.
[560] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/343.
[561] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/343.

Bu hususta yapılan diğer bir açıklamaya göre: Bütün peygamberler hammad yani çok hamdeden insanlardır, ama Resulullah onlar arasında ahmed yani hepsinden çok hamdedendir, hamd sıfatında hepsinden büyüktür, bu sebeple Ahmed denmiştir.
Kadı İyaz der ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Muhammed olmazdan önce Ahmed'di. Çünkü, Kütüb-ü Salifede (Tevrat.. İncil'de) Ahmed diye, daha dünyaya gelmeden tesmiye edildi. Halbuki Muhammed diye tesmiye Kur'an'da vaki olmuştur. Bu da, onun Rabbini, insanlar onu övmezden önce övmüş olmasından ileri gelir. Ahirette de, Rabbine hamd edecek, Allah da onun şefaatini kabul buyuracak, bundan sonra insanlar ona hamdedecektir. O, Hamd suresi, Livau'l-Hamd ve Makam-ı Mahmud'la mümtaz kılındı; yemek içmekten sonra, duadan sonra seferden dönüşten sonra hamdetmesi ona teşri edildi; ümmeti el-Hammâdûn diye tesmiye kılındı; onda hamd'ın bütün çeşitleri ve manaları cem'olundu."
* el-Mâhî, "mahv" kökünden gelir; mahveden, yokeden, ortadan kaldıran demektir. Küfrü kaldıran veya kendisine tabi olanlardan kötülükleri kaldıran yani, Allah ona tabi olanların seyyiatını yok eder manasında yorumlar yapılmıştır.
* el-Haşir, toplayan demektir. Kıyamet günü önce, O diriltilecek, sonra geri kalan insanlar onun peşinden diriltileceklerdir. Bir başka hadiste "Kendisinden arz ilk yarılacak olan benim" buyurmuştur. Yani kıyamet günü ilk dirilen O olacaktır.
* el-Âkıb; hâtim, sonuncu demektir. Bazı rivayetlerde, "kendinden sonra peygamber olmayan" diye açıklama gelmiştir. Nitekim, ayet ve hadisten gelen pekçok delil Aleyhissalâtu vesselâm'dan sonra peygamber olmayacağını, O'nun Hatemu'l-Enbiya olduğunu belirtmiştir. Şu halde Âkıb ismi Aleyhissalâtu vesselâm'ın bu mümtaz yönünü belirtmektedir.
2- Resulullah'ın başka isimlerinin de bulunmasına rağmen, sadedinde olduğumuz hadisin "beş"le kayıtlaması üzerine muhtelif yorumlar yapılmıştır. İbnu Hacer bundan murad "Bana mahsus olan beş ismim var, benden önce bu isimler eski milletlerde büyük ve meşhurlardan kimseye verilmemiştir" demektir. Resulullah'ın ismini sınırlamak değildir" der. Nitekim Aleyhissalâtu vesselâm Kur'an'da Rauf, Rahim, el-Mübeşşir, en-Nezir, el-Mübeyyin, ed-Dâi ila'llah, es-Siracu'l-Münir, el-Müzekkir, er-Rahmet, en-Nimet, el-Hadi, eş-Şehid, el-Emin, el-Müzzemil, el-Müddessir gibi isimlerle tesmiye edilmiştir. Hadiste geçen meşhur isimlerden bazıları şunlardır: el-Muhtar, el-Mustafa, eş-Şefi', el-Müşeffa', es-Sadık, el-Masduk, vs... Resulullah'ın isimlerini inceleyip müstakil te'lifler yapan alimler olmuştur. İbnu Dıhye böyle bir te'lifinde, bir kısım alimlerin; "Resulullah'ın da, Allah'ın esmau'lhüsnası adedine denk sayıda doksan dokuz ismi var" dediğini kaydeder ve devamla: "Bu hususu ciddi bir araştıran çıksa, üç yüz isim tesbit eder" der. İbnu'l-Arabî, Şerhu't-Tirmizî'de sufilerden birinin "Allah'ın bin ismi var, Resulü'nün de bin ismi var" dediğini kaydeder.
İbnu Hacer, beşle sınırlamanın sebebi zımnında şu yorumu da kaydeder. "Bu hadiste, Resulullah'ın ismi hususunda beş ile sınırlamadaki hikmet, bunların diğerlerine nazaran daha meşhur olması, eski kitaplarda ve eski milletler arasında da bulunması sebebiyledir."[562]

-5528 -4- وعن أبي هَريرة رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: أَ تَعْجَبُونَ كَيْفَ يَصْرِفُ اللهُ عَنِّي شَتْمَ قُرَيْشٍ وَلَعْنَهُمْ؟ يَشْتِمُونَ مُذَمَّماً، وَيَلْعَنُونَ مُذَمَّماً، وَأَنَا مَحَمّدٌ[. أخرجه البخاري .

4. (5528)- Hz.Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allah Teala hazretleri, Kureyşlilerin şetmlerini (hakaretamiz sözlerini) ve lanetlerini benden nasıl çevirdiğine hayret etmiyor musunuz? Onlar zemmedilen birine şetmediyorlar, zemmedilen birine lanet okuyorlar, ben ise (Muhammed'im) övülmüşüm." [Buhârî, Menakıb 17; Nesâî, Talak 25, (6, 159).][563]

AÇIKLAMA:

Şarihlerin belirttiği üzere, Kureyş, Aleyhissalâtu vesselâm'a olan öfke ve nefretleri sebebiyle övgü ifade eden Muhammed ismiyle anmayıp, onun zıddı olan Müzemmem (kötülenmiş, zemmedilmiş) lakabını takarak bu lakapla anıyorlardı. Faraza bir hakaret yapmak isteyince "Allah müzemmeme şöyle yapsın" diye bedduada bulunuyorlardı. Böylece, Aleyhissalâtu vesselâm müzemmem olmadığı için hakaret ve beddualarını ona gelmiyor, bu isme layık olan kendilerine gidiyordu.

[562] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/344-345.
[563] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/345-346.

Alimler çoğunlukla bu hadisle istidlal edip, ta'riz yoluyla kazıfta bulunandan haddin düşmesine hükmetmiştir. İmam Malik ise bu fetvada değildir. [564]

İKİNCİ FASIL

HZ. PEYGAMBER'İN DOGUMU VE YAŞI

-5529 -1- عن المطّلب بْنِ عَبداللهِ بْنِ قَيْسِ بْنِ مَخْرَمَةَ عن أبيهِ عن جِدّهِ قال:]وُلِدْتُ أنَا وَرَسُولُ اللهِ # عَامَ الْفِيلِ[. أخرجه البخاري .

1. (5529)- Muttalib İbnu Abdillah İbni Kays İbnu Mahreme babası vasıtasıyla ceddinden anlattığına göre ceddi şöyle demiştir:
"Ben ve Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Fil yılında doğduk." [Tirmizî, Menakıb 4, (3623).][565]

-5530 -2- وعن عائشة رَضِيَ اللهُ عَنها قالت:]تُوُفِّيَ رَسُولُ اللهِ # وَهُوَ ابْنُ ثَـَثٍ وَسِتِّينَ[. أخرجه الشيخان والترمذي .

2. (5530)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) altmış üç yaşında vefat etmiştir." [Buharî, Menakıb 10; Müslim, Fezail 115, (2349); Tirmizî, Menakıb 28, (3655).][566]

-5531 -3- وعن ابنِ عبّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]أقَامَ رَسُولُ اللهِ # بِمَكَّةَ ثَـَثَ عَشْرَةَ سَنَة يُوحَى إلَيْهِ، وتُوُفِّيَ وَهُوَ ابْنُ ثَـَثٍ وَسِتِّينَ[.

3. (5531)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Mekke'de, kendisine vahiy geldiği durumda on üç yıl ikamet etti. Altmış üç yaşında da vefat etti."[567]

-5532 -4- وفي رواية:]أقَامَ بِمَكَّةَ خَمْسَ عَشْرَةَ سَنَةً يَسْمَعُ الصَّوْتَ وَيَرَى الضَّوْءَ وَ يَرَى شَيْئاً سَبْعَ سِنِينَ وَثَمَانَ سِنِينَ يُوحَى إلَيْهِ، وَأقَامَ بِالْمَدِينَةِ عَشْراً، وَتُوُفِّيَ وَهُوَ ابْنُ خَمْسَ وَسِتِّينَ سَنَةً[. أخرجه الشيخان والترمذي.

4. (5532)- Bir başka rivayette de şöyle demiştir: "Mekke'de ses işitir ve ışık görür olduğu halde on beş yıl ikamet etti. Bunun yedi yılında ışıktan başka bir şey görmedi, sekiz senesinde vahiy aldı. Medine'de on yıl ikamet etti. Altmış beş yaşında olduğu halde vefat etti."[568]

-5533 -5- وفي أخرى للشَّيْخَيْنِ:]أُنْزِلَ عَلَيْهِ وَهُوَ ابْنُ أرْبَعِينَ، فَمَكَثَ ثَـَثَ عَشْرَةَ ثُمَّ أُمِرَ بِالْهِجْرَةِ، فَهَاجَرَ الى الْمَدِينَةِ فَمَكَثَ بِهَا عَشْرَ سِنِينَ ثُمَّ تُوُفِّيَ #[.

5. (5533)- Sahiheyn'de gelen bir diğer rivayette şöyle demiştir: "Vahiy Aleyhissalâtu vesselâm'a kırk yaşında iken indirildi. Bundan sonra on üç yıl kaldı. Sonra hicretle emir olundu. O da Medine'ye hicret etti. Orada on yıl kaldı. Sonra vefat etti Aleyhissalâtu vesselâm." [Buharî, Megazî 85, Fezailu'l-Kur'an 1; Müslim, Feazail 117, 121, (2351, 2353); Tirmizî, Menakıb 28, (3652, 3653).][569]

-5534 -6- وعن أنسٍ رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]قُبِضَ رَسُولُ اللهِ # وَهُوَ ابْنُ ثَـَثٍ وَسِتِّينَ، وَأبُو بَكْرٍ: وَهُوَ ابْنُ ثَـَثٍ وَسِتِّينَ، وَعُمَرُ: وَهُوَ ابْنُ ثَـَثٍ وَسِتِّينَ[. أخرجه مسلم .

6. (5534)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) altmış üç yaşında vefat etti. Hz. Ebu Bekir de altmış üç yaşında vefat etti. Hz. Ömer de altmış üç yaşında vefat etti. (Radıyallahu anhüma)." [Müslim, Fezail 114, (2348).][570]

AÇIKLAMA:

[564] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/346.
[565] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/347.
[566] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/347.
[567] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/347.
[568] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/348.
[569] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/348.
[570] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/348.

1- Kaydedilen bu altı rivayet Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hayatındaki mühim hâdiseleri tarihlemektedir.
Birinci hadise (5529) göre, Aleyhissalâtu vesselâm Fil yılında doğmuştur. Rivayetler, Aleyhissalâtu vesselâm'ın Fil yılında, Rebiul-evvel ayının bir pazartesi gününde doğduğu hususunda ittifak ederler. Ayın kaçıncı gününde doğduğu ihtilaflıdır. Dört farklı tarih söylenmiştir:
* Ayın ikinci gecesinde doğmuştur.
* Ayın sekizinde doğmuştur.
* Ayın onunda doğmuştur.
* On ikisinde doğmuştur.
2- Araplar o zamanlarda takvim kullanmadıkları için, tarihlemeyi cereyan eden mühim hadiselere göre yaparlardı. Burada Fil yılı denmiştir. Bununla Kur'an-ı Kerim'de Fil suresinde temas edilen hâdise kastedilir. Ebrehe İbnu Sabbah el-Eşrem komutasında bir Habeş ordusu Mekke'yi fethetmek üzere gelir. Ancak, Cenab-ı Hak, ebabil kuşları vasıtasıyla şehri korur. Deniz cihetinden gelen bu kuşlar, ordu üzerine havadan pişmiş tuğladan yapılmış taşlar atarlar. Bu taşlar değdiği vücudu zehirliyor, çiçek hastalığına sebep oluyordu. Böylece kocaman ordu, (danesi) yenmiş samana dönmüş, perişan olmuştu. Ordu ihtiva ettiği çok sayıdaki fillerle meşhurdu. Fillerden birinin adı Mamud'du.
Bu seferin asıl hedefi Ka'be'yi yıkma, Arap hacılarının yönünü San'a' da inşa edilen Kul-Leys adlı kiliseye çevirmekti. Ayet-i kerimenin ihbarıyla, kuşlara yenik düşen ordu, geri döner. Bu hadise bi'set öncesi, Resulullah'la ilgili mucizevî vakalardan biridir. Henüz bi'set olmadığı için buna mucize değil irhas denir. Bazı alimler, Resulullah'ın bu hâdise yılında dünyaya geldiğini ve hatta hadisenin Resulullah'ın doğumundan sonra olduğunu, Aleyhissalâtu vesselâm'ın mübarek vücudlarına hürmeten Ka'be yıkılmaktan, Mekke de yağmalanmaktan korunduğunu söylemiştir.
2- Resulullah doğunca, Arap âdeti üzere dili fasih olan Benî Sa'd kabilesinden Haris adında bir zatın zevcesi Halime'ye verildi. Sütannesi Halime Aleyhissalâtu vesselâm'ı dört yıl boyu himaye etti, sütanneliği yaptı.
Resulullah bir yaşına basmadan babasını kaybetmişti. Bir ara Medine'de bulunan dayılarını ziyarete götüren annesi Amine Hatun, Mekke'ye dönerken yolda, Ebva denilen yerde 20 yaşlarında iken vefat eder. Böylece annesinden de yetim kalan küçük Muhammed'i dadısı Ümmü Eymen Mekke'ye getirerek dedesi Abdülmuttalib'e teslim eder. Bu sırada altı yaşında olan Aleyhissalâtu vesselâm, iki yıl sonra da dedesini kaybederek amcası Ebu Talib'in himayesine sığınacaktır. Ebu Talib yeğenini çok sevecek, elinden gelen ilgiyi gösterecektir. Bir ara, küçük Muhammed'le birlikte Şam'a ticaret seyahatine çıkan Ebu Talib Busra'ya kadar onu getirecektir. Diğer bir amcası Zübeyr de O'nu Yemen'e kadar beraberinde götürecektir. Bu sırada 17 yaşlarındadır.
Resulullah bir ara Mekkeli zengin bir tüccar olan Hz. Hatice'nin kervanında çalıştı, kervanı Busra'ya kadar götürdü. Bu sefer kârlı olmuştu. Hz. Hatice Resulullah'ın dürüstlüğüne hayran kalmıştı.
Aleyhissalâtu vesselâm yirmi beş yaşlarında iken mezkur Hatice ile ilk evliliğini yaptı. Bu sırada Hz. Hatice kırk yaşlarında idi. Resulullah'ın nesli Hz. Hatice'den devam edecektir. Resulullah'ın küçük yaşta ölen ve Mısırlı Mariye'den doğan İbrahim dışındaki bütün çocukları Hz. Hatice'den doğmuştur. Hz. Hatice'den doğan ilk çocuğu Kasım'dı. Buradan Ebu'l-Kasım künyesini aldı. Sonra Abdullah, Zeyneb, Rukiye, Ümmügülsüm, Hz. Fatıma radıyallahu anhüm ecmain dünyaya geldiler. Kasım, İbrahim ve Abdullah daha çocuk iken öldüler. Hz. Resulullah'tan sonra hayatta kalan Hz. Fatıma idi, o da Resulullah'tan altı ay kadar sonra rahmet-i Rahman'a kavuşacaktır. Fatıma'dan doğan Hasan ve Hüseyin (radıyallahu anhümâ), Aleyhissalâtu vesselâm'ın nesebini devam ettireceklerdir.
Hz. Peygamber çocukluğundan itibaren ahlak yüceliği, sıdk, emanet gibi vasıflarıyla tanınmış, Muhammedu'l-Emin lakabını kazanmıştı. Müşrik cemiyetin birkısım ahlaksızlıklarından nefret ediyordu. Allah onu küçüklüğünden itibaren cahiliye pisliklerinden korumuştu. Kırk yaşına doğru bazı değişik haller hissetmeye başladı. Zaman zaman "Ey Muhammed!" diye bir nida işitiyordu. Yürüdüğü yollarda ağaçlar, taşlar kendisine selam veriyorlardı.Kırk yaşına yakın, Mekke'nin bazı büyüklerince tatbik edilmiş olan bir geleneğine uydu. Bir ay kadar hira mağarasına çekilerek tefekkür hayatı yaşadı. Bu esnada şehre sadece tükenen erzakını almak üzere iniyordu.
Kırk yaşına girince ilk altı ay boyu rüyada gördükleri gündüz aynen gerçekleşmek suretiyle değişik bir safha yaşadı. Bu suretle peygamberliğin mukaddimesi başlamış, vahye mazhar olacak ruhî bir kemal kazanmıştı. Derken mutad olarak gittiği hira mağarasında Alak suresinin ilk beş ayeti nazil oldu.
İlk vahiy hadisesi, Hz. Peygamber'de korku ve endişe hasıl etti. Durumu zevcesi Hz. Hatice'ye anlattı. O, Aleyhissalâtu vesselâm'ı teselli etmekle kalmayıp, bu mevzularda bilgi sahibi amcasının oğlu Varaka'ya götürdü. O, iyice dinledikten sonra, Hz. İsa tarafından haber verilen peygamber olduğunu söyledi ve tebrik etti.
Hz. Peygamber henüz kendine gelen vahyi tebliğ etmekle memur olmasa da meselesi Mekke'de şüyu bulmuştu.
Bu ilk vahiyden sonra vahiy kesildi. Melek de gelmez oldu. Buna fetretü'lvahy denir. Bu fetret döneminin müddeti ihtilaflı ise de üç yıl kadar sürdüğü çoğunlukla kabul edilmiştir. Bu esnada Mekkeli müşrikler "Rabbi Muhammed'i terketti" diye istihzalara giriştiler. Bilahare tekrar başlayan vahiy Mekke hayatı boyunca aralıksız devam etmiştir.

Hicretten üç yıl önce Mirac hadisesi meydana gelmiş, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ruh ve bedenleriyle Cenab-ı Hakk'ın kurbiyetine mazhar olmuştur. Bu hadisenin zamanında ihtilaf edilmiştir. Hicretten bir yıl önce olduğu da söylenmiştir.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Mekke'deki peygamberlik hayatı on üç yıldır. Bazı rivayetlerde bunun "on yıl" olduğu zikredilmiştir. Aradaki ihtilaf üç yıllık fetret devrinin hesaba dahil edilip edilmemesinden kaynaklanır. Fetret devresinde İslam'ın tebliğ edilme emri gelmediği, asıl tebliğ işine üç yıl sonra başladığı için bu devreyi risalet dışı sayıp hesaba dahil etmeyenler olmuştur. Ama ulema büyük çoğunluğu ile fetret devresini de peygamberliğe dahil etmiştir.
Şu halde Aleyhissalâtu vesselâm, peygamberliğin on üçüncü yılında Medine'ye hicret etmiş, orada on yıllık tebliğ hayatından sonra altmış üç yaşında olduğu halde, geride ordusu, maliyesi ve adliyesi ile mükemmel bir devlet bırakarak ebedî âleme irtihal buyurmuştur. Aleyhi efdalu'ssalat ve'sselam.[571]

ÜÇÜNCÜ FASIL

HZ. PEYGAMBER'İN ÇOCUKLARI

-5535 -1- عن ابنِ عبّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنهما:]أَنَّ قُرَيْشاً تَوَاصَتْ بَيْنَهَا بِالتَّمَادِي في الْغَيِّ وَالْكُفْرِ، وَقَالَتِ: الّذِي نَحْنُ عَلَيْهِ أَحَقُّ مِمَّا عَلَيْهِ هذَا الْصُّنْبُورُ الْمُنْبَتِرُ، فَأَنْزَلَ اللهُ تَعالى إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ الى آخِرِهَا؛ وَأَتَاهُ بَعْدَ ذلِكَ خَمْسَةُ أَوْ ٍدِ ذُكُورٌ: أَرْبَعَةٌ مِنْ خَدِيجَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا: عَبْدُاللهِ وَهُوَ أَكْبَرُهُمْ، وَالْطَّاهِرُ، وَقِيلَ هُوَ عَبْدُاللهِ فَهُمْ ثَثَةٌ؛ وَالطَّيِّبُ، والْقَاسِمُ، وَإِبْرَاهِيمُ مِنْ مَارِيَةَ؛ وَكَانَ لِلنَّبِيِّ # أَرْبَعُ بِنَاتٍ: مِنْهُنَّ زَيْنَبُ الّتِي كَانَتْ تَحْتَ أَبِى الْعَاصِ بْنِ الرَّبِيعِ، وَرُقَيَّةُ، وأُمُّ كُلْثُومٍ كَانَتَا تَحْتَ عُتْبَةَ وعُتْبَةَ ابْنَيْ أَبِي لَهَبٍ. فَلَمَّا نَزَلَتْ: تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ أَمَرَهُمَا بِفِرَاقِهِمَا وَتَزَوَّجَ عُثْمَانُ رَضِيَ اللهُ عَنه أَوَّ ً رُقَيَّةَ وَهَاجَرَتْ مَعَهُ الى أَرْضِ الْحَبَشَةِ، وَوَلَدَتْ هُنَاكَ ابْنَهُ عَبْدَاللهِ، وَبِهِ كَانَ يُكَنّى؛ ثُمَّ مَاتَتْ، وَتَزَوَّجَ بَعْدَهَا أُمَّ كُلْثُومٍ. وَفَاطِمَةُ رَضِيَ اللهُ عَنهَا، وَكَانَتْ تَحْتَ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنه، وَوَلَدَتْ لَهُ حَسَناً وَحُسَيْناً وَمُحْسِناً. وَزَيْنَبَ، وَكَانَتْ تَحْتَ عَبْدِاللهِ ابْنِ جَعْفَرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، وَأُمَّ كُلْثُومٍ وَزَوَّجَهَا عَلَيٌّ رَضِيَ اللهُ عَنه مِنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنه[. أخرجه رزين.»الصُّنبور« في ا‘صل: النخلة التي تبقى متفرقة ويدق أصلها،
ويقال هي سعفات تنبت في جزع النخلة غير ثابتة في ارض لم يقلع منها، وأراد كفار قريش أن محمداً # بمنزلة صنبور في جذع نخلة فإذا قطع انقطع، يعنون أنه عقب له، وإذا مات انقطع ذكره ويأبي الله إ أن يُتمّ نوره ولو كره الكافرون .

1. (5535)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Kureyşliler, birbirlerine küfrün ve sapıklığın devamını tavsiye ettiler ve aralarında:
"Bizim üzerinde olduğumuz şey var ya, bu, o köksüz sürgün (mesabesinde olan Muhammed)in üzerinde olduğu şeyden daha doğrudur!" dediler. Bunun üzerine, Allah Teala hazretleri Kevser suresini inzal buyurdu.
"Şüphesiz ki biz sana kevseri verdik. Öyleyse Rabbin için namaz kıl ve kurban kes. Asıl arkası kesik (nesilsiz) olan, sana düşmanlık edenin ta kendisidir" (Kevser 1-3).
Bundan sonra Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın beş erkek çocuğu oldu. Dördü Hz. Hatice (radıyallahu anhâ)'den: Abdullah: Bu en büyükleri idi; Tahir -bunun Abdullah olduğu ve bunların üç tane oldukları da söylenmiştir-; Tayyib, Kasım ve Mariye'den olan İbrahim.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın dört tane de kızı vardı: Bunlardan Zeyneb, Ebu'l-As İbnu'r-Rebi'in nikahı altında idi. Rukiyye ve Ümmü Gülsüm: Bu ikisi, Ebu Leheb'in oğulları olan Utbe ve Uteybe'nin nikahı altında idiler. "Ebu Leheb'in iki eli kurusun ve kurudu da..." (Tebbet 1-5) vahy-i şerifi nazil olduğu zaman, Ebu Leheb oğullarına onları boşamalarını emretti. Bunun üzerine Hz. Osman önce Rukiyye ile evlendi. Rukiyye onunla birlikte Habeşistan'a hicret etti. Orada Hz. Osman'ın Abdullah adında bir oğlu dünyaya geldi. Hz. Osman ona izafeten (Ebu Abdillah diye) künye almıştı. Sonra Rukiyye (radıyallahu anhâ) vefat etti. Ondan sonra Hz. Osman Ümmü Gülsüm (radıyallahu anhümâ) ile evlendi.
Hz. Fatıma (radıyallahu anhâ): Bu Hz. Ali (radıyallahu anhümâ)'nin nikahı altında idi. Hz. Ali'nin Fatma'dan Hasan, Hüseyin ve Muhsin adlarında üç erkek çocuğu ile Zeyneb ve Ümmü Gülsüm adlarında iki kız çocuğu dünyaya geldi. Bunlardan Zeyneb, Abdullah İbnu Ca'fer (radıyallahu anhümâ)'in nikahı altında idi. Hz. Ali, Ümmü Gülsüm'ü de Hz. Ömer'e nikahlamıştır, radıyallahu anhüm ecmain." [Rezin tahric etmiştir.] [572]

AÇIKLAMA:

Hadiste geçen sünbûr kelimesi lügat olarak ince köklü, tek başına kalmış bir hurma ağacı manasına gelir. Yerde sabit olmayan hurma kütüğünden sürmüş filize dendiği de söylenmiştir. Münbetir de arkası kesilmiş, nesli kesilmiş demektir. Şu halde müşrikler, Aleyhissalâtu vesselâm'ı -çocuğu olmadığı için- arkası gelmeyecek bir

[571] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/348-351.
[572] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/353.

hurma filizine benzetmek suretiyle üzmeyi, alay etmeyi düşünmüşlerdi. Yani bu müstehzilere göre, Resulullah'ın nesli, arkası yoktu, öldüğü zaman dünyadan tamamen kopacaktı, nesli devam etmeyecekti.
Bazı alimler, sünbûr ile, erkek evladının ölmelerini kasdetmiş olmalarının daha makul olacağını söylerler. "Çünkü derler, daha peygamberlik gelmezden önce Aleyhissalâtu vesselâm'ın Hz. Hatice'den dünyaya gelmiş bulunan çocukları vardı."
Cenab-ı Hak, bu itham karşısında üzülen Resulullah'ı Kevser suresini inzal buyurarak teselli eder: "Asıl ebter olanlar onlardır. Bilakis sana Kevser verilmiştir." Kevser, ahirette ümmetin etrafında toplanacağı büyük havzın ismidir. Bolluk, çokluk manasına da gelir. Öldükten sonra zikrin, yadedilmenin çokluğu Hz. Peygamber'den başka kime nasib olmuştu; âlemde ismi O'nun kadar çok zikredilen kim var?
Al-i Beyt'in çokluğu, ümmetin çokluğu, şeref ve yad-ı cemilin çokluğu, ümmete verilen ilmin, üstünlüğün çokluğu, şefaat ve rahmetin çokluğu vs. başka kime verilmiştir?[573]

-5536 -2- وعن أنسٍ رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #، لَمَّا مَاتَ وَلَدُهُ إبْرَاهِيمُ: أَنَّهُ مَاتَ في الثَّدْيِ، وإنَّ لَهُ لَظِئْرَيْنِ يُكَمِّلَانِ رَضَاعَهُ في الْجَنَّةِ فإنَّهُ ابْنِي[. أخرجه مسلم.»الظِّئْرُ« المرأة التي ترضع ولد غيرها .

2. (5536)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), oğlu İbrahim öldüğü zaman buyurdular ki:
"O daha memede iken öldü. Onun cennette iki sütannesi var. Bunlar onun sütünü (iki yıla) tamamlayacaklar. Çünkü o benim oğlumdur." [Müslim, Fezail 63, (2316).][574]

AÇIKLAMA:

Daha önce de açıkladığımız gibi, hadis küçük çocukların süt döneminde süt emmelerinin ehemmiyetini nazara vermektedir. Esasen ayet-i kerimenin bu meseleyi ele alarak: "Anneler çocuklarını iki yıl emzirirler" (Bakara 233) buyurması, süt devresinin tam iki yıl devam etmesi gereğini te'yid eder. [575]

DÖRDÜNCÜ FASIL

ALEYHİSSALÂTU VESSELÂM'IN SIFATLARI VE AHLÂKLARI

-5537 -1- عن ابراهيم بن محمّد ولد علي رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]كَانَ عَلِيٌّ رَضِيَ اللهُ عَنه إذَا وَصَفَ رَسُولَ اللهِ # يَقُولُ: لَمْ يَكُنْ بِالطَّوِيلِ الْمُمَّغِطِ، وَلَا بِالْقَصِيرِ الْمُتَرَدِّدِ، كَانَ رَبْعَةً مِنَ الْقَوْمِ، وَلَمْ يَكُنْ بِالْجَعْدِ الْقَطَطِ، وَلَا بِالسَّبْطِ، كَانَ جَعْداً رَجِلاً وَلَمْ يَكُنْ بِالْمُطَهَّمِ وَلَا بِالْمُكَلْثَمِ، وَكَانَ أسِيلَ الْخَدِّ، أبْيَضَ مُشْرِباً بِحُمْرَةٍ، أدْعَجَ الْعَيْنَيْنِ، أهْدَبَ الأشْفَارِ ذَا مُسْرُبَةٍ، شَثْنَ الْكَفَّيْنِ وَالْقَدَمَيْنِ، جَلِيلَ الْمَشَاشِ وَالْكَتِدِ، إذَا الْتَفَتَ الْتَفَتَ مَعاً، وإذَا مَشَى يَتَكَفَّأُ تَكَفُّؤاً كَأَنَّمَا يَنْحَطُّ مِنْ صَبَبٍ، بَيْنَ كَتِفَيْهِ خَاتَمُ النُّبُوَّةِ. وَهُوَ خَاتَمُ النَّبِيِّينَ. أجْوَدُ النَّاسِ صَدْراً، وأصْدَقُهُمْ لَهْجَةً، وَأَلْيَنُهُمْ عَرِيكَةً، وَأكْرَمُهُمْ عِشْرَةً، مَنْ رَآهُ بَدِيهَةً هَابَهُ، وَمَنْ خَالَطَهُ مَعْرِفَةً أحَبَّهُ. يَقُولُ نَاعِتُهُ: لَمْ أرَ قَبْلَهُ مِثْلَهُ وَلَا بَعْدَهُ، يَسْرُدُ الْحَدِيثَ سَرْداً، يَتَكَلَّمُ بِكَلِمٍ فَصْلٍ يَفْهَمُهُ مَنْ سَمِعَهُ[. أخرجه الترمذي.»اَلْمُمَّغِطُ« بتشديد الميم الثانية وبالغين المعجمة: البائن الطويل، والمحدثون يشدون الغين.و»المُتردِّدُ« الداخل بعضه في بعض من القصر فهو مجتمع.و»الرَّبْعَةُ« معتدل القامة بين الطويل والقصير.و»القطيطُ« شديد الجعودة. و»السبَّطُ« ضده.و»الرَّجْلُ« بينهما.و»المطهَّمُ« الفاحش السمن.و»المُكلثمُ« المستدير الوجه، و يكون إ مع كثرة اللحم.و»الخَدُّ أسيلُ« المستطيل من غير ارتفاع.و»الدَّعجُ« شدة سواد العين.و»أهدبُ« الذي طال شعر أجفانه وكثر.و»أشفارُ العيْن« منابت الشعر المحيطة بها.و»المسرُبةُ« الشعر النابت على الصدر نازً الى آخر البطن.و»الشَّثَنُ« الغليظ، وهو مدح في الرجال ،نه أشد لقبضهم وأصبر لهم على المراس.و»جَليلُ المُشاشِ« أى عظيم رؤوس العظام كالمرفقين والركبتين والمنكبين ونحو ذلك.و»المُشاشُ« رؤوس العظام اللينة التي يمكن بعضها.و»الكتِدُ« الكاهل.و»التَّكَفُّؤُ« التمايل في المشى الى قدّام كما تتكفأ السفينة في جريها.و»الصَّبَبُ« انحدار من موضع عال.و»اللّهجةُ« اللسان.و»أليَنهم عريكةً« أى سهً منقاداً.
و»سَرَدْ الحديث« المسارعة في النطق به ومتابعته .

1. (5537)- Hz. Ali'nin evladlarından Muhammed'in oğlu İbrahim anlatıyor: "Hz. Ali (radıyallahu anh) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı vasfettiği zaman şöyle derdi: "Resulu-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm) Efendimiz çok uzun boylu olmadığı gibi, (azaları) birbirine girmiş kısa boylu da değildi, orta boylu bir insandı.
Saçları kıvırcık değildi, düz de değildi, dalgalıydı. Şişman değildi, yuvarlak yüzlü de değildi, yanakları uzuncaydı.

[573] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/354.
[574] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/354-355.
[575] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/355.

Rengi kırmızıya çalan, beyazdı. Gözleri siyah ve kirpikleri uzundu, göğsünde göbeğine kadar inen kıldan bir hat vardı. El ve ayaklarının parmakları kalıncaydı. Eklem yerleri ve iki küreğin birleşme yeri olan omurga iri idi.
Bir tarafa dönünce (sadece başını çevirmez) bütün vücudunu çevirirdi. Yürüyünce, yamaçtan iniyormuşcasına öne meylederek yürürdü.
İki omuzu arasında peygamberlik mührü vardı. O, peygamberlerin mührü (sonuncusu) idi. İnsanların en iyi kalplisi, en şecaatlisi ve en doğru sözlüsü idi. O ahlakça herkesten yüce, muaşere yönüyle de en geçimlisi idi. Onu aniden gören ondan heybet duyardı; bilerek beraber olan, kalpten severdi. Onu vasfeden şöyle derdi: "Ben ne O'ndan önce, ne de O'ndan sonra O'nun gibisini görmedim."
Resul-i Ekrem çabuk konuşmazdı; her işitenin anlayacağı şekilde teker teker konuşurdu." [Tirmizî, Menakıb 19, (3642).][576]

-5538 -2- وعن ابن عبّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنهما قال:]كَانَ أَهْلُ الْكِتَابِ يَسْدُلُونَ أَشْعَارُهُمْ وَكانَ الْمُشْرِكُونَ يَفْرَقُونَ، وَكانَ رَسُولُ اللهِ # تُعْجِبُهُ مُوَافقةُ أَهْلُ الْكِتابِ فيمَا لَمْ يُؤْمَرْ بِهِ، فَسَدَلَ نَاصِيَتَهُ ثُمَّ فَرقَ بَعْدَهُ[. أخرجه الشيخان وأبو داود.»السَّدْلُ« ترك الشعر بغير فرق .

2. (5538)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Ehl-i Kitap saçlarını düz salınmaya bırakırlar, müşrikler de ayırırlardı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ise (vahiy yoluyla) emredilmediği hususlarda Ehl-i Kitab'a uygun hareket etmekten hoşlanırdı. Bu sebeple saçını alnından serbest bıraktı. Bilahare (bütün müşrikler Müslüman olduktan sonra) saçlarını (alnından) ayırdı." [Buhari, Libas 70, Menakıb 23, Fezailu'l-Ashab 52; Müslim, Fezail 90, (2336); Ebu Davud, Tereccül 10, (4188); İbnu Mace, Libas 36, (3632).][577]

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) her hususta müstakil, yepyeni bir medeniyet kuruyor, şekillendiriyordu. Bundaki orijinalite ve istiklaliyet bütün değer ve formların beşerî dehadan ziyade İlahî hüdaya dayandırmaya istinad ediyordu. Bu sebeple, vahyin irşadı altında teşriatını yapıyordu. Vahiy gelmeyen hususlarda, İlahî bir şeriata dayanan Ehl-i Kitab'ı kazanmak ümidiyle onların tarzını kabul ediyor, müşriklerin takip ettiği tarzlara muhalefet etmeyi tercih ediyordu. Sadedinde olduğumuz hadis, bilhassa saç kıyafetindeki bu tutumu açıkça ifade etmektedir. Ma'mer'in rivayeti şöyle: "Eğer Resulullah herhangi bir emir gelmeyen hususta şekke düşecek olsa, Ehl-i Kitab'ın yaptığını yapardı."
Zaman içinde, gerek yakınında ve gerekse hariçte olan müşrikler Müslüman oldukları halde, Ehl-i Kitap küfründe devam etmekteydi. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm, sistemindeki orijinalite gereği, Ehl-i Kitab'a muhalefeti esas aldı.
Muhalefet saç ayırma meselesine münhasır değildir. Boyama meselesi de böyledir: Bir Buhârî hadisinde "Yahudiler ve Hıristiyanlar saçlarını boyamazlar, (siz boyayarak) onlara muhalefet edin" buyrulmuştur.
Aşura orucu da buna benzer, Aleyhissalâtu vesselâm, Ehl-i Kitap aşure orucunu tuttuğu için önce emretmiş, sonra Ramazan farz kılınınca, aşurenin farziyetini kaldırmış, ayrıca aşure gününden bir gün önce veya sonra da tutmak suretiyle, Ehl-i Kitab'a muhalefeti emretmiştir.
Kıblenin Kudüs'ten Ka'be'ye çevrilmesi bir diğer muhalefet emridir.
Yahudiler hayız halinde kadınlarla ihtilat etmezlerdi. Aleyhissalâtu vesselâm ihtilatı (beraber yeyip içmeyi, beraber yatmayı) emretti ve: "Hayızlı ile cima hariç her şeyde beraber olun" buyurdu. Hatta bu emir üzerine Yahudiler: "Bize muhalefet etmedik bir şey bırakmadı" demişlerdir. Bazı rivayetlerde gelen "cumartesi ve pazar günleri oruç tutmak" emri bir başka örnektir. Hadiste "Cumartesi ve pazar (Ehl-i Kitap) kâfirlerinin (haftalık) bayram günleridir. Ben onlara muhalefeti severim" buyurmuştur. Bir rivayette, Resulullah'ın ölümüne doğru nafile oruçların ekseriyetini cumartesi-pazar günleri tuttuğu ifade edilmiştir. Aleyhissalâtu vesselâm "bayram günleri" tabiriyle cumartesinin Yahudiler, pazarın da Hıristiyanlar için bayram günü olduğunu, bayram günlerinde oruç tutulmayacağını ifade etmiş olmaktadır. Öyleyse, oruç tutulunca onlara muhalefet hasıl olur.
Saçın alından yanlara ayrılıp alnı açma meselesine gelince, bir kısım alimler bunun vahiyle olma ihtimali üzerinde durmuşlardır. İmam Malik ve cumhur saçı ayırmanın bir vecibe olmayıp müstehab olduğu kanaatindedir. Ashab'tan birkısmının, saçı ayırırken, diğer birkısmının ayırmadığına dair rivayetler mevcuttur.
Alimler, Ehl-i Kitab'a her hususta mutlak muhalefet yerine, maslahatı gözönüne alarak muhalefete gitmek gerekeceğini söylemiştir. İbnu Hacer: "(Rivayetler), Ehl-i Kitab'a muhalefet ve muvafakatın maslahat yönünden şer'î bir hüküm olmasının muhtemel olduğunu ifade eder" der. Nevevî, "ayırma"nın da "salıverme"nin de caiz olduğunu söyler. Nevevî şu açıklamayı da kaydeder: Alimler, hadiste geçen "Resulullah Ehl-i Kitab'a uygun hareket etmeyi severdi" sözünün manasında ihtilaf etmiştir.

[576] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/358.
[577] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/358-359.

* Bazıları: "Onların gönlünü kazanmak içindi" demiştir.
* Bazıları: "Aleyhissalâtu vesselâm, kendisine vahiy gelmeyen hususlarda ve onların değiştirmediği bilinen hususlarda onların şeriatlarına uymakla emrolunmuştu" demiştir. Bazıları bu hadisten hareketle "Bizden öncekilerin şeriatı, bizim şeriatımıza muhalefeti varid olmadıkça bizim de şeriatimizdir" diye hükmetmiştir.
* Bazı alimler de "severdi" kelimesini esas alarak, aksini söylemiş, bu hadis, eski şeriatlerin bizim şeriatımız olmadığına delildir. Eğer, şeriatımız olsaydı "severdi" demezdi, daha kesin olarak uyulmasını emrederdi demişlerdir. İbnu Hacer, hadiste bu meseleye delil olmadığını, çünkü bunu söyleyen kimsenin, şeriatımızda gelmiş olan meseleye münhasır kaldığını, onun, şeriatımız olduğunu söylediğini, onların Ehl-i Kitap'tan olacaklarını söylemediğini, çünkü Ehl-i Kitab'ın din diye naklettiklerine itimad edilmeyeceğini belirtir.
Kurtubî, Aleyhissalâtu vesselâm'ın, onların gönlünü kazanma ihtimaline binaen onlara muvafakat ettiğinde cezmeder.[578]

-5539 -3- وعن أنسٍ رَضِيَ اللهُ عَنه:]أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ شَيْبِ النَّبِيِّ #، فَقَالَ: مَا شَانهُ اللهُ بِبَيْضَاءَ. وفي روايةٍ: أَنَّهُ كَانَ يَكْرَهُ أَنْ يَنْتِفَ الرَّجُلُ الشَّعْرَةَ
الْبَيْضَاءَ مِنْ رَأسِهِ وَلِحْيَتِهِ. قَالَ: ولَمْ يُخَضَب #، وَإِنَّمَا كَانَ الْبَيَاضُ في عَنْفَقَتِهِ وفي الصُّدْغَيْنِ وفي الرَّأسِ نُبْذٌ[. أخرجه مسلم
.

3. (5539)- Hz. Enes (radıyallahu anh)'in anlattığına göre, "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın saçındaki aklardan sorulunca (Enes) şöyle cevap vermiştir:
"Allah O'nu, beyazla çirkinleştirmemiştir."
Bir rivayette de şöyle demiştir: "O, kişinin başında ve sakalında bulunan beyazları yolmasını mekruh addederdi. Ve [Enes (radıyallahu anh)]: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) saçlarını boyamadı. Beyaz kıl (onda nadirdi ve sadece) alt dudağında, şakaklarında ve başında bir nebzecik vardı" derdi." [Müslim, Fezail 104, 105, (2341).][579]

-5540 -4- وعن أبِى جُحَيْفَةِ رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ # فَرَأَيْتُ بَيَاضاً تَحْتَ شَفَتِهِ السُّفْلَى، يَعْنِى الْعَنْفَقَةَ[.
أخرجه الشيخان .

4. (5540)- Ebu Cuhayfe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı gördüm, sadece alt dudağında yani anfetesinde beyaz gördüm." [Buharî, Menakıb 23; Müslim, Fezail 106, (2342).][580]

-5541 -5- وعن أنسٍ رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ # وَالْحَـَقُ يَحْلِقُهُ وَأَطَافَ بِهِ أَصْحَابُهُ، فَمَا يُرِيدُونَ أَنْ تَقَعَ شَعْرَةٌ إِ في يَدِ رَجُلٍ[. أخرجه مسلم .

5. (5541)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı, berber onu tıraş ederken gördüm. Ashabı etrafını çevirmişti. Aleyhissalâtu vesselâm'ın tek kılının yere düşmesini istemiyorlar, birinin eline düşsün istiyorlardı." [Müslim, Fezail 75, (2325).][581]

AÇIKAMA:

1- Bu rivayetler, Resulullah'ın saçlarında ağarmaolmadığını, çok az sayıda beyaz kılın bulunduğunu ifade etmektedir. Rivayetlerde bu az miktar farklı rakamlarla ifade edilmiştir. En az on beş diyen rivayet olduğu gibi, en ziyade otuz diyen de vardır. Bu miktar saç, sakal, başta bulunan beyazlıkların tamamını ifade eder.
Bazı rivayetler, keza ihtilaflı olarak Resulullah'ın saçını boyamasından bahseder. Bazılarına göre boyamıştır, bazılarına göre ise, boyamamıştır. Kuvvetli rivayet Hz. Enes'ten gelen ve boyamadığını ifade edendir. Çoğunluk bunu esas almıştır. Bazı alimler bu zıt rivayetleri: "Resulullah koku sürerdi. Resulullah'ın saça sürdüğü koku maddesini görüp bunu boya sanmıştır" diye te'lif cihetine gitmiştir. Nevevî, Resulullah'ın saçını bazan boyadığını, ravilerden herbirinin kendi gördüğünü rivayet etmiş olabileceğini söyler.
Ancak rivayetler, Aleyhissalâtu vesselâm, saçını bizzat boyamamış olsa da, ümmetine, siyah boya olmamak kaydıyla saçların boyanmasına cevaz vermiştir.
2- Son rivayet, Ashab'ın Resulullah'a ne kadar alâka gösterdiğini ifade etme yönüyle ayrı bir ehemmiyet taşır: Ashab, Resulullah'ın berber tarafından kesilen kıllarını bile yere düşürmeyip, teberrüken topluyorlar. Ashab'ın bu ilgisi sadece saç kıllarına müteveccih değildir. Aleyhissalâtu vesselâm'ın her bir maddî eseriyle teberrük ederlerdi: Abdest suyu, mübarek tükrükleri, terleri gibi. Bazı rivayetlere göre Ashab, soğuk günlerde bile su

[578] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/359-360.
[579] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/361.
[580] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/361.
[581] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/361.

kaplarını göndererek, Aleyhissalâtu vesselâm'ın o suya mübarek ellerini batırıvermesini isterlerdi, o da bu çeşit talepleri reddetmezdi.
Ashab'ın maddî hatıralarına gösterdiği bu aşırı ilgi, onların dünya ve ahiret saadetinin düsturları olan sünnet, söz ve irşadlarına ne derece ehemmiyet vereceklerini anlamamızı kolaylaştırır. Aksi takdirde Ebu Eyyub el-Ensârî hazretlerinin kısa bir hadiste düştüğü tereddüdü gidermek için deve sırtında Medine'den kalkıp Mısır'a gitme hadisesini veya bir tek harfteki tereddüdü izale için bir aylık mesafeye seyahat etme hadiselerini anlamakta, kabulde zorlanırdık.
3- Bu sonuncu hadisten alimlerimiz, büyüklerin maddî eserleriyle teberrük edilebileceği hükmünü çıkarmışlardır.[582]

BEŞİNCİ FASIL

PEYGAMBERLİK MÜHRÜ VE MÜTEFERRİK ŞEYLER

-5542 -1- عن عبْدُ اللهِ بن سَرْجِسٍ رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]أَكَلْتُ مَعَ رَسُولِ اللهِ # خُبْزاً وَلَحْماً، وَقُلْتُ يَارَسُولَ اللهِ غَفَرَ اللهُ لَكَ. قَالَ: وَلَكَ. فَقِيلَ لَهُ: اِسْتَغْفَرَ لَكَ رَسُولُ اللهِ #. فقَالَ: نَعَمْ وَلَكَ. ثُمَّ تَ: وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ الœية: قَالَ: ثُمَّ دُرْتُ خَلْفَهُ فَرَأيْتُ خَاتَمَ النُّبُوَّةِ بَيْنَ كَتِفَيْهِ عِنْدَ نَاغِض كَتِفِيهِ الْيُسْرى جَمْعاً، عَلَيْهِ خَيَنٌ كَأمْثَالِ الثَّآلِيلِ[. أخرجه مسلم.»نَاغَضُ الْكتِفِ« طرف العظم العريض.و»الجمعُ« قال الحميدي لعله عنى جمع الكف وهو جمعها وعطف أصابعها الى باطن الكف.و»الْخِيَنُ« جمع خال وهو الشامة .

1. (5542)- Abdullah İbnu Sercis (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte ekmek ve et yedim ve: "Ey Allah'ın Resulü! Allah seni mağfiret buyursun!" dedim. Bana: "Seni de!" diye karşılıkta bulundu."
Ravi der ki: "(İbnu Sercis'e): "Resulullah sana istiğfarda mı bulundu?" diye soruldu. O: "Evet, "Seni de!" dedi" diye cevap verdi ve sonra şu ayeti okudu. (Mealen): "Kendi günahın için de, mü'min erkek ve mü'min kadınlar için de Allah'tan af dile..." (Muhammed 19). İbnu Sercis devamla dedi ki:
"Sonra etrafında döndüm, iki omuzu arasında peygamberlik mührünü gördüm. Sol kürek kemiğinin geniş tarafında idi, yumruk gibi ve üzerinde siğiller emsali benler vardı." [Müslim, Fezail 112, (2346).][583]

AÇIKLAMA:

Rivayetler, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın iki omuzu arasında bir peygamberlik mühründen haber verir. Müslim'in bir diğer rivayetinde bunun, keklik yumurtası büyüklüğünde olduğu ifade edilir. Ancak sadedinde olduğumuz rivayet onu yumruya benzetmektedir. Hz. Aişe (radıyallahu anhâ), bu mührün Aleyhissalâtu vesselâm'ın ölümüyle birlikte kaybolduğunu belirtir.
Kâdi Beyzavî, eski ümmetlerin kitaplarında bu mühürden bahsedilip, tavsif edildiğini, geleceği haber verilen peygamberin bilinmesinde bir alâmet olarak ondan bahsedildiğini söyler. Kâdi, bu mührün, nübüvveti gelebilecek arazlardan korumaya matuf olduğunu belirtir, tıpkı mühürle koruma altına alınan vesaik gibi.
Bu mührü, Aleyhissalâtu vesselâm doğuştan mı getirdi, doğumla birlikte mi veya göğsü yarılınca mı veya peygamberlik gelince mi konulduğu hususlarında muhtelif görüşler var. İbnu Hacer, göğsün yarılması anında konmuş olma görüşünü daha sıhhatli bulur.[584]

-5543 -2- وعن جابِرِ بْنِ سَمُرَة رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]كَانَ خَاتَمُ النُّبُوَّةِ بَيْنَ كَتِفِى رَسُولِ اللهِ # غُدَّةً حَمْرَاءَ مِثْلَ بَيْضَةِ الْحَمَامِ[. أخرجه الترمذي .

2. (5543)- Cabir İbnu Semüre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın peygamberlik mührü, iki omuzu arasında idi. Tıpkı bir güvercin yumurtası büyüklüğünde kırmızı bir yumru (gudde=bez) idi." [Tirmizî, 42, (3647).][585]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste, nübüvvet mührü guddeye benzetilmiştir. Gudde dilimizde bez kelimesiyle karşılanır. Vücutta, derinin altında hasıl olan yumruya denir. Üzerinden elle dokunulunca yerinde biraz oynar. Sözgelimi çıban yumrusu gibi sabit değildir.[586]

---

[582] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/361-362.
[583] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/363-364.
[584] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/364.
[585] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/364.

-5544 -3- وعن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]مَا رَأيْتُ أحْسَنَ مِنْ رَسُولِ اللهِ # كأنَّ الشَّمْسَ تَجْرِي في وَجْهِهِ، وَمَا رَأيْتُ أحَداً أسْرَعَ في مِشْيَتِهِ مِنْ رَسُولِ اللهِ #. لَكَأنَّمَا ا‘رْضُ تُطْوَى لَهُ. كُنَّا إذَا مَشَيْنَا مَعَهُ نُجْهِدُ أنْفُسَنَا، وَإنَّهُ لَغَيْرُ مُكْتَرِثٍ[. أخرجه الترمذي .

3. (5544)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan daha güzelini hiç görmedim. Sanki güneş mübarek yüzlerinde yürüyor gibiydi. Yürürken Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan daha hızlı yürüyen kimse de görmedim. Sanki yer O'nun ayağı altında dürülüyor gibiydi. Biz O'nunla beraber yürürken kendimizi zorlardık. O ise, aldırmazdı." [Tirmizî, Menakıb 26, (3650).][587]

-5545 -4- وعن عائشة رَضِيَ اللهُ عَنها قالت:]كَانَ رَسُولُ اللهِ # يُحَدِّثُ حَدِيثاً لَوْ عَدَّهُ الْعَادُّ ‘حْصَاهُ. كَانَ يَسْرُدُ الْحَدِيثُ كَسَرْدِكُمْ[. أخرجه الخمسة إ النسائي .

4. (5545)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) konuşurken (ağır ağır konuşurdu. Öyle ki) eğer biri çıkıp, kelimeleri saymak istese sayardı. O, sözü sizin gibi peş peşe getirmezdi." [Buharî, Menakıb 23; Müslim, Fezailu's-Sahabe 19, (2493); Zühd 71; Tirmizî, Menakıb 20, (3643); Ebu Davud, İlim 7, (3654, 3655).][588]

-5546 -5- وعن أنسٍ رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]كَانَ رَسُولُ اللهِ # يُعِيدُ الْكَلِمَةَ ثَنْاً لِتُعْقَلَ عَنْهُ[. أخرجه الترمذي .

5. (5546)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), söylediği bellensin diye kelamını üç kere tekrar ederdi." [Tirmizî, Menakıb 21, (3644).][589]

-5547 -6- وعن عبداللهِ بن سَرٍ قال:]كَانَ رَسُولُ اللهِ # إذَا جَلَسَ يَتَحَدَّثُ يُكْثِرُ أنْ يَرْفَعَ طَرْفَهُ الى السَّمَاءِ[. أخرجه أبو داود .

6. (5547)- Abdullah İbnu Selam (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), oturup konuştuğu zaman, (vahiy bekleyerek veya Mele-i A'la'ya iştiyak duyarak) çok sık nazarını semaya çevirirdi." [Ebu Davud, Edeb 21, (4837).][590]

-5548 -7- وعن أنسٍ رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]كَانَتْ أُمُّ سُلَيْمٍ تبْسُطُ لِرَسُولِ اللهِ # نِطْعاً فَيَقِيلُ عِنْدَهَا، فإذَا قَامَ أخَذَتْ مِنْ عَرَقِهِ وشَعْرِهِ فَجَمَعَتْهُ في قَارُورَةٍ، ثُمَّ جَعَلَتْهُ في سَكٍّ، فَلَمَّا حُضِرَ أنَسٌ رَضِيَ اللهُ عَنه أوْصى أنْ يُجْعَلَ فِي حُنُوطِهِ مِنْ ذلِكَ السَّكِّ[. أخرجه الشيخان والنسائي. »السَّكُّ« شئ يتطيب به .

7. (5548)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "(Annem) Ümmü Süleym, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) için yere bir post serer, O da üzerinde kaylule (öğle uykusu) kestiridi. Aleyhissalâtu vesselâm uyanınca annem O'nun terini ve kıllarını toplardı. Bunları bir şişede toplar, sonra onu sürünme maddesine katardı."
(Ravi devamla der ki: "Hz. Enes (radıyallahu anh) muhtazar (can çekişme halinde) olunca kefenine sürülecek hanûta bundan katılmasını vasiyet etti." [Buharî, İsti'zan 41; Müslim, Fezail 84, (2331); Nesâî, Zinet 119, (8, 218).][591]

AÇIKLAMA:

1- İbnu Hacer, Resulullah'ın saç kıllarının toplanması ile terinin toplanmasını, başka rivayetlerdeki sarahate dayanarak, ayrı ayrı zamanlara hamleder: Sıcak mevsimde öğle uykusundaki terin toplanması ayrı bir hadisedir. Ümmü Süleym'e kocası Ebu Talha'nın Aleyhissalâtu vesselâm'ın tıraşından sonra elde ettiği saçları vermesi ayrı hadisedir. Rivayetten de anlaşılacağı üzere Ümmü Süleym bunları teberrüken biriktirmiştir. Resulullah'ın Haccetü'l-Veda'da, Mina'da tıraş olduğu gözönüne alınınca, hadiste mevzubahis olan kıssanın Veda haccında sonra cereyan ettiği anlaşılır.
Hadisin bir başka veçhinde, her toplama anında Aleyhissalâtu vesselâm'ın uyandığı ve: "Ey Ümmü Süleym! Nedir bu yaptığın?" diye sorduğu, "Bu terinizdir, bunu tîbımıza (sürünme maddesi) koyuyoruz, bu bizim en

---

[586] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/364.
[587] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/365.
[588] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/365.
[589] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/365.
[590] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/365-366.
[591] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/366.

güzel tîbımız oluyor" cevabını aldığı belirtilir. Diğer bazı rivayetlerde Aleyhissalâtu vesselâm'ın, bu davranışı tebessümle karşıladığı ve te'yid ettiği tasrih edilmiştir.
2- Hadis, büyüklerin, tanıdığı kimselerin evlerinde kaylûle yapmasının cevazına delil olmaktadır. Bu davranışta sevginin te'yidi ve te'kidi vardır. Ayrıca hadis, insan ter ve saçının temiz olduğuna delil olmaktadır.[592]

-5549 -8- وعن أنسٍ رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]كَانَ فَزَعٌ بِالْمَدِينَةِ، فَاسْتَعَارَ رَسُولُ اللهِ # فَرَساً مِنْ أَبِي طَلْحَةَ يُقَالُ لَهُ الْمَنْدُوبُ، فَرَكِبَهُ! فَلَمَّا رَجَعَ قَالَ: مَا رَأَيْنَا مِنْ شَيْءٍ، وإنْ وَجَدْنَاهُ لَبَحْراً[.

8. (5549)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Medine'de bir panik olmuştu. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Ebu Talha (radıyallahu anh)'dan el-Mendub denen (ağır yürüyüşlü) atını istiareten aldı ve bindi. Dönüşünde: "Bir şey görmedik. Ancak atı çok hızlı bulduk" buyurdu."[593]

-5550 -9- وفي رواية:]كَانَ رَسُولُ اللهِ # أَحْسَنَ النَّاسِ، وَكَانَ أَجْوَدَ النَّاسِ وَأَشْجَعَ النّاسِ، وَلَقَدْ فَزِعَ أَهْلُ الْمَدِينَةِ ذَاتَ لَيْلَةٍ. فَانْطَلَقَ نَاسٌ قِبَلَ الصَّوْتِ فَتَلَقَّاهُمُ النَّبِيُّ # رَاجِعاً، وَقدْ سَبَقَهُمْ وَاسْتَبْرأ الْخَبَرَ، وَهُوَ عَلى فَرَسٍ ‘بِى طَلْحَةَ رَضِيَ اللهُ عَنه عُرْيٍ، وَفي عُنُقِهِ السَّيْفُ، وَهُوَ يَقُولُ: لَنْ تُرَاعُوا، لَنْ تُرَاعُوا؛ وقَال: وَجَدْنَاهُ بَحْراً، وَكانَ فَرَساً يُبَطَّأُ[. أخرجه الخمسة إ النسائي.يقال: »فَرَسٌ بَحْرٌ« إذا كان واسع الجري.و»اسْتَبْرَأ الْخَبَرَ« كشفه وحققه .
9. (5550)- Bir başka rivayette şöyle gelmiştir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) insanların en iyisi, en cömerdi ve en şecaatlisi idi. Nitekim bir gece, Medine halkı umumi bir korku yaşamıştı. Halk (korkusunun kaynağı olan) sesin geldiği tarafa yöneldi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ise, herkesten önce o cihete gitmiş, haberi tahkik etmiş ve geri dönmüştü, onları yarı yolda karşıladı. Ebu Talha (radıyallahu anh)'nın çıplak atı üzerinde idi. Boynunda kılıncı asılıydı. Şöyle diyordu:
"Korkulacak bir şey yok, korkulacak bir şey yok."
Sonra, "Bu atı pek hızlı bulduk" dedi. Halbuki at, ağır yürürdü." [Buharî, Cihad 46, 82; Müslim, Fezail 48, (2307); Ebu Davud, Edeb 87, (4988); Tirmizî, Cihad 14, (1685).][594]

-5551 -10- وعن عائشة رَضِيَ اللهُ عَنها قالت:]مَا خُيِّرَ رَسُولُ اللهِ # في أَمْرَيْنِ إِ أَخَذَ أَيْسَرَهُمَا، مَا لَمْ يَكُنْ إِثْماً، فإنْ كَانَ إِثْماً كَانَ أَبْعَدَ النّاس مِنْهُ، وَمَا انْتَقَمْ لِنَفْسِهِ مِنْ شَيْءٍ قَطُّ إِ أَنْ تُنْتَهَكَ حُرْمَةُ اللهِ، فَيَنْتَقِمُ للهِ[. أخرجه الثلثة وأبو داود .

10. (5551)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) iki iş arasında muhayyer bırakılırsa, mutlaka en kolayını tercih ederdi. Yeter ki bu günah olmasın. Eğer bir iş günah idiyse, günaha karşı insanın en uzak duranı idi. Aleyhissalâtu vesselâm kendisi için hiç intikam aramadı. Ama Allah'ın bir haramı ihlal edilince o zaman Allah için intikam alırdı." [Buhârî, Menâkıb 234, Edeb 80, Hudud 10, 42; Müslim, Fezâil 77, (2327); Muvatta, Husnü'l-Hulk 2, (2, 903); Ebu Davud, Edeb 5, (4785).][595]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, Aleyhissalâtu vesselâm'ın ahlak-ı şeriflerinden mühim bir prensibi belirtmektedir: Günaha düşülmediği müddetçe kolayı tercih etmek. Tercih edilecek olan daha kolay, günah olacaksa onu tercih etmiyor, şiddetli ve zor da olsa, günah olmayanı arıyor. Hadiste, muhayyer bırakanın kim olduğu belirtilmiyor, mübhem bırakılıyor. Bu, hadisin anlaşılmasına vüs'at kazandırıyor: Allah tarafından muhayyer bırakılma da mümkün, insanlar tarafından muhayyer bırakılma da mümkün. Ancak, Allah tarafından günahla sevap arasında muhayyer bırakılmayacağına dikkat çekilmiştir.
Şahsı için intikam almamış olmasını, bazı alimler "mala müteallik meselelerde" diye kayıtlamışlardır. Bu hususu, hadisin bir başka veçhi biraz daha açık olarak şöyle ifade eder: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir Müslümanın ismini sarih olarak zikredip hiç lanette bulunmadı, eliyle de asla vurmadı. Allah yolunda olunca o başka. Keza kendisinden hiçbir talebi asla geri çevirmedi, yeter ki günah bir talep olmasın. Hiçbir sebeple şahsı için intikam da almadı. Ancak Allah'ın haramlarını ihlal edenlerden, Allah için intikam aldı."
2- Hadis, kolayı varken zoru terketmeye ve kolay olanı almaya teşvik etmektedir. Muzdar kalınmayan şeyde ısrar etmeyip, terketmeye de teşvik var. Ayrıca hata olduğu zahir olmadıkça ruhsatla amelin mendub olduğu da görülmektedir. Bir de hukukullaha girmeyen hususlarda affetmeye teşvik var.[596]

[592] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/366-367.
[593] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/367.
[594] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/367-368.
[595] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/368.
[596] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/368-369.

-5552 -11- وعن جابرِ بن سَمُرَة رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]صَلَّيْتُ مَعَ رَسُولِ اللهِ # صَ ةَ ا'ولى، ثُمَّ خَرَجَ الى أَهْلِهِ وخَرَجْتُ مَعَهُ، فَاسْتَقْبَلَهُ وُلْدَانٌ، فَجَعَلَ يَمْسَحُ خَدَّىْ أَحَدِهِمْ وَاحِداً بَعْدَ وَاحِدٍ، وَمَسَحَ خَدِّى فَوَجَدْتُ لِيَدِهِ بَرْداً وريحاً كأَنَّمَا أَخْرَجَهَا مِنْ جُؤْنَةِ عَطَّارٍ[. أخرجه مسلم.»جُؤْنَةُ الْعَطَّارِ« هى التي يعدّ فيها الطيب ويدخره .

11. (5552)- Cabir İbnu Semüre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resuulllah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte ilk namazı kıldım. Sonra Aleyhissalâtu vesselâm ehline gitti. Onunla ben de çıktım. Onu bir kısım çocuklar karşıladı. Derken onların yanaklarını bir bir okşamaya başladı. Benim yanağımı da okşadı. Elinde bir serinlik ve hoş bir koku hissettim. Elini sanki attar havanından çıkarmış gibiydi." [Müslim, Fezail 80, (2329).][597]

-5553 -12- وعن ابن أبي اَوْفى رَضِيَ اللهُ عَنهما قال:]كَانَ رَسُولُ اللهِ # يُكْثِرُ الذِّكْرَ، وَيُقِلُّ اللَّغْوَ، وَيُطِيلُ الصَّ ةَ، وَيُقَصِّرُ الْخُطْبَةَ، وَ يَأنَفُ أنْ يَمْشِيَ مَعَ ا'رْمَلَةِ وَالْمِسْكِينِ، فَيَقْضِي لَهُمَا الْحَاجَةَ[. أخرجه النسائي.»اللَّغْوُ« الهذر من القول .

12. (5553)- İbnu Ebi Evfa (radıyallahu anhâ) anlatıyor: Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), zikri çok yapar, lağvı (hoş sözü) de az yapardı, namazı uzatırdı, hutbeyi de kısa yapardı. Dul ve miskinlerle beraber yürümekten ar duymazdı, onların ihtiyaçlarını mutlak yerine getirirdi." [Nesâî, Cuma 31, (3, 109).][598]

-5554 -13- وعن أنسٍ رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]مَشَيْتُ مَعَ رَسُولِ اللهِ # وَعَلَيْهِ بُرْدٌ نَجْرَانِيٌّ غَلِيظُ الْحَاشِيَةِ، فأدْرَكَهُ أعْرَابِيٌّ فَجَبَذَهُ جَبْذَةً شَدِيدَةً
حَتّى نَظَرْتُ الى صَفْحَةِ عُنُقِهِ، وَقَدْ أثَّرَ فيهِ حَاشِيَةُ الْبُرْدِ مِنْ شِدَّةِ جَبَذَتِهِ. ثُمَّ قَالَ: يَا مُحَمّدُ، مُرْ لِي مِنْ مَالِ اللهِ الّذِي عِنْدَكَ فَالْتَفَتَ إلَيْهِ وَضَحِكَ. ثُمَّ أمَرَ لَهُ بِعَطَاءٍ[. أخرجه الشيخان .

13. (5554)- Hz. Enes anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)' la birlikte yürüdüm. Üzerinde kenarı sert necranî bir hırka vardı. Ona bir bedevi arkadan yetişerek hırkadan tutup şiddetle çekti. Boynunun derisine baktığımızda şiddetle çekilen hırkanın kenarının zedeleyip iz bıraktığını gördüm. Bedevi:
"Ey Muhammed! Yanındaki Allah'ın malından bana da verilmesini emret" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm ona yönelik baktı ve güldü. Sonra da bir ihsanda bulunulmasını emretti." [Buharî, Libas 18, Humus 19, Edeb 68).][599]

-5555 -14- وعنه رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]كَانَ رَسُولُ اللهِ # إذَا صَلّى الْغَدَاةَ جَاءَ خَدَمُ الْمَدِينَةِ بِآنِيَتِهِمْ فيهَا الْمَاءُ فَ Œ يَأتُونَهُ بِإنَاءٍ إ غَمَسَ فيهِ يَدَهُ، وَرَبَّمَا جَاءَهُ في الْغَدَاةِ الْبَارِدَةِ فَيَغْمِسُ يَدَهُ فيهِ[. أخرجه مسلم .

14. (5555)- Yine Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) sabah namazını kılınca, Medine'nin hizmetçileri ellerinde su bulunan kaplar olduğu halde kendisine gelirlerdi. Aleyhissalâtu vesselâm da hiçbirini ihmal etmeden kaplara elini batırırdı. Bazan sabahları hava soğuk olurdu. Aleyhissalâtu vesselâm yine de elini suya batırırdı." [Müslim, Fezail 74, (2324).][600]

-5556 -15- وعن الخُدْرى رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]بَيْنَا رَسُولِ اللهِ # يَقْسِمُ قِسْماً أقْبَلَ رَجُلٌ فَأكَبَّ عَلَيْهِ فَطَعَنَهُ # بِعُرْجُونٍ كَانَ مَعَهُ كَانَ فَجَرَحَ وَجْهَهُ. ثُمَّ قَالَ لَهُ: تعالَ فَاسْتَقِدْ. قَالَ: بَلْ عَفَوْتُ يَا رَسُولَ اللهِ[. أخرجه أبو داود والنسائي.

15. (5556)- Hudrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bir taksimde bulunduğu bir sırada, bir adam gelerek üzerine eğildi. Aleyhissalâtu vesselâm da elindeki hurma dalını adama dürtüp yüzünden yaraladı. Sonra da: "Gel! Kısas yap!" buyurdu. Adam:
"Affettim ey Allah'ın Resulü!" dedi." [Ebu Davud, Diyat 15, (4536); Nesâî, Kasame 20, (8, 32).] [601]

İKİNCİ BAB

ALEYHİSSALATU VESSELAM'IN ALÂMETLERİ

-5557 -1- عن عليّ بن أبي طالبٍ رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]حَدّثنى أبِى قال خَرَجْنَا الى الشّام في أشْيَاخٍ مِنْ قُرَيْشٍ، وَكَانَ مَعِيَ مُحَمّدٌ #، فأشْرَفْنَا على رَاهِبٍ في الطَّرِيقِ فَنَزَلْنَا وَحَلَلْنَا رَوَاحِلَنَا فَخَرَجَ إلَيْنَا الرَّاهِبُ، وَكَانَ قَبْلَ ذلِكَ يَخْرُجُ إلَيْنَا فَجَعَلَ يَتَخَلَّلُنَا حَتّى جَاءَ فأخَذَ بِيَدِ مُحَمّدٍ، وَقَالَ: هذَا سَيّدُ الْعَالَمِينَ. فَقَالَ لَهُ أشْيَاخُ قُرَيْشٍ: وَمَا عِلْمُكَ بِمَا تَقُولُ؟ قَالَ: أجِدُ صِفَتَهُ وَنَعْتَهُ في الْكِتَابِ الْمُنَزَّلِ، وَإنَّكُمْ حِينَ أشْرَفْتُمْ لَمْ يَبْقَ شَجَرٌ وَ حَجَرٌ إ خَرَّ لَهُ سَاجِداً، وَ تَسْجُدُ الْجَمَادَاتُ إ لِنَبِ يٍّ، وَأعْرِفُهُ بِخَاتَمِ

[597] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/369.
[598] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/369.
[599] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/370.
[600] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/370.
[601] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/371.

النُّبُوَّةِ أَسْفَلَ مِنْ غُضْرُوفِ كَتِفِهِ مِثْلُ التُّفَّاحَةِ. ثُمَّ رَجَعَ فَصَنَعَ طَعاماً فأَتَانَا بِهِ، وَكانَ مُحَمّدٌ في رَعْيَةِ ا‘بِلِ! فَجَاءَ وَعَلَيْهِ غَمَامَةٌ تُظِلُّهُ. فَلَمَّا دَنَا وَجَدَ الْقَوْمَ قَدْ سَبَقُوهُ الى ظِلِّ الشَّجَرَةِ، فَجَلَسَ في الشَّمْسِ، فَمَالَ فَيْءُ الشَّجَرَةِ عَلَيْهِ وَضَحَوْاهُمْ في الشَّمْسِ. فقَالَ: انْظُرُوا مَالَ فَيْءُ الشَّجَرَةِ عَلَيْهِ فَبَيْنَمَا هُوَ قَائِمٌ وَهُوَ يُنَاشِدُهُمُ اللهَ تَعالى أَنْ يَذْهَبُوا بِهِ الى الرُّومِ، وَيَقُولُ: إِنْ رَأَوْهُ عَرَفُوهُ بِالصِّفَةِ فَيَقْتُلُونَهُ فَبَيْنَا هُوَ يُنَاشِدُهُمُ اللهَ في ذلِكَ إِذِ الْتَفَتَ فإِذَا بِسَبْعَةِ مِنَ الرُّومِ مُقْبِلِينَ نَحْوَ دِيْرِهِ، فاسْتَقْبَلَهُمْ وَقَالَ: مَا جَاءَ بِكُمْ؟ قَالُوا: بَلَغْنَا مِنْ أَحْبَارِنَا أَنَّ نَبِيّاً مِنَ الْعَرَبِ خَارِجٌ نَحْوَ بِ◌ِدِنَا في هذَا الشَّهْرِ فَلَمْ يَبْقَ طَرِيقٌ إِ بُعِثَ إِلَيْهِ بِأُنَاسٍ، وَبُعِثْنَا الى طَرِيقِكَ هذَا. قَالَ: وَهَلْ خَلَفَكُمْ أَحَدٌ خَيْرٌ مِنْكُمْ؟ قَالُوا: إِنَّمَا أُخْبِرْنَا خَبَرَهُ بِطَرِيقِكَ هذا. قَالَ: أَفَرَأَيْتُمْ أَمْراً أَرَادَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعالى أَنْ يَقْضِيَهُ. هَلْ يَسْتَطِيعُ أَحَدٌ مِنَ النَّاسِ أَنْ يَرُدَّهُ؟ قَالُوا: . قَالَ: فَبَايِعُوا هذَا الرَّجُلَ فَإِنَّهُ نَبِيٌّ حَقّاً، فَبَايَعُوهُ، وَأَقَامُوا مَعَ الرَّاهِبِ، ثُمَّ رَجَعَ إِلَيْنَا فَقَالَ: أَنْشُدُكُمُ اللهَ أَيُّكُمْ وَلِيُّهُ؟ فَقَالُوا: هذَا يَعْنُونَنِي. فَمَا زَالَ يُنَاشِدُنِي حَتّى رَدَدْتُهُ مَعَ رِجَالٍ كَانَ فيهِمْ بِ◌ِلٌ بَعَثَهُ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنهما، وَزَوَّدَهُ الرَّاهِبُ كَعْكاً وَزَيْتاً[. أخرجه الترمذي. عن أبي موسى ا‘شعرى قال: خرج أبو طالب، وذكر نحو ما تقدم. وأخرجه رزين عن علي رَضِيَ اللهُ عَنه عن أبيه باللفظ المتقدم.»غُضروف الكَتف« رأس لوحه.و»ضَحَوا في الشَّمْسِ« أي برزوا لها.و»ا‘حبارُ« جمع حبر بفتح الحاء وكسرها، وهو العالم .

1.(5557)- Hz. Ali İbnu Ebi Talib (radıyallahu anh) anlatıyor: "Babam anlatmış ve demişti ki: "Kureyş büyüklerinden bir grupla Şam'a gitmiştik; beraberimde Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm) de vardı. Yolda bir rahib(in manastırın)a yaklaştık ve yakınına konakladık. Develerimizi çözmüştük ki rahib yanımıza geldi. Daha önceki gelişlerimizde yanımıza hiç uğramamıştı. Aramızda dolaşmaya başladı ve Muhammed'i (bulup) elinden tuttu ve:
"Bu âlemlerin efendisidir!" dedi. Kureyş büyükleri ona:
"Bu söylediğini nereden biliyorsun?" diye sordular. Adam:
"Ben onun sıfat ve evsafını bize indirilen kitapta bulmuşum! Nitekim siz yaklaştığınız zaman, O'na secde etmedik ne taş, ne ağaç kaldı, hepsi de secde ettiler. Bu cansız şeyler ancak bir peygambere secde ederler. Ben O'nu ayrıca peygamberlik mührüyle de biliyorum, bu mühür omuz başındaki düz kemiğin baş kısmının aşağısında bulunur, elma büyüklüğündedir" dedi. Sonra bizden ayrıldı, yemek hazırlayıp getirdi. Muhammed o sırada, develeri gözetliyordu. Yanımıza geldiğinde üzerinde ona gölge yapan bir bulut vardı. Yaklaşınca, halkın kendinden önce ağacın gölgesini kaptıklarını gördü. O da güneşte oturdu. Ağacın gölgesi, üzerine meyletti, onlar güneşte kaldılar. Rahib:
"Bakın, ağacın gölgesi O'nun üzerine meyletti" dedi. Rahib onların yanında iken, bu çocuğu Allah aşkına Rum (diyarın)a götürmeyin diye ricada bulundu ve: "Eğer O'nu götürürseniz, taşıdığı sıfatlarıyla O'nu tanırlar ve öldürürler" dedi. O, bu hususta Allah'ın adını vererek onlara ricada bulunurken, yan tarafına bir göz attı. Manastırına doğru gelen yedi rum gördü. Onları karşıladı ve:
"Niye geldiniz?" dedi.
"Rahiplerimiz bize Araplar arasında çıkacak bir peygamberin bu ayda memleketimize doğru gelmekte olduğunu söylediler. (Buralara giriş sağlayan) her yola bir grup insan çıkarıldı. Biz de senin su yoluna gönderildik" dediler. Rahip: "Sizden daha hayırlı birini geride bıraktınız mı?" dedi. Onlar:
"O şahsın senin yolunun üzerinde olduğu bize haber verildi!" dediler. Rahip: "Allah'ın icra etmek istediği bir iş hakkında ne dersiniz, insanlardan bunu geri çevirebilecek biri var mı?" diye sordu. Onlar: "Hayır!" dediler. Rahip:
"Öyleyse şu kimseye biat edin. Zira bu , gerçek peygamberdir" dedi. Onlar da ona biat ettiler, rahiple birlikte orada kaldılar. Sonra rahip bize döndü, ve:
"Allah için söyleyin, bunun velisi kim?" dedi. Beni kastederek: "Şu" dediler. Rahib bana hususi şekilde, geri dönmemiz için ricada bulundu. Ben de O'nu içlerinde, Hz. Ebu Bekr'in gönderdiği, Bilal'in de bulunduğu bir grup kimse ile geri çevirdim. Rahip O'na kek ve zeytinyağından azık koydu."
Bu rivayeti Tirmizî, (Menakıb 5, (3624) Ebu Musa el-Eş'arî (radıyallahu anh)'den tahric etmiştir. Rivayete: "Ebu Talib Şam için yola çıktı..." diye başlar ve yukarıda kaydedildiği şekilde zikreder. Yukarıdaki metni Rezin, Hz. Ali (radıyallahu anh)'nin babasından rivayet olarak, kaydedilen elfazla tahric etmiştir.[602]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadiste zikri geçen rahibin adı bazı rivayetlerde Buhayra diye tasrih edilir. İçerisinde, bazı hatalı unsurlar varsa da, rivayet Aleyhissalâtu vesselâm'ın nübüvvet öncesi hayatından bir sahneyi aydınlatmaktadır: Amcası Ebu Talib'le yaptığı Şam yolculuğu. Bu ticarî bir seyahatti. Mola verilen bu yerin Busra olduğu bazı rivayetlerde belirtilir.
Rahip, Şam'a gidildiği takdirde, orada Yahudiler tarafından, Muhammed'in beklenmekte olan peygamber olduğunun, kitaplarında mezkur olan alâmetlerle bilinerek öldürülebileceğinden korkuyor. Bu sebeple geri

[602] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/373-374.

döndürülmesi için ısrarla ricada bulunuyor. Ebu Talib meseleyi kavrayarak Busra'dan geri çeviriyor, kendisi seyahatına devam ediyor.

2- Hadiste yadırganan bazı unsurlar var denmişti. O da Hz. Bilal ve Hz. Ebu Bekr'le ilgili pasajdır. Bu hususla ilgili olarak el-Cezerî der ki: "Hadisin isnadı sahihtir. Ravileri, Sahiheyn veya birinin ravileri gibi sîkadırlar. Hz. Ebu Bekr ve Hz. Bilal (radıyallahu anhümâ)'in zikredilmeleri mahfuz değildir (yani hadisi zayıflatan bir durumdur). Bu sebeple imamlarımız bu kısmı bir vehim addetiler. Bu gerçekten vehimdir. Zira, o sırada Aleyhissalâtu vesselâm'ın yaşı on ikidir. Ebu Bekir ise O'ndan iki yaş küçüktür. Muhtemelen Bilal o vakit henüz doğmadı bile." Hz. Ebu Bekr ve Bilal'in zikri sebebiyle, Zehebi de hadisi zayıf addeder ve henüz o sıralarda Hz. Ebu Bekr'in Hz. Bilal'i satın almadığına dikkat çeker. Hafız İbnu Hacer, el-İsabe'de şunları söyler: "Bu hadisin ravileri sîkadırlar. Hadiste bu lafızlar dışında reddi gereken bir husus yok. Muhtemelen o kısım bir derctir, bir başka hadisten alınma bir parçadır..." İbnu Hacer'in bu tahminini doğrulayan bir husus, hadisin Bezzar'ın Müsned'inde gelen veçhidir. O vecihte, hadis aynen kaydedilir; fakat "amcası onu Bilal'le geri gönderdi" denmez, "bir adamla" denir.

Başta muhakkik bir zat olan İbnu Hacer olmak üzere alimlerimiz, hadisin muhtevasını kabul edip buna siyer bahislerinde yer verirler.[603]

-5558 -2- وعن عَطاءِ بنِ يَسَارٍ. قال:]لَقِيْتُ عَبْدَاللهِ بْنَ عَمْرُو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللهُ عَنهما، فَقُلْتُ: أَخْبِرْنِي عَنْ صِفَةِ رَسُولِ اللهِ # فِي التَّوْرَاةِ. فقَالَ: أَجَلْ وَاللهِ إِنَّهُ لَمَوْصُوفٌ في التَّوْرَاةِ بِبَعْضِ صِفَتِهِ فِي الْقُرْآنِ، يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِداً وَمُبَشِّراً وَنَذِيراً، وَحِرْزاً لِ ُمِّيِّينَ، أَنْتَ عَبْدِي وَرَسُولِي. سَمَّيْتُكَ الْمُتَوَكِّلَ. لَيْسَ بِفَظٍّ، وَ َ غَلِيظٍ، وَ َ صَخَّابٍ بِا َسْوَاقِ، وَ َ يَدْفَعُ بِالسَّيِّئَةِ السَّيِّئَةِ، وَلَكِنْ يَعْفُو وَيَغْفِرُ. وَلَنْ يَقْبِضَهُ اللهُ حَتَّى يُقِيمَ بِهِ الْمِلَّةَ الْعَوْجَاءَ، وَيَفْتَحَ بِهِ أَعْيُناً عُمْياً، وآذَاناً صُمّاً، وَقُلُوباً غُلْفاً[. أخرجه البخاري.»ا‘مِّيون« العرب ‘نهم كانوا يحسنون الكتابة.و»الفظّ« القاسى القلب الغليظ الجانب.و»الصَّخبُ« بالصاد والسين الصياح والجلبة، يشير بذلك الى عدم منافسته في الدنيا وجمعها فيحضر ا‘سواق لذلك ويصخب معهم فيها.و»الغُلفُ« بضم الغين وسكون ّم جمع أغلف، وهو الذي عليه غف .

2. (5558)- Atâ İbnu Yesar rahimehullah anlatıyor: "Abdullah İbnu Amr İbni'l-As (radıyallahu anhümâ)'a rastladım ve: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Tevrat'ta zikredilen vasıflarını bana söyle" dedim. Bunun üzerine hemen:

"Pekâla dedi ve devam etti: Allah'a yemin olsun! O, Kur'an'da geçen bazı sıfatlarıyla Tevrat'ta da mevsuftur (ve şöyle denmiştir): "Ey Peygamber, biz seni insanlara şahid, müjdeleyici ve korkutucu (Ahzab 45) ve ümmiler için de koruyucu olarak gönderdik. Sen benim kulum ve elçimsin. Ben seni mütevekkil diye tesmiye ettim. O, ne katı kalpli, ne de kaba biri değildir. Çarşı pazarda rastgele bağırıp çağırmaz. Kötülüğü kötülükle kaldırmaz, bilakis affeder, bağışlar. Allah, bozulmuş dini onunla tam olarak ikame etmeden onunla kör gözleri, sağır kulakları, paslanmış kalpleri açmadan onun ruhunu kabzetmez." [Buharî, Büyû 50, Tefsir, Feth 3.][604]

AÇIKLAMA:

1- Abdullah İbnu Amr İbni'l-As, sahabenin büyüklerindendir ve hadisleri, Resulullah'ın bilgisi tahtında yazanlardan biridir. Burada bizi ilgilendiren yönlerden biri, alim bir zat oluşu ve Ehl-i Kitap'tan çok miktarda kitap elde ederek onları okumasıdır. Bu sebeple İsrailiyatı ve Kitab-ı Mukaddes'in muhteviyatını iyi bilmektedir. Binaenaleyh, kendisinden, Kütüb-ü Sabıka'da Resulullah'tan haber veren ayetler hakkında soru sorulması tesadüfi bir hâdise değildir. Görülüğü üzere, soruya güzel bir örnek zikrederek müsbet cevap vermiştir. Radıyallahu anh'ın zikrettiği Tevrat ayetinin bir benzeri Kur'an'da aynen mevcuttur. Hele pasajın yarısı –ki oraya, Kur'andaki yerini belirten kayıt düştük- tıpa tıp Kur'an'a uymaktadır. Tevrat'tan zikredilen pasajın ikinci kısmına uyan bir başka ayet yine Kur'an-ı Kerim'de zikredilmiştir (Mealen): "Sen Allah'tan bir merhamet sayesindedir ki, onlara yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın, onlar, etrafından herhalde dağılıp gitmişlerdi. Artık onları bağışla, günahlarının mağfiret edilmesini iste. İş hususunda onlarla müşavere et. Bir kerre de azmettin mi, artık Allah'a güvenip dayan. Çünkü Allah kendine güvenip dayananları sever" (Al-i İmran 159). Tevrat'tan alınan pasajın en son kısmına benzeyen bir ayet de şöyledir (mealen): "Ne iyilik, ne de kötülük müsavi değildirler. Sen (kötülüğü) en iyi olanla önle. O zaman görürsün ki, seninle arasında düşmanlık bulunan kimse bile, sanki samimi dostun olmuştur" (Fussilet 34).[605]

-5559 -3- وعن عبداللهِ بنِ سَم رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]مَكْتُوبٌ في التَّوْرَاةِ صِفَةُ مُحَمّدٍ وَعِيسى ابْنُ مَرْيَمَ يُدْفَنُ مَعَهُ. قَالَ أَبُو مَوْدُودٍ اَلْمَدَنِيُّ: قَدْ بَقِيَ في الْبَيْتِ مَوْضِعُ قَبْرٍ[. أخرجه الترمذي .

---

[603] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/374-375.
[604] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/376.
[605] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/376-377.

3. (5559)- Abdullah İbnu Selam (radıyallahu anh) anlatıyor: "Tevrat'ta Hz. Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'in sıfatı ve İsa İbnu Meryem'in de O'nunla birlikte defnedileceği yazılıdır.
Ebu Mevdud el-Medeni der ki: "(Resulullah'ın kabrinin bulunduğu) hücrede bir kabir yeri var." [Tirmizî, Menakıb 3, (3621).][606]

AÇIKLAMA:

Hadis, Tevrat'ta yazılanlar arasında Hz. Peygamber'in vasıfları ile Hz. İsa'nın, Aleyhissalâtu vesselâm'ın yanına defnedileceğinin de yazılı olduğunu belirtmektedir. Hz. İsa'nın, Aleyhissalâtu vesselâm'ın yanına gömüleceğine dair başka rivayetler de vardır. Hz. Aişe'den gelen bir rivayete -ki zayıftır- göre, Hz. Aişe, Aleyhissalâtu vesselâm'a:
"Senden sonra hayatta kalırsam yanına gömülmek isterim!" diye bir arzu izhar edince, Aleyhissalâtu vesselâm, bunun mümkün olmayacağını belirtir ve: "Orada benim kabrim, Ebu Bekr ve Ömer'in kabirleri, bir de Hz. İsa İbnu Meryem'in kabri bulunacaktır!" der. Bu hususu te'yid eden rivayetlerden biri yine Abdullah İbnu Amr'dan rivayet edilmiştir: "İsa İbnu Meryem yeryüzüne iner, evlenir ve çocukları doğar. Kırk beş yıl böyle geçer. Sonra ölür ve benimle birlikte kabrime defnedilir." [607]

-5560 -4- وعن أبي مُوسى رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]سَمِعْتُ النَّجَاشِيَّ صَاحِبَ الْحَبَشَةِ رَحِمَهُ اللهُ تَعالى يَقُولُ: أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمّداً رَسُولُ اللهِ، وَأَنَّهُ الّذِي بَشّرَ عِيسى عَلَيْهِ السَّمُ، وَلَوْ مَا أَنَا فيهِ مِنَ الْمُلْكِ وَمَا تَحَمَّلَتُ مِنْ أُمُورِ النَّاسِ ؛تَيْتُهُ حَتّى أَحْمِلَ نَعْلَيْهِ[. أخرجه أبو داود .

4. (5560)- Ebu Musa (radıyallahu anh) anlatıyor: "Habeşistan'ın sahibi (kralı) Necaşî merhumu işittim, demişti ki:
"Ben şehadet ederim ki Muhammed Allah'ın resulüdür. O, Hz. İsa (aleyhisselâm)'nın geleceğini müjdelediği zattır. Eğer ben, şu saltanatın başında olmasaydım ve üzerimdeki insanlarla ilgili yük bulunmasaydı onun ayakkabılarını taşımak üzere yanına giderdim." [Ebu Davud, Cenaiz 62, (3205).][608]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, sarih bir şekilde Habeş Kralı Necasî'nin Müslüman olduğunu ifade etmektedir. İbnu'l-Esir Necaşî'nin Resulullah'ın sağlığında Müslüman olduğunu, kendisine muhacir olarak iltica eden Müslümanları himaye edip onlara iyi davrandığını belirtir. Kendisine iltica eden Müslümanları Kureyşliler geri almak üzere heyet gönderirler, hediyeler verirler. Fakat Necaşî taleplerini reddeder ve Müslümanları himaye eder. Necaşî Mekke'nin fethinden önce vefat etmiş, Resulullah da Medine'de onun cenaze namazını kıldırmıştır, (radıyallahu anh).[609]

-5561 -5- وعن ابن عبّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنهما قال:]حَدَّثَنِي أَبُو سُفْيَانَ بْنُ حَرْبٍ قَالَ: اِنْطَلَقْتُ في الْمُدَّةِ الّتِي كَانَتْ بَيْنِي وَبَيْنَ رَسُولِ اللهِ # الى الشَّامِ. فَبَيْنَا أَنَا بِهَا إِذْ جِئَ بِكِتَابٍ مِنَ النَّبِيِّ # الى هَرَقْلَ، جَاءَ بِهِ دِحْيَةُ الْكَلْبِيُّ فَدَفَعَهُ الى عَظِيمِ بُصْرَى، فَدَفَعَهُ الى عَظِيمُ الرُّومِ هِرَقْلَ. فَقَالَ هِرَقْلُ: هَلْ هُنَا أَحَدٌ مِنْ قَوْمِ هذَا الرَّجُلِ الّذِي يَزْعُمُ أَنَّهُ نَبِيٌّ؟ قَالُوا: نَعَمْ. فَدُعِيتُ في نَفَرٍ مِنْ قُرَيْشٍ فَدَخَلْنَا عَلَيْهِ فَأَجْلَسَنَا بَيْنَ يَدَيْهِ. فَقَالَ: أَيُّكُمْ أَقْرَبُ نَسَباً مَعَهُ؟ فَقُلْتُ: أَنَا. فَأَجْلَسَنِي بَيْنَ يَدَيْهِ، وأَصْحَابِي خَلْفِي؛ ثُمَّ دَعَا بِتَرْجُمَانِهِ فَقَالَ: قُلْ لِهؤُءِ: إِنِّي سَائِلٌ هذَا عَنْ هَذا الرَّجُلِ الّذي يَزْعَمُ أَنَّهُ نَبِيٌّ فإِنْ كَذَبَنِي فَكَذِّبُوهُ. قَالَ أَبُو سُفْيَانَ: وَايْمُ اللهِ لَوْ أَنْ يُؤْثَرَ عَلَيَّ الْكَذِبُ لَكَذَبْتُهُ. ثُمَّ قَالَ لِتَرْجُمَانِهِ: سَلْهُ، كَيْفَ نَسَبُهُ فِيكُمْ؟ قُلْتُ: هُوَ فِينَا ذُو نَسَبٍ. قَالَ: فَهَلْ كَانَ مِنْ آبَائِهِ مِنْ مَلِكٍ؟ قُلْتُ: َ. قَالَ: فَهَلْ كُنْتُمْ تَتَّهِمُونَهُ بِالْكَذِبِ قَبْلَ أَنْ يَقُولَ مَا قَالَ. قُلْتُ: َ. قَالَ: فَهَلْ يَتَّبِعُهُ أَشْرَافُ النَّاسِ أَمْ ضُعَفَاؤُهُمْ. قُلْتُ: بَلْ ضُعَفَاؤُهُمْ. قَالَ: أَيَزِيدُونَ أَمْ يَنْقُصُونَ؟ قُلْتُ: َ، بَلْ يَزِيدُونَ قَالَ: هَلْ يَرْتَدُّ أَحَدٌ عَنْ دِينِهِ بَعْدَ أَنْ يَدْخُلَ فيهِ سَخَطَةً لَهُ؟ قُلْتُ: َ. قَالَ: فَهَلْ قَاتَلْتُمُوهُ؟ قُلْتُ: نَعَمْ. قَالَ: كَيْفَ كَانَ قِتَالُكُمْ إِيَّاهُ؟ قُلْتُ: تَكُونُ الْحَرْبُ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُ سِجَالً، يُصِيبُ مِنَّا وَنُصِيبُ مِنْهُ، قَالَ فَهَلْ يَغْدِرُ؟ قُلْتُ: َ ، وَنَحْنُ مِنْهُ في هذِهِ الْمُدَّةِ مَا نَدْرِي مَا هُوَ صَانِعٌ. قَالَ أَبُو سُفْيَانَ: فَوَاللهِ مَا أَمْكَنَنِي مِنْ كَلِمَةٍ أُدْخِلُ فيهَا شَيْئاً غَيْرَ هذِهِ. قَالَ: فَهَلْ قالَ هذَا الْقَوْلَ أَحَدٌ قَبْلَهُ؟ قُلْتُ: َ. فَقَالَ لِتَرْجُمَانِهِ: قُلْ لَهُ إِنِّي سَأَلْتُكَ عَنْ نَسَبِهِ فِيكُمْ فَزَعَمْتَ أَنَّهُ فِيكُمْ ذُو نَسَبٍ، وَكذلِكَ الرُّسُلُ تُبْعَثُ في أَنْسَابِ قَوْمِهَا؛ وَسَأَلْتُكَ هَلْ كَانَ في آبَائِهِ مَلِكٌ؟ فَزَعَمْتَ أَنْ َ. فَقُلْتُ: لَوْ كَانَ في آبَائِهِ مَلِكٌ، قُلْتُ: رَجُلٌ يَطْلُبُ مُلْكَ أَبِيهِ، وَسَأَلْتُكَ عَنْ أَتْبَاعِهِ: أَضُعَفَاؤُهُمْ أَمْ أَشْرَافُهُمْ؟ فَقُلْتُ: بَلْ ضُعَفَاؤُهُمْ، وَهُمْ أَتْبَاعُ الرُّسُلِ؛ وَسأَلْتُكَ: هَلْ كُنْتُمْ تَتَّهِمُونَهُ بِالْكَذِبِ قَبْلَ أَنْ يَقُولَ مَا قَالَ؟
فَزَعَمْتَ أَنْ َ فَعَرَفْتُ أَنَّهُ لَمْ يَكُنْ لِيَدَعَ الْكَذِبَ على النَّاسِ وَيَكْذِبَ عَلى اللهِ تعالى، وَسَأَلْتُكَ: هَلْ يَرْتَدُّ أَحَدٌ مِنْهُمْ عَنْ دِينِهِ بَعْدَ أَنْ يَدْخُلَ فيهِ سَخَطَةً لَهُ؟ فَزَعَمْتَ أَنْ َ. فَكَذلِكَ ا"يمَانُ إِذَا خَلَطَتْ بَشَاشَتُهُ الْقُلُوبَ؛ وَسَأَلْتُكَ: هَلْ يَزِيدُونَ أَمْ يَنْقُصُونَ؟ فَزَعَمْتَ: أَنَّهُمْ

[606] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/377.
[607] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/377-378.
[608] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/378.
[609] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/378.

يَزِيدُونَ، وَكَذلِكَ أمْرُ ا‘‘يمَانِ حَتّى يَتِمّ؛ وَسَألْتُكَ: هَلْ قَاتَلْتُمُوهُ؟ فَزَعَمْتَ أنَّكُمْ قَاتَلْتُمُوهُ، فَتَكُونُ الْحَرْبُ بَيْنَهُمْ سِجَالً، يَنَالُ مِنْكُمْ وَتَنَالُونَ مِنْهُ، وَكذلِكَ الرُّسُلُ تُبْتَلى، ثُمَّ تَكُونُ لَهُمُ الْعَاقِبَةُ، وَسَألْتُكَ هَلْ يَغْدِرُ؟ فَزَعَمْتَ أنَّهُ يَغْدِرُ، وَكذلِكَ الرُّسُلُ تَغْدِرُ؛ وَسَألْتُكَ هَلْ قَالَ هذَا الْقَوْلَ أحَدٌ قَبْلَهُ؟ فَزَعَمْتَ أنْ لَ فَقُلْتُ: لَوْ قَالَ هذَا الْقَوْلَ أحَدٌ قَبْلَهُ، قُلْتُ رَجُلٌ إئْتَمَّ بِقَوْلٍ قِيلَ قَبْلَهُ؛ ثُمَّ قَالَ: بِمَ يَأمُرُكُمْ؟ قُلْنَا: بِالصَّ ةِ وَالزَّكَاةِ وَالصِّلَةِ وَالْعفَافِ. فقَالَ إنْ يَكُ مَا تَقُولُ حَقّاً فإنَّهُ نَبِيٌّ، وَقَدْ كُنْتُ أعْلَمُ أنَّهُ خَارِجٌ، وَلَمْ أكُنْ أظُنُّهُ مِنْكُمْ، وَلَوْ أعْلَمُ أنّي أخْلُصُ إلَيْهِ ‘حْبَبْتُ لِقَاءَهُ، وَلَوْ كُنْتُ عِنْدَهُ لَغَسَلْتُ عَنْ قَدَمَيْهِ، وَلَيَبْلُغَنَّ مُلْكُهُ مَا تَحْتَ قَدَمَيَّ، ثُمَّ دَعَا بِكِتَابِ رَسُولِ اللهِ #، فَقَرَأهُ فإذَا فيهِ: بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ، مِنْ مُحَمّدٍ رَسُولِ اللهِ إلى هِرَقْلَ عَظِيمِ الرُّومِ، سَ مٌ عَلى مَنِ اتَّبَعَ الْهُدَى. أمَّا بَعْدُ فَإنّي أدْعُوكَ بِدِعَايَةِ ا‘‘سْ مِ. أسْلِمْ تَسْلَمْ يُؤْتِكَ اللهُ أجْرَكَ مَرَّتَيْنِ، فَإنْ تَوَلّيْتَ فَإنَّ عَلَيْكَ إثْمَ ا‘رِيسِيّينَ، وَيَا أهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا الى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أنْ نَعْبُدَ إ اللهَ وَ نُشْرِكَ بِهِ شَيْئاً وَ يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضاً أرْبَاباً مِنْ دُونِ اللهِ فَإنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا أشْهَدُوا بِأنَا مُسْلِمُونَ. فَلَمَّا فَرَغَ مِنْ قِرَاءَةِ الْكِتَابِ ارْتَفَعَتِ ا‘صْوَاتُ عِنْدَهُ وَكَثُرَ اللَّغَطُ فَأمَرَ بِنَا فَأُخْرِجْنَا، فَقُلْتُ ‘صْحَابِي: لَقَدْ أُمِرَ أمْرُ ابْنِ أبِي كَبْشَةَ إنَّهُ لَيَخَافُهُ مَلِكُ بَني ا‘صْفَرِ. فَمَا زِلْتُ مُوقِناً بِأمْرِ رَسُولِ اللهِ # أنَّهُ سَيَظْهَرُ حَتَّى أدْخَلَ اللهُ عَلَيَّ ا‘‘سْ مَ؛ وَدَعَا هِرَقْلُ جَمْعَهُ فَجَمَعَهُمْ في دَارٍ لَهُ. فَقَالَ: يَا مَعْشَرَ الرُّومِ، هَلْ لَكُمْ في الْفَ حِ وَالرُّشْدِ الى آخِرِ ا‘بَدِ، وَأنْ يَثْبُتَ لَكُمْ مُلْكُكُمْ، فَحَاصَوا حَيْصَةَ حُمُرِ الْوَحْشِ الى ا‘بْوَابِ فَوَجَدُوهَا قَدْ أُغْلِقَتْ، فَدَعَاهُمْ، فقَالَ: إنَّمَا اخْتَبَرْتُ شِدَّتَكُمْ عَلى دِينِكُمْ، وَقَدْ رَأيْتُ مِنْكُمُ الَّذِي أحْبَبْتُ، فَسَجَدُوا لَهُ وَرَضُوا عَنْهُ. أخرجه الشيخان.قوله »يؤثرُ عليّ الكذبُ« أي يروى عني وينسب إلي.و»الغدرُ« ضد الوفاء وهو نقض العهد.و»البشاشةُ« إنشراح القلب بالشئ والفرح بقبوله.وتقول »الحربُ بينهم سِجَالٌ« إذا كانت متماثلة، تارة لهؤء، وتارة لهؤء.و»الصِّلَةُ« صلة ا‘رحام، وهي كل ما أمر به الله أن يوصل الى ا‘قارب من أنواع البر وا‘حسان.و»العفافُ« الكفّ عما يحل لك.و»ا‘ريسيّين« الفحون، وقيل ا‘تباع.و»اللّغط« اختط ا‘صوات واختفها.وقوله »أُمِرَ أمْرُ ابن أبي كبشةَ« يعنى النبي #: أي كبر شأنه وعظم واتسع. وكانوا ينسبون النبي # الى أبي كبشة الخراعى ‘نه خالف قريشاً في عبادة ا‘وثان، وعبد الشعرى: النجم المعروف. فلما خالفهم النبي # في عبادة ا‘صنام نسبوه إليه، وقيل كان جدّاً له # من قبل ا‘م، أرادوا أنه نزع إليه في الشبه.و»بنُو ا‘صفر« هم الروم، سموا بذلك لما يعرض ‘بدانهم من الصفرة في الغالب.»وَحاصَوا« نفروا وجالوا من جهة الى أخرى .

5. (5561)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Bana Ebu Süfyan İbnu Harb anlattı ve dedi ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile aramızda sulh(-u Hudeybiye) olduğu bir sırada Şam'a gitmiştim. Ben orada iken, Herakliyus'a, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan bir mektup getirildi. Mektubu Dıhyetu'l-Kelbî getirmişti. Onu Busra emîrine teslim etti. O da, Rum Kralı Herakliyus'a ulaştırdı. Herakliyus:
"Peygamber olduğunu zanneden şu adamın kavminden buralarda birileri var mı?" diye sordu. Ona "evet var!" dediler ve ben bir grup Kureyşliyle birlikte çağırıldım. Yanına girdik. Bizi önüne oturttu.
"Ona nesebce en yakın olan kimdir?" dedi. Ben atıldım:
"Benim!" dedim. Bunun üzerine beni, arkadaşlarım arkamda kalacak şekilde önüne oturttu. Sonra tercümanını getirtti.
"Şunlara söyle, ben şuna, o peygamber olduğunu zanneden kimse hakkında soracağım. Eğer cevaplarında bana yalan söylemeye kalkarsa, onu tekzib etsinler!" dedi. Ebu Süfyan der ki:
"Allah'a yemin olsun. Eğer yalanım, aleyhime tesir hasıl eder korkusu olmasaydı, cevaplarım sırasında yalan söylerdim. Sonra Herakliyus, tercümanına:
"Sor şuna! O zatın aranızdaki nesebi nasıldır?" dedi. Ben:
"O, aramızda asil bir nesebe sahiptir" dedim. O tekrar sordu:
"Onun ecdadı arasında kral var mı?"
"Yok!" dedim.
"Siz onu bu iddiasından önce hiç yalanla itham ettiniz mi?" dedi. Ben
"Hayır!" dedim.
"Ona insanların eşraf takımı mı tabi oluyor, zayıflar takımı mı?" dedi.
"Zayıflar takımı!" dedim.
"Artıyorlar mı azalıyorlar mı?" dedi. Ben:
"Eksilmiyorlar, bilakis artıyorlar" dedim. O tekrar sordu:
"Dine girdikten sonra hoşnutsuzlukla dininden vazgeçen, irtidad eden oldu mu?"
"Hayır!" dedim.
"Onunla hiç savaştınız mı?" dedi. Ben:
"Evet!" dedim.
"Onunla savaşınız nasıl oldu?" dedi.
"Harb onunla bizim aramızda münavebeli oldu. O bize karşı kazandı, biz de ona karşı kazandık!" dedim.
"Verdiği sözden caydığı oldu mu?" dedi.
"Hayır! Ancak, aramızda bir sulh var, bu esnada ne yapacak bilmiyoruz!" dedim.
Ebu Süfyan der ki: "Allah'a yemin olsun o konuşmamız esnasında, (aleyhte) bundan başka bir şey söyleme imkanı bulamadım." Herakliyus sormaya devam etti:
"Muhammed'den önce bu sözü söyleyen bir başkası var mıydı?" dedi.
"Hayır!" dedim. Bunun üzerine tercümanına:

"Söyle ona! Ben sana "aranızdaki nesebi" nden sordum, sen onun asaletli biri olduğunu söyledin. İşte peygamberler de böyledir, hep kavimleri arasında neseb sahiplerinden gönderilirler. Ben sana "ecdadı içinde kral var mı?" diye sordum "yok!" dedin. Ben de "eğer ecdadı arasında bir kral olsaydı bu ecdadının kraliyetini arayan bir adam" diyecektim. Ben, "O'na tabi olanlar"dan sordum: "Cemiyetin zayıf takımı mı yoksa eşraf kesimi mi?" diye. Sen "zayıflar!" dedin. Peygamberlere tabi olanlar işte bunlardır. Ben sana "bu iddasından önce onu hiç yalanla itham ettiniz mi?" diye sordum, sen "hayır!" dedin. Böylece anladım ki o, ne insanlara ne de Allah'a yalan söyleyecek biri değildir. Ben sana "dine girdikten sonra, hoşnut olmayarak dininden dönen oldu mu?" diye sordum, sen "hayır!" dedin. İman böyledir, onun neşesi kalplere bir girdi mi, bir daha solmaz. Ben senden "onlar artıyorlar mı, eksiliyorlar mı?" diye sordum, sen arttıklarını söyledin. İman işi böyledir, tamamlanıncaya kadar artarlar. Ben sana "onlarla savaştınız mı?" diye sordum, sen savaştığınızı, savaşın aranızda münavebetli cereyan ettiğini, onların size, sizin de onlara galebe çaldığını söyledin. Peygamberler de böyledir, imtihandan geçirilir, sonunda akibet onların olur. Ben sana "verdiği sözden döndüğü olur mu?" dedim, sen olmadığını söyledin. Peygamberler de böyledir, sözlerinden dönmezler. Ben, "bu iddayı ondan önce söyleyen oldu mu?" diye sordum. Sen "hayır!" dedin. Ben "Eğer bu sözü ondan önce biri söylemiş olsaydı, Ôbu adam, kendinden önce söylenmiş bir sözü tamamlamaya çalışan birisi' diyecektim."
Herakliyus sonra: "Size ne emrediyor?" diye tekrar soru sordu. Biz:
"Namaz, zekat, sıla-i rahim ve iffet" dedik. Bunun üzerine Herakliyus dedi ki:
"Eğer, senin söylediklerin gerçekse, O peygamberdir! Ben onun çıkacağını biliyordum. Ancak sizin aranızdan çıkacağını zannetmiyordum. Eğer, O'na kavuşabileceğimden emin olsam karşılaşmayı çok isterdim. Yanında olsaydım, ayaklarına su dökerdim. O'nun hakimiyeti, ayaklarımın altında olan şu diyarlara kadar uzanacaktır."
Sonra Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın mektubunu getirtti ve okuttu. Şöyle diyordu:
"Bismillahirrahmanirrahim.
Allah'ın elçisi Muhammed'den Rum'un büyüğü Herakliyus'a,
Selam hidayete tabi olanlara olsun.
Emma ba'd! Seni İslam'a çağırıyorum. İslam'a gir, selameti bul! Allah da ecrini iki kat versin. Yüz çevirirsen, bütün tebeanın günahı üzerine olsun. "Ey Ehl-i Kitap! Sizinle bizim aramızda müşterek olan bir söze gelin: Allah'tan başkasına ibadet etmeyelim. Ona hiçbir şeyi ortak koşmayalım, Allah'ı bırakıp da birbirimizi Rabb edinmeyelim. Eğer onlar yüz çevirirse siz deyin ki: "Şahit olun, biz Müslümanlarız" (Al-i İmran 64).
Herakliyus, mektubun okunuşunu tamamlayınca, yanında sesler yükseldi ve gürültüler arttı. Bize emretti, çıkarıldık. Ben arkadaşlarıma:"
İbnu Ebî Kebşe'nin işi ciddidir.[610] Şu Benî Asfer'in (Rumların)[611] kralı ondan korkuyor!" dedim. Allah İslam'ı bana nasib edinceye kadar onun galip geleceği inancını taşıdım.
Herakliyus, ileri gelen cemaatini hep davet etti, kendine ait sarayların birinde toplandılar. Onlara:
"Ey Rum cemaati! Ebedî bir kurtuluşunuz ve şu saltanatınızın bekasına ne dersiniz?" dedi. Bunun üzerine, hep birden vahşi eşekler gibi ürküp kapılara koştular. Ancak hepsini kapatılmış buldular. Herakliyus onları geri çağırdı.
"Ben sizin dindeki salabetinizi imtihan ettim. Sizde gördüğüm durum hoşuma gitti!" dedi. Bunun üzerine, ona secde ettiler ve ondan razı oldular." [Buharî, Bed'ü'l-Vahy 1, İman 37, Şehadat 28, Cihad 11, 99, 102, 122, Cizye 13, Tefsir Al-i İmran 4, Edeb 8, İsti'zan 24, Ahkam 40; Müslim, Cihad 73, (1773); Tirmizî, İsti'zan 24, (2718).][612]

-5562 -6- وعن ابنِ عبّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنهما قال:]كَانَ الْجِنُّ يَصْعَدُونَ الى السَّمَاءِ يَسْتَمِعُونَ الْوَحْيَ! فإذَا سَمِعُوا كَلِمَةً زَادُوا عَلَيْهَا تِسْعاً وَتِسْعِينَ. فَأَمَّا الْكَلِمَةُ فَتَكُونُ حَقّاً، وَمَا زَادُوهُ يَكُونُ بَاطِلاً. فَلَمَّا بُعِثَ رَسُولُ اللهِ # مُنِعَتِ الْجِنُّ مَقَاعِدَهَا مِنَ السَّمَاءِ بِالشُّهُبِ، وَلَمْ تَكُنِ النُّجُومُ يُرْمَى بِهَا قَبْلَ ذلِكَ. فَقَالَ لَهُم إبْلِيسُ: مَا هذَا إلاَّ ‘مْرٍ حَدَثَ. فَبَعَثَ جُنُودَهُ فَوَجَدُوا رَسُولَ اللهِ # قَائِماً يُصَلِّي بَيْنَ جَبَلَيْنِ بِمَكَّةَ فَأَتَوْهُ فَأَخْبَرُوهُ. فَقَالَ: هذَا الْحَدَثُ الَّذِي حَدَثَ في ا‘رْضِ[. أخرجه الترمذي .

6. (5562)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Cinler semaya yükselip, orada vahyi dinliyorlardı. Bir tek kelime işitince, ona doksan dokuz tane de (kendilerinden) ilave ediyorlardı. O tek kelime hak, ilave edilenler batıldı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) gönderilince, semadaki yerlerine yükselmeleri şihablarla (göktaşları) önlendi. Bundan önce gökte şihablar (bu kadar çok) atılmazdı. İblis onlara:
"Nedir bu? Herhalde mühim bir hâdise var!" dedi. Askerlerini gönderdi. Onlar Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı Mekke'de iki dağın arasında namaz kılıyor buldular. İblis'e tekrar dönüp gördüklerini haber verdiler. O da

---

[610] İbnu Ebi Kebne'den murad Aleyhissalâtu vesselâm'dır. Ebu Kebşe, Resûlullah'ın ecdadından biridir. Araplar bir insanın değerini düşürmek için ecdadından tanınmayan birine nisbet ederlerdi. Bir kavle göre de bu zât, puta tapmada Kureyş'e muhalefet eden Huza adlı birisidir.
[611] Asfer sarı demektir. Benî Asfer'le Rumlar kastedilmiştir. Dendiğine göre Rum İbnu Ays ismindeki cedleri, Habeş kralının kızıyla evlenir. Çocukları beyazla siyah arası bir renk taşır ve buna Asfer derler. Bir başka görüşe göre, Rumların, büyükanneleri olan Sâre -ki Hz. İbrahim'in zevcesidir- cedleri olan Rum İbnu Ays'ı altınla tezyin ettiği için, böyle tesmiye edilmişlerdir.
[612] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/382-385.

:"Arzda meydana gelen hâdise işte bu! (Sizin semadan haber almanız bu sebeple engelleniyor)" dedi." [Tirmizî, Tefsir, Cin (3321).][613]

AÇIKLAMA:

Cinle ilgili bahis daha önce (3. cilt 229) geçtiği gibi az ileride de geçecek (5609. hadis). Bu sebeple burada açıklama yapmayacağız. [614]

ÜÇÜNCÜ BAB

VAHYİN BAŞLANGICI

-5563 -1- عن عائشة رَضِيَ اللهُ عَنها قالت:]أَوَّلُ مَا بُدِئَ بِهِ رَسُولُ اللهِ # مِنَ الْوَحْيِ الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ فِي النَّوْمِ، وَكَانَ يَرَى رُؤْيَا إِ جَاءَتْ مِثْلَ فَلَقِ الصُّبْحِ، وَحُبِّبَ إِلَيْهِ الْخَ ءُ فَكَانَ يَخْلُو بِغَارِ حِرَاءَ فَيَتَحَنَّثُ فيهِ ـ وَهُوَ التَّعَبُّدُ ـ اَللَّيَالِي ذَوَاتِ الْعَدَدِ قَبْلَ أَنْ يَنْزِعَ إلى أَهْلِهِ، وَيَتَزَوَّدُ لذَلِكَ ثُمَّ يَرْجِعُ إلى خَدِيجَةَ رَضِيَ اللهُ عَنها. فَيَتَزَوَّدُ لِمِثْلِهَا، حَتّى جَاءَهُ الْحَقُّ وَهُوَ في غَارِ حِرَاءَ. فَجَاءَهُ الْمَلَكُ فَقَالَ: اِقْرَأْ. فقَالَ: مَا أَنَا بِقَارِئٍ. قَالَ: فَأَخَذَنِي فَغَطَّنِي حَتّى بَلَغَ مِنِّي الْجَهْدُ، ثُمَّ أَرْسَلَنِي فَقَالَ: اِقْرَأْ. فَقُلْتُ: لَسْتُ بِقَارِئٍ. فَغَطَّنِي الثَّانِيَةَ حَتّى بَلَغَ مِنِّي الْجَهْدُ. ثُمَّ أَرْسَلَنِي فقَالَ: إِقْرَأْ. فَقُلْتُ: مَا أَنَا بِقَارِئٍ. فَأَخَذَنِي فَغَطَّنِي الثَّالِثَةَ حَتّى بَلَغَ مِنِّي الْجَهْدُ. ثُمَّ أَرْسَلَنِي فقَالَ: اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ خَلَقَ ا‘نْسَانَ مِنْ عَلَقٍ اِقْرَأْ وَرَبُّكَ ا‘كْرَمُ الَّذِى عَلَّمَ بِالْقَلَمِ عَلَّمَ ا‘نْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ. فَرَجَعَ بِهَا رَسُولُ اللهِ # يَرْجُفُ فُؤَادُهُ، فَدَخَلَ عَلى خَدِيجَةَ، فَقَالَ: زَمِّلُونِي زَمِّلُونِي. فَزَمَّلُوهُ حَتَّى ذَهَبَ عَنْهُ الرَّوْعُ. فقَالَ لِخَدِيجَةَ، وَأَخْبَرَهَا الْخَبَرَ وقَالَ: لَقَدْ خَشِيْتُ عَلى نَفْسِي. قَالَتْ لَهُ خَدِيجَةُ: كَّ فَوَاللهِ مَا يُخْزِيكَ اللهُ أَبَداً، إِنَّكَ لَتَصِلُ الرَّحِمَ، وَتَصْدُقُ الْحَدِيثَ، وَتَحْمِلُ الْكَلَّ، وَتُكْسِبُ الْمَعْدُومَ، وَتَقْرِي الضَّيْفَ، وَتُعِينُ عَلى نَوَائِبِ الْحَقِّ، ثُمَّ انْطَلَقَتْ بِهِ خَدِيجَةُ إلى وَرَقَةَ بْنِ نَوْفَلَ بْنِ أَسَدِ ابْنِ عَبْدِالْعُزّى بْنُ قُصَيٍّ، وَهُوَ ابْنُ عَمِّ خَدِيجَةَ رَضِيَ اللهُ عَنها، وَكَانَ امْرَأً قَدْ تَنَصَّرَ في الْجَاهِلِيّةِ، وَكَانَ يَكْتُبُ الْعِبْرَانِيَّ فَيَكْتُبُ مِنَ ا‘نْجِيلِ بِالْعِبْرَانِيّةِ مَا شَاءَ اللهُ أَنْ يَكْتُبَ، وَكَانَ شَيْخاً كَبِيراً قَدْ عَمَى. فقَالَتْ خَدِيجَةُ: يَا ابْنَ عَمِّ، اسْمَعْ مِنْ ابْنِ أَخِيكَ مَا يَقُولُ، فقَالَ لَهُ وَرَقَةُ: يَا ابْنَ أَخِي مَاذَا تَرَى؟ فَأَخْبَرَهُ رَسُولُ اللهِ # خَبَرَ مَا رَأى. فقَالَ لَهُ وَرَقَةُ: هذَا النَّامُوسُ الَّذِي أُنْزِلَ عَلى مُوسى يَا لَيْتَنِي فِيهَا جَذَعاً، لَيْتَنِي أكُونُ حَيّاً إِذْ يُخْرِجُكَ قَوْمُكَ. فقَالَ رَسُولُ اللهِ #: أَوْ مُخْرِجِيَّ هُمْ قَالَ: نَعَمْ لَمْ يَأتِ رَجُلٌ قَطُّ بِمِثْلِ مَا جِئْتَ بِهِ إِ عُودِيَ، وَإِنْ يُدْرِكْنِي يَوْمُكَ أَنْصُرْكَ نَصْراً مُؤَزَّراً. ثُمَّ لَمْ يَنْشَبْ وَرَقَةُ أَنْ تُوُفِّيَ وَفَتَرَ الْوَحْيُ[. أخرجه الشيخان.»غَطَّهُ« إذا ضمه بشدة كما يغطه في الماء إذا بالغ في حطه فيه.و»الكَلُّ« العيال والحوائج المهمة.و»تكسبُ المعدومَ« أي تصل الى كل معدوم وتناله، و يتعذر عليك لبعده، وقيل تكسب المعدوم: أى تعطيه غيرك وتوصله الى كل من هو معدومٌ عنده.و»الناموس« صاحب سر الملك الذي يحضر إ بخير، وسمى به جبريل ‘نه مخصوص بالوحي والغيب الذي يطلع عليهما أحد من المئكة غيره.و»الجذع« هنا كناية عن الشباب أي ليتني أكون شابا عند
ظهورك ‘نصرك وأعينك.و»المؤزَّرُ« المؤكد .

1. (5563)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a vahiy olarak ilk başlayan şey uykuda gördüğü salih rüyalar idi. Rüyada her ne görürse, sabah aydınlığı gibi aynen vukua geliyordu. (Bu esnada) ona yalnızlık sevdirilmişti. Hira mağarasına çekilip orada, ailesine dönmeksizin birkaç gece tek başına kalıp, tahannüsde bulunuyordu. -Tahannüs ibadette bulunma demektir.- Bu maksadla yanına azık alıyor, azığı tükenince Hz. Hatice (radıyallahu anha)'ye dönüyor, yine aynı şekilde azık alıp tekrar gidiyordu. Bu hal, kendisine Hira mağarasında Hak gelinceye kadar devam etti. Bir gün ona melek gelip:
"Oku!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Ben okuma bilmiyorum!" cevabını verdi. (Aleyhissalâtu vesselâm hadisenin gerisini şöyle anlatıyor: "Ben okuma bilmiyorum deyince) melek beni tutup kucakladı, takatım kesilinceye kadar sıktı. Sonra bıraktı. Tekrar:
"Oku!" dedi. Ben tekrar:
"Okuma bilmiyorum!" dedim. Beni ikinci defa kucaklayıp takatım kesilinceye kadar sıktı. Sonra tekrar bıraktı ve "Oku!" dedi. Ben yine: "Okuma bilmiyorum!" dedim. Beni tekrar alıp, üçüncü sefer takatım kesilinceye kadar sıktı. Sonra bıraktı ve:
"Yaratan Rabbinin adıyla oku! O, insanı bir kan pıhtısından yarattı. Oku, Rabbin kerimdir, o kalemle öğretti. İnsana bilmediğini öğretti" (Alak 1-5) dedi.
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu vahiyleri öğrenmiş olarak döndü. Kalbinde bir titreme (bir korku) vardı. Hatice'nin yanına geldi ve:

[613] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/385-386.
[614] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/386.

"Beni örtün, beni örtün!" buyurdu. Onu örttüler. Korku gidinceye kadar öyle kaldı. (Sükunete erince) Hz. Hatice (radıyallahu anhâ)'ye başından geçenleri anlattı ve:
"Nefsim hususunda korktum!" dedi. Hz. Hatice de:
"Asla korkma! Vallahi Allah seni ebediyen rüsvay etmeyecektir. Zira sen, sıla-i rahimde bulunursun, doğru konuşursun, işini göremeyenlerin yükünü taşırsın. Fakire kazandırırsın, misafire ikram edersin, Hak yolunda zuhur eden hadiseler karşısında (halka) yardım edersin!" dedi. Sonra Hz. Hatice, Aleyhissalâtu vesselâm'ı alıp Varaka İbnu Nevfel İbnu Esed İbnu Abdi'l-Uzza İbni Kusay'a götürdü. Bu zat, Hz. Hatice'nin amcasının oğlu idi. Cahiliye devrinde Hıristiyan olmuş bir kimseydi. İbranice (okuma) yazma bilirdi. İncil'den, Allah'ın dilediği kadarını İbranice olarak yazmıştı. Gözleri âma olmuş yaşlı bir ihtiyardı. Hz. Hatice kendisine:
"Ey amcaoğlu! Kardeşinin oğlunu bir dinle, ne söylüyor!" dedi. Varaka Aleyhissalâtu vesselâm'a:
"Ey kardeşim oğlu! Neler de görüyorsun?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm gördüklerini anlattı. Varaka da Ona:
"Bu gördüğün melektir. O, Hz. Musa'ya da inmiştir. Keşte ben genç olsaydım (da sana yardım etseydim); keşke, kavmin seni sürüp çıkardıkları vakit hayatta olsaydım!" dedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Onlar beni buradan sürüp çıkaracaklar mı?" diye sordu. Varaka:
"Senin getirdiğin gibi bir din getiren hiç kimse yok ki, ona husumet edilmemiş olsun! O gününü görürsem, sana müessir yardımda bulunurum!" dedi. Ancak çok geçmeden Varaka vefat etti ve vahiy de fetrete girdi (kesildi.)" [Buharî, Bed'ü'l-Vahy, Enbiya 21, Tefsir, Alak Tabir 1; Müslim, İman 252, (160); Tirmizî, Menakıb 13, (3636).][615]

-5564 -2- وعن يَحْيى بِنْ أبي كَثِيرٍ قال:]سَأَلْتُ أبَا سَلَمَةَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمنِ عَنْ أوَّلِ مَا نَزَلَ مِنَ الْقُرآنِ. فَقَالَ: يَا أيُّهَا الْمُدَّثِّرُ. قُلْتُ: إنَّهُمْ يَقُولُونَ: اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِى خَلَقَ. قَالَ أبُو سَلَمَةَ: سَأَلْتُ جَابِراً رَضِيَ اللهُ عنه عَنْ ذلِكَ فَقَالَ: َ أُحَدِّثُكَ إَّ مَا حَدَّثَنَا بِهِ رَسُولُ اللهِ # قَالَ: جَاوَرْتُ بِحِرَاءَ شَهْراً، فَلَمَّا قَضَيْتُ جِوَارِى هَبَطْتُ فَنُودِيتُ فَنَظَرْتُ عَنْ يَمِينِي فَلَمْ أرَ شَيْئاً، وَنَظَرْتُ عَنْ شِمَالِي فَلَمْ أرَ شَيْئاً، وَنَظَرْتُ خَلْفِي فَلَمْ أرَ شَيْئاً، فَرَفَعْتُ رَأسِى فَرَأيْتُ شَيْئاً فَلَمْ أثْبُتْ لَهُ. فَأتَيْتُ خَدِيجَةَ، فَقُلْتُ: دَثِّرُونِي. فَنَزَلَ: يَا أيُّهَا الْمُدَّثِّرُ، قُمْ
فَأنْذِرْ، وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ، وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ، وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ وذلِكَ قَبْلَ أنْ تُفرَضَ الصَّةُ[. أخرجه الشيخان والترمذي .

2. (5564)- Yahya İbnu Ebi Kesir anlatıyor: "Ebu Seleme İbnu Abdirrahman'a Kur'an'dan ilk inenin ne olduğunu sordum.
"Ya eyyühe'l-Müddessir (ey örtüsüne bürünmüş)! (suresi)dir!" dedi. Ben:
"İyi ama, başkaları ilk inenin İkra' bismi Rabbikellezi halak (suresidir). diyorlar" dedim. Bunun üzerine Ebu Seleme:
"Ben bu hususta Hz. Cabir (radıyallahu anh)'e sormuştum. O bana:
"Sana, Resulullah Aleyhissalâtu vesselâm'ın söylediğinden başka bir şey söylemeyeceğim, Aleyhissalâtu vesselâm:
"Bir ay kadar Hira mağarasına mücavir oldum (itikafa girdim). Mücaveretimi (itikafımı) tamamlayınca, dağdan indim. Derken bana bir seslenen oldu. Sağıma baktım, hiçbir şey görmedim. Soluma baktım, yine bir şey görmedim. Arkama baktım bir şey görmedim. Derken başımı kaldırdım, bir şey gördüm, ama (bakmaya) dayanamadım. Hemen Hatice'nin yanına geldim:
"Beni örtün!" dedim. Derken şu ayetler nazil oldu. (Mealen): "Ey örtüsüne bürünen! Kalk! (insanları ahiretle) korkut! Rabbini büyükle, elbiseni temizle. Pislikten kaçın.." (Müddessir suresi). Bu vahiy namaz farz kılınmazdan önceydi." [Buharî, Bed'ü'l-Vahy, Bed'ül-Halk 6, Tefsir, Müddessir; Tefsir, Alak, Edeb 118; Müslim, İman 257, (161).][616]

-5565 -3- وعن عمر رَضِيَ اللهُ عنه قال:]كَانَ رَسُولُ اللهِ # إذَا نَزَلَ عَلَيْهِ الْوَحْىُ يُسْمَعُ عِنْدَ وَجْهِهِ كَدَوِيِّ النَّحْلِ؛ فَأُنْزِلَ عَلَيْهِ يَوْماً فَمَكَثَ سَاعَةً. ثُمَّ سُرِّىَ عَنْهُ فَقَرَأَ: قَدْ أفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ الى عَشْرِ آيَاتٍ مِنهَا مِنْ أوَّلِهَا؛ وَقالَ: مَنْ أقَامَ هذِهِ الْعَشْرَ اŒيَاتَ دَخَلَ الْجَنَّةَ. ثُمَّ اسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ وَرَفَعَ يَدَيْهِ وَقالَ: اللّهُمَّ زِدْنَا وَ تَنْقُصْنَا، وَأكْرِمْنَا وَ تُهِنَّا، وَأعْطِنَا وَ تَحْرِمْنَا، وآثِرْنَا وَ تُؤْثِرْ عَلَيْنَا، اللّهُمَّ أرْضِنَا وَارْضَ عَنَّا[. أخرجه الترمذي.

3. (5565)- Hz. Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a vahiy indiği zaman, yüzünün yakınlarında arı uğultusu gibi bir ses işitilirdi. Bir gün, O'na vahiy indirildi. Bir müddet öyle kaldı. Sonra o hal açıldı. O da Mü'minun suresinden ilk on ayeti okudu:
"Mü'minler kurtuluşa ermiş, umduklarına kavuşmuşlardır. Onlar namazlarını Allah'tan korkarak, hürmet ve tevazu içinde ve tâdil-i erkan ile kılarlar. Onlar dünya ve ahiretlerine faydası dokunmayan her türlü şeyden yüz çevirirler. Onlar nail oldukları her türlü nimetin zekatını aksatmadan verirler. Onlar namuslarını korurlar.

[615] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/389-390.
[616] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/391.

Ancak hanımlarına ve cariyelerine karşı müstesna, bunlarla olan yakınlıklarından dolayı kınanmazlar Kim helal sınırını aşarak bunların ötesine geçmek isterse, işte öyleleri haddini aşmış olanlardır. O mü'minler ki, Allah'a ve kullara karşı olan emanet ve mesuliyetlerini yerine getirirler ve sözlerinde dururlar. Onlar namazlarını devamlı olarak, vaktinde ve şartlarına riayet ederek kılarlar. İşte onlar varislerin ta kendileridir. Onlar Firdevs cennetine varis olurlar. Onlar orada ebedî olarak kalacaklardır" (Mü'minun, 1-11).
Arkadan dedi ki: "Kim bu on ayeti yerine getirirse cennete girer."
Sonra kıbleye yöneldi ve ellerini kaldırıp:
"Allahım (hayrımızı) artır, bizi (iyilik yönüyle) noksanlaştırma. Bize ikram et, zillete düşürme. Bize ihsanda bulun, mahrum etme. Bizi tercih et, (düşmanlarımızı) bize tercih etme. Allahım, bizi razı kıl, bizden de razı ol!" buyurdular." [Tirmizî, Tefsir, Mü'minun, (3172).][617]

-5566 -4- وعن ابن عبّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنهما قال:]آخِرُ آيَةٍ نَزَلَتْ عَلى رَسُولِ اللهِ # آيَةُ الرِّبَا[. أخرجه البخاري .

4. (5566)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a inen en son ayet Riba ayetidir." [Buharî, Bakara 53.][618]

-5567 -5- وعن جابِرٍ رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]كَانَ رَسُولُ اللهِ # يَعْرِضُ نَفْسَهُ بِالْمَوْقِفِ، فَيَقُولُ: أَ رَجُلٌ يَحْمِلُنِي إلى قَوْمِهِ، فإنَّ قُرَيْشاً مَنَعُونِي أنْ أُبَلِّغَ كَلَامَ رَبِّي[. أخرجه أبو داود والترمذي .

5. (5567)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), hacc mevsiminde vakfe mahallinde kendini hacılara arzediyor: "Beni kavmine götürecek bir kimse yok mu? Kureyş, Rabbimin kelamını tebliğ etmeme mani oldu" diyordu." [Ebu Davud, Sünnet 22, (4734); Tirmizî, Sevabu'l-Kur'an 24, (2926).][619]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadisler Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a vahyin başlamasıyla ilgilidir. Vahiy lügat olarak, gizlice bildirmek demektir. Yazma, yazılan şey, gönderme (ba's), ilham, emir, ima, işaret, peş peşe ses çıkarma manalarına gelir.
Şer'î bir ıstılah olarak şeriatın bildirilmesi demektir. Vahy birçok durumda vahyedilen şey manasında ism-i mef'ul olarak kullanılmaktadır. Bu açıdan, Allah'ın, Resul-i Ekrem'e indirilen kelamına vahy denmektedir.
2- İlk hadis, (5563), vahyin Resulullah'a rüyayı sadıka şeklinde geldiğini belirtir. Bazı rivayetlerde rüyayı saliha denmiştir. Bu rüya, uykuda görülenin sabahleyin aynen çıkması olarak tarif edilmiştir. Karışıklık olmayan bir rüyadır. Bu, uyanıklık halinde görülecek şeylere bir alıştırma, hazırlama safhasıdır. Bunu, uyanık halde ışık görme, ses işitme hadiseleri, yolda yürürken, taşların ve ağaçların selam vermeleri takip etmiştir. Beyhakî rüya döneminin altı ay sürdüğünü benimser. İbnu Hacer, "Kırk yaşını tamamlayınca, doğduğu ay olan Rebiulevvel ayında, peygamberlik rüya ile başlamış olmalı, aynı yılın Ramazanında da uyanık haldeki vahiy başlamalı" der.
3- Resulullah ilk safhada yalnızlık muhabbetinin sevkiyle Hira mağarasına gitmiş, tahannüsde bulunmuştur. Tahannüs, tahannüf yani haniflik yapmak demektir. Kelime, tahannüfün sonundaki fe'nin se'ye kalbiyle ortaya çıkmıştır. Öyleyse kök manasıyla, hanifleri takip etmek, onların yolunda gitmek demektir. Haniflik Hz. İbrahim aleyhisselam'ın dininin adıdır. Bazı rivayetlerde Zührî'nin derci olarak tahannüs'ün taabbüd olarak açıklandığı görülür. Bu mağaraya çekilme safhasının, bir ay kadar devam ettiği ve bunun Ramazan ayında vuku bulduğu bilinmektedir.
Resulullah bu safhada Hz. Cebrail'i Mekke-i Mükerreme'nin Ecyad nam kevkiinde görür. Cebrail aleyhisselam: "Ey Muhammed!" diye bağırır. Sağa, sola, öne, arkaya, bakar fakat kimseyi göremez. Derken başını semaya kaldırır. Onu, semayı gözün alabildiğine kaplamış olarak bir kürsü üzerinde oturmuş görür.
"Ey Muhammed ben Cibril'im, Cibril'im!" der. Aleyhissalâtu vesselâm bu manzaradan korkar, kaçıp, kalabalığa karışır ve bir şey görmez olur. Bilahare kalabalıktan çıkınca aynı ses yine çağırır. O da tekrar kaçar.
Bundan sonra Cibril aleyhisselam'ın Hira'da görünmesi ve "Oku!" diye emretmesi hadisesi geliyor. Bazı rivayetler bu esnada Cibril'in iki kanadıyla göründüğünü zikreder, kanatlar gözleri kamaştıracak şekildedir, yakuttandır. Bu rivayet zayıftır. Sahih rivayetler, heyet-i asliyesi ile Cebrail'i Resulullah'ın iki sefer gördüğünü, bunun birinin, kendisinden yaratıldığı suret üzere görmeyi talep etmesi üzerine vukua geldiği, ikincisinin de Mirac'ta cereyan ettiğini gösterir. Resulullah'ın, Cebrail'i görmesiyle ilgili farklı rivayetlerin varlığını bilmede fayda var.
4- İlk vahiyden sonra Resululah'ın hissettiği korkunun mahiyeti ne idi? Bu hususta İbnu Hacer, alimlerin on iki farklı tahminde bulunduklarını kaydeder:

[617] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/392.
[618] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/392.
[619] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/392-393.

1) Cünun ve gördüklerinin kehanet olması. Çünkü kâhinler ahlaksız insanlardı. Bu sebeple onlardan zaten hoşlanmıyordu.
2) Hâcis denen ve fikr-i sabit gibi insana musallat olan düşünceler.
3) Şiddetli korkudan ölme.
4) Hastalık,
5) Hastalığın devamı,
6) Peygamberlik yükünü taşımaktan acz,
7) Meleğe, korku sebebiyle bakmaktan acz,
8) Kavminin ezasına sabredememe,
9) Öldürülmek,
10) Vatanından ayrılma,
11) Yalanlanma,
12) Ayıplanma,
İbnu Hacer, bu görüşlerden üçüncüsünü ve ondan sonra gelen ikisini daha doğru, şüphelerden daha salim bulur, diğerlerine itiraz edildiğini söyler.
5- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın o korku hissettiği anlarda Hz. Hatice tarafından teselli edilmesi ve tesellide kullandığı ikna edici delillerin, Aleyhissalâtu vesselâm'ın peygamberlikten önce izhar ettiği ahlaki kemalleri olması, üzerinde durulması gereken bir husustur. İlk Müslüman Hz. Hatice'yi Resulullah'ın hak peygamber oluşuna inanmaya, iknaya sevkeden husus mucize değil, O'nun önceden bilinen doğru sözlülüğü başta olmak üzere, dile getirmiş olduğu diğer ahlaki vasıflardır. Nice mucize gördüğü halde inanmayanlara rağmen, mucizesiz olarak sözündeki doğruluk ve ahlakındaki kemal sebebiyle iman... Bu daha selametli, daha içten bir iman olmalıdır. Aleyhissalâtu vesselâm'ın bu cihetten ortaya koyduğu mucize, ehemmiyetçe Şakk-ı Kamer mucezisini geçmese de geri de kalmaz. Kur'an-ı Kerim'de her iki hususa da temas edilmiştir (Kalem 4, Kamer 1).
Bu vak'adan hareketle, alimler, musibet ve sıkıntıya düşenleri, münasib sözlerle teselli etmenin müstehab olacağını, musibete düşen kimsenin de güvendiği kimselere halini açmasının uygun olacağını söylemişlerdir.
6- Resulullah'ın Varaka'ya götürülmesi, vahyin başlangıcındaki hadiselerin mühimlerindendir. Onun Kütüb-i Sabıka'yı bilen biri olarak Aleyhissalâtu vesselâm'ın risaletini te'yid etmesi, müjdelemesi, kavminin ileride Mekke'den çıkaracağını haber vermesi, Efendimiz'in o kitaplarda teferruatlı olarak tavsif edildiğini gösterir.
Varaka'yı daha önce tanıttığımız için burada tekrar etmeyeceğiz.
7- Fetretu'l-Vahy, ilk vahiyden sonra araya giren fasılayı ifade eder. Yani Hira dağında başlayan vahiy belli bir sistemle devam etmemiş, bilakis bir müddet kesilmiştir. Bu kesilmenin Aleyhissalâtu vesselâm'ın üzerinde ilk vahiyle hasıl olan korkunun gitmesi, vahyin gelmesine iştiyak duyması gayesini güttüğü belirtilmiştir.
Bu fetretin müddeti ihtilaflıdır. Birkaç gün diyen rivayetlerin yanıbaşında üç yıl diyenler de var. Umumiyetle üç yıl diyen rivayetler daha kavi bulunmuş, diğerleri te'vil edilmiştir. Suheylî, fetretü'lvahyin iki buçuk yıl olduğuna dair mevsuk rivayeti makul kabul eder. Buna altı aylık rüya dönemini de ekleyerek üç yıla çıkarır. Böylece reddedilmeyecek bir te'lif ve te'vilde bulunur.
Mekkedeki peygamberlik müddetinin 10 veya 13 yıl olduğuna dair ihtilafın "fetretü'lvahy" meselesine dayandığını belirten Suheylî, 10 yıl diyenlerin, fetretü'lvahyi hesaba dahil etmemiş olabileceklerine dikkat çeker.
8- İlk inen sure hususunda, kaydedilen rivayetlerde bir tearuz gözükmektedir. Birinci rivayet Alak suresini ilk inen sure olarak belirlerken, ikinci rivayette (5564) Müddessir suresinin ilk inen sure olduğu ifade edilmektedir. Bu ikinci rivayeti esas alanlardan ,ilk nazil olan surenin Müddessir olduğunu cezmen söyleyen de çıkmıştır. Buhârî'nin bir rivayetinde açık olarak görüldüğü üzere, Müddessir suresi fetretü'lvahiyden sonra ilk inen suredir.
Hz. Cabir (radıyallahu anh)'in bir rivayetinde Aleyhissalâtu vesselâm şöyle buyurmuştur:
"Ben yürürken birden semadan gelen bir ses işittim. Bakışlarımı (o tarafa) çevirdim. (Sesin sahibi) bana Hira'da gözükmüş olan melekti, arz ve sema arasına kurulmuş bir kürsi üzerinde oturuyordu. O (manzara)dan korktum. Hemen (eve) döndüm ve:
"Beni örtün!" dedim. Allah Teala hazretleri: "Ey örtüsüne bürünen! Kalk ve inzarda bulun..." diye Müddessir suresini "pislikten de kaçın" ayetine kadar inzal buyurdu. Ondan sonra vahiy kızıştı da kızıştı."
İbnu Hacer, bu rivayetteki ziyade cümlelerde gelen tasrihten, bazılarınca ileri sürülen işkalin kalkacağını belirtir.
9- Vahyin geliş tarzıyla ilgili bir açıklama Hz. Ömer tarafından yapılmaktadır (5565). Hz. Ömer (radıyallahu anh), vahiy esnasında arı kovanından işitilen uğultu nevinden bir sesin, Resulullah'ın başından işitildiğini söyler. Vahyin gelişi hususunda bu bize bir bilgi verse de, mahiyetini tam olarak anlamak, anlatmak biraz zor bir iş. Beşer-İlah arasındaki bu muharebe irtibatı nasıl bir hâdisedir? Başka rivayetlerde de gelmiş olan birkısım haricî tezahürler daha zikredilse de, vahiy hâdisesi, esas itibariyle harice kapalı olan bir hâdise, sadece vahye mazhar kişi tarafından yaşanan bir hal olarak kalma durumundadır.
Başka rivayetlerdeki açıklamalara göre:
***** Vahiy hali, Resulullah'a ağır gelen bir durumdur, epeyce bir sıkıntı ve sıklet hali yaşatmaktadır. Öyle ki, en soğuk günde bile buram buram terleme hasıl etmektedir. Deve üzerinde vahyin geldiği de olmuş, o esnada

deveye çöken ağırlık sebebiyle devenin karnı yere değecek şekilde bacakları yay gibi kavis yapmıştır. Zeyd İbnu Sabit, bir seferinde vahiy esnasında dizi Resulullah'ın dizine değdiği için, duyduğu sıklet sebebiyle bacaklarının tamamen ezildiği, bir daha yürüyemeyecek hale geldiği zannına düştüğünü, ancak vahyin sona ermesiyle eski haline döndüğünü anlatır. Vahiy hâdisesinin "ağır"lığı bizzat Kur'an ayetiyle tescil edilmiştir (Müzzemmil 5).

* Vahiy geldiği sırada Aleyhissalâtu vesselâm, üzerini örttürüyor, normal uyanıklığa benzemeyen bir halete giriyor. Bu halde kalbine tulû eden vahiyler, vahiy hali geçtikten sonra ezberlenmiş bir halde hafızada olduğu gibi kaydediliyordu. Resulullah savaş sırasında bile yanından ayırmadığı vahiy katibine vahyi imla (dikte) ettiriyor. Yazdırdığı vahyi bir de okutup, kontrol ederek yazma sırasında bir hata olmuş ise düzelttiriyordu. Bazı rivayetler, ilk sıralarda, Aleyhissalâtu vesselâm'ın gelen vahyi "unutabilirim" endişesiyle vahyin gelmesi esnasında tekrar etmeye yeltendiğini, ancak ayet-i kerime ile müdahale edilerek, bu endişe ve telaşın yersiz olduğunun bildirildiğini belirtir. Şu ayet bu maksadla vahyolunmuştur: "Ey habibim! Cebrail sana Kur'an'ı okurken, acele edip de dilini kıpırdatma. Onu biraraya toplayıp okutmak bize aittir. Cebrail'e okuttuğumuzda sen onun okuyuşunu takip et. Sonra onu açıklamak yine bize aittir" (Kıyamet 16-19).

Bu hâdise bize, vahiy halinde, Resulullah'ın tam bir şuur halinde olduğunu ifade etmesi bakımından ehemmiyetlidir. Normal uyanıklığın dışında bir hal yaşamış olması yanlış yoruma kabil bir durumdur. Bu İlahî müdahale ile anlıyoruz ki, vahiy hâdisesi sırasında tam bir uyanıklık ve şuur hali mevcuttur. Kendisine ilka olunanı Aleyhissalâtu vesselâm algılayabilmekte, "kaybederim" endişesini duymakta ve ezberleme arzusuyla tekrar edip dudaklarını kıpırdatmaktadır. Yukarıda kaydettiğimiz vahiyden sonra Aleyhissalâtu vesselâm vahyin mekanizmasını öğrenmiş olarak ezberleme gayretini terketmiştir.

* Vahiy Aleyhissalâtu vesselâm'a muhtelif şekillerde gelmiştir:

** Çıngırak sesi şeklinde gelme. Bu Hz. Peygamber'e en zahmetli olan çeşididir. Hariçten bunun arı uğultusu şeklinde hissedildiği belirtilir.

** Kalbine atılmak suretiyle gelme.

** Rüyada öğrenmek suretiyle gelme.

** Miraçta olduğu üzere doğrudan doğruya Allah'tan vahyi telakki etmek suretiyle gelme. Bu tarz vahiyde melek arada elçi değildir.

** İlham suretiyle gelme. [620]

DÖRDÜNCÜ BAB

İSRA

-5568 -1- عن أنسٍ رَضِيَ اللهُ عنه عَنْ مَالِكِ بْنِ صَعْصَعَةَ رَضِيَ اللهُ عَنه:]أَنَّ رَسُولَ اللهِ # حَدَّثَهُمْ عَنْ لَيْلَةِ أُسْرِيَ بِهِ. قَالَ: بَيْنَا أَنَا فِي الْحَطِيمِ، وَرُبَّمَا قَالَ فِي الْحِجْرِ مُضْطَجِعاً، زَادَ فِي رِوَايَةٍ: بَيْنَ النَّائِمِ وَالْيَقْظَانِ إِذْ أَتَانِي آتٍ فَشَقَّ مَا بَيْنَ هذِهِ. يَعْنِي ثُغْرَةَ نَحْرِهِ الى شِعْرَتِهِ؛ قَالَ: فَاسْتَخْرَجَ قَلْبِي، ثُمَّ أُتِيتُ بِطِسْتَ مِنْ ذَهَبٍ مَمْلُوءٍ إِيمَاناً. فَغُسِلَ قَلْبِي، ثُمَّ حُشِيَ، ثُمَّ أُعِيدَ، ثُمَّ أُتِيتُ بِدَابَّةٍ دُونَ الْبَغْلِ وَفَوْقَ الْحِمَارِ أَبْيَضَ، هُوَ الْبُرَاقُ. يَضَعُ خَطْوَهُ عِنْدَ أَقْصى طَرْفِهِ، فَحُمِلْتُ عَلَيْهِ. فَانْلَطَقَ بِي جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّ◌َمُ حَتّى أَتَى السَّمَاءَ الدُّنْيَا فَاسْتَفْتَحَ، فَقِيلَ: مَنْ هذَا؟ قَالَ: جِبْرِيلُ. وَمَنْ مَعَكَ؟ قَالَ: مُحَمّدٌ #. قِيلَ: وَقَدْ أُرْسِلَ إِلَيْهِ؟ قَالَ: نَعَمْ. قِيلَ: مَرْحَباً بِهِ. فَنِعْمَ الْمَجِيءُ جَاءَ، ففُتِحَ، فَلَمّا خَلَصْتُ فإِذَا فِيهَا آدَمُ عَلَيْهِ السَّ◌َمُ؛ فقَالَ: هذَا أَبُوكَ آدَمُ، فَسَلِّمْ عَلَيْهِ، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ: فَرَدَّ عَلَيَّ السَّ◌َمَ، ثُمَّ قَالَ: مَرْحَباً بِالْبْنِ الصَّالِحِ؛ وَالنَّبِيّ الصَّالِحِ؛ ثُمَّ صَعِدَ بِي حَتّى أَتَيْنَا السَّمَاءَ الثَّانِيَةَ، فَاسْتَفْتَحَ. فَقِيلَ: مَنْ هذَا؟ قَال: جِبْرِيلُ. قِيلَ: وَمَنْ مَعَكَ؟ قَالَ: مُحَمّدٌ #. قِيلَ: وَقَدْ أُرْسِلَ إِلَيْهِ؟ قَالَ: نَعَمْ. قِيلَ: مَرْحَباً بِهِ وَلَنِعْمَ الْمَجِيءُ جَاءَ. ففُتِحَ، فَلَمَّا خَلَصْنَا فَإِذَا أَنَا بِيَحْيَى وَعِيسَى وَهُمَا ابْنَا الْخَالَةِ. قَالَ: هذَا يَحْيَى وَعِيسَى عَلَيْهِمَا السَّ◌َمُ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِمَا، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِمَا،

فَرَدَّا عَلَيَّ السَّ◌َمَ ثُمَّ قَا: مَرْحَباً بِا‘خِ الصَّالِحِ وَالنَّبِيّ الصَّالِحِ ثُمَّ صَعِدَ بِي إِلى السَّمَاءِ الثَّالِثَةِ، فَاسْتَفْتَحَ فَقِيلَ: مَنْ هذَا؟ قَالَ: جِبْرِيلُ. قِيلَ: وَمَنْ مَعَكَ؟ قَالَ: مُحَمّدٌ قِيلَ: وَقَدْ أُرْسِلَ إِلَيْهِ؟ قَالَ: نَعَمْ قِيلَ: مَرْحَباً بِهِ فَلَنِعْمَ الْمَجِيءُ جَاءَ، فَفُتِحَ لَنَا، فَلَمَّا خَلَصْنَا فإِذَا يُوسُفُ عَلَيْهِ السَّ◌َمُ قَالَ: هذَا يُوسُفُ، فَسَلِّمْ عَلَيْهِ، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ، فَرَدَّ عَلَيَّ. ثُمَّ قَالَ: مَرْحَباً بِا‘خِ الصَّالِحِ وَالنَّبِيّ الصَّالِحِ؛ ثُمَّ صَعِدَ بِي حَتّى أَتَى السَّمَاءَ الرَّابِعَةَ، فَاسْتَفْتَحَ. فَقِيلَ: مَنْ هذَا؟ قَالَ: جِبْرِيلُ. قِيلَ: وَمَنْ مَعَكَ؟ قَالَ: مُحَمّدٌ. قِيلَ: أَوَقَدْ أُرْسِلَ إِلَيْهِ. قَالَ: نَعَمْ. قِيلَ: مَرْحَباً بِهِ فَلَنِعْمَ الْمَجِيءُ جَاءَ فَفُتِحَ، فَلَمَّا خَلَصْنَا فإِذَا إِدْرِيسُ عَلَيْهِ السَّ◌َمُ. قَالَ: هذَا إِدْرِيسُ، فَسَلِّمْ عَلَيْهِ، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ. فَرَدَّ عَلَيَّ ثُمَّ قَالَ: مَرْحَباً بِا‘خِ الصَّالِحِ وَالنَّبِيّ الصَّالِحِ. ثُمَّ صَعِدَ بِي حَتّى أَتَى السَّمَاءَ الْخَامِسَةَ، فَاسْتَفْتَحَ. فَقِيلَ: مَنْ هذَا؟ قَالَ: جِبْرِيلُ. قِيلَ: وَمَنْ مَعَكَ؟ قَالَ: مُحَمّدٌ # قِيلَ: وَقَدْ أُرْسِلَ إِلَيْهِ. قَالَ: نَعَمْ. قِيلَ: مَرْحَباً بِهِ فَلَنِعْمَ الْمَجِيءُ جَاءَ فَفُتِحَ، فَلَمَّا خَلَصْنَا فَإِذَا هَارُونَ عَلَيْهِ السَّ◌َمُ. قَالَ: هذَا هَارُونَ، فَسَلِّمْ عَلَيْهِ، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَرَدَّ عَلَيّ. ثُمَّ قَالَ: مَرْحَباً بِا‘خِ الصَّالِحِ وَالنَّبِيّ الصَّالِحِ. ثُمَّ صَعِدَ بِي حَتَّى أَتَى السَّمَاءَ السَّادِسَةَ، فَاسْتَفْتَحَ. فَقِيلَ◌َ◌َ: مَنْ هذَا؟ قَالَ: جِبْرِيلُ. قِيلَ: وَمَنْ مَعَكَ؟ قَالَ: مُحَمّدٌ. قِيلَ: وَقَدْ أُرْسِلَ إِلَيْهِ؟ قَالَ: نَعَمْ. قِيلَ: مَرْحَباً بِهِ، فَلَنِعْمَ الْمَجِيءُ جَاءَ. ففَتَحَ. فَلَمَّا خَلَصْنَا فَإِذَا مُوسى عَلَيْهِ السَّ◌َمُ، قَالَ: هذَا مُوسَى، فَسَلِّمْ عَلَيْهِ، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ، فَرَدَّ عَلَيَّ. ثُمَّ قَالَ: مَرْحَباً بِا‘خِ الصَّالِحِ وَالنَّبِيّ الصَّالِحِ فَلَمَّا جَاوَزْتُهُ بَكَى. فَقِيلَ لَهُ: مَا يُبْكِيكَ؟ قالَ:

[620] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/393-397.

أبْكِى ،نَّ غُ◌َماً بُعِثَ بَعْدِي يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مِنْ أُمَّتِهِ أكْثَرُ مِمَّنْ يَدْخُلُهَا مِنْ أُمَّتِي. ثُمَّ صَعِدَ بِي الَى السَّمَاءِ السَّابِعَةِ، فَاسْتَفْتَحَ. فَقِيلَ: مَنْ هذَا؟ قَالَ جِبْرِيلُ. قِيلَ: وَمَنْ مَعَكَ؟ قَالَ: مُحَمَّدٌ. قِيلَ: وَقَدْ أُرْسِلَ إلَيْهِ؟ قَالَ: نَعَمْ. قِيلَ مَرْحَباً بِهِ فَلَنِعْمَ الْمَجِئُ جَاءَ، فَفُتِحَ. فَلَمَّا خَلَصْتُ فَإذَا إبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّ◌َمَ. قَالَ: هذا أبُوكَ إبْرَاهِيمُ، فَسَلِّمْ عَلَيْهِ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ، فَرَدَّ السَّ◌َمَ. ثُمَّ قَالَ: مَرْحَباً بِا‘بْنِ الصَّالِحِ وَالنَّبِيِّ الصَّالِحِ. ثُمَّ رُفِعْتُ الى سِدْرَةِ الْمُنْتَهى، فإذَا نَبْقِهَا مِثْلُ قِ◌َلِ هَجَرَ، وإذَا أوْرَاقُهَا مِثْلُ آذَانِ الْفِيلَةِ؛ قَالَ: هذِهِ سِدْرَةُ الْمُنْتَهى، وإذَا أرْبَعَةُ أنْهَارٍ: نَهْرَانِ بَاطِنَانِ وَنَهْرَانِ ظَاهِرَانِ؟ قُلْتُ: مَا هَذَانِ يَا جِبْرِيلُ؟ قَالَ: أمَّا الْبَاطِنَانِ فَنَهْرَانِ في الْجَنَّةِ، وأمَّا الظَّاهِرَانِ فَالنِّيلُ والْفُراتُ، ثُمَّ رُفِعَ لِيَ الْبَيْتُ الْمَعْمُورُ. ثُمَّ أُتِيتُ بِإنَاءٍ مِنْ خَمْرٍ، وإنَاءٍ مِنْ لَبَنٍ، وإنَاءٍ مِنْ عَسَلٍ؛ فَأخَذْتُ اللَّبَنَ. فَقَالَ: هِيَ الْفِطْرَةُ الَّتِي أنْتَ عَلَيْهَا وَأُمَّتُكَ. قَالَ: ثُمَّ فُرِضَتِ عَلَيَّ الصَّ◌َةُ خَمْسُونَ صَ◌َةً كُلَّ يَوْمٍ. فَرَجَعْتُ فَمَرَرْتُ عَلى مُوسى عَلَيْهِ السَّمُ. فَقَالَ: بِمَ أُمِرْتَ فَقُلْتُ بِخَمْسِينَ صَ◌َةً في الْيَوْمِ وَاللَّيْلَةِ. فَقَالَ: إنَّ أُمَّتَكَ تَسْتَطِيعُ خَمْسِينَ صَ◌َةً كُلَّ يَوْمٍ، وإنِّي وَاللهِ قَدْ جَرَّبْتُ النَّاسَ قَبْلَكَ وَعَالَجْتُ بَنِي إسْرَائِيلَ أشَدَّ الْمُعَالَجَةِ. فَارْجِعْ الى رَبِّكَ فَاسْأَلْهُ التَّخْفِيفَ ؛مَّتِكَ. فَرَجَعْتُ، فَوَضَعَ عَنِّي عَشْراً. فَرَجَ◌َعْتُ الى مُوسى. فَقَالَ: بِمَ أُمِرْتَ؟ قُلْتُ: وَضَعَ عَنِّى عَشْراً. فَقَالَ: اِرْجِعْ الى رِبِّكَ فَاسْأَلْهُ التَّخْفِيفَ ؛مَّتِكَ فَرَجَعْتُ، فَوَضَعَ عَنِّى عَشْراً
فَرَجَعْتُ الى مُوسى. فَقَالَ: مِثْلَهُ، فَلَمْ أزَلْ بَيْنَ رَبِّي وَمُوسى، حَتّى أُمِرْتُ بِخَمْسِ صَلَوَاتٍ، فَرَجَعْتُ الى مُوسى عَلَيْهِ السَّ◌َمُ فَقَالَ: بِمَ أُمِرْتَ؟ قُلْتُ: بِ◌ِخَمْسِ صَلَوَاتٍ كُلَّ يَوْمٍ. فَقَالَ: إنَّ أُمَّتَكَ تَسْتَطِيعُ خَمْسَ صَلَوَاتٍ كُلَّ يَوْمٍ فَارْجِعْ الَى رَبِّكَ فَاسْأَلْهُ التَّخْفِيفَ ؛مَّتِكَ. قُلْتُ؛ قَدْ سَأَلْتُ رَبِّي حَتّى اسْتَحْيَيْتُ، وَلَكِنَّ أرْضَى وَأُسَلِّمُ فَلَمَّا جَاوَزْتُ مُوسى عَلَيْهِ السَّ◌َمُ نَادَى مُنَادٍ أمْضَيْتُ فَرِيضَتِي، وَخَفَّفْتُ عَنْ عِبَادِي. زَادَ روَايَةٍ: هُنَّ خَمْسٌ، وَهُنَّ بِخَمْسِينَ: َ يُبَدَّلُ الْقَوْلُ لَدَىَّ[. أخرجه الخمسة إ أبا داود، وهذا لفظ الشيخين .

1. (5568)- Hz. Enes (radıyallahu anh) Malik İbnu Sa'saa (radıyallahu anh)'dan naklen anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) onlara, Mirac'a götürüldüğü geceden anlatarak demiştir ki,
"Ben Ka'be'nin avlusundan Hatim kısmında -belki de Hıcr'da demişti- yatıyordum, -bir rivayette şu ziyade var: Uyku ile uyanıklık arasında idim- Derken bana biri geldi, şuradan şuraya kadar (göğsümü) yardı. -Bu sözüyle boğaz çukurundan kıl biten yere kadar olan kısmı kasdetti.- Kalbimi çıkardı. Sonra bana, içerisi imanla [ve hikmetle] dolu, altından bir kap getirildi. Kalbim [çıkarılıp su ve zemzem ile] yıkandı. Sonra içerisi (imanla) doldurulup tekrar yerine kondu. Sonra merkepten büyük katırdan küçük beyaz bir hayvan getirildi. Bu Burak'tı. Ön ayağını gözünün gittiği en son noktaya koyarak yol alıyordu. Ben onun üzerine bindirilmiştim. Böylece Cibril aleyhisselam beni götürdü. Dünya semasına kadar geldik. Kapının açılmasını istedi.
"Gelen kim?" denildi.
"Cibril!" dedi.
"Beraberindeki kim?" denildi.
"Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)!" dedi.
"O'na Mirac daveti gönderildi mi?" denildi.
"Evet!" dedi.
"Hoş gelmişler! Bu geliş ne iyi geliştir!" denildi.
Derken kapı açıldı. Kapıdan geçince, orada Hz. Adem aleyhiselam'ı gördüm.
"Bu babanız Adem'dir! Selam ver O'na!" dendi. Ben de selam verdim. Selamıma mukabele etti. Sonra bana:
"Salih evlad hoş gelmiş, salih peygamber hoş gelmiş!" dedi. Sonra Hz. Cebrail beni yükseltti ve ikinci semaya geldik. Kapıyı çaldı.
"Bu gelen kim?" denildi
."Ben Cibril'im!" dedi."
Beraberindeki kim?" denildi.
"Muhammed!" dedi.
"O'na Mirac daveti gönderildi mi?" denildi.
"Evet!" dedi.
"Hoş gelmişler! Bu geliş ne iyi geliş!" dediler. Derken bize kapı açıldı. İçeri girince, Hz. Yahya ve Hz. İsa aleyhimasselam ile karşılaştım. Onlar teyze oğullarıydı. Hz Cebrail:
"Bunlar Hz. Yahya ve Hz. İsa'dırlar, onlara selam ver!" dedi. Ben de selam verdim. Onlar da selamıma mukabelede bulundular. Sonra:
"Hoş geldin salih kardeş, hoş geldin salih peygamber" dediler. Sonra Cebrail beni üçüncü semaya çıkardı. Kapıyı çaldı.
"Bu gelen kim?" denildi.
"Cibril'im!" dedi.
"Yanındaki kim?" denildi.
"Muhammed'dir!" dedi.
"O'na Mirac daveti gitti mi?" denildi.
"Evet!" dedi.
"Hoş gelmişler! Bu geliş ne iyi geliş!" denildi. Kapı bize açıldı. İçeri girince Hz. Yusuf aleyhiselam'la karşılaştık. Cebrail:

"Bu Yusuf'tur! O'na selam ver!" dedi. Ben de selam verdim. Selamıma mukabele etti. Sonra:
"Salih kardeş hoş gelmiş, salih peygamber hoş gelmiş!" dedi.Sonra Cebrail beni dördüncü semaya çıkardı. Kapıyı çaldı.
"Bu gelen kim?" denildi.
"Cibril'im!" dedi.
"Beraberindeki kim?" denildi
"Muhammed!" dedi.
"Ona Mirac davetiyesi indi mi?" denildi.
"Evet!" dedi.
"Hoş gelmişler! Bu geliş ne iyi geliş!" dediler. Kapı açıldı. İçeri girdiğimizde, Hz. İdris aleyhisselam ile karşılaştık. Hz. Cebrail:
"Bu İdris'tir, O'na selam ver!" dedi. Ben selam verdim. O da selamıma mukabele etti. Sonra bana:
"Salih kardeş hoş geldin, salih peygamber hoş geldin!" dedi. Sonra Hz. Cebrail beni yükseltti. Beşinci semaya geldik. Kapıyı çaldı.
"Kim bu gelen?" denildi.
"Ben Cibril'im!" dedi.
"Beraberindeki kim?" denildi.
"Muhammed!" dedi.
"O'na Mirac daveti indirildi mi?" denildi.
"Evet!" dedi.
"Hoş gelmişler! Bu geliş ne iyi geliş!" denildi. Kapı açıldı. İçeri girince, Harun aleyhisselam ile karşılaştık. Cebrail aleyhisselam:
"Bu Harun aleyhisselam'dır. O'na selam ver!" dedi. Ben selam verdim, o da selamıma mukabelede bulundu ve:
"Salih kardeş hoş geldin, salih peygamber hoş geldin!" dedi. Sonra Cebrail beni yükseltti ve altıncı semaya geldik. Kapıyı çaldı.
"Bu gelen kim?" denildi.
"Ben Cibril!" dedi.
"Beraberindeki kim?" denildi.
"Muhammed!" dedi.
"O'na Mirac daveti indirildi mi?" denildi.
"Evet!" dedi.
"Hoş gelmişler! Bu geliş ne iyi geliş!" denildi. İçeri girince, Hz. İbrahim aleyhisselam ile karşılaştık. Cebrail:
"Bu baban İbrahim'dir, O'na selam ver!" dedi. Ben selam verdim. O da selamıma mukabele etti. Sonra:
"Salih oğlum hoş geldin, salih peygamber hoş geldin!" dedi
Sonra Sidretü'l-Münteha'ya çıkarıldım. Bunun meyveleri (Yemen'in) hecer testileri gibi iri idi, yaprakları da fil kulakları gibiydi. Cebrail aleyhisselam bana:
"İşte bu Sidretü'l-Münteha'dır!" dedi.
Burada dört nehir vardır: İkisi batınî nehir, ikisi zahirî nehir.
"Bunlar nedir, ey Cibril?" diye sordum. Hz. Cebrail:
"Şu iki batınî nehir cennetin iki nehridir. Zahirî olanların biri Nil, diğeri Fırat'tır!" dedi. Sonra bana el-Beytü'l-Ma'mur yükseltildi. Sonra bana bir kapta şarap, bir kapta süt, bir kapta da bal getirildi. Ben sütü aldım. Cebrail aleyhisselam:
"Bu (aldığın), fıtrat(a uygun olan)dır, sen ve ümmetin bu fıtrat (yaratılış) üzeresiniz!" dedi.
Resulullah devamla dedi ki:
"Sonra bana, her günde elli vakit olmak üzere namaz farz kılındı. Oradan geri döndüm. Hz. Musa aleyhisselam'a uğradım. Bana:
"Ne ile emrolundun?" dedi.
"Gece ve gündüzde elli vakit namazla!" dedim.
"Ümmetin, her gün elli vakit namaza muktedir olamaz. Vallahi ben, senden önce insanları tecrübe ettim. Benî İsrail'e muamelelerin en şiddetlisini uyguladım (muvaffak olamadım). Sen çabuk Rabbine dön, bunda ümmetine hafifletme talep et!" dedi. Ben de hemen döndüm (hafifletme istedim, Rabbim) benden on vakit namaz indirdi. Musa aleyhisselam'a tekrar uğradım. Yine:
"Ne ile emrolundum?" dedi.
"Benden on vakit namazı kaldırdı!" dedim.
"Rabbine dön! Ümmetin için daha da azaltmasını iste!" dedi. Ben döndüm. Rabbim benden on vakit daha kaldırdı. Dönüşte yine Musa aleyhisselam'a uğradım. Aynı şeyi söyledi. Ben, beş vakitle emrolunmama kadar bu şekilde Hz. Musa ile Rabbim arasında gidip gelmeye devam ettim. Bu sonuncu defa da Hz. Musa'ya uğradım. Yine:
"Ne ile emredildin?" dedi.
"Her gün beş vakit namazla!" dedim.

"Senin ümmetin her gün beş vakit namaza da takat getiremez. Rabbine dön, hafifletme talep et!" dedi."
Rabbimden çok istedim. Artık utanıyorum, daha da hafifletmesini isteyemem! Ben beş vakte razıyım. Allah'ın emrine teslim oluyorum!" dedim. Musa aleyhisselam'ı geçer geçmez bir münadi (Allah adına) nida etti: "Farzını kesinleştirdim, kullarımdan hafiflettim de!"
Bir rivayette şu ziyade geldi:
"Namazlar (günde) beştir. Ve onlar ellidir de. İndimde hüküm değişmez artık!"[621]

-5569 -2- وفي رواية للنسائي:]أنَّ النَّبِيَّ # لَمَّا رُدَّ بِخَمْسِ صَلَوَاتٍ، قَالَ لَهُ مُوسى: فَارْجِعْ الى رِبِّكَ فَاسْأَلْهُ التَّخْفِيفَ فإنَّهُ فَرَضَ عَلى بَنِي إسْرَائِيلَ صَنَتَيْنِ فَمَا قَامُوا بِهِمَا، فَرَجَعْتُ الى رَبِّي عَزَّ وَجَلَّ فَسَأَلْتُهُ التَّخْفِيفَ! فَقَالَ: إنِّي يَوْمَ خَلَقْتُ السَّمَواتِ وَا'رْضَ فَرَضْتُ عَلَيْكَ وَعَلى أُمَّتِكَ خَمْسِينَ صَةً، فَخَمْسٌ بِخَمْسِينَ، فَقُمْ بِهَا أنْتَ وَأُمَّتُكَ فَعَلِمْتُ أنَّهَا مِنَ اللهِ تَبَارَكَ وَتَعالى صِرّى، فَرَجَعْتُ الى مُوسى. فَقَالَ: إرْجِعْ فلْمْ أرْجِعْ[.»سِدْرَةُ الْمُنْتَهى« هى شجرة في أقصى الجنة إليها ينتهى علمُ ا'ولين واŒخرين.و»السِّدرُ« شجر معروف.و»النَّبْقُ« معروف، والمراد به ثمرة شجرة سدرة المنتهى.و»القِل« جمع قلة، وهى الحب يسع مزادة من الماء ونسب الى هجر 'نها تعمل بها.و»صِرّى« بكسر الصاد المهملة وتشديد الراء وفتحها وكسرها مقصور: أى حتم واجب .

2. (5569)- Nesâî'nin bir rivayetinde şöyle gelmiştir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), beş vakit namazla gönderilince, Hz. Musa aleyhisselam kendisine:
"Rabbine dön! Daha da azaltmasını talep et. Çünkü, Benî İsrail'e iki namaz farz etmişti, onları kılmadılar!" dedi. Bunun üzerine aziz ve celil olan Rabbime tekrar dönüp daha da hafifletmesini istedim. Rabb Teala şu cevabı verdi:
"Semavat ve arzı yarattığım zaman ben sana ve ümmetine elli vakit namaz yazmıştım. Öyleyse elli olan beştir. Sen ve ümmetin bunları kılın!" Böylece anladım ki, bu beş vakit namaz Rabbim Teala'dan kesin bir emirdir. Hemen Hz. Musa'ya döndüm. O yine "Dön!" dedi. Fakat ben, artık geri dönmedim."[622]

-5570 -3- وعن جابرٍ رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: لَمَّا كَذَّبَتْنِى قُرَيْشٌ قُمْتُ في الْحِجْرِ فَجَلَّى اللهُ لِى بَيْتَ الْمَقْدِسِ فَطَفِقْتُ أُخْبِرُهُمْ عَنْ آيَاتِهِ وَأنَا أنْظُرُ إلَيْهِ[. أخرجه الشيخان والترمذي .

3. (5570)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kureyş beni tekzib ettiği vakit, Hıcr'da doğruldum. Allah Teala hazretleri Beytu'l-Makdis'i bana tecelli ettirdi. Ben onlara onun alâmetlerini birer birer haber vermeye başladım. Ben Beytu'l-Makdis'e bakıyor hem de haber veriyordum."[623]

-5571 -4- وعن أنسٍ رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: أَتَيْتُ لَيْلَةَ أُسْرِىَ بِى عَلى مُوسى قَائِماً يُصَلِّى في قَبْرِهِ عِنْدَ الْكَثِيبِ ا'حْمَرَ[. أخرجه مسلم والنسائي .

4. (5571)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"İsra gecesinde Hz. Musa'ya uğradım. Kırmızı kum tepesinin yanındaki kabrinde namaz kılıyordu."[624]

AÇIKLAMA:

1- İsra (veya Mirac) vak'ası Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hayatında cereyan eden mühim hâdiselerden biridir. İsra kelime olarak, geceleyin yürümek manasına gelir. Geceleyin sefere çıkan askerî birliğe seriyye denir ki, aynı kökten gelir. Mirac ise yükselmek manasına gelir.
2- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) hayatında geçen bir hadise olarak İsra veya Mirac deyince hemen hemen aynı şey kastedilir. Bu, Aleyhissalâtu vesselâm'ın bir gece, Mescid-i Haram denen Kâbe'den başlayıp Mescid-i Aksa denen Kudüs'deki mabede kadar uzanıp, orada semavatı aşıp, Sidretü'l-Münteha'ya yani âlem-i imkan ile âlem-i vücub hududuna kadar ve daha ötesine ulaşan bir yolculuktur. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu yolculuğa İlahî bir lütuf olarak mazhar kılınmıştır. Bu yolculuğu Aleyhissalâtu vesselâm ruh ve cesediyle birlikte aynı gecede, yakaza (uyanıklık) halinde yapmıştır.
3- Miracla ilgili bazı teferruatta alimler arasında ihtilaf vaki olmuş ise de hâdisenin Mekke'den Kudüs'e kadar olan kısmı ayet-i kerimede sarih olarak ifade edildiği için, bu safhayı inkar eden kâfir olur. Ayet mealen şöyle:

---

[621] Buharî, Bed'ü'l-Halk: 6, Enbiya: 22, 43, Menakıbu'l-Ensar: 42; Müslim, İman: 264 (164); Tirmizî, Tefsir İnşirah: (3343); Nesâî, Salat: 1, (1, 217-218); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/401-406.
[622] Nesaî, Salat: 1, (1, 223-224); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/406-407.
[623] Buharî, Menakıbu'l-Ensar: 41, Tefsir, İsra: 3; Müslim, İman: 276, (170); Tirmizî, Tefsir: Benî İsrail, (3132); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/407.
[624] Müslim Fezail: 164, (2375); Nesâî, Kıyamu'l-Leyl: 15, (3, 215); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/407.

"Ayetlerimizden bir kısmını ona göstermek için kulunu bir gece Mescid-i Haram'dan alıp, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksa'ya seyahat ettiren Allah, her türlü noksandan münezzehtir..." (İsra: 17/1).
İşte bu safha, esra (yani geceleyin yürüttü) kelimesi ile ifade ediliği için kelimenin mastarı olan isra ile tesmiye edilmiştir. Bu Nebevî seyahatin devamı olan semavata yükselme, İlahî kurbiyete erme işine Mirac denir. Miracla ilgili bazı meselelere her ne kadar Necm suresinde temas edilmiş ise de (1-17. ayetler) daha ziyade hadislerde sarih olarak teferruata kavuşturulmuştur. Bu hadislerden biri sadedinde olduğumuz babın birinci hadisidir (5568).
4- Mirac, Hz. Muhammed'in risaletinin umumiliğini ifade ve isbat eder. İlahî saltanatın mülkü durumunda olan yedi kat semada O'nun gezdirilmesi, oraların ruhanî ahalisine onun gösterilmesi, Allah katındaki makamının yüceliğinin izharıdır. Mahlukat içinde mükerrem kılınan insanlığın en müntehab, en seçkin ferdinin O olduğu böylece ifade edilmiştir.
Bu seyahatin sonunda, Resulullah büyük melek Cebrail'in dahi ulaşmaya mezun olmadığı bir yakınlığa, İlahî kurbiyete ermiş, Allah'ın cemalini görmüş, her çeşit vasıtadan, aracıdan mücerred olarak doğrudan İlahi kelama mazhar olmuştur. Böyle bir yücelik, O'ndan başka hiçbir mahluka nasib olmamıştır ve olmayacaktır da. Biz böyle bir peygambere ümmet olmakla iftihar ediyor, bizi de Fahr-i Kâinat'a ümmet olma şerefine erdirdiği için Rabbimize şükranlarımızı, hamdlerimizi arzediyoruz.
Mirac hadisesinin mahiyet ve manası üzerine alimlerimiz birçok değerli tahlillerde, yorumlarda bulunmuşlardır. Bunlar arasında Bediüzzaman'ın Sözler adlı eserinin 31'inci sözündeki tahlilleri müstesna bir değer taşır, orijinal değerlendirmeler ihtiva eder. Ayrıca Elmalılı Hamdi Yazır merhumun tefsirinden de mevzu üzerine teferruatlı bilgi elde edilebilir (4. cilt 3141-3152).
5- Mirac hadisesinin yılı ve ayını tesbitte rivayetler ihtilaflıdır. Ondan fazla görüş ileri sürülmüştür. Alimler çoğunluk itibariyle bunun hicretten bir yıl veya on sekiz ay önce vuku bulduğuna dair rivayetleri benimsemiştir. Ay olarak da Rebiü'l-evvel veya Receb ayları üzerinde durulmuştur.
6- Ka'bu'l-Ahbar, Mis'adu'l-Melaike denen sema kapısının Beytu'l-Makdis'in tam üstüne tekabül ettiğini rivayet etmiş, bunu esas alan bazı alimler, Resulullah'ın Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya getirilip, oradan semaya çıkarılışını "seyahatin, eğrilikten berî ve düz olması için" diye açıklamıştır. Ancak, yine hadislerde: "Her semada bir Beyt-i Ma'mur var, dünya semasındaki Beyt-i Ma'mur Kâbe'nin üst hizasında" şeklinde gelen rivayet gözönüne alınınca, mezkur yorumunun su götürdüğü anlaşılır. Zira, bu ikinci rivayet açısından, Beyt-i Ma'mur'a iğvicac (eğrilik) yapmadan ulaşmanın yolu Ka'be'den yola çıkmaktır. Mescid-i Aksa' dan değil. Mirac'ta Aleyhissalâtu vesselâm, her bir semadan geçerek Beyt-i Ma'mur'a ulaşmıştır.
7- Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya gidişin hikmeti üzerine zayıf da olsa başka görüşler de ileri sürülmüştür.
***** Resulullah böylece iki kıblenin görülmesini de tahakkuk ettirmiş, birleştirmiştir.
***** Mescid-i Aksa, geçmiş peygamberlerden çoğunun hicret yeridir. Dolayısıyle Aleyhissalâtu vesselâm, pek çok fazileti cem' etsin diye oraya seyahat ettirilmiştir.
***** Mescid-i Aksa, haşrin yapılacağı yerdir. Mirac gecesinde Aleyhissalâtu vesselâm'ın karşılaştığı durumların çoğunluğu ahiret ahvaliyle ilgili olduğu için Mirac'ın bu mahşer mahallinden olması daha uygundur.
***** Gerek hissî ve gerekse manevî, çeşitli takdislerin Aleyhissalâtu vesselâm'a hasıl olmasına tefaülendir.
***** Bütün peygamberlerle toptan biraraya gelip görüşmek içindir.
***** İbnu Ebi Cemre der ki: "Semaya uructan önce Beytu'l-Makdis'e götürülmesindeki hikmet, Hakkı gizlemeye çalışanlara karşı onu izhar etme gayesini güder. Zira, Mirac'a Mekke'den gitmiş olsaydı hakkı inkar eden düşmanlara beyan ve izah fırsatı olmayacaktı. Nitekim Aleyhissalâtu vesselâm, Beytu'l-Makdis'e geceleyin götürüldüğünü söyleyince, Beytu'l-Makdis'le ilgili parçaları tarif etmesini istediler. Onlar gördükleri için bunları biliyorlardı ve yine biliyorlardı ki, Muhammed onu daha önce görmemişti, bilemezdi. Soruları üzerine, açıklayıp haber verince, Resulullah'ın bir gecede Beytü'l-Makdis'e yaptığını söylediği diğer hususlardaki sıdkı tahkik edilmiş oldu. Bu hususdaki haberi sahih olunca, diğer söylediklerinde de sadık olduğunu tasdik etmek gerekir. Bu durum mü'minlerin imanını artırdığı gibi, inkar edenlerin de şekavetini (zararını) artırır."
8- Mirac meselesinde münakaşa edilen bir husus bunun rüya halinde mi, yakaza (uyanıklık) halinde mi cereyan ettiğidir. Çok sayıda sahih rivayetlerin zahirini esas alan muhaddis, fakih ve mütekellim ulemadan müteşekkil cumhur bunun yakaza halinde, ruh ve cesetle berabar yapılan bir seyahat olduğunu söylemekte ittifak etmiştir.
Ancak rüya halinde cereyan ettiğini ifade eden sahih rivayeti de nazar-ı dikkate alan alimler, Mirac'ın biri ruh ve cesedle uyanık halde, diğeri de rüya halinde olmak üzere iki ayrı sefer vaki olduğunu söylemiştir. Birincisi, uyku halinde cereyan etmiş, uyanık halde ruh ve cesedle yapılacak ikinciye hazırlama, alıştırma gayesini gütmüştür.
Bazı alimler, bu mevzu üzerine varid olan zayıf rivayetleri de değerlendirerek bi'setten önce de Mirac hadisesinden bahsetmiştir.
9- Mirac işitildiği zaman Mekke'de müşrikler arasında "böyle şey olur mu?" "Bir gecede Mescid-i Aksa'ya gidilip gelinebilir mi?" diye ciddi bir vaveyla ve istihza havası hasıl edilir. İbnu Abbas'ın bir rivayetinde bu açık olarak görülür. Şöyle ki: "Resulullah'ın Miraca gittiği gecenin sabahında Ebu Cehil, Aleyhissalâtu vesselâm'a uğrayarak:
"Yeni bir şey var mı?" diye sorar.

"Evet, bu gece Mescid-i Aksa'ya götürüldüm" cevabını alınca, müstehziyane sorar: "Sonra da aramızda oldun!"
"Evet!"
"Kavmini çağırsam bu hikâyeni onlara da anlatır mısın?"
"Evet!"
Ebu Cehil, şamata ve tehzil için fırsatı yakalamıştır. Benî Ka'b İbnu Lüey'i hemen çağırıp Resulullah'a kıssayı anlattırır:
Duyduklarından şaşkına dönerler:

"Bize Mescid'i tavsif edebilir misin?" derler. Resulullah bu teklif karşısında son derece sıkılır ise de 5570 numaralı hadiste geçtiği üzere, Cenab-ı Hak Beytu'l-Makdis'i gözünün önüne tecelli ettirir, o da teker teker hususiyetlerini anlatır.

Bu hadisenin Hz. Ebu Bekr'i ilgilendiren bir kıssası şöyle: "Mirac hadisesiyle iyice şamata yapan müşriklerden bir grup Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh)'e gelip, onu da kendi istihzalarına çekme ümidiyle meseleyi anlatırlar. Fakat o:

"Ben şehadet ederim ki, o sadıktır, doğru sözlüdür!" der.

"Yani, sen bir gecede O'nun Şam'a gidip sonra Mekke'ye geri geldiğine inanıyor, tasdik ediyor musun?" derler.

"Evet der, ben O'nun bundan daha öte söylediklerini zaten kabul etmişim, ben O'nun semavi haberini kabul ettim, (bunu niye kabul etmeyeyim?)" buyurur. Bu hadise üzerine Hz. Ebu Bekr "es-Sıddîk" ünvanını alır.

İsra ile ilgili rivayetlerde farklı ziyadeler gelmiştir:

* Şeddâd İbnu Evs rivayetine göre Aleyhissalâtu vesselâm, geceleyin yürütüldüğü zaman önce hurmalıklı bir araziden geçirilir. Hz. Cibril aleyhisselam: "İn ve namaz kıl!" der. Aleyhissalâtu vesselâm iner ve namaz kılar. Cebrail aleyhisselam: "Burası Yesrib (Medine) idi" der. Rivayetin devamında aynı tarzda, Aleyhissalâtu vesselâm, muhtelif yerlerde iner ve namaz kılar. Arkadan Hz. Cebrail: "Burası "Tur-u Sina, Allah'ın Hz. Musa'ya konuştuğu yer idi." Burası "Hz. İsa'nın doğduğu Beyt- Lahm idi." "Medyen idi" diye açıklama yapar.
Yine aynı rivayetin devamında, Resulullah'ın dönüş sırasında, Mekke'ye gelmekte olan Kureyş kervanına rastlayıp onlara selam verdiğini, kervandakilerin birbirlerine "bu, Muhammed'in sesi" dediğini, Aleyhissalâtu vesselâm'ın hadiseyi reddedenlere bunu da anlatıp: "Kervanınız falanca gün gelecek" dediğini... görmekteyiz.
* Yezid İbnu Ebi Malik rivayetinde "...Sonra Beytu'l-Makdis'e girdim. Bana peygamberlerin hepsi toplandı. Cibril beni öne geçirdi, ben onlara imamlık yaptım (namaz kıldırdım)" ziyadesi var.
* Abdurrahman İbnu Haşim'in Hz. Enes'ten yaptığı bir rivayette: "Resulullah giderken, yolun dışında, kendini çağıran birine rastlar. Cibril: "Yürü! der. Az sonra bir yaşlı kadına rastlar. Cibril'e "Bu ne?" diye sorar. O: "Yürü" der. Derken bir cemaate rastlarlar. Cemaat bunlara selam verir. Cebrail aleyhisselâm: "Selama mukabele et!" der. Rivayetin sonunda Cibril açıklar: "Seni çağıran İblis'ti, yaşlı kadın da dünya idi, selam verenler de Hz. İbrahim, Hz. Musa ve Hz. İsa idi" diye açıklar.
* Ebu Hureyre'den gelen bir rivayette: "Aleyhissalâtu vesselâm'ın, eken ve hasad yapan bir kavme rastladığı, hasadı tamamlar tamamlamaz, olduğu gibi ekinin yerine geldiği, Hz. Cebrail'in: "Bunlar mücahidlerdir" haberini

verdiği; Aleyhissalâtu vesselâm'ın başlarını taşla ezen bir kavme rastladığı, başı ezildikçe eski haline döndüğü, Cibrîl aleyhisselâm'ın: "Bunlar başları namaza gitmeyen kimselerdir" dediğini; sonra avret yerlerinde bir yama ile hayvanlar gibi otlayan bir kavme rastladığı, Hz. Cebrail'in: "Bunlar zânilerdir" dediği; sonra bir demet odun toplayan fakat taşımayan bir adama rastladığı, adamın bir demete yeni ilaveler yaptığı, Hz. Cebrail'in: "Bu nezdinde emânet olup, emaneti eda etmeyen, başka emanet talep eden kimsedir" dediği; sonra dil ve dudakları kesilen ve her kesilişte tekrar eski haline dönen bir kavme rastladığı, Hz. Cebrail'in: "Bunlar insanları fitneye çağıran kimselerdir" dediği; sonra küçük bir delikten çıkan büyük bir öküze rastladığı, bu öküzün o delikten tekrar geri gitmek isteyip muktedir olamadığı, Hz. Cebrail'in: "Bu, söz söyleyip pişman olan fakat, istediği halde sözünü geri alamayan kimse olduğu" belirtildiği kaydedilir.

* Hz. Ebu Hureyre'nin bir rivayetinde: "Aleyhissalâtu vesselâm'ın Beytu'l-Makdis'te meleklerle namaz kıldığı, buraya peygamberlerin ruhlarının da getirildiği, Allah'a senâda bulundukları, Hz. İbrahim'in: "Allah, Muhammed'i, hepinize üstün kıldı" dediğini görmekteyiz.

10- Hadiste Resûlullah'ın göğsünün yarılması mevzubahistir. Bu hâdise muhtelif rivayetlerde te'yid edilmiştir. Ancak hemen belirtelim ki, çocuklukta, sütannesi Halime'nin yanında iken vukûa gelen göğüs yarılması ile bu yarılma aynı hâdise değildir. Şu halde şakk-u sadr hâdisesi Aleyhissalâtu vesselâm'ın hayatında birkaç sefer vukua gelmiştir. Çocukluktaki şakk'da bir kan pıhtısının çıkarıldığı ve "bu şeytanın sendeki nasibi" dendiği rivayette gelmiştir. Bu ameliyatın bereketine "Resulullah'ın "şeytandan korunmuş olarak en mükemmel ahval üzere çocukluğunu geçirdiği" söylenmiştir. Keza bir göğüs ameliyatını da peygamberliğin geldiği sıralarda geçirerek vahyi, tathir ve temizlik halinin en mükemmeline sahip kavi bir kalple karşılaması sağlandığı belirtilmiştir. Üçüncü şakk-u sadr ise Mirac'tan önceki şakk u sadrdır. Böylece, Mirac sırasında yapacağı münâcaat ve İlahî mulakata hazırlık sağlanmıştır.

11- Hadiste "iman dolu kap"tan bahsedilerek imanın maddîleştirilmesi mevzubahistir. Halbuki iman maddî bir şey değildir. Bunu âlimler "Manevî şeylerin, ifadede cisimleştirilmesi caizdir" diye izah ederler ve hadisten başka örnekler verirler: "Bakara sûresinin kıyamet günü şemsiye şeklinde geleceği"ne dair rivayet, "ölümün bir koç suretinde getirilip kesileceği"ne dair rivayet, "amellerin ve bir kısım gaybî ahvalin tartılması"yla ilgili haberler gibi. Beyzavî bunların hadislerde çokca geldiğine dikkat çektikten sonra, "manevî hakikatların anlaşılması için mahsus olan yani hislerle algılanabilen şeylerle ifade edilmesi için bu teşbihe yer verildiğini" belirtir.

12- Hadisin bazı vecihlerinde getirilen kabın "iman" ve "hikmet"le dolu olduğu ifade edilmiş, imandan sonra "hikmet" zikredilmiştir. İbnu Ebî Cemre buradan hareketle, İslâm nazarında, "imandan sonra, hikmetten daha üstün bir şey bulunmadığı" hükmünü çıkarır ve bunu te'yiden: *"Kime hikmet verilmişse ona pek çok hayır verilmiştir"* (Bakara: 2/269) ayetini zikreder. Hikmet hakkında çok şey söylenmiştir. İbnu Hacer'e göre bunların en doğrusu "Hikmet, bir şeyi lâyık olduğu yerine koymaktır veya Kitabullah'tan anlaşılan şeydir."

13- Resûlullah'ın bindiği Burak hakkında, farklı rivayetlerde bazı tavsifler gelmiştir:

* Gözünün gördüğü en uzak yere ön ayağını atmak.
* Dağa rastlayınca arka ayakları yükselmekte, inişe geçince ön ayakları yükselmekte.
* (Bazı rivayetlerde): "İki kanadı var."
* (Zayıf bir hadiste) "Burak'ın insan yanağı gibi yanakları, at gibi yelesi var, deve gibi bacakları var, öküz gibi kuyruk ve tırnakları var, göğsü kırmızı bir yakut gibidir" diye gelmiştir.
* Rengi beyazdır.

Burak kelimesinin berk, şimşekten gelmesi muhtemeldir. Süratle yol aldığı için şimşekle ilgili bir isim verilmiş olması makuldür. Ancak Arapça'da "Şâtun berkâun" tâbiri var, beyaz yünü üzerinde siyah damarlar bulunan koyun demektir. Şu halde Burak'ın berkâ'dan gelebileceği de ihtimal olarak söylenmiştir.

* Burak, eğerlenmiş ve gemlenmiş vaziyettedir.

Cenab-ı Hak, Aleyhissalâtu vesselâm'ı herhangi bir vasıtaya bindirmeden de Mekke'den Kudüs'e intikal ettirebilirdi. Bu vasıtaya bindirmesi teşrif içindir. Zira aksi takdirde yayan hükmünde olacaktı, halbuki atlı yayandan üstündür.

* Birçok rivayette Burak'ın daha önceki peygamberlere de binek olduğu belirtilmiştir. "Hz. İbrahim'in ona binerek oğlu İsmail'i ziyarete gittiği", Resûlullah'ın: "Ben onu, peygamberlerin de bağladığı halkaya bağladım" sözü, "O, daha önceki peygamberlerin emrine de verilmişti" ifadesi, Cebrail'in "Burak, sana, Allah katında bundan daha kıymetlisi hiç binmedi" gibi farklı hadislerde gelen ibâreler, Burak'a daha önce başka peygamberlerin de bindiğini ifade ederler. Nitekim Mirac hadisesinin sadece Hz. Muhammed'e mahsus bir teşrif ve takrîb olduğu da söylenemez. Resûlullah'ın mazhar olduğu seviyede ekmel bir manada olmasa da, diğer peygamberlerin de kendilerine mahsus bir miracı olduğu söylenebilir. Şu halde, onlar da miraclarında binek olarak Burak'ı kullanmışlardır. Nitekim Hz. İsa'nın Allah katına ref'i (Nisa: 4/158), Hz. İdris'in yüksek bir makama ref'i (yükseltilmesi) (Meryem: 19/57), Hz. İbrahim'e arz ve semanın melekûtunun gösterilmesi (En'am: 6/75) gibi Kur'ân'da temas edilen bazı hâdiseler önceki peygamberlerden en azından bazılarının da bir nevi miraca mazhar olduklarını ifade eder. Bu meseleye hadisten gelen delilleri de zâten Burak'la ilgili olarak kaydettik.

15- Mirac'a giderken Hz. Cibril'in dünya semasında çaldığı kapının adı bazı rivayetlerde Bâbu'l-Hafaza olarak belirtilmiştir. Kapıyı bekleyen meleğin ismi İsmâil'dir; emri altında on iki bin melek mevcuttur.
16- Peygamberlerin semavattaki yerleri ile ilgili hikmet beyan edilmiştir. İbnu Ebi Cemre der ki: "Hz. Adem'in dünya semasında oluşundaki hikmet, ilk peygamber, ilk baba olmasındandır. Bu sebeple ilk semada O olmuştur. Hz. İsa'nın ikinci semada olması, Hz. Peygamber'e zaman itibariyle en yakını olmasındandır. Bunu Hz. Yusuf takip etmektedir. Çünkü ümmet-i Muhammed cennete O'nun suretinde girecektir.
İdris aleyhisselâm dördüncü semadadır. Çünkü ayet-i kerimede: *"Biz onu yüce bir mekâna yükselttik"* (Meryem: 19/57) denmektedir. Yedide dördüncü, ortayı ve itidali temsil eder.
Hz. Harun kardeşi Hz. Musa'ya olan yakınlığı sebebiyle beştedir. Hz. Musa da Allah'ın kelamına mazhariyetinden gelen faziletçe Hârun'dan üstündür ve altıdadır. Sonra Hz. İbrahim gelmektedir. En yücede o vardır, o en son babadır.
Halîl'in mertebesi mertebelerin en yükseği olmalıdır. Habîb'in mertebesi ise Halîl'inkinden daha yüce olmalıdır. Bu sebeple Habîb olan Aleyhissalâtu vesselâm Hz. İbrahim'in makamını aşarak Kab-ı Kavseyn'e ve hatta "daha yakın"a ulaştı."
17- Hz. Musa'nın ağlaması Resûlullah'a karşı duyduğu kıskançlıktan ileri gelmez. Çünkü kıskançlık gibi mezmum bir sıfatın Hz. Musa gibi büyük bir peygamberde bulunacağına inanmak büyük hata olur. Alimler: "Ahiret âleminde, hased gibi bir sıfatın sıradan bir Müslümandan bile çıkarılacağı gözönüne alınırsa, bir peygamberde olacağı hiç mi hiç düşünülemez" demiştir. "Öyleyse derler, onun ağlaması, kendine terettüp edecek ecrin kaybı sebebiyledir. Onun ümmeti, şeriatlarına muhalefetlerinin fazlalığı sebebiyle ücretlerinden çokca kaybedip Allah katındaki mertebelerini çok düşürmüştür. Her peygamber ümmetinin sevabının bir misline mazhar olacağı için, Hz. Musa ümmeti, sevabı kaybettirici davranışlarının çokluğu sebebiyle, Hz. Musa'nın derecesinin düşmesine sebep olmuştur."
18- Beytu'l-Ma'mur bir hadiste şöyle açıklanır: "Semada bir mesciddir, Ka'be'nin tam hizasındadır, öyle ki, şayet düşecek olsa Ka'be'nin üstüne düşerdi. Ona her gün yetmiş bin melek girer. Ondan bir çıktı mı bir daha dönmez." Bir başka rivayette, "Onun semadaki hürmeti, Ka'be'nin arzdaki hürmeti gibidir" denir. Kaçıncı semada olduğu ihtilaflıdır. Çoğunlukla rivayetler yedinci semada olduğunu söylemiştir.
19- Sidretü'l-Münteha. Sidre bir ağaç ismidir. Bunun yaprakları kurutulup dövülür ve sabun gibi temizlikte ve bilhassa beden temizliğinde, hamamlarda kullanılır. Bu ağacın meyvesine nebk denilir. Bu meyvelerin büyük olduğuna dikkat çekiliyor. Küpler gibidir. Küpün büyüklüğü, o zamanın insanlarınca ma'ruf olan Yemen'deki Hecer nam beldenin küplerine teşbih ediliyor. Küpler havz-ı kebirin asgarî nisabı olan bir kulle hacmindedir.
Müntehâ son nokta, nihâi hedef manasına gelir. Meleklerin ilmi orada son bulduğu için buraya "Sidretu'l-Münteha" dendiği belirtilir. Bu durumda Sidretu'l-Münteha tâbirini daha âmiyane bir ifade ile hudud ağacı olarak tercüme edebiliriz: Mümkin ve mahluk âlemi ile vücub yani esma ve şuunât-ı İlahiye âlemini ayıran hudud. Nevevî, o hududu, Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm) hariç hiç kimsenin aşamadığını söyler. Sidretü'l-Münteha'nın yeri hususunda rivayetlerde ihtilaf var; altıncı semada mı, yedincide mi diye. İbnu Mes'ud'dan gelen bir rivayette altıncı semada olduğu ifade edilirken, Hz. Enes'ten gelen rivayette yedinci semada olduğu anlaşılmaktadır. İbnu Hacer aradaki ihtilafı: "Sidre'nin kökleri altıda, dal ve budakları yedide" diyerek kaldırmaya çalışır ve yedinci semada sadece gövdesinin aslı vardır der.
Bu ağacın güzelliği, ağacı kaplayan bazı mahlûklarla ilgili farklı yorumlar şerh kitaplarımızda yer alır, onlara girmeyeceğiz. [625]

BEŞİNCİ BAB

HZ. PEYGAMBER'İN MUCİZELERİ VE PEYGAMBERLİĞİNİN DELİLLERİ

* BİRİNCİ FASIL

GAYBTAN HABER VERMESİ

-5572 -1- عن جابر بن سَمُرَة رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: إِذَا هَلَكَ كِسْرَى فَـَ كِسْرَى بَعْدَهُ، وَإِذا هَلَكَ قَيْصَرَ فَـَ قَيْصَرَ بَعْدَهُ. فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَتُنْفَقَنَّ كُنُوزُهُمَا في سَبِيلِ اللهِ تَعالى[. أخرجه الشيخان .

1. (5572)- Cabir İbnu Semüre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kisra ölünce, ondan sonra başka kisra yoktur. Kayser de öldü mü ondan sonra kayser yoktur. Nefsimi kudret elinde tutan Zat-ı Zülcelal'e yemin olsun, siz her ikisinin de hazinelerini Allah yolunda harcayacaksınız." [Buharî, Menâkıb 25, Humus 8, Eyman 3; Müslim, Fiten 77, (2919).][626]

---

[625] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/407-415.
[626] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/416.

AÇIKLAMA:

Kisra kelimesi, eski İran'da devlet başkanının lakabıdır. Osmanlılarda padişah, cumhuriyet Türkiyesinde reisicumhur dendiği gibi, İran'da da hep kisra denmiştir. Aynı şekilde kayser de Rumlarda başa geçen liderin lakabıdır.

Hadis, Kisra ve Kayser'in ölümleriyle saltanatlarının sona ereceğini ifade etmektedir. Halbuki fiiliyatta, Kisra'nın memleketi devam etmiş, sonuncu kisra, Hz. Osman zamanında öldürülmüştür. Keza Rum hakimiyeti daha fazla baki kalmıştır. Dolayısıyla hadisin hükmü fiilî durumu aksettirmediği için, hadiste müşkil olduğu söylenmiştir. Ancak İslam alimleri bu muşkili: "Bundan murad Kisra'nın Irak'da, Kayser'in de Şam'da hakimiyetinin kalmayacağıdır" diyerek halletmişlerdir. Bu yorum İmam Şafii'den nakledilmiştir. İlaveten der ki: "Hadisin vürud sebebi şudur: Kureyşliler Şam ve Irak'a tüccar olarak giderlerdi. Müslüman olunca onlara olan ticarî seferlerinin İslam'a girmeleri sebebiyle inkıtaya uğrayacağından korktular. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm, gönüllerini hoş etmek, içlerini rahatlatmak ve o iki devletin hakimiyetlerinin o iki beldede sona ereceğini müjdelemek için böyle söyledi. Şu da söylenmiştir: "Şam ve civarından kalkmış olmakla beraber Kayser'in saltanatının devam etmesi, Kisra'nın saltanatının ise esas itibariyle yok olmasındaki hikmet şudur: Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın mektubu geldiği vakit Kayser, onu hürmetle karşılamış ve öpmüş ve neredeyse Müslüman olacak noktaya gelmiştir. Kisra ise, mektubu öfke ile karşılamış ve yırtıp atmıştır: Hadiseyi duyan Aleyhissalâtu vesselâm da mülkünün paramparça olması için beddua etmiştir ve öyle olmuştur." Hattâbî der ki: "Hadisin manası: "Kayser'den sonra, onun gibi hakimiyeti olan kayser olmayacak" demektir. Nitekim, Kayser'in Suriye bölgesinde hakimiyeti vardı. Hıristiyanların dinî menasiklerini tamamlayıcı temel unsurlarından biri olan Beytu'l-Makdis bu bölgede idi. Rumlar üzerinde hakimiyet kuranlar kaldırıldı ve hazineleri ele geçirildi. Resulullah'ın muhatabı olan Kayser'den sonra gelenlerden hiçbiri buralara bir daha hakim olamadı." Yine Buhârî'de gelen bir rivayet bu yoruma daha uygundur: "Kisra helak oldu mu ondan sonra kisra olmayacak, kayser de mutlaka helak olacak."

Bazı alimlere göre, "Resulullah bu sözü, kisra olan Hürmüz oğlu Şirviye'nin ölüp, yerine kızı Bevran'ın tahta geçtiği haberi kendisine gelince söylemiştir. Kayser ise, Hz. Ömer zamanına hicretin yirminci yılına kadar yaşamıştır." Bazı alimler de: "Kayser, Resulullah zamanında ölmüştür. Suriye'de Müslümanlarla savaşan onun oğludur ve onun da lakabı Kayser'dir" demiştir. İbnu Hacer, tahlili şöyle noktalar: "Hangi değerlendirme esas alınırsa alınsın, bütün takdirlerde hadiste ifade edilen maksad kesin bir şekilde vaki olmuştur. Çünkü gerek Kayser ve gerekse Kisra, her ikisinin de saltanatı, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanındaki şekilde devam etmemiştir."[627]

-5573 -2- وعن عَدِيّ بْنِ حَاتِمٍ رَضِيَ اللهُ عَنه قَالَ:]بَيْنَا أَنَا عِنْدَ رَسُولِ اللهِ # إِذْ أَتَاهُ رَجُلٌ، فَشَكَا إِلَيْهِ الْفَاقَةَ، ثُمَّ أَتَاهُ آخَرُ فَشَكَا إِلَيْهِ قَطْعَ السَّبِيلِ. فَقَالَ: يَا عَدِيُّ! هَلْ رَأَيْتَ الْحِيَرَةَ؟ قُلْتُ: لَمْ أَرَهَا، وَقَدْ أُنْبِئْتُ عَنْهَا. فقَالَ: فَإِنْ طَالَتْ بِكَ حَيَاةٌ لَتَرَيَنَّ الظَّعِينَةَ تَرتَحِلُ مِنَ الْحِيَرَةِ حَتّى تَطُوفَ بِالْكَعْبَةِ، تَخَافُ أَحَداً إِ اللهَ. قُلْتُ: فِيمَا بَيْنِي وَبَيْنَ نَفْسِي: فَأَيْنَ دُعَّارُ طَيِّءٍ الَّذِينَ صَعَّرُوا الْبِـَدَ. وَلَئِنْ طَالَتْ بِكَ حَيَاةٌ لَتُفْتَحَنَّ كُنُوزُ كِسْرَى. قُلْتُ: كِسْرَى ابْنِ هُرْمُزَ؟ قَالَ: كِسْرَى بْنُ هُرْمُزَ. وَلَئِنْ طَالَتْ بِكَ حَيَاةٌ لَتَرَيَنَّ الرَّجُلَ يَخْرُجُ مِلْءَ كَفِّهِ مِنْ ذَهَبٍ أَوْ فِضَّةٍ يَطْلُبُ مَنْ يَقْبَلُهُ فَـَ يَجِدُ أَحداً يَقْبَلُهُ مِنْهُ، وَلَيُلْقَيَنَّ اللهَ أَحَدُكُمْ يَوْمَ يَلْقَاهُ لَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ حِجَابٌ وَـَ تَرْجُمَانٌ يُتَرْجِمُ لَهُ. فَلْيَقُولَنَّ: أَلَمْ أَبْعَثْ إِلَيْكَ رَسُوً فَيُبَلِّغَكَ! فَيَقُولُ: بَلَى. فَيَقُولُ: أَلَمْ أُعْطِكَ مَاً وَأُفْضِلْ عَلَيْكَ؟ فَيَقُولُ: بَلَى يَا رَبِّ. فَيَنْظُرُ عَنْ يَمِينِهِ فَـَ يَرى إِ جَهَنَّمَ، وَيَنْظُرُ عَنْ يَسَارِهِ فَـَ يَرَى إِ جَهَنَّمَ. قَالَ عَدِيٌّ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ # يَقُولُ: فَاتَّقُوا النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ، فَمَنْ لَمْ يَجِدْ شِقَّ تَمْرَةٍ فَبِكَلِمَةٍ طَيِّبَةٍ. قَالَ عَدِيّ رَضِيَ اللهُ عَنه: فَرَأَيْتُ الظَّعِينَةَ تَرْتَحِلُ مِنَ الْحِيَرَةِ حَتّى تَطُوفَ بِالْبَيْتِ تَخَافُ إِ اللهَ، وَكُنْتُ فِيمَنِ افْتَتَحَ كُنُوزَ كِسْرَى ابْنِ هُرْمُزَ، وَلَئِنْ طَالَتْ بِكُمْ حَيَاةٌ لَتَرَوُنَّ مَا قَالَ أَبُو الْقَاسِمِ # يُخْرِجُ الرَّجُلُ مِلْءَ كَفِّهِ ذَهَباً أَوْ فِضَّةً فَـَ يَجِدُ مَنْ يَقْبَلُهُ مِنْهُ[. أخرجه البخاري .

2. (5573)- Adiyy İbnu Hâtim (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanında iken bir adam geldi ve fakirlikten şikayet etti. Derken biri daha gelip, o da yol kesilmesinden şikayet etti. Aleyhissalâtu vesselâm:"

Ey Adiyy dedi, sen Hire şehrini gördün mü?"

"Hayır görmedim, ancak işittim!" dedim. Bunun üzerine:

"Eğer ömrün biraz uzarsa, devesine binen bir kadının Hire'den (tek başına) kalkıp Ka'be'yi tavaf edeceğini mutlaka göreceksin. O bu seyahatini yaparken Allah'tan başka hiçbir şeyden korkmayacak!"

Adiyy der ki: "İçimden, kendi kendime, "memlekete dehşet saçan Tayy eşkiyaları nereye gidecek?" dedim. Resulullah sözlerine devam etti:

"Eğer ömrün olursa Kisra'nın hazinelerinin de fethedildiğini göreceksin!

"Kisra İbnu Hürmüz mü?" diye araya girdim.

"Evet İbnu Hürmüz olan Kisra!" buyurdu ve devam etti:

---

[627] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/416-417.

"Eğer hayatın uzarsa mutlaka göreceksin: Kişi eli altın veya gümüş parayla dolu olduğu halde bunu tasadduk etmek üzere fakir arayacak fakat kendinden onu kabul edecek bir tek adam bulamayacak. Her biriniz, mutlaka bir gün gelecek aranızda herhangi bir perde, bir tercüman olmaksızın Allah'la karşılaşacaksınız. O zaman Allah Teala hazretleri:
"Sana tebliğ getiren bir peygamber göndermedim mi?" diye soracak. Muhatabı: "Evet gönderdin!" diyecek. Rabb Teala:
"Ben sana mal vermedim mi, ikram etmedim mi?" diye soracak, kul:
"Evet! Ey Rabbim verdin" deyip sağına bakacak, cehennemden başka bir şey görmeyecek, soluna bakacak cehennemden başka bir şey görmeyecek."
Adiyy der ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim:
"Bir hurmanın yarısı da olsa onu sadaka olarak vererek ateşten korunun! Kim yarım hurma bulamazsa güzel bir sözle korunsun!"
Yine Adiyy (radıyallahu anh) dedi ki:
"Ben Hire'den kalkıp, Beytullah'ı tavaf eden ve Allah'tan başka kimseden korkmayan yaşlı kadını gördüm. Kisra İbnu Hürmüz'ün hazinelerini fethedenler arasında ben bizzat bulundum. Eğer sizlerin ömrü uzun olursa mutlaka, Ebu'l-Kasım (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şu söylediğini de göreceksiniz: "Kişi, eli altın veya gümüşle dolu olarak çıkacak, onu kendinden (sadaka olarak) kabul edecek adam bulamayacak." [Buharî, Menakıb 25.][628]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin ravisi Adiyy, Tayy kabilesinden sehavetiyle meşhur Hatim-i Tai'nin oğludur. Kabilesinin reisidir. Tay kabilesi Irak'la Hicaz arasında yeralmaktadır. Kendilerinden önceden izin almadan, bölgelerinden geçenlerin yollarını kesmektedirler. Böylece eşkiyalıklarıyla şöhret kazandıkları için, Adiyy, Hire'den kalkan bir kadın kendi yurtlarından korkusuz nasıl Hicaz'a, Mekke'ye ulaşabilecek diye hayrete düşer. Adiyy'i hayrete düşüren diğer bir ifade "Kisra'nın hazinelerinin fethi." O zaman için iki büyük devletten biri olan Kisra'nın hazinelerini fethetmek ne demek?" Bir yanlış anlama olmasın? Sorar: "(Yani şu İran Devleti'nin kisrası olan) İbnu Hürmüz'ün hazineleri mi?" Resulullah "Evet! O kisra, İbnu Hürmüz olan kisra!" der.
2- Hadiste temas edilen diğer bir husus yol emniyetini getirecek adalet-i İslamiye'nin hasıl edeceği maddî refah seviyesiyle ilgili. Aleyhissalâtu vesselâm: "Zekat veya sadaka vermek kasdıyla evden çıkan kimsenin, bunu kabul edecek bir adam bulamadan evine döneceği" derecede refahın artacağından bahsediyor ki, bu adaletli idarenin tabii sonucudur.
Bazı alimler, başka bazı hadisleri esas alarak, bu halin, Hz. İsa'nın hakimiyeti sırasında hasıl olacak bolluk devrine ait olacağını söylemiş ise de, başta Beyhakî, bir kısım alimler hadiste Ömer İbnu Abdilaziz devrinde yaşanan duruma işaret edildiğini belirtirler. Beyhakî'nin Delail'de kaydettiğine göre, "Kişi Ömer İbnu Abdilaziz'in otuz aylık hilafeti sırasında, halife ölmezden önce, büyük miktarda para getirip "Bunu fakirlerden dilediğinize verin" derdi. Ancak "halkı Ömer zenginleştirdiği için" bunu verecek bir kimse bulamadan parasıyla geri dönerdi." Beyhakî, rivayeti kaydettikten sonra ilave eder: "Bunda Adiyy'in rivayet ettiği hadiste ihbar edilen durumun teyidi vardır." İbnu Hacer der ki, "Bu ihtimal öncekinden daha kuvvetlidir, çünkü hadiste Adiyy'e: "Eğer ömrün uzun olursa göreceksin" denmiştir.
3- Hadiste, bir kadının tek başına hacca gidebileceği de ifade edilmektedir. Bu, ihtilaflı bir mevzu olmakla birlikte, alimlerimizden bir kısmı vacib olan hacc için bunun caiz olduğunu söylemiştir. Bu husus daha önce yeterince açıklandı.[629]

5574- -3- وعن أبي ذَرٍّ رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: سَتَفْتَحُونَ مِصْرَ، وَهِيَ أَرْضٌ يُسَمَّى فِيهَا الْقِيرَاطُ. فَاسْتَوْصُوا بِأَهْلِهَا خَيْراً. فإنَّ لَهُمْ ذِمَّةً وَرَحِماً[. أخرجه مسلم .

3. (5574)- Hz. Ebu Zerr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Sizler Mısır'ı fethedeceksiniz. Orası (paraya) "kirat" denilen yerdir. Oranın halkına hayır tavsiye edin. Onların bir zimmet, bir de rahim (hakkı) vardır." [Müslim, Fezailu's-Sahabe 226, (2543).] [630]

AÇIKLAMA:

1- Mısır'da zikri geçtiği ifade edilen kirat, dinar ve dirhemin diğer paralarının cüzlerinden birinin adıdır. Orta büyüklükte beş arpanın ağırlığına denk bir miktara tekabül eder. Ancak şarihler, bu kelimenin Mısır'da o devirde çok kullanıldığını, küfür ve hakaret olarak yaygınca kullanılan günlük bir kelime olduğunu; hadiste, bir sebeple kelimenin Mısır'da zikredildiğine dikkat çekildiğini belirtirler.

---

[628] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/418-419.
[629] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/419-420.
[630] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/420.

2- Mısır'da kirat kelimesinin hakaret manasına çokça kullanıldığına dikkat çekildikten sonra hayır tavsiye edilmesinin emri, onların küfürbazlığına küfürle mukabele etmemek gerektiğine, onların bu davranışının çok ciddiye alınarak onlara kötü davranılmasının uygun olmayacağına bir uyarı olarak değerlendirilmiştir.
3- Zimmet, ahid ve eman manasına gelir. İslam memleketinde yaşayanlara, sahip oldukları eman hakkı (zimmet) sebebiyle zımmî denmiştir. Rahimle, neseb akrabalığı ifade edilmiştir. Mısırlılarla neseb akrabalığından murad, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Mısır'lı cariyesi Mariye'dir. Aleyhissalâtu vesselâm'ın Mariye'den İbrahim adlı oğlu dünyaya gelmiştir.
4- Resulullah, Mısır'ın fethedileceğini haber vermiş, gerçekten de sahabeler devrinde orası fethedilmiş, böylece gaybtan ihbar sadedinde varid olan hadisin mucizesi görülmüştür. Orada zimmet hakkına sahip Hıristiyan zümrenin hâlâ varlığı, hadiste görülen bir diğer mucize halidir.[631]

-5575 -4- وعن ثَوْبَانٍ رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: إِنَّ اللهَ زَوَى لِيَ ا'رْضَ فَرَأَيْتُ مَشَارِقَهَا وَمَغَارِبَهَا، وَإِنَّ أُمَّتِي سَيَبْلُغُ مُلْكُهَا مَازُوِيَ لِيَ مِنهَا، وَأُعْطِيتُ الْكَنْزَيْنِ ا'حْمَرَ وَا'بْيَضَ، وَإِنِّي سَأَلْتُ رَبِّي أَنْ َ يُهْلِكَ أُمَّتِي بِسَنَةٍ عَامَّةٍ، وَ َ يُسَلِّطَ عَلَيْهِمْ عَدُوّاً مَنْ سِوَى أَنْفُسِهِمْ فَيَسْتَبِيحَ بَيْضَتَهُمْ، وَإِنَّ رَبِّي تَعالى قَالَ: يَا مُحَمّدُ إِذاً قَضَيْتُ قَضَاءً فإِنَّهُ َ يُرَدُّ، وإِنِّى أَعْطَيْتُكَ ؛مَّتِكَ أَنِّيَ أُهْلِكُهُمْ بِسَنَةٍ عَامَّةٍ، وَ َ أُسَلِّطُ عَلَيْهِمْ عَدُوّاً مِنْ سِوَى أَنْفُسِهِمْ يَسْتَبِيحُ بَيْضَتَهُمْ، وَلَوِ اجْتَمَعَ عَلَيْهِمْ مَنْ بِأَقْطَارِهَا حَتّى يَكُونَ بَعْضُهُمْ يُهْلِكُ بَعْضاً[.
أخرجه مسلم وأبو داود والترمذي.»زَوى لِيَ ا'رْضَ« أى جمعها لى وضمها اليّ.و»السَّنةُ« الجدب والشدة. و»الْعَامّةُ« التي تعم الكل.و»بيضةُ الناس« معظمهم.و»استباحتهم« جعلهم مباحاً بأخذهم أسراً وقتً يتصرف فيهم كيف شاء
.

4. (5575)- Hz. Sevban (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allah Teala hazretleri yeryüzünü benim için dürüp topladı, ben de doğusunu da batısını da gördüm. Ümmetimin mülkü, bana gösterilen yerlere kadar uzanacaktır. Bana iki hazine verildi: Kırmızı ve beyaz hazineler. Ben Rabbimden, ümmetimi umumi bir kıtlıkla helak etmemesini, ümmetime kendi nefislerinden başka bir düşman musallat edip çoğunluğu helak etmelerine meydan vermemesini talep ettim.
Rabbim Teala hazretleri bu isteklerime şöyle cevap verdiler:
"Ey Muhammed! Bir hüküm verdim mi artık o geri alınmaz. Ben senin ümmetine "Onları umumi bir kıtlıkla helak etmeyeceğim, kendileri dışında, çoğunu helak edecek bir düşman da musallat etmeyeceğim, hatta yeryüzünün her tarafında bulunanlar, onlar aleyhinde toplansalar da. Ama kendi aralarında birbirlerini helak edecekler." [Müslim, Fiten 19, (2889); Tirmizî, Fiten 14, (2177); Ebu Davud, Fiten 1, (4252).][632]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste Aleyhissalâtu vesselâm İslam'ın doğubatı istikametinde yayılacağına işaret buyurmaktadır. Gerçekten de öyle olmuş, bu istikametlerdeki gelişme güneykuzey istikametlerindeki gelişmeye nisbetle çok fazla olmuştur.
2- Aleyhissalâtu vesselâm'ın ümmeti adına Cenab-ı Hak'tan birkaç isteği olmuş ve bunlardan ikisi kabul edilmiştir.
***** İslam ümmeti umumi bir kıtlık afetiyle helak olmayacaktır. Tarih boyunca, bu ifadeye aykırı bir durum görülmüş değildir. Mevziî olan bazı küçük kıtlıklar umumi hükmü cerhetmez. Keza eski milletlerin maruz kaldıkları nevden, bütün ümmete şamil helak edici sel, zelzele, salgın, afetler de görülmemiştir ve inşaallah görülmeyecektir de.
***** İkinci bir garanti, ümmetin toptan gayr-ı müslim istilasına uğramasına karşıdır. Şimdiye kadar böyle bir durum olmamıştır. Yer yer esarete düşen İslam beldeleri olmuş ise de, tamamına şamil bir esaret vaki olmamıştır.
Ancak hadis, ümmet arasında fitneler hususunda garanti vermiyor. Ümmetin bu fitnelerden zarar göreceğine dikkat çekiliyor. Şu halde Resulullah, dahilî fitnelerden kaçınmamız, her an çıkabilecek fitneye karşı müteyakkız olmamız gerektiğine bizleri uyarıyor. Nitekim bu hadislerinde: "Fitne uyumaktadır. Onu uyandırana lanet olsun!" buyurmuştur. Ayet-i kerimede de: "Allah'ın ipine sarılmamız, tefrikaya düşmememiz" irşad buyrulmuştur (Al-i imran 103).[633]

-5576 -5- وعن جابرٍ رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: هَلْ لَكُمْ مِنْ أَنْمَاطٍ؟ قُلْتُ: وَأَنَّى تَكُونُ لَنَا ا'نْمَاطُ؟ قَالَ: إِنَّهَا سَتَكُونُ. فَكَانَتْ كَمَا قَالَ، فأَنَا أَقُولُ لَهَا، يَعْنِى امْرَأَتَهُ: أَخِّرِى عَنَّا أَنْمَاطَكِ. فَتَقُولُ: أَلَمْ يَقُلْ رَسُولُ اللهِ #: سَتَكُونُ لَكُمْ أَنْمَاط؟ فأَدَعُهَا[. أخرجه الخمسة.»ا'نْمَاط« جمع نمط، وهو نوع من البسط المعروف .

[631] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/421.
[632] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/422.
[633] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/422-423.

5. (5576)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir gün: "Halınız var mı?" diye sordular.
"Bizde halı da nasıl olsun?" dedim.
"Şurası muhakkak ki o da olacak!" buyurdular. Nitekim dediği gibi oldu. Gün geldi ben hanımıma (İsraf ve mekruh addettiğim için):
"Şu halını benden bari uzak tut!" diye çıkıştığım vakit:
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Sizlerin de halıları olacak!" dememiş miydi? diye karşılık verdi." [Buharî, Menakıb 25, Nikah 62, Mülim, Libas 39, Ebu Davud, Libas 45, (4145); Tirmizî, Edeb 26, (2775); Nesâî, Nikah 83, (6, 136).] [634]

AÇIKLAMA:

Alimler bu hadisten halı kullanmaya cevaz çıkarmışlar ve evlerin bununla tefrişinde bir kerahet görmemişlerdir. Başka bazı rivayetler duvarlara halı getirilmesinin mekruh olduğunu ifade etmektedir. Bir rivayette, Hz. Aişe, Aleyhissalâtu vesselâm bir gazvede iken halı temin ederek kapıya astığını, dönüşte duruma muttali olan Resulullah'ın memnuniyetsizlik izhar etmekten başka: "Allah bize ne taş, ne de toprağa elbise giydirmemizi emretmemiştir" dediğini belirtir.
Hemen belirtelim ki, evlerin ve duvarların örtüyle (halı vs.) kaplanmasının cevazı ve adem-i cevazı ulema arasında ihtilaf mevzuu olmuştur. Bir kısmı "haram" derken, bir kısmı "mekruh" ve hatta "caiz" demiştir. İbnu Hacer Şafii ulemanın cumhuru tarafından "mekruh" dendiğini belirtir.
Bu vesile ile Hz. Peygamber'in Sünnetinde Terbiye adlı çalışmamızda, evlerin tezyin ve tefrişi ile ilgili olarak yaptığımız bir tahkiki aynen aşağıya almayı, meseleye ilgi duyacak okuyucularımız için faydalı mülahaza ediyoruz:
"Sünnette üzerinde titizlikle durulmuş olan diğer bir husus, içerisinde ikamet edilen meskenin dekorudur. Ev içerisinde yer alan herbir eşya ve eşyada tezahür eden telkin unsurları üzerinde, Hz. Peygamber hassasiyet göstermiştir. Gerek kendi evinde, gerekse Ashab'ın evlerinde İslam kültürüne muhalif düşen ve başka kültürleri temsil eden unsurların ve şekillerin varlığına muttali olunca ya sözle, ya fiille, yahut da ahvaliyle istikrahını bildirerek müdahale etmiştir.
Buhârî'nin Hz. Aişe'den yaptığı bir tahriçte Hz. Peygamer'in evde, üzerinde haç bulunan her eşyanın, mutlaka haçını bozduğu bildirilmektedir.
Yasak, sadece haç şekillerini ihtiva eden eşyalara münhasır kalmayıp Allah'ı yaratma fiilinde taklid manası taşıyan tasvirlere de şamil kılınmıştır. Aleyhissalâtu vesselâm bu manayı taşıyan tasvirlerin evde bulundurulma yasağını, "Tasvirin olduğu yere melek girmez", "En büyük azaba maruz kalacak kimseler musavvirlerdir", "Dünyada suret yapana kıyamet günü: "Haydi, yaptığına ruh üfle" denecek ve üfleyemeyecek" gibi şiddet ifade eden çeşitli tabirlerle dile getirmiştir. Bu hususla ilgili rivayetlerden birinde Hz. Aişe, şöyle bir vak'a anlatır: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bir seferden dönmüştü. (O'nun yokluğu esnasında) üzerinde [kanatlı at] timsalleri bulunan bir durnuku (eve) asmıştım. Bana onu indirmemi emretti, indirdim (...)" Hadisin bir başka veçhinde "Üzerinde timsaller bulunan bir kıramımı sehve (denen duvardaki hücrenin) üzerine örtmüştüm. Hz. Peygamber onu görünce çıkardı ve: "Kıyamet günü azabın en şiddetlisine dûçar olacak kimseler Allah'ın yarattıklarını taklid edenlerdir" dedi. Ben de ondan bir veya iki yastık yaptım." Bir başka veçhinde: "İki nümruka (yastık) yaptım, bunlar evdeydi ve Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) üzerinde oturuyordu" der.
Bu hadise müsteniden alimlerin, gölgesi olmayan tasvirlerin, üzerine oturmak, basmak gibi hakir durumlarda kullanılan halı, döşek vs. eşya üzerinde bulunmasına cevaz verdiği belirtilir. Nevevî bu görüşün Sahabe ve Tabiin'e mensub cumhur-u ulemanın görüşü olduğunu belirttikten sonra, bu meyanda Sevrî, Malik, Ebu Hanife ve Şafii'nin ismini zikreder. Nesai'nin bir tahricinde Hz. Peygamber'in yanına girmek için gelmiş olan Cibril girmez ve: "Nasıl gireyim, evinde tasvirler ihtiva eden bir örtü var. Ya (suretlerin) başını kopar, ya örtüyü üzerine basılan sergi yap. Biz melekler tasvirin bulunduğu bir eve girmeyiz" der.
Hz. Peygamber, Abdullah İbnu Ömer'in rivayetinde ziyaret için gelmiş olduğu Sefine Ebu Abdirrahman'ın rivayetinde de beraber yemek için vaki davet üzerine gelmiş olduğu kızı Fatıma'nın evine, kapıya asılmış olan nakışlarla süslü perde sebebiyle girmeden geri döner.
Abdurrezzak'ın bir tahricinde de yemeğe davet edildiği eve geldiği vakit, çeşitli renklerle tezyin edilmiş olduğunu görür, kapıda durup renkleri saydıktan sonra: "Keşke tek renk olsaydı" diyerek girmeksizin geri döner. Aşağıdaki misallerin de te'yid edeceği üzere, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), bu davranışıyla evin tezyininde sadeliğin esas olmasını irşad buyurmuştur.
İlim adamları bu rivayetlerden "içerisinde muharremat bulunan eve girmek ve davete icabe etmek için önce izalesine çalışılır, muktedir olunmazsa girilmez, icabet edilmez" hükmünü vermişlerdir. Ancak Hz. Peygamer'in son misalde "keşke tek renk olsaydı" dediği birinci misalde de geri dönüş sebebini soran Hz. Ali'ye: "Dünya benim neyime, nakış benim neyime?" cevabını verdiği, keza yukarıda zikrettiğimiz tasvirli perde vs.'yi

[634] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/423.

kaldırması için Hz. Aişe'ye verdiği emirle ilgili hadisin bazı vecihlerinde: "Zira bu bana dünyayı hatırlatıyor", "Zira üzerindeki tasvirler namaz esnasında dikkatimi dağıtıyor", "Zira eve her girişimde bunu görüyorum, dünyayı hatırlıyorum" vs. dediği tasrih edilmektedir ki, bunlar Hz. Peygamber'in yeni tebliğ etmiş olduğu bir dinin tam yerleşmesine engel teşkil edebilecek sebepler hususunda titizliğinin derecesini göstermektedir.[635] O, istiyordu ki insanlar bütün himmetleriyle Kur'an'a yönelsin, onun hakikatlarını anlamaya, yaşamaya çalışsın. Hatta bu sebeple kendisinden Kur'an dışında bir şey yazmayı da yasaklamış, bir nevi cahiliye prestişlerinden biri olan kabir ziyaretlerini de men etmişti. Diğer taraftan "insanların kalbi Allah'ın iki parmağı arasındadır, istediği gibi oynatır" cümlesinde ifade ettiği beşer tabiatındaki istikrarsızlık sebebiyle iman ve amellerine rağmen, müşrikliğe ait hatıralar sebebiyle eski sapıklıklarının tekrar şu veya bu şekilde tezahüründen korkmakta idi. Bu sebeple o hususlarda Hz. Peygamber titizliği ileri götürmüş, açık kapı bırakmak istememiştir. Halkın espirisini nazara alışını gösteren en manidar misallerden biri Hz. Aişe'ye, cahiliye devrinde yanlış temelde oturtulmuş olan Ka'be'yi, yeniden aslî temeli üzere kurmaya teşebbüs etmeyişinin sebebini izah sadedinde söylediği şu cümledir: "Kavmin cahiliye devrine yakındır. Bu sebeple, (yapacağım tadilatın) kalplerinde nefret uyandıracağından korkuyorum."

Şu halde "Cahiliye devrine yakın" olan insanlığın halet-i ruhiyelerini nazar-ı itibara alan Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), o devre ait şirklere alâmet olan her şeye karşı amansız bir mücadele açmıştır. Bu, put olabilir, putların tasviri olabilir, o devreye ait bir yemin tarzı, selamlaşma şekli vs. olabilir, hepsi yasaklanmıştır.

Tasvirle ilgili yasakları, şarihlerin: "Kendisine ibadet edilen zîruhların hürmet ifade eden tarzda konması haramdır, ayak altına atılması mübahtır" diye formüle etmesi sünnette gelen yasağın terbiyevî yönünü ifade eder. Bu yasaktan ağaç tasvirleri istisna edilmiştir. Ancak Arapların o devirde takdis ettikleri ağaçları Hz. Peygamber'in yıktırdığını rivayetler haber verir.

Hz. Peygamber'in Medine'yi baştan ayağa kontrol ettirerek "putları kırdırdığı, yüksek kabirleri düzlettiği, tasvirleri de iptal ettirdiği"ne dair rivayetler bu hususi taki titizliğinin ne dereceyi bulduğunu gösterir. Bu rivayetlerden bazılarında bu maksatla gönderilen Ensar'dan bir adamın: "Ya Resulullah, ben kavmimin evlerine girmek istemiyorum" diye itirazı -ve bunun üzerine Hz. Ali'nin gönderilmesi- devletin, bu hususla ilgili olarak koyduğu yasağın uygulanmasını takip için evleri kontrolden bile geçirdiğini göstermektedir.

Söylediklerimizi hülasa etmek gerekirse, evin dekor ve tezyininde yer alan tezyin unsurları aynı zamanda bir telkin vasıtası kabul edilmektedir. Müslüman hayat görüşüne ters düşen unsurların yer almaması gerekmektedir.

Son olarak şunu da kaydedelim: Dihlevi'ye göre duvar ve elbisenin resimlenmesi iki sebepten yasaktır:

1- Fuzulî israf ve iftiharı önlemek,

2- Putperestlik kapısını açmamak."[636]

-5577 -6- وعن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: إنَّ اللهَ يَبْعَثُ لهذِهِ اُمَّةِ عَلى رَأسِ كُلِّ مِائَةِ سَنَةٍ مَنْ يُجَدِّدُ لَهَا دِينَهَا[. أخرجه أبو داود .

6. (5577)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Muhakkak ki, Allah bu ümmet için, her yüz senenin başında, kendisine dini tecdid edecek kimse(ler) gönderecektir." [Ebu Davud, Melahim 1, (4391).][637]

AÇIKLAMA:

1- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu hadis-i şeriflerinde kendinden sonra her asırda çıkacak ve hayat-ı içtimaiye-i medeniyete soktukları bid'alarla dinden uzaklaşmış olan insanları tekrar İslam'ın hakiki mecrasına sokacak olan kimseleri haber vermektedir. Bu zatlara müceddid denmektedir. Bu mübarek zatların mümeyyiz vasfı bid'ayı temizleyip sünneti ihyadır. Ölümü hicrî 101 olan Ömer İbnu Abdilaziz'den bu yana ümmet böylesi insanlarla daima şerefyab olmuştur. Daha önce, bir başka hadis vesilesiyle genişçe açıkladığımız üzere, Resulullah'tan sonra geleceği belirtilen bu şahıslar her asırda bir tane değildir. Aynı anda her memlekette, farklı mezhep ve meşreplere göre her bir çevrede birçok insanlar, müceddid manasında tecdid hizmeti yapabilecektir. Alimlerin belirttiği üzere, kimlerin müceddid olduğu kesinlikle bilinemez, sünneti ihya, bid'atı imha, ilmi artırma, insanları amel, ahval ve düşüncede İslam'a irca gibi karinelerle müceddid olduğuna zann-ı galible

---

[635] Burada gayemiz, tasvirin cevâzı veya adem-i cevâzı husûsundaki münâkaşayı tekrar etmek değildir. Bu konuyu etraflıca inceleyen Kâmil Miras, ülemânın, ağaç, dağ, taş gibi eşyâ ve manzara fotoğraflarının ibâhası ile, vesîkalık fotoğraf gibi tâmmülhilka olmayarak bedenin bir kısmına 3Ait canlı resimlerinin imâl ve istimâlinincevâzında ittifak ettiklerini, tâmmülhilka olanların vesile-i tâzim olmaksızın istimâlinde ihtilâf ederek bâzılarının câiz, bâzılarının gayr-i câiz gördüklerini ifade eder (Tecrid 6,s.421). Kezâ bak. Aynî 11, 224,22,69; Kâri, Mirkât 4, 485-86; M. M. Ammâre (Münziri'nin el-Tergib'inin dipnotu) 1, 148; M. Sabri, Meseleler(Sebil Yayınevi, İstanbul, 1974), s.63-87; O. Şekerci, İslâm'da Resim ve Heykel'in Yeri, İstanbul, 1974, daha çok cevâzına mütemâyil yeni görüşlere dayanan bu sonuncuda değişik kaynakları topluca bulmak mümkündür. Tasvirin cevaz sınırlarıyla ilgili bazı teferruat bu kitabımızda daha önce farklı vesilelerle geçmiştir.

[636] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/424-427.

[637] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/427.

hükmedilir. Müceddidin, dini alimlerin zahir ve batın her çeşidinde alim olacağı belirtilmiştir. Fakih, muhaddis, müfessir, lügavi her tabaka kendi imamlarını "müceddid" görmüşlerdir.
2- "Yüzyıl başı" nedir? Asrın ilk yılları mı, son yılları mı ihtilaf edilmiştir. Bu hadiste, yüzyıl başı ile yüzyılın sonunun kastedildiği söylenmiştir. [638]

-5578 -7- وعن حُذَيْفَةَ رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]قَامَ فِينَا رَسُولُ اللهِ # مَقاماً فَمَا تَرَكَ شَيْئاً يَكُونُ مِنْ مَقَامِهِ ذلِكَ الَى قِيَامِ الْسَّاعَةِ أَ حَدَّثَهُ، حَفِظَهُ مَنْ حَفِظَهُ، وَنَسِيَهُ مَنْ نَسِيَهُ. قَدْ عَلِمَهُ أَصْحَابِي هؤُلَاءِ وَإِنَّهُ لَيَكُونُ مِنْهُ الشَّيْءُ قَدْ نَسِيتُهُ فَأَرَاهُ فَأَذْكُرَهُ كَمَا يَذْكُرُ الرَّجُلُ وَجْهَ الرَّجُلِ إِذَا غَابَ عَنْهُ. ثُمَّ إِذَا رَآهُ عَرَفَهُ[. أخرجه الشيخان وأبو داود .

7. (5578)- Huzeyfe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) aramızda doğrulup, o günden kıyamete kadar olacak her şeyden bahsetti. Onu belleyen belledi ve unutan da unuttu. Şu arkadaşlarım da bunu bilirler. (Resulullah'ın haber verdiği ve fakat) unutmuş olduğum o şeylerden biri vukua gelip görünce, öylesine canlı hatırlıyorum ki, tıpkı, kişinin gördüğü bir şahsın yüzünü, o şahıs kaybolunca hatırlamadığı halde[639] bilahare karşılaşınca hemen tanıyıvermesi gibi." [Buharî, Kader 4; Müslim, Fiten 23, (2891); Ebu Davud, Fiten 1, (4240).][640]

AÇIKLAMA:

Hadisin ravisi Huzeyfe (radıyallahu anh) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın -başkaları tarafından bilinmeyen- sırlarına vakıf olan bir zattır. Bu sebeple ona sahib-i sır da denmiştir. Hadisin bir veçhinde "Allah'a yemin olsun benimle kıyamet arasında vukua gelecek bütün fitneleri biliyorum.." der. Hadisin Ebu Davud'daki veçhinde, Resulullah'ın kıyamete kadar gelip üç yüz ve daha fazla etbaı bulunacak her bir fitne başını ismiyle, babasının ve kabilesinin ismiyle zikrettiğini belirtir.[641]

-5579 -8- وعنه رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]أَخْبَرَنِى رَسُولُ اللهِ # بِمَا هُوَ كَائِنٌ الى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، فَمَا مِنْهُ شَيْءٌ إِ وَقَدْ سَأَلْتُهُ عَنْهُ، إِ أَنِّي لَمْ أَسْأَلْهُ مَا يُخْرِجُ أَهْلَ الْمَدِينَةِ مِنَ الْمَدِينَةِ[. أخرجه مسلم .

8. (5579)- Yine Huzeyfe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), kıyamete kadar gelecek her şeyi bana haber verdi. Onlardan her ne varsa Aleyhissalâtu vesselâm'a sordum. Sadece "Medine halkını Medine'den kim çıkaracak?" bunu sormadım." [Müslim, Fiten 24, (2891).][642]

-5580 -9- وعن عَمْرِو بنِ أَخْطَبِ ا'نْصَارِىّ رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]صَلّى بِنَا رَسُولُ اللهِ # يَوْماً الْفَجْرَ وَصَعِدَ الْمِنْبَرَ فَخَطَبَنَا حَتّى حَضَرَتِ الظُّهْرُ. فَنَزَلَ، فَصَلّى، ثُمَّ صَعِدَ الْمِنْبَرَ، فَخَطَبَنَا حَتَّى حَضَرَتِ الْعَصْرُ. فَنَزَلَ فَصَلّى ثُمَّ صَعِدَ الْمِنْبَرَ فَخَطَبَنَا حَتّى غَرَبَتِ الشَّمْسُ فَأَخْبَرَنَا بِمَا هُوَ كَائِنٌ الى يَوْمِ الْقِيَامَةِ فَأَعْلَمُنَا أَحْفَظُنَا[. أخرجه مسلم .

9. (5580)- Amr İbnu Ahtab el Ensarî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir gün bize sabah namazını kıldırıp minbere çıktı. Öğle vakti girinceye kadar hitap etti. Sonra minberden inip namaz kıldı. Tekrar minbere çıkıp ikindi vakti girinceye kadar bize hitap etti. İnip ikindiyi kıldı, sonra tekrar minbere çıktı, güneş batıncaya kadar bize konuştu. Bu konuşmalarda kıyamet gününe kadar olacak (hadisatı) bize haber verdi. Bunları en iyi bilenimiz, en belleyişli olanımızdır." [Müslim, Fiten 25, (2892).][643]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, 5578 numaralı hadiste belirtilen fitnecilerle ilgili bilgilerin bir gün içinde toptan verildiğini ifade etmektedir. Zaten o hadisten bazı alimler "Resulullah makamından hiç ayrılmadan, aynı mecliste kıyamete kadar gelecek ve etbaı üç yüz ve daha fazla olacak fitneci başlarını isimleri, babalarının isimleri ve kabilelerinin isimleri ile birlikte haber verdi" manasını çıkarmışlardır.
Bunları en iyi bilenin kendisi olduğunu söylerken Hz. Huzeyfe, bu hutbeyi dinleyen diğerlerinin artık hayatta kalmadığını ima etmektedir. Bu hadis, daha sarih bir şekilde fitnecilere müteallik bilginin bir sır olarak sadece Huzeyfe'ye tevsi edilen bir bilgi olmayıp, herkese alenen öğretilen bir bilgi olduğunu ifade etmektedir. Her

[638] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/427.
[639] Hadisin aslında bir rekâbet mevzubahis. Kadı İyaz'ın teklif ettiği şekli esas alarak tercüme ettik.
[640] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/428.
[641] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/428.
[642] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/428.
[643] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/429.

halükârda, bu mezkur hutbe dışında, Hz. Huzeyfe'ye hususi bir talimde bulunmuş olma ihtimalinin de varid olduğunu alimler belirtir.[644]

-5581 -10- وعن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]لَمَّا فُتِحَتْ خَيْبَرُ أُهْدِيَتْ لِرَسُولِ اللهِ # شَاةٌ فِيهَا سُمٌّ. فقَالَ #: اِجْمَعُوا لِي مَنْ هٰهُنَا مِنَ الْيَهُودِ، فَجُمِعُوا لَهُ. فقَالَ لَهُمْ: هَلْ أَنْتُمْ صَادِقِيَّ عَنْ شَيْءٍ إنْ سَأَلْتُكُمْ عَنْهُ؟ قَالُوا: نَعَمْ. فَقَالَ لَهُمْ: مَنْ أَبُوكُمْ؟ قَالُوا: فُـَنٌ. قَالَ: كَذَبْتُمْ، بَلْ أَبُوكُمْ فُـَنٌ. قَالُوا: صَدَقْتَ. قَالَ: هَلْ أَنْتُمْ صَادِقِيّ كَمَا قَالَ أَوَّ ً. قَالُوا: نَعَمْ. وَإنْ كَذَبْنَاكَ عَرَفْتَهُ كَمَا عَرَفْتَهُ في أَبِينَا. قَالَ: مَنْ أَهْلُ النَّارِ؟ قَالُوا: نَكُونُ فيهَا يَسِيراً. ثُمَّ تَخْلُفُونَا فيهَا. قَالَ: اخْسَئُوا، واللهِ نَخْلُفُكُمْ فيهَا أَبَداً، ثُمَّ قَالَ: هَلْ أَنْتُمْ صَادِقِيّ عَنْ شَيْءٍ إنْ سَأَلْتُكُمْ عَنْهُ؟ قَالُوا: نَعَمْ. قَالَ: هَلْ جَعَلْتُمْ في هذِهِ الشَّاةِ سُمّاً؟ قَالُوا: نَعَمْ. قَالَ: فَمَا حَمَلَكُمْ عَلى ذلِكَ؟ قَالُوا: أَرَدْنَا إنْ كُنْتَ كَاذِباً أَنْ نَسْتَرِيحَ مِنْكَ، وَإنْ كُنْتَ صَادِقاً لَمْ يَضُرَّكَ[. أخرجه البخاري .

10. (5581)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hayber fethedildiği zaman, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a zehir katılmış bir koyun (kızartması) hediye edildi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Yahudilerden burada olanları bana toplayın!" emrettiler ve derhal toplanıp getirildiler.
"Size bir şey sorsam doğru söyleyecek misiniz?" buyurdu. Onlar: "Evet!" deyince: "Babanız kimdir?" buyurdu.
"Falancadır!" dediler.
"Yalan söylediniz, bilakis babanız falandır!" buyurdu.
"Doğru söyledin!" dediler.
"Önceki gibi bana doğru söyleyecek misiniz?" diye tekrar sordu.
"Evet! Zaten biz sana yalan söylesek sen onu anlayacaksın, tıpkı babamız hakkındakini anladığın gibi" dediler.
"Cehennem ehli kimdir?" dedi.
"Biz orada az kalacağız. Orada bize siz halef olacaksınız!" dediler.
"Defolun! Vallahi biz ebediyen size cehennemde halef olmayacağız!" buyurdu. Sonra da:
"Size bir şey sorsam bana doğru söyleyecek misiniz?" buyurdu.
"Evet!" dediler.

"Bu koyuna zehir koydunuz mu, koymadınız mı?" dedi.

"Evet, koyduk!" dediler.

"Pekiyi bunu niye yaptınız?" buyurdu.

"Yalancı (bir peygamber) isen, senden kurtulmayı arzu ettik. Hakiki bir peygamber isen, bu zehir sana asla zarar vermez!" dediler." [Buharî, Cizye 7.][645]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, Hayber'in fethinden sonra Zeyneb Bintu'l-Haris adında bir Yahudi kadınının ihanetini anlatmaktadır. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın vefatıyla ilgili bahiste, Aleyhissalâtu vesselâm'ın bu zehirin tesiriyle öldüğüne dair rivayeti kaydetmiş idik.
İbnu İshak'ın rivayetine göre, savaştan sonra kadın, Aleyhissalâtu vesselâm'ın koyunun neresini daha çok sevdiğini sorar. Kolunu sevdiği söylenir. Bu kısma daha çok zehir koyarak, kızartılmış halde ikram eder. Aleyhissalâtu vesselâm kol kısmından bir parça alarak ağzında çiğner, fakat yutmaz. Ancak beraberinde bulunan Bişr İbnu Bera lokmasını yutmuş bulunur ve zehirin tesiriyle vefat eder, (radıyallahu anh). Aleyhissalâtu vesselâm, yutmadan ashabına: "Sakın yemeyin, koyun zehirli!" diye durumu haber verir.
2- Bu ihaneti yapan Zeyneb'in akibeti hususunda rivayetler ihtilaf eder:
***** Bazı rivayetler kadının cezalandırılmadığını, kadın Müslüman olduğu için serbest bırakıldığını belirtir. Müslüman olduğunu söyleyen bir rivayete göre, Aleyhissalâtu vesselâm koyunun zehirli olduğunu haber verince, kadın: "Şimdi anladım ki, sen doğru sözlüsün. Seni ve burada bulunanları şahid kılıyorum ki ben senin

[644] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/429.
[645] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/430-431.

dinindeyim. Allah'tan başka ilah yok. Muhammed de onun kulu ve elçisidir" der. Rivayet "Kadın Müslüman olunca Aleyhissalâtu vesselâm kadından yüz çevirdi" diye not düşer.
* Bazı rivayetler öldürüldüğünü belirtir.
* Bazıları da Aleyhissalâtu vesselâm'ın kadını Bişr İbnu Bera'nın velilerine teslim ettiğini, onların kısasen öldürdüğünü kaydeder.
* Beyhakî, ihtilafları şöyle te'lif eder: "Muhtemelen kadın önce serbest bırakıldı ama Bişr (radıyallahu anh) zehirin tesiriyle ölünce, kısasen kadın öldürüldü. Meseleyi bu şekilde açıklayan Süheylî merhum ilave eder: "Aleyhissalâtu vesselâm kadını önce terketti. Çünkü kendi şahsî meselesi için intikam almazdı, sonra kısas olarak Bişr'e bedel öldürdü." İbnu Hacer önce terkedilişini "Müslüman olması" ile izah eder. "Öldürülmesini Bişr'in vefatına kadar te'hir etti. Ama o ölünce, şartı ortaya çıktığı için kısas vacib oldu" diye açıklar.[646]

5582- 11- وعن عائشة رَضِيَ اللهُ عَنها:]أن بَعْضَ أزْوَاجِ النَّبِيِّ # قُلْنَ: يَا رَسُولَ اللهِ ، أيُّنَا أسْرَعُ بِكَ لُحُوقاً؟ قَالَ: أطْوَلُكُنَّ يَداً، فَأخَذْنَ قَصَبَةً يَذْرَعْنَهَا. فَكَانَتْ سَوْدَةُ أطْوَلَهُنَّ يَداً. فَعَلِمْنَا بَعْدُ أنَّمَا كَانَ طُولُ يَدِهَا الصَّدَقَةَ، وَكَانَتْ تُحِبُّ الصَّدَقَةَ، وَكَانَتْ أسْرَعُنَا لُحُوقاً بِهِ[. أخرجه الشيخان والنسائي .

11. (5582)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hanımlarından bazıları: "Ey Allah'ın Resulü! Hangimiz sana daha çabuk kavuşacak?" diye sordular. O da:
"Kolu en uzun olanınız!" diye cevap verdi. Onlar da bir karış alıp kollarını ölçtüler. En uzun kollusu Sevde idi. Bilahare anladık ki, kolunun uzunluğu(ndan murad) sadaka imiş. Zaten o sadaka vermeyi severdi. İlk önce o, Aleyhissalâtu vesselâm'a kavuşmuştu." [Buharî, Zekat 11; Nesaî, Zekat 59, (5, 66, 67).][647]

5583- 12- ولمسلم في أخرى:]أسْرَعُكُنَّ لُحُوقاً بِى أطْوَلُكُنَّ يَداً. قَالَتْ: فَكُنَّ يَتَطَاوَلْنَ أيَّتُهُنَّ أطْوَلُ يَداً. فَكَانَتْ أطْوَلُنَا زَيْنَبَ، أنَّهَا كَانَتْ تَعْمَلُ بِيَدِهَا وَتَتَصَدَّقُ[.

12. (5583)- Müslim'in diğer bir rivayeti şöyledir: "Bana kavuşmada en çabuğunuz kolu en uzun olanınızdır!"
Hz. Aişe devamla der ki: "Kol yönüyle kim daha uzun diye uzunluk ölçüşmesi yaptılar. En uzunumuz Zeyneb [Bintu Cahş] idi. Çünkü o, eliyle çalışır ve kazandığını sadaka olarak fukaraya verirdi." [Müslim, Fezailü's-Sahabe 101, (2452).][648]

AÇIKLAMA:

1- Bu iki hadiste, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevcelerinin, kendisine ahirete kavuşmada hangisinin erken davranacağını sorduklarını görmekteyiz. Aleyhissalâtu vesselâm mucize olarak "kolu en uzun olanınız" der. Muhatapları, zahire göre anlayarak kollarını ölçerler. Halbuki Aleyhissalâtu vesselâm mecaz kasdetmiştir. Buradaki kol uzunluğundan maksad cömertliktir, sehavettir. Allah yolunda yapılan tasaddukun çokluğudur. Bu durum, Allah Resulü'nün vefatından sonra ilk vefat edenin Zeyneb Bintu Cahş olmasıyla anlaşılır. Çünkü Zeyneb, deri ustasıdır, hem işliyor, hem de dikiyordu. Mamulatını satıp kazandığı parayı Allah yolunda tasadduk ediyordu.
Önceki rivayette, kolu en uzun olanın Sevde (radıyallahu anhâ) olduğu zikredilmiştir. Ancak alimler, bunda bir hata olduğunu, doğrusunun Zeyneb olması lazım geldiğini, hem erken ölme ve hem de cömertlik yönüyle vak'aya da bunun mutabık olduğunu belirtirler.
2- Hadisin aslında "eli uzun" tabiri geçer. Biz, tercümeyi "kolu uzun" diye yaptık. Aslında tam karşılığı "eli açık" tabiridir. Ancak bu takdirde ifadeyi tamamen bozmak gerekecekti. Dilimizde eli uzun, hırsız demektir. Şu halde hükmü, lafza göre değil, maksada göre vermek gerekir.[649]

İSTİDRAD:

Hz. Zeyneb'in burada mevzubahis edilen mesleğiyle ilgili bir tahkikimizi, günümüzün ortaya çıkardığı bir probleme ışık tutma yönüyle arzettiği ehemmiyete binaen aynen kaydetmeyi uygun görüyoruz. Problem, kadınların çalışması meselesidir. Dinimize göre kadının çalışma yasağı diye bir problem yok, ama normal şartlarda kendisinin veya ailesinin nafakası için çalışma mecburiyeti de yok. Onun nafakası kocası üzerindedir.

[646] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/431-432.
[647] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/432.
[648] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/432.
[649] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/432-433.

İlla da para getiren bir çalışma yapacaksa, bunun İslamî şartlar çerçevesinde olması gerekir. Hz. Zeyneb (radıyallahu anhâ)'in verdiği örnek, kadının evi dahilinde yapacağı çalışma ile ilgilidir. İslam cemiyeti, iş hayatını, çalışmak isteyen kadınlara, evlerinde çalışabilme imkanı sağlayacak bir teşkilata kavuşturmaktadır. Zikri geçen tahkikimiz Hane-i Sadette İş Atölyesi adını taşır.[650]

Hane-i Saadette İş Atölyesi:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı Kur'an-ı Kerim: "Kendisinde her hususta en güzel örneği bulacağımız rehber" (Ahzab 21) olarak tarif eder.
Evet Aleyhissalâtu vesselâm mü'minlere her hususta örneklerin en güzelini sunmuştur. Namaz, oruç, tevbe, istiğfar, tazarru gibi, ibadetin her çeşidinde, cihad, ticaret, komşuluk münasebetleri, devlet reisliği, aile reisliği, arkadaşlık gibi her çeşit beşerî ahvalde en güzel örnek O'ndadır.
İşte bu örneklerden biri aile içi çalışma düzeni ve ailevî iş atölyesiyle ilgili. Tanıtacağımız iş atölyesinin ustası veya işçisi kendisi değil, ama hanımı, hanımlarından biri ve hatta ikisidir. Şöyle ki:
Mü'minlerin annelerinden olan Zeyneb Bintu Cahş (radıyallahu anhâ)'ın hayatına baktığımız zaman onun menkibeleri arasında dindarlık, cömertlik ve "san'atkârlık" vasıflarına da rastlarız.
Mesela Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) onu; "Zeyneb Bintu Cahş'ı Resulullah takdir eder, ondan sıkça bahsederdi, kendisi gerçekten saliha bir kadındı. Çok oruç tutar, geceleri namaza kalkar, san'at sahibi, sanatından kazandığının tamamını fakirlere tasadduk ederdi" diye tanıtır.
Zeyneb Valide'nin sanatı bir başka rivayette açıklanır: "Zeyneb (radıyallahu anhâ) el sanatkârı idi, deri işler, diker ve Allah yolunda tasadduk ederdi."
Şu halde, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın aynı zamanda halasının kızı olan ve hicretin üçüncü yılında Hz. Peygamber'le 35 yaşında iken evlenen Zeyneb Bintu Cahş deri işleme ustasıdır. Ham deriyi, o devrin usulünce debbağlayarak işlemekte, sonra da ondan kullanılacak eşyalar dikip satmaktadır.
Başka rivayetlerde rastladığımız bazı açıklamalardan, bu iş için, Hane-i Saadet'te bir de müstakil oda, bugünün tabiriyle bir iş atölyesi bulunduğunu anlamaktayız. Şöyle ki:
Bilindiği üzere Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), İslam'ın tebliğ ve ahkâmın teşrî yeri olan Medine hayatında, siyasî ve dinin neşrine dönük maksadlarla birçok kadınla evlenmiş ve her izdivacında yeni hanımı için müstakil bir hücre inşa ettirmişti. Böylece Mescid'in avlusunda, hanımları adedinde hücreleri olmuştu. Bunlar tek katlı, yan yana birbirleriyle bitişik, önü mescidin avlusuna açılan yapılardı. Resulullah'ın sırf kendine mahsus başka bir hücresi yoktu. Her gün sırayla hanımlarından birinin yanında kalıyor idi.
Bir ara hanımlar arasında çıkan bir huzursuzluk sebebiyle, onları te'diben bir ay ayrı yaşamaya karar verdi. Îla da denen bu hâdiseyi anlatan rivayetler bu hücrelerden birinin üst kısmına inşa edilmiş ziyade bir odadan bahsetmektedir. Bu oda bir ikinci kattır; hurma kütüğünden yapılmış merdivenle çıkılmaktadır. Buraya meşrübe denmektedir.
Sabah namazından sonra, her gün, mesidde kalıp kuşluk vaktine kadar ashabıyla sohbet eden Resulullah, o gün namazı kılar kılmaz, hiç bir kelam etmeden doğru meşrübeye çıkar. Ashab, haklı olarak, mühim bir hâdise var zannıyla telaşlanır. Hz. Ömer, peşinden gitme cesaretini gösterir, fakat kapıda bekleyen hizmetçi Resulullah'ın girme izni vermediğini belirtir. Hz. Ömer, birkaç kere gider gelir, izin ister, her seferinde reddedilir. Dördüncü müracaatta huzur-u risalet penahiye kabul edilir.
Hz. Ömer'in bu oda ile ilgili tasviri, Resulullah'la geçen konuşmaları birçok teferruata şamildir. Bir kısmı konumuzu ilgilendirmez. Ancak oradaki müşahedelerinden bazıları mevzumuz açısından son derece ehemmiyet taşır. Zira onların tahlilinden burasının mûtad olarak deri işleme atölyesi olduğunu anlıyoruz.
Zira, Hz. Ömer bize, gördüğü eşyalar meyanında duvara asılmış üç adet deriden (ühüb) ve deri işlemede kullanılan maddeden (karaz) bahsetmektedir. Şarihler ühüb kelimesinin ihhab'ın cem'i (çoğulu) olduğunu söyler ve işlenmemiş deri manasına geldiğini belirtir. Hatta bazan mutlak deri manasına kullanıldığı da olmuştur. Buhârî Şarihi İbnu Hacer - bir başka rivayette ühüb yerine efik kelimesinin kullanılmış olmasından hareketle- şöyle der: "Görünen o ki, ihab'dan burada kastedilen şey debbağlanmağa başlamış fakat henüz işlenmesi tamamlanmamış deridir. Nitekim Semmak İbnu'l-Velid'in rivayetinde efik kelimesi kullanılmıştır, efik debbağlanması tamamlanmamış deri demektir." Bu açıklamayı te'yid eden bir başka karine, bazı rivayetlerde bu derilerin pis koku neşrettiklerine dair gelen teferruattır.
Hele yerde bir sa' miktarında arpa ve bir o kadar da, deri debbağlamada kullanılan karaz maddesinin bulunması, bu odanın deri debbağlamada kullanılan bir atölye olduğunu ifadede tamamlayıcı bir delil olmaktadır. Lügatler karazın selem ağacının yaprağı olduğunu, bu meyvenin deri debbağlamada kullanıldığını belirtir.
Hz. Ömer'in tasvirlerinde Resulullah'ın başucunda asılı olduğu belirtilen bu derilerin sathî bir nazarla "namaz postu" olduğunu söylemek veya bir miktar arpanın da varlığını nazar-ı dikkate alarak o odayı "kiler" olarak

[650] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/433.

tavsif etmek başka rivayetlerde gelen tasrihata ters düşmekten başka, burada belirtmeye çalıştığımız mühim bir ibreti gölgelemektedir.
Bu odanın Zeyneb (radıyallahu anhâ)'in deri işlediği yer olduğu açıktır. Bugünün tabiriyle iş atölyesi, yani deri işleme işinde usta olan ve pek çok rivayette, Resulullah'la evlendikten sonra da mesleğini icra ettiği teyid edilen Zevcat-ı Tahirat'tan Zeyneb Bintu Cahş'ın deri işleme atölyesi.
Şunu da kaydetmede fayda var: Resulullah'ın zevcelerinden Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) de deri işlemektedir. Ahmed İbnu Hanbel'in bir rivayetinde, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) kendisine evlenme teklifini yapmak üzere uğradığı sırada deri debbağlamakta olduğunu, elindeki karaz bulaşığını yıkayarak Resulullah'ı içeri aldığını belirtir. Evlendikten sonra bunun meslek icra edip etmediğini bilmiyoruz. Ancak Zeyneb validemizin bu işi devam ettirdiği rivayetlerde pek sarih.
Burada şu soru hatıra gelebilir: İslam fıkhına göre, kadının nafakası kocasına aittir, gelir getirecek bir işle meşgul olmak mecburiyetinde değildir. Aleyhissalâtu vesselâm da zevcelerinin nafakasını temin etmekte idi.
Bunun cevabı şudur: İslam, kadını çalışmaya mecbur etmez; bu doğru, ama illa da çalışmayacaksın da demez. Kocasının izni tahtında, kadının çalışmasıyla ilgili, İslam'ın derpiş ettiği şartlar çerçevesinde kadının çalışmasına hiç bir dinî engel yoktur, çalışabilir. Nitekim Hz. Zeyneb validemiz, nafakasını temin için değil, Allah yolunda harcamak için çalışmış ve kazancının tamamını fakir fukaraya, dul ve yetimlere harcamıştır. Hz. Aişe'nin onunla ilgili bir tasviri şöyle: "Ben Zeyneb kadar çok hayır yapan, onunki derecesinde sadaka veren, öylesine sıla-i rahimde bulunan, Allah'a yaklaştıran amellere onun kadar nefsini bezleden bir başka kadın bilmiyorum." Yine Hz. Aişe'nin anlattığına göre bir gün Hz. Peygamber: "İçinizde bana en çabuk kavuşacak olan, kolu en ziyade uzun olanınızdır" buyurur. Resulullah'ın vefatından sonra hanımları kim erken ölecek, bunu belirlemek üzere duvar üzerinde zaman zaman kollarının uzunluğunu ölçerler. Hz. Zeyneb, cüsse itibariyle hepsinden küçük olduğu için bu ölçüşmede daima kaybeder. Ancak Hz. Aişe der ki: "Zeyneb ölünceye kadar bu ölçüşmeyi yaptık. Ne zaman ki aramızda ayrılıp Aleyhissalâtu vesselâm'a ilk kavuşanımız oldu, o zaman anladık ki, Resulullah "uzun ellilik"le sadakayı kastediyormuş. Çünkü, Zeyneb el sanatı icra eden bir kadındı, deri debbağlar, deriden eşya diker, (satar, parasını) Allah yolunda sadaka yapardı." İbnu Sa'd bir rivayetinde, Hz. Zeyneb'in vefat ettiği zaman tek dirhem ve tek dinar bırakmadığını, bütün kazandıklarını sağlığında tasadduk etmiş bulunduğunu bildirir ve Zeyneb'in fakirlerin (ve dulların) sığınağı olduğunu belirtir. Buradaki "bütün kazandıkları" içerisinde Hz. Ömer'in tahsisatı da var: Hz. Ömer (radıyallahu anh), Resulullah'ın diğer zevceleri gibi ona da yıllık 12 bin dirhem bağlamış idi. Bunu almak zorunda kalan Zeyneb validemiz, alır almaz tamamını yakınları ve yetimleri arasında taksim eder ve "Allahım Ömer'in bir başka ihsanını nasip etme, bu fitnedir" diye duada bulunur ve makbul olan duanın bereketine o yıl içerisinde Rahmet-i Rahman'a kavuşur. Kefenini kendi kazancından hazırlamış olan Zeyneb (radıyallahu anhâ), Halife Ömer (radıyallahu anh)'in de kendisi için göndereceği kefenin tasadduk edilmesini vasiyet eder ve yerine getirilir.
Mü'minlerin muhterem annelerinden olan Hz. Zeyneb Bintu Cahş'la ilgili olarak kaydedilen bu rivayetlerden çıkarılacak birkaç mühim prensip var:
1- İslam kadını, hiç bir maddî ihtiyacı olmasa bile boş durmamalıdır. Kazanmalı, Allah yolunda harcamalıdır.
2- Kadının evinde yapacağı işe, kocası mani olmamalı, kolaylık göstermeli, imkan hazırlamalıdır: Çünkü rehberimiz Fahr-i Âlem (aleyhissalâtu vesselâm) öyle yapmıştır. Zeyneb validemiz, Resulullah'ın gıyabında, O'nun haberi olmadan bunu yapması mümkün değildir. Hz. Zeyneb öylesine sünnete bağlı, ölümünden sonra bile olsa Resulullah'ın emir ve irşadlarına öylesine sadıktır ki, aksini düşünmek mümkün değil. Ebu Hureyre der ki: "Veda Haccı esnasında Aleyhissalâtu vesselâm, hanımları için bu haccın sonuncu hacc olması gerektiğini irşad buyurmuştu. Resulullah'ın vefatından sonra Sevde ile Zeyneb hariç hepsi hacc yaptılar, ama onlar yapmadı. Bu ikisi: "Resulullah'ın o sözünü işittikten sonra bizi vallahi hiçbir hayvan hareket ettiremez" dediler ve Medine'den dışarı çıkmadılar."
3- Bu hadislerden çıkaracağımız diğer bir prensip, İslam kadını öncelikle evinde icra edebileceği iş ve mesleklerde maharet kazanmalı, İslam cemiyet kadınlarına o istikamette formasyon vermelidir.
4- Çalışmak ar değildir. Kişinin mevkii, makamı, maddî durumu ne kadar yüce olursa olsun, çalışmak evladır: Peygamber hanımı bile, ihtiyacı olmadığı halde çalışmayı ihmal etmemiştir, hem de deri işlemek gibi nahoş kokulu bir meslekte.
İçinde bulunduğumuz devrin gündemini işgal eden kadının çalışması meselesinde Zeyneb Bintu Cahş (radıyallahu anhâ) hadisesinden alacağımız ibretler olmalıdır.[651]

5584- 13- وعن هِلَالِ بْنُ عَمْرو قال: [سَمِعْتُ عَلِيّاً رَضِيَ اللهُ عنه يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللهِ # يَخْرُجُ مِنْ وَرَاءِ النَّهْرِ رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ الْحَارِثُ، حَرَّاثٌ، عَلى مُقَدِّمَتِهِ، رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ مَنْصُورٌ يُوطِّئُ أَوْ يُمَكِّنُ لِ مُحَمّدٍ كَمَا مَكَّنَتْ قُرَيْشٌ لِرَسُولِ اللهِ #، وَاجِبٌ عَلى كُلِّ مُؤْمِنٍ نَصْرُهُ، أَوْ قَال: إجَابَتُهُ]. أخرجه أبو داود .

13. (5584)- Hilal İbnu Amr anlatıyor: "Hz. Ali (radıyallahu anh)'yi dinledim. Demişti ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

[651] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/433-437.

"Maveraunnehir'den bir adam çıkacak, ona el-Haris Harras (çiftçi) [el-Haris İbnu Harras] denecek. (Ordusunun) önünde Mansur denen bir adam olacak. Bu zat Al-i Muhammed için (malıyla, hazineleriyle, silahıyla zemin) hazırlayacak, hilafeti mümkün kılacaktır. Tıpkı Kureyş'in Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a mümkün kıldığı gibi. Ona yardımcı olmak her Müslümana vacib olmuştur -veya ona icabet etmesi vacip olmuştur dedi.-" [Ebu Davud, Mehdi 1, (2452).][652]

AÇIKLAMA:

1- Burada, Aleyhissalâtu vesselâm, istikbalde Maveraunnehir bölgesinden çıkacak salih bir kimseden ve onun îfa edeceği güzel hizmetlerden bahsetmekte, haber vermektedir. Çıkacak olan bu salih zat, imkanlarıyla Al-i Beyt'in hilafete geçmesi için zemin hazırlayacak, yardımcı olacaktır. Al-i Muhammed'den maksad, ammeten Resulullah'ın nesl-i mübareklerinin hepsidir. Şarihler, bundan maksadın hassaten Muhammed Mehdi olduğunu söylerler. Öyleyse bu zatın, Al-i Beyt'e yardımcı olup, düşmanlarına karşı destek vereceği, maddî ve manevî imkanlarıyla muavenet edeceği belirtilmektedir.
Kureyş'in Resulullah'a desteği malum. Ancak "Kureyş'ten inananların" diye kayıtlamak gerekir. İnananlar dışında sadece Ebu Talib, Resulullah'a destek vermiştir.
2- Hadisin sonunda Al-i Beyt'e destek verecek olan el-Haris'e yardım etmenin Müslümanlara vacib olduğu bildirilmektedir. İfadenin zahiri yardımın el-Haris'e yönelik olduğunu ifade ederse de, onun komutanı durumundaki Mansur'a yönelik olması daha uygun gözükmektedir. Alimlerin çıkardıkları mana nokta-i nazarından Mehdiye yardım vacib olmaktadır.
3- Ravi, sonda bir şekk ifade etmektedir. Vacib olan yardım mı, yoksa davetine icabet mi? Gerçek her iki durumda da aynı neticeye ulaşılmaktadır: Bu salih kişiye yardım edilmelidir.
Son olarak belirtelim ki, rivayet zayıftır.[653]

-5585 -14- وعن ابن أبي كثِيرٍ قال:]قَالَ أَبُو سَهْمٍ رَضِيَ اللهُ عَنه: مَرَّتْ بِي امْرَأَةٌ فَأَخَذْتُ بِكَشْحِهَا ثُمَّ أَطْلَقْتُهَا. فَأَصْبَحَ رَسُولُ اللهِ #
في الْمَدِينَةِ يُبَايِعُ النّاسَ فَأَتَيْتُهُ. فَقَالَ: أَلَسْتَ بِصَاحِبِ الْجَذْبَةِ بِا‘مْسِ؟ فَقُلْتُ: بَلَى. وَإِنّيَ أَعُودُ يَا رَسُولَ اللهِ فَبَايِعْنِي[. أخرجه رزين .

14. (5585)- İbnu Ebi Kesir anlatıyor: Ebu Sehm (radıyallahu anh) dedi ki: "Bana [Medine'de] bir kadın uğramıştı. Böğründen tuttum, sonra saldım. Sabahleyin Aleyhissalâtu vesselâm halktan biat almaya başladı. Yanına ben de gittim.
"Dün kadını tutan değil misin sen?" diye sordular.
"Evet! Ama bir daha yapmayacağım ey Allah'ın Resulü!" dedim. Benim biatımı da aldı." [Rezin tahric etmiştir. Hadis, Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'inde mevcuttur (5, 293).][654]

İKİNCİ FASIL

CANSIZLARIN RESÛLULLAH'A KONUŞMALARI, BOYUN EĞMELERİ

-5586 -1- عن عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]كُنْتُ مَعَ رَسُولِ اللهِ # بِمَكَّةَ فَخَرَجْنَا في بَعْضِ نَوَاحِيهَا، فَمَا اسْتَقْبَلَهُ شَجَرٌ وَلَا جَبَلٌ إِلَّا وَهُوَ يَقُولُ: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللهِ[. أخرجه الترمذي .

1. (5586)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la Mekke'de idim. Beraberce bir tarafına gitmiştik. O'nun karşısına çıkan her ağaç, her dağ O'na selam veriyor ve: "Allah'ın selamı üzerine olsun ey Allah'ın Resulü!" diyordu." [Tirmizî, Menakıb 8, (3630).][655]

-5587 -2- وعن جابرِ بْنِ سَمُرَة رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ # إِنَّ بِمَكَّةَ حَجَراً كَانَ يُسَلِّمُ عَلَيَّ لَيَالِيَ بُعِثْتُ، إِنّي لَعْرِفُهُ الآنَ[. أخرجه مسلم والترمذي .

2. (5587)- Cabir İbnu Semüre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Mekke'de bir taş var, peygamberlik geldiği zaman günler boyu bana selam verdi, şu anda o taşı biliyorum." [Müslim, Fezail 2, (2277); Tirmizî, Menakıb 7, (3628).][656]

---

[652] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/438.
[653] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/438.
[654] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/439.
[655] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/440.
[656] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/440.

-5588 -3- وعن ابن عبّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنهما قل:]جَاءَ أعْرَابِيٌّ الى رَسُولِ اللهِ #، فَقَالَ: بِمَ أعْرَفُ أنَّكَ رَسُولُ اللهِ؟ قَالَ: أنْ أدْعُوَ هذَا الْعِذْقَ مِنَ النَّخْلَةِ فَيَشْهَدُ لِي أنِّي رَسُولُ اللهِ، فَدَعَاهُ، فَجَعَلَ الْعِذْقُ يَنْزِلُ مِنَ النَّخْلَةِ حَتّى سَقَطَ الى رَسُولِ اللهِ #، وَقَال: السَّ◌َمُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللهِ؛ ثُمَّ قَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ #: اِرْجِعْ الى مَوْضِعِكَ.
فَعَادَ الى مَوْضِعِهِ وَالْتَأَمَ، فَأسْلَمَ اعْرَابِيُّ[. أخرجه الترمذي .

3. (5588)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Bir bedevi gelerek Aleyhissalâtu vesselâm'a:
"Senin Allah elçisi olduğunu ne ile bileyim?" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Hurma ağacından şu salkımı çağırmamla. O benim Allah'ın elçisi olduğuma şehadet eder!" dedi ve onu çağırdı. Salkım, ağaçtan inmeye başladı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına düştü ve: "Selam senin üzerine olsun ey Allah'ın Rsulü!" dedi. Sonra Aleyhissalâtu vesselâm ona:
"Haydi yerine dön!" emrettiler. Salkım, yerine döndü ve eski yerine kaynadı. Bedevi (bu manzara karşısında) Müslüman oldu." [Tirmizî, Menakıb 9, (3632).][657]

-5589 -4- وعن مَعْنِ بْنِ عبدالرّحمنِ◌ قال:]سَمِعْتُ أبِي رَحِمَهُ اللهُ يَقُولُ: سَألْتُ مَسْرُوقاً مَنْ آذَنَ النَّبِيَّ # بِالْجِنِّ لَيْلَةَ اسْتَمَعُوا الْقُرآنَ؟ فَقَالَ: حَدَّثَنِي أبُوكَ، يَعْنِي ابْنَ مَسْعُودٍ أنَّهُ قَالَ: آذَنَتْ بِهِمْ شَجَرَةٌ[. أخرجه الشيخان .

4. (5589)- Ma'n İbnu Abdirrahman anlatıyor: "Babam merhumu dinledim. Diyordu ki:
"Mesruk'a sordum: "Kur'anı dinledikleri gece, cinleri(n geldiğini) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a kim haber verdi?" Bana şu cevabı verdi: "Baban, yani İbnu Mes'ud bana bildirdi ki: "Onların yani cinlerin geldiğini bir ağaç haber verdi." [Buharî, Menakıbu'l-Ensar 32; Müslim, Salat 153, (450).][658]

AÇIKLAMA:

Daha önce de geçtiği üzere (3. cilt 229) Resulullah'ın cinlerle görüşmesi mevzubahistir. Görüştüğünü te'yid eden rivayetle birlikte bunu reddeden rivayet de vardır. Teferruata girmeden şu kadarını söyleyeceğiz: Rivayetlere göre, Resulullah'ın cinlerle iki sefer görüşmesi vardır: Biri hicretten üç sene evvele aittir. Mekke'dedir. Diğeri, hicretten sonraya aittir ve Medine'dedir. İbnu Hacer cinlerin birinci gelişini, gökten haber almalarının şahaplarla önlenmesiyle izah ederken, ikinci gelişlerini Müslüman olmak maksadlarıyla açıklar.
Sadedinde olduğumuz rivayet, cinlerin Resulullah'ı gıyabında dinlediklerini, fakat ağaçların bunu Aleyhissalâtu vesselâm'a haber verdiğini te'yid etmektedir.
Resulullah'ın cinlerle mülakatı sırasında yanında İbnu Mes'ud var mıydı, meselesi de münakaşa edilmiştir. Bu rivayetin Müslim'de kaydedilen bir diğer veçhinde sarih olarak, İbnu Mes'ud'un o mülakatta hazır bulunmadığı ifade edilir. Esasen aksini ifade eden rivayet zayıf bulunmuştur.[659]

-5590 -5- وعن أنسٍ رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]خَطَبَ رَسُولُ اللهِ # الى لِزْقِ جِذْعٍ، فَلَمَّا صَنَعُوا لَهُ الْمِنْبَرَ فَخَطَبَ عَلَيْهِ حَنَّ الْجِذْعُ حَنِينَ النَّاقَةِ. فَنَزَلَ # فَمَسَّهُ فَسَكَنَ[. أخرجه الترمذي .

5. (5590)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir hurma kütüğüne dayanarak hitapta bulun(ur)du. (Duyulan ihtiyaç üzerine) ona bir minber yaptılar, onun üzerinde hutbe vermeye başladı. Hurma kütüğü Aleyhissalâtu vesselâm'ın kendisini terketmesi üzerine) bir deve inleyişi gibi inleyip ağlamaya başladı. Bunun üzerine Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) minberden inip kütüğü meshedip okşadı. Kütük inlemeyi bırakıp sükünet buldu." [Tirmizî, Menakıb 9, (3631).][660]

AÇIKLAMA:

Daha önce izahı geçtiği üzere, Mescid-i Nebevî'de cemaatın artmasıyla arkada kalanlar Aleyhissalâtu vesselâm'ın konuşmalarını yeterince işitemez olurlar. Bunun üzerine, hutbelerin yüksekçe bir yerden verilmesi zaruret haline gelir ve bir minber inşa edilir. Resulullah minberin inşasından sonra, daha önce hutbe sırasında dayandığı hurma kütüğünü terkederek minberin üzerinden hutbe vermeye başlar.
Kütük bu ayrılığın tesiriyle inler ve deve gibi ses çıkarır. Hadisin Buhârî'de, Hz. Cabir'den gelen veçhinde kütüğün çocuk gibi bağırdığı ifade edilir. Bu vak'a, mescidde çok sayıda kimsenin huzurunda cereyan etmiş

[657] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/441.
[658] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/441.
[659] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/441-442.
[660] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/442.

olduğu için, pek çok sahabi tarafından rivayet edilmiştir, lafzî mütevatirlerden biridir. Teysir, hadisin Tirmizî'de gelen Hz. Enes veçhini kaydetmiştir.[661]

ÜÇÜNCÜ FASIL

YİYECEK VE İÇECEKLERİN ARTIP BEREKETLENMESİ

5591 -1- عن أنسٍ رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ #، وَحَانَتِ صَلَاةُ الْعَصْرِ، فَالْتَمَسَ النَّاسُ الْوُضُوءَ فَلَمْ يَجِدُوهُ. فَأُتِيَ # بِوُضُوءٍ، فَوَضَعَ يَدَهُ فيهِ، وَأَمَرَ النَّاسَ أَنْ يَتَوَضَّئُوا مِنْهُ. قَالَ: فَرَأَيْتُ الْمَاءَ يَنْبَعُ مِنْ تَحْتِ أَصَابِعِهِ فَتَوَضَّأَ النَّاسُ عَنْ آخِرِهِمْ[. أخرجه الستة إ أبا داود .

1. (5591)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı ikindi namazının vakti girince gördüm. Halk abdest alacak su arıyordu, bulamadılar. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a abdest suyu getirildi. Hemen elini içine koydu ve halka ondan abdest almalarını emretti. Enes der ki: "Ben suyun parmaklarının altından kaynadığını gördüm. Halk en sonuncuya varıncaya kadar abdestini aldı." [Buharî, Vüdu 32, Menakıb 25; Müslim Fezail 5, (2279); Muvatta, Taharet 32, (1, 32); Nesâî, Taharet 61, (1, 60); Tirmizî, Menakıb 12, (3635).][662]

5592 -2- وعن جابرٍ رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]عَطِشَ النَّاسُ يَوْمَ الْحُدَيْبِيَةَ، فَأَتَوْا رَسُولَ اللهِ #؛ وَبَيْنَ يَدَيْهِ رَكْوَةٌ، فَتَوَضَّأَ، فَجَهَشَ النَّاسُ نَحْوَهُ. فَقَالَ: مَالَكُمْ؟ قَالُوا: لَيْسَ عِنْدَنَا مَا نَتَوَضَّأُ بِهِ وَلَا نَشْرَبُ إِلَّا مَا بَيْنَ يَدَيْكَ، فَوَضَعَ رَسُولُ اللهِ # يَدَهُ فِي الرَّكْوَةِ، فَجَعَلَ الْمَاءُ يَفُورُ مِنْ بَيْنَ أَصَابِعِهِ كَأَمْثَالِ الْعُيُونِ وَشَرِبْنَا. قِيلَ لِجَابِرٍ: كَمْ كُنْتُمْ يَوْمَئِذٍ؟ قَالَ: لَوْ كُنَّا مِائَةَ أَلْفٍ لَكَفَانَا؛ كُنَّا خَمْسَ عَشْرَةَ مِائَةً[. أخرجه الشيخان.

2. (5592)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hudeybiye günü, halk usandı, Aleyhissalâtu vesselâm'a geldiler. Resulullah'ın önünde deriden mamul bir su kabı vardı, abdest aldı. Halk ona doğru sokuldu. Bunun üzerine:
"Neyiniz var?" diye sordu.
"Yanımızda abdest almaya ve içmeye önünüzdekinden başka suyumuz kalmadı!" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm, derhal ellerini kaba koydu. Derken parmaklarının arasından su kaynamaya başladı, tıpkı gözelerin kaynaması gibiydi. Hepimiz ondan içtik."
Hz. Cabir'e:
"O gün kaç kişiydiniz?" denildi.
"Eğer, biz yüz bin de olsak su yetecekti, ama biz bin beş yüz kişi idik." cevabını verdi." [Buharî, Menakıb 25, Megazî 35, Tefsir Feth 5, Eşribe 31; Müslim, İmaret 67, (1856).][663]

5593 -3- وعن الْبراء رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]تَعُدُّونَ أَنْتُمُ الْفَتْحَ فَتْحَ مَكَّة، وَقَدْ كَانَ فَتْحَ فَتْحاً، وَنَحْنُ نَعُدُّ الْفَتْحَ بَيْعَةَ الرِّضْوَانِ يَوْمَ الْحُدَيْبِيَةِ، كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللهِ #: أَرْبَعَ عَشْرَةَ مِائَةً، وَالْحُدَيْبِيَةُ بِئْرٌ. فَنَزَحْنَاهَا فَلَمْ نَتْرُكْ فِيهَا قَطْرَةً، فَبَلَغَ ذلِكَ النَّبِيَّ #، فَأَتَاهَا، فَجَلَسَ عَلَى شَفِيرِهَا ثُمَّ دعَا بِإِنَاءٍ مِنْ مَاءٍ، فَتَوَضَّأَ وَتَمَضْمَضَ وَدَعَا. ثُمَّ صَبَّهُ فِيهَا فَتَرَكْنَاهَا غَيْرَ بَعِيدٍ. ثُمَّ إِنَّهَا أَصْدَرَتْنَا مَا شِئْنَا نَحْنُ وَرِكَابُنَا[. أخرجه البخاري .

3. (5593)- Hz. Bera (radıyallahu anh)'dan rivayete göre demiştir ki:
"Siz Fetih deyince Mekke'nin fethini anlıyorsunuz. Evet Mekke'nin fethi bir fetihtir. Ancak biz sahabiler, fetih deyince, Hudeybiye günündeki Bey'atu'r-Rıdvan'ı anlardık. Biz o zaman, Aleyhissalâtu vesselâm'ın yanında bin dört yüz kişi idik. Hudeybiye bir kuyu(nun adı)dır. Biz o kuyunun suyunu tamamen aldık, tek damla bırakmadık. Bu durum Aleyhissalâtu vesselâm'a ulaşmıştı. Derhal kuyunun yanına geldi, kenarına oturup bir kap su istedi. Elini yıkadı, ağzına su alıp [kuyuya püskürttü] ve dua etti. Sonra suyu kuyuya döktü. ["Onu bir müddet terkedin" dedi.] Biz kuyuyu terkedip biraz uzaklaştık. Az sonra kuyu bize ve bineklerimize yetecek kadar su saldı." [Buharî, Enbiya 25, Megazî, 35.] [664]

5594 -4- وعن ابن مسعودٍ رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]كُنَّا نَعُدُّ الْآيَاتِ بَرَكَةً، وَأَنْتُمْ تَعُدُّونَهَا تَخْوِيفاً، كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ # في سَفَرٍ فَقَلَّ الْمَاءُ، فقَالَ: اطْلُبُوا فَضْلَةً مِنْ مَاءٍ فجَاءُوا بِإِنَاءٍ فيهِ مَاءٌ قَلِيلٌ، فأدْخَلَ النَّبِيُّ # يَدَهُ فيهِ ثُمَّ قَالَ: حَيَّ عَلَى الطَّهُورِ الْمُبَارَكِ،

[661] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/442.
[662] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/443.
[663] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/444.
[664] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/444.

وَالْبَرَكَةُ مِنَ اللهِ تَعَالَى. فَلَقَدْ رَأَيْتُ الْمَاءَ يَنْبَعُ مِنْ بَيْنِ أَصَابِعِهِ. وَلَقَدْ كُنَّا نَسْمَعُ تَسْبِيحَ الطَّعَامِ وَهُوَ يُؤْكَلُ[. أخرجه البخاري والترمذي والنسائي .

4. (5594)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın mucizelerini bereket addederdik, siz ise onları bir korkutma vesilesi sayıyorsunuz. Biz Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte bir seferde bulunuyorduk. Suyumuz azaldı.
"Bana (bir parça) artık su arayın!" buyurdular. İçerisinde azıcık su bulunan bir kap getirdiler. Aleyhissalâtu vesselâm elini içine soktu ve:
"Haydi temiz, mübarek suya gelin. Bereket Allah Teala hazretlerindendir!" buyurdular. Yemin olsun, suyun parmaklarının arasından kaynadığını gördüm. Vallahi biz, yenmekte olan taamın tesbihini işitirdik." [Buharî, Menakıb 25; Tirmizî, Menakıb 14, (3637); Nesâî, Taharet 61, (1, 60).][665]

-5595 -5- وعن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ # في مَسِيرٍ فَنَفَدَتْ أَزْوَادُ الْقَوْمِ، حَتَّى هَمُّوا بِنَحْرِ بَعْضِ حَمَائِلِهِمْ. فقَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنه: يَا رَسُولَ اللهِ! لَوْ جَمَعْتُ مَا بَقِيَ مِنْ أَزْوَادِ الْقَوْمِ. فَدَعَوْتَ اللهَ عَلَيْهَا فَفَعَلَ فَجَاءَهُ ذُو الْبُرِّ بِبُرِّهِ، وَذُو التَّمْرِ بِتَمْرِهِ، وَذُو النَّوَاةِ بِنَوَاتِهِ. قِيلَ: مَا كَانُوا يَصْنَعُونَ بِالنَّوَى؟ قَالَ: كَانُوا يَمُصُّونَهُ وَيَشْرَبُونَ عَلَيْهِ الْمَاءَ. فَدَعَا عَلَيْهَا حَتَّى مَ َ الْقَوْمُ مَزَاوِدَهُمْ. ثُمَّ قَالَ عِنْدَ ذلِكَ: أَشْهَدُ أَنْ َ إِلهَ إِ اللهُ وَأَنِّي رَسُولُ اللهِ، َ يَلْقَى اللهَ بِهِمَا عَبْدٌ غَيْرُ شَاكٍّ فِيهِمَا إِ دَخَلَ الْجَنَّةَ[. أخرجه مسلم.

5. (5595)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la beraber bir seferde idik. Derken bir ara halkın azığı tükendi. Bineklerinden bazısını kesmek istediler. Hz. Ömer, (Aleyhissalâtu vesselâm'a müracaat ederek):
"Ey Allah'ın Resulü! Ben cemaatin geri kalan yiyeceklerini toplasam da sen onlar üzerine -bereketlenmeleri için- dua ediversen daha iyi olur, (bineklerimizi kesmeyiz)!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm da öyle hareket etti. Buğdayı olan buğdayını, hurması olan hurmasını, (hurma) çekirdeği olan da çekirdeğini getirdi."
"Çekirdekle ne yapıyorlardı?" diye sorulunca açıkladı:
"Halk onu emiyor, üzerine de su içiyorlardı. Resulullah dua buyurdu. (Taam öylesine bereketlendi ki) herkes azık kaplarını yiyecekle doldurdu. Aleyhissalâtu vesselâm bu İlahî ikram karşısında: "Şehadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur ve ben O'nun resulüyüm. Bu iki kaziyede şüpheye düşmeden Allah'a kavuşan cennete gidecektir" buyurdu." [Müslim İman 44, (27).][666]

-5596 -6- وعن جابرٍ رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]كُنَّا في حَفْرِ الْخَنْدَقِ فَرَأَيْتُ بِرَسُولِ اللهِ # خَمْصاً شَدِيداً، فَانْكَفَأْتُ الى امْرَأَتِي، فَقُلْتُ: هَلْ عِنْدَكِ شَيْءٌ؟ فَإِنِّي رَأَيْتُ بِالنَّبِيِّ # خَمْصاً شَدِيداً؟ فَأَخْرَجَتْ جِرَاباً فيهِ صَاعٌ مِنْ شَعِيرٍ وَلَنَا بُهَيْمَةٌ دَاجِنٌ فَذَبَحْتُهَا وطَحَنَتِ الشَّعِيرِ فَفَرَغَتْ الى فَرَاغِي وَقَطَّعْتُهَا في بُرْمَتِهَا ثُمَّ وَلَيْتُ الى رَسُولِ اللهِ #. فَقَالَتِ امْرَأَتِي: َ تَفْضِحْنِي بِرَسُولِ اللهِ # فَجِئْتُهُ وَمَنْ مَعَهُ، فَسَارَرْتُهُ؛ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ، ذَبَحْنَا بُهَيْمَةً لَنَا وَطَحَنَّا صَاعاً مِنْ شَعِيرٍ كَانَ عِنْدَنَا. فَتَعَالَ أَنْتَ وَنَفَرٌ مَعَكَ، فَصَاحَ بِأَعْلَى صَوْتِهِ: يَا أَهْلَ الْخَنْدَقِ إِنَّ جَابِراً قَدْ صَنَعَ سُؤْراً فَحَيَّ هَ ً بِكُمْ. ثُمَّ قَالَ َ تُنْزِلُنَّ بُرْمَتَكُمْ وَ ً تَخْبِزُنَّ عَجِينَكُمْ حَتَّى أَجِئَ، فَجِئْتُ وَجَاءَ رَسُولُ اللهِ # يَقْدُمُ النَّاسَ حَتَّى جِئْتُ امْرَأَتِي، فَقَالَتْ: بِكَ وَبِكَ. فَقُلْتُ: قَدْ فَعَلْتُ الَّذِي قُلْتِ لِي. فَأَخْرَجْتُ الْعَجِينَ فَبَصَقَ فِيهِ وَبَارَكَ ثُمَّ
عَمَدَ الى الْبُرْمَةِ فَبَصَقَ فيهَا وَبَارَكَ. ثُمَّ قَالَ: إِدْعِي خَابِزَةً فَلْتَخْبِزْ مَعَكِ، وَاقْدَحِي مِنْ بُرْمَتِكِ، وَ ً تُنْزِلِيهَا وَهُمْ أَلْفٌ فَأُقْسِمُ بِاللهِ َ كُلُوا حَتَّى تَرَكُوا وَانْحَرَفُوا، وَإِنَّ بُرْمَتَنَا لَتَغِطُّوا كَمَا هِيَ، وَإِنَّ عَجِينَنَا يُخْبَزُ كَمَا هُوَ[. أخرجه الشيخان.»البُهيمةُ« تصغير بهيمة، وهى ولد الضأن ذكراً كان أو أنثى.و»الدّاجنُ« الشاة التي تألف البيت وتتربى فيه.و»السُّؤْرُ« بالهمزة وهى كلمة فارسية، معناها الوليمة والطعام الذي يدعى إليه.قال ا‘زهرى في هذا: إن النبي # قد تكلم بالفارسية. ومعنى » حيَّ هَ« تعالوا وعجلوا.و»غَطَّتِ« القدر: غلت، وغطيطها: صوتها .

6. (5596)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hendek'in kazılması sırasındaydı. Aleyhissalâtu vesselâm'ın çok acıktığını gördüm. Hanımıma gelerek:
"Yanında yiyecek bir şey var mı, Aleyhissalâtu vesselâm'ı çok acıkmış gördüm" dedim. İçerisinde bir sa' kadar arpa bulunan bir dağarcık çıkardı. Bizim evcilleşmiş bir koyuncuğumuz vardı. Zevcem koyunu kesti, arpayı da öğüttü. Ben işimi bitirinceye kadar o da bitirdi. Koyunu onun çömleğine parçaladım. Sonra Ayhissalâtu vesselâm'ın yanına döndüm. Hanımım:
"Sakın beni Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a karşı mahcup etmeyesin!" dedi. Ben Aleyhissalâtu vesselâm ve beraberindekilerin yanına geldim ve gizlice:
"Ey Allah'ın Resulü! Bir hayvancığımız vardı kestik, evde bulunan bir sa' kadar arpayı da öğüttük. Haydi siz ve beraberinizdekiler bize buyurun!" dedim. Ama Resulullah yüksek sesle:

---

[665] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/445.
[666] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/446.

"Ey Hendek halkı! Ca'bir size ziyafet hazırlamış! Haydi buyurun!" diye bağırdı. (Bana da):
"Ben gelinceye kadar tencereyi ocaktan indirmeyin, hamurunuzu da ekmek yapmayın!" buyurdular. Ben (eve) geldim. Halktan önce Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) geldi. Ben hanımıma uğramıştım. Bana:
"Yaptığını gördün mü, (beni mahcup edeceksin), alacağın olsun" dedi. Ben de: "Senin söylediğini yaptım" dedim. Hemen hamuru çıkardım. Aleyhissalâtu vesselâm içine tükrüğünden koydu ve bereketle dua etti, sonra tencereye yöneldi, ona da tükrük koyup bereketle dua etti. Sonra zevceme:
"Ekmek yapacak bir kadın çağır, seninle ekmek yapsın! Tencereden de kepçeyle al, onu ocaktan indirme!" diye talimat verdi. Gelenler bin kadardı. Allah'a yemin olsun hepsi de (doyuncaya kadar) yedi ve sofradan ayrıldı. Tenceremiz, olduğu gibi kaynıyordu. Hamurumuz ise, ekmek yapılıyor olduğu halde aynen (eksiksiz) duruyordu." [Buharî, Megazî 29, Cihad 188; Müslim, Eşribe 141, (2039).][667]

-5597 -7- وعن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]أَتَيْتُ رَسُولَ اللهِ # يَوْماً بِتَمَراتٍ. فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ #،اِدْعُ فِيهِنَّ بِالْبَرَكَةِ، فَضَمَّهُنَّ، ثُمَّ دَعَا لِي فِيهِنَّ بِالْبَرَكَةِ ثُمَّ قَالَ: خُذْهُنَّ فَاجْعَلْهُنَّ في مِزْوَدِكَ هذَا، وَكُلَّمَا أَرَدْتَ أَنْ تَأْخُذَ مِنْهُ شَيْئاً أَدْخِلْ يَدَكَ فيهِ وَخُذْهُ وَ َ تَنْثُرْهُ نَثْراً. فَفَعَلْتُ، فَلَقَدْ حَمَلْتُ مِنْهُ كَذَا وَكَذَا وَسْقاً في سَبِيلِ اللهِ فَكُنَّا نَأكُلُ مِنْهُ وَنُطْعِمُ، وَكَانَ َ يُفَارِقُ حِقْوِي حَتّى كَانَ يَوْمَ قُتِلَ عُثْمَانُ رَضِيَ اللهُ عَنه انْقَطَعَ؛ زَادَ رَزِين: فَسَقَطَ فَحَزِنْتُ عَلَيْهِ[. أخرجه الترمذي.»المزادة« القربة والرواية.و»الحقو« شدّ ا‘‘زار، فسمى به ا‘‘زار .

7. (5597)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir gün, elimde birkaç hurma olduğu halde, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in yanına geldim ve: "Ey Allah'ın Resulü, şunlara bereketle bir dua ediverin!" dedim. Hemen onları biraraya getirip, sonra onların bereketi için bana dua etti. Sonra:
"Bunları al, şu erzak kabına koy. Her ne zaman bundan bir şey almak isteyince, elini içine daldır ve al. Sakın, içindekileri döküp dağıtma!" buyurdular. Ben de öyle yaptım. Ben bundan şu şu kadar vask miktarında Allah yolunda tasaddukta bulundum. Ayrıca biz ondan hem kendimiz yedik hem de başkalarına yedirdik. Onu belimden hiç ayırmadım. Bu hal, Hz. Osman'ın şehid edildiği güne kadar devam etti. O zaman koptu. (Rezin şu ilavede bulundu: "Ve düştü, buna çok üzüldüm.)" [Tirmizî, Menakıb (3838).][668]
AÇIKLAMA:
Bu kaydettiğimiz örnekler, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın duası hürmetine yiyecek ve içeceklerin bereket kazandığına ve miktarca arttığına delil olmaktadır. Bu çeşitten başka rivayetler de var. Bu hadiselerden bir tanesi ile ilgili rivayetlerin sayısı, mütevatir denecek seviyeye ulaşmaz ise de, hepsinin toplamı ulaşır ve böylece "Aleyhissalâtu vesselâm'ın duası ile yiyecek ve içeceklerin bereketlenmesi" hadisesi mütevatir olur ve ilm-i yakin ifade eder. Bu çeşit mütevatir hadislere manevî mütevatir denmektedir. [669]

DÖRDÜNCÜ FASIL

RESULULLAH'IN DUASININ MAKBUL OLMASI

-5598 -1- عن ابن مسعودٍ رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]بَيْنَا رَسُولُ اللهِ # يُصَلِّي عِنْدَ الْبَيْتِ وَأَبُو جَهْلٍ وَأَصْحَابُهُ جُلُوسٌ، وَقَدْ نُحِرَتْ جَزُورٌ بِا‘مْسِ. فَقَالَ أَبُو جَهْلٍ: أَيُّكُمْ يَقُومُ الى سَ َ جَزُورِ بَنِى فُ َنٍ، فَيَضَعَهُ بَيْنَ كَتِفَيْ مُحَمّدٍ إذا سَجَدَ؟ فَانْبَعَثَ أَشْقَى الْقَوْمِ فَأَخَذَهُ، فَلَمَّا سَجَدَ النَّبِيُّ وَضَعَهُ بَيْنَ كَتِفَيْهِ. فَاسْتَضْحَكُوا، وَجَعَلَ بَعْضُهُمْ يَمِيلُ عَلى بَعْضٍ، وَأَنَا قَائِمٌ أَنْظُرُ، لَوْ كَانَتْ لِى مَنَعَةٌ طَرَحْتُهُ عَنْ ظَهْرِهِ، وَالنَّبِيُّ # سَاجِدٌ مَا يَرْفَعُ رَأسَهُ، حَتّى انْطَلَقَ إنْسَانٌ فَأَخْبَرَ فَاطِمَةَ رَضِيَ اللهُ عَنها، فَجَاءَتْ وَهِيَ جُوَيْرِيَةٌ، فَطَرَحَتْهُ عَنْهُ. ثُمَّ أَقْبَلَتْ عَلَيْهِمْ تَشْتِمُهُمْ. فَلَمَّا قَضَى # صَ َتَهُ رَفَعَ صَوْتَهُ. ثُمَّ دَعَا عَلَيْهِمْ، وَكَانَ إذَا دَعَا دَعَا ثَ َثَ مَرَّاتٍ، وَإذَا سَأَلَ سَأَلَ ثَثاً. ثُمَّ قَالَ: اللّهُمَّ عَلَيْكَ بِقُرَيْشٍ ثَثاً. فَلَمَّا سَمِعُوا صَوْتَهُ ذَهَبَ عَنْهُمُ الضَّحِكُ وَخَافُوا دَعْوَتَهُ. ثُمَّ قَالَ: اللّهُمَّ عَلَيْكَ بِأَبِى جَهْلِ بْنِ هِشَامٍ وَعُتْبَةَ بْنِ رَبِيعَةَ وَشَيْبَةَ بْنِ رَبِيعَةَ وَالْوَلِيدِ بْنِ عُتْبَةَ وأُمَيَّةَ بْنِ خَلَفٍ وَعُتْبَةَ بْنِ أبِى مُعَيْطٍ، وَذَكَرَ السَّابِعَ وَلَمْ أَحْفَظْهُ. فَوَالَّذِى بَعَثَ مُحَمّداً # بِالْحَقِّ لَقَدْ رَأَيْتُ الَّذِينَ سَمّى صَرْعَى يَوْمَ بَدْرٍ. ثُمَّ سُحِبُوا الى الْقَلِيبِ: قَلِيبِ بَدْرٍ[. أخرجه الشيخان والنسائي.»السَّ« هو الذي يكون فيه الولد في بطن أمه، وقيل هو الكرش .
و»الجزور« البعير ذكراً كان او أنثى إ أن اللفظة مؤنثة.و»المنعة« القوة والشدة التي يمتنع بها ا‘‘نسان على من يريده بأذى أو غيره.و»القَليبُ« البئر التي لم تطو .

1. (5598)- Hz. İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ka'be'nin yanında namaz kılarken, Ebu Cehl ve arkadaşları da orada oturuyordu. Bir gün öncesi bir deve kesilmişti. Ebu Cehl arkadaşlarına: "Falan ailenin kestiği devenin işkembesini kim getirip, secdeye gidince Muhammed'in omuzları arasına bırakacak?" dedi. Oradakilerin en bedbahtı fırlayıp, işkembeyi kaptığı gibi, Aleyhissalâtu vesselâm secdeye kapanınca iki omuzu arasına bıraktı. Buna hepsi güldüler, (keyflerinden) birbirlerinin üzerine eğilmeye

[667] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/447-448.
[668] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/448-449.
[669] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/449.

başladılar. Ben (biraz uzaklarında) ayakta durmuş onlara bakıyordum. Eğer bir destekcim olsaydı onu sırtından atardım. Resulullah secdede idi, başını kaldırmıyordu. Derken biri kalkıp Hz. Fatıma (radıyallahu anhâ)'ya haber verdi. O, henüz küçük bir kızcağızdı, geldi, işkembeyi sırtından yere attı. Sonra onlara yönelip, hakaretler savurdu. Aleyhissalâtu vesselâm namazını tamamlayınca, sesini yükseltti ve hepsine bedduada bulundu. Resulullah dua etti mi üç kere tekrar ederdi, bir şey isteyince de üç kere isterdi. Namazı bitince:
"Allah'ım, Kureyş(in helakini) sana havale ediyorum!" dedi ve üç kere tekrar etti. Resulullah'ın sesi kulaklarına gelince onlardan gülme gitti. Duasından korkuya düştüler. [Beddua edince bu onlara çok ağır geldi. Zira onlar bu beldede yapılan duaların kabul edildiğini biliyorlardı.] Sonra Resulullah:
"Ey Allah'ım, Ebu Cehl İbnu Hişam'ın, Utbe İbnu Rebia'nın, Şeybe İbnu Rebia'nın, Velid İbnu Utbe'nin, Ümeyye İbnu Halef'in, Utbe İbnu Ebi Muayt'ın helaklerini sana havale ediyorum" dedi. Bir yedinciyi de zikretmişti, aklımda tutamadım. Muhammed'i hak ile gönderen Zat-ı Zülcelal'e yemin olsun, Resulullah'ın ismen zikrettiği bu adamları, Bedir günü hep yerlere serilmiş gördüm. Bunlar, sonra da kuyuya, Bedir kuyusuna sürüklenip atıldılar." [Buharî, Vudu 69, Salat 109, Cihad 98, Cizye 21, Menakıbu'l-Ensar 29, Megazî 7; Müslim, Cihad 107, (1794); Nesâî, Taharet 192, (1, 161).][670]

AÇIKLAMA:

Bu hadis birçok farklı meseleye şamil bulunmaktadır:
* Müşriklerin, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a yaptıkları hakaretin derecesi, görüldüğü üzere, secde ederken üzerine -işkembe diye tercüme ettiğimiz, aslında hayvan yavrusunun içinde bulunduğu- torbayı atıyorlar. Bu büyük bir hakarettir. Resulullah bunları sabırla geçiştirir idiyse de, burada beddua ediyor.
* Aleyhissalâtu vesselâm'ın bedduası ciddi bir korkuya sebep oluyor ve bu korku zaman zaman dile getiriliyor. Öyle ki, Resulullah'ın beddua ettiklerinden Ümeyye İbnu Halef, Bedir Savaşı için Mekke'de hazırlık yapılırken, öldürülmekten korkarak gitmek istemez, ancak Ebu Cehl'in ısrarına karşı koyamaz, korktuğu zaman kolayca kaçabilecek en kaliteli bineği temin ederek yola çıkar. Hülasa, Mekke'nin hürmeti, orada yapılan duanın müstecab oluşu, müşrikler tarafından da kabul edilmektedir. Müşriklerin, Aleyhissalâtu vesselâm'ın duasından korkmaları, onların Resulullah'ın sıdkını te'yid ettiklerini gösterir. Buna rağmen Resulullah'a karşı çıkmaları hasedle izah edilmiştir.
* Resulullah'ın ismen beddua ettiklerinin teker teker Bedir'de öldürülmeleri, Aleyhissalâtu vesselâm'ın peygamberliğine en büyük delillerden biridir.
* Müşrik cenazelerinin kuyuya atılmaları, onların kokusundan insanların rahatsız olmalarını önlemek içindir. Alimler, öldürülen harbîlerin cesedlerini gömmenin bir vecibe olmadığını belirtirler.
* Bedir kuyusunun sahipsiz, içmeye elverişli suyu bulunmayan, kör kuyu denen çeşitten bir kuyu olduğu anlaşılmaktadır. Esasen kalib, eski kuyu demektir.
* Bazı rivayetlerde İbnu Mes'ud: "O güne kadar Resulullah'ın beddua ettiğini görmedim" demiştir. Bu hadisede bedduayı hak etmeleri, ibadet halinde iken o hakareti yapmaları sebebiyledir.
* Duanın üç kere tekrarı müstehabtır.
* Selamı da üç kere yapmak müstehabtır.
* Zalime beddua caizdir. Ancak bazıları: "Kâfir ise caizdir, Müslümansa onun için istiğfar etmek, affı için dua etmek müstehabtır!" demiştir. Şayet, "Bu hadiste, kâfire beddua etmeye de delil yok, zira Aleyhissalâtu vesselâm'ın onların imana gelmeyeceklerine muttali olduğu için bedduada bulunmuş olma ihtimali var" denecek olursa, bütün canlılar için hidayetleri için dua etmek evladır.
* Hz. Fatıma'nın çocukluğundan itibaren güçlü bir şahsiyet taşıdığı görülmektedir. Kureyş ulularına hakaretten çekinmemiş, üstelik onlar mukabele de edememiştir.
* Bir kötülüğe (veya iyiliğe) bizzat mübaşeret etmek, sebep olmak ve yardımcı olmaktan daha öncelikli bir durumdur. Zira, İbnu Mes'ud Ukbe hakkında kavmin en bedbahtı tabirini kullanmıştır. Halbuki aralarında küfür ve Resulullah'a eziyette en ileri olan Ebu Cehil var idi. Fakat bedbahtlık burada zikredilen hadiseye nisbetledir. Öbürleri de bunu emrederek, rıza göstererek iştirak etmişlerdir. Ukbe ise bu işe mubaşerette tek kalmış ve böylece onların en bedbahtı olmuştur.* Bir kimse namazda iken, bidayette, vukuu namaza mani olan bir hal zuhur etse namazı iptal etmez. Bu konuda bazı teferruat mevcuttur.
* Hadisten hareketle eti yenen hayvanın tersinin namaza mani olmayacağına hükmedilmiştir. Ancak bu hususta da teferruat ve münakaşa var, girmeyeceğiz.[671]

-5599 -2- وعن جابرِ بن عبدِاللهِ ا‘نْصَاري رَضِيَ اللهُ عَنه:]أنَّ أبَاهُ تُوُفِّيَ وَتَرَكَ عَلَيْهِ ثَّثِينَ وَسْقاً لِرَجُلٍ مِنَ الْيَهُودِ. فَاسْتَنْظَرَهُ جَابِرٌ رَضِيَ اللهُ عَنه فأبَي أنْ يُنْظِرَهُ. فَكَلّمَ جَابِرٌ رَسُولَ اللهِ # لِيَشْفَعَ إلَيْهِ. فَكَلَّمَهُ # لِيَأخُذَ ثَّمَرَ نَخْلِهِ بِالّذِي لَهُ. فَأبَي؛ فَدَخَلَ # النّخْلَ وَمَشى فيهِ؛ ثُمَّ قَالَ لِجَابِرٍ: جُدَّ لَهُ فأوْفِ لَهُ، فَجَدَّ لَهُ فَأوْفَاهُ ثَّثِينَ وَسْقاً، وَفَضَّلَتْ سَبْعَةَ عَشَرَ وَسْقاً. فَأتَى جَابِرٌ رَسُولَ اللهِ # لِيُخْبِرَهُ، فَوَجَدَهُ يُصَلِّي الْعَصْرَ. فَلَمَّا انْصَرَفَ أخْبَرَهُ بِالْفَضْلِ. فَقَالَ: أخْبِرْ بِذلِكَ ابْنَ الْخَطّابِ. فَذَهَبْتُ إلَيْهِ

[670] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/451.
[671] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/451-453.

فَأَخْبَرْتُهُ. فَقَالَ عُمَرُ: لَقَدْ عَلِمْتُ حِينَ مَشى فِيهَا رَسُولُ اللهِ # لَيُبَارَكَنَّ فِيهَا[. أخرجه البخاري وأبو داود والنسائي.»إستنظارُ« طلب التأخير الى وقت آخر، وأنظرته: أخرته.و»الجدادُ« الصرام، وهو قطع ثمرة النخل .

2. (5599)- Hz. Cabir İbnu Abdillah (radıyallahu anh)'ın anlattığına göre, "babası öldüğü zaman bir Yahudiye otuz vask borç bıraktı. Hz. Cabir (radıyallahu anh) Yahudiden, bu borcun ödenmesi için biraz müddet talep etti. Ancak Yahudi, te'hir kabul etmedi. Hz. Cabir Aleyhissalâtu vesselâm'a gelerek, Yahudi nezdinde şefaatçi olmasını talep etti. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), (bu otuz vasklık) borca bedel bir hurmalığın meyvesini alması için konuştu. Yahudi kabul etmedi. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm hurmalığa girdi, içerisinde yürüdü. Sonra Cabir'e:
"Hurmayı kes, ona borcunu (tamamıyla) öde!" buyurdu. Cabir hurmayı kesti, Yahudiye otuz vask borcunu ödedi. Geriye on yedi vask hurma da arttı:
Cabir, durumu haber vermek üzere Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gitti. Aleyhissalâtu vesselâm ikindiyi kılıyordu. Namazı bitince fazlalığı haber verdi.
"Bunu Ömer İbnu'l-Hattab'a haber ver!" buyurdular. Ben de gidip ona söyledim Ömer: "Ben, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) içinde yürüyünce hurmada bereket hasıl olacağını anlamıştım" dedi." [Buharî, Büyu 51, İstikraz 8, 9, 18, Sulh 13, Vesaya 36, Menakıb 25; Megazî 18; Nesaî, Vesaya 4, (6, 245, 246); Ebu Davud, Vesaya 17, (2884).][672]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ilgi ve duasıyla hasıl olan berekete bir başka örnek olmaktadır. Şarihlerin (Ayni, İbnu Hacer..) rivayetlere dayanarak yaptıkları açıklamaya göre, Hz. Cabir'in hurmalığından elde edilecek mahsul, otuz vasklık borcu[673] karşılayacak durumda değildi. Aleyhissalâtu vesselâm bu mahsulün -biraz eksiğiyle de olsa- ölçülmeden borca mukabil kabul edilmesi ricasında bulunur. Alacaklı taraf kabul etmeyince, Aleyhissalâtu vesselâm ertesi gün hurmalığa Hz. Ebu Bekr ve Hz. Ömer'le birlikte gelip durumu bizzat gözden geçirir, içinde dolaşıp her ağacın altında birer birer durup, bereketlenmesi için herşeye kadir olan Rabb Teala'ya dua eder. Resulullah gittikten sonra toplanan hurma, borca kâfi geldiği gibi, on yedi vask kadar da artar.
2- İslam'da esas itibariyle mücazefe denen göz kararı alışveriş yasaklanmıştır. Hassas ölçümlerle alışveriş yapılmalı, ne alan ne de satan aldanmamalıdır. Ancak burada, borcun zamanında ödenmesi, ahde vefanın yerine getirilmesi gibi maslahatlara binaen tecviz edildiği belirtilmiştir.
3- Bereket hadisesini Hz. Ömer'e söylemesinin emredilmesi, onun meseleyle daha yakından ilgilenmesiyle izah edilebilir. Nitekim Aleyhissalâtu vesselâm dua için geldiğinde onu da beraberinde getirdiği, rivayetin bazı vecihlerinde belirtilmiştir. Hatta bir veçhinde, Resulullah durumu Hz. Ebu Bekr ve Ömer'e haber vermesini Cabir'e emretmiştir.[674]
4- Hadiste Görülen Bazı Fevaid:
* Borcun te'hir edilmesi talep edilebilir.
* Kendisinden ödenecek malın maslahatı için alacaklının alacağını te'hir etmesi caizdir.
* İmam, raiyyetinin borcuyla ilgilenmeli, şefaatçi olmalıdır.
* Resulullah'ın duası bereketine azın çoğaltıldığı görülmekte ve bir mucizesi müşahede edilmektedir.[675]

-5600 -3- وعن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]كُنْتُ أُدْعُو أُمِّي الى ا''سْ◌َمِ، وَهِيَ مُشْرِكَةٌ فَتَأَبَى عَلَيَّ، وَإِنِّي دَعَوْتُهَا يَوْماً فَأَسْمَعَتْنِي في رَسُولِ اللهِ # مَا أَكْرَهُ، فَأَتَيْتُهُ وَأَنَا أَبْكِي؛ فَقَالَ: مَا يُبْكِيكَ؟ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ. إِنِّي كُنْتُ أَدْعُو أُمِّي الَى ا''سْ◌َمِ فَتَأَبَى عَلَيَّ، وإِنِّي دَعَوْتُهَا يَوْماً فَأَسْمَعَتْنِي فِيكَ مَا أَكْرَهُ. فَادْعُ اللهَ أَنْ يَهْدِيَ أُمَّ أَبِي هُرَيْرَةَ. فَقَالَ: اللّهُمَّ اهْدِ أُمَّ ابِي هُرَيْرَةَ. فَخَرَجْتُ مُسْتَبْشِراً بِدَعْوَتِهِ #. فَلَمَّا أَتَيْتُ أُمِّي قَصَدْتُ الْبَابَ فإِذَا هُوَ مُجَافٍ، وَسَمِعَتْ أُمِّي خَشْفَ قَدَمَيَّ، قَالَتْ: مَكَانَكَ أَبَا هُرَيْرَةَ. وَسَمِعْتُ خَضْخَضَةَ الْمَاءِ. فَاغْتَسَلَتْ وَلَبِسَتْ دِرْعَهَا وَعَجَّلَتْ عَنْ خِمَارِهَا، وَفَتَحَتِ الْبَابَ وَهِيَ تَقُولُ: أَشْهَدُ أَنْ إِلَه إِلَّا اللهَ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمّداً رَسُولُ اللهِ. قَالَ: فَرَجَعْتُ الَى رَسُولِ اللهِ # وَأَنَا أَبْكِي مِنَ الْفَرَحِ. فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ أَبْشِرْ؛ فَقَدِ اسْتَجَابَ اللهُ لَكَ دَعْوَتَكَ، وَهدَى أُمَّ أَبِي هُرَيْرَةَ، فَحَمِدَالله تَعالى وَقَالَ خَيْراً[. أخرجه مسلم.قوله: »فإذا البابُ مُجَافٍ« أي مغلق.و»الخَشْفُ« والخشفة: الصوت والحركة.

3. (5600)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben müşrike annemi İslam'a davet ediyordum, fakat hep imtina ediyordu. Bir gün yine davette bulunmuştum, bana Resulullah Aleyhissalâtu vesselâm hakkında hoşuma gitmeyen sözler işittirdi. Ağlayarak Aleyhissalâtu vesselâm'a gittim.

---

[672] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/453-454.
[673] Bir vask 60 sa'dır. Bir sa'ı Irakî 1040 dirhem olunca 30x60=180x1040=187.200 dirhem yapar. bunun bugünkü gram cinsinden karşılığı 6.002.324 gram yani 6 ton.
[674] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/454-455.
[675] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/455.

"Niye ağlıyorsun?" diye sordu.
"Ey Allah'ın Resulü dedim, annemi İslam'a davet ediyordum, hep bana imtina etti. Bugün de aynı davette bulundum, bu sefer sizin hakkınızda hoşuma gitmeyen sözler sarfetti. Ebu Hureyre'nin annesine hidayet vermesi için Allah'a dua ediverin!" dedim.
Bu talebim üzerine Aleyhissalâtu vesselâm:
"Allahım! Ebu Hureyre'nin annesine hidayet et!" buyurdular. Ben, Aleyhissalâtu vesselâm'ın duasına sevinerek huzurlarından ayrıldım. Anneme geldiğim zaman, kapıya yöneldim. Kapı kapalıydı. Annem ayak seslerimi işitti:
"Ebu Hureyre! Yerinde dur (içeri girme)!" diye seslendi. Ben su şırıltılarını işittim, yıkanıyordu. Yıkandı, entarisini giydi, alelacele başörtüsünü koydu ve kapıyı açtı.
Şehadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur. Şehadet ederim ki Muhammed Allah'ın elçisidir!" diyordu. Ben hemen Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a döndüm. Sevinçten ağlıyordum.
"Ey Allah'ın Resulü! Müjde! dedim. Allah senin duanı kabul buyurdu. Ebu Hureyre'nin annesine hidayet nasip etti!"
Aleyhissalâtu vesselâm Allah'a hamdetti ve hayırlı sözler söyledi." [Müslim, Fezailu's-Sahabe 158, (2491).][676]

5601- 4- وعن أبي زَيد بن أخطبٍ قال:]مَسَحَ رَسُولُ اللهِ # بِيَدِهِ عَلى وَجْهِي وَدَعَا لِي، قَالَ عُرْوَةُ: فَلَقَدْ رَأَيْتَهُ بَعْدَ مَا عَاشَ مِائَةً وَعِشْرِينَ سَنَةً وَلَيْسَ في لِحْيَتِهِ إِلَّ شَعَرَاتٌ تُعَدُّ، بيضٌ[. أخرجه الترمذي .

4. (5601)- Ebu Zeyd İbnu Ahtab anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) eliyle yüzümü okşadı ve bana dua etti."
Urve der ki: "Ben onu yüz yirmi sene kadar yaşadıktan sonra gördüm, yüzünde sayılabilecek kadar sayıda beyaz kıl vardı." [Tirmizî, Menakıb 10, (3633).] [677]

5602- 5- وعن يزيد بن أبي عُبيد قال:]رَأَيْتُ أَثَرَ ضَرْبَةٍ بِسَاقِ سَلَمَةَ بْنِ ا‘كْوَعِ رَضِيَ اللهُ عَنه. فَقُلْتُ: مَا هذِهِ؟ فَقَالَ: أَصَابَتْنِي يَوْمَ خَيْبَرَ. فَقَالَ النَّاسُ: أُصِيبَ سَلَمَةُ، فَأَتَى بِي رَسُولَ اللهِ #، فَنَفَثَ عَلَيْهَا ثَ‍ٰثَ نَفَثَاتٍ فَمَا اشْتَكَيْتُهَا حَتَّى السَّاعَةَ[. أخرجه أبو داود. قلت: وأخرجه البخاري، وهو أحد ثثياته، والله أعلم .

5. (5602)- Yezid İbnu Ebi Ubeyd anlatıyor: "Ben, Seleme İbnu'l Ekva (radıyallahu anh)'ın bacağında bir darbe izi gördüm.
"Bu da ne?" diye sordum. Şu açıklamayı yaptı:
"Bana Hayber günü isabet etmişti. Halk: "Seleme isabet aldı" diye bağırdı. Sonra Resulullah'a götürüldüm. O yara üzerine üç kere nefes etti. Şu ana kadar hiç acı duymadım!" [Ebu Davud, Tıbb 19, (3894).] [678]

BEŞİNCİ FASIL

RESULULLAH'IN EZA'DAN KORUNMASI

5603- 1- عن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]قَالَ أَبُو جَهْلٍ: هَلْ يُعَفِّرُ مُحَمَّدٌ وَجْهَهُ بَيْنَ أَظْهُرِكُمْ؟ قَالُوا: نَعَمْ. قَالَ: وَاللَّتِ وَالْعُزَّى لَئِنْ رَأَيْتُهُ يَفْعَلُ ذلِكَ ‘طَأَنَّ عَلى رَقَبَتِهِ أَوْ ‘عَفِّرَنَّ وَجْهَهُ في التُّرَابِ. ثُمَّ إِنَّهُ أَتَى النَّبِيَّ # وَهُوَ يُصَلِّي لِيَطَأَ عَلى رَقَبَتِهِ، قَالَ: فَمَا فَجَأَهُمْ مِنْهُ إَ وَهُوَ يَنْكُصُ عَلى عَقِبَيْهِ وَيَتَّقِي بِيَدَيْهِ. فَقِيلَ لَهُ: مَالَكَ؟ قَالَ: إِنَّ بَيْنِي وَبَيْنَهُ لَخَنْدَقاً مِنْ نَارٍ وَهَوْ ً وَأَجْنِحَةً. فَقَالَ النَّبِيُّ #: لَوْ دَنَا ‘خْتَطَفَتْهُ الْمَ‍ٰئِكَةُ عُضْواً عُضْواً. فَأَنْزَلَ اللهُ تَعالى: كَّ ً إِنَّ ا‘نْسَانَ لَيَطْغى أَنْ رَآهُ اسْتَغْنَى. الى قوله: كَّ َ تُطِعْهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ[. أخرجه مسلم.»التَّعفِيرُ« التمريغ في التراب.و»النُّكوصُ« الرجوع الى وراء، وهو القهقرى.و»ا‘خْتِطافُ« استب بسرعة .

1. (5603)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "(Bir gün) Ebu Cehl: "Muhammed, aranızda, hâlâ yüzünü toprağa sürtüyor mu?" dedi.
"Evet" cevabını alınca:
"Lat ve Uzza'ya yemin olsun! Onu böyle yaparken görürsem boynuna ayaklarımla basacağım -veya: Ben de O'nun yüzünü yere batıracağım-" dedi. Sonra bir gün, Resulullah namaz kılarken boynuna basmak üzere yaklaştı. Fakat birdenbire O'nu bırakıp geri döndüğünü ve elleriyle korunduğunu gördüler.
"Sana ne oldu?" dediler.
"Benimle onun arasında ateşten bir hendek, korkunç bir şey ve birtakım kanatlar var!" cevabını verdi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) da:

[676] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/456.
[677] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/456.
[678] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/457.

"Eğer bana yaklaşsaydı melekler onu uzuv uzuv kapıp parçalayacaktı!" buyurdu. Bunun üzerine Allah Teala hazretleri şu ayeti inzal buyurdu. (Mealen): "Fakat insan, kendisini ihtiyaçtan uzak görünce azgınlaşır. Dönüş ancak Rabbinedir. Allah'ın kulunu namaz kılmaktan alıkoyanı gördün mü? Gördün mü o kâfiri? Eğer o doğru yol üzerinde olsa yahut kötülükten sakınmayı tavsiye etse daha hayırlı olmaz mıydı? Gördün mü o kâfiri? Eğer o yalanlayıp haktan yüz çeverirse, Allah'ın kenisini gördüğünü bilmez mi? Andolsun ki, eğer o inkâr ve isyanına son vermezse, biz onu alnından yakalayıp cehenneme sürükleriz. Zira o, pek yalancı ve günahkâr bir alındır. O kavmini yardıma çağırsın. Biz de zebanileri çağıracağız. Hayır sen ona aldırma, secde et ve Rabbine yaklaş" (Alak 6-19).[679]

-5604 -2- وعن جابرٍ رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]غزَوْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ # قِبَلَ نَجْدٍ فأدْرَكْنَا رَسُولَ اللهِ # في الْقَائِلَةِ في وَادٍ كَثِيرِ الْعِضَاهِ، فَنَزَلَ رَسُولُ اللهِ # تَحْتَ شَجَرَةٍ، فَعَلَّقَ سَيْفَهُ بِغُصْنٍ مِنْ أغْصَانِهَا، وَتَفَرَّقَ النَّاسُ في الْوَادِي يَسْتَظِلُّونَ بِالشَّجَرِ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ #: إنَّ رَجُلً أتَانِي وَأنَا نَائِمٌ، فأخَذَ السَّيْفَ فَاسْتَيْقَظْتُ وَهُوَ قَائِمٌ عَلى رَأسِي، والسَّيْفُ في يَدِهِ صَلْتاً، فَقَالَ: مَنْ يَمْنَعُكَ مِنِّي؟ قُلْتُ: اللهُ. فَشَامَ السَّيْفَ، وَهَا هُوَ ذَا جَالِسٌ، ثُمَّ لَمْ يَعْرِضْ لَهُ رَسُولُ اللهِ #، وَكَانَ مَلِكَ قَوْمِهِ. فَانْصَرَفَ حِينَ عَفَا عَنْهُ وَقَالَ: واللهِ َ أكُونُ في قَوْمٍ هُمْ حَرْبٌ لَكَ[. أخرجه الشيخان.»العضاه« شجر الشوك كالسلم وغيره.و»السيفُ الصلتُ« المسلول من غمده.و»شَامَ السيف« أغمده واستله، فهو من ا‘ضداد.

2. (5604)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte Necid istikametine gazveye çıktık. Resulullah'a öğle vakti, sık ağaçlı bir vadide yetiştik. Derken Aleyhissalâtu vesselâm bir ağacın altına indi. Kılıncını da dallardan birine astı. Askerler vadi içerisinde dağılıp ağaçların gölgelerine sığındılar.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bizi çağırdı. Yanına gelince, anlattı):
"Ben uyurken yanıma bir adam geldi, kılıncımı aldı. Derken derhal uyandım. Herif tepemde dikilmişti, elinde de kınından sıyrılmış kılınç vardı.
"Seni benden kim kurtarabilir?" dedi.
"Allah!" cevabını verdim. Derhal kılıncı kınına soktu. İşte o, şu oturan adamdır!" buyurdular. Aleyhissalâtu vesselâm (intikam maksadıyla) adama dokunmadı. O, kavminin lideri idi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) affedince, adamlarının yanına döndü. Ayrılırken:
"Allah'a yemin olsun size karşı harb eden bir kavimle beraber olmayacağım!" dedi. [Buhârî, Cihâd 87, 84, Megazî 31, 32; Müslim, Müsafirîn 311, (843).][680]

AÇIKLAMA:

1- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın eza ve diğer hayatî tehlikelerden korunmasıyla ilgili olarak iki hadis kaydedilmiş bulunmaktadır. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, birkaç kişi dışında herkesin kendine düşman, hem de azılı düşman olduğu bir çevrede, aleyhine tezgahlanan her çeşit hile ve planlara, suikast tertiplerine rağmen, hayatının korunması başlı başına bir mucizedir. Bu korunma hadisesinin tesadüfî olmadığını "Allah seni insanlara karşı korur" (Maide 67) ayeti te'yid eder.
Ayetin tefsirinde İbnu Kesir, Resulullah'ın bidayette, geceleri Ashab tarafından korunduğunu, koruma hizmetine katılanlardan birinin amcası Abbas (radıyallahu anh) olduğunu kaydeder. Müfessirimizin Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'den kaydettiği bir hadise göre, "Aleyhissalâtu vesselâm bir gece uyuyamaz. Hz. Aişe:
"Ey Allah'ın Resulü neyiniz var, niye uyuyamadınız?" diye sorar.
"Keşke ashabımdan salih biri beni bu gece korusa!" buyurur. Onlar bu halde iken, Hz. Aişe bir silah sesi işitir. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Kim o?" der. dışardaki: "Ben! Sad ıbnu Malik!" deyince:
"Niye geldin?" diye sorar. Sa'd:
"Seni korumak için ey Allah'ın Resulü!" der. Hz. Aişe, Resulullah'ın uyuduğunu ve uyuma sırasında çıkardığı horultuyu işittiğini belirtir." Bu hâdisenin hicretten ve Hz. Aişe ile evlilikten sonra cereyan etmiş olacağına göre, en az hicretin ikinci yılı içerisinde vukuu söylenebilir. Hz. Aişe'den yapılan diğer bir rivayette وَاللهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ ayeti ininceye kadar Resulullah Ashab tarafından korunmuştur. Ancak o ayet nazil olunca Aleyhissalâtu vesselâm başını çadırdan uzatıp: "Ey insanlar artık dağılın, bizi aziz ve celil olan Allah korumaktadır" buyurur.
İbnu Kesir, Allah'ın Resulullah'ı korumasının kesin bir hâdise olduğunu belirttikten sonra, örnekler verir:
* Mekke halkından -hasidlerinden, reislerinden, inadçılarından mütref (ehl-i keyf zengin)lerinden, onların bütün aşırı ve şiddetli düşmanlıklarına, gece ve gündüz harp halinde olmalarına rağmen- kudret ve hikmetiyle yarattığı ciddi sebeplerle korunmuştur.

---

[679] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/458-459.
[680] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/460.

** Önce Ebu Talib'le korumuştur. Ebu Talib Kureyş içerisinde, kendisine itaat edilen büyük bir reisti. Allah onun kalbine şer'î olmayan fıtrî bir sevgi koydu. Eğer Ebu Talib Müslüman olsaydı, müşrikler saldırılarında cür'etkâr olurlardı. Fakat Ebu Talib'le onlar arasında küfür müşterekliği olunca, ona karşı heybet duydular ve hürmet gösterdiler.
* Ebu Talib ölünce, müşrikler az da olsa eziyet edebildiler. Ancak Allah ensarı devreye koydu ve Aleyhissalâtu vesselâm'a, İslam'a girmek ve memleketleri olan Medine'ye hicret etme üzerine biat ettiler. Aleyhissalâtu vesselâm aralarına katılınca, kırmızıdan da siyahtan da korudular. Ehl-i Kitap veya müşriklerden biri kötülük yapmak isteyince Allah onların hilelerini bozdu. Nitekim Yahudiler sihir yaptılarsa da, O'nu onlardan korudu. Bu maksadla, sihre karşı bir ilaç olarak Muavvizeteyn sureleri indirildi.
* Yahudiler Hayber'de zehirli koyun eti yedirmeye çalıştılar ise de Allah bunu kendisine haber vererek O'nu korudu:
İbnu Kesir, bu ayetin tefsiri zımnında "müfessirler pek çok örnek kaydeder" diyerek teferruatı onlara havale ettikten sonra, son olarak, sadedinde olduğumuz hadiste geçen hâdiseye yer verir.
Şu halde Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın düşmandan korunması hâdisesi basit bir mesele olmayıp, pek çok örneklerle te'yid edilen bir mucizedir.
2- Sadedinde olduğumz hadiste zikri geçen hâdise, çok farklı teferruatlarla rivayet edilmiştir. Hatta hâdisenin yeri ve yılı bile ihtilaflıdır. Daha ziyade korku namazı ile ilgili bahislerde tahlil edilir. Çünkü bu sefer sırasında salat-ı havf (korku namazı) kılınmıştır. Mezkur seferin adı Zatu'r-Rikak'dır. İbnu İshak, Resulullah'ın uyuması esnasında müşriğin ağacın dalında asılı olan kılıncı alma hâdisesinde, burada kaydını uygun gördüğümüz bir ziyadeye yer verir: Müşrik "Seni benim elimden kim kurtaracak? " diye sorunca, Aleyhissalâtu vesselâm "Allah!" cevabını verir. Mezkur ziyade şöyle devam eder: "Cibril herifin göğsüne vurdu ve elindeki kılıç yere düştü. Kılıncı alan Resulullah: "Seni benden kim koruyacak?" buyurdular. Adam, çaresiz, "kimse yok!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Kalk işine git!" buyurdu. Adam gitmek üzere yönelince: "Sen benden iyisin!" dedi.
Bu korunma mucizesinin müşahadesi için Aleyhissalâtu vesselâm Ashab'ı çağırır ve adamın huzurunda hâdiseyi anlatır. Bu adamın ismi bazı rivayetlerde tasrih edildiği üzere Gavres İbnu'l-Haris'dir. Bu Müslüman olmuş mudur? Rivayetler, olmadığını söyler. İbnu Hacer'in açıkladığı üzere sadece Zehebî, benzer bir rivayetin kahramanı Du'sur İbnu'l-Haris'le bunu birleştirerek Müslüman olduğuna hükmetmiştir. Gavres adının geçtiği rivayetlerde Müslüman olduğuna dair sarahat yok. Du'sur' la ilgili bir rivayette -ki Üsdü'l-Gabe'de görmek mümkün- Du'sur'un Müslüman olduğu zikredilir. Hâdisenin benzerliği, iki şahsın aynı kimse olduğuna hükmetmeye yeterli olduğu takdirde, Gavres'in de İslamına hükmedilebilir. İbnu Hacer, bunun Müslümanlığına hükmedenlerin, bir rivayette geçen, Gavres'in adamlarına sarfettiği: "Ben insanların en hayırlısının yanından geliyorum" cümlesini delil yaptıklarını belirtir. [681]

ALTINCI FASIL

RESULULLAH'A SORULANLAR

-5605 -1- عن ثَوْبان رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]جَاءَ حَبْرٌ مِنَ الْيَهُودِ الى رَسُولِ اللهِ #. فَقَالَ: السَّامُ عَلَيْكَ يَا مُحَمّدُ. فَدَفَعْتُهُ دَفْعَةً كَادَ يُصْرَعُ مِنْهَا. فَقَالَ: لِمَ دَفَعْتَنِي؟ فَقُلْتُ: أَ تَقُولُ يَا رَسُولَ اللهِ؟ فَقَالَ: إنَّمَا أَدْعُوهُ بِاسْمِهِ الّذِى سَمَّاهُ بِهِ أَهْلُهُ. فَقَالَ #: إنَّ إسْمِي الّذِي سَمَّانِي بِهِ أَهْلِي مَحُمّدٌ. قَالَ: جِئْتُ أَسْأَلُكَ. قَالَ #: أَيَنْفَعُكَ شَيْءٍ إنْ حَدَّثْتُكَ؟ قَالَ: أَسْتَمِعُ بِأُذُنِي. فقَالَ #: سَلْ. فقَالَ: أَيْنَ يَكُونُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ؛ يَوْمَ تُبَدَّلُ ا'رْضُ غَيْرِ ا'رْضِ وَالسَّمَواتُ؟ قَالَ: في الظُّلْمَةِ دُونَ الْجِسْرِ؛ قَالَ: فَمَنْ أَوَّلُ النّاسِ إجَازَةً؟ قَالَ: فُقَرَاءُ الْمُهَاجِرِينَ. قَالَ: فَمَا تُحْفَتُهُمْ حِينَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ؟ قَالَ: زِيَادَةُ كَبِدِ الْحُوتِ. قَالَ: فَمَا غِذَاؤُهُمْ عَلى أَثَرِهَا؟ قَالَ: يُنْحَرُ لَهُمْ ثَوْرُ الْجَنَّةِ الّذِي كَانَ يَأكُلُ مِنْ أَطْرَافِهَا. قَال: فَمَا شَرَابُهُمْ عَلَيْهِ؟ قَالَ: مِنْ عَيْنٍ فِيهَا تُسَمَّى سَلْسَبِيً. قَالَ: صَدَقْتَ. قَالَ: وجِئْتُ أَسْأَلُكَ عَنْ شَيْءٍ يَعْلَمُهُ إ نَبِيٌّ أوْ رَجُلٌ أوْ رَجُنِ. قَالَ: أَيَنْفَعُكَ إنْ حَدَّثْتُكَ؟ قَالَ: أَسْمَعُ بِأُذُنِي. قَالَ: سَلْ. قَالَ: أَسْأَلُكَ عَنِ الْوَلَدِ. قَالَ: مَاءُ الرَّجُلِ أبْيَضُ، وَمَاءُ الْمَرْأَةِ أَصْفَرُ فإذَا اجْتَمَعَا فَمَنِيُّ الرَّجُلِ مَنَّي الْمَرْأَةِ أَذْكَرَا بِإذْنِ اللهِ. وَإذَا عَلَا مَنِيُّ الْمَرْأَةِ مَنِيَّ الرَّجُلِ أَنَّثَا بإذْنِ اللهِ قَالَ: صَدَقْتَ، وإنَّكَ لَنَبِيٌّ. ثُمَّ انْصَرَفَ فَقَالَ #: لَقَدْ سَأَلَنِي هذَا عَنِ الّذِي سَأَلَنِي عَنْهُ، وَمَالِي عِلْمٌ بِشَيْءٍ مِنْهُ حَتّى أَتَانِيَ اللهُ تَعالى بِهِ[. أخرجه مسلم .

1. (5605)- Hz. Sevbân radıyallahu anh anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a Yahudilerden bir âlim geldi.
"Ey Muhammed, Allah'ın selâmı üzerine olsun!" dedi. Bunu der demez adamı öyle bir ittim ki, nerdeyse yere yıkılayazdı.
"Beni niye ittin?" dedi.
"Niye ey Allah'ın Resûlü! demiyorsun?" dedim.
"Ben O'nu, ailesinin kendine koyduğu isimle çağırıyorum!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:

[681] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/460-462.

"Ailemin bana koyduğu isim hakikaten Muhammed'dir!" buyurdu. Adam: "Size bir şey sormaya geldim" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Sana söylediğim takdirde işine yarayacak mı?" dedi. Adam:
"Kulaklarımla dinlerim!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Sor!" buyurdular. Adam:
"Kıyamet günü, yer ve gökler başka bir yer ve gök olup kılık değiştirdiği zaman, insanlar nerede olacaklar?" dedi. Resûlullah:
"Köprünün (sıratın) önünde, karanlıkta" buyurdular. Adam:
"Köprüyü ilk geçen kim olacak?" dedi.
"Muhacirlerin fakirleridir" buyurdu.
"Cennete girince onlara ne armağan edilecek?" dedi.
"Balık ciğerinin ziyadesi!" buyurdu.
"Bunun arkasından ne yiyecekler?" dedi.
"Onlara cennetin etrafında otlayan cennet öküzü kesilecek!" buyurdular.
"Bunun üstüne ne içecekler?" dedi.
"Selsebîl denen cennetteki bir gözenin suyundan" buyurdular. Adam: "Doğru söyledin!" dedi ve ilave etti:
"Ben sana bir peygamber veya bir veya iki kişiden başka hiç kimsenin bilemeyeceği bir şey sormak için geldim" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Söylediğim takdirde sana faydası olacak mı?" buyurdular.
"Kulaklarımla dinlerim" dedi.
"Sor!" buyurdular.
"Sana çocuktan soracağım" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Erkeğin suyu beyazdır. Kadının suyu ise sarıdır. İkisi birleşir ve erkeğin menisi kadının menisine üstün gelirse (ع) Allah'ın izniyle çocuk erkek olur. Kadının menisi erkeğin menisine üstün gelirse çocuk Allah'ın izniyle kız olur" buyurdular. Yahudi:
"Vallahi doğru söyledin! Sen gerçekten hak peygambersin" dedi ve ayrıldı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Bu adam bana soracağını sordu. Ben bunlardan birşey bilmiyordum. Tâki ki Allah onları bana bildirdi" buyurdular." [Müslim, Hayz 34, (315).][682]

AÇIKLAMA:

1- Zaman zaman Yahudilerin Aleyhissalâtu vesselâm'dan bir şeyler sordukları olmuştur. Bu rivayette birkısım sorular gözükmektedir. Yahudiler bunları Resûlullah'ı denemek maksadıyla sormuş olabilirler. Cevapları "Doğru söyledin" diye tasdik etmesi, bu meseleleri öğrenmek için sormadıkları, önceden cevapları da bildikleri kanaatini tasdik eder.
2- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kendisine Muhammed diye hitap edilmesini normal karşılamıştır. Hele gayr-i müslim biri hitap etmişse. Nitekim Hudeybiye Anlaşması yapılırken Mekkeli müşrikler Allah'ın Resûlü tâbirini kabul etmemiş, "Eğer Allah'ın Resulü olduğunu bilsek seninle harb etmezdik" demişlerdi. Aleyhissalâtu vesselâm bu itirazı kabul ederek anlaşmaya bu ünvanla değil, Abdullah oğlu Muhammed ismiyle kaydedilmişti.
3- Yeryüzü ve semâ, kıyametten sonra değişecek ve tamamen farklı bir mahiyet kazanacaktır. Yeryüzünün dümdüz, bembeyaz, her çeşit kan ve hata lekesinden berî olacağı, ekmeğe dönüşüp mü'minin ayağının altından yiyebileceği rivayetlerde belirtilmiştir. Bu değişme hadisesi ayet-i kerime ile tescil edilmiştir. (Meâlen): "O gün yeryüzü de başka bir şekle girer, gökler de. Sonra bütün varlıklar bir olan ve kudreti her şeye yeten Allah'ın huzuruna çıkar" (İbrahim 48). Bu ayetle ilgili ilk sual bazı rivayetlere göre Hz. Aişe'den gelmiş. Resûlullah: "Bunu senden önce kimse bana sormadı" dedikten sonra, "İnsanlar köprülerinin üzerindedir" diye cevap vermiştir.
4- Sıratı ilk defa muhacirlerin fakirlerinin geçeceği ifadesi, fakirliğin zenginliğe nazaran efdal olduğu anlayışına imkân tanıyor ise de, âlimlerin tahkiki, hakkı verildiği, mala esir olunmadığı takdirde zinginliğin fakirlikten üstün olduğu neticesini doğrulamıştır. Bu hususu daha önce incelediğimiz için burada tekrar etmeyeceğiz. Ancak şunu hatırlatmak isteriz: Hiçbir zaman tek bir hadisle kesin hükme gidilemez. Çünkü Aleyhissalâtu vesselâm muhataba ve şartlara göre farklı beyanlarda bulunmuştur.
5- Balık ciğerinin ziyadesi, ciğerin kenarındaki bir çıkıntıyı ifade eder. Bunun ciğerin en lezzetli kısmı olduğu belirtilmiştir. Cennetliklere ikinci safhada, önceden cennetlikler için hazırlanan öküzün eti yedirilecek, meşrubat olarak da Selsebil adlı bir kaynağın suyu içirilecektir. Şunu hemen kaydetmek isteriz: Rivayetler âhirette yenilip içilecek şeylerin dünyadakilere sadece ismen benzediğini, mahiyetlerinin farklı olduğunu belirtir. Şu halde burada zikri geçen yiyecek ve içecekleri de "mahiyetleri sadece Allah tarafından bilinen..." diye kayıtlamak gerekir.

[682] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/464-465.

6- Hadiste dikkatimizi çeken bir husus Yahudi alimin tasdikleri ve sonunda: "Gerçekten sen hak bir peygambersin" sözüdür. Acaba bu kimse iman etmiş sayılır mı sorusu hatırımıza gelmektedir. Alimler "Doğru söyledin", "İslamiyet yüce bir dindir", "Muhammed peygamberdir" gibi te'yidleri iman için yeterli addetmemiş, bu gibi ifadelerde bulunan kimseye Müslüman dememiştir. [683]

YEDİNCİ FASIL

MÜTEFERRİK MUCİZELER

-5606 -1- عَنْ اِبْنِ مسعودٍ رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]انْشَقَّ الْقَمَرُ عَلى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ # بِشِقَّتَيْنِ. فَقَالَ #: اِشْهَدُوا[. أخرجه الشيخان والترمذي .

1. (5606)- İbnu Mes'ud radıyallahu anh anlatıyor: "Ay, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında iki parçaya bölündü. Aleyhissalâtu vesselâm bunun üzerine: *"Şahid olun!"* buyurdu."[684]

-5607 -2- وفي أخرى:]بَيْنَ نَحْنُ مَعَ النَّبِيِّ # بِمِنىً، إذِ انْفَلَقَ الْقَمَرُ فَلْقَتَيْنِ: فَلْقَةً وَرَاءَ الْجَبَلِ، وَفَلْقَةً دُونَهُ. فقَالَ لَنَا #: إشْهَدُوا[.

2. (5607)- Bir diğer rivayette "...Biz Mina'da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile beraberken, ay iki parçaya ayrıldı. Bir parçası dağın arkasında, bir parçası dağın önünde idi. Bize: *"Şahid olun!"* buyurdu."[685]

AÇIKLAMA:

Kamerin (Ay'ın) ikiye bölünmesi hâdisesi bizzat Kur'ân-ı Kerîm'in zikrettiği mucizelerden biridir. Bu mucize hicretten beş yıl kadar önce Mekke'de cereyan etmiştir. Müşriklerin, Resûlullah'tan bir mucize talep etmeleri üzerine bunu göstermiştir. Bazı alimler, ayın ikiye bölünme mucizesini diğer peygamberlerde benzeri görülmeyen büyük bir mucize olarak değerlendirmiştir.
Bazı mülhidler (inançsızlar), bu mucizeyi inkâr cihetine giderek: "Böyle bir hâdise olsaydı bütün dünya görürdü", "Mütevatir rivayetle gelirdi" gibi bahaneler ileri sürmüşlerdir. Alimler verdikleri cevaplarda, hâdisenin gece vakti olduğu, bu sebeple çoğunlukla uykuda olunduğu, ayın doğma, batma vakitlerinin her yerde bir olmadığı, bazı yerlerin bulutlu, yağışlı olabileceği, herkesin ayı gözetlemediği gibi durumları nazar-ı dikkate arzetmişlerdir. Kaldı ki Kur'ân meseleye açık bir şekilde temas etmiş: *"Kıyamet yaklaştı, Ay yarıldı"* (Kamer: 54/1) buyurmuştur. Pek çok sahabe tarafından da hâdise rivayet edilmiştir. Kur'ân-ı Kerim'de zikredilmiş olması sebebiyle, bir mü'mine bu hâdisenin vukûu hususunda şüphe etmeye hiçbir mecal ve mazeret yoktur. Bunun inkârı Kur'ân'ın tekzib edilmesi mânasına gelir, el-iyâzu billah.[686]

-5608 -3- وَعَنْ عائشة رَضِيَ اللهُ عَنها قالت:]قُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ! هَلْ أَتَى عَلَيْكَ يَوْمٌ كَانَ أَشَدَّ مِنْ يَوْمِ أُحُدٍ؟ قَالَ: لَقَدْ لَقِيتُ مِنْ قَوْمِكِ، وَكَانَ أَشَدُّ مَا لَقَيْتُ مِنْهُمْ يَوْمَ الْعَقَبَةِ، إذَا عَرَضْتُ نَفْسِى عَلِي ابْنِ عَبْدِ يَالِيلَ بْنِ عَبْدِ كُ◌َلٍ فَلَمْ يُجِبْنِى الى مَا أَرَدْتُ، فَانْطَلَقْتُ وَأَنَا مَهْمُومٌ عَلى وَجْهِى. فَلَمْ أَسْتَفِقْ إِّ وَأَنَا بِقَرْنِ الثَّعَالِبِ. فَرَفَعْتُ رَأسِى، فإذَا أَنَا بِسَحَابَةٍ قَدْ أَظَلَّتْنِى. فَنَظَرْتُ فإذَا فِيهَا جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّ◌َمُ، فَنَادَانِى فقَالَ: إنَّ اللهَ تَعالِى قَدْ سَمِعَ قَوْلَ قَوْمِكَ لَكَ وَمَا رَدُّوهُ عَلَيْكَ، وَقَدْ بعَثَ إلَيكَ مَلَكَ الْجِبَالِ لِتَأمُرَهُ بِمَا شِئْتَ فِيهِمْ. فَنَادَانِى مَلَكُ الْجِبَالِ وَسَلَّمَ عَلىَّ؛ ثُمَّ قَالَ: يَا مُحَمَّدُ! إنَّ اللهَ تَعالى قَدْ سَمِعَ قَوْلَ قَوْمِكَ لَكَ، وَأنَا مَلَكُ الْجِبَالِ قَدْ بَعَثَنِي إلَيْكَ لِتَأمُرَنِي بِأمْرِكَ، فَمَا شِئْتَ؟ إنْ شِئْتَ أطْبَقْتُ عَلَيْهِمُ ا‘خْشَ◌َبَيْنِ. فَقَالَ #: بَلْ أرْجُو أنْ يَخْرُجَ مِنْ أصْ◌َبِهِمْ مَنْ يَعْبُدُ اللهَ وَ◌َ يُشْرِكُ بِهِ شَيْئاً[. أخرجه الشيخان.»ا‘خشبانِ« جب مكة المحيطان بها. وكل جبل عظيم فهو أخشب .

3. (5608)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü! dedim. Uhud'dan daha kötü bir gün yaşadın mı?"
"Senin kavminden neler çektim neler. Onlardan en kötü hal Akabe günü başıma geldi. O zaman kendimi İbnu Abdiyalil İbni Abdi Külal'e arzetmiştim. Teklif ettiğim şeye müsbet cevap vermedi. Ben de üzgün vaziyette yüzümün doğrultusunda yürüdüm. Karnu's-Seâlib nam mevkide kendime gelebildim ve başımı kaldırdım. Baktım ki, bir bulut bana gölge yapıyor. Bir de ne göreyim, bulutun içerisinde Cibril aleyhisselâm! Bana bağırdı ve:

---

[683] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/465-466.
[684] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/467.
[685] Buharî, Menakıb: 27, Menâkıbu'l-Ensâr: 36, Tefsîr, Ikterebetu's-Sâ'a: 36; Müslim, Münâfıkûn: 44, (2800); Tirmizî, Tefsir, Kamer, (3281, 3283); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/467.
[686] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/467-468.

"Allah Teâlâ hazretleri, kavminin sana neler söylediğini, seni nasıl reddettiğini işitti. Sana dağlar meleğini gönderdi, tâ ki kavmin hakkında dilediğini emredesin!" dedi. Bunun üzerine dağlar(a müekkel) melek bana seslenip, selam verdikten sonra:
"Ey Muhammed! Allah Teâla hazretleri, kavminin sana söylediği sözü işitti. Ben dağlar meleğiyim. Allah beni sana dilediğini emretmen için gönderdi. Öyleyse haydi ne dilersen dile! Eğer üzerlerine iki ahşeb'i kapamamı dilersen kapayayım!" dedi."
Aleyhissalâtu vesselam:
"Hayır! Bilakis, Allah'ın onların sulbünden Allah'a ihlâsla ibadet edip hiçbir şeyi ortak koşmayacak kimseler çıkarmasını dilerim" dedi." [Buhârî, Bed'ü'l-Halk 6, Tevhîd 9; Müslim, Cihâd 111, (1795).][687]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Uhud gününden daha kötü olarak tavsif ettiği hâdise, Tâif ziyaretidir. Amcası Ebu Tâlib ölünce, Aleyhissalâtu vesselâm, bir hami aramak, onun himayesi altında, Allah'ın kendisine tevdi ettiği neşr-i hak vazifesini îfa etmek için Taif'e giderek oradaki akrabalarına uğramıştı. Bu ziyaret İbnu Sa'd'ın kaydına göre bi'setin onuncu yılında, Şevvâl ayında Hz. Hatice ve Ebu Talib'in ölümlerinin akabinde olur. Orada Taiflilerin liderlerini teker teker görüp, Kureyşlilerin yaptığı zulmü anlatır, onların himayelerini talep eder. Ancak, hiçbiri anlayış göstermez; çok bed bir muamele ile, oradan çıkmasını söylerler. Üstelik, ayak takımını ileri sürerek taşa tuttururlar. Beraberindeki Zeyd İbnu Hârise, atılan taşlara kendi vücudu ile perde olmaya çalışsa da, Resûlullah yaralanır ve kan içinde kalır.
Resûlullah on gün kadar süren bu ziyaretin sonunda, maruz kaldığı gayr-ı insanî muamelenin elemini, Uhud'da savaşı kaybetme şartlarında çekilen sıkıntıya kıyasla çok daha ağır buluyor.
2- Rivayette adı geçen İbnu Abdiyalil'in isminin bir rivayete göre Mes'ud olduğu, Taif'in ileri gelenlerinden biri bulunduğu bilinmektedir. Kur'an'da geçen "Bu Kur'an Mekke ile Taif gibi iki büyük şehirde bulunan bir büyük adama indirilmeli değil miydi?" dediler" (Zuhruf 31) ayetinin Utbe İbnu Rebîa ve İbnu Abdiyalil hakkında indiği bazı rivayetlerde tasrih edilmiştir. Diğer bazı rivayetlerde de başka isimlerin kastedildiği zikredilmiş olsa bile mezkur rivayetler İbnu Abdiyalil'in yerini ifadede ehemmiyet taşır.
3- Hadiste Ahşabeyn (iki ahşab) dağının ismi geçmektedir. Bu, Mekke'de bulunan iki dağın adıdır: Ebu Kubeys ile ona mukabil olan Kuaykıan dağları. İkinci dağ için başka ihtimaller üzerinde de durulmuştur. Melek bu iki dağı Mekke'de bulunanlar üzerinde birleştirmeyi, dolayısıyla Mekke'yi yok etmeyi teklif etmiş olmaktadır. Aleyhissalâtu vesselâm bu teklifi reddederek kavmine karşı şefkat ve merhametini ve kendine karşı yapılanlara sabrını ifade etmiştir. Nitekim Kur'an-ı Kerim de: "Sen Allah'tan bir rahmet olarak onlara karşı yumuşak davrandın..." (Al-i İmran 159) "Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik" (Enbiya 107) gibi ayetlerle Resulullah'ın nasıl bir rahmet ve şefkatle gönderildiğini tescil eder.[688]

-5609 -4- وَعن أبِى هريرة رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: إنَّ عِفْرِيتاً مِنَ الْجِنِّ تَفَلَّتَ عَلَيَّ الْبَارِحَةَ لِيَقْطَعَ عَلَيَّ صَلَتِي فَأَمْكَنَنِي اللهُ تَعالى مِنْهُ فَذَعَتُّهُ فَأَرَدْتُ أنْ أرْبِطَهُ الى سَارِيَةٍ مِنْ سَوَارِي الْمَسْجِدِ حَتَّى تُصْبِحُوا وَتَنْظُرُوا إلَيْهِ كُلُّكُمْ، فَذَكَرْتُ قَوْلَ أخِي سُلَيْمَان: رَبِّ هَبْ لِي مُلْكاً يَنْبَغِي ‘حَدٍ مِنْ بَعْدِي. فَرَدَّهُ اللهُ خَاسِئاً[. أخرجه الشيخان.»الذَّعتُ« أشد الخنق .

4. (5609)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Cinlerden bir ifrit, dün akşam, namazımı bozdurmak için üzerime atıldı. Allah ona galebe çalmama imkan verdi. Ben de onu boğazından yakaladım. Hatta onu, mescidin direklerinden birine bağlamayı arzu ettim, ta ki sabah olunca hepiniz onu göresiniz. Ancak, kardeşim Süleyman aleyhisselam'ın şu sözünü hatırladım: "...Ve benden sonra kimseye nasib olmayacak bir mülkü bana ihsan et" (Sad 35). Allah da onu hor ve hakir olarak geri çevirdi." [Buharî, Salat 75, Amel fi's-Salat 10, Bed'ül-Halk 11, Enbiya 40, Tefsir, Sad; Müslim, Mesacid 39, (541).] [689]

AÇIKLAMA:

1- Resulullah'a ifritin musallat olma hâdisesi muhtelif rivayetlerde gelmiştir. Abdürrezzak'ın rivayetinde "Bir kedi suretinde geldiği" belirtilir. Müslim'in bir rivyetinde "yüzüme koymak için ateşten bir şihab ile geldi" denilir. Nesai'nin Hz. Aişe'den gelen rivayetinde "Ben onu yakalayıp yere yıktım ve boğdum. Öyle ki elimin üstünde dilinin serinliğini hissettim" buyrulmuştur.
2- Cinlerin varlığı çok sayıda ayet ve hadislerle sabittir. Ehl-i Sünnet uleması bu meselede ihtilaf etmez. Ancak cinlerle ilgili bazı meselelerde farklı görüşler ileri sürülmüştür.

---

[687] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/468-469.
[688] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/469-470.
[689] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/470.

* Bakillâni, Mu'tezile'den bazılarının: "Cin, rakik, basit cesedlerden ibarettir" dediğini belirtir ve rivayet olduğu takdirde, bunun mümteni (aklen kabul edilemez) olmadığını belirtir. Ebu Ya'la İbn'l-Ferra ise "Cinlerin basit değil müellef cisimler olduğunu, temessül eden (şekillenen) şahıslar olduğunu" söylemiş, rakik de kesif de olabileceğini belirtmiştir. Burada Mu'tezile'ye muhalefet eder, çünkü onlar rakik olduklarına inanmışlardır. İbnu'l-Ferra devamla "rikkatleri sebebiyle onları görmemiz mümkün değildir" iddiasının yanlış olduğuna dikkat çeker. "Zira, rikkat (incelik) rü'yete mani değildir. Hatta kesif cisimlerden bir kısmının, Allah bizde onları idrak etme kapasitesi yaratmadığı için, rüyetimiz dışında kalması caizdir" der.
Beyhakî'nin rivayetine göre İmam Şafii hazretleri: "Kim cinleri gördüğünü iddia ederse, onun şahitliğini iptal ederiz, çünkü cinleri sadece peygamberler görebilir" demiştir.
İbnu Hacer der ki: "Bu söz, "cinlerin yaratıldıkları suret-i asliyesinde gördüğünü iddia edene hamledilir. Ancak herhangi bir hayvan suretinde olarak onlardan bir şey gördüğünü iddia eden kimse bu sebeple reddedilmez." Onların farklı suretlere girdiklerine dair çok sayıda haber varid olmuştur. Bu meselede kelamcılar ihtilaf etmiştir:
* Bir kısmı: "Bu bir hayallemeden ibarettir, hiçbir şey aslî suretini değiştirmez" demiştir.
* Bir kısmı: "Şekil değiştirebilirler, ancak bu onların bu işe olan güçlerinden ileri gelmez. Bilakis, sihir gibi bir nevi fiille bu olur, o fiil işlenince bir suretten başka bir surete intikal eder" demiştir ki, bu görüş öncekine rücu eder. Bu meselede Hz. Ömer'den bir rivayet var: İbnu Ebî Şeybe'de sahih bir senedle geldiğine göre, "Hz. Ömer'in yanında Gaylan'dan söz edilmişti. Dedi ki:
"Hiçbiri Allah'ın üzerine yarattığı sureti değiştirmeye muktedir değildir. Ancak onların sihirbazları vardır, tıpkı sizin sihirbazlarınız gibi. Bunu görünce ezan okuyun."
3- Cin ve şeytanın varlığı sabit olunca, asılları hususunda ihtilaf edilmiştir. "Asılları İblis'in çocuğudur, böylece bunlardan kim kâfir ise, şeytan denir" denmiştir. Bir diğer görüşe göre: "Sadece şeytanlar İblis'in çocuklarıdır. Bunların dışında kalanlar onun çocukları değildir." İbnu Abbas (radıyallahu anhüma)'dan gelen bir rivayet, cin ve şeytanın aynı asıldan tek bir nev teşkil ettikleri görüşünü te'yid eder: "Kâfir olanına şeytan, olmayanına cinnî denmektedir."
4- Mükellef olmaları meselesine gelince, çoğunlukla alimler, cinlerin, insanlar gibi mükellef yani şeriatten sorumlu olduklarını söylemiştir. Bazıları "Fiillerinde muzdardırlar, mükellef değillerdir" demiştir. Mükellef olduklarını söyleyenler, delil olarak Kur'an'da şeytanların zemmedilmelerine, onların şerrinden kaçınmaya, onlara vaadedilen azaba dair ayetleri gösterirler. Bu hasletler, ancak emre muhalefet eden, yasağı işleyen, bununla beraber bunları yapmamaya iktidarı olan kimselere aittir. Bunlara delalet eden ayet ve hadisler cidden çoktur.
5- İmdi, onlar mükellef addedilince şu meselede ihtilaf edilmiştir: "Onlar arasında kendilerinden bir peygamber var mıdır?" Dahhak İbnu Müzahim'den gelen bir habere göre "cinlerin kendilerinden peygamberleri vardır, Allah cin ve insten kendilerine peygamberler gönderdiğine dair ayette, cinnî peygamberlerden maksad insî peygamberler olsaydı, bunun aksi de caiz olurdu, bu ise fasiddir, öyleyse bu iddia geçersizdir." Burada zikri geçen ayet mealen şöyledir: "O gün Allah sorar: "Ey cinler ve insanlar topluluğu! Size ayetlerimi anlatan ve bugüne erişeceğinizi bildirip sakındıran peygamberler gelmedi mi?" Onlar da: "Biz kendi aleyhimize şahidlik ederiz" derler. Onları dünya hayatı aldatmıştır.." (En'am 130).
Cinnîlerin kendilerinden peygamberi yoktur. Onlar insî peygamberlere tabiidirler görüşünde olan cumhur, yukarıdaki mülahazayı şöyle cevaplandırır ve reddeder: "Ayetin manası şöyle olmalıdır: "İnsanların peygamberleri kendilerine Allah tarafından gönderilmiştir. Cinnî peygamberlere gelince: Allah onları yeryüzüne dağıttı, böylece insî peygamberlerin sözlerini işitme fırsatı buldular ve kendi kavimlerine bunu tebliğ ettiler. Bu sebeple onların bir sözcüsü: "Biz Hz. Musa'dan sonra indirilmiş bir kitap işittik" (Ahkaf 30) demiştir."
İbnu Hazm, bazı rivayetleri değerlendirerek cinnîlere, insî peygamber gönderilmediğini, buna sadece Hz. Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'in istisna teşkil ettiğini, zira O'nun risaletinin umumî, cinnîlere de insîlere de şamil olduğunu, bunda ittifak edildiğini söyler. İbnu Abdilberr der ki: "Alimler, Aleyhissalâtu vesselâm'in inse ve cinne gönderildiği hususunda ihtilaf etmezler. Bu husus, Aleyhissalâtu vesselâm'ın diğer peygamberlere üstün kılındığı yönlerden birdir. İbnu Abbas'tan rivayete göre, Gafir suresinde geçen: "Andolsun ki, size, daha önce, Yusuf da apaçık deliller getirmişti!" (Gafir, 34) mealindeki ayet hakkında şöyle demiştir: "O cin peygamberidir, bu da zikridir." İmamu'l-Harameyn, el İrşad nam kitabında, Hıristiyanlar hakkında söz ederken der ki: "Zarureten biliyoruz ki, Aleyhissalâtu vesselâm sakaleyn'e (ins ve cinne) gönderildiğini belirtmiştir." İbnu Teymiye: "Sahabe, Tabiin ve Müslümanların imamlarından müteşekkil selef uleması bu meselede müttefiktirler" demiştir.
İbnu Hacer, Resulullah'ın ins ve cinne gönderildiğini ifade eden bazı hadisleri kaydettikten sonra der ki: "Cinnîlerin de mükellef oldukları kesinleşince, onların tevhid ve İslam'ın rükünleriyle mükellef oldukları söylenebilir. Bunlar dışındaki fürû ahkâmı hususunda alimler ihtilaf etmiştir. Bu ihtilafta dayanakları mayıs ve kemiğin cinnîlerin azığı olmaları gerekçesiyle taharette kullanılmalarıyla ilgili yasaktır. Mezkur hadis, mayısın, insanlara haram olmasına rağmen, cinlere helal olduğuna delildir."
6- Cinler yiyip içer, evlenirler mi? meselesi de ihtilaflıdır. "Yerler!" diyen olduğu gibi "yemezler!" diyen de olmuştur. Bunlara göre, şeytanın çiğnemek ve yutmaklı yeyişleri yoktur, koklama gibi bir fiille bu ihtiyaçlarını

görürler. Fakat şeytanın sol eliyle yeyip sol eliyle içtiği, besmele çekmeden yenen yemeğe şeytanın da iştirak ettiği... gibi rivayetler onların da insanlar gibi yeyip içtiğine hükmetmeye sevketmiştir. Vehb İbnu Münebbih'ten gelen bir rivayet bu iki görüşü de birleştirir: Cinlerin farklı sınıfları vardır. Bir kısmı yer içerse de, bir kısmı yeyip içmez.. Merfu bir rivayet "Cinler üç sınıftır: Bir sınıf kanatlıdır, havada uçarlar; bir kısmı yılanlar, akreplerdir; bir sınıf da hesabı ikabı bilenlerdir" buyurur. Onların evlendiğini söyleyenler: "..Onlara daha önce ne bir insan, ne de bir cin değmiş değildir" (Rahman 56) mealindeki ayetle: "Şimdi siz, beni bırakıp da düşmanınız olduğu halde onu ve neslini dost edinir misiniz?" (Kehf 50) mealindeki ayetleri esas alırlar. Ayette geçen nesil kelimesi sebebiyle, onların evlendiğinin burada sarih olduğu söylenmiştir.
7- Cinlerle ilgili olarak ihtilaf edilen bir mesele de onların sevap kazandığı kazanmadıkları hususudur. Mevkuf bir rivayette: "Cennet ehli cennete, ateş ehli cehenneme girdikleri vakit, Allah Teala hazretleri mü' min cinler ve insî olmayan diğer ümmetlere: "Toprak olun! diyecek. İşte bu sırada kâfirler "Keşke ben de toprak olsaydım" (Nebe 40) diyecekler" buyrulmuştur. Bazı alimler: "Cinnînin sevabı, ateşten kurtarılıp sonra da; "Toprak olun" denmesidir. Ebu Hanife merhumdan da benzer bir kavl rivayet edilmiştir. Ancak cumhur, cinlerin itaate mukabil sevab kazanacakları" görüşündedir. Şafii, Ahmed Malik, Evzai, Ebu Yusuf, İmam Muhammed rahimehullah vs. başkaları hep bu görüştedirler. Bu hükme giderken bazı alimler, yukarıda kaydettiğimiz En'am suresinin 130. ayetini delil gösterirken, diğer bazıları: "Öyleleri, kendilerinden önce gelip geçen cin ve insan toplulukları içinde azabı hak etmiş kimselerdir. Onlar hüsrana uğramışlardır" (Ahkaf 18) mealindeki ayeti delil göstermişlerdir. Keza bazıları: "Herkes için işlediklerinden dolayı derece derece karşılıklar vardır ve Rabbin, onların işlediklerinden habersiz değildir" (En'am 132) mealindeki ayeti delil olarak göstermiştir. İmam Malik, cinlere ve inslere, ikab ve sevabın varlığına, Rahman suresinde geçen "Rabbinin makamından korkana iki cennet vardır" ayetinden delil çıkarmış ve arkadan gelen: "Rabbinizin hangi nimetini inkar edersiniz?" ayetindeki tesniye olan muhataptan ins ve cinnin murad olduğunu belirtmiştir. (Rahman 46-47). Ayet, onlar içinde mü'minin varlığını tesbit eder. Mü'minin şe'ni de Rabbinden korkmadır. Öyle ise onlar için de cennet vardır.
8- Bir diğer ihtilaf: Cinler insanların girdiği yere mi girecek meselesindedir. Dört görüş ileri sürülmüştür:
***** Çoğunluk "evet!" demiştir.
***** İmam Malik ve bazıları: "Cinler cennetin kenarındadır (içinde değil)" demiştir.
***** Cinler ashabu'l-a'raftır denmiştir.
***** Bu hususta cevaptan kaçınmışlardır.
Cinlerle ilgili bir kısım meselelere daha önce temas ettiğimiz için (3. cilt, s. 229), burada tekrar etmeyeceğiz. [690]

NİKAH BÖLÜMÜ

(Dört babtır)

*

BİRİNCİ BAB

NİKAHIN MUKADDEMELERİ

(Dört fasıldır)

*

BİRİNCİ FASIL

ALEYHİSSALATU VESSELAM'IN ZEVCELERİ

*

Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)

*

Hz. Hafsa (radıyallahu anhâ)

*

Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ)

---

[690] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/471-474.

*

Zeyneb (radıyallahu anhâ)

*

Ümmü Habibe (radıyallahu anhâ)

*

Safiyye (radıyallahu anhâ)

*

Cüveyriye (radıyallahu anhâ)

*

İbnetu'l-Cevn

*

Ümmü Şerîk

İKİNCİ FASIL

NİKAHA TEŞVİK VE TERGİB

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

KIZ İSTEME, NİKAH DUASI, KIZI GÖRME

*

DÖRDÜNCÜ FASIL

NİKAH ADABI

*

İKİNCİ BAB

NİKAHIN RÜKÜNLERİ

BİRİNCİ FASIL

AKİD

*

İKİNCİ FASIL

VELİLER VE ŞAHİDLER

*

KÜFÜVLÜK

*

ÜÇÜNCÜ BAB

NİKAHIN MANİLERİ

*

BİRİNCİ FASIL

MÜEBBED HARAMLIK

*

RAZA' (SÜT EMME)

*

İKİNCİ FASIL

MÜEBBED HARAMLIK GEREKTİRMEYEN HUSUSLAR

*

DÖRDÜNCÜ BAB

NİKAHLA İLGİLİ MÜTEFERRİK HÜKÜMLER

*

BİRİNCİ FASIL

NİKAHI FESHEDEN HUSUSLAR

*

İKİNCİ FASIL

KADINLAR ARASINDA ADALET

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

AZL VE GAYLE

*

DÖRDÜNCÜ FASIL

NÜŞUZ

*

BEŞİNCİ FASIL

NİKAH MEVZUUNA GİREN BAŞKA MESELELER

UMUMİ AÇIKLAMA

*** NİKAH**

Nikah, tıpkı dil, din, kıyafet (ve mutfak) gibi beşerin başta gelen kültürel unsurlarından biridir. Bu müessese insanlıkla başlar. Kıyafetsiz bir beşer düşünülemeyeceği gibi, nikah müessesesi olmayan insanlık da düşünülemez.

Nikah çok yönlü bir vak'adır. İnsanların birçok ihtiyaçlarını karşılar. Umumi bir nazarla bakılınca, gayeleri arasında önceliğin, tenasüle yani neslin devamına ait olduğu sanılır. Şüphesiz bu gaye küçümsenemez. Zira insanlığın devamı nikah müessesesiyle gerçekleşmektedir. Ancak, ferdî plandan bakılınca ünsiyet sağlamanın, ehemmiyetçe öne geçtiği görülür. Zira insan, diğer mahluklara nazaran fıtrat itibariyle medenidir, yalnız yaşayamaz. Eski alimlerimiz insana medeniyyün bittab' demişlerdir. Yani insanoğlu cemaat halinde, cemiyet içerisinde yaşamak zorundadır. İnsan cemiyetini, hayvan sürüsünden ayıran hususiyet organize olmasıdır. Burada iç içe daireler şeklinde teşkilatlanan bir bütün, bir cemaat mevzubahistir. En içte en küçük birim olan aile yer alır. Kur'an-ı Kerim'de de insanların bir erkekle bir kadından yaratılıp, küçük ve daha büyük üniteler halinde teşkilatlandırıldığı, kavim ve kabilelere ayrıldığı belirtilmiştir (Hucurat 13). Buna bir milletin askeri örnek yapılabilir. Asker, en küçük birim olan "takım"dan başlayarak bölük, tabur, tugay, tümen, ordu ve ordular şeklinde teşkilatlanmıştır. Bunun gibi, insanlık ordusu da irili ufaklı bir kısım ümmetlere (medeniyet gruplarına) kavimlere, aşiretlere ayrılmıştır. İşte bu silsilenin ilk halkasını, nikah bağıyla bağlanan bir erkekle bir kadın etrafında halelenen bir cemaat teşkil eder.

Şu halde, cemiyetin bu temel taşına inilip tahlil edilince, bunun öncelikle yalnızlıktan kaçış ve ünsiyet arayış maksadıyla teşkil edildiği görülür. Neslin devamını sağlamak üzere çocuk elde etmek, ünsiyeti takip eden mühim gayelerden bir diğeridir.

Nikahın bu temel ve asil gayeleri gözönüne alınınca insanın birkısım biyolojik ihtiyaçlarının tatmini daha tali bir planda kalır. Bu açıdan, meselenin şehevî yönü, "nikah"ın gayesi değil, (bir büyüğün yorumuyla) onunla îfa edilecek hizmetin peşin bir ücreti,[691] onun getireceği yükümlülükleri kabule bir teşvik vasıtası olmaktadır.

Bu noktada aldanan, vasıtayı gaye yaparak müessesenin kıymetini tenzil eder. Nitekim, beraberliğin biyolojik yönü sona ermiş yaşlılık ve sakatlık gibi hallerde de evlilik devam eder ve hatta yaşlılar arasında dayanışma daha da artar. Çünkü, her iki insan da ünsiyete, sohbete, birbirlerinin tesellisine muhtaçtır.

Burada maksadımız evlilik müessesesinin sosyolojik tahlilini yapma değildir. Ancak mevzumuzun anlaşılması bakımından şunu da belirtmemiz gereklidir: "Nikah" kültürel beşerî bir müessese olması hasebiyle, her bir kültürel sistemin, kendine has bir nikah tarzı ve bundan teşaub eden (dallanıp budaklanan) bir değerler örgüsü olacağı tabiidir: Manevî değerler, merasimler, inançlar, akrabalıklar, haramlar, helaller, usuller, adablar vs. yani günlük hayatımızı ilgilendiren kültürel unsurların büyük bir bölümü, "nikah müessesesi"yle ilgilidir.

İnsanların millî ve ferdî şahsiyetlerinde kültürel değerlerin yeri iyice bilinmektedir. İster ferdî planda isterse millet planında ele alalım, bizi diğerlerinden "başka" kılan, "şahsî" kılan, "millî" kılan, "müşterek ve benzer" kılan bu değerlerdir. Millî hususiyetimizi, milletimizin ferdleri arasındaki benzer yönlerimizi, birlik ve beraberliğimizi sağlayan yegane amil, asırlar boyu değişmemesi gereken hepimizde aynı olması gereken değerlerimizdir.

Öyleyse bizler Müslümanlar olarak İslamî hüviyetimizi koruyabilmek için beşerî kültürel hayatımızın büyük bir kısmını şekillendiren nikah müessesesinde İslamî değerleri korumak zorundayız. İslamî şahsiyetimizi temel yapısı buna bağlıdır. Nikahta, kıyafette, mutfakta (yenilip içilecek şeylerde) İslamî ölçülerden taviz verilirse geriye din olarak ne kalacak.

---

[691] Bediüzzaman.

Sadece itikad ve ibadetler.. Halbuki İslamiyet bir medeniyet dinidir. İnsanın medenî hayatta muhtaç olduğu cemiyet hayatının devamını sağlayan her hususta kendine has ölçüler, değerler verir; kalıplar, şekiller, tarzlar, kanunlar koyar, kişiyi hiçbir meselede yabana muhtaç etmez. Mü'min de bu İslamî sünnetleri şahsında temsil ettiği nisbette, İslamî, imanî kemale erer. Cenab-ı Hakk'ın kendisine vaad ettiği nusret ve üstünlüğe saadet-i dareyne liyakat kazanır.

İslam dini, Kur'an ve hadiste gelen değerlerin hepsiyle bir bütündür. Sadece itikad ve ibadetlerimiz değil, nikah, mutfak, kıyafet vs. her çeşit beşerî kültürel değerlerimiz bütün teferruatıyla bu iki kaynaktan teşkil edilmiştir. Müslümanlığımızın tamamiyet ve temelini, bunlara uymaktaki derecesi tayin edecektir.

Sırf Kur'an'ı esas alacak olsak bile, onda yer verilen emirlerin hepsi aynı değerde olduğu için, kıyafetimizi, "nikah"ımızı, mutfağımızı, ihmal ettiğimiz takdirde, sadece itikad ve ibadetlerimiz acaba Müslümanlığımızın bütünlüğüne yetecek midir? İbadet dışındaki Kur'anî emirlerdeki ihmal, gevşeklik ve umursamazlığımız, itikadımızı zedeleyen, imanımızı yaralayıp eksilten bir durum değil midir? Bu eksiklik ibadet hayatımıza da sirayet etmeyecek midir? Müslüman olduğu halde içki içen, haram ve -mesela domuz eti- yiyen veya kıyafette İslamî örtünmeye riayet etmeyen veya nikah dışı yollardan tatmin arayan bir kimsenin iman ve ibadeti ona ne derece faydalı olur? Onu nereye kadar götürür? Bu elbette münakaşaya değer bir husustur.

Şunu demek istiyoruz: Müslümanlığımız, tıpkı iman esaslarında olduğu gibi, nikah meselesinde de İslamî nikaha uymakla kemalini bulabilecektir.

Öyleyse İslamî nikah nedir?

Dininin ve imanının Allah nazarında makbul olmasını dileyen her Müslüman, nikah meselesinde Allah'ın koyduğu ölçünün ne olduğunu bilmek ve ona uymak zorundadır.[692]

İSLAMÎ NİKAH

İslamÔda nikah bizzat Kur'an- Kerim'de ele alınmış ve esasları belirtilmiştir.[693] Şu esasları sayabiliriz:
1- Kişi, büluğ çağına erince geciktirilmeden evlendirilmelidir (Nisa 6).
2- Mü'min kişi mü'min bir eşle evlenmelidir. Müşrik kişi (neseb, zenginlik, güzellik gibi sebeplerle) hoşumuza gitse bile onunla evlilik yapılmamalıdır. Çünkü mü'min kimse, (burnu kesik siyah) köle bile olsa, hoşumuza giden müşrikten daha hayırlıdır. Çünkü onlar cehenneme çağırırlar (Bakara 221).
3- Kadınlardan hoşa gidenle evlenilmelidir (Nisa 3).
4- Kadınlarla ailelerinin izniyle evlenilmelidir (Nisa 25)
5- Kadın namuslu, fuhuştan uzak ve gizli dostlar edinmeyenlerden olmalıdır (Nisa 25).
6- Kadına mehri verilmelidir (Nisa 25).
7- Cemiyet, bekâr olan (dul, yetim, köle) kimselerle ilgilenip, onları evlendirmelidir. Evlendirmede fakirlikten korkulmamalı, bekârlara yardım edilmelidir.
8- Nikah akdi alenî olmalıdır. Bu prensip bilhassa yukarıda işaret edilen Nisa 25. ayette sarihtir. Ayrıca Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) nikahın alenî olmasını, bu maksadla ziyafet verilmesini ve hatta def ve sesle ilan edilmesini ısrarla emretmiştir.
9- Nikah kadın erkek arasında veraset hakkı te'sis eder (Nisa 12)
10- İslamî nikahın müddeti müebbettir, daimidir. Yani kadınla erkek hayat boyu beraber olmak üzere nikahlanırlar. Belli bir müddetle sınırlı olan nikah meşru değildir. Kişi, içinden muayyen bir müddete niyet etmiş olsa bile, bu müebbet kabul edilir. Boşanma dinimizde meşru ise de ciddi ve meşru bir sebebe dayanmayan boşama ve boşanmalar Allah'ın buğzettiği, sevmediği bir ameldir. Talak, hadiste "Allah'ın en çok buğzettiği helal" olarak tarif edilmiştir.[694]

BİRİNCİ FASIL

HZ. PEYGAMBER'İN ZEVCELERİ

UMUMİ AÇIKLAMA

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın evlilik hayatı deyince ilk nazar-ı dikkate çarpan husus, birçok hanımla evlenmiş olmasıdır. Bu meseleye yeri geldikçe başka bahislerde de temas etmiş olmamıza rağmen burada da kısaca temas edeceğiz. Sebebi de, Teysir'in, ümmühatu'lmü' minîn'den bilinen Hz. Hatice, Hz. Zeyneb Bintu'l-Zem'a, Reyhâne, Meymune Bintu'l-Haris radıyalahu anhünne gibi bazı isimlere yer vermezken, ümmühatü'lmü'minînden bilinmeyen İbnetu'l-Cevn, Ümmü Şerik gibi isimleri "Peygamberin Zevceleri" başlığına dahil etmesidir.
Hemen şunu belirtelim ki, yirmi beş yaşında iken, kendisinden 15 yaş büyük bir kadın olan Hz. Hatice ile evlenip elli küsur yaşına kadar onunla yetinen Hz. Peygamber'in İslam ahkâmının teşrî ve neşir safhası olan Medine hayatında çok sayıda kadınla evlenmesinin birinci sebebi peygamberlik vazifesi ile ilgilidir. Sünnetinin aile hayatında geçen safhasının tesbitini, onların kadınlara intikal ve neşrini bu hanımlar yapmıştır. Alimler, "Dünyanızdan üç şey sevdirildi..." diye açıklayıp bunlardan birinin, "kadın" olduğunu söyleyen hadisi açıklarken, kadınların Resulullah tarafından sevilmesini, onların "İslam'ın neşrine olan hizmetleri" sebebiyle izah ederler.
Çok kadınla evlenmede dikkat çeken bir diğer sebep siyasî yöndür. Müteakiben görüleceği üzere Hz. Safiyye ile evlilik, Hayber Yahudileri ile sıla-i rahm'a vesile olmuş. Cüveyriye ile evlilik Benî Müstalik'ten yedi yüz kadar harp esirinin bedava azadlıklarını sağlamıştır. Mekkelilerin lideri Ebu Süfyan'ın kızı Ümmü Habibe ile evlilik, Ebu Süfyan'ın bozulan Hudeybiye Sulhü'nü yenileyebilmek için, kızını bahane ederek Medine'ye gelmesine, Hz. Peygamber'in hane-i saadetlerine kadar girmesine yol açmış, bu durum onun hasmane duygularını törpülemiştir. Diğer evliliklerinin her birinde tıpkı neşr-i din gibi siyasî bir yönün dahi varlığı inkar edilemez.
Resulullah'ın evlilik bağının siyasî yönünü nasıl kullandığını anlayabilmek için İslam'ın ilk baştaki kuruluş ve neşrini sağlayan siyasî lider kadronun evlilik bağıyla birbirine nasıl kenetlendiğini ibretle tetkikte zaruret var:

---

[692] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/478-480.
[693] Burada kaydedeceğimiz prensiplerin herbibiri kelimesi kelimesine âyet ömeali değil ise de hadislerin de yardımıyla, alimler bu hükmleri netleştirmiştir.
[694] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/480-481.

Hülefa-i Raşidîn denen bu çekirdek kadro, evlilik bağlarıyla birbirlerine perçinlenmiş gibidir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'in kızlarını almış, onlara damat olmuştur. Hz. Osman ve Hz. Ali'ye kızlarını vermiş, onları kendine damat yapmıştır. Hz. Ali ile olan akrabalık bağının, Hz. Osman'daki eksikliğini, ona ikinci bir kızını da vererek telafi etmiştir. Hz. Hafsa ile evlenmeleri hususundaki teklife menfi cevap verdikleri için Hz. Osman ve Hz. Ebu Bekr'e karşı kırgınlık içine düşen Hz. Ömer'i memnun etmek ve öbürlerine karşı kalbinde yerleşecek bir gücenmeyi ve bunun merkezkurmay kadroda hasıl edeceği çatlağı bertaraf etmek için Resulullah'ın Hz. Hafsa'yla evlenmesi fevkalâde siyasî bir ameliyedir."[695]
Evliliğin -hatta nikahla noktalanmamış olan sade bir evlenme teklifinin bile-, hasıl edeceği siyasî neticelerin şümulü sebebiyle olacak, Aleyhissalâtu vesselâm'ın hayatında, -çalışmamızın aslını teşkil eden Teysir'de yeterince yer verilmeyen- zevceleri dışında başka birçok kadınların da ismi geçer. İbnu Sa'd Tabakat'ında bunları iki grupta sunar:
1- Hz. Peygamber'in nikahladığı halde zifaf yapmadıkları. el-Kilabiyye, Esma Bintu Nu'man, Kuteyle Bintu Kays, Müleyke Bintu Ka'b, Bintu Cündeb, Sena Bintu's-Salt.
2- Hz. Peygamber'in evlenme teklifinde bulunduğu halde nikahlanmadıkları kadınlar: Leyla Bintu'l-Hatim, Ümmü Hâni Bintu Ebi Talib, Zubâ'a Bintu Amir, Safiyye Bintu Beşame, Ümmü Şerik Bintu Cabir, Havle Bintu Hakim, Ümâme Bintu Hamza, Havle Bintu'l-Huzeylî, Şerraf Bintu Halife.
Bunlar hakkında biraz daha teferruatlı bilgi edinmek isteyenler, siyer kitaplarına, sahabilerin hayatını inceleyen kitaplara başvurabilirler.
Hz. Peygamber'in evlilik hayatı ile başkaca teferruat daha önce geçtiği ve müteakiben geçeceği için burada bu kadarla yetiniyoruz.[696]

* HZ. AİŞE RADIYALLAHU ANHA[697]

5610- 1- عن عُروة عن عائشة رَضِيَ اللهُ عَنها قالت:]قَالَ لِي النَّبِيُّ #: أُرِيتُكِ فِي الْمَنَامِ ثَثَ لَيَالٍ، جَاءَنِي بِكِ الْمَلَكُ فِي سَرَقَةٍ مِنْ حَرِيرٍ، يَقُولُ: هذِهِ امْرَأَتُكَ، فَاكْشِفْ عَنْهَا، فإذَا هِيَ أنْتِ، فَأَقُولُ: إنْ يَكُ هذَا مِنْ عِنْدِ اللهِ يُمْضِهِ[. أخرجه الشيخان والترمذي.»السَّرَقَةُ« شقة من حرير خاصة .
1. (5610)- Urve merhum, Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'den şunu nakletmiştir: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bana dedi ki:
"Rüyamda sen bana üç gece gösterildin: Melek seni bana bir ipek parçası içerisinde getirdi ve "Bu senin zevcendir, aç onu!" dedi. Ben de açtım, içindeki sendin. Ben: "Bu rüya Allah katında ise, onu gerçekleştirecektir" dedim." [Buharî, Nikah 9, 35, Tabir 20, 21; Müslim, Fezailu's-Sahabe 79; Tirmizî, Menakıb (3875).][698]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, evlenmezden önce Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e rüyasında gösterildiğini ifade etmektedir. Sadedinde olduğumuz hadis, Hz. Aişe'nin bir ipek parçası içerisinde getirildiğini ifade eder. Ancak, hadisin bir başka veçhinde "Cibril, avucundaki suretimle indi..." ibaresi yer alır. Şarihler bu farklı ifadeleri: "Cibril avucundaki ipek parçasında Hz. Aişe'nin suretini getirmiş olmalı" diye te'lif eder. Hadisin bazı veçhinde yer alan "iki kere" ibaresi nazar-ı dikkate alınarak "bir seferinde kendisini, bir seferinde de ipekli üzerinde resmini getirmiş olabilir" te'vili de yapılmıştır.
2- Açma hususu, "ipek kumaşın açılması", "yüzün açılması" gibi yorumlara tabi tutulmuştur. "Kız isteyene, görülmesi caiz olan miktarca açılması" tahmininde bulunanlara mukabil, "O zaman Hz. Aişe çocukluk yaşındaydı; avret olması mevzubahis olamazdı" diyenler de olmuştur. Şurası muhakkak ki, kadını, nikah akdinden önce görmede, akde raci maslahat bulunduğuna hükmeden alimler bu hadisten de delil çıkarmışlardır.
3- Bu görme hâdisesinin bi'setten sonra da olabilme ihtimali üzerinde duran Kadı İyaz, Resulullah'ın şekki ile ilgili üç ihtimalin mevzubahis olacağını söyler:
"Birincisi: Ahiretteki ve dünyadaki zevcesi mi, yoksa sadece ahiretteki zevcesi mi?
"İkincisi: Şekk lafzının zahiri murad değildir. Buna belağatta şekkin yakin ile mezci denmiştir.
Üçüncüsü: Bu rüya, zahiri üzere aynen çıkan rüyayı vahiy midir veya tabir gereken bir rüyayı vahiy midir? Peygamberler hakkında ikisi de caizdir."
Umumiyetle sonuncu ihtimal benimsenmiştir.[699]

---

[695] Bunun ehemmiyet ve şümûlünü tam kavramada, günümüz sosyolojisinde önemli bir yer tutan sosyometri bahislerini tetkik etmek gerekir.
[696] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/482-483.
[697] Hz. Aişe hakkında geniş bilgi birinci ciltte verilmiştir(s.76-80).
[698] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/484.
[699] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/484-485.

-5611 -2- وعن عائشة رَضِيَ اللهُ عَنها قالت:]تَزَوَّجَنِي النَّبِيُّ # وَأَنَا بِنْتُ سِتِّ سِنِينَ، فَقَدِمْنَا الْمَدِينَةَ فَنَزَلْنَا في بَنِى الْحَارِثِ بْنِ الْخَزْرَجِ، فَوَعِكْتُ فَتَمَرَّقَ شَعْرِى فَوَفَّى جُمَيْمَةُ، فَأَتَتْنِي أُمِّي أُمُّ رُومَانَ، وَإِنِّي لَفِي أُرْجُوحَةٍ وَمَعِي صَوَاحِبُ لِي. فَأَتَيْتُهَا أَدْرى مَا تُرِيدُ مِنِّي. فَأَخَذَتْ بِيَدِي فَوَقَفَتْنِي عَلى بَابِ الدَّارِ. فَإِذَا نِسْوَةٌ مِنَ ا'نْصَارِ في الْبَيْتِ، فَقُلْنَ: عَلى الْخَيْرِ وَالْبَرَكَةِ وَعلى خَيْرِ طائِرٍ. فَأَسْلَمَتْنِى إِلَيْهِنَّ فأصْلَحْنَ مِنْ شَأنِي. فَلَمْ يَرُعْنِي إِ رَسُولُ اللهِ # فَأَسْلَمَتْنِى إِلَيْهِ. وَأَنَا يَوْمَئِذٍ بِنْتُ تِسْعِ سِنِينَ[. أخرجه الخمسة إ الترمذي.»تَمرقَ الشّعْرُ وامرّقَ« إذا سقط وانتثر من مرض أو علة تعرض له.و»الجُميمةُ« تصغير جمة، وجمة ا'نسان مجتمع شعر الرأس.و»وَفّى« الشئ: إذا كثر.و»ا'رجوحة« معروفة من لعب الصغار.

2. (5611)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), ben altı yaşında iken benimle evlendi. Medine'ye geldik. Beni'l-Hâris İbnu'l-Hazrec kabîlesine indik. Ben hummaya yakalandım. Saçlarım döküldü. (İyileşince) saçım yine uzadı. Annem Ümmü Rûman, ben arkadaşlarımla salıncakta oynarken, bana geldi, benden ne istediğini bilmeksizin yanına gittim. Elimden tuttu. Evin kapısında beni durdurdu. Evimizde, ensârdan bir grup kadın vardı. "Hayırlı, bereketli olsun!", "Uğurlu mübarek olsun!" diye dualar, tebrikler ettiler. Annem beni onlara teslim etti. Onlar kılıkkıyafetime çeki düzen verdiler. Beni, [kuşluk vakti aniden] Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)(ın gelişinden) başka bir şey şaşırtmadı. Annem beni O'na teslim etti. O gün ben dokuz yaşında idim." [Buhârî, Nikâh 38, 39, 57, 59, 61; Müslim, Nikâh 69, (1422); Ebu Dâvud, Nikâh 34, (2121); Edeb 63, (4933,4934,4935, 4936, 4937); Nesâî, Nikâh 29, (6, 82).][700]

AÇIKLAMA:

1- Hz. Aişe'nin Resûlullah ile evlenme yaşı ihtilaflıdır. Yapılan tahkiklere göre en ziyade kabul gören ve en sahih addedilen rivayetlere nazaran altı yaşında iken nikahlanmış, dokuz yaşında iken zifaf edilmiş olmasıdır. Resûlullah'la evlendiği zaman Hz. Aişe'nin 16-17 ve hatta 18 yaşlarında olduğuna dair yapılan bazı açıklamalar varsa da tatminkâr değildir. Sahih rivayetlerin zahirine uygun gelmemektedir. Bu sebeple ihtiyatla karşılanması daha muvafıktır.
Resûlullah vefat ettiği zaman Hz. Aişe on sekiz yaşında idi. İbnu İshak'a göre, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hz. Hatice'nin vefatından sonra Hz. Sevde ile evlenmiş, Sevde'den sonra Hz. Aişe ile evlenmiştir. Ancak bazı rivayetlere göre, Hz. Hatice'den sonra Hz. Aişe ile evlenmiştir. Yapılan tahkikler, İbn-i İshak'ın kaydını haklı çıkarmıştır. Resûlullah, henüz hicret etmezden önce Hz. Sevde ile evlenmiştir. Hz. Aişe'nin evliliği hicretten sonra Medine'de vukûa gelmiştir.
2- Bu hadise dayanan İslâm ulemâsı, küçük yaşta bulunan kız çocuğunun babası tarafından nikahlanabileceği hükmünü çıkarmıştır. Nevevî, bu cevaz hususunda İslâm ulemâsının icma ettiğini belirtir. Hanefîlere göre bu câizdir. Ancak kızın büluğa erince seçme hakkı vardır, dilerse kabul etmeyebilir. Bu hakkını daha önce kullanamaz. Şâfiî, Mâlikî gibi Hicaz ulemâsı bu seçme hakkını tanımazlar. İmam Şâfiî, Mâlik, Ahmed, Ebu Yusuf gibi birkısım ulemâ büluğa ermeyen küçüğü nikahlama yetkisine sadece babanın sahip olduğunu, diğer velilerin bu hakka sahip olmadığını söylerler. Ebu Hanife, Evzâi ve diğer birkısım ulemâ velilerin de evlendirebileceğine hükmetmiştir.
3- Hadis, gerdekten önce gelinin hususî bir hazırlığa tabi tutularak süslenmesinin müstehab olduğunu gösterir. Başka rivayetlerde, câhiliye devrinde, mâşıta denen kadın berberlerinin varlığını, bunların gerdeğe girecek kadınları -aynen günümüzde olduğu gibi- hususî bir hazırlık ve süslemeden geçirdiklerini, İslâm'dan sonra, aynı mesleğe devam edip edemeyeceklerini Aleyhissalâtu vesselâm'dan sorduklarını, Resûlullah'ın da "kadınları süsleyin, kocalarına hazırlayın" diyerek cevaz verdiğini görmekteyiz.
4- Gerdeğe girecek kızın yanında kadınların toplanıp ilgi göstermeleri, zifaf âdâbını öğretmeleri, hayır ve bereket duasında bulunmaları müstehabtır.
5- Bu hadisin bazı vecihlerinde, Resûlullah'ın kuşluk vakti zifafa girdiği tasrîh edildiğine göre, gündüzleyin de zifaf caizdir.[701]

İSTİDRAD:

Sadedinde olduğumuz hadisten çıkarılan mühim bir hüküm, erkek veya kız, küçük çocukların evlendirilmesiyle ilgilidir. Bu husus, başta köylerimizde olmak üzere, bilhassa dindar ve muhafazakâr çevrelerde tatbikattadır. Meselenin Hanefî fıkhındaki yerini biraz daha etraflıca öğrenme ihtiyacı duyacaklara yardımcı olmak üzere, Muhammed İbnu Muhammed el-Üsrûşenî'nin (vefatı 632 hicrî, 1235 miladî) Ahkâmu's-Sıgâr adlı eserinden ilgili bahsi aynen iktibas etmeyi uygun gördük[702].[703]

---

[700] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/486.
[701] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/486-487.
[702] Bu eser, Ahkamu's-Sıgar adı ile tarafımızdan tercüme edilmiş, 1984 yılında Cihan Yayınevi tarafından İstanbul'da basılmıştır, tamamı 488 sayfadır.
[703] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/487.

Hıyarü'l-Büluğ (Büluğda Muhayyerlik Hakkı)

Eğer küçük kız veya oğlanı evlendiren kimse baba veya dede ise, bülûğa erdikleri vakit evliliği kabul veya red hususunda çocuklara muhayyerlik hakkı mevcut değildir. Eğer evlendiren baba veya dede dışındaki velilerden biri ise, büluğa erince çocukların muhayyerlik hakkı vardır.
el-Münteka'da zikredildiğine göre, kız çocuğunun baba veya dedesi varsa çocuğu kadı evlendiremez. Eğer baba veya dede fâsık ise, bâliğ oldukları zaman çocuklar muhayyerlik hakkına sâhiptirler.
Şayet kızçocuğunu kadı evlendirecek olursa, Ebû Hanîfe'den (rahimehullah) gelen iki rivayetten ezher olanına göre, kız muhayyerlik hakkına sahiptir. Bu aynı zamanda İmam Muhammed'in (rahimehullah) sözüdür.
Şayet vasi, veli ise kız veya erkek çocuğunu evlendirdi ise, kadının onu küfüv birisiyle evlendirmesi gerekir. (Bu hüküm ez-Zâhire'de gelmiştir.)
Şâyet kız veya erkek çocuk, velilerinden izin almaksızın evlendirilirse, nikah(ın meşrûiyeti) velilerin iznine mütevakkıftır ve baliğ oldukları zaman da muhayyerlik hakkına sahiptirler.İzni veren baba veya dede dışında biri olduğu durumundaki hüküm daha önce geçti.
Ebu Ca'fer el-Üsrûşenî'nin el-Câmiu'l-Kebîr adlı eserinde zikredildiğine göre, baba veya dede dışında biri, kız çocuğunu bülûğa ermeyen biriyle evlendirecek olsa ve kız kocasından evvel bülûğa erse, ayrılığı tercih etse ve mes'elesini kadıya götürse, kocanın büyümesi beklenilmez, kadı'nın bunları ayırma hakkı vardır. Ancak oğlan çocuğunun babası veya vasîsi var ise, onu çağırır ve çocuğun hücceti varsa, hüccetini getirmesini emreder. Aksi halde aralarını, oğlanın velisinin huzurunda ayırır.
Kız büluğa erince, zevci gâib iken ayrılmak istese, el-Câmi'de işaret edildiği üzere, kadı, gâib koca hazır olmadıkça, onları ayırmaz. Zira bu, gâib üzerine verilmiş bir hüküm olur.
Kız veya erkek çocuğu kadı evlendirdiği tadirde, çocuklar büluğa erince, zâhirü'rrivayeye göre, muhayyerlik hakkına sahiptirler. Halid İbnu Sabîh'in Ebû Hanîfe'den (rahimehullah) rivayetine göre, çocukların muhayyerlik hakkı mevcut değildir.
Büluğda kızlar için sabit olan muhayyerlik hakkı, erkekler için de sabittir. Ebû Hanife ve İmam Muhammed'in (rahimehumallah) kavillerine göre, baba ve dede dışındakilerin evlendirmelerinde, kız ve erkek çocuklarına büluğla birlikte tanınan muhayyerlik hakkı sebebiyle, onlar nikahı tercih edecek olurlarsa, eski nikahları devam eder, ayrılmayı tercih edecek olurlarsa, kadı, aralarında ayrılıkla hükmedince ayrılırlar.
Bu muhayyerlik hakkı, bâkire kız hakkında fevridir. Büluğa erer ermez veya nikahtan sonra, nikaha vâkıf olduğu mecliste hemen nikahı feshettiğini bildirmelidir. Meclisin sonuna kadar ihtiyar hakkı devam edemez. Öyle ki, bâkire olduğu halde büluğa eren kız, sükût edip, muhayyerlik hakkını hemen kullanmazsa, bu hakkı kaybeder.
Eğer aslında dul idiyse veya bâkire olmakla beraber zevci kendisi ile gerdek yaptı ve bu gerdekten sonra kocasının yanında büluğa erdi ise, muhayyerlik hakkı, sükutu ile veya bulunduğu meclisi terketmesiyle batıl olmaz. Onun bu hakkı sarih bir şekilde nikaha razı olduğunu ifade etmesiyle veya kendisinden, razı olduğuna delalet eden bir davranışın zuhur etmesiyle batıl olur. Bu davranış cimaya müsaade etmesi, nafaka talep etmesi ve benzer bir harekettir. Fakat eskide olduğu gibi, kocanın yemeğinden yemesi, ona hizmet etmesi bu hakkını iptal etmez.
Oğlanın muhayyerlik hakkı ise, (fevrî değil, ömrîdir, dul kadın hakkında olduğu gibi) sukutuyla ortadan kalkmaz. Bu hak, onun razı olduğunu sarih bir şekilde ifade etmesiyle veya kıza yakınlık, onu techiz, mehrini kendisine teslim gibi rızaya delalet eden fiilleriyle ortadan kalkar.
Bu tercih hakkı cehalet sebebiyle de ortadan kalkabilir. Şöyle ki: Kız baliğ olduğu zaman önceden kıyılmış nikahı bilir, fakat kendisinin muhayyerlik hakkına sahip olduğunu bilmezse ve bu sebeple sukut ederse bu hakkı kaybolur. Fakat büluğ anında nikah akdini bilmezse muhayyerlik hakkı devam eder, yeter ki bu hakkın varlığını bilsin.
Büluğla tanınan muhayyerlik hakkı ile ayrılık vaki olunca, erkek, kıza temas etmemiş ise mehir gerekmez, bu ayrılık vaki olsa da hüküm böyledir. Gerdek yapmış ise, ayrılma kocanın veya kadının arzusu ile de vaki olsa mehrin tam olarak koca tarafından ödenmesi gerekir.[704]

* HZ. HAFSA RADIYALLAHU ANHA

5612- 1- عن ابن عُمر رَضِيَ اللهُ عَنهما:]أَنَّ عُمَرَ حِينَ تَأَيَّمَتْ حَفْصَةُ مِنْ خُنَيْسِ بْنِ حُذَافَةَ السَّهْمِيّ رَضِيَ اللهُ عَنه، وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِ النّبِيّ # مِمَّنْ شَهِدَ بَدْراً، وَتُوُفِّيَ بِالْمَدِينَةِ. قَالَ عُمَرُ: فَلَقِيْتُ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ، فَعَرَضْتُ عَلَيْهِ حَفْصَةَ. فَقُلْتُ: أَنْ شِئْتَ أَنْكَحْتُكَ حَفْصَةَ بِنْتَ عُمَرَ؟ فَقالَ: سَأَنْظُرُ في أَمْرِي، فَلَبِثْتُ لَيَالِيَ، ثُمَّ لَقِيْتُهُ! فَعَرَضْتُ عَلَيْهِ. فَقَالَ: قَدْ بَدَا لِي أَنْ لَا أَتَزَوَّجَ يَوْمِي. فَلَقِيتُ أَبَا بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنه. فَقُلْتُ لَهُ: إِنْ شِئْتَ أَنْكَحْتُكَ حَفْصَةَ ابْنَةَ عُمَرَ؟ فَصَمَتَ، ولَمْ يَرْجِعْ إِلَيَّ شَيْئاً. فَكُنْتُ عَلَيْهِ أَوْجَدَ مِنِّي عَلى عُثْمَانَ فَلَبِثْتُ لَيَالِيَ. ثُمَّ خَطَبَهَا رَسُولُ اللهِ # فَأَنْكَحْتُهَا إِيَّاهُ، فَلَقِيَنِي أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنه. فَقَالَ: لَعَلَّكَ وَجَدْتَ عَلَيَّ حِينَ عَرَضْتَ عَلَيّ حَفْصَةَ فَلَمْ أَرْجِعْ إِلَيْكَ شَيْئاً. فَقُلْتُ: نَعَمْ. فَقَالَ: فإِنَّهُ لَمْ يَمْنَعْنِي أَنْ أَرْجِعَ إِلَيْكَ فِيمَا عَرَضْتَ عَلَيَّ إِلَّا أَنِّي كُنْتُ عَلِمْتُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ # قَدْ ذَكَرَهَا فَلَمْ أَكُنْ ‹فْشي سِرَّ رَسُولِ اللهِ #، وَلَوْ تَرَكَهَا

[704] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/487-489.

لَقَبِلْتُهَا[. أخرجه البخاري والنسائي.»تَأَيَّمت« المراد: إذا مات زوجها أو فارقها، وقيل ا'يّم التي زوج لها تزوجت أو لم تتزوج، والرجل أيضاً أيّم .

1. (5612)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "(Kızkardeşim) Hafsa (radıyallahu anhâ), Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Bedir Gazvesi'ne katılan ashabından olup, Medine'de vefat etmiş bulunan Huneys İbnu Huzafe es-Sehmî (radıyallahu anh)'den dul kalınca (babam) Hz. Ömer (radıyallahu anh), (kızkardeşimi evlendirmek için harekete geçerek bazı teşebbüslerde bulunmuştur. Bu teşebbüslerini bana şöyle) anlattı:
"Önce Hz. Osman İbnu Affan (radıyallahu anh)'a rastladım. Hafsa'yı ona teklif ettim ve: "Dilersen sana Hafsa Bintu Ömer'i nikahlayayım" dedim.
"Hele bir düşüneyim!" dedi. Birkaç gece bekledim. Sonra ona rastladım, teklifi tekrar arzettim.
"Şimdilik evlenmemeyi uygun gördüm!" dedi. (Ben bu menfi cevaba kızdım.) Sonra Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh)'e rastladım. Ona da: "Dilersen sana Hafsa Bintu Ömer'i nikahlayayım!" dedim. Hz. Ebu Bekr sustu ve bana hiçbir cevap vermedi. Osman'a kızdığımdan daha çok Ebu Bekr'e kızdım. Birkaç gün aradan geçti. Sonra Hafsa'yı Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) istedi ve O'na nikahlayıp verdim. Sonra bana Hz. Ebu Bekr rastladı ve: "Hafsa'yı bana teklif ettiğin zaman sana hiçbir cevapta bulunmayışımdan dolayı belki de bana kızdın" dedi. Ben de: "Evet kızmıştım!" deyince şu açıklamayı yaptı:
"Sen o teklifi yaptığın zaman beni cevap vermemeye sevkeden şey Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Hafsa'yı zikretmiş olduğunu bilmemdi. Aleyhissalâtu vesselâm'ın sırrını ifşa etmek istemedim. Eğer Hafsa'yı o terketseydi teklifinizi ben kabul edecektim." [Buharî, Nikah 33, 36, 46 Megazî 11; Nesâî, Nikah 30, (6, 83).][705]

AÇIKLAMA:

1- Hz. Hafsa, Hz. Ömer (radıyallahu anhümâ)'in kızı, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevcesidir. Hz. Aişe'den sonra evlenmiştir. Rivayetler Hz. Hafsa'nın bi'setten beş yıl önce doğduğunu bu sebeple, bi'setin üçüncü veya dördüncü yılında doğmuş olan kardeşi Abdullah'tan 8 veya 9 yaş büyük olduğunu belirtir. Hz. Hafsa hicrî 41 yılında Hz. Hasan'ın Hz. Muaviye (radıyallahu anhümâ)'ye biat ettiği sırada (Cemadiye'l-Ûla ayında) vefat etti, (radıyallahu anhâ).
2- Aleyhissalâtu vesselâm, Hafsa ile önceki kocasının vefatı üzerine dul kalınca evlenmiştir. Rivayetten de anlaşılacağı üzere, önceki kocası Huneys İbnu Huzafe'dir ve Bedir Gazvesi'ne katılan bahtiyarlardandır. Bazı rivayetler Huneys'in, Uhud Gazvesi'ne de katıldığını, bu savaşta aldığı yaranın tesiriyle öldüğünü söyler. Ancak, Aleyhissalâtu vesselâm'ın Hz. Hafsa ile hicretten yirmi beş ay sonra evlendiği belirtilen r ivayetler gözönüne alınınca Huneys (radıyallahu anh)'in Bedir'den sonra vefat ettiğine dair haberlerin daha doğru olduğu anlaşılır. Esasen, Vakidî'nin bir rivayeti de, Hz. Ömer'in Hafsa'yı, Hz. Osman'a, zevcesi Rukiyye Bintu Resulullah'ın vefatı üzerine teklif ettiğini belirtir. Rukiyye Bedir sırasında vefat ettiğine göre Huneys'in vefatı, Uhud değil Bedir sonrasına rastlamalıdır. Rukiyye, Bedir'e çıkıldığı sırada hastalanmış, Hz. Osman, onun tedavisiyle ilgilenmek için sefere katılamamıştı.
3- Hz. Hafsa'nın Resulullah'la evlenmesini İzzeddin İbnu'l-Esir, Üsdü'l-Gâbe nam meşhur eserinde biraz farkla şöyle anlatır: "...Hz. Hafsa dul kalınca, Hz. Ömer onu Hz. Ebu Bekr'e zikrederek evlenmesini teklif etti. Ebu Bekr tek kelimelik cevata bulunmadı. Hz. Ömer bu duruma öfkelendi. Rukiyye Bintu Resulullah'ın vefatı ile dul kalan Hz. Osman'a gidip Hafsa'yla evlenmesini teklif etti. Ama Osman: "Şimdilik evlenmeyi düşünmüyorum!" diye cevap verdi. Ömer, bunun üzerine Peygamber'e gitti, Osman'ı şikayet etti. Aleyhissalâtu vesselâm: "Hafsa, Osman'dan daha hayırlı olan biriyle evlenecek, Osman da Hafsa'dan daha hayırlı biriyle evlenecek!" buyurdu. Sonra Hafsa'yı kendisi evlenmek üzere istedi ve o da kızını Resulullah Aleyhissalâtu vesselâm'a nikahladı.
Sonra Hz. Ebu Bekr, Ömer'e rastladı ve: "Sakın kızmayasın! Zira Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hafsa'yı zikretmişti. Ben Resulullah'ın sırrını ifşa etmek istemedim (bu sebeple senin teklifine hiçbir cevap vermedim). Eğer o Hafsa'yı terketseydi ben alacaktım" dedi. Resulullah bir ara Hafsa validemizi boşamıştır. Ancak Hz. Ömer'in fazlaca üzülmesi üzerine, Cebrail gelerek Hz. Hafsa'yı "O, çok oruç tutan, namaz kılan biridir, cennette de zevcenizdir" diye övmüş ve geri almasını söylemiştir. Aleyhissalâtu vesselâm da talaktan rücu etmiştir. Hz. Hafsa okuma yazma bilirdi, rukye yoluyla hastaları tedavi etmeyi de sonradan öğrenmişti.
4- Rivayette Hz. Ömer, Hz. Ebu Bekr'e Hz. Osman'dan daha çok kızdığını söylemektedir. Bu, iki sebeple izah edilir:
1) Hz. Ömer, Hz. Ebu Bekr'i kendine daha yakın bir kardeş hissediyordu. Çünkü, Resulullah onları kardeşlemişti. Dolayısıyla daha fazla bir anlayış beklemekte idi. Ayrıca Hz. Osman, muhtemelen Hz. Ebu Bekir'den önce bu teklifi reddetmiş idi ve aralarında sebkat eden hukuk daha sınırlı olduğu için Hz. Osman'a fazla gücenmemişti.
2) Hz. Osman, Hz. Ömer'in teklifini cevapsız bırakmamış, düşüneyim demiş, bilahare düşündükten sonra "şimdilik evlenmeyeceğim" diye cevap vermişti. Menfi de olsa bu, bir cevaptı. Ama suküt, cevap değildi. Hz. Ömer bu sebeple de fazla kızmıştı. Hatta, İbnu Sa'd'ın bir rivayetinde Hz. Ömer şöyle der: "...Hz. Ebu Bekr sükut

[705] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/490-491.

edince, ona, Osman'dan daha çok kızmıştım." İbnu Sa'd'dan gelen bir başka rivayete göre, Hz. Ebu Bekr şöyle demiştir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. Hafsa ile ilgili olarak bir bahiste bulunmuştu, bu sırdı. Şu halde, bu sır olan bilgisi sebebiyle Hz. Ömer'e cevap vermemişti.[706]

5- Hadisten Çıkarılan Bazı Fevaid:

***** Sırrı gizlemek fazilettir. Sır sahibi açıklayınca açıklamanın mahzuru kalkar.

* Kişi, kardeşini itab edebilir, öbürü de özrünü beyan etmelidir.
* Hz. Ebu Bekr'in bildiği sır, Hafsa ile ilgili olarak Aleyhissalâtu vesselâm'ın Ebu Bekir'le istişarî olarak o meselede konuşmuş olmasından veya hiçbir sırrını ondan saklamayıp açmasından ileri gelebilir.
* Küçük olan kimse, büyüğün evlenme arzusu izhar ettiği bir kadınla evlenmeyi düşünecek olsa, büyük bu meseleden açıklıkla vazgeçmeden araya girip o kadını talep etmemelidir.
* Hz. Peygamber'in evlenme arzusu izhar ettiği bir kadınla evlenmemesi halinde bir başkasının evlenmesi caizdir, haram değildir. Çünkü Hz. Ebu Bekir: "Aleyhissalâtu vesselâm terketseydi ben onu kabul edecektim" demiştir.
* Kişi kızını, kızkardeşini ve velayeti altında bulunan diğer kadınları salih kimselere teklif edebilir. Bunda utanılacak bir durum yoktur.
* Bir başkasının sırrını faş etmemek üzere bir kimse yemin etse, sır sahibi kendisi sırrını faş ettikten sonra yemin eden kimse o sırrı açıkladığı takdirde hanis olmaz.
* Baba, erkeğe dul kızını teklif edebileceği gibi, bâkire kızını da teklif edebilir. Ancak bakire kız erkeğe teklifte bulunamaz.[707]

-5613 -2- وعن عمر بن الخطاب رَضِيَ اللهُ عَنه:]أَنَّ النَّبِيَّ #: طَلَّقَ حَفْصَةَ ثُمَّ رَاجَعَهَا[. أخرجه أبو داود والنسائي .

2. (5613)- Hz. Ömer İbnu'l-Hattab (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hafsa (radıyallahu anhâ)'yı boşamıştı, sonra geri döndü." [Ebu Davud, Talak 38, 2283); Nesâî, Talak 75, (6, 213).][708]

AÇIKLAMA:

Yukarıdaki açıklamada da geçtiği üzere, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hz. Hafsa'yı bir kere boşamıştır. Hz Ömer bunu işitince son derece üzülmüş, üzüntü ifadesi olarak başına toprak saçmış ve: "Artık bundan sonra Allah ne Ömer'e ne de kızına itibar etmez, değer vermez!" demiştir. Bunun üzerine ertesi gün Cebrail aleyhisselam Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına gelerek: "Allah, Ömer'e merhameten Hafsa'ya dönmeni emrediyor!" demiştir. Bir başka rivayete göre, Hz. Ömer, bir gün Hz. Hafsa'nın yanına girer. Ancak Hafsa ağlamaktadır. Şöyle der:"
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) seni boşamış olmasın? Daha önce de bir kere boşamıştı. Sonra benim sebebimle, rücu etmişti. Eğer bir kere daha boşamışsa ebediyen seninle konuşmayacağım."
Ancak, Resulullah Hz. Hafsa'yı boşamış değildir. Bu îlâ yani bütün hanımlarıyla bir aylık ayrı kalma kararının üzüntüsünden hasıl olan ağlamadır. [709]

*** HZ. ÜMMÜ SELEME RADIYALLAHU ANHA**

-5614 -1- وعنها رَضِيَ اللهُ عَنها قالت:]لَمَّا انْقَضَتْ عِدَّتِي بَعَثَ الَيَّ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنه يَخْطِبُنِي فلَمْ أَتَزَوَّجْهُ. فَبَعَثَ رَسُولُ اللهِ # عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ يَخْطُبَهَا عَلَيْهِ، فَقَالَتْ: أَخْبِرْ رَسُولَ اللهِ # أَنِّي امْرَأَةٌ غَيْرَي، وَأَنِّي مُصْبِيَةٌ، وَلَيْسَ أَحَدٌ مِنْ أَوْلِيَائِي شَاهِدٌ. فَذَكَرَ ذلِكَ لَهُ. فَقَالَ: اِرْجِعْ إِلَيْهَا، فَقُلْ لَهَا: أَمَّا غَيْرَتُكِ فسَأَدْعُو اللهَ أَنْ يُذْهِبَهَا عَنْكِ، وَأَمَّا صِبْيَتُكِ فَسَتُكْفَيْنَ أَمْرَهُمْ؛ وَأَمَّا أَوْلِيَاؤُكِ فَلَيْسَ أَحَدٌ مِنْهُمْ شَاهِدٌ وَ غَائِبٌ يَكْرَهُ ذلِكَ. فَقَالَتْ لِبْنِهَا: يَا عُمَرُ! قُم فَزَوِّجْ رَسُولَ اللهِ # فَزَوَّجَهُ[. أخرجه النسائي.»امرأةُ غَيْرَى« كثيرة الغيرة.و»المُصْبِيةُ« ذات صبيان وأود صغار .

1. (5614)- Hz. Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "İddetim sona erince, Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh) bana (bir elçi göndererek) istetti ve evlenme teklif etti. Ben kabul etmedim. Derken Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. Ömer (radıyallahu anh)'i göndererek kendisi için Ümmü Seleme'yi istetti. Ümmü Seleme, Ömer'e: "Resulullah'a haber ver. Ben çok kızkanç bir kadınım ayrıca benim çok çocuğum var, bir de velilerimden hiçbiri burada hazır değil!" dedi. O da gidip Resulullah'a aktardı. Aleyhissalâtu vesselâm, Ömer'e:

[706] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/491-492.
[707] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/492-493.
[708] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/493.
[709] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/493.

"Ona dön ve kendisine söyle ki: "Kızkançlığına gelince, senden onu gidermesi için Allah'a dua edeceğim. Çocuklarına gelince, onların himayesi de görülecektir. Velilerin meselesine gelince, onlardan hazır veya gaib hiç biri bu evliliği yadırgamayacak" buyurdular. Bunun üzerine Ümmü Seleme oğluna: "Ey Ömer! Kalk! Resulullah'la beni nikahla" dedi. O da nikahladı." [Nesaî, Nikah 28, (6, 81).][710]

AÇIKLAMA:

Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ)'nın ismi Hind'dir. Babası Ebu Ümeyye Huzeyfe İbnu'l-Muğîre'dir. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ümmü Seleme ile hicretin dördüncü yılında Cemaziyü'l-ahir ayında evlenmiştir. Ümmü Seleme ve zevci ilk Müslümanlardan ve Habeşistan'a hicret edenlerdendir. Sonra Mekke'ye gelmişler, oradan da Medine'ye hicret etmişlerdir. Rivayette geçen "Çok çocuk sahibiyim" fıkrasından da anlaşılacağı üzere küçük çocukları vardı: "Seleme, Ömer, Dürre, Zeyneb.

Ümmü Seleme, kocası Ebu Seleme ile hicret ederken, müşrik olan yakınları onu tevkif ederler ve hicret etmesine izin vermezler. Oğlu Seleme'yi de kocasının yakınları alıkoyar. Ebu Seleme Medine'ye tek başına intikal eder. Kocasından ve oğlundan ayrılan Ümmü Seleme her gün, sabahtan akşama kadar gözyaşları dökmeye başlar. Bu, günlerce devam eder. Sonunda merhamete gelen yakınları onun da hicretine izin verirler. Çocuğunu da alarak Medine'ye gelip kocasına kavuşur.

Ümmü Seleme Resulullah'la evlendiği zaman çocuğu Zeyneb henüz onu emmekte idi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) çocuğu annesinin yanında gördükçe gerdek yapmıyordu. Durumu sezen Ammar İbnu Yasir çocuğu götürür. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm gerdek yapar.[711]

Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) güzelliği, aklı ve isabetli re'yi ile meşhurdu. Hudeybiye'de sulh yapıldığı zaman Resulullah, Ashab'a kurbanlarını kesip traş olmalarını ve ihramdan çıkmalarını emrettiği halde, Ka'be'yi tavaf etmek maksadıyla yola çıktıkları için, tavafsız bunları yapmak Ashab'ın ağrına gidiyor, bu sebeple emr-i Nebevî'yi icraya kimsenin eli varmıyordu. Resulullah'ı, mükerrer emirlerine rağmen dinleyen yoktu. Aleyhissalâtu vesselâm üzgün olarak çadırına girdi. Üzüntünün sebebini öğrenen Ümmü Seleme: "Ey Allah'ın Resulü, sen kurbanını kes, traşını ol, ihramdan çık. Ashabın seni taakip edecektir!" diye tavsiyede bulundu. Aleyhissalâtu vesselâm bu tavsiyeye uydu. Aynen onun söylediği gibi, Ashab da kalkıp menasiki birer birer icra ettiler. Bu vak'a onun dirayetine örnek olarak hep zikredilmiştir.
Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) hicretin 59. yılında Şevval ayında Allah'ın rahmetine kavuştu. Daha muahhar yıllarda öldüğüne dair rivayetler de vardır.[712]

*** ZEYNEB RADIYALLAHU ANHA**

-5615 -1- عن أنسٍ رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]لَمَّا انْقَضَتْ عِدَّةُ زَيْنَبَ
قَالَ رَسُولُ اللهِ # لِزَيْدٍ رَضِيَ اللهُ عَنه: اِذْهَبْ فَاذْكُرْهَا عَلَيَّ، فَانْطَلَقَ زَيْدٌ حَتَّى أَتَاهَا وَهِيَ تُخَمِّرُ عَجِينَهَا. قَالَ: فَلَمَّا رَأَيْتُهَا عَظُمَتْ فِي صَدْرِي حَتَّى مَا أَسْتَطِيعُ أَنْ أَنْظُرَ إِلَيْهَا فَوَلَّيْتُهَا ظَهْرِي وَنَكَصْتُ عَلَى عَقِبِي، وَقُلْتُ: يَا زَيْنَبُ أَرْسَلَنِي رَسُولُ اللهِ # يَذْكُرُكِ. فَقَالَتْ: مَا أَنَا بِصَانِعَةٍ شَيْئاً حَتَّى أُؤَامِرَ رَبِّي، فَقَامَتْ إِلَى مَسْجِدِهَا وَنَزَلَ الْقُرآنُ، وَجَاءَ رَسُولُ اللهِ # فَدَخَلَ عَلَيْهَا بِغَيْرِ إِذْنٍ. قَالَ فَلَقَدْ رَأَيْتُهَا أَطْعَمَنَا رَسُولُ اللهِ # الْخُبْزَ وَاللَّحْمَ حَتّى امْتَدَّ الْنَّهَارُ. فَخَرَجَ الْنَّاسُ وَبَقِيَ رِجَالٌ يَتَحَدَّثُونَ في الْبَيْتِ بَعْدَ الطَّعَامِ، فَخَرَجَ رَسُولُ اللهِ # وَاتَّبَعْتُهُ فَجَعَلَ يَتَتَبَّعُ حُجَرَ نِسَائِهِ وَيُسَلِّمُ عَلَيْهِنَّ، وَيَقُلْنَ لَهُ: يَا رَسُولَ اللهِ كَيْفَ وَجَدْتَ أَهْلَكَ؟ قَالَ أَنَسٌ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: فَمَا أَدْرِي أَنَا أَخْبَرْتُهُ أَوْ غَيْرِي أَنَّ الْقَوْمَ قَدْ خَرَجُوا، فَانْطَلَقَ حَتّى دَخَلَ الْبَيْتَ. فَذَهَبْتُ أَدْخُلُ مَعَهُ، فَأَلْقَى السِّتْرَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ، وَنَزَلَ الْحِجَابُ، وَوُعِظَ الْقَوْمُ بِمَا وُعِظُوا بِهِ: يَا أَيُّهَا الّذِينَ آمَنُواَ تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيّ. الى قَوله: واللهِ يَسْتَحْيِ مِنَ الْحَقّ[. أخرجه مسلم والنسائي، وللبخاري والترمذي بمعناه .

1. (5615)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Zeyneb'in iddeti tamamlanınca, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Zeyd (radıyallahu anh)' e: "Git onu bana (kendinden) iste!" dedi. Zeyd gitti, Zeyneb'e geldiği zaman hamurunu yoğuruyordu. Zeyd der ki: "Onu gördüğüm zaman içimde bir zorluk hissettim, ona bakamaz hale geldim. Sırtımı ona çevirerek, geri geri yaklaştım ve: "Ey Zeyneb! Beni Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) gönderdi. Seni istiyor" dedim. Zeyneb: "(Ben (istihare yoluyla) Rabbimle istişare etmeden bir şey yapacak durumda değilim!" dedi ve kalkıp mescidine gitti. Derken Resulullah'a vahiy geldi. Aleyhissalâtu vesselâm kalkıp izin almadan Zeyneb'in evine girdi. Zeyd der ki: Gündüzün ilerlemesiyle Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bize ekmek ve et yedirdiğini gördük.
Yemekten sonra halk çıkmış, bazı kimseler evde kalmış sohbet ediyordu. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) da çıktı, peşinden ben de çıktım. Hanımlarının hücrelerine birer birer uğrayıp selam vermeye başladı. Onlar: "Ey Allah'ın Resulü (yeni) hanımını nasıl buldun?" diyorlardı.
Hz. Enes (radıyallahu anh) der ki: "Bilemiyorum, "halk çıktı!" diye ben mi haber verdim, başkası mı haber verdi. Aleyhissalâtu vesselâm gelip evine girdi. Ben de beraber girmek istedim. Benimle kendi arasına perde çekti. Örtünme ayeti nazil oldu. Halk, kendilerine verilen öğütten derslerini aldı: "Ey iman edenler! Yemek için

[710] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/494.
[711] Çocuğunu emzirmekte olan Ümmü Seleme ile gerdekten kaçınması 5719. hadiste görülecek olan "gayle" meselesinden ileri gelebilir.
[712] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/494-495.

davet olunmadan Peygamber'in evine girip de orada yemek vaktini beklemeyin. Davet edildiğinizde ise girin, fakat yemeğinizi yedikten sonra sohbete dalmadan dağılın. Bu hareketiniz Peygamer'e eziyet verir. O da size bunu açıklamaktan sıkılır. Allah ise hakkı açıklamaktan çekinmez" (Ahzab 53). [Müslim, Nikah 87, (1428); Nesâî, Nikah 26 (6 , 79).][713]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, Resulullah'ın Zeyneb Bintu Cahş ile evlenmelerini anlatmaktadır. Zeyneb Bintu Cahş, Aleyhissalâtu vesselâm'ın hala kızı idi. Onu azadlısı Zeyd İbnu Harise ile evlendirmişti. Zeyneb bu evliliği istemiyordu. Resulullah'ın hatırına kabullenmişti. Sonunda evliliği devam ettiremeyip ayrıldılar. Şu halde Zeyneb'in bu boşamadan hasıl olan iddetinin sona ermesi mevzubahistir.
Resulullah, evlenme teklifini Zeyneb'in eski kocası Zeyd ile duyurur. Zeyneb bu teklife hemen evet demez. "İstihare yaparak Rabbimin irşadını alayım" der. Mescidine gider. Bu esnada da Aleyhissalâtu vesselâm'a vahiy gelmiştir. Vahiyde, Zeyneb'in Resuslullah'a Allah tarafından nikahlandığı ifade edilmektedir. Aleyhissalâtu vesselâm bu sebeple Zeyneb'e kendisi gider ve kapıyı çalmadan içeri girer. Kapıyı çalmadan girişi, Zeyneb'le nikahının kıyılmış olması sebebiyledir. Mezkur ayet şöyle: "Zeyd o hanımla alâkasını kesince, biz onu sana nikahladık..." (Ahzab 37). Bilahare, Resulullah'ın hanımları birbirlerine karşı faziletleriyle övünürken Hz. Zeyneb "Sizin nikahınızı insanlar kıyarken benin nikahımı Aziz ve Celil olan Allah kıydı" diyecektir.
2- Hz. Enes, Hz. Zeyneb'in düğün yemeğinin, derhal aynı gün içinde yendiğini belirtir. Yemekten sonra cemaatin dağılmasına rağmen bazı rivayetlerde tasrih edildiği üzere iki kişi sohbete dalar ve evde kalmaya devam eder. Aleyhissalâtu vesselâm'ın odayı terketmesi de bunlara çıkıp gitmeleri için yeterli mesaj sayılmaz, oturmaya devam ederler. Aleyhissalâtu vesselâm zevcelerini birer birer ziyarete başlar. Selam verir, halhatır sorar. Ziyaretleri tamamlayıp dönünce o iki kişi de çıkar.[714]

3- Hadisten Çıkan Bazı Fevaid:

* Kişi evine dışardan geldikçe aile halkına selam vermeli, halhatır sormalıdır. Böylece utanarak meselesini açamayan aile reisinin açtığı sohbet zemini içerisinde meseleler açılmış olur.
* Selam verilirken, muhatap tek bile olsa cemi sigasıyla esselamu aleyküm diye selam vermelidir.
* Bir kimse ile karşılaşınca halhatır sormak müstehabtır.[715]

*** ÜMMÜ HABİBE RADIYALLAHU ANHA**

5616- 1- وَعَنها رَضِيَ اللهُ عَنها:]أَنَّهَا كَانَتْ تَحْتَ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ جَحْش فَمَاتَ بِأَرْضِ الْحَبَشَةِ فَزَوَّجَهَا النَّجَاشِيُّ رَحِمَهُ اللهُ مِنَ النَّبِيِّ # وَأَمْهَرَهَا أَرْبَعَةَ آفِ دِرْهَمٍ، وَبَعَثَ بِهَا إِلَيْهِ مَعَ شُرَحْبِيلِ بْنِ حَسَنَةَ، فَقَبِلَ النَّبِيّ #[. أخرجه أبو داود والنسائي .

1. (5616)- Ümmü Habibe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Kendisi, Ubeydillah İbnu Cahş'ın nikahı altında idi. Habeşistan'da kocası ölünce, Necaşi merhum, onu Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a nikahlayıp dört bin dirhem mehir verdi. Onu Şürahbil İbnu Hasene ile birlikte Aleyhissalâtu vesselâm'a gönderdi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) kabul etti." [Ebu Davud, Nikah 29, (2107, 2108); Nesâî, Nikah 66, (6, 119).][716]

AÇIKLAMA:

Ümmü Habibe (radıyallahu anh)'nin adı Remle Bintu Ebi Süfyan Sahr İbni Harb'tir. Babası Ebu Süfyan, o sıralarda Mekke'nin lideri ve müşrik idi. Fetih günü Müslüman olanlardandır.
Ümmü Habibe kocası Ubeydillah ile birlikte Habeşistan'a, ikinci hicretle gitmişti. Kocası orada içki düşkünlüğü sebebiyle Hıristiyan oldu ve orada öldü. Ümmü Habibe kocasına uyup İslam'dan çıkmadı, imanında sebat etti.
Ümmü Habibe'nin Resulullah'a nikahlanma vakti ve yeri hakkında ihtilaf edilmiştir. Bazı rivayetlere göre, Habeşistan'da hicretin altıncı yılında nikah kıyılmıştır. Bazı rivayetlere göre, Aleyhissalâtu vesselâm, nikah için, Amr İbnu Ümeyye ed-Damri'yi Necaşi'ye göndererek Ümmü Habibe'yi kendisine nikahlayıvermesini, kendisi adına dört yüz dinar miktarında mehir vermesini talep etmiştir. Necaşi bu arzuyu Nebeviyi yerine getirerek Ümmü Habibe'yi Şurahbil İbnu Hasene ile birlikte Medine'ye göndermiştir.
Rivayete göre, Necaşi, Resulullah'ın isteği kendisine ulaşınca, Ebrehe adındaki cariyesini Ümmü Habibe'ye gönderir. Ebrehe: "Melik sana diyor ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana yazarak seni O'na nikahlamamı talep etti" der. Bunun üzerine Ümmü Habibe, Halid İbnu Said İbni'l-As'a haber gönderir ve onu

[713] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/496-497.
[714] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/497-498.
[715] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/498.
[716] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/498.

nikahta vekil tayin eder. Habere çok sevinen Ümmü Habibe Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a zevce olmak gibi fevkalâde mutlu bir haberi getiren Ebrehe'ye iki bilezik ve bir gümüş yüzük verir. Akşam olunca, Müslümanların temsilcisi olan Ca'fer İbnu Ebi Talib ve diğer Müslümanları çağırır ve huzurlarında dua okuyup nikah kıyar, mehri Halid İbnu Said İbni'l-As'a teslim eder. Cemaat dağılmak isteyince Necaşi: "Oturun, peygamberlerin sünnetidir; evlendikleri zaman, nikah üzerine yemek yerler" der. Yemek getirilir, yerler ve dağılırlar.
Bazı rivayetlerde bu hadisenin hicretin yedinci yılında vaki olduğu zikredilir. Ümmü Habibe'nin vekil tayin ettiği Halid, Ümmü Habibe'nin babasının amcasının oğlunun oğludur. Nikah sırasında Ebu Süfyan müşrik ve Resulullah'la harp halinde idi.
Yukarıda da söylediğimiz gibi bu nikahın Habeşistan'dan döndükten sonra Medine'de kıyıldığı da söylenmiştir. Ancak meşhur olan önceki rivayettir.
Ümmü Habibe (radıyallahu anhâ), hicrî kırk dört yılında vefat etmiştir. Allah validemizi şefaatçimiz kılsın.[717]

*** SAFİYYE RADIYALLAHU ANHA**

-5617 -1- عن أنسٍ رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]قَدِمَ رَسُولُ اللهِ # خَيْبَرَ. فَلَمَّا فَتَحَ اللهُ عَلَيْهِ الْحِصْنَ ذُكِرَ لَهُ جَمَالُ صَفِيَّةَ بِنْتِ حُيَيِّ بْنِ أَخْطَبَ وَقَدْ قُتِلَ زَوْجُهَا وَكَانَتْ عَرُوساً فَاصْطَفَاهَا النَّبِيُّ # مِنَ الْمَغْنَمِ وَخَرَجَ بِهَا حَتّى بَلَغَ الرَّوْحَاءَ فَبَنَى بِهَا. ثُمَّ صَنَعَ حَيْساً فِي نِطْعٍ صَغِيرٍ. ثُمَّ قَالَ لِي: آذِنْ مَنْ حَوْلَكَ. فَكَانَتْ تِلْكَ وَلِيمَةَ رَسُولِ اللهِ # عَلى صَفِيَّةَ. ثُمَّ خَرَجْنَا الى الْمَدِينَةِ فَكَانَ # يُحَوِّي لَهَا وَرَاءَهَا بِعَبَاءَةٍ. ثُمَّ يَجْلِسُ عِنْدَ بَعِيرِهِ فَيَضَعُ رُكْبَتَهُ، فَتَضَعُ صَفِيَّةُ رَضِيَ اللهُ عَنها رِجْلَهَا عَلى رُكْبَتِهِ حَتّى تَرْكَبَ[. أخرجه الخمسة إ الترمذي.قوله: »يُحَوِّى« الحوية: كساء يعمل حول سنام البعير ليركب عليه .

1.(5617)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hayber'e geldi. Allah kaleyi fethetmeyi müyesser kılınca, kenisine Safiyye Bintu Huyey İbni Ahtab'ın güzelliğinden bahsedildi. Safiyye'nin kocası savaş sırasında öldürülmüştü. Kadın daha yeni evlenmişti. Aleyhissalâtu vesselâm, ganimetten pay olarak kendisine onu seçti. Oradan Safiyye ile birlikte çıktılar. Revha nam mevkiye geldiler. Aleyhissalâtu vesselâm orada gerdek yaptı. Sonra küçük bir yaygı içerisinde has (denen hurma, yağ ve keş'ten mamul bir yemek) hazırladı. Sonra bana: "Etrafındakileri çağır!" buyurdu. Bu, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Safiyye için verdiği düğün yemeği idi. Sonra oradan Medine'ye hareket ettik. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Safiyye için, bineğinin terkisine bir örtü seriyordu. Sonra devesinin yanıda çömelip dizini dayadı. Safiyye (radıyallahu anhâ), dizine basarak deveye bindi." [Buharî, Salat 12, Ezan 6, Salatu'l-Havf 6, Cihad 102, 130, Menakıb 27, Megazi 38; Müslim, Nikah 464, (1367); Ebu Davud, Harac ve'l-İmaret 21, (2996, 2997, 2998); Nesâî, Nikah 79, (6, 131-134).][718]

AÇIKLAMA:

Safiyye Bintu Huyey, rivayetten de anlaşılacağı üzere, Ümmühatu'lmü'minînden olup Hayber Yahudilerindendir. Sıradan bir kadın olmayıp ileri gelenlerden biridir. Hatta, başka rivayetlerin açıkladığı üzere, "Bana esirelerden bir cariye ver!" diye talepte bulunan Dıhye İbnu Halife, Resulullah'ın: "Git dilediğini seç al" ruhsatı üzerine gider Safiyye'yi seçer. Ancak Aleyhissalâtu vesselâm'a: "Ey Allah'ın Resulü, o, Kureyza ve Nadir kabilelerinin efendisidir, o ancak size münasibtir" diye ikazda bulunurlar. Aleyhissalâtu vesselâm belki de siyasî mülahazalarla, yani Yahudilerle Müslümanlar arasındaki husumeti azaltmak, gerginliği asgariye indirip dostane münasebetleri geliştirmek düşüncesiyle, böyle mümessil mahiyetinde bir kadınla evlenmeyi uygun görür. Dıhye'yi çağırıp bir başka cariye seçmesini söyler ve Safiyye'yi kendisi alır. Azad eder, örtüye tabi kılar ve evlenir. Örtmesi, zevce edindiğinin alâmetidir. Cariye olarak almış olsaydı örtünmeyi mecbur etmezdi. Safiyye (radıyallahu anhâ)'nın akıllı kadınlardan biri olduğu belirtilir. Hz. Safiyye, gerçekten Yahudilere karşı dikkatleri çekecek, şikayetlere sebep olacak derecede hususi yakınlık göstermiş, hane-i saadette onların temsilcisi rolünü oynamıştır. Bu aşırı ilgisinden sual edilince: "Benim onlar arasında akrabalarım var, sıla-ı rahm yapıyorum" diye cevap vermiştir.
Resulullah, Safiyye'nin yüzünde morluk görür ve sebebini sorar. Anlatır ki: Rüyasında gökteki ayın kucağına düştüğünü görür. Bunu ertesi gün babasına anlatır. Babası: "Sen Arap melikine zevce olacaksın" diyerek öfkeyle tokat atar. Bu iz, o darbeden kalmadır. Bir başka rivayette, göğsüne düşen güneştir. Rüyayı anlattığı kimse de kocasıdır. Rüyayı annesine anlattığı da rivayetlerde yer alır. Safiyye'nin evli olduğu düşünülürse, kocasına anlatmış, onun darbesini yemiş olması daha makul gelir.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevcelerinden bazıları zaman zaman Safiyye'yi "Yahudi kızı" diyerek, mesela Hz. Aişe ve Hz. Hafsa: "Biz Resulullah'ın yanında senden daha muteberiz, biz Resulullah'ın hem

[717] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/498-499.
[718] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/500.

zevceleriyiz hem de amcasının kızlarıyız" diyerek üzerler. Safiyye bu laf atmaları Aleyhissalâtu vesselâm'a şikayet eder. Resulullah onu şöyle teselli eder: "Sen onlara: "Siz benden nasıl daha hayırlı olursunuz? Benim kocam Muhammed'dir, babam Harun'dur, amcam Musa'dır" demedin mi?" buyurur. Bir sefer sırasında Hz. Safiyye'nin devesi hastalanır. Zeyneb Bintu Cahş validemizin fazla devesi vardır. Aleyhissalâtu vesselâm, devesinin birini Safiyye'ye vermesini söyler. Ancak Zeyneb: "Ben şu Yahudi kızına mı devemi vereceğim!" diyerek imtina eder. Bu tutuma üzülen Aleyhissalâtu vesselâm üç ay kadar bir müddet Zeyneb'i terkeder, ona gece ayırmaz ve hiç konuşmaz.
Medine'ye geldiği vakit ensar kadınları ve bu arada Hz. Aişe, Safiyye radıyallahu anhünne'yi görmeye gelirler. Resulullah Hz. Aişe'ye: "Zevcemi nasıl buldun?" diye sorunca: "Bir Yahudi kadını" diye istiskal edici bir cevap verir. Resulullah: "Öyle söyleme, o Müslüman oldu ve Müslümanlığında da samimi" buyururlar.
Hz. Safiyye'nin ölüm tarihi ihtilaflıdır: 37 ile 52 arasında değişen yıllar söylenmiştir, (radıyallahu anhâ). [719]

*** HZ. CÜVEYRİYE RADIYALLAHU ANHA**

5618- -1- عن عائشة رَضِيَ اللهُ عَنها قالت:]وَقَعَتْ جُوَيْرِيَة بِنْتُ الْحَارِثِ مِنْ بَنِى الْمُصْطَلِقِ في سَهْمِ ثَابِتِ بْنِ قَيْسِ بْنِ شَمَّاسِ رَضِيَ اللهُ عَنه، وَكَانَتِ امْرَأَةٌ مُمَكَّحَةً لَهَا في الْعَيْنِ حَظٌّ، فَجَاءَتْ تَسأَلُ رَسُولَ اللهِ في كِتَابَتِهَا. قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللهُ عَنها: فَلَمَّا قَامَتْ عَلى الْبَابِ، وَرَأَيْتُهَا كَرِهْتُ مَكَانَهَا، وَعَرَفْتُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ # سَيَرَى مِنْهَا مِثْلَ الَّذِي رَأَيْتُ. فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللهِ، أَنَا جُوَيْرِيَةُ بِنْتُ الْحَارِثِ، وَإِنَّهُ كَانَ مِنْ أَمْرِي مَا يَخْفَى عَلَيْكَ، وَإِنِّي وَقَعْتُ في سَهْمِ ثَابِتِ بْنِ قَيْسٍ، وَإِنِّي كَاتَبْتُ عَلى نَفْسِي، وَجِئْتُكَ تُعِينُنِي فَقَالَ لَهَا: فَهَلْ لَكِ فِيمَا هُوَ خَيْرٌ لَكِ؟ قَالَتْ: وَمَا هُو؟ قَالَ: أُؤَدِّيَ عَنْكِ كِتَابَتَكِ وَأَتَزَوَّجُكِ؟ قَالَتْ: قَدْ فَعَلْتُ. فَلَمَّا تَسَامَعَ النَّاسُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ # قَدْ تَزَوَّجَ جُوَيْرِيةَ أَرْسَلُوا مَا بِأَيْدِيهِمْ مِنَ السَّبْيِ وَأَعْتَقُوهُمْ وَقَالُوا: أَصْهَارُ رَسُولِ اللهِ #. قَالَتْ: فَمَا رَأَيْنَا امْرَأَةً كَانَتْ أَعْظَمَ بَرَكَةً عَلى قَوْمِهَا مِنْهَا؛ أُعْتِقَ في سَبَبِهَا أَكْثَرُ مِنْ مِائَةِ أَهْلِ بَيْتٍ مِنْ بَنِي الْمُصْطَلِقِ[. أخرجه أبو داود.»المَكَاحَةُ« بمعنى المليحة، وهذا البناء للمبالغة في المحة.و»المكاتبةُ« أن يشترى المملوك نفسه من موه ليؤدي ثمنه إليه من كسبه .

1. (5618)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Beni'l-Mustalik'ten Cüveyriye Bintu'l-Haris, Sabit İbnu Kays İbni Şemmas (radıyallahu anh)'ın hissesine düşmüştü [esaretten kurtulmak için mukatebe anlaşması yaptı]. O, çok güzel bir kadındı, gözde onun için bir hisse vardı (gören göz haz duyardı). Mukatebe bedelini ödemede yardım talep etmek üzere Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a geldi.
Hz. Aişe devamla der ki: "Cüveyriye kapıda durduğu vakit onu görünce durumu hoşuma gitmedi (Resulullah'ın onu beğenip evlenmeye kalkacağından koktum). Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın da benim onda gördüğüm (güzelliği) göreceğini derhal anladım.
"Ey Allah'ın Resulü dedi. Ben Haris'in kızı Cüveyriye'yim. Durumum size meçhul değil. Ben Sabit İbnu Kays'ın hissesine düştüm. Fakat hürriyetime kavuşmak için onunla mukatebe yaptım. Size, mukatebe (bedelini ödememe)de yardım istemek üzere geldim. Resulullah:
"Sana ondan daha hayırlısını söylesem ne dersin?" buyurdular. Cüveyriye: "O nedir?" dedi.
"Senin yerine mukatebe ücretini ödeyeyim ve seni zevce olarak alayım?" buyurdular. Cüveyriye de: "Kabul ediyorum!" dedi. [Bunun üzerine, Sabit İbnu Kays'a adam göndererek Cüveyriye'yi ondan talep etti. Sabit: "O senindir, Ey Allah'ın Resulü! Annem babam sana feda olsun!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm mukatebe ücretini hemen ödedi. Cüveyriye'yi azad edip evlendi. Halk, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Cüveyriye ile evlendiğini işitince ellerindeki esirleri salıp azad ettiler ve: "Bunlar Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın artık akrabalarıdır (esir olarak tutulamazlar)!" dediler. Hz. Aişe devamla der ki: "Kavmine ondan daha hayırlı bir kadın görmedik; onun sebebiyle Benî Mustalik'ten yüz aile halkı azad olundu." [Ebu Davud, Itk 2, (3931).][720]

AÇIKLAMA:

1- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Benî Müstalik'in Müslümanlara karşı sefer hazırlığında olduğunu istihbar edince ani bir baskın hareketiyle düzenlerini önlemişti. Gafil avlanan Benî Müstalik mağlup olmuş, yedi yüz kadar insan da Müslümanlara esir düşmüştü. Hz. Aişe yüz ailenin Cüveyriye sebebiyle azad edildiğini belirtir. Demek ki her bir aile ortalama yedi kişiden müteşekkildir. Bazı rivayetler Cüveyriye (radıyallahu anh)'nin adının Berre olduğunu, bunu Resulullah'ın Cüveyriye diye değiştirdiğini belirtir.
2- Hadisten "veli"nin velisi olduğu kadını evlendirebileceği, dilerse kendisi o kadınla evlenebileceği hükmünü çıkarmışlardır. Çünkü, Resulullah velisi durumunda bulunduğu Cüveyriye ile evlenmiştir. Resulullah o durumda Cüveyriye'nin velisi sayılır. Çünkü "sultan, velisi olmayanın velisidir." Cüveyriye köle olması haysiyetiyle velisiz sayılır. Keza Aleyhissalâtu vesselâm, Cüveyriye için mevla'l-itaka'dır, yani "azadlık efendisi." Azadlık efendisi, azadlının velisidir. Çünkü ona asabe olmuştur. Böylece Aleyhissalâtu vesselâm'ın Cüveyriye'ye veli

[719] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/500-501.
[720] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/502-503.

olduğu sübut bulunca, cereyan eden hadise, veli olan Resulullah'ın velayeti altındaki Cüveyriye'yi kendisi ile evlendirmiş olmasından ibarettir. Öyleyse "veli nefsini (velayeti altındaki ile) evlendirebilir."[721]

*** İBNETU'L-CEVN**

5619- -1- عن عائشة رَضِيَ اللهُ عَنها قالت:]لَمَّا دَخَلَتِ ابْنَةِ الْجَوْنِ على رَسُولِ اللهِ # قَالَتْ: أعُوذُ بِاللهِ مِنْكَ، فَقَالَ لَهَا: لَقَدْ عُذْتِ بعَظِيمٍ، إلْحَقِي بِأهْلِكِ[. أخرجه البخاري والنسائي .

1. (5619)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "İbnetu'l-Cevn, Aleyhissalâtu vesselâm'ın yanına girince: "Senden Allah'a sığınırım!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Gerçekten büyüğe sığındın. Ailene dön!" buyurdular." [Buharî, Talak 3; Nesâî, Talak 14, (6, 150).][722]

AÇIKLAMA:

Siyer ve hadis kitaplarında gelen farklı rivayetler, bazı kadınların, Resulullah'a gerdek sırasında "Senden Allah'a sığınırım" diyerek veya buna yakın bir cümle ile hitap ettiklerini belirtir. Rivayetlerden gelen bu kıssalar farklı hadiseler midir, aynı hadisenin farklı rivayetleri midir, çok net değil, şarihler bu hususta cezmetmekten kaçınırlar. İbnu Sa'd'ın bir rivayeti şöyle: "Kilabiye'nin ismi ihtilaflıdır. Fatıma Bintu'd-Dahhak İbnu Süfyan dendi, Amra Bintu Yezid İbni Ubeyd dendi, Sena Bintu Süfyan İbni Avf dendi, el-Aliye Bintu Zıbyan İbnu Amr İbni Avf dendi."
Nisbet olarak da kadın Kilabî midir, Kindî midir ihtilaflıdır. İbnu Hacer, en az iki ayrı hâdisenin varlığına hükmedilebileceğini söyler. Ebu Üseyd rivayetinde geçen kadın Ümeyme'dir, Sehl'in rivayetinde geçen kadın Esma'dır. Bu meselenin teferruatı bize pratik bir fayda sağlamayacağı için münakaşaları aktarmayacağız.
Gerdek sırasında kadını (veya bazı kadınları) bu çeşit yakışıksız söz sarfetmeye sevkeden husus nedir? Rivayetler bu hususta ehemmiyetle, Ümmühatu'lmü'minînden bazılarının hilesini rivayet ederler: Bu yeni kadın çok güzeldir. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sevgi ve ilgisini kazanmada kendilerine galebe edeceğinden korkarlar ve kadıncağıza: "Eğer derler, sen Resulullah sana yaklaşınca "senden Allah'a sığınırım!" dersen bu sözden hoşlanırlar." Saflığı sebebiyle aldanıp böyle söyleyen kadın, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan "...Ailene dön!" karşılığını alır. Bu muameleye maruz kalan Fatıma Bintu'd-Dahhak el-Kilabiye (uğradığı bedbahtlığın sevkiyle) "mayıs toplar ve ben şakiyyeyim dermiş. Bu rivayete göre bu telkini yapanlar Hz. Aişe ve Hz. Hafsa'dır. Kadını tarayıp, kınalayarak gerdeğe hazırlarken, onlardan biri: "Resulullah, gerdeğe girdiği zaman kadının "senden Allah'a sığınırım" demesinden hoşlanır" derler.
Ebu Üseyd'in rivayetinde, kadın ailesine geri götürülür. Ailesi bunu hoş karşılamaz: "Sen mübarek olmayan bir kadınsın" diye bağrışırlar. Kadın üzülür, aldatıldığını söyler, kederinden ölür.
Bir başka rivayet, kadının Muhacir İbnu Ebi Ümeyye ile evlendiğini, Hz. Ömer kadını cezalandırmak istedi ise de, kadın: "Bana örtü koymamıştı. Ümmü'lmü'minîn de dememişti (Hz. Peygamber'e zevce olmamıştım)" diyerek kendini müdafaa eder ve Hz. Ömer dokunmaz. Hicrî altmış senesinde vefat eder.[723]

*** ÜMMÜ ŞERÎK**

5620- -2- عن عائشة رَضِيَ اللهُ عَنها:]أنَّهَا كَانَتْ مِمَّنْ وَهَبَتْ نَفْسَهَا لِرَسُولِ اللهِ #[. أخرجه النسائي .

1. (5620)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin anlattığına göre, "Ümmü Şerik, Aleyhissalâtu vesselâm'a nefsini hibe edenlerdendir."
(Teysir, hadisin kaynağını Nesai olarak gösterir ise de, Nesai'nin el-Mücteba olarak meşhur olan Sünen'inde mevcut değildir, es-Sünenü'l-Kübra'sında olabilir.)[724]

AÇIKLAMA:

Kadınlardan zaman zaman, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelip kendini hibe edenler olmuştur. Kadının nefsini hibe etmesi, karşılığında mehir gibi bir karşılık istemeksizin evlenme teklifinde bulunmasıdır. Bu sadedde ismi geçenlerden biri, sadedinde olduğumuz hadiste zikredildiği üzere Ümmü Şerik'tir, bir diğeri Havle Bintu Hakim, bir diğeri Fatıma Bintu Şüreyh, bir diğeri Leylâ Bintul-Hatim, bir diğer Zeyneb Bintu Huzeyme,

[721] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/503-504.
[722] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/504.
[723] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/504-505.
[724] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/505.

bir diğeri Meymune Bintu'l-Haris'dir. Hemen belirtelim ki, aslında helal olmasına rağmen, Aleyhissalâtu vesselâm bu bağış sahiplerinin hiçbiriyle evlenmemiştir. Onun nikahının altında bulunanlardan hiçbiri de nefsini bağışlayanlardan değildir. Buna rağmen Hz. Aişe'nin nefsini bağışlayan kadınlara karşı kıskançlık duyduğu belirtilir.[725]

-5621 -3- وعن ثَابِتٍ رَحِمَهُ اللهُ قال:]كُنْتُ عِنْدَ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنه وَعِنْدَهُ بِنْتٌ لَهُ. فقَالَ أَنَسٌ: جَاءَتِ امْرَأَةٌ الى النَّبِيّ # تَعْرِضُ نَفْسَهَا عَلَيْهِ، فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللهِ؛ أَلَكَ بِى حَاجَةٌ؟ فَقَالَتْ بِنْتُ أَنَسٍ: مَا أَقَلَّ حَيَاءَهَا، وَاسَوْأَتَاهُ وَاسَوْأَتَاهُ. فقَالَ: هِيَ خَيْرٌ مِنْكِ. رَغِبَتْ في رَسُولِ اللهِ # فَعَرَضَتْ نَفْسَهَا عَلَيْهِ[. أخرجه البخاري والنسائي .

2. (5621)- Sabit rahimehullah anlatıyor: "Ben Hz. Enes (radıyallahu anh)'in yanında idim. Onun yanında bir kızı vardı. Enes dedi ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bir kadın gelerek nefsini ona arzetti ve: "Ey Allah'ın Resulü! Senin bana ihtiyacın var mı?" dedi. Bunun üzerine Enes'in kızı: "Bu kadının hayası ne kadar az! Ne ayıp, ne ayıp!" dedi. Enes:
"Hayır, o senden daha hayırlı! Resulullah'a rağbet ve arzu duydu ve nefsini ona arzetti" buyurdu." [Buharî, Nikah 32, Edeb 79; Nesaî, Nikah 25, (6, 78-79).][726]

-5622 -3- وعن جابرٍ رَضِيَ اللهُ عَنه:]أَنَّ أَبَا بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنه جَاءَ يَسْتَأْذِنُ على رَسُولِ اللهِ # فَوَجَدَ النَّاسَ بِبَابِهِ جُلُوساً لَمْ يُؤْذَنْ لَهُمْ، فأذِنَ لَهُ فَدخَلَ فَوَجَدَهُ جَالِساً حَوْلَهُ نِسَاؤُهُ وَهُوَ سَاكِتٌ. ثُمَّ اسْتأذَنَ عُمَرُ فأذِنَ لَهُ وَهُوَ كذلِكَ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنه: ‹قُولَنَّ قَوْ ً أُضْحِكُ بِهِ رَسُولَ اللهِ #. فقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ! لَوْ رَأيْتَ ابْنَةَ خَارِجَةَ تَسْأَلُنِي النَّفَقَةَ. فَقُمْتُ إِلَيْهَا، فَوَجَأْتُ عُنُقَهَا. فَضَحِكَ رَسُولُ اللهِ #، وَقالَ: كُلُّ مَنْ حَوْلِى كَمَا تَرَى تَسْأَلُنِى النَّفَقَ ةَ، فقَامَ عُمَرُ الى حَفْصةَ رَضِيَ اللهُ عَنها يَجَأُ عُنُقَهَا، وَقَامَ أَبُو بَكْرٍ الى عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنها يَجَأُ عُنُقَهَا. كِ هُمَا يَقُولُ: تَسأَلْنَ رَسُولَ اللهِ # مَا لَيْسَ عِنْدَهُ؟ فَقُلْنَ: واللهِ نَسْأَلُهُ أبداً مَا لَيْسَ عِنْدَهُ. ثُمَّ اعْتَزَلَهُنَّ شَهْراً؛ ثُمَّ نَزَلَتْ هذِهِ اŒيةُ: يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ ‹زْوَاجِكَ. حَتَّى بَلَغَ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنْكُنَّ أَجْراً عَظِيماً. قَالَ: فَبَدَأَ بِعَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنها. فقَالَ: إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أعْرِضَ عَلَيْكِ أَمْراً أُحِبُّ أَنْ َ تَعْجِلِي فيهِ حَتَّى تَسْتَشِيرِي أَبَوَيْكِ. قَالَتْ: مَا هُوَ يَا رَسُولَ اللهِ؟ فتَ َ عَلَيْهَا اŒيَةَ. قَالَتْ: أفِيكَ أَسْتَشِيرُ أَبَوَيَّ؟ بَلْ أَخْتَارُ اللهَ وَرَسُولَهُ وَالدَّارَ اŒخِرَةَ وَأَسْأَلُكَ أَنْ َ تُخْبِرَ امْرَأَةً مِنْ نِسَائِكَ بِالَّذِى قُلْتُ لَكَ. فَقَالَ: َ تَسْأَلُني امْرَأة مِنْهُنَّ إِ أَخْبَرْتُهَا، لَمْ يَبْعَثْنِي اللهُ تَعالى مُعْنِتاً وَ َ مُتَعَنِّتاً، وَلَكِنْ بَعثَنِي مُعَلِّماً وَمُيَسِّراً[. أخرجه مسلم.»وَجَأتُ« عتقَ فن: إذا دستها برجلك ونحو ذلك .

3. (5622)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh) gelip (Hz. Peygamber'in huzuruna girmek için) izin istedi. Kapıda oturmuş bekleyen insanlar vardı. Onlara izin verilmemişti. Hz. Ebu Bekr'e izin verildi, o da girdi. Girince, Aleyhissalâtu vesselâm'ı etrafında zevceleri toplamış olduğu halde sessiz oturuyor buldu. Derken Hz. Ömer de izin istedi, ona da aynı halde iken izin verdi. Hz. Ebu Bekr: "Ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı güldürecek bir şey söyleyeceğim!"dedi ve sordu:
"Ey Allah'ın Resulü! Hârice'nin kızı benden nafaka istese ben de kalkıp boğazını tutsam ne dersiniz?" dedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) güldü ve: "Şu etrafında gördüklerinin hepsi benden nafaka istiyorlar!" dedi. Ömer, hemen kalkıp boğazını tutmak üzere Hafsa'ya yöneldi. Hz. Ebu Bekr de kalkıp boğazını tutmak üzere Aişe'ye yöneldi. Her ikisi de:
"Demek siz Resulullah'tan onda olmayan şeyi istiyorsunuz ha!" diyordu. Onlar: "Allah'a yemin olsun! Biz ondan asla olmayan şeyi istemiyoruz!" dediler. Sonra Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) onlardan bir ay ayrı durdu. Arkadan şu ayet nazil oldu. (Mealen): "Ey Peygamber! Hanımlarına de ki: "Eğer dünya hayatını ve zevkini istiyorsanız, gelin boşanma bedelini verip sizi güzellikle serbest bırakayım. Eğer Allah'ı, Resulü'nü ve ahiret yurdunu istiyorsanız, şüphesiz ki, sizden iyilik yapan ve iyi kullukta bulunanlar için Allah pek büyük bir mükafaat hazırlamıştır" (Ahzab 28-29).
Hz. Cabir devamla der ki: "Bunun üzerine Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'den başlayarak şöyle dedi:
"Ben sana bir husus arzedeceğim. Cevap vermede acele etmemeni dilerim, ebeveyninle de istişare ettikten sonra cevap ver."
"O husus nedir ey Allah'ın Resulü?" diye Aişe sorunca, Aleyhissalâtu vesselâm ayeti tilavet buyurdu. Bunun üzerine Hz. Aişe hemen: "Yani sizi tercih meselesinde mi ailemle istişare edeceğim? Asla! Ben Allah'ı ve Resulü'nü ve ahiret yurdunu tercih ediyorum. Senden ricam, kadınlarından hiçbirine benim şu söylediğimi haber vermemendir!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Onlardan biri sormaya görsün, ben hemen cevap veririm. Zira Allah beni zorlaştırıcı ve şaşırtıcı olarak değil, öğretici ve kolaylaştırıcı olarak gönderdi!" buyurdular." [Müslim, Talak 29, (1478).][727]

AÇIKLAMA:

[725] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/505-506.
[726] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/506.
[727] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/507-508.

1- Bu rivayet, Ümmühatu'lmü'minîn'in dünya veya ahireti tercih hususunda muhayyer bırakıldıklarını haber veren ayetin nüzul sebebini açıklamaktadır. Anlaşılacağı üzere Hz. Ebu Bekr ve Hz. Ömer mutad ziyaretlerinin birinde Aleyhissalâtu vesselâm'ı kadınları etrafında toplanmış olduğu halde sessiz (ve kaygılı) bulurlar. Resulullah'ı neşelendirmek ve konuşturmak için Hz. Ebu Bekr'in şaka yollu bir cümlesi Resulullah'ı güldürmekle kalmıyor, sessiz ve kaygılı oluşunun sebebini de ortaya çıkarıyor: Hanımları kendisinden veremeyeceği veya örnek olmalarında vermeyi uygun bulmadığı şeyleri istemektedir.
Bu durumu öğrenen kayınpederler [Hz. Ebu Bekr ve Hz. Ömer (radıyallahu anhümâ)] hemen kızlarının üzerlerine yürüyüp "Demek siz, Resulullah'tan onda olmayan şeyler istiyorsunuz ha!" diyerek tedib etmek, cezalandırmak isterler, Aleyhissalâtu vesselâm buna mani olur. Ama müdahale faydadan hali olmaz. Validelerimiz, o günden sonra Resulullah'tan, onda olmayan bir şey talep etmeyecekleri hususunda söz verirler, yemin ederler. Derken muhayyerlik ayeti nazil olur.
Aleyhissalâtu vesselâm emr-i İlahî'yi Hz. Aişe'den başlayarak zevcelerine tebliğ eder. Hepsi de düşünmeye, aileleriyle istişareye gerek duymadan Allah ve Resulü ile beraber olup darlık içinde yaşamayı, ayrılıp bolluk içinde yaşamaya tercih ederler.

Bu muhayyerlikte kadınlar ayrılmayı tercih etmiş olsalar, başkalarıyla evlenmeleri helal olup olmayacağı hususunda ulema mütalaa yürütmüş, ihtilafa düşmüştür. Çoğunluk, ayrılığın gereği olarak evlenebileceklerine hükmetmiştir.

Ayet geldiği zaman Resulullah'ın nikahı altında, hayatta dokuz karısının olduğu belirtilmektedir. Beşi Kureyşîdir. Hz. Aişe, Hafsa, Ümmü Habibe, Sevde, Ümmü Seleme radıyallahu anhünne; dördü de Kureyş dışından: Safiyye, Benî Nadir Yahudilerinden; Meymune, Benî Hilal'den; Zeyneb Bintu Cahş, Benî Esed'den; Cüveyriye, Benî Mustalik'ten, radıyallahu anhünne.

2- Hadis üzgün olan eş dostun fıkra vs. nezih vasıtalara başvurularak konuşturulup, güldürülmesinin müstehab olduğunu ifade etmektedir. [728]

İKİNCİ FASIL

EVLENMEYE TEŞVİK VE TERĞİB

5623- 1- عن مَعْقَلِ بْنِ يسار رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]جَاءَ رَجُلٌ الى رَسُولِ اللهِ # فقَالَ: إنِّي أصَبْتُ امْرَأةً ذَاتَ حَسَبٍ وَجَمَالٍ وَأنَّهَا َ تَلِدُ، أفَأتَزَوَّجُهَا؟ قَالَ: َ ثُمَّ أتَاهُ الثَّانِيَةَ، فَنَهَاهُ. ثُمَّ أتَاهُ الثَّالِثَةَ، فقَالَ: تَزَوَّجُوا الْوَدُودَ الْوَلُودَ، فإنِّي مُكَاثِرٌ بِكُمُ اُمَمَ[. أخرجه أبو داود والنسائي .

1. (5623)- Ma'kıl İbnu Yesar (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bir adam gelerek: "Ben (evlenmek üzere) asaletli ve güzel bir kadın buldum. Ancak kısırdır, çocuk doğurmuyor. Onunla evleneyim mi?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Hayır evlenme!" buyurdular. Sonra adam ikinci sefer geldi, yine aynı cevabı aldı. Adam üçüncü sefer de gelince: "(Ey insanlar!) vedud (çok seven) ve velud (çok doğuran) olanla evlenin. Zira ben (kıyamet günü) diğer

[728] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/508-509.

ümmetlere karşı çokluğunuzla övüneceğim" buyurdular." [Ebu Davud, Nikah 4, (2050); Nesaî, Nikah 11, (6, 65-66).][729]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, kadında aranması gereken belli başlı vasıfları belirtmektedir:
* Kadın kısır olmamalıdır. Çünkü evlenmenin aslî gayelerinden biri tenasül yani neslin devamını sağlamaktır. Çocuk doğurmayan kadın bu gayeyi hasıl etmez.
* Kadın vedud olmalıdır: Yani kocasını çok sevmelidir.
* Kadın doğurgan olmalıdır. Kadının sadece kısır olmaması da yeterli değil, velud da olmalıdır. İki vasıf birbirini tamamlayıcı olduğu halde ayrı ayrı zikredilmesi, evlilikte çocuk elde etme meselesinin din açısından ehemmiyetini nazara verir. Gerçi hadisin sonunda çocuk meselesine bir kere daha dönülüyor: "Kıyamet günü sizin çokluğunuzla diğer ümmetlere karşı övüneceğim."
Eğer kadın velud olur fakat vedud olmazsa kocası tarafından sevilmez. Ailevî ahenk ve huzur kadının kocası tarafından sevilmesi ile mümkündür. Bu ise öncelikle kadının vedud olmasına bağlıdır. Kadın vedud olsa fakat velud olmasa bu sefer evlilikten beklenen maksad hasıl olmaz, ümmetin sayıca artması gerçekleşmez.
Alimler bu iki vasfın bekârlarda yakınlarının haline bakılarak bilinebileceğini belirtirler. "Çünkü çoğunluk durumunda tabiatlar akrabalara intikal eder, yakınlarının tabiatları birbirlerine benzer" derler. Aliyyu'l-Kâri "Vedud ve velud olanlarla evlenin" emrinde: "Velud ve vedud olanlarla evliliğinizi devam ettirin" manasının da muhtemel olduğunu söyler.
Bu vesile ile bir kere daha tekrar edelim ki, İslam dini, nüfus çokluğuna ehemmiyet verir. Birden fazla kadınla evlenme ruhsatı bile İslam'ın nüfus politikasının gereğidir. Böylece doğum çağında olan kadın bekâr kalmamış olur. Ayrıca erken evlendirme prensibi de doğumu teşvik edici bir tedbirdir. Ortalama 15-17 yaşlarında büluğa eren gençlerin hemen evlendirilmesi daha çok sayıda çocuk edinmeye müessir olacaktır. Yüksek tahsilin yaygınlaştığı çevrelerde evlenme yaşı gittikçe gerilere kaymakta, dolayısıyla doğum nisbeti o çevrelerde azalmaktadır.
Doğum kontrolü diye günümüzde ortaya çıkan hâdiseyi İslam açısından kabul etmek mümkün değildir. Bu hâdise esasen bizde dış baskılarla müesseseleştirilmiş, doğum kontrolüyle ilgili teşkilatlar Amerikan yardımlarıyla finanse edilmiştir. Maksad, İslam ümmetinin sayısını azaltmaktır. Nitekim Kıbrıs askerî harekatının akabinde Amerika'nın koyduğu askerî ve ekonomik ambargodan Türkiye'ye faydalı olacak her çeşit yardımlar nasibini alırken, sadece doğum kontrolüne yönelik yardımlar nasibsiz kalmış, onlar hiçbir kısıntıya uğramadan gelmeye devam etmiştir. Nedir bunun manası?
Alim geçinen eyyamcı, fetvacı, günlük politikaya göre imal-ı fikirde bulunan yeni yetme yarımlar, fıkıh kitaplarında birçok kayıtlarla medar-ı bahs edilen çocuk aldırma ruhsatını, kayıtları mevzubahis etmeden göstererek veya bazı hadislerde gelen yine kayıtlara tabi azl ruhsatını[730] medar-ı bahs ederek, yabancı ideolojilerin işine yarayacak fetva vermektedir. Bu, manevî sorumluluğu mucib olduğu gibi, ümmetin dünyevî menfaatlerine de aykırıdır. Dış baskılara dayanamayan veya satın alınan politakacılarla, din temsilcileri millet nazarında bir değildir. Millet öncelikle din alimlerine kulak verir.
Hadislerde "azl"e ruhsat olduğu gerekçesiyle doğum kontrolü caiz diyenlere Resulullah'ın azlle ilgili şu tarifini de görmelerini tavsiye ederiz: Müslim başta diğer birkısım Kütüb-i Sitte müelliflerinin kaydettiği bir hadiste, Resulullah'tan azl sorulduğu zaman: "Bu, gizli bir ve'd'dir" demiştir. Ve'd, Arapça'da çocukları diri diri toprağa gömme fiilidir. Şu halde, Resulullah, azli "çocuğun gizlice toprağa gömülmesi" olarak tarif etmiş bulunmaktadır. Yani, sebepsiz azli tasvib etmemektedir. Azle bile fetva vermeyen dinimizde, kürtaj denen çocuk katliamına fetva aramak tamamen boş bir gayrettir.
Nüfus artışının açlık ve ekonomik sıkıntıya sebep olması gibi, aslında ilme ve realiteye aykırı iddialara Kur'an-ı Kerim'in bir ayetiyle cevap vereceğiz:
"Fakirlik korkusuyla evlatlarınızı öldürmeyin. Onları da, sizi de rızıklandıran biziz. Onları öldürmek, gerçekten çok büyük bir günahtır" (İsra 31).
Makina, gübreleme, sulama, bilgi ve tecrübe gibi yeni unsurların ziraate dahil edilmesi, ziraî istihsali dünya genelinde öyle artırmıştır ki, bu, nüfus artışından çok öndedir. Gelecekte bitki genlerine yapılan müdahale, ev ziraati gibi şimdiden ufukta görülen gelişmeler gıda sıkıntısı diye bir tehlikenin yeryüzüne hiçbir zaman gelmeyeceğini göstermektedir. Afrika gibi dünyanın bazı yerlerinde görülen açlık ve sefalet, oralardaki Avrupa sömürüsünün eseridir, tabii bir hâdise değildir. Avrupalılar gittikleri memleketlerin iktisadî düzenlerini sistematik olarak bozarak yerli halkı, bir daha kendilerine karşı müessir şekilde baş kaldıramayacak hale getirmişlerdir. Oradan ayrılsalar bile sömürü sistemlerini kendi menfaatlerini devam ettirerek satın alınmış aydınlarla yürütüp, ayakta tutmaktalar; ticarî şirketleri, işletmeleri ellerinde bırakmayarak daha merhametsiz bir sömürge tatbikatını devam ettirmektedirler.

---

[729] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/510.
[730] Azl, meniyi kadının rahmine değil, dışarı atmaktır. Buna, hamileliği önlemek için başvurulur.

Kendi memleketlerinde bütün imkanlarıyla doğumu teşvik eden Batı, Batı dışındaki bütün memleketlerde siyasî, iktisadî ve askerî her çeşit güç ve baskı imkanlarını kullanarak doğum kontrolü uygulamasını yaptırmaktadırlar.[731]

Meselenin İktisadî Yönü:

Nüfus artmasının açlığa sebep olacağı iddiasını, ilmî çalışmalarla, rakamlarla cevaplandıran ilim adamlarımız var. Türkiye'de Nüfus Meselesi adlı kitabında Prof. Dr. Sabahattin Zaim pek çok dünya devletini esas almak suretiyle mukayeseli, istatistikî rakamlara dayanarak yaptığı bir tahlili şöyle noktalar: "Şu halde, umumiyetle iddia edildiği gibi, ülkelerin refah seviyesindeki artış hızı ile nüfus hızı arasında tersine bir koralasyon (ilgi) yoktur (0.2). Bilakis iki mefhum arasında müsbete doğru bir koralasyon (O. 53) görülmektedir." İlim adamımızın Türkiye'nin 1960-1968 yılları arasındaki nüfus ve gelir artışı ile ilgili olarak verdiği rakamlara göre bu yıllar arasında nüfusumuz % 2.6 artarken, nüfus başına düşen GSMH (millî gelir) artışı 4.2 olmuştur.
Gıdanüfus münasebetlerinde de şu kıymetli bilgiyi verir: "Gıdanüfus münasebetlerini Türkiye yönünden inceleyecek olursak, görülür ki, ülkemizde nüfus artışının en hızlı olarak kabul edildiği devrelerde 1952-56'ya nazaran artmıştır. Aynı devrede toplam ziraî üretim % 66, gıda üretimi ise % 7 oranında artmıştır. Aynı devrede toplam ziraî üretim % 66, gıda üretimi ise % 61 oranında çoğalmıştır. Yani ülkemizde gıda yönünden bir dengesizlik yoktur. Ziraî üretimle gıda üretimi, nüfustan daha hızlı artmaktadır."[732]
Bu açıklamalar Cenab-ı Hakk'ın Kur'an-ı Kerim'de geçen "Açlık korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin, onları da sizi de biz rızıklandırırız" ayetinin ilmî bir tefsiri mahiyetindedir. Bu açıdan gerek yurdumuzda, gerek dünyanın bazı yerlerinde zaman zaman görülen maddî sıkıntılar, tabii değildir, nüfus çokluğundan değildir. Sömürgecilerin oyunundan, adaletsiz idareden ileri gelmektedir. Ömer İbnu Abdilaziz'in üç yıllık adilâne idaresi sırasında Mısır gibi büyük bir İslam dünyasında zekat kabul edecek insan kalmayacak şekilde refah ve bolluk hasıl olmuştur.
Doğum kontrolü uygulayarak, evlenmeyi, çocuk elde etme maksadının dışına çıkaran çevrelerde "cinsî münasebetlerin çocuk yapma ve neslin devamı ile hemen hemen hiçbir ilgisinin kalmadığı, tamamen bir eğlence ve zevk meselesi haline getirildiği" bazı araştırıcıların yazılarında belirtilmektedir. Bu durumun beşerî ahlakı son derece tahrip ettiğini belirten meşhur tarihçi ve içtimaiyatçı Dr. Sazzoken: "Amerika'daki cinsî münasebetlerden bahisle, rakamlar üzerinde âdeta ağlamaktadır. Doğum kontrolü teşviki sonucu evlenmeden önce gayr-ı meşru ilişkilerde bulunan erkeklerin sayısı % 27'den % 87'ye, kadınların ise % 7'den % 50'ye çıktığını tesbit etmiştir." Yine verilen bir başka bilgiye göre Dr. Cheoser 1956 yılında altı yüz kadın üzerinde yaptığı incelemelerin sonucunu şöyle bildiriyor: "İngiltere'de her üç kadından biri henüz evlenmeden iffet ve kızlığını kaybetmektedir." Aynı zat 1960 yılında yayınlanan bir kitabında "Artık kadınlarda iffet denilen şeyden bir iz, bir eser kalmış mıdır?" diye sormaktadır. Ya şimdilerde (1992) ne hale geldi?
5718. hadisin açıklama kısmında çocuk öldürme meselesine tekrar temas edeceğiz.[733]

5624- 2- وعن ابْنِ عَمْرُو بْنِ العاص رَضِيَ اللهُ عَنهما قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: اَلدُّنْيَا مَتَاعٌ، وَخَيْرُ مَتَاعِ الدُّنْيَا الْمَرْأَةُ الصَّالِحَةُ[. أخرجه مسلم والنسائي .

2. (5624)- Abdullah İbnu Amr İbni'l-As (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Dünya bir meta'dır. Dünya metaının en hayırlısı saliha kadındır." [Müslim, Rada 64, (1467); Nesaî, Nikah 15, (6, 69).][734]

AÇIKLAMA:

Meta', altın ve gümüş parayla alınıp satılabilen her çeşit ticaret malıdır. Yenilen, giyilen, yere serilen bütün dünya malları meta'dır. Bir müddet kullanılıp eskitilir. Ayet-i kerimede de "dünya hayatı" bir aldanma metaı olarak tavsif edilmiştir. "Dünya hayatı bir aldanma metaından başka bir şey değildir" (Al-i İmran 185).
Hadis, dünyada hoşumuza giden hiçbir şeyin ebedî olmadığını, bir müddet istifadeden sonra elden çıkacağını bildiriyor. Bu faniler arasında insan için en hayırlı olanı saliha bir kadındır. Çünkü diğer metalardan ağız tadıyla istifade, bu hayat ortağına bağlıdır. Eğer kadın saliha olmaz da kötü olursa, kişi zengin ve sağlıklı da olsa, hayatta huzur bulamaz.

---

[731] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/510-512.
[732] Bu iktibastan yaptığımız eser (Türkiye'de Nüfus Meselesi) 1973'te İstanbul'da Boğaziçi Yayınevi tarafından basılmıştır.
[733] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/512-514.
[734] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/514.

Saliha kadın, dindar, iffetli ve itaatkâr olan kadındır. Bir başka hadiste Resulullah insanın saadetini üç şeye bağlar: "Saliha kadın, salih mesken, salih binek." Hadisin devamında, kişinin bedbahtlığı da üç şeye bağlanır: "Kötü kadın, kötü mesken, kötü binek." Dünyevî saadetin medarı denince birçok kimsenin aklına öncelikle maddî zenginlik gelir. Halbuki bir peygamber nokta-i nazarından, bu meselede maddî varlık hiç mevzubahis edilmemektedir. Ailevî huzurun yokluğunu hiçbir zenginlik telafi edemez. Ayrıca, saliha kadın sadece dünya hayatı için değil, dünyayı ahiretin bir tarlası görüp, buradaki hayatı ebedî hayatını kazanmaya vasıta bilen kimseler için de ayrı bir ehemmiyet taşır. Saliha bir hayat ortağına sahip kişi, ahiret ekimini daha iyi yapar. Maddî serveti bir başka değer kazanır.
Müteakip hadis mevzuyu daha da açacaktır. [735]

-5625 -3- وعن ابن أبي نَجِيح قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: مِسْكِينٌ مِسْكِينٌ رَجُلٌ لَيْسَتْ لَهُ امْرَأَةٌ. قَالُوا: وَإِنْ كَانَ كَثِيرَ الْمَالِ؟ قَالَ: وَإِنْ كَانَ كثِيرَ الْمَالِ. مِسْكِينَةٌ مِسْكِينَةٌ اِمْرَأَةٌ زَوْجَ لَهَا. قَالُوا: وَإِنْ كَانَتْ كَثِيرَةَ الْمَالِ؟ قَال: وَإِنْ كَانَتْ كَثِيرَةَ الْمَالِ[. أخرجه رزين .

3. (5625)- İbnu Ebi Necih rahimehullah anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Kadını olmayan erkek miskindir, miskindir!" buyurmuşlardır. Yanındakiler:
"Çokça malı olsa da mı?" dediler.
"Evet çokça malı olsa da!" buyurdular. Sözlerine devamla: "Kocası olmayan kadın da miskinedir miskinedir!" buyurdular. Yanındakiler:
"Çokca malı olsa da mı?" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Evet kadının çok malı olsa da!" buyurdular." [Rezin tahric etti.][736]

-5626 -4- وعن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: تُنْكَحُ الْمَرأةُ ‘رْبَعٍ خِصَالٍ: لِمَالِهَا، وَلِحَسَبِهَا، وَلِجَمَالِهَا، وَلِدِينِهَا. فَأَظْفَرْ بِذَاتِ الْدِّينِ، تَرِبَتْ يَدَاكَ[. أخرجه الخمسة إ الترمذي.»حَسَبُ ا‘نْسَانِ« مَا يعد من مفاخر آبائه؛ وقيل: هو شرف النفس وفضلها. وقوله »تَرِبَتْ يَدَاكَ« أى التصقت بالتراب من الفقر، وهذا الدعاء وأمثاله كان يرد من العرب بغير قصد الدعاء، بل في معرض المبالغة في التحريض على الشئ والتعجب منه ونحو ذلك .

4. (5626)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kadın dört hasleti için nikahlanır: Malı için, haseb ve nesebi için, güzelliği için, dini için. Sen dindarı seç de huzur bul." [Buharî, Nikah 15; Müslim, Rada 53, (1466); Ebu Davud, Nikah 2, (2047); Nesâî, Nikah 13, (6, 68).][737]

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadislerinde evlenme mevzubahis olunca, kadın seçiminde erkeklerin üzerinde durduğu hasletleri belirtiyor: Güzellik, zenginlik, soysop üstünlüğü, dindarlık. Bu hususların hiçbirini aramayan erkek yoktur denebilir. Dinimiz öncelikle diyanetin aranmasını tavsiye eder. Kur'ân-ı Kerim, bu meselede mü'minlere, eş olarak mutlaka ehl-i iman biriyle evlenmeyi irşad buyurur, mümin eşin, hoşa gidecek kâfirden daha hayırlı olacağı ifade edilir (Bakara 221). Mü'min eşin güzelliği, çirkinliği, zenginliği, fakirliği ve nesebi (soyusopu) mevzubahis edilmiyor. Ama müşrikin hoşa gideni mevzubahis ediliyor. Müşrik, hadiste zikredilen üç sebepten biriyle hoşa gidebilir: Zengindir veya güzeldir veya soysop sahibidir, bu sebeplerden biriyle hoşa gidebilir. Öyleyse ayet-i kerimeye göre mü'min olan tercih edilecek, hadis-i şerife göre de mü'minlerden diyaneti kavi olanlar tercih edilecektir.
Başka hadisler dindarı tercihin sebeplerini belirtir: Çünkü kadın kardeşlerine benzeyenleri doğurur.
Bu hadis daha önce teferruatlı olarak geçtiği için burada tekrar etmeyeceğiz.[738]

-5627 -5- وعن جابرٍ رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]لَمَّا تَزَوَّجْتُ قَالَ لِى رَسُولُ اللهِ # مَا تَزَوَّجْتَ؟ قُلْتُ: تَزَوَّجْتُ ثَيْباً. فقَالَ: فَّ بِكْراً تُ َعِبُهَا وَتُ َعِبُكَ[. أخرجه الخمسة .

5. (5627)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Evlendiğim zaman Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana:
"Nasıl biriyle evlendin (dulla mı bakire ile mi?)" diye sordular.
"Bir dul aldım!" dedim.
"Niye bakire değil? O senin sen de onunla mülâtefe ederdiniz!" buyurdular." [Buhârî, Nikâh 10; Müslim, Radâ 54, (715); Ebu Dâvud, Nikâh 3, (2048); Tirmizî, Nikâh 4, 13 (1086, 1100); Nesâî, Nikâh 6, 10 (6, 61-65).][739]

---

[735] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/514.
[736] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/515.
[737] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/515-516.
[738] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/516.

AÇIKLAMA:

1- Burada, bazı vecihlerinde başka teferruat bulunan bir hadisin bir kısmı yer almaktadır. Kısaca özetlemek gerekirse: Hz. Cabir'in babası öldüğü zaman geride yedi (veya dokuz) kız çocuğu bırakmıştır. Hz. Cabir, kendi ifadesiyle "çocukları ayarında beceriksiz bir bâkire ile evlenmeyi [kızlarına bir yenisini eklemeyi] uygun bulmayarak bunlara analık yapacak, terbiye ve bakımlarını iyi îfa edecek, onlar üzerinde otorite kurabilecek tecrübeli bir dulla evlenmiştir." Bir sefer dönüşü Hz. Cabir, Medine'ye yaklaşınca, evine bir an önce varmak için hayvanını hızlandırınca, oradaki acelecilik Aleyhissalâtu vesselâm'ın dikkatini çeker. Cabir'den sebebini sorar. Cabir, yeni evlendiğini söyleyince, Aleyhissalâtu vesselâm, "dulla mı, bakire ile mi evlendin" diye tekrar sorar. Cabir (radıyallahu anh) dul deyince, Aleyhissalâtu vesselâm, sadedine olduğumuz tavsiyede bulunur. Hz. Cabir, niçin dulla evlendiğini açıklayınca da: اصَبْتَ "İsabetli davranmışsın" buyurarak takdir eder.
Hz. Cabir'in aldığı kadının adı Sahle Bintu Mes'ûd İbni Evs İbni Mâlik el-Ensâriyye'dir.[740]

2- Hadisten Çıkarılan Bazı Fevaid:

* Bakire ile evlenmeye teşvik var. İbnu Mâce'nin bir rivayetinde daha sarih olarak "Size bekârları tavsiye ederim. Onların ağızları daha tatlı (kabasaba, kırıcı söz söylemezler...), rahimleri daha hareketlidir (daha çok çocuk yapar), (aza daha kolay razı olurlar)" buyurmuştur.
* Hz. Cabir, kızkardeşlerine karşı müşfik davranışı ve onların maslahatını şahsî hazzına tercih etmesiyle fazilet örneği vermiş, Aleyhissalâtu vesselâm da takdir etmiştir.
* İki maslahat çakışırsa, hangisi daha çok ehemmiyet taşıyorsa o tercih edilir. Nitekim Cabir öyle yapmış ve Resûlullah'ın takdir ve dualarına mazhar olmuştur.
* İmam, arkadaşlarının şahsî meseleleriyle de ilgilenmeli, sual etmeli, hayra, daha doğruya irşadda bulunmalıdır. Bu, nikah meselesinde de olabilir, zikrinde haya duyulan meselelerde de olabilir.
* Kadının kocasına hizmet etmesinin meşruiyyeti, sadece kocaya değil, kocanın kardeşi, ailesi, çocuklarına da hizmet meşrudur, fazilettir. Kocanın bu maksadla evlenmesinde kocaya bir mahzur yoktur, kadın da aslında bunu bir mecburiyet olarak yapmaz. Fakat beşerî hayatta âdet böyle cereyân etmektedir. Bundan dolayı Resûlullah Cabir'in kasdını kınamadı, yadırgamadı, dahası takdir etti. [741]

-5628 -6- وعنه رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: إِنَّ الْمَرْأَةَ تُقْبِلُ فِي صُورَةِ شَيْطَانٍ، وَتُدْبِرُ في صُورَةِ شَيْطَانٍ. فإِذَا رَأَى أَحَدكُمْ مِنْ اِمْرَأَةٍ مَا يُعْجِبُهُ فَلْيَأتِ أَهْلَهُ فَإِنَّ ذلِكَ يَرُدُّ مَا في نَفْسِهِ[. أخرجه مسلم وأبو داود والترمذي .

6. (5628)- Yine Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Şurası muhakkak ki kadın, şeytan suretinde gelir, şeytan suretinde gider. Biriniz bir kadında hoşuna giden bir husus görürse, hemen hanımına gelsin; zira bu, nefsinde uyananı giderir." [Müslim, Nikâh 9, (1403); Ebu Dâvud, Nikâh 44, (2151); Tirmizî, Nikâh 9, (1158).] [742]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin Müslim'deki aslının baş tarafında vürud sebebi de zikredilir. Buna göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yolda gördüğü bir kadın sebebiyle ailesine gelmiş, sonra da ashabına yukarıdaki tavsiyede bulunmuştur. Resûlullah bu davranışıyla ümmetine örnek olmuştur. Öyleyse bir kadın görüp de içinde bazı hisler uyanan kimsenin sünnete ittibâen ailesine gelmesi ve şehvetini teskin etmesi müstehabtır.
2- Kadının şeytana teşbîhi, erkeklerin içinde his uyandırdıkları içindir. Zira Yüce Yaratan erkeklerin fıtratına kadınlara karşı şiddetli bir meyil koymuştur. O meyil her erkekte mevcuttur. Harama sevketme işi şeytanın vazifesi olması haysiyetiyle, erkeklerde haram hisler uyan -dıran kadınlar o yönüyle şeytana benzetilmiş, bakmanın, görmenin hâsıl edeceği şeytanî hisler ve neticeler nazar-ı dikkate arzedilmiştir. Öyleyse, ciddî bir sebep yokken, kadın, erkeklerin arasına karışmamalıdır. Erkek, yabancı kadına imkân nisbetinde bakmamalıdır. Hele zinetine, zinet yerlerine, güzelliklerine dikkatle bakması son derece mahzurludur. Bu sebeple olacak ki âyet-i kerime'de erkeklerinde gözlerini haramdan kısmaları emredilmiştir. (Nur 30).
Hadis, erkeğin hanımını gündüz de dâvet edebileceğini, hanımının buna uyması gerektiğini ifade etmektedir. Ayrıca şehvet duygusunun, imkân nisbetinde vakit geçirilmeden teskini müstehabtır, birkısım maslahatları mültezimdir. [743]

---

[739] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/516.
[740] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/516-517.
[741] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/517.
[742] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/518.
[743] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/518.

ÜÇÜNCÜ FASIL

KIZ İSTEME, NİKAH DUASI VE NAZAR

-5629 -1- عن ابن عُمر رَضِيَ اللهُ عَنهما قال:]نَهى رَسُولُ اللهِ # أنْ يَخْطُبَ الرَّجُلُ عَلى خِطْبَةِ أخِيْهِ حَتّى يَتْرُكَ الْخَاطِبُ قَبْلَهُ أوْ يَأذَنَ لَهُ[. أخرجه الستة وهذا لفظ مالك والنسائي؛ والباقون بمعناه .

1. (5629)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), kişiyi, kardeşi bir kızı isteme sırasında o kıza talip olmaktan nehyetti, "Ne zaman isteyen vazgeçer veya kendine izin verirse o takdirde talib olabilir" buyurdu." [Buharî, Nikah 45; Müslim, Nikah 49-56, (1412-1414); Muvatta, Nikah 1, (2, 523); Ebu Davud, Nikah 18, (2081); Nesâî, Nikah 19, (6, 71); Tirmizî, Nikah 38, (1134).][744]

AÇIKLAMA:

1- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) içtimâî hayatta her zaman mühim bir yer tutan ve kıyamete kadar bu ehemmiyetini koruyacak olan kız istemenin başkalarını da ilgilendiren belli başlı adabını tesbit ediyor: Kardeşin talebi varken araya girmemek.
Hemen şunu belirtelim ki, kardeş tabiri umumidir. Öz kardeşi ifade ettiği gibi, süt kardeşi, din kardeşi gibi başkalarınıda ifade eder. Evzaî ve bazıları "Bu durumda zımmînin talip olduğu zımmiye bir kıza Müslüman da talip olabilir, bu haram veya mekruh değildir" diye hükmetmişse de, cumhur, kız isteme meselesinde zımmîyi Müslümana ilhak etmek gerektiğine hükmetmiş, "kardeşi" tabirinin galip durumu ifade için kullanıldığını söylemiştir. Öyleyse zımmînin dahi talib olduğu zımmiye kıza, o vazgeçmedikçe veya izin vermedikçe talip olunamaz.
2- Hadiste beyan edilen yasak haram mı ifade ediyor, kerahet mi veya hangi şartlarda haram, hangi şartlarda kerahet ifade eder gibi bir kısım teferruatta ulema ihtilaf etmiştir.
* Cumhur: "Bu nehiy tahrimdir, haram bildirir" der.
* Hattâbî, "Nehiy te'dib içindir, fakihlerin çoğu nezdinde, nikah akdini iptal eden tahrimî bir nehiy değildir" der. Ancak Nevevî, bu nehyin tahrim ifade ettiğinde icma bulunduğunu nakletmiştir. Fakat, hangi şartlarda haram olacağı yine de ihtilaflıdır:
** Şafiîler ve Hanbelîlere göre, eğer kız veya kızın yetki tanıdığı velisi, isteyen tarafa sarih bir şekilde müsbet cevap vermişse, bu durumda araya girmek haramdır. Ama, reddettiklerine dair sarih bir ifade varsa araya grimek haram değildir. Eğer reddettikleri belli değilse kız istemeye tevessül haram değildir. Çünkü bunda asıl olan mübahlıktır. Hanbeliler nezdinde bu durumda iki farklı görüş var:
** Eğer kız tarafının müsbet cevabı sarih değil de târiz denen kaypakça bir üslupla olursa -söz gelimi "sizin gibisindan vazgeçilemez", "sen yabana atılacak biri değilsin" sözlerinde olduğu gibi- Şafiîler nezdinde iki farklı görüş var: Sahih olanına göre araya girmek haram değildir, Malikîler ve Hanefîler de bu görüştedir.
** Kız tarafı ne red ne de kabul cevabı vermemişse, araya girmek caizdir. Bu cevaza delil, Fatıma Bintu Kays (radıyallahu anhâ) meselesinde Resulullah'ın tavrıdır. Bu kadın Aleyhissalâtu vesselâm'a gelip kendisini Hz. Muaviye ve Hz. Cehm (radıyallahu anhümâ)'in talep ettiklerini bildirip hangisiyle evlenmesinin uygun olacağını sorduğu zaman, Aleyhissalâtu vesselâm araya girip üçüncü bir şahsı, Hz. Üsame (radıyallahu anh)'yi tavsiye etmiştir. Bu hadisede akla gelen bir ihtimali esas alarak farklı bir yoruma gidenler de olmuştur. Nevevî ve başka bazıları derler ki: "Fatıma Bintu Kays misalinde söylenen hususa delil yoktur. Çünkü Ebu Cehm ve Muaviye hazretlerinin aynı anda istemiş olmaları muhtemeldir veya ikinci zat, birincinin talebinden habersizdir. Resulullah da Üsame'yi sadece işaret etmiştir, onun adına talep etmiş değildir."
* Tirmizî'nin kaydettiğine göre, İmam Şafii'ye göre, sadedinde olduğumuz hadisin manası, "Bir adam bir kadını isteyince kadın ondan razı olup ona meylederse, bir başkasının kızı istemeye artık hakkı yoktur" demektir. Eğer kızın rızasını veya meylettiğini bilmezse, istemesinde bir mahzur yoktur." Şafii'nin bu yorumuna delil yine Fatıma Bintu Kays'ın kıssasıdır. Çünkü mezkur rivayette o, kendisini iki kişinin talep ettiğini söylerken, bunlardan birine meylettiğini söylememiştir. Eğer böyle bir şey söyleseydi, Aleyhissalâtu vesselâm ona razı olduğunun dışında bir üçüncü şahıs göstermezdi." Böylece Şafiîlerden bir kısmı, kadından, talep edene kabul veya red cevabı verilmedikçe araya girilebileceğine kesin olarak hükmetmiş, bir kısmı da iki farklı görüş ortaya koymuştur.
** Şafii, bakire kız hakkında: "Onun sükûtu, isteyene rızasını ifade eder" diye hükmetmiştir.
** Bir kısım Malikî alimleri: "Mehir üzerinde anlaşma vaki olmadıkça kızı başkaları da isteyebilir" demiştir.
* Kızın talep edilmesini haram kılan şartlara rağmen ikinci talip nikah yapacak olsa bu nikahın hükmü nedir? Batıl mı, değilmi?

[744] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/519.

** Cumhura göre haram işlemiş olsa da nikah sahihtir. Çünkü, bu işte yasaklanan husus taleptir, talep ise nikahın sahih olmasında aranan bir şart değildir. Öyleyse, talebin gayr-ı sahih şekilde olması nikahı feshetmez.
** Davud u Zahirî'ye göre zifaftan önce de olsa sonra da olsa bu akid feshedilir.
** Malikîlerde ihtilaf edilmiş, iki görüş ileri sürülmüştür: Bir kısmı "zifaftan önce ise feshedilir, zifaftan sonra ise feshedilmez, akid sahihtir" demiştir.
* Bu hadisten hareketle, birinci talibin izin vermesi halinde ikinci talipten haramlığın kalkacağına hükmedilmiştir. Ancak bu ruhsat sadece kendisine izin verilen şahsa mı aittir, başkalarına da şamil olur mu sorusunu getirmiştir. Umumiyetle ikinci şık benimsenmiştir. Çünkü birinci talipten hasıl olan mücerred bir izin onun bu kadınla evlenmekten vazgeçtiğinin ifadesidir, onun talepten yüz çevirmesiyle başkalarının talebini helal ve caiz kılar.
* Kadını istemenin meşru vakti, onun iddetini tamamlamış olma vaktidir. Dolayısıyla birinci kişi, iddetli iken bir kadını talep etmiş olsa, ikincinin, iddeti tamamlanınca tâlip olması bu yasağa girmez. Çünkü birincinin talebi meşru değildir.
* Malikîlerden İbnu'l-Kâsım "Birinci tâlib fâsık ise, iffetli kimsenin araya girmesi câizdir" demiştir. İbnu'l-Arabî kızın iffetli birisi olması halinde bunun caiz olacağını söylemiştir. Çünkü fâsık iffetliye küfüv (denk) değildir, dolayısıyla fâsığın talebi talep değildir. Ama cumhûr, "Kızdan kabul alâmeti sâdır olmuş ise bu doğru olmaz" diye hükmetmiş, İbnu'l-Kâsım'ın görüşünü benimsememiştir.
* Bazı âlimler, umumî âdete göre, birinci tâlibin, istememesi gereken bir kızı istemesi halinde, ikinci talibin araya girmesi câizdir demiştir. Mesela sıradan bir insanın padişah kızına talip olması gibi. Arada küfüvlük yoktur.
* Hadis, sadece erkeklere araya girmeyi haram etmez, aynı şekilde, bir kız bir erkeğe evlenme teklifi yapmışsa, bu sonuçlanmadan aynı erkeğe ikinci bir kızın evlenme teklifi yapmasını da haram eder. Nitekim daha önce, 5612 numaralı hadiste geçtiği üzere faziletli kimselerin kızları için, sâlih erkeklere talepte bulunmalarını ulemâ müstehab addetmiştir. Bu durumda haram, erkeğin tek kadınla evlenmeye azmetmiş olma şartına bağlıdır. Böyle bir kararı yoksa aynı anda birkaç kadın teklifte bulunabilir.[745]

-5630 -2- وعن ابن مسعودٍ رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]عَلَّمَنَا رَسُولُ اللهِ # خُطْبَةَ الْحَاجَةِ: إنَّ الْحَمْدَ للهِ، نَسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ، وَنَعُوذُ بِاللهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَسَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا. مَنْ يَهْدِهِ اللهُ فَـ مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضْلِلِ اللهُ فَـ هَادِيَ لَهُ؛ وَأَشْهَدُ أَنْ إلهَ إَّ اللهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمّداً عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ. يَا أَيُّهَا الّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللهَ الّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَا'رْحَامَ إنَّ اللهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيباً)-1(. يَا أَيُّهَا الّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَ تَمُوتُنَّ إَّ وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ. يَا أَيُّهَا الّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللهَ وَقُولُوا قَوْ سَدِيداً يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِعِ اللهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزاً عَظِيماً[. أخرجه أصحاب السنن.

2. (5630)- İbnu Mes'ud radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize hâcet duasını öğretti. Şöyleydi: "Hamd Allah'a mahsustur. O'ndan yardım dileriz, O'ndan af talep ederiz, nefsimizin şerlerinden, amellerimizin kötülerinden O'na sığınırız. Allah kime hidayet verirse onu saptıracak yoktur. Allah kimi de saptırmışsa, onu da hidayete erdirecek yoktur. Allah'tan başka ilah olmadığına şehadet ederim. Muhammed'in O'nun kulu ve resûlü olduğuna da şehadet ederim. Ey iman edenler, adını zikrederek birbirinize talepte bulunduğunuz Allah'tan ve aranızdaki akrabalık bağın(ı koparmak)tan korkun! Şurası muhakkak ki Allah üzerinizde murâkıbtır" (Nisa 1). "Ey iman edenler! Allah'tan hakkıyla korkun. Sakın ha Müslümanlar olmaktan başka şekilde ölmeyin" (Âl-i İmrân 102). "Ey iman edenler Allah' tan korkun ve sağlam bir söz söyleyin. Tâ ki Allah sizin işlerinizi salaha çıkarsın ve günahlarınızı da affetsin. Kim Allah ve Resûlü'ne itaat ederse büyük bir kurtuluşa ermiş olur." (Ahzâb 70-71). [Ebu Dâvud, Nikâh 33, (2118); Tirmizî, Nikâh 16, (1105); Nesâî, Cum'a 24, (3, 105).][746]

AÇIKLAMA:

1- Hacet duası diye tercüme ettiğimiz tabirin aslı hutbetu'lhacettir. Hacet yani ihtiyaç hutbesi. Burada hacet kelimesiyle nikah kastedilmektedir. Dolayısıyla hutbetu'lhacet tâbirini bu makamda nikah duası şeklinde tercüme etmek de isabetli ve doğru sayılmalıdır. Ancak hadisin metni nazar-ı dikkate alınınca bu duanın nikah akdine mahsus olmayıp, başkaca ihtiyaçlar zımmında okunmasının da meşruiyeti anlaşılır. Öyleyse mü'min, ihtiyaçlarının görülüp tamamlanması için Rabbinden yardım talep etme durumlarında bunu okuması gerekir. Nitekim, bu sebeple İmam Şâfiî hazretleri: "Bütün akitlerin evvelinde -alışveriş, nikah vs.- hutbe (mezkur dua)yı okumak sünnettir" demiştir. Ancak örf, bunu öncelikle nikah akdinde müesseseleştirmiştir. Bu sebeple hadis metninde hacet duası denmiş olmasına rağmen, nikah bahsinde "nikah duası" makamında kaydedilmiştir.
Alimler bu hadisten, nikah akdi sırasında dua okumanın meşruiyetini istidlal etmiştir. Ama bu duayı okumak bir vecîbe değildir. Duasız da olsa akid sahihtir. Fakat bunun okunması mendubtur. Bütün işlerimizde sünnet-i

[745] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/519-522.
[746] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/522-523.

seniyyeye uymaya gayret göstermek İslâm'ın temel edeblerinden biridir. "Bu, vacib veya farz değildir, olmasa da olur" deyip dinî âdabları geçiştirenler, kârdan büyük zarar ederler. Çünkü ister istemez yapılacak fıtrî âdetlerde sünnete uymak onları ibâdete çevirir.
2- Hadiste açıklanması gereken bir-iki noktaya gelince:
* Şerrin önce nefse nisbeti kesb itibariyledir. Arkadan "saptırma"nın Allah'a nisbeti yaratma ve takdir itibariyledir. Kul iradesiyle kesbeder. Allah da kulun dileği üzere yaratır. Bu sebeple kul yaptığı kötülükten sorumlu olur. İşin -iyilik veya kötülük- yaratılışı Allah'a mahsustur. Kul hiçbir şeyi yaratma gücünde değildir. Yaratmada çirkinlik yoktur, çirkinlik, kötülük kulun kesbinde ve niyetindedir.
* "Adını zikrederek birbirinizden talepte bulunduğunuz Allah" ibaresi, Müslümanların "Allah aşkına...", "Allah rızası için..." diyerek ihtiyaçlarını birbirlerinden talep etmelerine telmihtir. Bu tarz bir talep, bu ayetle meşruiyet kazanmış olmaktadır. Bu durumda, Müslümanların aralarında "insaniyet adına..." gibi başka şeyleri şefaatçi koşmaları muvafık gözükmüyor. Allah adı mü'min gönülde daha müessir, daha iş bitiricidir, bunu şefaatçi kılmak mü'minin edebidir.
* Akrabalık bağını koparmaktan korkma ile Allah'tan korkmanın beraber zikredilmesi, İslâm nazarında arkabalık bağının ehemmiyetini ifade eder. Şunu da bilelim ki, erhâm kelimesi sadece kan bağından gelen rabıtaları ifade etmez. Sıla-ı rahm içerisine arkadaşlık, komşuluk, hemşehrilik, meslektaşlık, hocatalebelik gibi her çeşit beşerî bağ girer. Dolayısıyla Rabbimiz Teâla hazretleri bizleri bu insânî bağları koparmamaya çağırmakta, bunların ehemmiyetine dikkatimizi çekmektedir.
* Allah'tan hakkıyla korkmayı, İbnu Abbâs ve İbnu Mes'ud radıyallahu anhüm: "İtaat etmektir, isyan etmemektir" diye açıklamışlardır. Bazı alimler de "Allah'ı hep anmak, unutmamaktır" diye açıklamıştır.
Rivayete göre, bu ayet indiği zaman Müslümanlar buna güç yetirememekten korkarak Resûlullah'a müracaat ederler: "Kim bunu yapmaya tahammül edebilir?" derler. Bunun üzerine "Elinizden geldikçe Allah'tan korkun" (Tegâbün 16) âyeti nâzil olur.
* Âyetin sonunda, hayatta kaldıkça İslâm'ı yaşamaya çalışmak, hiçbir surette İslâmî yaşayışı terketmemek emredilmektedir.
* Sağlam söz diye çevirdiğimiz kavl-i sedîd: Adaleti yerine getiren söz, doğru söz, istikametli söz, Lâilahe illallah cümlesi olarak açıklanmıştır. Şu halde bu sayılanlardan ayrılmamak emredilmiş olmaktadır.[747]

-5631 -3- عن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: كُلُّ خُطْبَةٍ لَيْسَ فيهَا تَشَهُّدٌ فَهِيَ كَالْيَدِ الْجَذْمَاءِ[. أخرجه الترمذ .

3. (5631)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"İçerisinde teşehhüd bulunmayan bir dua, kesilmiş el gibidir." [Tirmizî, Nikâh 16, (1106); Ebu Dâvud, Edeb 22 (4841).][748]

-5632 -4- وعن رَجُلٌ مِنْ بَنِى سُلَيْمٍ قَالَ:]خَطَبْتُ اِلَى رَسُولِ اللهِ # أُمَامَةَ بِنْتَ عِبْدِالْمُطَّلِبِ رَضِيَ اللهُ عَنها فَأَنْكَحَنِى مِنْ غَيْرِ أَنْ يَتَشَهَّدَ[. أخرجه أبو داود.

4. (5632)- Benî Süleym'den bir adam anlatmıştır: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan Ümâme Bintu Abdilmuttalib radıyallahu anhâ'yı istedim, onu bana teşehhüd okumadan nikâhladı." [Ebu Dâvud, Nikâh 30, (2120).][749]

AÇIKLAMA:

Burada teşehhüd'den maksad hutbe yani nikah duasıdır. Bu rivayette, dua okumadan nikah yapılabileceğine delil mevcuttur. Rivayette adı geçen Ümâme, Resûlullah'ın halasıdır.[750]

-5633 -5- وعن جابرٍ رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: إِذَا خَطَبَ أَحَدُكُمْ الْمَرْأَةَ فإنِ اسْتَطَاعَ أَنْ يَنْظُرَ مِنْهَا الى مَا يَدْعُوهُ الى نِكَاحِهَا فَلْيَفْعَلْ[. أخرجه أبو داود .

5. (5633)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Biriniz bir kadının tâlibi olunca, onun kendini evlenmeye davet eden yerini görmeye muktedirse, onu hemen yapsın." [Ebu Dâvud, Nikâh 19, (2082).][751]

---

[747] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/523-524.
[748] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/524.
[749] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/525.
[750] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/525.
[751] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/525.

-5634 -6- وعن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]تَزَوَّجَ رَجُلٌ اِمْرَأةً مِنَ ا'نْصَارِ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ #: أَنَظَرْتَ إِلَيْهَا؟ قَالَ: َ قَالَ: اِذْهَبْ فَانْظُرْ إِلَيْهَا، فَإِنَّ فِي أَعْيُنِ ا'نْصَارِ شَيْئاً[. أخرجه مسلم والنسائي .

6. (5634)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Adamın biri ensârdan bir kadınla evlenmişti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Kadına baktın mı?" diye sordu. Adam: "Hayır" deyince:
"Git, kadına bak. Çünkü ensarın gözlerinde bir şey vardır!" buyurdular." [Müslim, Nikâh 74, (1424); Nesâî, Nikah 23, (6, 77).][752]

-5635 -7- وعن المغيرة رَضِيَ اللهُ عَنه:]أَنَّهُ خَطَبَ اِمْرَأةً. فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ #: أُنْظُرْ إِلَيْهَا فإِنَّهُ أَحْرَى أَنْ يُؤْدَمَ بَيْنَكُمَا[. أخرجه الترمذي والنسائي .
»أَحْرَى« أى أجدر.»أَنْ يؤدم بينكما« أي يجمع بينكما وتتفقا على ما فيه صح أمركما .

7. (5635)- Hz. Muğire radıyallahu anh'ın anlattığına göre, o bir kadın istemiştir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kendisine: "Ona bak! Zira bakman, aranızdaki uyum için daha muvafıktır!" buyurdular." [Tirmizhi, Nikâh 5, (1087); Nesâî, Nikâh 17, (6, 69).][753]

AÇIKLAMA:

İslâm dini, evlenecek olan erkeğe kadını görmesini tavsiye eder. Bu mesele üzerine gelen hadisler umumiyetle emir sigası taşısa da bu, vecibe ifade etmez, istihbab ve ruhsat ifade eder.
Kızlar için böyle bir emir yoksa da, âlimler kısas yoluyla onların da erkeğe bu maksadla bakabileceğini söylemiştir.
Ahmed İbnu Hanbel'in bir rivayetinde: "Biriniz bir kadın isteyeceği vakit ona bakmasında bir günah yoktur" buyrulmuştur.
Nevevî der ki: "Bu hadisler, erkeğin evlenmek istediği kadına bakmasının müstehab olduğunu ifade eder. Bu hem Şâfiîlerin, hem Mâlikî ve Hanefîlerin ve hem de Ahmed ve diğer ulemâ cumhûrlarının görüşüdür. el-Kâdı birkısım âlimlerin mekruh dediğini kaydetmiş ise de, bu hatadır. Hatadır, çünkü hem hadislerin sarahatine hem de alışveriş, şehadet gibi durumlarda, ihtiyaç halinde bakmanın caiz olduğuna dair icmaya muhalefet eder."
Âlimler, kadının sadece yüz ve ellerine bakmanın mübah olduğunu belirtir. "Çünkü derler bunlar avret değildir. Ayrıca yüz ile güzellik veya çirkinliğine, el ile de vücudunun matluba muvafık olup olmadığına hükmedilir." Evzâî hazretleri etli yerlerine bakılabileceğini söylemiştir.
Kadının, erkeğin bakması haram olan yerlerine de bakılmak istendiğinde, araya bir kadın konmalıdır. Nitekim Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ümmü Süleym'i bir kadını görmesi için yollayarak "Ökçelerine bak ve yakalarını kokla" bir diğer rivayette "Ön dişlerini kokla" diye talimat vermiştir. Hz. Ömer de, Hz. Ali'nin kızıyla evlenmek istediği zaman topuğunun üst kısmına bakmıştır. Bu çeşit araştırmalarda kadının hastalıklı olup olmadığı, temizlik durumu vs. tedkik edilmiş olmaktadır.
Alimler bu bakma işinin kadın rızasına tabi olmadığını, haberinin olmasının da şart olmadığını belirtirler. Vakit olarak da kadına talip olmazdan önce olmasının da münasib olacağını; çünkü, kızı istedikten sonra bakar ve beğenmezse, bunun kızı rencide edip üzeceğini belirtirler. Ancak İmam Mâlik: "Kadına haberi olmadan bakılmasını hoş bulmam, çünkü, gözü kızın avretine de kayabilir" demiştir. Ancak Resulullah'tan ruhsat mutlak geldiği için, kıza haber vermeden de bakmanın cevazı esas kabul edilmiştir. Bu sebeple Hanefî ulemâsı: "İstemezden önce, haberi olmadan kız görülür, beğenilmezse talep edilmez. Böylece kızın rencide edilmesi de önlenmiş olur, bu tarz, müstehabtır" demiştir.
Şunu da son olarak belirtelim ki, günümüzde yaygınlık kazanmaya yüz tutan bazı hallere dinimiz cevaz vermez: Gençler birbirlerini daha yakından tanımak, seyahat etmek gibi aşırılıklara düşüyorlar. İslâm'ın tecviz ettiği "görme" ile bu çeşit beraberliğin hiçbir ilgisi yoktur. [754]

DÖRDÜNCÜ FASIL

NİKAH ADABI

-5636 -1- عن عائشة رَضِيَ اللهُ عَنها قالت:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: أَعْلِنُوا هذَا النِّكَاحَ، وَاجْعَلُوهُ فِي الْمَسَاجِدِ، وَاضْرِبُوا عَلَيْهِ بِالْدُّفُوفِ[. أخرجه الترمذي .

[752] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/525.
[753] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/526.
[754] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/526-527.

1. (5636)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Nikahı ilan edin, onu mescidlerde yapın. Üzerine de def vurun." [Tirmizî, Nikah 6, (1089).][755]

5637- 2- وعنها رَضِيَ اللهُ عَنها قالت:]زَفَفْنَا إمْرَأةً الى رَجُلٍ مِنَ ا'نْصَارِ. فَقَالَ النَّبِيُّ #: يَا عَائِشَةُ أمَا كَانَ مَعَكُمْ لَهْوٌ! فَإنَّ ا'نْصَارِ يُعْجِبُهُمُ اللَّهْوَ[. أخرجه البخاري .

2. (5637)- Yine Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Bir kadını, ensardan bir erkekle evlendirmiştik. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Ey Aişe! Eğlenceniz yok mu? Zira ensar eğlenceyi sever!" buyurdular." [Buharî, Nikah 63.][756]

5638- 3- وعن مُحمّدِ بن حَاطِبِ الْجُمَحِي قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: فَصْلُ مَا بَيْنَ الْحَ َلِ وَالْحَرَامِ الدُّفُّ وَالصَّوْتُ[. أخرجه الترمذي والنسائي.وزاد: في النِّكَاحِ .

3. (5638)- Muhammed İbnu Hatıb el-Cumahi anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "[Nikah'da] haramla helali ayıran fark, def ve sestir." [Tirmizî, Nikah 6, (1088); Nesâî, Nikah 72, (6, 127, 128).][757]

AÇIKLAMA:

Yukarıda kaydedilen üç hadisin üçü de biraz farklı ifadelerle, nikahın alenî olmasını amirdir. Bir erkekle kadının hususi suretle anlaşarak yapacağı birleşme meşru değildir, zinadır. Bu sebeple üçüncü hadiste meşru birleşme ile gayrimeşru anlaşma -yani helal ile haram akitlerin- arasındaki farkın aleniyetle gizliliğin teşkil ettiği ifade edilmiştir. Helal olan, def çalarak güfte okuyarak ilan edilendir. Gizlice, sessizce yapılan da zinadır.
Resulullah birinci hadiste "Ensar eğlentiyi sever" buyurarak, düğün vesilesiyle eğlenti yapılmasını teşvik ediyor. Bunun anlaşılması için, daha önce açıkladığımız üzere, Müslümanların hayatında ayrı bir eğlence programının olmadığını bilmek gerekir. İnsanın eğlenme ihtiyacı, birkısım düğün davet ve merasimlerle karşılanacaktır. Zamanımızda eğlence, radyo, teyp, video ve televizyon gibi vasıtalarla her günümüze ve hatta her saatimize girdiği için, düğünlerin de o devirdeki gibi defli ve sesli olmasında ısrar edilmeyebilir. Üstelik caiz olan def ve ses yerine, caiz olmayan çalgı ve şarkılar kaim olmuştur. Bu sebeple dindar çevrelerde geliştirilen mevlütlü düğünlerimiz, zahirde sünnete zıd da görünse, şayan-ı tercih olmalıdır. Böylece pekçok menhiyyatın önüne sed çekilmiş olur.
Ama bu hadislerde vurgulanan husus ihmal edilmemeli: Düğünler alenî olacak, sesli olacak, ilan edilmiş olacak. Mevlütlü düğünler bu manayı yeterince îfa etmektedir.[758]

5639- 4- وعن عَمْرو بن شُعيبٍ عن أبيه عن جَدّهِ قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: إذَا تَزَوَّجَ أَحَدُكُمُ امْرَأةً أوِ اشْتَرَى خَادِماً فَلْيَقُلْ: اَللَّهُمَّ إنِّي أسْأَلُكَ خَيْرَهَا وَخَيْرَ مَا جَبَلْتَهَا عَلَيْهِ؛ وَأعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّهَا وَشَرِّ مَا جَبَلْتَهَا عَلَيْهِ؛ وإنِ اشْتَرى بَعِيراً فَلْيَأخُذْ بِذِرْوَتِهِ، وَلْيَقُلْ مِثْلَ ذلِكَ[. أخرجه أبو داود .

4. (5639)- Amr İbnu Şuayb an ebihi an ceddihi anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Biriniz bir kadınla evlenir veya bir köle satın alırsa şöyle dua etsin: "Allahım, ben bunun hayırlı olmasını ve hayırlı bir yaratılış üzere olmasını diliyorum. Onun şerrinden ve şerli bir tabiat üzere olmasından sana sığınıyorum.
Eğer bir deve satın alırsa, eliyle hörgücünün üstünden tutup aynı şeyi söylesin." [Ebu Davud, Nikah 46, (2160).][759]

5640- 5- وعن زيد بن أسلم رَضِيَ اللهُ عَنه أنَّ رَسُولَ اللهِ # قَالَ:]إذَا تَزَوَّجَ أَحَدُكُمُ الْمَرْأَةَ أوِ اشْتَرَى خَادِماً فَلْيَأخُذْ بِنَاصِيَتِهَا وَلْيَدْعُ بِالْبَرَكَةِ، وَإذَا اشْتَرَى الْبَعِيرَ فَلْيَأخُذْ بِذِرْوَةِ سَنَامِهِ وَلْيَسْتَعِذْ بِاللهِ مِنَ الْشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ[. أخرجه أبو داود .

5. (5640)- Zeyd İbnu Eslem (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Biriniz bir kadınla evlenir veya bir hizmetçi (köle) satın alırsa, perçeminden tutup ona bereketle dua etsin. Bir deve satın alınca hörgücünün tepesinden tutup, şeytan-ı racime karşı Allah'a istiazede bulunsun." [Muvatta, Nikah 52, (2, 547).][760]

---

[755] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/528.
[756] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/528.
[757] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/528.
[758] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/529.
[759] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/529-530.
[760] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/530.

-5641 -6- وعن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]كَانَ رَسُولُ اللهِ # إِذَا رَفَّأَ ا‘‘نْسَانَ إِذَا تَزَوَّجَ، قَالَ: بَارَكَ اللهُ لَكَ، وَبَارَكَ عَلَيْكَ، وَجَمَعَ بَيْنَكُمَا في خَيْرٍ[. أخرجه أبو داود والترمذي .

6. (5641)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), evlenen bir kimseyi şöyle tebrik ederdi: "Allah sana (evliliği) mübarek kılsın, üzerine bereket indirsin, ikinizin arasını hayırda birleştirsin." [Ebu Davud, Nikah 37, (2130); Tirmizî, Nikah 7, (1091).][761]

AÇIKLAMA

Bu hadis yeni evlenenlere nasıl dua etmek gerektiğini öğretmektedir. Cahiliye devrinde "Kaynaşma ve oğullar" diye dua edilirmiş. Resulullah bu duayı yasaklamıştır. Çünkü kız evlatlara karşı tavır mevcuttur. Onun yerine evliliğin mübarek olması ve hayırda beraberlik duası ikame edilmiştir.
İslam, tebrik duasında bile kendi orijinalitesini aramaktadır.[762]

-5642 -7- وعن الْحَسَنِ قال:]تَزَوَّجَ عَقِيلُ بْنُ أبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللهُ عَنه امْرَأةً مِنْ بَنِي جُشَمٍ فَقَالُوا بِالرَّفَاءِ وَالْبَنِينَ. فقَالَ: قُولُوا كَمَا قَالَ رَسُولُ اللهِ #: بَارَكَ فِيكُمْ وَبَارَكَ لَكُمْ[. أخرجه النسائي.»الرَّفاء« الموافقة وحسن المعاشرة، وإنما نهى عنه ‘نه كان من شعار الجاهلية .

7. (5642)- Hasan(-ı Basrî) anlatıyor: "Akil İbnu Ebi Talib (radıyallahu anh), Benî Cüşem'den bir kadınla evlenmişti. Onu: "Kaynaşma ve oğullar" dileyerek tebrik ettiler. Fakat o: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kullandığı tabirlerle dua edin: "Allah size (evliliği) mübarek etsin ve size bereket versin" deyin!" dedi." [Nesâî, Nikah 73, (6, 128).][763]

-5643 -8- وعن عائشة رَضِيَ اللهُ عَنها قالت:]تَزَوَّجَنِي رَسُولُ اللهِ # في شَوّالٍ وَدَخَلَ بِي فِي شَوَّالٍ، فَأيُّ نِسَائِهِ كَانَ أحْظَى عِنْدَهُ مِنِّي؟ وَكَانَتْ تَسْتَحِبُّ أنْ تُدْخِلَ نِسَاءَهَا في شَوَّالٍ[. أخرجه مسلم والترمذي والنسائي .

8. (5643)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) benimle Şevval'de nikah yapmıştı. Şevval'de gerdek yaptı. Yanında hangi kadını benden daha bahtlı idi?"
[Urve der ki: "Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)] yakınlarından olan kadınları Şevval ayında gerdeğe sokmayı müstehab addederdi." [Müslim, Nikah 73, (1423); Tirmizî, Nikah 9, (1093); Nesâî, Nikah 77, (6, 130).][764]

AÇIKLAMA:

Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) burada bir cahiliye âdetinin batıl olduğuna dikkat çekiyor. Şarihler, Arapların cahiliye devrinde Şevval ayında nikahtan kaçındıklarını, bunu iyi saymadıklarını belirtir. Halbuki Resulullah hem nikahını hem de zifafını Şevvalde yapmıştır. Günümüzde bile "iki bayram arası düğün olmaz" lafını işitiriz. Bu, cahiliye inancının hâlâ yaşamaya devam ettiğini gösterir. Halbuki Resulullah ve Hz. Aişe fiilî tatbikatlarıyla bu anlayışın batıl olduğunu ortaya koymuştur.[765]

-5644 -9- وعن ابن عبّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنهما قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: أمَا لَوْ أنَّ أحَدَكُمْ إذَا أرَادَ أنْ يَأتِي أهْلَهُ قَالَ: بِسْمِ اللهِ، اَللَّهُمَّ جَنِّبْنَا الشَّيْطَانَ وَجَنِّبِ الشَّيْطَانَ مَا رَزَقْتَنَا، ثُمَّ قُدِّرَ بَيْنَهُمَا في ذلِكَ وَلَدٌ لَمْ يَضُرَّهُ الشَّيْطَانُ أبَداً[. أخرجه الخمسة إ النسائي .

9. (5644)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Sizden kim hanımına temas etmek isteyince: "Allah'ın adıyla! Allahım, bizi şeytandan uzak tut ve şeytanı da bize vereceğin nasipten uzak tut!" dese, sonra da Allah bu temastan onlara bir evlad nasip etse, şeytan ona ebediyen zarar vermez." [Buharî, Bed'ü'l-Halk 11; Müslim, Nikah 116, (1434); Ebu Davud, Nikah 46, (2161); Tirmizî, Nikah 8, (1092).][766]

AÇIKLAMA:

[761] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/530.
[762] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/530.
[763] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/531.
[764] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/531.
[765] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/531.
[766] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/532.

1- Bu hadis münasebet-i cinsiyede mühim bir edeb tesbit etmektedir: Besmele ve dua ile başlamalı. Yapılacak dua rivayetlerde bazı farklılıklar arzeder. Hasan Basrî'nin, Abdurrezzak'ın Musannaf'ında gelen bir mürseli şöyledir:
"Kişi hanımına gelince bismillah desin ve şu duayı okusun: "Allahım, bize vereceğin nasibi hakkımızda mübarek kıl. Bize nasib ettiğin şeyde şeytana bir pay koyma." Böyle derse, kadın hamile kaldığı takdirde çocuğun salih olacağı ümid edilir."
2- Besmele çekildiği takdirde çocuğa gelmeycek olan zararlar nelerdir? Bu hususta ulema farklı yorumlar ileri sürmüştür. Bu yorumlara geçmeden önce, Kadı İyaz'ın yer verdiği bir görüşte ittifak edildiğini belirtmek isteriz: Buna göre "Bu hadiste, belirtilen edebe uyulduğu takdirde, bütün hallerde, her çeşit zararlara karşı bir koruma hasıl olacağını hiç kimse söylememiştir, her ne kadar hadisin zahiri bunu ifade etse de." Bu noktadaki ittifak, bir başka hadiste "İstisna edilen dışında her doğan çocuğun karnına şeytanın mutlaka dürteceği"nin bildirilmiş olmasıdır ki, bu dürtme de bir nevi zarardır.
Farklı yorumlardan bazıları:
* Bir kısım alimler: "Şeytan besmelenin bereketine çocuğa musallat olmaz. Bilakis haklarında "Şüphesiz ki kullarımı zorla saptıracak bir gücün yoktur. Sana uyan azgınlar müstesna" (Hicr 42) denmiş olan kullar cümlesindendir" demiştir. Hasan-ı Basrî'den kaydettiğimiz mürsel rivayetin bunu te'yid ettiği de belirtilmiştir.
* Bazıları: "Murad, doğarken çocuğun karnına dürtmez demektir" demiş ise de, bu görüş mezkur hadisin zahiriyle zıdlığa düştüğü için kabul görmemiştir.
* Bazıları: "Çocuğun bedenine zarar vermez" demiştir.
* Bazıları: "Çocuğa şeytan çarpmaz" demiştir.
* İbnu Dakiku'l-İd: "Çocuğun diyanetine zarar vermeyeceğini ifade etmesi de muhtemeldir" demiştir. Ancak bundan ismet iddiası hatıra gelir, halbuki hiç kimse ismet sahibi olmayacağı için, bu mana da kabul görmemiştir.
* Davudî, biraz farkla: "Çocuğu küfre atacak şekilde dininde fitneye düşürmez" diye anlamış, "Masiyetten ismet iddia edilemez" demiştir.
* Bazı alimler de: "Annesiyle cima sırasında şeytan babasına iştirak etmez" diye anlamıştır. Çünkü Mücahid'den gelen bir rivayette: "Temasta bulunup besmele çekmeyen kimsenin ihliline şeytan sarılır, onunla birlikte temasa iştirak eder" denmiştir. İbnu Hacer, bu te'vili doğruya en yakın yorum olarak değerlendirir.
3- İbnu Abbas'tan gelen rivayetler, gerek helada ve gerekse temas esnasında besmele çekmenin mekruh olduğunu ifade eder. Bu rivayetle sadedinde olduğumuz rivayet arasında tezad iddia edenler olmuşsa da, aslında böyle bir tezaddan söz edilemez. Çünkü hadis, besmelenin, temastan önce söylenmesini ifade etmektedir. [767]

İKİNCİ BAB

NİKAHIN RÜKÜNLERİ

* BİRİNCİ FASIL:

NİKAH AKDİ

-5645 -1- عن ابن مسعودٍ رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]كُنَّا نَغْزُو مَعَ رَسُولِ اللهِ # وَلَيْسَ مَعَنَا نِسَاءٌ، فَقُلْنَا: أَ نَخْتَصِى؟ فَنَهَانَا عَنْ ذٰلِكَ، ثُمَّ رَخَّصَ لَنَا أنْ نَسْتَمْتِعَ. فَكَانَ أَحَدُنَا يَنْكِحُ الْمَرْأةَ بِالثَّوْبِ الى أجَلٍ[. أخرجه الشيخان .

1. (5645)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte gazveye çıkmıştık. Beraberimizde kadın yoktu. "Husyelerimizi aldırmayalım mı?" diye sorduk. Bizi bundan yasakladı, sonra da muvakkat istifade hususunda bize ruhsat tanıdı. Herhangi birimiz, bir elbise mukabilinde kadınla, bir müddet için nikah yapıyorduk." [Buharî, Tefsir, Maide 9, Nikah 6, 8; Müslim, Nikah 38, (1404).][768]

AÇIKLAMA:

1- Husyelerin aldırılması, kadınlaşma veya iğdiş olma diye de ifade edilir. Normalde erkek hayvanlara uygulanan bir ameliyedir. Dinimiz, tabiatı bozma olduğu için, insanlar hakkında bunu tecviz etmez.
2- Muvakkat istifade diye tercüme ettiğimiz istimtadan murad mut'a nikahı olarak bilinen bir nikah çeşididir. Tıpkı şarabın tedricî olarak yasaklanması gibi, cahiliye devrinin bir nikah çeşidi olan mut'a nikahı başlangıçta yasaklanmamış, fakat bilahare ebediyen haram edilmiştir. Bahsin sonunda genişçe açıklayacağımız üzere, mut'a nikahı mehirsiz, verasetsiz, boşanmasız, muvakkat bir nikahtır. Müddeti anlaşma sırasında belirtilir. Müddet dolunca boşamaya hacet kalmadan ayrılık hasıl olur, karı koca birbirlerine varis olamazlar. Kadına, razı olacağı

[767] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/532-533.
[768] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/534.

bir ücret verilir. Asgarî ve azamî bir müddeti yoktur. Birkaç saatlik, tek temaslık bir akit olabileceği gibi, yılları içine alan bir müddet de olabilir.
İslam uleması bu çeşit cahiliye nikahını haram bilmede icma etmiştir. Şia'dan aşırı olanlar dışında bunu benimseyen yoktur. Hele Ehl-i Sünnet uleması arasında buna fetva veren tek kişi çıkmamıştır.
5651 numaralı hadisten sonra mevzuyu genişçe tahlil edeceğiz.[769]

5646- 2- وعن سَلَمَة بن ا‘كْوَع رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]رَخَّصَ النَّبِيُّ # عَامَ أَوْطَاس في الْمُتْعَةِ، ثُمَّ نَهى عَنْهَا[. أخرجه الشيخان .

2. (5646)- Seleme İbnu'l-Ekva (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Evtas Gazvesi yılında mut'aya ruhsat verdi, sonra da onu yasakladı." [Buharî, Nikah 31 (ta'lik olarak); Müslim, Nikah 18, (1405).][770]

5647- 3- وعن ابن عبّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنهما قال:]إِنَّمَا كَانَتِ الْمُتْعَةُ في أَوَّلِ ا‘‘سْ◌َمِ كَانَ الرَّجُلُ يَقْدُمُ البَلدَةَ، لَيْسَ لَهُ بِهَا مَعْرِفَةٌ، فَيَتَزَوَّجَ الْمَرْأَةَ بِقَدْرِ مَا يَرَى أَنَّهُ يُقِيمُ فَتَحْفَظُ لَهُ مَتَاعَهُ وَتُصْلِحُ لَهُ شَأنَهُ. حَتّى نَزَلَتْ: إِ عَلى أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ. قَالَ ابْنُ عَبّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنهما: فَكُلُّ فَرْجٍ سِوَاهُمَا فَهُوَ حَرَامٌ[. أخرجه الترمذي .

3. (5647)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "İslam'ın evvelinde mut'a vardı. Kişi, hakkında bilgisi olmayan (tanımadığı) bir beldeye gelince, oradan yerli bir kadınla, orada kalacağını tahmin ettiği müddet miktarınca nikah yapardı. Kadın, böylece onun eşyasını muhafaza eder, gerekli işlerini görürdü. Bu hal: "Onlar namuslarını korurlar. Ancak "hanımlarına" ve "cariyelerine" karşı müstesna, bunlarla olan yakınlıklarından dolayı kınanmazlar" (Mü'minun 6) mealindeki ayet nazil oluncaya kadar devam etti. (Bu ayet gelince mut'a haram ilan edildi.)"
İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) der ki: "Bu ikisi dışındaki bütün fercler (cinsî tatmin yolları) haramdır." [Tirmizî, Nikah 28, (1122).][771]

AÇIKLAMA:

İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ), Resulullah'ın mut'ayı yasaklamasıyla ilgili hadisleri Hz. Ömer zamanında işitmişti. Ruhsatla ilgili rivayetleri bildiği ve nesihten, yasaklamadan haberdar olmadığı için, bu hususta sorulunca zaman zaman mut'anın cevazına fetva vermiştir. Ancak, az ileride açıklayacağımız üzere, Hz. Ömer zamanında bizzat Hz. Ömer tarafından mesele ele alınıp, Resulullah'ın yasakladığı hatırlatılarak yasak ta'mim edilince, İbnu Abbas eski görüşünden vazgeçmiş, mut'anın yasak olduğunu belirtmiştir. Onun bu dönüşü pek çok rivayetle sabit olmuştur. Onun ruhsatını ifade eden rivayetleri esas alarak İbnu Abbas'ın mut'anın caiz olduğu kanaatini taşıdığını söylemek cinayet olur, gerçeği aksettirmez.[772]

5648- 4- وعن محمّد بن الحنَفِيّة:]أَنَّ عَلِيّاً قَالَ ‘بْنِ عَبّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنهم: إِنَّ رَسُولَ اللهِ # نَهى مُتْعَةِ النِّسَاءِ يَوْمَ خَيْبَرَ، وَعَنْ أَكْلِ لُحُومِ الْحُمُرِ ا‘نْسِيَةَ[. أخرجه الستة إ أبا داود .

4. (5648)- Muhammed İbnu Ôl-Hanefiyye anlatıyor: "Hz. Ali, İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'a dedi ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hayber Gazvesi günü, kadınlarla mut'ayı, ehlî eşek etlerinin yenmesini haram kıldı." [Buharî, Megazi 38, Nikah 31, Zebaih 28, Hiyel 3; Müslim, Nikah 29, (1407); Muvatta, Nikah 41, (2, 542); Tirmizî, Nikah 28, (1121); Nesâî, Nikah 71, (6 , 125, 126).][773]

5649- 5- وعن جابرٍ رَضِيَ اللهُ عَنه قال:]كُنَّا نَسْتَمْتِعُ بِالْقَبْصَةِ مِنَ التَّمْرِ وَالدَّقِيقِ ا‘يَّامَ عَلى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ # وَأَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنه حَتّى نَهَى عَنْهُ عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنه في شأنِ عَمْرُو بْنِ حُرَيْثٍ رَضِيَ اللهُ عَنهما[. أخرجه مسلم .

5. (5649)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh) zamanında bir avuç hurma ve un mukabilinde birkaç gün boyu devam eden mut'a nikahı yapardık. Bu hal, Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in Amr İbnu Hureys hadisesi vesilesiyle mut'ayı yasaklamasına kadar devam etti." [Müslim Nikah 16, (1405).][774]

---

[769] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/534-535.
[770] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/535.
[771] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/535.
[772] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/535-536.
[773] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/536.
[774] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/536.

AÇIKLAMA:

Mut'a nikahının Resulullah tarafından yasaklanmış olduğunu işitmeyen sadece İbnu Abbas değildir. Başka sahabi ve tabiin de mevcuttur. Şu halde, onlar arasında nadirattan da olsa tatbikat Hz. Ömer zamanına kadar devam etmişe benziyor. Bu tatbikat yaygın olsaydı, neshten ve yasaktan haberi olanların müdahalesiyle karşılaşır, mesele halifelere daha önceden intikal ederdi. Demek ki pek nadir olan tatbikat, bir hadiseye sebep olmadığı için -bazı rivayetlerde tasrih edildiği üzere- Hz. Ömer'in hilafetinin ortalarına kadar devam etmiştir. İlerde açıklayacağımız üzere Amr İbnu Hureys'in mut'a nikahıyla evlendiği kadın, bu evlilikten hamile kalınca, Hz. Ömer'e çocuğun akibeti ne olacak diye müracaat eder. O zaman Hz. Ömer öğrenir ki, hâlâ mut'a tatbik eden var. Halbuki Resulullah bunu kesinlikle yasaklamıştı.
Hz. Ömer, meseleyi hutbe mevzuu yapar ve yasağı yeniden hatırlatıp, ta'mim eder. Şarihler, bu yasaklamaya karşı çıkan tek sahabi olmadığını, yasak hususunda icma hasıl olduğunu belirtirler.[775]

-5650 -6- وعن ابن عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنهما قال:]نَهَى رَسُولُ اللهِ # عَنِ الشِّغَارِ، وَهُوَ أَنْ يُزَوِّجَ الرَّجُلُ ابْنَتَهُ أَوْ أُخْتَهُ مِنَ الرَّجُلِ عَلى أَنْ يُزَوِّجَهُ ابْنَتَهُ أَوْ أُخْتَهُ، وَلَيْسَ بَيْنَهُمَا صَدَاقٌ[. أخرجه الستة .

6. (5650)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) şiğâr nikahını yasakladı. Bu, kişinin kızını veya kızkardeşini, karşılığında kızını veya kızkardeşini almak üzere bir erkeğe vermesi, aralarında mehir ödemeyi kaldırmalarıdır." [Buharî, Nikah 28, Hiyel 3; Müslim, Nikah 57, (1415); Muvatta, Nikah 24, (2, 535); Ebu Davud, Nikah 15, (2074); Tirmizî, Nikah 29, (1124); Nesâî, Nikah 60, 61, (6, 111, 112).][776]

AÇIKLAMA:

1- Şiğâr nikahı, cahiliye devrinde cereyan eden bir nikahtır. Kız velilerinin, kızları birbirlerine mehirsiz olarak nikahlamalarıdır. Hadis metninde şiğarla ilgili gelen tarifi kim yapmıştır? Resulullah mı, arkadan gelen raviler mi bu hususta ihtilaf edilmiştir. Dinimiz "şiğar"ı yasaklamıştır. Çünkü, mehir kadının hakkıdır ve erkeğin ödemesi gereken bir vecibedir. Kaffal, şiğarın batıl oluşundaki illetin zikredilen şart olduğunu belirtir: "Veli sanki: "Kızımın nikahı sana kesinleşmez. Ta ki kızının nikahı da bana kesinleşmedikçe" demiş gibidir" der. Gazâli, bu nikah tarzının şu şekilde olduğunu belirtir: "Kişi der ki: "Kızımı sana şu şartla nikahladım: Sen de kızını bana nikahlayacaksın, bunlardan her birinin bud'u diğerinin mehri olacak, kızımın nikahı ne zaman mün'akid olursa, senin kızının nikahı da mün'akid olacak." Veliler birbirlerine mehir ödemek üzere, bu şekilde birbirlerinden kız alıp verecek olursa, mağduriyet kızlara gelecektir. Her iki taraf da kadınlara mehirlerini ödedikleri takdirde, velilerin karşılıklı olarak kız alıp vermeleri haram değildir. Hanefîler, şiğar akdinin sahih olacağını, ancak, mehrin düşmeyeceğini söylemiştir. Bunlara göre, kadının mehr-i misl'e hakkı vardır.
İmam Şafii ve diğer bazı alimler, şiğar nikahının batıl olduğuna, bütün hükümlerinin nikah-ı fasid gibi olduğuna hükmetmişlerdir.
İmam Evzaî, Hanefîlere yakın bir görüş beyan eder: "Zifaf yapılmamışsa nikah bozulur, mehir belirlenerek yeniden nikah yapılır, zifaf yapılmışsa nikah sahihtir. Ancak mehr-i misil vacib olur."
2- Hadiste "kızlar" ve "kızkardeşler" mezkur ise de, alimler, "yeğenler"in ve başkalarının da bu meselede aynı hükme tabi olacaklarını belirtmişlerdir.[777]

-5651 -7- وعن عُرْوَة قال:]أَخْبَرَتْنِي عَائِشَةُ رَضِيَ اللهُ عَنها أَنَّ النِّكَاحَ كَانَ في الْجَاهِلِيَّةِ عَلى أَرْبَعَةِ أَنْحَاءٍ: فَنِكَاحُ مِنْهَا نِكَاحُ النّاسَ الْيَوْمَ، يُخْطُبُ الرَّجُلُ الى الرَّجُلِ ابْنَتَهُ أَوْ وَلِيَّتَهُ فَيُصْدِقُهَا ثُمَّ يَنْكِحُهَا؛ وَنِكَاحٌ آخَرُ: كَانَ الرَّجُلُ يَقُولُ ‘مْرَأَتِهِ إِذَا طَهُرَتْ مِنْ طَمْثِهَا: أَرْسِلِي الى فُـَنٍ اسْتَبْضِعِي مِنْهُ، وَيَعْتَزِلُهَا زَوْجُهَا وَ َ يَمَسُّهَا حَتّى يَتَبَيَّنَ حَمْلُهَا مِنْ ذلِكَ الرَّجُلَ الَّذِي تَسْتَبْضِعُ مِنْهُ. فإِذَا تَبَيَّنَ حَمْلُهَا مِنْ ذلِكَ الرَّجُلِ الَّذِى تَسْتَبْضِعُ مِنْهُ أَصَابَهَا زَوْجُهَا إِذَا أَحَبَّ، وإِنَّمَا يُفْعَلُ ذلِكَ رَغْبَةً في نَجَابَةِ الْوَلَدِ، فَكَانَ يُسَمّى نِكَاحُ ا‘سْتِبْضَاعِ؛ وَنِكَاحٌ آخَرُ: يَجْتَمِعُ الرَّهْطُ مَا دُونَ الْعَشْرَةِ فَيَدْخُلُونَ عَلى الْمَرْأَةِ كُلُّهُمْ فَيُصِيبُونَهَا، فَإِذَا حَمَلَتْ وَوَضَعَتْ وَمَرَّ لَيَالٍ بَعْدَ أَنْ تَضَعَ أَرْسَلَتْ إِلَيْهِمْ، فَلَمْ يَسْتَطِعْ رَجُلٌ مِنْهُمْ أَنْ يَمْتَنِعَ حَتّى يَجْتَمِعُوا عِنْدَهَا. فَتَقُولُ لَهُمْ: قَدْ عَرَّفْتُـُمُ الّذِي كَانَ مِنْ أَمْرِكُمْ؛ وَقَدْ وَلَدْتُ فَهُوَ ابْنُكَ يَا فُـَنُ، تُلْحِقُهُ بِمَنْ أَحَبَّتْ. فَـَ يَسْتَطِيعُ أَنْ يَمْتَنِعَ؛ وَنِكَاحٌ آخَرُ رَابِعٌ: يَجْتَمِعُ النَّاسُ الْكَثِيرُ فَيَدْخُلُونَ عَلى الْمَرْأَةِ فَـَ تَمْتَنِعُ مِمَّنْ جَاءَهَا وَهُنَّ الْبَغَايَا كُنَّ يَنْصِبْنَ على أَبْوَابِهِنَّ الرَّايَاتِ. فَمَنْ أَرَادَهُنَّ دَخَلَ عَلَيْهِنَّ، فإذا حَمَلَتْ إِحْدَاهُنَّ وَوَضَعَتْ حَمْلَهَا جَمَعُوا لَهَا وَدَعَوْا لَهَا الْقَافَةَ. فَأَلْحَقُوا وَلَدَهَا بِالّذي يَرَوْنَ فَالْتَاطَ بِهِ وَدُعِيَ ابْنَهُ، يَمْتَنِعُ مِنْهُ، فَلَمَّا بُعِثَ مُحَمّدٌ # بِالْحَقّ هَدَمَ نِكَاحَ الْجَاهِلِيَّةِ كُلَّهُ إَ نِكَاحَ النَّاسِ الْيَوْمَ[. أخرجه البخاري وأبو داود.»استبضاع« طلب المرأة نكاح الرجل لتنال منه الولد

[775] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/536-537.
[776] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/537.
[777] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/537-538.

فقط.و»البغايا« الزواني.و»القافة« الذين يشبهون بين الناس فيلحقون الولد بالشبه.و»التاط به« أي ألصقه بنفسه وجعله ولده
.

7. (5651)- Urve rahimehullah anlatıyor: "Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) bana anlattı ki: Cahiliye devrinde dört çeşit nikah mevcuttu: Bunlardan biri, bugün (dinimizin meşru kıldığı ve) herkesçe tatbik edilen nikahtır: Kişi kişiden kızını veya velisi bulunduğu kızı ister, mehrini verir, sonra onunla evlenir.
Diğer bir nikah çeşidi şöyleydi: Kişi, hanımı hayızdan temizlenince: "Falancaya git, ondan hamilelik talep et" der ve hanımını ona gönderirdi. Kadının o yabancı erkekten hamile kaldığı anlaşılıncaya kadar, kocası ondan uzak durur, temasta bulunmazdı. O adamdan hamileliği açıklık kazanınca, zevcesi dilerse onunla zevciyat muamelelerine başlardı. Bu nikah çeşidine asaletli bir evlat elde etmek için başvurulurdu. İşte bu nikaha nikahu'l-istibza denirdi.
Diğer bir nikah çeşidi şöyleydi: On kişiden az bir grup toplanır, bir kadının yanına girerler ve hepsi de ona temasta bulunurdu. Kadın hamile kalıp doğum yaparsa, doğumdan birkaç gün sonra, kadın onlara haber salar, hepsini çağırırdı. Hiçbiri bu davete icabet etmekten kaçınamaz, kadının yanına gelirdi. Kadın onlara: "Hadisenizi hatırlamış olmalısınız. İşte şimdi doğum yaptım. Ey falan çocuk senindir" der, çocuğu bunlardan dilediğine nisbet ederdi. Adamın buna itiraz etmeye hakkı yoktu.
Diğer dördüncü nikah çeşidi şöyleydi: Çok sayıda insan toplanıp bir kadının yanına girerlerdi. Kadın gelenlerden hiçbirine itiraz edemezdi. Bu kadınlar fahişe idi. Kapılarının üzerine bayraklar dikerlerdi. Bu kadınlarla temas arzu eden herkes bunların yanına girebilirdi. Bunlardan biri hamile kaldığı takdirde, çocuğunu doğurduğu zaman, o adamlar kadının yanında toplanırlar ve kâifler çağırırlardı. Kâifler bu çocuğun, onlardan hangisine ait olduğunu söylerse nesebini ona dahil ederlerdi. Çocuk da ona nisbet edilir, onun çocuğu diye çağrılırdı. O kimse bunu reddedemezdi.
Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm) hak ile gönderilince, bütün cahiliye nikahlarını yasakladı, sadece insanların bugün tatbik etmekte olduğu nikahı bıraktı." [Buharî, Nikah 36, Ebu Davud, Talak 33, (3272).][778]

AÇIKLAMA:

1- Yukarıdaki hadis, izah gerektirmeyecek kadar açıktır. Sadece kâif kelimesini açıklamak gerekebilir. Kâifler, insanlar arasındaki benzerlikleri değerlendirerek neseb tesbiti yapan kimselerdir. İbnu'l-Esir, en-Nihaye'de kâifi, "İzleri takip edip, sahibini ortaya çıkaran kişinin kardeş ve babasına benzerliklerini tesbit eden kimse" olarak tarif eder. Kâifin cem'i kâfedir. "İz"e bakarak sahibini teşhis, benzerliklere bakarak nesebi teşhis, cahiliye devrinde gelişmiş bir ilimdi.
2- Alimler az ileride açıklanacağı üzere, başka rivayetleri gözönüne alarak cahiliye devrinde cari olan nikah çeşitlerine bedel, hıdn ve mut'a nikahları da ekleyerek sayıyı yediye çıkarırlar.
Günümüzde bunların bir kısmına halen, gayrimeşru cinsî münasebetler olarak rastlamak mümkün. İslam'ın gayrimeşru adettiği, bir kelime ile zina olarak tavsif edip reddettiği bu haram ilişkileri ayrı ayrı tahlil edecek değiliz. Ancak, dinden cahil nesiller arasında mut'a nikahı meşru bir nikahmış gibi propaganda edilmeye başlandığı ve bilhassa okuyan dindarlar arasına sokulmaya çalışıldığı için, o bahsin etraflıca tahliline gerek duyuyoruz. Bu sebeple, dindar gençliğimizi, bu sapıklığa karşı uyarmak maksadıyla 1991 yılı yaz tatilinde konu üzerine hazırladığımız uzunca bir makalenin bazı mühim kısımlarını ufaktefek tadillerle aşağıya aynen kaydediyoruz:[779]

KUR'AN, SÜNNET VE ULEMAYA GÖRE EHL-İ SÜNNET VE ŞİA'DA MUT'A NİKAHI[780]

Dikkat:

1- Normalde, kitabımızın diğer bahislerinde takip edilen açıklama üslubuna kıyasla, mut'a bahsinin çok fazla uzun bulunacağının farkındayız. İçinde yaşadığımız şu yıllarda bu mesele, kız veya erkek, bütün dindar gençlerimizin iğfal edilip aldatıldıkları bir konu haline getirilmiş olması sebebiyle açıklamaları geniş tutma mecburiyeti hissettik. Bu yüzden hatıra gelebilecek bütün soruları cevaplamak maksadıyla asıl mevzumuzun dışında sayılabilecek tamamlayıcı bilgiler de verdik. Şu halde mut'a nikahı hususunda tereddüt sahiplerinin bu

[778] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/539-540.
[779] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/540.
[780] Timaş Yayınevi (İstanbul) tarafından daha az özetlenerek neşredilen kitapçığın Namus Fitnesi Mut'a adıyla piyasaya çıkması uygun bulunmuştur.

bahsi dikkatlice takip etmeleri gerekir. Böyle bir tereddüdü olmayan fakat mesele hakkında hülasa bir bilgi sahibi olmak isteyenlere mevzuun başında "Özet Olarak Mut'a Nikahı" başlığı altında kısa bir açıklama yapacağız. Birçok okuyucularımıza bu kısa bilginin yeterli olacağı kanaatindeyiz. Geri kalan açıklamalar, aslında bu özet bilginin kaynaklara inilerek delillendirilmesinden ibarettir.
2- Şunun da bilinmesinde fayda var: Bu bahsi işlerken hem sünnî, hem de Şiî kaynaklara inilmiştir. Bahsin Şiî kaynaklar açısından tahlilini müstakil bir bahiste Şiî Kaynaklara Göre Mut'a başlığı altında sunduk.
3- Tahlil esnasında dercedilen yorum ve iktibasların alındıkları kaynaklar, yapılan atıflar, bahsin sonunda Dipnotlar başlığı altında kaydedilecektir. İstifade edilen kaynaklar da tanıtılacaktır. İltibas edilmemesi için Şiî kaynaklar ayrıca tanıtılmıştır.[781]

Özet Olarak Mut'a Nikahı

Bugün dindar fakat dinini yeterince bilmeyen gençlerimiz arasında meşru bir akit gibi gösterilmeye, benimsetilmeye çalışılan mut'a nikahı, esas itibariyle, İslam öncesi Arap cemiyetinde mevcut olan zina çeşitlerinden biridir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), pek çok içtimâî reformlarla uyguladığı tedric prensibiyle hareket ederek, bunu birden yasaklamamış, hatta bir ara ruhsat tanımıştır. Fakat, Mekke Fethi sırasında kesinlikle yasaklamış, kıyamete kadar haram olduğunu belirtmiştir.
Resulullah'ın yasağını işitmemiş olanlar arasında bazı nadir mut'a vak'alaları, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in vefatından sonra da cereyan etmiştir. Durumdan haberdar olan Hz. Ömer (radıyallahu anh), bu hususta Resulullah'ın yasağını hatırlatarak kesin yasak koymuş ve yasağı ta'mim etmiştir. Hz. Ömer'in bu yasağına tek bir sahabi itiraz etmemiş, böylece mut'a nikahının haram olduğu hususunda selef uleması arasında icma tahakkuk etmiştir.
Şia'dan bir grup, Hz. Ömer'e muhalefet taassubunun da sevkiyle mut'ayı mübah addetmekten de öte, bir taabbüd, bir akide, uyulması gerekli bir doktrin haline sokmuş, Şiîliğin bir alemi, bir gereği haline getirmiştir. Şia, bu meselede objektif delillere dayanmaz, hissî yorumlara, temelsiz te'villere, peşin kabullere istinad eder.
Gençlerimiz, meseleyi kaynaklara inerek değerlendirmek durumundadır. Dinin son derece hassas olduğu kadın-erkek münasebetlerinde umursamazlık ve laubaliliğin dünyevî ve uhrevî cezasının şiddetli olacağı unutulmamalıdır. السَّلَامُ علی مَنِ اِتَّبَعَ الْهُدَی وَالْمَلَامُ عَلی مَنِ اِتَّبَعَ الْهَوی [782]

Nikahın Mana Ve Ciddiyeti

Nikah yukarıda belirtildiği üzere çok yönlü bir müessese olduğu için dinimiz bu hususta müstesna bir hassasiyet göstermiştir. Bu nikahın îfa ettiği hizmetin çok yönlü oluşundan, onda tecelli eden mananın zenginliğinden ileri gelir. Şöyle ki:
1- Meşru nikah, öncelikle kişiye, Allah'ın mülkünde tasarrufu helal kılmaktadır. Yani kâinatta hiçbir şey başıboş, kendiliğinden değildir. Her şey Allah'ın mülküdür. O'nun mülkünü O'nun istediği tarzda kullanmayan haram işlemiş olur. Öyleyse, erkekkadın münasebetleri Allah'ın dilediği tarzda ve koyduğu şartlar çerçevesinde olmadığı takdirde bu tasarrufla haram işlenmiş olur. Kadın-erkek münasebetlerinde helal olmayan tasarruflara dinimiz zina demiştir(1) ve bütün cinayetler arasında zinaya en ağır cezayı takdir etmek suretiyle bu meselede Allah'ın mülkündeki haram tasarrufun dünyevî ve uhrevî neticelerinin azametine dikkat çekilmiştir. Dolayısıyla Allah'a ve ahirete inanan bir kimsenin nikah mevzu-unda çok hassas olması, zandan, şüpheli durumlardan kaçınması gerekir.
Ayet-i kerimede, ileride açıklanacağı üzere, zevceler ve sağ elin malik oldukları (cariyeler) dışındaki ferçlerin haram olduğu beyan edilmiştir. Ehl-i Sünnet buna uygun olarak, ferçlerin helal olma yolunun iki olduğunu söylemişlerdir:

1- Mirasa dayanan nikah,
2- Milk-i yeminle nikah(2).

[781] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/541.
[782] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/541-542.

Sözü mut'a nikahına getirecek olursak ileride belirtileceği üzere, bunun haram olduğu hususunda, Ehl-i Sünnet alimleri icma eder. Çünkü bunda miras yoktur. Onlar ferçlerin helal kılınmasına, muteber şer'î bir delile dayanmayan üçüncü bir yol eklemişlerdir: "Mirassız nikah" (3). Bundan maksad mut'adır. "Bu, Şiîlerde var, onlar da bir mezhep, öyleyse biz de tatbik edebiliriz" muhakemesi son derece yanlış ve helakete atıcıdır. Ehl-i Sünnet mezhepleri arasında ihtilaflı meselelerde, darlanma hallerinde herhangi birine uygun amele cevaz verilmiştir, ama icma edilen meselelerde bunların dışına çıkmaya, zaruret denen ve hayatî tehlike ile tarif edilen durumlar dışında cevaz verilmemiştir. Resulullah, mut'ayı Allah'ın mülkünde haram bir tasarruf yönüyle şöyle ifade buyurmuştur: "Kadınlara mut'a yapmak haramdır. Ben Allah'a düşmanlıkta, Allah'ın haramlarını helal addeden ve katilinden başkasını öldürenden daha ileri birini tanımıyorum..."(4)

2- Evlenme hadisesinin içtimâî yönü vardır. Herşeyden önce kız ve erkek, aileleri, akrabaları arasında hısımlık dediğimiz bir bağ, bir yakınlık kurar. Ayrıca, annebabalar için de bu, yıllar yılı emek çekerek yetiştirdikleri evlatlarının mürüvvetini görerek dünyada en büyük saadeti yaşama vesilesi olmaktadır. Bu sebepledir ki, meseleye bizzat Rabbimiz Teala hazretleri, Kur'an'da yer vererek, yukarıda kaydettiğimiz üzere, kadınların "ailelerinin izniyle" nikahlanmalarını emretmiştir. Bu hadiste Hz. Peygamber: "Velisinin izni olmadan evlenen kadının nikahı batıldır..." buyurmuştur.(5) Hadis, Muhalla'da: "Kadın, velisinin izni olmadan evlenemez. Şayet velisiz evlenirse nikahı batıldır, nikahı batıldır, nikahı batıldır.." şeklinde kaydedilmiştir.(6) Abdurrezzak'ın Musannaf'ında velisinin izni olmadan evlenen kadınların nikahını Hz. Ömer'in reddettiğine dair birçok misal kaydedilmiştir.(7) Evlenmelerde, velinin gıyabına nikah yapma meselesine Ashab'ın en şiddetli karşı çıkanının Hz. Ali olduğu(8), İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'ın, velisi olmadan nikah yapan kadınları fahişe olarak tavsif ettiği (9) rivayetlerde gelmiştir. Hz. Ömer de kadınların, velilerinin veya ailelerinin rey sahibi birisinin veyahut sultanın izniyle evlenmesi gerektiğinde ısrar etmiştir.(10) Resulullah'ın bazı hadislerinde "Veli ve iki şahid olmadan nikahın sahih olmayacağı" ifade edilmiştir.(11) Bir rivayette, İbnu Abbas'a göre, en az talib, dört unsurla nikah gerçekleşir: "Veli, iki şahid"(12).

Velini iznini tamamlayan bir husus nikahın ilanıdır. Bu sebeple davul çalmak, türkü söylemek meşru kılınmıştır(13). Bazı rivayetlerde sadece iki şahitle yapılan nikahın "gizli nikah" olarak tavsif edilip reddedildiğini görmekteyiz.(14) İmam Malik bu durumda şahidlerin de nikah yaptıranların da cezalandırılmasına hükmeder.(15) Resulullah'tan kaydedilen bir rivayette de: "Gizli nikah caiz değildir, nikahda ya def işitilmeli ya da (ziyafetin) dumanı görülmelidir" buyurmuşlardır. Bu hadisi kaydeden İmam Malik, peşine Ömer İbnu Abdülaziz'in Eyub İbnu Şurahbil'e şu tamimi gönderdiğini ilave eder: "Yanındakilere emret! Nikah sırasında def çalsınlar. Zira def, nikahla zinanın arasını ayırdeder"(16). Resulullah'ın bir hadisi de şöyle: "Kadın kadını evlendiremez; kadın, kendi kendine de evlenemez. Kendi kendine evlenen kadın fahişedir"(17). Ebu Hureyre zaniyenin: "Kendi kendine nikah yapan kadın" diye tarif edildiğini belirtir(18). İmam Malik nikahın ilanı meselesine o kadar ehemmiyet vermiştir ki, ilan olunca şahid bulunmasa da nikahın sahih olacağını söylemiştir(19).

Tam bir gizlilik ve sadece kadınla erkeğin anlaşması şeklinde cereyan eden mut'a nikahı değerlendirilecek olursa bu ulvî gayelerin sükût ettiği görülür. İleriki açıklamalarda görüleceği üzere, bizzat Şiîler, bu nikâhın hem kıza, hem kızın ailesine getireceği zül ve arı kabul etmişlerdir. Yıllarca emek çekip evlat büyüten bir annebabanın, haberleri olmadan kızlarının mut'a nikahı ile kirlendiğini işitmeleri, onların kahrolmaları ve yıkılmaları için yeterlidir.

Sağduyu sahibi herkes, nezih şeriatımızın böylesi bir kirliliği meşru addetmeyeceği hususunda tereddüt etmez.

3- Evliliğin öncelikle gayelerinden biri tenâsüldür. Yani insan neslinin devamı. Hatta eski büyüklerimiz, evlenenler için yapılan düğün şenliğinin bu evlilikten hâsıl olacak yeni nesli istikbâl etmeye râci olduğunu

söylemişlerdir. Bu mülâhaza ve evliliğin böylesi bir yoruma tâbi tutulması, Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm) efendimizin: "Evlenin çoğalın, ben sizin çokluğunuzla diğer ümmetlere karşı iftihar edeceğim"; "Vedûd (çok seven) ve velûd (çok doğuran) kadınla evlenin, kısır kadınlarla evlenmeyin!" gibi hadislerine ne kadar muvafık düşmektedir?
Mut'a nikahında tenasül de gaye değildir. Bu, nikah müessesesini, her çeşit içtimâî, beşerî yönlerinden tecrit ederek, sırf şehevî duyguların tatminine indirgemektir.
Bu işten en çok zarar gören de kadındır. Kadın, para mukabili, erkeğin şehvetine bir alet durumuna düşmektedir. Mukabilinde ne zevce olma, ne anne olma, ne de vâris olma şansına sahip değildir. Hiçbir himaye ve ünsiyet hakkı da elde edilmemektedir.
Kadınları ve acizleri himaye edici esaslar getiren İslâm'ın, merhamet ve himayeye pek muhtaç olan kadınlar taifesinin aleyhine işleyecek ve suistimale çok açık böyle bir müesseseyi meşru addetmesi mümkün değildir. Esasen meşru nikâhın getirdiği aleniyet şartı, aleniyeti garantileyecek asgarî iki şâhid ve davulluyemekli düğün, velinin izni, mehir gibi esaslar, nikahta öncelikle kadının haklarını korumaya dönüktür. Bunlar hakkıyla yerine getirildiği takdirde kadını mağdur edecek suistimaller mevzubahis olamaz.
Ya mut'a nikahı? Allah ve Resulü'nü veya melekleri ve hatta yatırları şâhid kılarak icra edilen mut'a nikahı? Bu, zavallı kızların, cahilliğin sevkiyle, dindarlığın gereği imişçesine aldatılarak kirletilmesinden başka bir şey değildir.
Şimdi sıra mut'a nikâhının mâhiyetini açıklamaya geldi:[783]

Mut'a Nikahı

"Nikah kaza-i şevhet için değil, ancak nikahla ulaşılabilen başka gaye ve maksadlar için meşru kılınmıştır. Mut'a ile şehvet giderilir. O maksatlar hasıl olmaz. Öyle ise o meşru değildir" (Kâsânî)
Mut'a kelime olarak dilimizde halen kullanılan temettû kelimesiyle aynı kökten gelir. Temettû faidelenmek, kâr elde etmek demektir. Mut'a nikâhı, "ma'lum veya (Zeyd'in gelmesine kadar diye belirlenen) meçhul bir müddet için yapılan nikahtır. Bu nikahta, normal nikahta mevcut olan çocuk edinme, ünsiyet, verâset gibi diğer gayeler yoktur. Tek maksad temettû yani istifade olduğu için mut'a denmiştir(20). Mut'a nikahı önceden belirlenen müddetin dolmasıyla sona erer ve talak olmadan ayrılık vukua gelir(21). Veraset, nafaka iddet gibi normal nikahla hasıl olan durumlar bunda yoktur (22). Burada sadece, belirlenen müddet içinde kadının nefsinden yapılacak istifadeye mukabil ödenecek para mevcuttur.
Şu halde mut'a nikahının en bariz vasfı muayyen bir müddetle sınırlandırılmasıdır. Halbuki normal, meşru nikahta zaman tahdidi yoktur. Bazı alimler, yapılan nikahın mut'a nikahı olduğunu tasrih etmeden "mutlak bir nikah" yapsa, fakat içinden mut'a nikahına niyet etse bunun hükmü nedir sorusuna cevap aramışlardır. el-Kâdı'nın belirttiğine göre bu nikahın muteber nikah olacağında alimler icma etmişlerdir. Böyle bir nikah mut'a nikahı olmaz. Çünkü o, her iki tarafın bilgisi ve mutabakatı ile muayyen bir müddet için yapılan nikahtır. İmam Malik: "Böyle mutlak bir nikah insanların ahlakına uymaz" derken, Evzai, ulemadan ayrı şaz bir yol tutarak: "Bu mut'a nikahıdır, onda hayır yoktur" demiştir. (23)
Aynî'nin belirttiğine göre, müddeti insan ömrünü aşacak kadar mesela 200 yıl diyerek uzun tutmak suretiyle, nikahın talaksız sona ermesi, karıkoca arasında mirasın olmaması gibi korkulan mahzurlu hususların bulunmayacağı tarzda bir mut'a caiz olur mu diye düşünülmüş ise de, cumhur bunu da caiz görmemiştir.(24)
Netice olarak şunu söyleyeceğiz: Mut'a nikahını, bazı Şiîler hariç İslam uleması elbirlik reddetmiş, haram olduğunda icma etmiştir(25).[784]

Sünnetteki Durum

Mut'a nikahının fıkıhtaki hükmünü kısaca belirttikten sonra Sünnetteki Durumu deyince akla tabii olarak şu soru gelir: İslam'da fıkıh ayrı, sünnet ayrı mı?
Hemen cevap verelim: Fıkıh sünnetten ayrı değildir. Ancak sünnet fıkıhtan çok daha zengin bir kaynaktır ve Hz. Peygamber'in yirmi üç yıllık hayatındaki bütün tatbikatını ihtiva eder.
Bu açıklama, zihnimize "Pekiyi sünnette birbirinden farklı tatbikat mı var?" sorusunu getirecektir.
Bu sorunun cevabı "Evet!"dir. Sünnette hemen hemen her meseleyle ilgili farklı tatbikatlara, beyanlara rastlanabilir. Mut'a nikahı meselenin hakkıyla anlaşılabilmesi maksadıyla bu noktanın biraz açıklanması gereğine inandığımız için, önce kısaca bu hususa temas edeceğiz.[785]

---

[783] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/542-545.
[784] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/545-546.
[785] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/546.

Muhataba Ve Şartlara Göre Farklılık Ve Tedric:

İslam, miladî yedinci asrın Arap cemiyetine inmiştir. Bu cemiyete insanlar, yazılanı olduğu gibi kaydedecek boş bir levha durumunda değildir; bir kısım inançlar, ibadetler, örfler, âdetler, köklü alışkanlıklar mevcuttur. İslamî mesaj, çoğu batıl olan eskilerin yerini alacaktır. Ama insanın kültür dağarcığı kara tahta değil ki, bir hamlede silinip, yerine yenileri yazılsın. Kaldı ki, yaratılışı gereği mükerrem olan insanoğlu, bilerek batıla, kötüye müşteri olmaz. Batılları da iyi, doğru bilerek benimser. Bu sebeple inaçlarında, alışkanlıklarında mutaassıbtır. Onları terketmesi için, yanlışlığına ikna edilmesi, eski alışkanlığının kırılması lazımdır. Bu iş, ferd planında zor olduğu gibi cemiyet planında çok daha zordur. Şu halde inançları, âdetleri, alışkanlıkları ve her çeşit değerleriyle bir cemiyeti toptan değiştirmekten daha zor bir şeyin olmadığı söylenebilir. Günümüzde insan fıtratının tabi olduğu kanunlar, gelişen beşerî ilimler sayesinde çok iyi bilindiği, kitap, dergi, gazete, radyo televizyon gibi telkin vasıtaları son derece gelişip zenginleştiği ve mesela komünist alem, bunları âzamî ölçüde, istediği gibi kullandığı halde netice alamamış, homosovieticus dedikleri hakiki manada komünist yetiştirilmemiş, cemiyet değil, fertler bile değiştirilmemiştir. İşte bu zor işi, yani her şeyi ile İslam dışı olan bir cemiyetin cahiliye kültürünü silip yerine İslam'ı ikame etme işini Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) başarmıştır. Bunda Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), Cenab-ı Hakk'ın irşadıyla tedric prensibini düstur edinmiştir. Tedric, muhatabın ahvalini esas almak, onları yavaş yavaş, alıştıra alıştıra asıl hedefine, kâmil durumundaki İslam'a götürmektir.

Tedricte ilk söylenenle en son söylenen arasında birkısım merhaleler vardır. Tıpkı merdiven gibi. Merdiven bizi hedefe hemen ulaştırmaz, basamak basamak çıkarır.

İslam, hemen hemen her meselede tedrice yer vermiştir. Sözgelimi önce iman esaslarını tebliğ etmiştir. Sonra ahkâma geçmiştir. On üç yıllık Mekke dönemi esas itibariyle imanî meseleleri açıklar. İmanî meselelerde de bir sıralama ve tedric vardır. Nitekim ilk nazil olan sureler Allah'tan, cennet ve cehennemden bahseder, uhrevî mesuliyetlere dikkati çeker. Hatta tevhid inancını ilgilendirdiği halde, ilk vahiylerde putlar meselesine temas edilmemiş, bu sayede bütün Mekkeliler Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'i dinlemiş, bir kısmı da Müslüman olmuştur. Putların batıl olduğu, put imanı üzere ölen atalarının akibetlerinin kötü olduğu açıklandığı andan itibaren Mekkeli müşrikler birden tavır değiştirmiş, istihzada kalan muhalefet tavırları işkenceye dönüvermiştir.(26)

Amele, tatbikata giren -bir başka ifadeyle ibadet, muamele haramhelal gibi- bahislerde tedric meselesi daha belirgin, daha şümullüdür. Hadis, Tefsir, Siyer (Hz. Peygamber'in hayatı) sahalarına giren kaynak kitalarımız, bunun örnekleriyle doludur. Namaz, oruç, zekat gibi her bir farzın hususi bir tarihi mevcuttur.(27) Harama giren yasaklamalar da belli bir tasrihe sahiptir. Sözgelimi içki ile ilgili vahiyler Mekke'de başlamış, yavaş yavaş alıştıra alıştıra, Resulullah'ın hayatının sonlarına doğru bugünkü son şekil beyan edilmiştir. Resulullah'a vahyedilen ilk surelerin hep imanî meselelere, ölümden sonra dirilmeye, cennet ve cehenneme yer verdiğini; haramlardan yasaklama gibi, alışkanlıklarla ilgili -ayetlerin sonradan nazil olduğunu belirten Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) bu tedricteki sebebi şöyle açıklar: "...Eğer ilk defa "içki içmeyin!" emri inseydi "biz içkiyi asla bırakmayız!" derlerdi. Eğer "zina etmeyin!" emri inseydi "asla zinayı bırakmayız!" derlerdi.(28)

İslam'ın tebliğinde, tedricin hemen her meselede umumi bir prensip olduğunu göstermek için "besmele"den örnek vereceğiz. İbnu Sa'd'ın bir rivayeti şöyle: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) , bidayette, tıpkı Kureyşliler gibi, besmele makamında "Bismikallahümme" formülünü yazıyordu. Bu tatbikat: ارْكَبُوا فِيهَا بِسْمِ اللهِ مَجْرِيهَا وَمُرْسيهَا ayeti (Hud 41) gelinceye kadar devam etti. Bu ayetten sonra "bismillah" diye yazmaya başladı. Bu tatbikat: "De ki: "Ona ister Allah, ister Rahman diye dua edin. Hangisiyle dua ederseniz edin en güzel isimler O'nundur" (İsra 110) ayeti nazil oluncaya kadar devam etti. Bundan sonra "Bismillahirrahman" diye yazmaya başladı. Bu tatbikat: انَّهُ مِنْ سُلَيْمَانَ وَانَّهُ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ (Neml 30) ayeti nazil oluncaya kadar devam etti. Bu ayetten sonra "Bismillahirrahmanirrahim" diye yazmaya başladı."(29)

Hülasa "besmele"si, üç safhalı bir tedricle son şeklini alan İslam, gerek önceki alışkanlıkların ta'dilinde ve gerekse yeni teşriatta bir tedrice, azdan çoğa, kolaydan zora, müşahhastan (pek açık ve anlaşılması kolay olandan) mücerrede (yani anlaşılması zora, aklîye) doğru bir seyir takip etmiştir.

Şu halde sadece mut'a nikahı meselesi değil, pek çok meselede karşımıza çıkacak şaşırtıcı, yanıltıcı problemlerin çözümünde bu tedric probleminin bilinmesi gerekir. Bu sebepledir ki ayetlerde ve hadislerde nesh meselesi vardır. Yani önceki şartlara göre gelen bir ayet ve Resulullah'ın bir beyanı, gelişen şartlara göre değiştirilmiştir. Sonradan gelen ayet (veya hadis) önceki ayetin (veya hadisin) hükmünü kaldırmıştır. Hükmü kalkan ayet ve hadise mensuh, yeni hüküm koyan ayet ve hadise de nasih denir. Öyle ise nasih bir ayet veya hadis varken, mensuh olanla amel etmek, onu esas almak hatalı olur. Tıpkı bir tarihte gidiş olarak kullanılan bir yol, trafik yetkililerince sonradan geliş olarak değiştirildiği halde, "falanca tarihte gidişti" diye o yolu gidiş olarak kullanmanın hatalı olması gibi.

Dinî meselelerde bu hataya düşülmemesi için dinde yorum yapma işi müctehidlere bırakılmıştır. Müçtehid olmanın şartları arasında bütün ayet ve hadisleri nasihiyle mensuhuyla bilmek de vardır.(30)[786]

---

[786] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/546-548.

Mut'a Nikahı Meselesinin İç Yüzü

Yukarıda bir ön bilgi olarak kaydedilen tedric meselesi anlaşıldıktan sonra asıl konumuza geçebiliriz. Konunun iyice anlaşılması için meseleyi birkaç ana fikir altında tahlil edeceğiz:
1- Mut'a cahiliye nikahıdır.
2- Hz. Peygamber bidayette yasaklamamış, ruhsat tanımıştır.
3- Resulullah sonradan yasaklamıştır.
4- Yasak herkes tarafından duyulmamıştır.
5- Hz. Ömer zamanında yasak ta'mim edilmiştir.
6- Yasak üzerine icma tahakkuk etmiştir.
7- Şia'nın bu meseledeki tutumu.[787]

1) Mut'a Cahiliye Devrinin Nikahıdır

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) efendimizin muhterem zevceleri, İslam'ın yetiştirdiği en büyük fakihlerden biri olan ve insanlığın mabihil iftihar büyükleri arasında yer almaya şayeste Hz. Aişe (radıyallahû anhâ), bir rivayetlerinde cahiliye devrinde dört çeşit nikahın tatbikatta olduğunu belirtir.(31) Şarihler başka rivayetleri de kaydederek cahiliye devrinde yedi çeşit nikahın mevcudiyetini belirtirler.(32) Bu yedi çeşit nikahtan biri İslam'ın da kabul ettiği hal-i hazır nikah şeklidir: Kadın velisinden talep edilir, karşılıklı rızadan sonra mehir ödenerek müebbed nikahla evlenir. Bir diğeri mut'a nikahıdır.(33) Bunun, cahiliye devrinden intikal eden bir nikah olduğu hususunda herhangi bir ihtilaf mevcut değildir.[788]

2) Hz. Peygamber'in Bidayetteki Ruhsatı

İslam'ın benimsediği sünnî nikaha birçok yönden ters düşen mut'a nikahını Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bir çırpıda yasaklamamıştır. Bu sebeple, mesele üzerine bize intikal eden rivayetlerin bir kısmı mezkur ruhsatı aksettirir. Az yukarıda açıkladığımız tedric prensibinin İslam'da esas olduğunu bilmeyen veya kaale almayan bir kimse cehalet ve suiniyetle, bahsi tamamlayıcı diğer hadisleri görmeyerek veya görmezden gelerek sırf ruhsat ifade eden rivayetlere dayanarak İslam'ın mut'a nikahına ruhsat verdiğini sölemek suretiyle İslam'a büyük bir iftirada bulunabilir. Şimdi bu rivayetlerden örnekler verelim:
Ruhsat ifade eden rivayetler umumiyetle İbnu Mes'ud, Hz. Cabir, Seleme İbnu'l-Ekva, İbnu Abbas, Esma Bintu Ebi Bekr, Hz. Muaviye, Ebu Saidi'l-Hudrî, Amr İbnu Hureys radıyallahu anhüm ecmain'den gelmektedir.
Meselenin yanlış anlaşılmaması için açıklamalara geçmeden iki noktayı peşinen kaydetmek isteriz:
1- Mut'a hususunda ruhsat ifade eden rivayet sahibi Ashab'tan neshine dair de rivayetler gelmiştir.
2- Hz. Ömer yasağı ta'mim edince hiçbir sahabi buna itiraz etmemiş ve böylece yasak hususunda icma hasıl olmuştur.
İbnu Mes'ud'dan gelen bir rivayet şöyle:

---

[787] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/548-549.
[788] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/549.

"Biz, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la savaşa çıkmıştık. Beraberimizde kadın yoktu. "Husyelerimizi burdurup kadınlaşsak olmaz mı?" dedik.[789] Bunu yapmayı bize yasakladı. Fakat bir giyecek (gibi basit ücret) karşılığında, kadınlarla bir müddet için nikah yapmamıza ruhsat tanıdı." Abdullah İbnu Mes'ud (görüşüne delil olarak) şu ayeti okudu. (Mealen): "Ey iman edenler! Allah'ın size helal kıldığı temiz ve güzel şeyleri kendinize haram edip de haddinizi aşmayın. Haddini aşanları Allah elbette sevmez" (Maide 87) (34). Hemen belirtelim ki Müslim, hadisin bir başka veçhinde, ayetle istidlal işini İbnu Mes'ud' un yapmış olmasının sarih olmadığını kaydeder. Bu durumda ayeti okuma işi ona değil, ondan sonra gelen bir raviye aittir.Bu hadiste İbnu Mes'ud'un, mut'a nikahına ruhsat verdiği anlaşılmaktaır. Ruhsat ifade eden diğer rivayet sahipleri hakkında söylendiği gibi, İbnu Mes'ud için de: "Resulullah'ın yasağını duymamış olabilir" yorumu yapılmıştır.(35) Ancak: İbnu Mes'ud, bu rivayti mut'anın neshedildiğini işitmezden önce yapmış olabilir" demek daha doğru olacak. Zira Beyhakî İbnu Mes'ud'un "Mut'a mensuhtur, onu İslam'ın getirdiği, talak, mehir iddet ve miras gibi hükümler neshetmiştir" dediğini kaydeder.(36)

İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'ın bu meseledeki yeri daha dikkat çekicidir. Bazı rivayetler, onun mut'a nikahına fetva verdiğini, bu yüzden Hz. Ali'nin ona sert çıktığını ve:

"Sen şaşırmışa benziyorsun. Aleyhissalâtu vesselâm kadınlarla mut'a yapmayı yasakladı" dediğini belirtir.(37)

Beyhakî'nin bir rivayeti, bir ara İbnu Abbas'ın bu meseledeki fetvalarıyla sadece Hz. Ali'nin değil, ehl-i ilmin ta'rizlerini de üzerine çektiğini, ancak onun bu meseledeki görüşünde direndiğini; öyle ki, bazı şairlerin şiirlerine bile hedef olduğunu belirtir.(38)

Ne var ki, sonunda İbnu Abbas da reyinden rücu etmiştir. Tirmizî, "...Sonra o fetvasından, mut'anın Resulullah tarafından haram kılındığı kendisine haber verilince rücu etti" diyerek (39), bilahare şarihlerin: "Mut'aya fetva veren sahabeler, onun nesh edildiğini duymamış olanlardır"(40) şeklinde yapacakları yorumun isabetliliğini te'yid eder. Nitekim İbnu Abbas, nesihten haberdar olup Resulullah'ın bu hususstaki beyanlarını öğrenince: "O, laşe ve hınzır eti gibi haramdır" diyecektir.(41)

İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'ın meşhur olan fetvasının mahiyeti hakkında Hattâbî'nin Said İbnu Cübeyr'den kaydettiği bir rivayeti kaydetmede fayda umarız: "Said İbnu Cübeyr anlatıyor: "İbni Abbas'a dedim ki: "Sen ne yaptığını, neye fetva verdiğini biliyor musun?"

Said İbnu Cübeyr, hakkında yazılan şiiri okuyarak fetvasının nasıl istismar edildiğini gösterir. Şiiri işiten İbnu Abbas şu açıklamada bulunur.

"İnna lillah ve inna ileyhi raciun! Allah'a yemin olsun, ben bu maksadla fetva vermedim ve bunu hiç aklımdan geçirmedim. Ben, (mut'a nikahını), Allah'ın laşeyi, kanı ve domuz etini helal kıldığı şartlarda helal kıldım.[790] Mut'a sadece muzdar durumda olanlara helaldi. O tıpkı laşe, kan ve domuz eti gibi (haram)dır."

Bu rivayeti kaydeden Hattâbi, İbnu Abbas'ın sözünden çıkabilecek "Zaruret halinde, tıpkı leş, kan ve domuz etini yemek caiz olduğu gibi mut'a da caiz olabilir" hükmünün yanlışlığını belirtir. Ona göre yanlışlık iki noktadan gelir:

1) Bu hükme giderken nassa dayanılmaz, kıyasa gidilmiş olur. (Halbuki nassın yani Resulullah'tan açık hükmün bulunduğu yerde kıyasla hüküm verilmez. Mut'a nikahını yasaklayan nass mevcuttur.)

2) Mut'anın gıda hususunda muzdar kalana benzetilmesi de hatadır. Çünkü gıda bulamayan kimse hayatî tehlikededir, ölmemek için haram yemesine izin verilmiştir. Halbuki mut'a meselesi şehvetin galebesi ile ilgilidir. Burada kişi, hayatî tehlike ile karşılaşmayacağı için muzdar sayılmaz. Şehvete sabretmek mümkündür. Ayrıca şehvet, oruç ve ilaç yoluyla da kırılabilir. Öyleyse "gıda" ve "şehvet" zaruret olmadan aynı değerde değillerdir, dolayısıyla hükümleri de farklıdır(42).

Kanaatimizce İbnu Abbas'ın fetvası, Hattâbî'nin dediği gibi "uzun gurbet", "ihtiyaç" ve "fakirlik" gerekçelerine mebni değildir. Nass bulunduğu zaman kıyas yoluyla fetvaya gidilmeyeceğini İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) herkesten iyi bilmektedir. Fetva ulemanın ittifakla belirttiği üzere, bu meseledeki nasslardan haberdar olmama sebebine dayanmaktadır.

İbnu Abbas gibi yüce bir sahabi hadisi duymamış olabilir mi? diye yapılacak bir itiraza hemen cevap verelim: "Bu pek tabii ve Hz. Ebu Bekr, Hz. Ömer (radıyallahu anhümâ) gibi -hem de ilkler arasında yer alan- diğer büyüklerde de sıkça rastlanan bir durumdur." Az ileride bu hususa tekrar dönüp örnekler vereceğiz.

Bu mevzudaki yasaklayıcı hadislere muttali olduğu devreye ait olduğu anlaşılan bir başka rivayette İbnu Abbas şöyle demiştir: "Mut'a nikahı İslam'ın bidayetinde caizdi. Kişi (ticaret malıyla) (43) tanıdığı bir adamı bulamayan bir beldeye varınca, orada kalacağını tahmin ettiği müddet için bir kadınla mut'a nikahı ile evlenirdi. Kadın da onun eşyalarını o müddet içinde muhafaza eder, meselesini ıslah ederdi. Bu hal, şu ayetin nüzulüne kadar devam etti. (Mealen): "Ancak hanımlara ve cariyelerine karşı müstesna, bunlarla olan yakınlıklarından dolayı kınanmazlar...." (Mearic 30; Mü'minun 6). İbnu Abbas devamla: "Bu ikisi dışındaki bütün fercler haramdır"(44) der. İbnu Abbas'ın, ayetten hareketle mut'a nikahı ile alınan kadının zevc sayılamayacağına hükmettiği belirtilmiştir. Zira ayette sadece zevcelerle milk-i yemin denen köle kadınlar helal addedilmektedir.(45)

---

[789] İbnu Hubbân: "Husyelerimizi burdurup kadınlaşsak olmaz mı?" dedik" ibaresinden hareketle, Resûlullah'ın ilk bakışta Mut'a'yı yasaklamış olabileceği görüşünü ileri sürer. (Sahîh-u İbnu Hubbân 6, 175).

[790] İbnu Abbâs radiyallahu anhümâ, burada Bakara sûresinin 173. âyetinde atıf yapmaktadır. Bu âyette Rabbimiz Teâlâ hazretleri, leş, kan, domuz eti ve puta kesilen hayvanların etinin haram olduğunu bildirdikten sonra, muzdar kalanların ölmeyecek kadar yemelerine ruhsat verir.

Rivayetler İbnu Abbas'ın belirtilen bu görüşe varmazdan öcne mut'a nikahı hususunda sert çıkan Abdullah İbnu Zübeyr'le de söz düellosuna girdiğini Abdullah'ın hutbede, İbnu Abbas'a ta'rizde bulunduğunu göstermektedir. İbnu Abbas bu ta'riz üzerine: "Annene sor, yalan mı söylüyorum!" der. Mesele annesi Esma Bintu Ebi Bekr'e intikal edince, Resulullah zamanında mut'anın caiz olduğunu te'yid eder. Rivayetin devamında İbnu Abbas'ın: "Mut'adan doğan Kureyşlilerin ismini sayabilirim" dediği belirtilir.(46)

İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'ın bu meseledeki yerini İbnu Hacer şöyle noktalar:

"İmamlardan bir cemaat, İbnu Abbas'ın mut'ayı mübah addetme kanaatinde yalnız kaldığını cezmen belirtir. Bu meşhur bir meseledir ve nadir muhalefetlerden biridir.(47)

Fahreddin-i Razi'nin de özetlediği üzere, bu meselede İbnu Abbas' tan üç ayrı görüş rivayet edilmiştir:

1- Mut'a mutlak olarak mübah,

2- Zaruret halinde mübah

3- Mensuh olduğunu ikrarı (48). Şu halde meseleyi değerlendirirken, İbnu Abbas'ın neshi işitmezden önceki fetvasını esas alarak onu mut'a nikahının lehinde göstermek ilme ve dine ihanet olur, yüce sahabiyi kendi adımıza konuşturmak olur.

Hz. Cabir (radıyallahu anh)'den gelen diğer bir rivayet, kendisine iki mut'a[791] konusunda İbnu Abbas'la Abdullah İbnu Zübeyr'in ihtilafa düştükleri haberi ulaşınca Hz. Cabir'in şöyle söylediğini belirtir:

"Biz Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sağlığında her ikisini de yaptık. Sonra Hz. Ömer (radıyallahu anh) onları yasakladı, artık bir daha onlara dönüp tekrar yapmadık." (49)

Hz. Cabir'den gelen bir diğer rivayette, o; "Resulullah ve Hz. Ebu Bekr zamanında bir avuç hurma veya un karşılığında birkaç günlüğüne mut'a nikahı yapardık. Bu hal Hz. Ömer'in, bunu Amr İbnu Hureys hadisesi üzerine yasaklamasına kadar devam etti" demiştir (50) Ebu Saidi'l-Hudrî'nin beyanında "bir kadeh kavud" mukabilinde mut'a yapmışlardır(51). Tahavi

[791] İki mut'a'dan murad temettû haccı ile mut'a nikâhıdır. Temettû haccı da câiz mi değil mi diye münakaşa edilen bir konu olmuştur. Ancak teferruatı burada mevzumuzun dışında kalır.

Ashab'tan Cabir gibi zatların Hz. Ömer'in yasaklamasına kadar mut'aya yer vermelerini, Resulullah'tan varid olan yasağı daha önce işitmemiş olmalarına hamleder.(52)

Görüldüğü üzere, ruhsat ifade eden rivayetin sahibi, mut'anın bilahare yasaklandığını da tasrih ediyor. İbnu Hacer der ki: "Hz. Cabir'in "yapardık" sözü bütün sahabeye şamil ise "Bir daha dönüp tekrar yapmadık" sözü de bütün sahabeye şamildir. Dolayısıyla mut'anın terkinde icma hasıl olmuştur."(33)

Hz. Cabir'in "Ebu Bekri's-Sıddık zamanında da mut'a nikahı yapmaya devam ettikleri"ne dair beyanı üzerine, buraya kaydını muvafık gördüğümüz bir yorumu İbnu'l-Arabî yapmıştır. Der ki: "Bu, halkın, Sıddık zamanında çıkan irtidad fitnesi yüzünden şeriatın yayılmasına zaman ayıramamalarından ileri gelmiştir. Çünkü herkes bu fitnenin bastırılması ile meşguldü. Ama, hak batıla galebe çalıp, halife ve diğer Müslümanlar bu meşguliyetten halas bulunca, dinin usule giren meselelerinin hallinden sonra füru ahkâmına yöneldiler ve bu meyanda mut'a nikahının tarimi hususunda bildikleri meşhur hükmü de icraya koydular. ilk defa Hz. Ömer'in dikkatini Hz. Muaviye ile Amr İbnu Hureys çekti. (Resulullah'ın yasağından haberi olmayan) bu iki zat kadınlarla mut'a nikahı yapmışlardı, onları bundan men etti." (54)

***** Seleme İbnu'l-Ekva (radıyallahu anh)'dan gelen rivayette, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Bir kadınla bir erkek aralarında mutabakat sağlamışlarsa beraberlikleri üç gecedir. Uzatmak veya daha önce ayrılmak isterlerse ayrılırlar" dediğini görmekteyiz. Seleme devamla şunu söyler: "Bilemiyorum, bu ruhsat, sadece biz sahabelere mi mahsustu, yoksa herkese şamil miydi?" Rivayetin devamında Buhârî şunu ekler: "Hz. Ali bu hususu açıklamıştır: Mut'a mensuhtur." (55)
Görüldüğü üzere Seleme hadisi de mutlak bir ruhsattan bahsetmemektedir. Ancak, Seleme'nin nesihten haberdar olmadığı anlaşılmaktadır. İmam-ı Buhârî, rivayetin sonuna eklediği meşruhatla Seleme rivayetindeki tereddüdü izale etmekle kalmamış, şahsî inancını da belirtmiş olmaktadır.[792]

3) Mut'anın Neshi

Ruhsat ve neshi açık şekilde ifade eden rivayetler bilhassa Sebre İbnu Ma'bed el-Cühenî (radıyallahu anh)'den gelmektedir. Müslim onun hadisini dokuz ayrı senetten kaydeder. Hüküm ve mana itibariyle aynı kalsalar da her bir rivayette bazı ziyade ve noksan bilgiler mevcuttur. Bazılarında, bizzat mut'a nikahı yaptığını belirten Sebre (radıyallahu anh)(56), şu rivayette, eski ruhsatın neshedildiğini açık bir şekilde ifade eder:
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdular: "Ey insanlar! Ben sizin kadınlarla mut'a nikahı yapmanıza izin vermiştim. Şimdi Allah Teala hazretleri, onu kıyamet gününe kadar haram etmiş bulunmaktadır. Öyleyse, kimin yanında böyle nikahlı bir kadın varsa, artık ona yol versin. Onlara ücret olarak verdiklerinizden herhangi bir şeyi geri almayın" (57). Hadisin bir başka veçhinde Sebre (radıyallahu anh) der ki: "Bundan sonra Aleyhissalâtu vesselâm mut'ayı şiddetle tahrim etti ve bu nikah hakkında en ağır kelimeleri sarfetti." (58)

[792] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/549-554.

Bu rivayet hiçbir yoruma hacet bırakmadan, mut'a nikahıyla ilgili ruhsatın neshedildiğini açık bir surette ifade eder.
* Hz. Ali de yasakla ilgili rivayetlerde bulunmuştur. Müslim'in kaydettiği rivayette: "Resulullah, Hayber'in fethi sırasında, kadınlarla mut'a yapmaktan ve ehlî eşeklerin etini yemekten men etti" buyurur (59). Yine Müslim'in bir diğer rivayetinde, bu meselede müsamahası kulağına gelen İbnu Abbas'a: "Ağır ol, ey İbnu Abbas. Çünkü Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hayber günü, hem mut'ayı, hem de ehlî eşek etinin yenilmesini yasaklamıştır"(60) der. Beyhakî'nin bir rivayetine göre, Hz. Ali, önce bazı kayıtlarla caiz kılındığını ancak, nikah, talak, iddet ve karı ile koca arasındaki miras ahkâmı nazil olunca cevazın mutlak şekilde neshedildiğini belirtir(61).
Burada şu soru hatıra gelebilir: Mut'anın Mekke fethi sırasında da yasaklandığı sahih rivayetlerle sübut bulup meşhur olmasına rağmen Hz. Ali niye bunu mevzubahis etmeyip de sadece Hayber günü konan yasaktan bahsediyor? Bu soruya, Hz. Ali'nin üç gün gibi kısa bir müddeti içine alan izni işitmemiş olabileceği söylenerek cevap verilmiştir.(62)
İbnu Hazm, Hz. Ali'den gelen rivayetleri şöyle değerlendirir: "Bu mesele üzerine Hz. Ali'den birçok tarikten hadis sahih olmuştur. Bunu, ondan Kûfîler, inkâr edilmeyecek kadar şöhret bulmuş ve sınırlanamayacak kadar çoğalmış tariklerden rivayet etmişlerdir."(63)[793]

Yasak Nerede Ve Ne Zaman Kondu?

Mut'a nikahı yasağını, Hz. Peygamber'in ne zaman koyduğu hususunda rivayetler ihtilaflıdır ve altı ayrı yerin ismi zikredilir. Şöyle ki:
1) Sabre İbnu Ma'bed'in rivayetlerinde Mekke fethi sırasında konmuştur.(64)
2) Hz. Ali'den kaydettiğimiz rivayetlerde Hayber'in fethi zamanında konmuştur.(65).
3) Seleme İbnu'l-Ekva rivayetinde Evtas Gazvesi sırasında, (üç günlük ruhsattan sonra) konmuştur.(66)
4) Hasan Basrî'nin mürsel bir rivayetine göre, mut'a nikahı sadece umretu'lkaza sırasında cereyan etmiştir, bundan önce yasak olduğu gibi, bundan sonra da yasak olmuştur.
Hasan-ı Basrî'den gelen bu rivayet, iki sebepten reddedilmiştir:
a) O'nun mürsel, yani hangi sahabeden aldığını belirtmeden yaptığı rivayetler zayıftır. Çünkü o, araştırma yapmadan, rastgele kimselerden hadis almıştır(67).
b) Mut'anın Hayber Seferi sırasında haram edildiğini belirten sahih rivayetlere muhalefet eder, dolayısıyla bu zayıf rivayet Sahihler tarafından reddedilmiş olmaktadır.(68) İbnu Hacer, bu rivayetin sabit olduğunu farzedecek olursak şöyle yorumlarız der: "Hasan Basrî hazretleri muhtemeldir ki, umretu'lkaza tabiriyle, Hayber'i kasdetmiştir. Çünkü her iki sefer de aynı yıl içerisinde cereyan etti, tıpkı Fetih'le Evtas Seferi'nin aynı yıl içerisinde cereyanları gibi."(69)
5) Ebu Hureyre'den gelen bir rivayete göre, mut'a nikahı Tebük Seferi sırasında haram edilmiştir.(70)
Bu rivayet tahrim hadisesinin Mekke fethi ve Hayber sırasında vaki olduğunu beyan eden sahih rivayetlere muhalefet etmekten başka, nazar-ı dikkate alınamayacak derecede zayıf bir surette geldiği, hadis ilmi açısından bir değer ifade etmediği belirtilmiştir.(71)
6) Sebre İbnu Ma'bed'den Ebu Davud'un kaydettiği bir rivayete göre mut'a, Veda Haccı sırasında tahrim edilmiştir.(72) Ancak "daha önce yine Sebre'den kaydedilen rivayetlerde yasağın fetih sırasında olduğu ifade edilmiştir. O rivayetler hem daha meşhur hem daha sahihtir. Şarihler, "Rivayetin sübûtu halinde, "Resulullah Fetih günü ilan ettiği" yasağı Veda Haccı sırasında tekrar etmiş olabilir. Çünkü, Veda Haccı'na çok sayıda Müslüman katılmıştı. Bunlar arasında bir kısım ahkâmı duymamış olanlar da vardı. Nitekim Aleyhissalâtu vesselâm, bu fırsatta pek çok mühim meseleyi tekrar etmiş, tebliğ etmiştir. Bu tebliğin gayesi, dinin duyurulması ve yaygınlaştırılmasıydı" diye açıklamışlardır.(73)
Mut'a nikahının yasaklanma zamanıyla ilgili olarak gelen birçok farklı rivayetin varlığı alimleri farklı yorumlara sevketmiştir. Mühimlerini kaydedeceğiz:
* Maverdî der ki: "Mut'anın tahrim edildiği yerin tayini meselesinde iki tahmin söylenebilir:
1) Tahrim, daha açık olması ve daha iyi yayılması için tekerrür etmiştir. Ta ki, bu yasağı bilmeyen de duyup öğrenmiş olsun. Zira, her bir seferde, daha öncekilere katılmayan yeniler bulunuyordu.
2) Mut'a birçok defa mübah kılınmış olabilir. Nitekim, bu sebeple sonuncu defada: "Kıyamete kadar haramdır" buyrulmuştur. Bu ifade daha önceki tahrimi, bu sonuncunun hilafına, ibahenin takip ettiğini haber verip, bu sonuncu tahrimin müebbed olduğunu, artık bundan sonra ibahenin gelmeyeceğini duyurma gayesi güder."
İkinci şıkkın esas olduğu belirtilir.(74)
* Nevevî'ye göre, mut'a nikahı iki kere mübah kılınmış, iki kere da tahrim edilmiştir. Müslim'de yaptığı şerhinde bu bahse şöyle bir başlık atmıştır: "Mut'a nikahı babı ve bunun önce mübah kılınıp sonra neshedildiği, sonra tekrar mübah kılınıp tekrar neshedildiği ve tahrimin kıyamete kadar devam etmek üzere kesinleştiğinin

[793] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/554-55.

beyanı."(75) Bu başlığın altına konu üzerine el-Kâdı'nın uzun bir tahlilini kaydettikten sonra kendi görüşünü kaydeder.
"Muhtar (tercih edilen) gerçek şudur: "Tahrim ve ibahe iki sefer vukua gelmiştir. Hayber'den önce mut'a helaldi. Bilahare Hayber günü haram kılındı. Sonra da Mekke fethinde mübah kılındı. Bu aynı zamanda Evtas gününü de içine alır, çünkü ikisi birbirine çok yakındır. Derken o sırada, üç gün sonra "kıyamet gününe kadar, müebbeten haram" kılındı. Bu tahrim devam etti. Öyleyse: "İbahe Hayber öncesine, ebediyet üzere tahrim de Hayber gününe mahsustur. Fetih gününde yapılan tahrim de önceki tahrimi te'kidden ibarettir. Fetih gününe tekaddüm eden bir ibahe yoktur" demek caiz değildir. Çünkü Müslim'in Fetih günündeki ibahe ile ilgili olarak kaydettiği rivayetler, bu hususta pek sarihtir, bunları görmezden gelmek caiz değildir. Esasen ibahenin tekerrür etmesine mani bir sebep de yok." (76)
* Mut'a nikahının yasaklanma vakti ile ilgili rivayetler arasındaki ihtilaf üzerine Mâziri'nin yaptığı açıklama da burada kayda değer:
"İslam'ın bidayetinde mut'a nikahı caizdi. Müslim'de kaydedilen sahih hadislerle neshedildiği görülmektedir. Ulema, haramlığı hususunda icma etmiştir. İcmaya, sapık mezhelerden bir grup dışında hiçbir muhalefet varid olmamıştır. Onlar, bu hususta gelen bazı hadislere yapıştılar. Halbuki o hadisler mensuhtur. Onlarda kendileri için, mut'anın cevazına delalet yoktur. Caiz görenler bir de şu ayete yapışırlar: "O halde onlardan hangisiyle faidelendi iseniz ücretlerini takdir edildiği vech üzere ödeyin" (Nisa 24). Mâziri bu ayetin İbnu Mes'ud'a nisbet edilen "O halde onlardan hangisiyle "belli bir müddete kadar" faidelendi iseniz.." şeklindeki bir kıraatı ileri sürdüklerini kaydettikten sonra: "Oysa İbnu Mes'ud'un bu kıraatı şazdır. Şaz kıraatle ne Kur'an sabit olur, ne haberi muteber addedilir, ne de hükmüyle amel edilir" der. Mâziri sözlerine şöyle devam eder: "Bu mesele hakkında Sahih-i Müslim'de gelen rivayetler ihtilaflıdır: Bir kısmına göre de, Mekke fethinde, mut'a'yı caiz gören kimse, bu ihtilafa takılıp hadislerin mütearız olduğuna, bu halin sıhhati yaralayacağına hükmedilebilir. Oysa mesele öyle değil, böylesi bir mülahaza hatalıdır. Aslında hadisler arasında bir tenakuz mevzubahis değildir. Çünkü Resulullah'ın onu iki ayrı zamanda yasaklaması sahih bir durumdur. İkinci yasaklama, birinciyi te'kid için yapılmıştır veya yasak iyice şöhret bulsun da birinci yasağı duymayanlar da duymuş olsun diye ikinci sefer yapılmıştır. Böylece bazı raviler yasağı birincisinden, bazıları da ikincisinden işitmiş olmalı. Her biri kendi işittiğini rivayet etmiş ve işittiği zamana nisbet etmiştir."(77)
* Zürkânî de, mut'a nikahının cevazına kail olanların, kendilerine delil yaptıkları ayetin, talak, iddet ve miras ahkâmının gelmesiyle neshedildiğine dair İbnu Mes'ud ve Hz. Ali (radıyallahu anhüm)'den rivayet olduğunu el-İstizkar'a atfen belirtir (78). Biz bu rivayeti, Beyhakî'nin Sünen'inde bularak Mut'a Meselesinin İç Yüzü başlığını taşıyan kısımda kaydettik. Bu nesih haberini Ebu Hureyre merfu olarak rivayet etmiştir.(79)
* Mesele üzerine Ebu Bekr İbnu'l-Arabî'nin yorumu da Nevevî'nin yorumuna benzer: Nesh, iki sefer cereyan etmiş olmalıdır. Şöyle der: "Allah Teala hazretleri, İslam'ın başlangıcında bu meseleyi meskut geçti, ta ki insanlar eski âdetleri üzere devam etsinler. Bilahare Hayber Seferi sırasında, Hz. Ali'nin rivayetinde görüldüğü üzere haram etti. Bu rivayet sahih, sabit ve açık bir rivayettir."(80)
* Kurtubî de şöyle demiştir: "Bütün rivayetler mut'anın ibahe zamanının kısa olduğunda müttefiktir. Dolayısıyla o, haramdır. Selef ve halef onun tahriminde icma ederler. Sadece Rafizîlerden, nazar-ı itibare alınmaya değmeyen bazıları aksini söylemiştir."(81)
* Zahirîlerin imamı İbnu Hazm da şunu söyler: "Belli bir müddet için yapılan mut'a nikahı caiz değildir. Resulullah zamanında helal idi. Allah Teala hazretleri Peygamberi (aleyhissalâtu vesselâm)'nin diliyle onu, kesin olarak neshetti. Mut'a kıyamete kadar haramdır."(82)
* İbnu Hâzım'ın, Kitabu'l-İ'tibar'daki değerlendirmesinde, mut'a nikahının "sefer halinde" mübah kılındığı hususu vurgulanır:
a) İslam'ın bidayetinde ve sefer halinde mübah kılınmıştır. İbaheyi haber veren hiçbir rivayette, bunun mukime yani sefer halinde olmayana tanındığını ifade eden bir ibare yoktur.
b) Birkaç kere yasaklandı, birkaç kere mübah kılındı. Resulullah ömrünün sonunda, Veda Haccı'nda kesin yasak koydu. Veda Haccı'nda ifade edilen yasak, zaten mevcut olan yasağın te'kidine matuf değildir, te'bid (ebedîleştirmeye) matuftur.
c) Bugün ne mezhep imamları ne başka fakihlerden hiçbiri buna mübah dememektedir, sadece Şia'dan bir kısmı onu helal addetmektedir.(83)
* İbnu Hâzım'ın görüşlerini Aynî de aynen tekrar eder (84).
Mut'a nikâhıyla ilgili rivayetlerin değerlendirilmesinde Tahavi'nin görüşü, hepsini noktalayacak mahiyettedir. Ona göre, mut'aya fetva vermiş olanların dayandıkları rivayetlerin hepsi doğrudur, ancak bunlar neshedilmiştir. Zira mut'a nikahını bizzat Aleyhissalâtu vesselâm yasaklamıştır. Efendimizin iznini ifade eden rivayetler, yasaktan önceye aittir. Nehiyden sonra, o haram olmuştur ve bunun en iyi delili Sebre İbnu Ma'bed (radıyallahu anh)'in rivayetidir. Birçok farklı tarikten gelen bu hadis, hem cevazı hem de tahrimi sarih bir şekilde göstermektedir.(85)[794]

[794] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/555-559.

4- Yasaklayıcı Rivayetler

Buraya kadar mut'ayı yasaklayan rivayetlerle, yasaktan önceki ruhsatı da ifade eden rivayetleri beraberce kaydettik. Şimdi ise, yasaklamaya ağırlık veren ve şiddet ifade eden rivayetleri belirteceğiz.
Ebu Hureyre'nin bir rivayetinde Resulullah şöyle buyurmaktadır: "Mut'ayı, talak, iddet ve miras (ile ilgili ahkâmın teşrii) haram kılmıştır."(86)
Ebu Zerr (radıyallahu anh): "İki mut'a (yani hacc-ı temettu ve mut'a nikahı) sadece bize (Ashab'a) helaldi, size değil" demiştir.(87). Beyhakî' nin rivayetinde "Kadınlarla mut'a nikahı Resulullah'ın biz ashabına sadece üç gün helal kılındı sonra Resulullah onu yasakladı" der. (88)
* Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'e bir zat gelerek mut'a nikahında sorar. Abdullah "haram!" deyince soru sahibi "(İbnu Abbas'ı kastederek) (89) "ama bunu falan caiz görüyor!" der. Abdullah ona şu cevabı verir: "Allah'a yemin olsun! Herkes bilir ki, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hayber Gazvesi sırasında onu haram etti. Artık zaniler değiliz" (90). Bir rivayette, Abdullah İbnu Ömer, kendisine İbnu Abbas' ın mut'a nikahına cevaz verdiği söylenince: "Sübhanallah! İbnu Abbas'ın böyle bir fetva vereceğini zannetmiyorum!" der. Ancak oradakiler haberi teyid edince, İbnu Ömer: "Resulullah hayatta iken İbnu Abbas küçük bir çocuktu" der ve ilave eder: "Resulullah onu bize yasakladı. Artık zaniler değiliz." (91)
Bir başka rivayet İbnu Ömer'in şu sözünü kaydeder: "Bir erkeğe, sadece İslam nikahıyla evlendiği kadın helaldir. Bu nikahta mehir vardır, erkeğin kadına, kadının erkeğe miras hakkı vardır. Kadını muayyen bir müddetle alamaz. Aldı mı artık o hanımıdır. İkisinden biri ölürse diğeri ona varis olur."(92)
* Abdullah İbnu'z-Zübeyr, mut'a hususunda şiddetle karşı çıkan sahabilerdendir. Müslim'in bir rivayetinde, onun hutbede mut'ayı tecviz eden bir zata(93) ta'rizde bulunarak: "Şurası muhakkak ki, Allah bazı insanların gözlerini kör ettiği gibi, kalplerini de kör etmiş ki mut'a nikahına fetva veriyorlar!" dediğini görmekteyiz. Rivayet, hücuma uğrayan zatın: "Sen hakikaten pek nezaketsiz, kabasaba birisin. Ömrüme yemin ederim ki, mut'a İmamü'l-Müttakin (olan Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)) zamanında yapılırdı!" şeklindeki cevabını İbnu Ôz-Zübeyr meydan okuyarak karşılar: "Öyleyse haydi bir dene! Sen bunu yapacak olursan vallahi seni taşlarınla recmederim!" der(94). Alimler, Abdullah İbnu Zübeyr (radıyallahu anhümâ)'in bu kesin davranışını, kendisine mut'anın neshiyle ilgili haberin ulaşmış olması ve dolayısıyla onun haramiyeti hususunda zerre kadar tereddüdünün bulunmamasıyla izah ederler (95). İbnu Zübeyr'in bu müdahalesi, hilafeti zamanında mı cereyan etti, açık değil. Ancak rivayetlerde, Hz. Ömer'in yasaklamasından sonra sahabeden muhalefet kalmadığının söylenmesi gözönüne alınırsa, hilafet yıllarından, Hz. Ömer'in yasağından önceye ait olması gerekmektedir.[795]

5- Hz. Ömer'in Yasaklama Hadisesi

Buraya kadar kaydettiğimiz rivayetlerin bir kısmında Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in mut'ayı yasaklamasına temas edildi. Hatta, birkısım sahabenin, bu yasaklama ile mut'anın Resulullah tarafından yasaklanmış olduğunu öğrendiklerini belirttik. Şu halde son olarak, Hz. Ömer'le ilgili haberin mahiyetini de kaydetmede fayda var. Öncelikle şunu belirtelim ki Hz. Cabir ve Ebu Said'den gelen bir rivayete göre, "Hz. Ömer, bu yasaklama işini, hilafetinin ortalarında ele almıştır. Dolayısıyla o zamana kadar, mut'a nikahına başvuranlar olmuştur(96). O sıralarda Kûfe'ye gelen Amr İbnu Hureys (radıyallahu anh), bir cariye ile mut'a nikahı yapar ve cariye hamile kalır. Gelip durumu Hz. Ömer'e anlatır. Halife bu vesile ile, yasağın bütün mü'minlerce bilinmediğini anlayarak meseleyi hutbe konusu yapar ve herkesin işiteceği şekilde mut'a nikahının yasak olduğunu ilan eder. İbnu Mace'nin kaydına göre Hz. Ömer şöyle buyurmuştur: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize, mut'a için üç gün izin vermiş, sonra haram etmiştir. Allah'a yemin olsun, muhsan (62) bir kimsenin mut'a yaptığını duyarsam, Resulullah'ın, bunu tahrimden sonra helal kılmış olduğuna dair dört şahit getirmediği taktirde taşla recmederim."(97) Muvatta'nın bir rivayetinde bu yasaktan önce yapılan mut'a nikahı sonucu hamile kalan Havle Bintu Hakim'in, yasaktan sonra Rebia İbnu Ümeyye'yi şikayet ettiğini görüyoruz. Bunu haram ve zina bilmekte kanaati kesin olan Hz. Ömer (radıyallahu anh): "Bu, (Resulullah'ın haram kıldığı) mut'adır. Eğer yasağı ilanda sizden önce davranmış olsaydım şimdi sizi recmederdim" der(98).[796]

Yasak Hz. Ömer'in İçtihadı Değildir:

Alimler Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in mut'a nikahını yasaklarken içtihadıyla hareket etmediğine, Resulullah'tan yasakla ilgili hadis zikrederek yasağı takrir ettiğine dikkat çekerler(99). Nitekim bu husus İbnu Mace'den kaydettiğimiz rivyaette sarih olarak görülmektedir. Bir başka rivayette, hutbede geçen: "İnsanlara ne olmuş ki, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yasağına rağmen mut'a nikahı yapıyorlar?" (100) ibaresi de aynı hususa

[795] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/559-560.
[796] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/560-561.

delil olmaktadır. Bu ibare, Hz. Ömer'i feverana getirecek bazı mut'a nikahı hâdiselerinin ilk defa kulağına geldiğini ifade eder. Bunun tatbikatta olduğunu bilseydi bu kadar feveran etmez, tepkisini bu ibarelerle ifade etmezdi.
Hâdiseyi tahlil eden alimler, bu durumun Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yasağının birkısım sahabiler tarafından işitilmemiş olmasına mebni olduğunu belirtirler. İbnu Hazm'ın, mut'ayı mübah addettiklerine dair haklarında rivayet bulunduğunu belirttiği tabiinden Tavus, Atâ ve Sad İbnu Cübeyr'in[797] de bu yasağı duymayanlardan oldukları anlaşılmaktadır. Meseleye temas eden kaynaklarda -ve bilhassa Mekkî olanların- mut'a lehine fetva verdiklerine dair ifadeler, sahabeden -yani Hz. Ömer'in yasaklamasından- sonra da bu işe fetva verildiği düşüncesine sevkedebilir. Bu yanlıştır; çünkü, tabiin nesli sahabeden sonra yaşayanlar demek değildir. Onlar, sahabelerin muasırıdırlar. Fakat Resulullah'ı görememişlerdir. Mezkur ifadelerde onların Hz. Ömer'in yasağından sonra fetva verdiklerine dair bir sarahat yok. Demek oluyor ki, tabiinden bazıları Hz. Ömer'in yasağından önce, mut'anın neshedildiğini duymadıkları için, aynen bazı sahabiler gibi, fetva vermişlerdir.[798]

Mut'anın Haram Olduğuna Dair Kur'anî Delil

Mut'a nikahının, görüldüğü üzere, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan gelen rivayetler açısından haram olduğuna inanan Ehl-i Sünnet uleması, bu görüşlerine Kur'an'dan da delil kaydetmişlerdir. Zikredilen en mühim ayet, Mü'minun suresinde, felah bulacak mü'minlerin vasıfları meyanında zikredilen 5, 6 ve 7. ayetlerdir: "(Öyle mü'minler) ki, onlar ırzlarını koruyanlardır. Şu var ki zevcelerine, yahut sağ ellerinin malik olduklarına (kendi cariyelerine) karşı (olan durumları) müstesnadır. Çünkü onlar (bu taktirde) kınanmış değildirler. O halde kim bunların ötesini isterse şüphe yok ki, onlar haddi aşanlardır."
Dikkat edilirse, ayet-i kerimede mü'minlere cinsî tatminde[799] iki meşru yol gösterilmekte, bunlar dışında kalan bütün yollar gayrımeşru ilan edilmektedir:
1) Dinin meşru kıldığı nikah yoluyla edinilen eşler.
2) Sağ elin sahip oldukları diye ifade edilen cariyelerdir. Cassas, ayetin mut'a nikahının haram olmasını iktiza ettiğini söyledikten sonra: "Çünkü der, mut'a yoluyla nikahlanan kadın ne zevcedir, nede milk-i yemindir." (102)
İbnu'l-Arabî: "Bazı alimler ayet-i kerimenin, "ferc"i, nikah veya milk-i yemin (sağ elin sahipliği=cariye) yoluyla helal addetmiş olması ve mut'anın zevce olmaması sebebiyle "Bu ayet mut'anın tahrimine delildir" demiştir" dedikten sonra bu yorumun zayıf olduğunu söyler. Ancak ümmetin mut'anın haram olduğu hususundaki icmadan hareketle aynı neticeye ulaşır (103). İbnu'l-Arabî, İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'ın da ayette geçen bu iki yol dışında kalan her çeşit fercin yani cinsî tatmin vasıtalarının haram olduğuna hükmettiğini belirtir(104).
Asıl mevzumuzun dışında kalmakla birlikte, yeri gelmişken şunu belirtmek isteriz: Ayet-i kerimenin bu ıtlakından hareket eden pek çok alim, ayetle zikredilmiş olan iki meşru vasıta dışında kalan, hayvana temas, istimna, nazar gibi her çeşit cinsî tatmin yollarının aynen mut'a gibi haram kılınmış olduğunu söylemiştir (105).
İslam alimleri şu ayetten de mut'anın reddedildiğini istidlal ederler. (Mealen): "Evlenmeye imkan bulamayanlar da, Allah onları lütfuyla zenginleştirinceye kadar iffetlerini korusunlar..." (Nur 33). "Eğer derler, mut'a ve tahlil[800] caiz olsaydı, iffetli olmalarını emretmezdi."(106)
***** Bu meselede Kur'an'dan gösterilen bir diğer ayet de şudur (mealen): "Sizden hür ve mü'mine kadınları nikahlamaya gücü yetmeyen olursa, sizin ellerinizde bulunan genç mü'mine cariyelerle evlensin... Cariye nikahlama, sizden mehir ve nafakaya gücü yetmeyip de büyük bir meşakkat altına girmekten ve evlenmemekle de zinaya meyletmekten korkanlar içindir. Yoksa sabretmeniz sizin için daha hayırlıdır..." (Nisa 25).
Alimler: "Eğer derler, mut'a ve tahlil caiz olsaydı ne zinaya gitme korkusu olurdu ne cariye ile nikahlanmaya hacet kalırdı, ne de cariyelerle nikahlanmayı terkederek sabretmeyi esas almak tavsiye edilirdi." (107)
***** Son olarak şunu da bilelim: Daha önce temas ettiğimiz ve Şia tarafından mut'a nikahının mübahlığına delil yapıldığını belirttiğimiz ayet de alimlerce, siyak ve sibakı içerisinde tahlil edilerek, ondan Şia'nın çıkardığı hükmün batıl olduğu gösterilmiştir. Bu ayetle ilgili olarak yapılan iki ayrı açıklamayı kaydedeceğiz. Mezkur ayette O halde onlardan hangisiyle faidelendi iseniz, ücretlerini takdir edildiği vecih üzere ödeyiniz" (Nisa 24) denmektedir.
Alimler, bunun mut'ayı helal kılmak üzere indiğini iddia etmenin açık bir hata olduğunu, bu rivayetin hiçbir muteber sünnî kaynakta bulunmadığını, bunu İbnu Mes'ud veya bir başka sahabeye nisbet etmenin büyük bir iftira olduğunu söylerler. Ayrıca derler ki:
1) Şia'nın bundan çıkardığı hüküm Kur'an'ın başka ayetlerine zıttır. Bu ayetleri yukarıda kısmen kaydettik.

---

[797] Muhsan evliliği tatmış kimsedir.
[798] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/561-562.
[799] Mealde "ırzlar" kelimesiyle tercüme edilen Kur'ânî tâbir "fürûc"dur. Bu ferc'in cem'i(çoğulu)dur. Fercle ayet ve hadislerde gerek erkek ve gerekse kadınların cinsî uzvu kinaye olunur. Sadedinde olduğumuz ayette cinsî tatminin kinaye olunduğu söylenebilir.
[800] Tahlîl, bir Şiî kaynaklarından olan Tenzîbu'l Ahkâm'da "Efendinin, kendi câriyesini, herhangi bir şahsa ariyeten helal addetmesidir. Bu muameleye âriyet denmekten kaçınılmış, tahlîl denmiştir" (7,244). Tabiri ehl-i sünnet alimleri, boşanan kadının, hulle yoluyla eski kocasıyla nikahlanması mânasında kullanmışlardır.

2) Ayetin, diğer ayet ve hadislere uygun te'vili ise şöyledir: "Eğer siz nikah akdi sırasında mehir belirtti iseniz, akitten sonra kadınla zifaf yaptığınız takdirde, bir müddet sonra boşanacak olursanız, belirlenen mehrin tamamını ödeyeceksiniz, zifaf yapmadı iseniz yarısını ödeyeceksiniz."

Bu ibareyi, makablinden koparıp müstakillen ele almak, Arapça açısından batıl bir davranış olur. Zira baştaki "fe", ibarenin makablinden koparılıp, cümle başı yapılmasına manidir. Bu "fe" kendisinden sonraki ibareyi, önceki kısma bağlar.

Ayrıca İbnu Mes'ud'a nisbet edilen الى اجَلٍ ziyadesine gelince, bu hiçbir muteber sünnî kaynakta mevcut değildir. Mensuh bir kıraat olarak sübutunu kabul edecek olursak, mensuh olduğu için onunla amel edilmez. Çünkü mütevatir ayetlerle sabit olan ahkâma muhaliftir.

Farz-ı muhal olarak kabul edelim ki, bu sabittir. Yine de onun mut'aya delalet ettiği söylenemez. Şöyle ki, الى اَجَلٍ "belirlenen müddet kadar" tabiri, istimtaya (kadından istifadeye) müteallıktır, akdin kendine değil. Halbuki mut'ada belirlenen müddet, istimtaya değil, akdin kendisine müteallıktır. Böylece mana şu olur: "Nikahlı kadınlarla muayyen bir vakte kadar istimta etmişseniz onlara mihirlerini tam olarak verin." Bu ziyadeyi ilave etmenin gayesi, mehrin tam olarak ödenmesi için nikah müddetinin tamamen geçmesine bağlı olduğu hususunda düşülebilecek vehmi önlemektir. Nitekim örfte, mehrin üçte biri peşin verilir, üçte ikisi de nikahın devamı müddetiyle bağlı kılınır. Halbuki bu geciktirme işi bir vecibe olmayıp, kadının tasarruf ve ihtiyarı ile husule gelir. Kadın dilerse, zifaftan sonra hepsini bir defada talep etme hakkına sahiptir. Şeriat ona bu hakkı tanımıştır. Eğer, الى اَجَلٍ ibaresi, akde müteallık bir kayıt olsaydı, Şia nezdinde mut'a ömür boyunca ve ebeden sahih olmazdı. Halbuki bu, Şia'nın icmaıyla sahihtir.

Ayette geçen "Sizden kim... bolluğa güç yetiremezse" ibaresinin siyakı da nikahla ilgilidir. Yani, "sizden biri, hür kadınların mehrini ve nafakasını vermeye gücü yoksa Müslüman cariyelerle nikahlansın" demektir. Durum böyle iken ayetin ortasında yer alan ibareyi, siyak ve sibakından koparmak mut'aya hamletmek, Kelamullah'ı açık şekilde tahrif etmek olur.

Dahası bu ayeti teemmül eden her aklı başında kişi, mut'anın açık olarak haram edildiğini görür. Çünkü Allah Teala hazretleri ayette hürlerle evlenmenin imkansızlığı halinde cariyelerle iktifayı emretmektedir. Eğer önceki kelamda mut'anın müddeti kastedilseydi, arkadan "Sizden kim... bolluğa güç yetiremezse" demezdi. Çünkü, hür kadınla nikahlanamama halinde mut'a, cima ihtiyacını görme ile sınırlı kalmayıp, aksine "Her bir yenide daha hoş daha tatlı bir lezzet var" hükmüne tabi olmuş olmaktadır. Bu durumda şöyle sorulabilir: Hangi zaruret bu sıkı ve şiddetli kayıtla cariyenin nikahlanmasını helal kılmaya götürür?(108)

İkinci açıklama, diğer ayetlere dayanılarak yapıldığı için bundan daha sahihtir. Üstelik, Şia'nın ayetten çıkardığı delillere cevap mahiyetindedir. Şöyle ki: Şiî müellif Tûsî, Tehzibu'l-Ahkam'da, ayette istimta kelimesinin geçmesini şöyle açıklar: "Bundan murad mut'a nikahıdır. Çünkü kelime şeriatte mutlak kullanılınca bu hususi nikah anlaşılır..." Tûsî şöyle devam eder: "Ayette geçen "kadınlara ücretlerini verin" ibaresi de bundan muradın mut'a nikahı olduğunu te'yid eder. Çünkü normal nikahta verilen paraya şeriatta ücret denmez "mehir" denir.(109)

Şia'nın bu yorumunu cevaplayan Kâsâni der ki: "İstimta"dan (faidelenmeden) burada murad nikahtaki istimtadır. Çünkü ayetin başında da sonunda da zikri geçen şey meşru nikahtır. Şöyle ki: Allah Teala hazretleri ayetin başında[801] kadınlardan nikahı haram olanlardan bir kısmını zikretti. Sonra bunların dışında kalanları: "Bunların gerisinde olanları mallarınızla arayıp nikahlamanız için size helal kılındı" ibaresiyle mübah kıldı. Ayetin devamında geçen "namuskar ve zinaya sapmamış olanlardan" ibaresi "evlenmemiş olanlar, zani olmayanlar" demektir. Ayeti kerimenin devamında Allah Teala "Sizden kim hür Müslüman kadınları nikahla alacak bir bolluğa güç yetiremezse..." buyururken "nikah" kelimesini zikretmiştir, icareyi (kiralamayı) ve mut'ayı değil. Öyleyse, önceki geçen (faidelendiğiniz) tabiriyle "nikahtaki faidelenme" anlaşılacaktır.

Kâsâni açıklamasına şöyle devam eder: "Ayette kadına verilecek meblağın "ecr" olarak isimlendirilmesine gelince: Nikahtaki "mehir" bazan ücret kelimesiyle ifade edilmiştir. Nitekim ayetin devamında Allah Teala hazretleri "...Kadınları ailelerinin izniyle nikahlayın onlara ücretlerini verin" buyurmakta, ücretle "mehr"i kasdetmektedir. Ey Peygamber! Ücretlerini (=mehirlerini) verdiğin hanımlarını Allah'ın sana ganimet olarak verdiği cariyeleri... sana helal kıldık" (Ahzab 50) buyurarak mehri ücret kelimesiyle ifade etmiştir."

---

[801] Kâsânî'nin açılamasını takip edebilmek için âyetin tam meâlini veriyoruz:"(Harb esiri olarak) sağ ellerinizin mâlik olduğu kadınlar (mülk-i yemininiz olan câriyeler) müstesna olmak üzere diğer bütün kocalı kadınlar(la evlenmeniz de size haram edildi. Bu haramlar), üzerinize Allah'ın farzı olarak (yazılmıştır). Onlardan maadası ise -namuskâr ve zinaya sapmamış (insanlar) halinde (yaşamanız şartiyle) mallarınızla (mehir vermek veya satın almak suretiyle)ara(yıp nikâhla)manız için- size helal edildi. O halde onlardan hangisiyle faidelendiyseniz ücretlerini takdir edildiği vech ile verin. O mehrin miktarını tayin ettikten sonra aranızda gönül hoşluğu ile uyuştuğunuz şey (miktar) hakkında üstünüze bir vebal yoktur. Şüphesiz ki Allah hakkıyla bilicidir. Mutlak hüküm ve hikmet sahibidir.Sizden kim hür ve müslüman kadınları nikâhla alacak bir bolluğa güç yetiştiremezse, o halde sağ ellerinizin mâlik olduğu mü'mün câriyelerinizden (alsın). Allah sizin imanınızı çok iyi bilendir. Kiminiz kiminizden (hasıl olmuşsunuz)dur. O halde -fuhuşta bulunmayan, gizli dostlar da edinmeyen namuslu kadınlar olmak üzere- onları, sahiplerinin izniyle, kendinize nikâhlayın. Ücretlerini (mehirlerini) de güzellikle onlara verin.Onlar evlendikten sonra bir fuhuş irtikab ettiler mi o vakit üzerlerine hür kadınlar üzerindeki cezanın yarısı (verilir. Cariyeleri almak hususundaki) bu (müsaade), içinizde sıkıntıya düşmekten (zinaya sapmaktan) korkanlar içindir. Sabretmeniz ise sizin için daha hayırlıdır. Allah hakkıyla mağfiret edicidir, çok esirgeyicidir"(Nisa 24-25).

Kâsâni, burada bir noktaya daha dikkat çeker: Nikah esnasında verilene mehir denmiştir, kadına duhülden ve ondan istimtadan sonra verilmesi gerekene de ücret denmiştir(110).
Kâsâni'nin bu açıklaması kavranınca, Şia alimlerinin, "bu ayette zikredilen mut'a serbestisi" iddiasının tutarsızlığı anlaşılacak ve bunun nes -hedilmediğine dair yürüttükleri sayfalar dolusu mülahaza ve mütala-aların, itham ve tarizlerin havaya kürek sallama olduğu anlaşılacaktır(111).[802]

6- Alimlerin İcmaı

Rivayetleri teker teker kaydederken de yer yer belirttiğimiz üzere, şarihler Hz. Ömer'in yasağından sonra, mut'a nikahının haramlığı hususunda Ehl-i Sünnet'in icmaından bahsederler(112).
* Bir kere, Hz. Ömer çok sayıda sahabenin hayatta olduğu bir devrede mut'ayı açık seçik olarak haram ilan edip, bunu herkesin duyacağı şekilde ta'mim ettiği halde, ona herhangi bir sahabenin itiraz ettiği duyulmamıştır. Aksine, daha önce mut'a nikahına ruhsat vermiş olanların hepsinin kanaatlerinden döndükleri görülmüştür. Tahavi, bu durumu şöyle yorumlar: "Ashab'ın bu meselede itiraz etmemeleri, onların, nehyettiği şeyde Hz. Ömer'e uyduklarına delildir. Bu hususstaki yasakta icmaları da, ruhsatın neshedildiğine delildir ve hüccettir" (113).
* Hz. Ali, ruhsatın mensuh olduğunu söyler(114).
* Ca'fer İbnu Muhammed, mut'a hakkında sorulunca: "Bi-aynihi zina" demiştir(115).
* İbnu'l-Münzir: "İlklerin (sahabe, tabiin) bazılarında mut'a hakkında ruhsat rivayeti gelmiştir. Ama şimdilerde, Rafizilerin birkısmı dışında ona cevaz veren tek kişinin varlığını bilmiyorum. Rafizîlerin iddiasına gelince: Allah'ın kitabına Resulü'nün sünnetine muhalif sözün, hiçbir değeri yoktur" (116) demiştir.
* İmam Malik "haram"dır demiştir(117).
* İmam Şafii "iki kere neshedildi" demiştir. (118)
* İbnu Cüreyc, Basra'da, mut'anın cevazıyla ilgili 18 hadis rivayet etmiş olmasına rağmen görüşünden rücu etmiş, haramlığına hükmetmiştir(119).
* Buhârî, mut'a ile ilgili bab'a şöyle bir başlık koymuştur: "En sonda Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın mut'a nikahını yasakladığına dair bab" (120)
İbnu Hacer, Buhârî'nin, bu başlıkla, mut'a nikahının önceden mübah olduğu halde sonradan yasaklandığı kanaatini taşıdığını belirtir (121).
Görüldüğü üzere, mut'a nikahının haram olduğu hususunda icma hasıl olmuştur. İcmanın hükmünü değiştirmeye, gerçek müçtehide bile din-i mübin-i İslam yetki tanımamıştır. İcma dinimizin kaynaklarından, edille-i şer'iyyeden biridir.[803]

Mut'a Nikahının Cezası

Belirttiğimiz üzere, Şia'dan bazıları hariç, bütün İslam uleması bunun haram olduğunu söylemekte müttefiktir. Ehl-i Sünnet ise icma etmiştir. Ehl-i Sünnet'ten sadece İbnu Abbas'tan lehinde fetva rivayet edilmişse de, sonradan o da fetvasından rücu etmiştir.
Alimler, Hz. Ömer'in yasağından sonra mut'aya başvuran olması durumunda verilecek hüküm üzerine de mütalaa beyan ederler. Nevevî'nin kaydına göre, böyle bir akdin, dühulden (kadına temas) önce de olsa sonra da olsa batıl olduğunu söylemekte icma vardır. Sadece İmam Züfer merhum "şart batıl, nikah sahihtir" demiştir. Yani, müddetle ilgili şart batıl addedilerek, normal bir nikah sayılacağına hükmetmiştir(122). Tahavi, Züfer'in: "Müddet şartı batıldı, mut'a nikahı ebedî müddetle yapılan nikah gibi olur" sözünü "Mut'a nikahı ile aldığı kadını yanında bulunduranlar onları salsınlar" hadisini göstererek reddeder: "Önceki akid, akdin ebedî olarak devamını gerektirmez. Eğer gerektirseydi, kadın ve erkeğin akid sırasında koydukları müddet şartını feshederdi. Yasaktan önce sıhhat ve cevazı sabit olduğuna göre, nikahı feshetmez. Öyleyse hadisteki "ayrılma emri" bu çeşit akdin, ebedîlik hakkı tanımadığına delildir. Ebu Hanife, Ebu Yusuf, Muhammed böyle hükmeder." (123)
Mut'aya terettüp edecek ceza, meseleyi değerlendirmedeki ihtilafla ilgilidir. Şöyle ki: Bu, batıl ve haram olduğuna göre, zina addedilip hadd-i zinanın uygulanması gerekir. Ancak alimler, bunu demekte ihtiyatı tercih etmişlerdir. Eğer mut'anın zina ve dolayısıyla haram olduğu hususunda eksiksiz bir icma olsaydı hadd-i zina gerekecekti. Fakat icma meselesi biraz ihtilaflıdır. Zira dinde kesin bir hüccet addedilen icmanın bumeselede tahakkukunda şüphe hasıl omuştur. Çünkü İbnu Abbas'ın bidayetine lehinde fetvası vardır. Ulemanın benimsediği umumi prensibe göre, herhangi bir meselede, selef müçtehidlerinden bir tanesinin de olsa muhalefeti, icmayı bozmaktadır.

---

[802] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/562-566.
[803] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/566-567.

Bu meselede icmayı bozmuş olan İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)' ın da sonradan evvelki görüşünden vazgeçip mut'anın haram olduğuna kail olduğu da bilinmekte, dolayısıyla icma tamamlanmış olmaktadır. Ancak bu noktada usulcülerin bir ihtilafı devreye girmektedir: "İhtilaftan sonra hasıl olan icma önceki hilafın hükmünü kaldırır mı?" Yani önce ihtilaf edildikten sonra icma hasıl olsa, bu icma gerçek bir icma olabilir mi? Önceki ihtilafın, icmayı bozucu bir tesiri, bir rolü yokmu?
İşte bu noktada görüş ayrılığı ortaya çıkmış, alimlerden bir kısmı önceki ihtilafın müessir olmayacağını söylerken, büyük kısmı önceki ihtilafın müessir olacağını, icmayı yaralayacağını söylemiştir. El-Kadı Ebu Bekr el-Bakıllânî bu görüştedir.(124)
Dolayısıyla muta nikahının zina olacağı ve buna hadd-i zina terettüp edeceği hususu çok zayıf da olsa şüpheli hale gelmiştir. Resulullah'ın "Şüphe durumunda hadleri tatbik etmeyin" (125) emri hadlerin yani ağır cezaların tatbikinde ihtiyat emretmekte, suçun sübutu tam olarak kesinleşmezse haddin tatbik edilmemesini istemektedir. Bu durumları gözönüne alan alimler, mut'a nikahı yapanların zina suçuyla cezalandırılmasına fetva vermemiş ancak şiddetle cezalandırılmasına hükmetmiştir.(126)[804]

Mut'anın Feci Mahzurlarından Bazıları

Şah abdülaziz mut'anın hasıl edeceği mahzurların çokluğuna dikkat çektikten sonra, şeriata ters düşen en önemli zararlarını sayar:
1) Çocukların ziyan edilmesidir. Çünkü kişinin çocukları birçok memlekette yayılır ve kendi yanında olmazlarsa, adam, onların terbiyeleriyle ilgilenemez. Böylece onlar, evlad-ı zina gibi terbiyesiz yetişirler. Bir de bu çocukların kız olduklarını farzedecek olsak, ortaya çıkacak rezaletin daha da büyük olacağını anlarız. Çünkü onların kendi denkleriyle evlenmeleri hiç mümkün olmaz.
2) Babanın temas ettiği kadına oğlunun da mut'a yoluyla veya normal nikah yoluyla temas ihtimali var. Bu hal aksi surette de olabilir. Hatta, kızıyla, kızın kızıyla, oğlunun kızıyla, kızkardeşiyle, kızkardeşinin kızıyla yani meharim denen nikahı ebediyyen yasaklanmış bir kadınla şu veya bu suretle temasta bulunma ihtimali vardır. Zaman uzayınca bu ihtimal artar da artar. Böylesi bir hal, mahzurların en büyüğüdür. Zira, mut'a ile nikahlanan kadının hamilelik durumu bir aylık veya daha fazla müddet içerisinde hemen bilinemez. Bilhassa mut'anın sefer sırasında olması, seferin uzun çekip, her uğranılan yerde yeni bir kadınla mut'a yapılması, bunlardan her birinden bir çocuk olması, bu alâkalardan sonra doğanların kız olması, bu adamın mesela on beş yıl kadar sonra tekrar bu diyarlara uğraması veya buralardan kardeşlerinin veya oğullarının geçmesi, bu kızlarla onların mut'a yapmaları veya normal nikah yapmaları gibi ihtimaller düşünülebilir.
3) Birçok defalar mut'a yapan kimsenin mirasının taksim edilememesi. Çünkü bu kişinin varislerinin ne sayısı, ne isimleri, ne de yerleri bilinemez. Bundan miras işinin iptali gerekir. Keza mut'a nikahından olan çocuğa varis olmak da iptal olur. Çünkü böyle bir çocuğun baba, kardeş gibi varisleri de meçhuldür. Nitekim varisler sayıca sınırlanamazsa miras pay edilemez. Varislerin erkeklikkadınlığı, verasate hak sahibi olup olmadığı gibi vasıflar açıklıkla bilinmediği takdirde pay tayini yapılamaz.
Hülasa, mut'a nikahının getireceği mahzurlar gerçekten pek zararlıdır. Bilhassa nikah ve mirasa müteallık şer'î meselelerde. Bu sebeple Allah Teala hazretleri, temasın helal olmasını iki şeyle sınırlamıştır: Sahih nikah, milk-i yemin (cariye). Zira kadınlakoca arasındaki beraberliğin bu iki akidle sınırlandırılması, çocuğun muhafazası ve verasetin bilinmesi içindir..." (127)[805]

Bazı Sahabelerin Birkısım Hadisleri İşitmemiş Olmaları

Mut'a bahsinin hakkıyla anlaşılması için bilinmesi gereken hususlardan biri, sahabelerin bazı hadisleri Resulullah'ın sağlığında işitmemiş olmalarıdır. Nitekim, mut'a nikahının yasaklandığını İbnu Mes'ud, Hz. Ali, Hz. Muaviye, Hz. Esma gibi bazı büyük sahabilerin işitmemiş olduklarını, bunun Hz. Ömer'in hilafeti zamanında ta'mim edildiğini gördük. İlk nazarda, böyle bir yasağın duyulmamış olması garip karşılanabilir. Ama bir kısım hadisleri sonradan öğrenme hadisesinin mut'a nikahına has bir durum olmayıp, başka pek çok meseleye şamil olduğu düşünülürse şaşılacak bir şey kalmaz.
Filhakika, başta dört halife: Hz. Sıddik, Hz. Faruk, Hz. Zinnureyn, Hz. Ali el-Mürtaza radıyallahu anhüm ecmain hazeratı olmak üzere diğer birçok sahabenin, bir kısım hadisleri Resulullah'ın vefatından sonra işittiklerine dair hadis kitaplarımızda nice örnekler var. Biz burada, mevzuyu uzatmamak için hepsini kaydedecek değiliz. Ancak, şu kadarını söyleyeceğiz: Vereceğimiz örnekler bizzat Kur'an-ı Kerim'de es-Sabikun el-Evvelun diye yadedilen ilk Müslümanlardan Hz. Ebu Bekr, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali ile ilgili olacak. Bu zatlar sadece "ilkler" olmakla da kalmazlar, aynı zamanda Resulullah'ın en yakınları ve İslam'ın en büyükleridirler. Bunların

[804] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/567-568.
[805] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/568-569.

üstelik Resulullah'la yakınlık ve beraberlikleri de fazla: Hz. Ebu Bekr Resulullah'ın eski bir dostudur, yâr-ı gârıdır yani hicret sırasında, mağarada bile beraberlikleri ayet-i kerime ile tescil edilmiştir (Tevbe 40). Resulullah her gün belli saatlerde bir akşam bir de sabah olmak üzere iki sefer muntazaman yanına uğramaktadır (128).
Hz. Ömeru'l-Faruk, Aleyhissalâtu vesselâm'ın en çok takdir ettiği, dirayet ve re'yine güvendiği biridir. Aynı zamanda kayınpederidir. Ayrıca Hz. Ömer, Resulullah'ın peşini hiç bırakmama hususunda azim, gayret ve şuurlu plan sahibidir. Buhârî'nin, bir rivayetinde anlattığına göre: "Bir ensarî kardeşiyle münavebe yapmıştır: Bir gün birisi Resulullah'ın yanında bulunmakta, diğeri de tarla işlerini yapmakta; akşam olunca Aleyhissalâtu vesselâm'dan görüp işittiklerini dinlemektedir. Ertesi günü öbürü tarla işlerine giderken, diğeri Resulullah'a mülazemet etmekte, akşam olunca Aleyhissalâtu vesselâm'dan görüp işittiklerini anlatmaktadır."(129)
Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'in Resulullah'tan hadisi daha çok, daha sağlıklı öğrenmelerine imkan tanıyan diğer bir durum, bu iki büyüğün, Aleyhissalâtu vesselâm'ın iki veziri durumunda olmalarıdır(130). Rivayetler Aleyhissalâtu vesselâm'ın sık sık onlarla -bazan sabahlara kadar de vam eden- istişareler yaptığını belirtir(131).
Hz. Osman (radıyallahu anh) da Resulullah'ın yakınlarından ve çok takdir ettiği zatlardandır. İki kızını ona vermiş olması, aradaki kayınpederdamatlık münasebeti, beraberlik ve yakınlığı anlamaya yeterli bir durumdur.
Hz. Ali, Resulullah'ın terbiyesinden geçen, yanında büyüttüğü, ilk çocuk Müslüman , amcaoğlu ve damadıdır. Kendi ihbarıyla Aleyhissalâtu vesselâm ile daima biri gece biri gündüz olmak üzere, günde iki sefer muttarıd, hususi görüşme programı olmuştur(132).
İşte, Aleyhissalâtu vesselâm'la böylesine beraber, böylesine içli dışlı olan bu büyükler, bu ilkler, birçok hadisi Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın vefatından sonra işitmişlerdir.
Rivayetler, yeni bir hadis işitince, Hz. Ebu Bekr ve Hz. Ömer'in, bazı durumlarda ihtiyatlı davranıp ikinci bir şahid istediklerini, Hz. Ali'nin ise yemin ettirdiğini belirtir.
Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh)'e "cedde", yani büyükanneye torundan düşecek mirasın miktarı hakkında sorulmuştu. Bu mesele hakkında Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan birşey işitmediğini belirtti ve bir öğle namazından sonra cemaate sordu: "İçinizden kim ceddenin payı hususunda Aleyhissalâtu vesselâm'dan birşey işitti?"
Muğîre İbnu Şu'be kalkıp, Resulullah'ın ceddeye südüs (altıda bir) takdir buyurduğunu söylemiş, Hz. Ebu Bekr de: "Sizden kim buna şehadet edecek?" demiştir. Muhammed İbnu Mesleme kalkıp Muğîre'nin isabetli konuştuğunu te'yid etmiş, Hz. Ebu Bekr meseleyi buna göre hükme bağlamıştır(133).
Hz. Ömer, kapıyı üç kere çalarak izin istemek gerektiğini ifade eden hadisi Ebu Musa el-Eş'ari'den işittiği zaman: "Ya şahit getirirsin, ya da elimden çekeceğin var" diye çıkışmıştır. Hz. Ömer'in hiddetinden betibenzi atmış olarak Mescide geldiği zaman Ebu Musa hazretlerine: "Neyin var, rengin niye uçtu?" diye sorarlar. Durumu anlatınca: "Bunu hepimiz biliyoruz, en küçüğümüz gitsin!" derler ve Hz. Ömer'e Ebu Saidi'l-Hudrî'yi gönderirler (134) Hz. Ömer'le ilgili rivayetler çoktur: Veba çıkan bir yere girilmemesi, vebanın çıktığı yerden ayrılınmaması ile ilgili hadisi(135) Mecusilere ehl-i kitapla ilgili ahkamın uygulanması gerektiğine dair hadisi(136), mescid inşa edilecek bir yerin sahibi razı olmadıkça istimlak edilemeyeceğini beyan eden hadisi (137), hamile kadında düşüğe sebep olana takdir edilecek ceza ile ilgili hadisi Hz. Ömer hep, Resulullah'ın vefatından sonra işitmiştir. Düşüğe bedel Resulullah'ın erkek veya kadın bir köleye hükmettiğini Muğîre İbnu Şu'be haber verdiği zaman Hz. Ömer, buna şahid talep eder. Muhammed İbnu Mesleme şahitlik yapar(138).
Ehli nezdinde meşhur ve malum olan bu duruma başka misaller vererek asıl mevzumuzdan daha fazla uzaklaşmak istemiyoruz(139). Örneklerimize son verirken Hz. Ali'nin mevzuya giren bir beyanını kaydedeceğiz: "Ben, Resulullah'tan bir hadis işittim mi onunla amel ederek Allah'ın dilediği nisbette faydalanıyordum. Resulullah'tan bir başkası bana hadis nakledecek olsa yemin talep ediyordum. Yemin edince onu tasdik ediyordum. Ebu Bekir hadis rivayet edince (yemin talep etmiyordum, çünkü) Ebu Bekr, Sıddîk idi..."(140)
Şarihler, yukarıda kaydettiğimiz hadisleri açıklarken, Aşere-i Mübeşşere'ye mensup olanlar dahil, Ashab'ın büyüklerinin bile birkısım hadisleri bilmemesinin normal olduğunu, bu çeşit bilgi eksikliğinin onların büyüklüğüne bir noksanlık getirmeyeceğini belirtirler. İbnu Battal: "Bu hal Hz. Ömer hakkında caiz olursa başkaları hakkında haydi haydi caizdir" demiştir.(141)
Şu halde mut'a nikahını yasaklayan hadisi bazı sahabilerin Resulullah'ın sağlığında işitmeyerek sonradan işitmiş olması, normal, olağan bir hadisedir ve pek çok emsalinden sadece biridir. Ashab Resulullah'tan hadis bilmedikleri hususlarda ya eski bilgileriyle amel ediyorlardı, ya da içtihadlarıyla. Ama o meseledeki hadisi işittikleri taktirde, hadise uymayan tatbikatlarını derhal bırakıp sünnete rücu ediyorlardı. Buna da Hz. Ömer'den birkaç örnek verelim: O, parmakların diyetlerinin farklı olması gerektiği kanaatinde idi. Çünkü elde îfa ettikleri hizmet bir değildi. Öyleyse diyetleri de farklı olmalıydı. Fakat diyette parmaklara aynı değeri biçen hadisi işittiği zaman, derhal eski kanaatinden dönüp hadise göre uygulamaya geçmiştir (142). Keza zina yapan mecnuna had tatbik etmek isteyen Hz. Ömer, "Üç kişiden kalem kaldırılmıştır... kendine gelinceye kadar mecnundan..." hadisini işitir işitmez, kanaatinden vazgeçer (143). Keza Abdullah İbnu Ömer, kendisinden farenin yenilip yenilmeyeceğinden sorulunca, En'am suresinin 145. ayetini okuyup orada zikredilen haramlar arsında olmadığını belirterek "Ye!" diye cevap veriyordu. Kendisine Resulullah'ın fare için: "O, murdarlardandır, habistir" dediği hatırlatılınca: "Resulullah böyle dediyse o öyledir" der ve fetvasından derhal rücu eder (144).

Yukarıda belirttiğimiz üzere, Hz. Ömer (radıyallahu anh), mut'a nikahının Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından haram edilmiş olduğunu hatırlatınca Ashab'tan hiç kimse buna itiraz etmemiş, bil-icma hepsi emre uymuştur.[806]

7- Şiî Kaynaklarına Göre Mut'a

Not:

1- Bu bahiste kullanacağımız kaynaklar Şiîlerin hadis kitaplarıdır: el-İstibsar, Men La Yahdaruhu'l-Fakih, Tehzibu'l-Ahkâm, el-Furu' mine'l-Kâfi.
2- Rivayetlerin kaynağı: Bunlar da Hz. Peygamber değil, Şiî'lerin masum dedikleri imamlardır.
***** Ebu Abdillah: Cafer es-Sadık rahimehullah (vefatı 148 hicri).
***** Ebu Cafer: Muhammed İbnu Ali el-Bakır rahimehullah (vefatı 114 hicrî).
***** Ebu'l-Hasen: Ali İbnu Musa er-Rıza rahimehullah (vefatı 203 hicrî).
***** Emiru'l-Mü'minîn Hz. Ali (radıyallahu anh).[807]

Tarif Ve Tavsif

Mut'a ile ilgili rivayetler Şiî kaynaklarında daha çok yer tutar ve sayıca sünnî kaynaklarda geçenlerle mukayese edilemeyecek kadar çoktur (145).
Öncelikle belirtelim ki, Şia da, mut'ayı belirlenen ücret karşılığında, belirlenen müddet için yapılan bir nikah olarak tarif eder (146).
Burada kastedilen müddet, akitte belirtilmelidir. Belirtilmezse normal nikah ahkâmı cari olur. Bu durumda talaku'ssünne ile boşanabilir, miras terettüp eder ve iddet arasında nafaka gerekir (147). Mut'a nikahında Şia veraset tanımaz (149). Ancak şart koşulursa karşılıklı miras olabilir diyen olmuşsa da, "Şart koşsa da koşmasa da miras almaz" görüşü vardır. "Çünkü kadın zevce değil, müste'cere (kiralanmış kimse)dir" (150).
Ücret de anlaşılan miktardır, bir avuç buğday, bir dirhem nakit vs. olabilir (151).
Şia, mut'a nikahında şahid gerekmediğine inanır ve "Allah ve melekleri şahid olarak yeter" der (152). Ehl-i Sünnet, "Nikahta Allah ve Resulü'nün şahit" kılınması halinde nikahın mün'akid olmayacağına ve yapanın da -fiilinde Resulullah'a gaybı bilme nisbeti bulunmasına binaen-"Gaybı Allah'tan başka kimse bilemez" (Neml 65) mealindeki ayete muhalefet ettiği için- küfre düşeceğini kabul eder(153). Şia'ya göre, normal nikahta şahid, zaten çocuğun nesebi, miras -ve bir rivayette de hudud- için gereklidir(154). Tûsî "Resulullah zamanında şahitsiz nikah yoktu" itirazına: "O, efdal olanı ifade eder" diye te'vil ederek cevazın asıl olduğunu belirtir.(155)
Ehl-i Sünnet'in rivayetlerinde, Hz. Ömer'in yasaklamasına kadar, Ashab ve tabiinden, Resulullah'ın yasağını duymayanların mut'aya yer verdiğini belirtmiştik. Mut'a meselesine selefteki anlayışla Şia'nın anlayışını mukayese ederek bakınca, bazı ciddi farklar görülür:
1- Sünnî kaynaklar ruhsat tanıyan rivayetleri de, yasak getiren rivayetleri de Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e dayandırırken, Şiî kaynaklarda, pek nadir Resulullah'tan söz edilir. Onlar bu meseleyi hep imamlarına dayandırırlar. Mesela, İstibsar'da Hz. Peygamber'e nisbet edilen hemen hiçbir rivayet mevcut değildir.
2- Sünnî kaynaklarda cevaz, hep sefer haliyle ilgilidir, mukime de tecviz edildiğine dair rivayet yoktur. Halbuki Şiî kaynaklar bunu, mukim, misafir, evli, bekâr herkese "helal ve mübah" addederler (156). Kumî'de yer alan bir fetva söyle: "Kişi, dilerse mut'a yapar, hatta zevcesi olsa ve memleketinde zevcesiyle birlikte olsa bile" (157).
3- Bir kadınla pek çok erkek mut'a yapabildiği gibi, aynı erkek mükerrer seferler mut'a yapabilir. Kuleynî'nin bir rivayeti aynen şöyle: "Ebu Cafer Aleyhissalâtu vesselâm'a[808] sordum:
"Kurbanın olayım! Bir adam mut'a yapsa, şartı sona erse, sonra o kadınla bir başka erkek evlense, sonra ondan ayrılsa, sonra önceki erkek evlense, sonra ayrılsa, bu üç sefer cereyan etse, kadın üç erkekle evlense, birinci ile tekrar evlenmesi caiz olur mu?"
Bana şu cevabı verdi:
"Evet kaç sefer dilerse. Bu kadın hür kadın gibi değildir, bu kirayla tutulmuş (müste'cere) biridir; cariye kadın mesabesindedir" (158).
Şia, prensip olarak mut'ayı benimseyince kendi vicdanının da kabul etmeyeceği birkısım ayıplara fetva vermiş, tezadlara düşmüştür. Şiî kaynaklarında bu çeşit rivayetlere sıkça rastlanır.

---

[806] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/569-572.
[807] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/572-573.
[808] Şiîler, "aleyhisselam" ifadesini alimleri için kullanırlar. Sünnîler bunu sadece peygamberlere kullanırlar.

Bir kısım rivayetler, kadının kocasına sadakati emrettiği (159), erkekkadın herkesi zinadan men ettiği (160) halde mut'a bahsinde evli kadınla da mut'aya müsamaha gösteren bir üsluba rastlanır. Ebu Abdillah, bir soru üzerine mut'a yapmaktan kaçınılacak kadınları şöyle sayar: "Kevâşif, devâî, begâyâ ve zevâtu'l-ezvaçtan kaçın!" Soru sahibi, bu tabirlerle neyi kasdettiğini sorunca, Ebu Abdillah açıklar: "Kevâşif, açıktan zina yapan, herkesçe bilinen zani kadınlardır; devai: Nefislerine erkekleri davet eden ve fesadı bilinen kadınlardır; begâyâ: Zina ile ma'ruf olanlar (fahişeler); zevatu'l-ezvac: Sünnete uygun olmayan şekilde boşanmış olanlar" (161). Burada evlilerin zikredilmemesi dikkat çekicidir. Esasen mut'a yapacağı kadının evli bir kadın olduğundan şüphelenip, tahkik edince evli çıktığını, bu durumda ne yapması gerektiğini soran kimseye, Ebu Abdillah: "Niye araştırıyorsun?" cevabını vererek evliyle de mut'aya gözyumucu bir cevap verir (162). Meselede temel prensip, kadının evli olup olmadığını araştırmamaktır (163). Ebu Abdillah: "Kadının evli olup olmadığını sorman gerekmez. Sana düşen, nefsi hususunda kadının beyanını tasdik etmektir" der(164).
Buna rağmen, bir başka tezada yer verir ve "mut'a yapılacak kadında iffet arar, güzel bile olsa zaniye ile mut'a yapılamaz" der (165). Ebu Abdillah'ın mut'a üzerine bir soruya cevap sadedinde "Helaldir, ancak afife kadınla nikahlan, Allah Teala hazretleri (mü'minleri tarif ederken): "Onlar ki ferclerini muhafaza ederler..." (Mü'minûn 5) buyurmuştur. Dirhemin hususunda itimadın olmayan yere fercini koyma" dediğini görürüz (166).
Şiî kaynaklarda bu hususta kesin bir hüküm yok. Nitekim bazı rivayetlerde sadece iffet değil, iman da aranır, mü'mine ile mut'anın mümkün olduğu, diğer bazılarında Yahudi ve Hıristiyanlarla da caiz olacağı, Mecusilerle caiz olmayacağı, ama bulunmamaları halinde Mecusi ile caiz olacağı ifade edilir.(167)
Mut'a nikahına bir hayız dönemi, 45 gün (ve bazılarına göre 4 ay 10 gün) (168) gibi bir iddet tanımaları (169), bir başka tezad olmaktadır. Gizlilik içinde mut'a yapan evli kadın mı iddete riayet edecek?
Bir rivayette mut'a yapılmayacaklar arasında zevatu'l-ezvac (kocalılar) da zikredilir, ancak bunun tarifi de yapılır: "Sünnete uymaz tarzda boşananlar" (170).[809]

Onlar Da Ayıbın Farkındalar

Şiî kitapların mut'a ile ilgili bahislerinde öyle pasajlara, fetvalara rastlanıyor ki, insanlık adına haya etmemek, iğrenmemek mümkün değil. Evli kadının bile, bir başka erkekle "Allah'ın kitabı ve Resulü'nün sünneti üzere (!)" mut'a yapmasına fetva verdirecek (171) ruh hali nedir diye insan sormadan edemiyor. Bırakın İslamiyet'i, evlilik müessesesinin kudsiyetine inanmış hangi din, fıtratı bozulmamış hangi insan böyle bir fetvayı verebilir? Aslında, bu fetvayı verenler de düştükleri ifratın, yaptıkları işin iğrençliğinin farkındalar: Abdullah İbnu Umeyr, mut'aya fetva veren (!) Ebu Ca'fer'e sorar: "Kendi kadınların, kendi kızların, kızkardeşlerin, amcanın kızları mut'a yapsalar bu seni memnun eder mi?"
Rivayet şöyle devam eder: "Ebu Ca'fer aleyhisselam kadınları ve amcasının kızları zikredilince yönünü çevirdi" (172).
Bir diğer rivayette Ebu'l-Hasen'in, bir kısım mevalisine (yardımcılarına) şöyle yazdığını görmekteyiz: "Mut'ada ısrar etmeyin, size sünneti ikame etmek düşer.[810] Odalıklarınız ve hür hanımlarınız varken mut'ayla meşgul olmayın; aksi takdirde, onlar sizleri inkar ederler, uzaklaşırlar, bunu emredene beddua ederler, bizlere lanet okurlar"(173).
Keza Ebu Abdillah'tan da: "Mut'ayı bırakın, ayıp iş yapmaktan haya etmiyor musunuz?" dediği rivayet edilmiştir.
Ancak Kuleynî te'vili yapıştırır: "Bu yasak, ashabından ve ihvanlarından salih olanlara hamledilir" (174). Yani havastan olanlara, salihlere ayıp; fakat avama, halka ayıp değil. Sünnî İslam'da, hadislerde böyle bir telakkiye rastlanmaz. "Ayıp" herkese ayıptır.[811]

Şia'nın Mut'ayı Tecviz Edişinin Bir Sebebi

Bazı rivayetler, Şia'nın bu utandırıcı ayıpta ısrarının sünnîliğe karşı yürüttüğü taassuptan ileri geldiğini göstermektedir. Öyle ki, onların kitabında da mut'a nikahının Hayber Seferi sırasında ehlî eşek etiyle birlikte haram edildiğine dair Hz. Ali'nin beyanı aynen yer alır(175). Hadisi kaydeden Tûsî, bunu takiyye[812] olarak yorumlar. Aynen şöyle der: "Bu rivayeti takiyyeye hamlederiz. Çünkü o, âmmenin mezhebine muvafıktır. (Mut'anın helal olduğuna delalet eden) önceki haberler ise, kitabın zahirine ve hakikat üzere olan(!) fırkanın bunun mucibiyle amel hususundaki icmaına muvafıktır. Böylece bu şazz rivayetle değil öbürleriyle amel etmek

[809] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/573-575.
[810] Sünneti ikâmeden iki mâna çıkarmışlardır: 1- Mut'ayı bir kere yaparak sünneti yerine getirmek; 2- Mut'anın sünne olduğunu kavl ile ikrar etmek, fakat bunu yapmak bir vecîbe değildir. Onu yaparak zarara düşmek gerekmez.
[811] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/575-576.
[812] Takiyye: Şiâ'ya ait bir ıstılahtır,canını kurtarmak için inancını gizlemek, olduğundan başka görünmek mânasına gelir.

gerekir." (176) Bunun takiyye olduğunu Tehzibu'l-Ahkâm'da da tekrarlayan Tûsî orada "İmamlarımızın yolu, mut'anın ibahesidir. (Gerekçesini açıklamak için) sözü uzatmaya ihtiyaç yok" der.(177).
Ebu Abdillah'a nisbet edilen: "Mü'min kadınla mut'a yapma! Onu zelil edersin" şeklindeki rivayeti bu meselede ısrarlı olan Tûsî şöyle te'vil eder. "Bu rivayet mürseldir, senedi kopuktur. Bu çeşit rivayetle sıhhati olana itiraz edilmez. Rivayetin sabit olduğunu kabul edecek olsan, ondan murad: "Kadın asaletli bir ailedense" demektir. Çünkü böyle bir kadınla mut'a uygun olmaz. Zira kadının ailesine ar gelir, kendisine de züll isabet eder, her ne kadar mahzuru yoksa da" (178).
Bazı fetvalarda "Mut'a, onu bilene helal, bilmeyene haramdır" denmiş olması (179) da Şia'nın bu meseledeki temelsizliğine bir delildir. Hele Ebu Abdillah'dan nakledilen: "Allah Teala hazretleri, bize sarhoşluk veren bütün içkileri haram kıldı. Buna bedel olarak mut'ayı helal kıldı" fetvası (180) da bir tezat olarak karşımıza çıkar. Keza, bazı rivayetlerde ailesine getireceği ar sebebiyle bakire kızlarla, babalarının izni olmadan, mut'aya cevaz verilmezken (181), diğer bazılarında izinsiz tecvizi (182) Şia'nın bu meseledeki tutarsızlığına bir başka delil olmaktadır.
Tûsî ve diğer Şia ulemasını bu meselede taassuba sevkeden esprinin geri planını görmede şu rivayet daha açıktır: "Kureyşli bir erkek anlattı: "Amcamın kızının çok malı vardı. Buna (mut'a nikahı yapmamız için) haber göndererek: "Bilirsin benimle evlenmek isteyen çok erkek var. Ben onlarla evlenmedim. Ben sana, erkeklere olan sevdam için talip değilim. Ancak bana ulaştı ki, mut'ayı Allah kitabında helal kılmış, Resulü de sünnetinde beyan etmiş. Fakat Züfer de (Züfer'le Hz. Ömer'in kastedildiği belirtilir) haram etmiş. Ben de Arşı'nın fevkinde aziz ve celil Allah'a itaat etmek, Resulü'ne itaat etmek, Züfer'e de isyan etmek istedim. Benimle mut'a nikahı yap!" dedi. Ben de kendisine:
"Ebu Cafer'e gidip onunla istişare edeyim!" dedim. Sonra gidip haber verdim. Bana: "Yap! Allah ikinize de rahmet etsin!" dedi. (183)
Hz. Ömer'e ve sünnîliğe muhalefetteki taassub, Şia'yı sadece ulemanın değil, bütün fıtrat-ı selime sahiplerinin "zina" demekte icma edecekleri bir ayıp için "Mü'min, mut'a yapmadıkça kemale ermez" dedirtecek (184), buna akidevî bir mahiyet kazandıracaktır.
Resulullah'a nisbet edilen bir iftiraya göre Aleyhissalâtu vesselâm, haşa şöyle demiştir: "Ben miractayken Cibril aleyhisselam bana geldi vededi ki: "Ey Muhammed! Allah Teala hazretleri buyurdular ki: "Ben ümmetinden mut'a yapan kadınları mağfiret ettim!" (185)
İnsanlığın iftihar edeceği nadir dahilerden biri olan Hz. Ömer (radıyallahu anh)'e muhalefet taassubu, Şia'yı mut'a yapmaya ibadet dedirtecek noktaya getirmiştir. Aynen kaydediyoruz: "Salih İbnu Ukbe, Ebu Cafer aleyhisselam'dan rivayet etmiştir: "Kendisine: "Mut'a için bir sevap var mı?" dedim. Bana şu cevabı verdi: "Eğer mut'a ile Allah rızasını ve O'nu inkar edenlere muhalefeti murad etmişse (mut'a yolunda) konuştuğu her kelime için Allah ona sevap yazar. Elini kadına uzatınca, Allah ona mutlaka sevap yazar. Kadına temas etti mi, bu sebeple, günahını affeder. Yıkandı mı saçından geçen su miktarınca Allah ona mağfiret eder! Ben tekrar: "Saçı adedince mi?" dedim. "Evet, saçı adedince!" dedi." (186) Ali es-Sibaî, iğrenç ve hayırsız bularak, "bir daha mut'a yapmayacağım!" diye Allah'a yemin eder. Durumunu Ebu'l-Hasan'a sorunca şu cevabı alır: "Sen itaat etmeyeceğim diye Allah'a söz vermişsin. Allah'a yemin olsun (mut'a yaparak) O'na itaat etmezsen isyan etmiş olursun." (187)
Ve İslam uleması arasında meşhur olmuş bir sözü hatırlıyoruz: "Maksad Ali sevgisi değil, Hz. Ömer buğzudur." Evet mut'a meselesi de öyle: Hakkı ortaya çıkarmaktan ziyade, Ömer'e muhalefeti tahkim. Yani üzüm yemek değil, bekçiyi dövmek.
Taassub ve husumetin Şiî alimleri nerelere götürdüklerini görmek için bir başka örnek kaydedelim: "Ebu Ca'fer aleyhisselam dedi ki: "Aziz ve celil olan Allah, şehveti on cüz (parça) olarak yarattı. Bunun dokuzunu erkeklere birini kadınlara koydu. Bu hal Benî Haşim ve taraftarları için böyledir. Benî Ümeyye kadınları ve taraftarları için ise, şehvetin on cüzünden dokuzu kadınlara, biri erkekleredir." (188) Burada karalanan Benî Ümeyye, Şia'nın siyasî kavga yaptığı Emevîlerdir. Benî Haşim de Hz. Ali ve ahfadının geldiği hanedandır.[813]

Şiî Tavır

Burada bir noktayı okuyucuların insaf nazarlarına arzetmek isteriz. Yukarıda, mut'a nikahı bahsini sünnî kaynaklara göre incelerken gördük ki Ehl-i Sünnet uleması mesele üzerinde tamamen Hz. Peygamber'in hadislerine dayanmaktadır. Mut'anın Resulullah tarafından bir ara mübah kılındığını, bilahare yasaklandığını, son defa Mekke fethi sırasında yasaklanıp, Veda hutbesi sırasında yasağın bir kere daha hatırlatıldığını.. bu yasağı işitmemiş olan sahabi ve tabiinden bazılarının bunun lehinde fetva verdiğini, Hz. Ömer'in buna muttali olunca, Aleyhissalâtu vesselâm'ın haram kılma hadisesini hatırlatarak, meseleyi gündeme getirip yasağı ta'mim ettiğini belirttik. Yine gördük ki, şarihler bu hususta icmadan bahsederken, İbnu Abbas'tan bir ara varid olan

[813] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/576-578.

lehindeki fetva sebebiyle tam bir icma hususunda tereddüt hasıl olduğunu, Şia'dan bazılarının mut'aya fetva verdiğini vs. hep kaydetmektedirler.
Halbuki Şia'nın dayandığı muteber kaynakları, meseleyi açıklarken Ehl-i Sünnet'in dayandığı sahih rivayetleri hiç görmezden gelir. Onlara atıfta bile bulunmaz. Tûsî'nin şu açıklamasına dikkat edilince, Şia dışında Müslümanın varlığının bile kabul edilmediği görülür: "...Mut'anın mübah oluşuna Müslümanların Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın onu bir zaman mübah kıldığı hususunda icmaları delalet eder. Onun bunu daha sonra yasakladığı hususunda kat'î bir delil getirilmemiştir. Öyleyse delil getirilinceye kadar önceki hali üzere mübah olması gerekir. Şeriatta ise buna delalet eden bir delil mevcut değildir. Buna keza Cenab-ı Hakk'ın şu kelamı da delalet eder..."
Tûsî, bundan sonra, yukarıda bilvesile zikrettiğimiz ayetleri, iddiasına delil olarak kaydeder (189).[814]

Bir Soru Ve Cevabı

Şimdi şöyle bir soru mâkuldur: "Şia da esas itibariyle Kur'an ve sünnete dayandığına göre, mut'a nikahı meselesinde niye bu kadar zıt görüşler ortaya çıkmıştır? Onların hiç mi haklılık tarafı yok?"
Bunun gerçek bir izahı uzun kaçar. Ancak kısaca bilinmesi gereken husus şudur: Ehl-i Sünnet bu meselede onların kendiliklerinden hadis uydurduğunu söylemiyor. Resulullah'ın mut'aya cevaz verdiğini, sağlığında bununla amel eden sahabilerin bulunduğunu kabul ediyor. Bu husus Ehl-i Sünnet nezdindeki sahih rivayetlerde sabittir. Ancak, diğer birçok meselede olduğu gibi Aleyhissalâtu vesselâm bunu sonradan yasaklamış, böylece neshedilmiştir. Ehl-i Sünnet, Resulullah'ın vefatından sonra, bu yasağı işitmemiş bulunan bazı sahabi ve tabiin tarafından da mut'a nikahının icra edildiğini de kabul eder. Ancak, Ehl-i Sünnet, bu tatbikatın Hz. Ömer'in meseleye müdahale edip yasağı ta'mim etmesiyle son bulduğunu ve Hz. Ömer'e hiçbir sahabinin itiraz etmediğini, böylece mut'anın haram olduğu hususunda icma hasıl olduğunu da kabul eder.
Şia ile Ehl-i Sünnet, hadis anlayışında farklıdır. Aradaki ayrılık temelde bundan kaynaklanır. Şöyle ki:
1) Ehl-i Sünnet sahabe arasında hiçbir ayırım yapmadan hepsinin rivayetini makbul addederken, Şia Al-i Beyt'e mensup çok az sayıda sahabenin rivayetini kabul eder, diğerlerini reddeder.
2) Ravi meselesindeki tefrikleri sahabe tabakasında kalmaz, sahabeden sonra gelen tabiin ve etbauttabiin gibi diğer ravi tabakalarında da ayırım devam eder. Sahabeden sonraki ravilerdeki ayırım, ravinin makbul olabilmesi için ravide aradıkları şartlardan ileri gelir. Gerçi Ehl-i Sünnet de her raviden hadis almaz, ravinin mü'min, dindar, doğru sözlü mürüvvet sahibi vs. olmasını şart koşar. Şia da benzer vasıfları şart koşar. Ama "mü'min" deyince, ravinin İmamiye-İsnaaşeriye mezhebinden olmasını kasteder. Yani ravide aranan şart objektif olmaktan çok subjektif bir hal alır[815]. Halbuki Ehl-i Sünnet, ravinin "mü'min olması gerekir" derken, bununla İslam'ın iman esaslarını dil ile ikrar kalp ile tasdiki kasteder, başka bir kayıt koymaz. Hatta Ehl-i Sünnet'ten olmasını da şart koşmaz. Diyanet ve sıdk vasıflarını taşıyan Şiî ravilerden de hadis alır. Şia ise, değil Ehl-i Sünnet isnaaşere dışında kalan, Şiî mezheplerine mensup kimselerden bile hadis kabul etmez.
3) Şiîlere göre, hadis, masum imamların söz, fiil ve takrirleridir.[816] Bir rivayetin hadis olabilmesi için mutlaka masum addettikleri bir imama ulaşması şarttır. Ona ulaşmadan gelen sözler hadis değildir, makbul değildir. Bu sebeple Şiîlerin hadis kitapları hep, masum olduğuna inandıkları imamların sözleriyle doludur. Resulullah'a nisbet edilen hadisler pek nadirdir.Hemen şunu belirtelim ki, masum imam inancı, Ehl-i Sünnet'te yoktur. Ne Kur'an, ne de sahih hadisler böyle bir akideye yer vermez, bu Şia'ya mahsus bir inançtır. Ehl-i Sünnet İsmet'i yani her çeşit hata ve günahtan korunmuş olma halini sadece peygamberlere tanır. Peygamberler dışında hiç kimse ismet sahibi yani günahsız ve hatasız olamaz, Allah namına hüküm beyan edemez.
Şu halde Ehl-i Sünnet ile Şia arasında bir kısım farklar, objektiflik, subjektiflik noktasında başlar. Ehl-i Sünnet Kur'an ve hadiste gelen objektif kıstaslarla hareket eder. Şia subjektiviteyi esas alır, aklı ve sağduyuyu tatmin etmeyen bir kısım peşin kabullerden hareket eder. Kur'an'la ilgili açıklamalarda olsun, Kur'an'da olmayan meselelerin zuhurunda koyacağı hükümde olsun Ehl-i Sünnet hep sünnete dayanmayı esas aldığı halde, sahabileri reddetmesi sebebiyle Resulullah'ın hadislerinden kendini mahrum bırakan Şia, ortadaki boşluğu masum imamla doldurmayı denemiş, Hıristiyanlıktaki kilise müessesesi gibi bir masum imam otoritesi kabul etmek zorunda kalmıştır. Bu yüzden onlar masum imamın sözlerine, fiillerine ve takrirlerine sünnet demeye mecbur olmuşlardır. İşin içerisine siyasî taassup ve garazkâr muhalefet de girince, yukarıda kadettiğimiz

---

[814] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/578-579.
[815] Tarif aynen şöyle: مَا اتَّصَلَ اِلَى الْمَعْصُومِ بِنَقْلِ الْعَدْلِ أَيْ،مَامِى عَن مِثْلِهِ في جَمِيعِ الطَّبَقَابِ حَيْثُ تَكُونُ مُتَعَدَّدَةً
"Sahîh hadis, senedi bütün tabakalarda imamiye mezhebine mensub âdil râvinin âdil râviden masum imama kadar muttasıl suretle rivayet ettiği hadistir(Zeynûd-Dîn İbnu Ali İbnu Ahmed vefat 965, er-Riâye fi ilmi'd-Diraye s.77;el-Kahpâni, Mecma'u'r-Rical 7,195).)"
[816] Her ne kadar mâsum tâbirin zımnında Hz. Peygamber de dahil ise de (Amilî,a.g.e. s. 77), kitaplarında nâdiren Hz. Peygamber'e ulaşan hadis mevcuttur. Ayrıvca bilinmesi gereken bir husus şudur: Hz. Peygamber'in sözünün de muteber bir hadis sayılabilmesi için, masum imamlar yoluyla rivayet edilmelidir. Böyle olmayan rivayetler onların nazarında değersizdir. Bu çeşitten masum imam târikiyle rivayet edilmeyen hadislere muvassak denmektedir. Üçüncü derecede bir ehemmiyet taşımaktadır. (Abdulvehhâb Abdullatif el-Müsteker, el-Mu'tasar kısmında s.20); a.g.e.84.

örneklerde görüldüğü üzere, mut'a meselesinde kendiliğinden bir ayrılık ve kemikleşme ortaya çıkmıştır. Ashab'ı reddetme, kendi mezheplerinden olmayanları mü'min saymama ve Hz. Ömer buğzunu her şeyin üstünde tutma gibi bazı prensipler, onları objektiviteden uzaklaştırmış, birçok sahih rivayetlerden mahrum bırakmış, ölçülerinden geçen ve fakat işlerine gelmeyen rivayetleri de keyfî te'villere sevkederek hatalı sonuçlara atmıştır. Nitekim mut'a nikahının Hayber Seferi sırasında yasaklandığına dair Hz. Ali'den gelen rivayeti "takiyye" diye nasıl te'vil ettiklerini gördük.
Ehl-i Sünnet ulemasının uydurma veya çok zayıf addettiği bir kısım rivayetler vardır ki, Şiî kaynaklarında masum imamlardan sünnet olarak rivayet edilmektedir. Kadın üzerine gelen birkaç örnek kaydediyoruz.
Ebu Ca'fer kadınlar hakkında şöyle demiştir: "Kadınlarla hususi şekilde istişare etmeyin. Yakınlar hakkında onları dinlemeyin. Şurası muhakkak ki, kadın yaşlanınca onun iki yarısının da hayrı gider ve iki yarısının şerri kalır. Güzelliği gider, dili keskinleşir, rahmi kısırlaşır. Erkek ise, yaşlanınca iki yarısının da şerri gider, her iki tarafının hayrı baki kalır. Aklı sabitleşir, re'yi sağlamlaşır, cehaleti azalır."(190)
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) harbe çıkmayı irade edince kadınlarını çağırır, onlarla istişare eder, sonra onlara muhalefet ederdi."(191)
"Ebu Abdillah demiştir ki: "Kadınlarla istişareden kaçının. Zira onlarda za'f ve acz ve düşüklük vardır."(192)
"Emîru'l-Mü'minîn (Hz. Ali): "Kadınlara muhalefette bereket var" demiştir."(193)
Ebu Abdillah demiştir ki: "Mü'min kadın, siyah öküzdeki benek mesabesindedir (sayıca azdır)." (194)
"Kadınlar arasında salih olanlar iki kanadı da beyaz olan karga gibidir (yani yok gibidir)." (195) [817]

DİPNOTLAR
(1) Fıkıh açısından "had cezası"nı gerektiren zinadan başka olarak, bu zinaya zemin hazırlayıcı davranışlarda hadislerde zina olarak tavsif edilmiş ve "el"in, "dil"in, "göz"ün, "kulak"ın zinasından bahsedilmiştir. (Buhari, İsti'zan 12, Kader 9; Müslim, kader 20).
(2) İbnu'l-Arabî, Ahkamu'l-Kur'an 3, 1311; Cessas, Ahkamu'l-Kuran 5, 92.
(3) Küleynî, Füru 5, 364; Kumî, Menla 3, 297; Tusî, Tehzib 7, 240.
(4) el-Müttaki el-Hindî, Kenzu'l-Ummâl, 16, 328.
(5) Abdurrezzak, Musannaf 6, 195.
(6) İbnu Hazm, Muhalla 11, 24; İbnu Mace, Nikah 15.
(7) Abdurrezzak, a.g.e., 6, 198-199.
8) Dârakutnî, Sünen 3, 229.
(9) Abdurrezzak 6, 197, ibnu Mâce'nin rivayetinde bu tavsif merfudur (Hz. Peygamber'in sözü). Sünen, Nikah 15.
(10) Darakutni 3, 229.
(11) Abdurrezzak, 6, 196.
(12) A.g.e., 6, 197. Dul kadın nikah işlerinde bakire gibi değildir. Velinin izni fıkhen bakireler hakkındadır.
(13) Buharî, Nikah 50; Nesâî, Nikâh 72; Tirmizî, Nikâh 6; İbnu Mâce, Nikah 20.
(14) İmam Malik, el-Müdevvene 2, 194.
(15) A.g.e., aynı sayfa
(16) A.g.e., aynı sayfa.
(17) Dârekutnî, Sünen 3, 228; İbnu Mâce, Nikâh 15.
(18) Dârekutnî, Sünen 3, 228.
(19) Fetvâyı Kadıhan, 1, 331.
(20) Zürkani, Şerhu Muvatta, Mısır 1962, 4, 45.
(21) İbnu Hacer, Fethu'l-Bari, Mısır 1959, 11, 70.
(22) Aynî, Umde 17, 246.
(23) Nevevî, Şerhu Muslim 9, 182.
(24) Ayni a.g.e., 17, 246.
(25) Kasani, Bedai 2, 272-273; Şerbîni, el-Muğnî 3, 142.
(26) İbnu Sad 1, 199.
(27) İbadetlerle ilgili tarihi gelişmeyi ve değişik safhaları Tahiru'l-Mevlevi merhum Müslümanlıkta İbadet Tarihi adlı eserinde göstermiştir (İstanbul 1963, 2 Baskı).
(28) Buhari, Fezailu'l-Kur'an 6.
(29) İbnu Sa'd, et-Tabakatü'l-Kübra, Beyrut 1960, 1, 263.
(30) Amidi, el-İhkam, 4, 142.
(31) Buhari, Nikah 36; ebu Davud, Talak 33.
(32) İbnu Hacer, Fethu'l-Bari, 11, 88.(33) Geri kalan beş çeşit nikaha gelince:
1- İstibza nikahı: Daha asaletli bir nesil elde etmek gayesiyle, erkeğin hanımını, hayız halinden çıkınca, hamile kalması için bir başka erkeğe göndermesidir. Kadın hamile kalıncaya kadar, kocası ona temasta bulunmazdı.

[817] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/579-581.

2- Bedel Nikahı: Bu, iki erkeğin hanımlarını karşılıklı olarak değiştirmesidir.
3- Hıdn Nikahı: Bu, kadınların gizlice dost edinmeleri şeklinde hasıl olan nikahtır. Kur'an-ı Kerim bu çeşit haram münasebete temas eder (Nisa 25, Maide 5).

4- Fahişeliği meslek yapan ve bunu kapısına diktiği bayrakla ilan eden kadınların nikahı: Çocuk sahibi olduğu takdirde kendisine temas eden erkekleri toplar, getirilen bir kaif'in hükmüyle onlardan biri baba tayin edilirdi.
5- On kişiden az bir grup, kadınla, sırayla temasta bulunur, hamilelik halinde kadın bunları çağırır, en ziyade hoşuna gideni baba ilan eder, erkek buna itiraz edemezdi.
(34) Müslim, Nikah 11, (1404).
(35) Nevevî, Şerhu Müslim 9, 181.
(36) Beyhâki, es-Sünenü'l-Kübra 7, 207. İleride görüleceği üzere İbnu Hibban bunu Resulullah'ın sözü olarak kaydeder.
(37) Tahavi Şerhu Meani'l-Asar, 3, 24; Nesaî, Nikah 71.
(38) Beyhakî, a.g.e., 7, 205.
(39) Tirmizî, Nikah 28.
(40) Nevevî, Şerhu Muslim 9, 182.
(41) Beyhaki a.g.e., 7, 205.
(42) Hattabi, Mealimü's-Sünen (Ebu Davud'un hamisinde basılmıştır, Humus 1393/1973. Birinci Tab), 2, 559.
(43) İbnu Hazım'ın rivayetinde bu sarahat mevcuttur (s. 179).
(44) Tirmizî, Nikah 28, (1122, 4).
(45) Mübarekfuri, Tuhfetu'l-Ahvezî 4, 269.
(46) Tahavi, a.g.e., 3,24.
(47) İbnu Hacer, Fethu'l-Bari 11, 78.
(48) Razi, Tefsir 10, 49.
(49) Müslim Hac 213, Nikah 7.
(50) Müslim, Nkah 16; Bkz. Dârakutnî, a.g.e., 3, 242.
(51) F.B., 11, 78.
(52) Tahavi a.g.e., 3, 26.
(53) İbnu Hacer, Fethu'l-Bari, 11, 78.
(54) ibnu'l Arabî, Arızatü'l-ahvazi 5, 51.
(55) Buhari, Nikah 31,
(56) Müslim, Nikah 19, Nesai, Nikah 71.
(57) Müslim Nikah 21.
(58) Tahavî a.g.e., 3, 26.
(59) Müslim, Nikah 29; Nesai, Nikah 71.
(60) Müslim, Nikah 31.
(61) Beyhaki a.g.e., 7, 207.
(62) İbnu Hacer, Fethu'l-Bari 11, 74.
(63) İbnu Hazım, a.g.e., s. 178.
(64) Müslim'de Sebre'den gelen sekiz rivayetten beşi (Nikah 20, 22, 23, 25, 26. hadisler) sarih olarak yasağın fetih gününde olduğunu belirtir, diğer üçünde (19,21, 24. hadisler) yer belirtmeksizin yasaklama zikreder.
(65) Müslim, Nikah 29, (1407).
(66) Müslim, Nikah 18.
(67) İbnu Hacer, Fethu'l-Bari11, 73.
(68) Bkz. Nevevî, Şerhu Müslim 9, 181.
(69) İbnu Hacer, Fethu'l-Bari 11, 73.
(70) İbnu Hibban, a.g.e., 6, 178.(71) A.e., 11, 73-74.
(72) Ebu Davud, Nikah 13.
(73) Bkz. İbnu Hacer, Fethu'l-Bari 11, 74; Nevevi, Şerhu Müslim 9, 180.
(74) ibnu Hacer, Fethu'l-Bari 11, 74.
(75) Nevevî, Şerh-u Müslim 9, 179.
(76) A.e., 9, 181.
(77) Nevevî, Şerh-u Müslim 9, 179.
(78) Zürkani a.g.e., 4, 48.
(79) ibnu Hibban, Sahih 6, 178.
(80) İbnu'l-Arabî, Arızatu'l ahvazi 5, 48.
(81) İbnu Hacer, Fethu'l-Bari 11, 78.
(82) İbnu Hazm, el-Muhalla 11, 141.

(83) İbnu Hazım Ebu Bekr Muhammed el-Hemedani, Kitabu'l-İ'tibar fi Beyani'n-Nasih ve'l-Mensuh, Humus, 1386/1966, s. 177.
(84) Ayni, Umdetü'l-Kari 17, 246.
(85) Tahavi, a.g.e., 3, 24-25.
(86) Darakutni, 3, 259.
(87) Msuslim, Hacc, 162; Tahavi, a.g.e., 3, 26.
(88) Beyhaki, a.g.e., 7, 207.
(89) Beyhaki a.g.e., 7, 202.
(90) Tahavi, a.g.e., 3, 25.
(91) Heysemi, Mecmau'z-Zevaid 4, 265.
(92) Beyhaki, a.g.e., 7, 207.
(93) Daha önce Hz. Ali ile ilgili rivayetlerde kaydettiğimiz ürzere, Abdullah'ın tarizde bulunduğu bu zat İbnu Abbas olabilir.
(94) Müslim, Nikah 27.
(95) Nevevî, Şerhu Müslim, 9, 188.
(96) Aynî, umde 17, 246.
(97) İbnu Mace, Nikah 44.
(98) Muvatta, Nikah 41.
(99) İbnu Hacer, Fethu'l-Bari 11, 76.
(100) A.e., 11, 77.
(101) İbnu Hazm, el-Muhalla 11, 141.
(102) Cessas, Ahkamu'l-Kur'an 5, 92.
(103) İbnu'l-Arabî, Ahkamu'l-Kur'an 3, 1311. İbnu'l-Arabinin bu üslubunu başka bazı meselede olduğu üzere Hanefilere karşı taşıdığı taassupla izah edebiliriz.
(104) İbnu'l-Arabî, Arızatu'l-Ahvazi 5, 49.
(105) Bu mevzuda daha geniş bilgi ve kaynaklar için Hz. Peygamber'in Sünnetinde Terbiye adlı kitabımız görülmelidir (s. 330-333).
(106) Şah Abdülaziz, Tuhfe 228.
(107) A.e., aynı sayfa.
(108) Şah Abdulaziz, a.g.e., 229-230.
(109) Tusi, Tehzib 7, 249-250.
(110) Kasani, Bedai 2, 273.
(111) Söylediğimiz hususa en güzel örneği Muhammed el-Hüseyn, Aslu'ş-Şia ve Usulüna adlı eserde vermektedir (s. 93-116).
(112) Zürkani, Şerhu Muvatta 4, 47; Hattâbi, a.g.e., 2, 558.
(113) Tahavi, a.g.e., 3, 27.
(114) Buhari, Nikah 31.
(115) İbnu Hacer, Fethu'l Bari 11, 77.
(116) A.e., aynı sayfa.
(117) Zürkani a.g.e., 4, 36.
(118) İbnu Hacer, Fethu'l-Bari 11, 74.
(119) İbnu Hacer, Fethu'l-Bari 11, 77. Onun rivayet ettiği hadisler yukarıda kaydettiğimiz çeşitten mensuh hadisler olmalıdır.
(120) Bahari, Nikah 31. Bab.
(121) İbnu Hacer, Fethu'l-Bari 11, 70.
(122) Nevevî, Şerhu Müslim 9, 182.
(123) Tahavi, a.g.e., 3, 27.
(124) Nevevî Şerhu Müslim 9, 182; Zürkani, Şerhu Muvatta 4, 47.
(125) Münavi, Feyzu'l-Kadir 1, 227.
(126) Nevevî a.g.e, 9, 182; Zürkâni a.g.e, 4, 47; Aynî a.g.e., 17, 246; İbnu Hacer, Fethu'l-Bari, 11, 78.
(127) Şah Abdülaziz, Gulam Hakim ed-Dehlevi Muhtasaru Tuhfeti'l-İsna Aşeriyye, s. 227 228.
(128) İbnu Hacer, Fethu'l-Bari 13, 110.
(129) Buharî, İlim.
(130) İbnu Kesir, Tefsir, 3, 143.
(131) Hakim en Neysaburi, el-Müstedrek, Haydarabad-Deken 1335, 2, 227.
(132) Nesâî, Sehv 17.
(133) Tirmizî, Feraiz 10; İbnu Mace, Feraiz 4, Ebu Davud Feraiz 5. Ashabın birbirlerinden şahid istemeleri yalancılık ithamından ileri gelmez. Meselenin mahiyetini Kütüb-i Sitte Muhtasarı adlı kitabımızda genişçe açıkladık (1. cilt 58-60).
(134) Buhari, İsti'zan 13; Tirmizî, isti'zan 3; Muvatta İsti'zan 3.

(135) Buharî, Tıbb 30.
(136) Muvatta, Zekat 42; Şafii, er-Risale, Beyrut, Tarihsiz, s. 240.
(137) İbnu Sa'd, et-Tabakatü'l-Kübra 4, 21-22.
(138) Müslim,Kasame 39, Dehlevi, el-İnsaf'ta başka örnekler de kaydeder.
(139) İmam Şafii hazretleri er-Risalesi'nde haber-i vahidle ihticac babından bu meseleye birçok örnek kaydeder. Orada topluca görmek mümkündür. Mezkur bab 401-471 sayfaları arasında yer alır. er-Risale Ahmed Muhammed Şakir merhum tarafından tahkik edildiği için rivayetlerin yaknağı bulunabilmektedir.
(140) Müsnedu Ahmed İbnu Hanbel 1, 2.
(141) İbnu Hacer, Fethu'l-Bari 13, 268, Zürkani, Şerhu'l-Muvatta, Mısır, 1962, 5, 411.
(142) Şafii, Risale s. 422.
(143) İbnu Mace, Talak 15.
(144) Şâtıbî, el-Muvafakat 4, 23.
(145) Mesela Tûsi'nin Tehzibu'l-ahkam'ında 32 sayfalık 57, 240-272 arası); İstibsar'da 14 sayfa (3, 141, 155 arası); Kuleynî'nin Fürû'da 20 sayfa (5, 448-468 arası) rivayet hep mut'a nikahı üzerinedir.
(146) Küleynî, el-Fürû 5, 455.
(147) Tusi İstibsar 3, 151; Küleynî, Fürû 5, 455.
(148) Tusi, İstibsar 3, 515; Küleynî, Fürû 5, 455.
(149) Tusi, İstibsar 3, 147, 151; Furû 5, 460.
(150) Tusi, İstibsar 3, 147.
(151) Tusi, İstibsar 3, 149.
(152) Tusi, İstibsar 3, 149; Küleynî, fürû 5, 457.
(153) Azimabadi, Avnu'l-Mabud 11, 306. Fetâvâyı Kadıhan 1, 334.
(154) Kuleynî, Furû 5, 387.
(155) Tusi, İstibsar, 148-149.
(156) Kuleyni, Furu 5, 452.
(157) Kumi, Men la yahdarahu'l Fakih 3, 296.
(158) Kuleyni, Furu 45, 460.
(159) Tusi, İstibsar 3, 143.
(160) Tusi, İstibsar 3, 142, 168.
(161) İstibsar 3, 143; Menla 3, 292. Zevatu'l-Ezvac tabiri ibare yönüyle "kocaları olan kadınlar" manasını ifade eder ise de, rivayetin metninde, yukarıda kaydettiğimiz manada açıklanır: "Dedim ki: Zevatü'l-Ezvac ne demektir? Dedi ki: Sünnete uygun olmayan bir tarzda boşanan kadınlardır."
(162) Tusi, Tehzibu'l-Ahkam 7, 453, 454.
(163) A.g.e, 7, 252.
(164) Kuleyni Furu 5, 462.
(165) Tusi, İstibsar 3, 143.
(166) A.e., 3, 142.
(167) İstibsar, 3, 144.
(168) Kumi, Men la Yahdarahu'l-Fakih 3, 296.
(169) Kuleyni, Furu 5 455.
(170) Tusi, Tehzib 7, 252.
(171) Kuleyni, Furu s. 462; Tusi İstibsar 3, 152.
(172) Tusi, Tehzibu'l-Ahkam 7, 250-251.
(173) Kuleyni Furu 5, 453.
(174) A.e. aynı sayfa.
(175) Tusi, İstibsar 3; Tehzibu'l Ahkam 7, 251.
(176) Tusi, İstibsar 3,142.
(177) Tusi, Tehzib 7, 251-252.
(178) Tusi, İstibsar 3, 143.
(179) Kumi, Men la 3, 292.
(180) A.e. 3, 298.
(181) Kuleyni, Furu 5, 393.
(182) Tusi, İstibsar 3, 145.
(183) Kuleyni, Furu mine'l-Ahkam 5, 465.
(184) Kumi, Men la Yahdarahu'l-Fakih 3, 297.
(185) A.e, 3, 295.
(186) A.e., 3, 295.
(187) Tusi, İstibsar 3, 142.
(188) A.e. 3, 298.
(189) Tusi, Tehzib 7, 249-250.

(190) Kumi, Men la 3 298.
(191) Kumi, a.g.e., 3, 299. Kadınlarla İstişare meselesini ayrı bir makalede inceledik (Sur dergisi, Şubat 1987, sayı 131).
(192) Kuleyni, Furu 5, 517.
(193) A.e., 5, 518.
(194) A.e., 5, 515.
(195) A.e., 5, 515.

İSTİFADE EDİLEN KAYNAKLAR

Abdu'l-Vehhab Abdullatif, el-Mutasar min Mustalahatı Ehli'l-Eser min Ehli's-Sünne ve'ş-Şi'a ve'l-imamiyye Ve'z-Zeydiyye, 5. baskı Kahire, 1966.Abdurrezzak İbnu Muhammed es-San'ani (v. 211).
Musannafu Abd'r-Rezzak, Beyrut (Ofset), 1970.Ahmed ibnu Hanbel (v. 241)
Müsnedu Ahmedi'bni Hanbel, 1313. Kahre (baskısından ofset). Beyrut, tarihsiz.
Amidi, Seyfuddin Ebu'l-Hasen Ali İbnu Ebi Ali (v. 631), el-İhkam fi Usuli'l-Ahkam Kahire, 1968/1387.
Azimabadi-Ebu't-Tayyib Muhammed Şemsü'l-Hakk, Tahkik: Abdurrahman Muhammed Osman, Avnu'l-Ma'bud Şerhu Süneni Ebi Davud, Medine, 1968.Ayni-Bedru'd-Din Ebu Muhammed Mahmud İbnu Ahmed (v. 855) , Umdetü'l-Kârî Şerhu Sahihi'l-Buhari, 1348 (baskısından ofset, Beyrut).Beyhaki Ebu Bekr Ahmed ibnu'l-Huseyn (v. 958), es-Sünenü'l-Kübra Haydarabad Deken 1353.Buharî, Ebi Abdillah Muhammed İbnu İsmail (sv. 256) el-Ebedi'l-Müfred, Kahire, 1379.Canan İbrahim, Hz. Peygmaberin Sünnetinde Terbiye; 1979, Ankara.Canan, İbrahim, Kütüb-i Sitte Muhtasarı Şerhi, Ankara 1988.Cessas, Ebu Bekir Ahmed İbnu Ali (v. 370), Ahkamu'l-Kur'an Kahire, tarihsiz.Darakutnî, Ali İbnu Ömer (v. 358), es-Sünen Kahire, 1386/1966.Dehlevi, Şah Veliyyullah Ahmed İbnu Abdurrahim (v. 176) el-İnsaf fi beyan-ı Sebebi'l-İhtilaf fi'l-Ahkami'l-Fıkhiyye Kahire, 1398.Fetevayı Hindiyye (Bir Heyet tarafından hazırlanmıştır). 3. tab, Bulak 1310 baskısından ofset 1973.Fetevayı Kadıhan (fetavayı Hindiye ile basılmıştır).Hakim, Ebu Abdillah Hakim en-Neysaburi (v. 405), el-Müstedrek Ala's-Sahihayn, Haydarabad-Deken, 1335.Hattâbî, Ebu Süleyman Ahmed İbnu Muhammed (v. 388), Mealimu's-Sünen, Humus 1393/ 1973, Birinci Tab.Heysemi, Nureddin Ali ibnu Ebi Bekr (v. 807), Mecma'u'z-Zevaid, Beyrut, 1967.İbnu'l-Arabi, Ebu Bekr (v. 543), Ahkamu'l-Kur'an, Kahire, 1968.İbnu Hacer, Ahmed İbnu Ali el-Askalani (v. 852) Fethu'l-Bari, Mısır, 1959.İbnu Hazım, el Hemedani; Ebu Bekr Muhammed İbnu Musa (v. 584) Kitabu'l-İtibar fi Beyanı Nasih ve'l-Mensuh, Humus, 1386/1966.İbnu Hazm, Ebu Muhammed Ali İbnu Ahmed (v. 456), el-Muhalla, Tahkik: Hasan Zeydan Talebe Mısır.İbnu Hibban, Ebu Hatim Muammed İbnu Hibban el-Bustî, Sahihu İbnu Hibban Beyrut 1987.İbnu Kesir, İmamuddin Ebu'l Fida (v. 774), Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim Beyrut, 1966.İbnu Mace-Ebu Abdillah Muhammed İbnu Yezid el-Kazvini (v. 275), Sünenü İbni Mace, Kahire 1952, Tahkik; Muhammed Fuad Abdulbaki.İbnu Sa'd-Ebu Abdillah Muhammed (v. 230), et-Tabakatu'l-Kübra, Beyrut, 1960.Kasani, Alauddin Ebu Bekr İbnu Mes'ud (v. 587), Bedai'u's-Sanai fi Tertibi'ş-Şerai, Beyrut 1974/1394.Malik İbnu Enes (v. 179), el-Müdevvenetü'l-Kübra Naşir: el-Hac Muhammed Efendi Beyrut (1323 Mısır baskısından) ofset.
el-Mübarekfuri-Ebu'l-Ali Muhammed Abdurrahman İbnu Abdirrahim (v. 1353). Tuhfetu'l-Ahvazi bi-Şerhi Cami't-Tirmizî, Kahire, 1963.el-Muttaki, Alaeddin Ali, Kenzu'l-Ummal, (v. 975), Haleb, 1969.Münavi-Şemsü'd-Din Muhammed Zeynü'd-Din Abdurrauf (v. 1031), Feyzu'l-Kadir Şerhu'l-Cami'i's-Sağir, Beyrut, 1972.Müslim-Ebu'l-Hüseyin Müslim İbnu'l-Haccac el-Kuşeyri en-Neysaburi (v. 261) Sahihu Muslim Tahkik: Muhammed Fuad Abdul'l-Baki Kahire, 1955.en-Nesai-Ebu Abdirrahman Ahmed İbnu Ali İbni Şuayb (v. 303), es-Sünen, Kahire 1930.en-Nevevî-Muhyi'd-Din Ebu Zekeriyya Yahya (v. 677), Şerhu Muslim, Mısır, Tarihsiz.er-Razi-Ebu Abdillah Muhammed İbnu Ömer İbni Hüseyn (v. 606), et-Tefsiru'l-Kebir, Naşiri: Abdurrahman Muhammed, Kahire, tarihsiz.Şafii, Muhammed İbnu İdris (v. 204), er-Risale, Tahkik: Ahmed Muhammed Şakir, Beyrut, tarihsiz.Şah Abdülaziz,

Gulam Hakim ed-Dehlevi, Muhtasaru't-Tuhfetu'l-İsna Aşeriyye, İstanbul 1976/1396.eş-Şatıbi-Ebu İshak İbrahim İbnu Musa (v. 790), el-Muvafakat fi Usuli'l-Ahkam, Kahire, 1969, Tahkik: Muhammed Muhyi'd-Din Abdu'l-Hamid.Şerbini Muhammed eş-Şerbinî, Muğni'l-Muhtaç, Mısır 1958/1377.Tahavî Ebu Ca'fer Ahmed İbnu Muhammed (v. 321), Şerhu Me'ani'l-Asar Kahire, 1387/1968.Tahiru'l-Mevlevî, Müslümanlıkta İbadet Tarihi, İstanbul, 1963.Tirmizî, Ebu İsa Muhammed İbnu İsa İbni Sevre (v. 279), Sünenü't-Tirmizî, Humus, 1966.Zürkani-Ebu Abdillah Muhammed İbnu Abdilbaki İbnu Yusuf (v. 1122), Şerhu'l-Muvatta Kahire 1961.ŞİÎ KAYNAKLARAmili, Zeynü'd-Din İbnu Ali İbni Ahmed (v. 965), er-Ri'aye fi ilm-i'd-Diraye, Kum, 1408.Kahpani, Zekiyyü'd-Din Mevla İnayetullah İbnu Ali, Mecma'u'r-Rical, Kum, Tahrihsiz.Küleyni Ebu Ca'fer Muhammed İbnu Yakub (ö. 329), el-Furu Mine'l-Kafi, Tahran, 1391.Kumi, Ebu Cafer es-Sadık, Men La Yahdarahu'l-Fakih, Tahran, 1390, 5. Tab.Muhammed el-Hüseyn Al-i Kaşifu'l-Gıta, Aslu'ş-Şi'a ve Üsuluha, 4. Tab, Beyrut, 1982-1402.Muhammed Şirazi, el-Mesailu'l-İslamiye, Tarihsiz, Yersiz.Tusi, Ebu Ca'fer Muhammed İbnu'l-Hasen, (v. 460), el-İstibsar fima'htulife Mine'l-Ahbar, Tahran, 1390, 3. Tab.Tusi, Ebu Ca'fer Muhammed İbnu'l-Hasen, (v. 460). Tezihbu'l-Ahkam fî Şerhi'l-Mukni'a, Tahran, 1390, 3. Tab.